

Prosperi Alpini ... De praesagienda vita & morte aegrotantium libri septem : In quibus ars tota Hippocrata praedicendi in aegrotis varios morborum eventus, cum ex veterum medicorum dogmatis, tum ex longa accurataque observatione, nova methodo elucesit. Cum praefatione Hermanni Boerhaave.

Contributors

Alpini, Prosper, 1553-1617.
Boerhaave, Herman, 1668-1738.
Gaubius, Hieronymus David, 1705?-1780.

Publication/Creation

Lugduni Batavorum [Leyden] : Ex officina Isaaci Severini, 1733.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/g2r6tfdh>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.



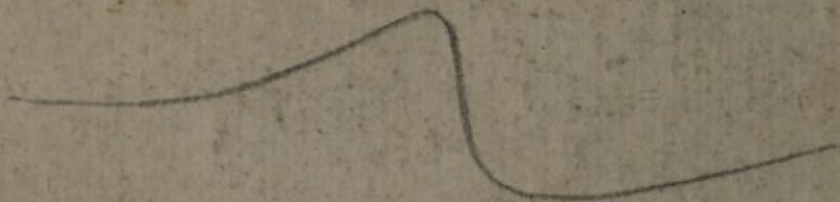
Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

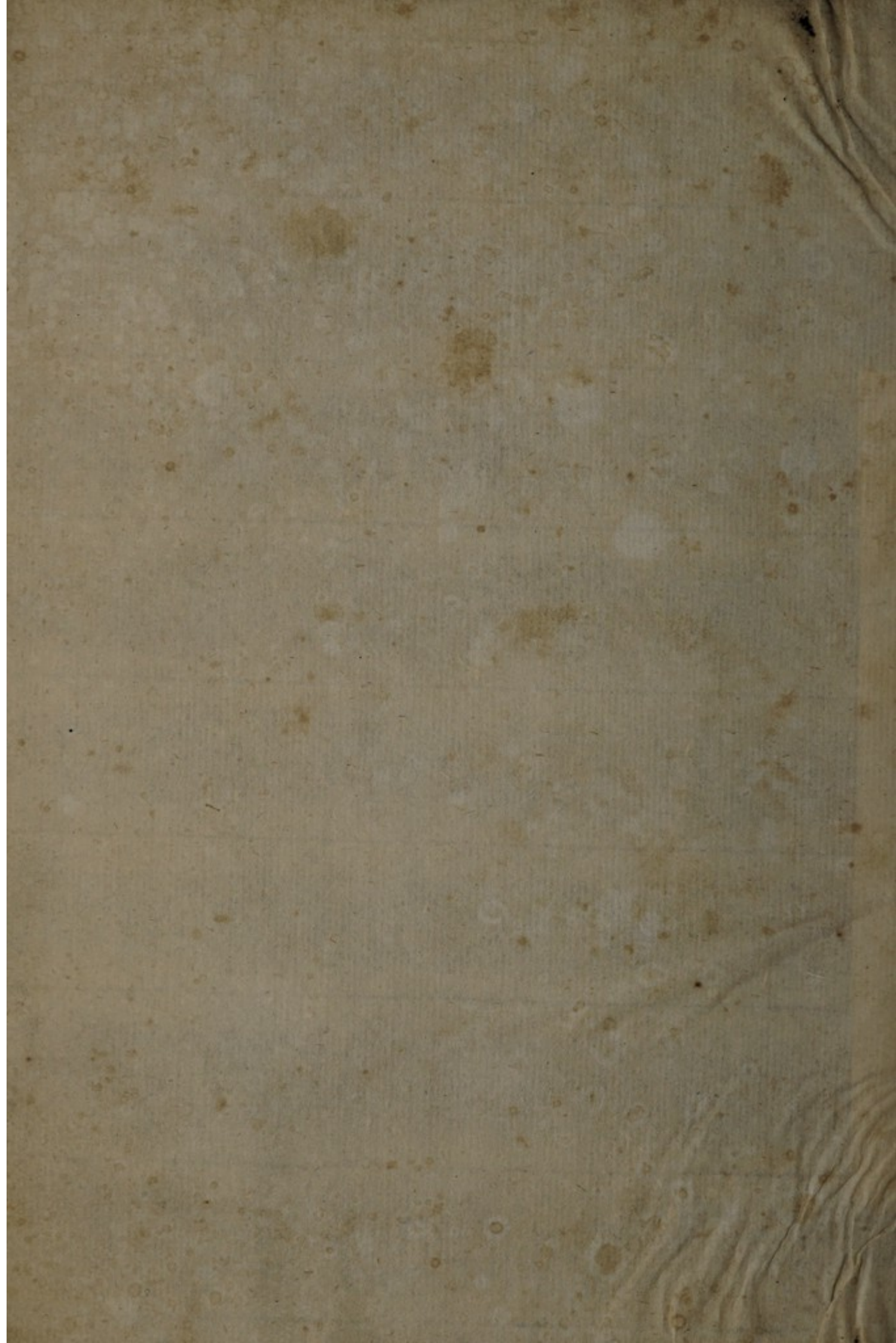


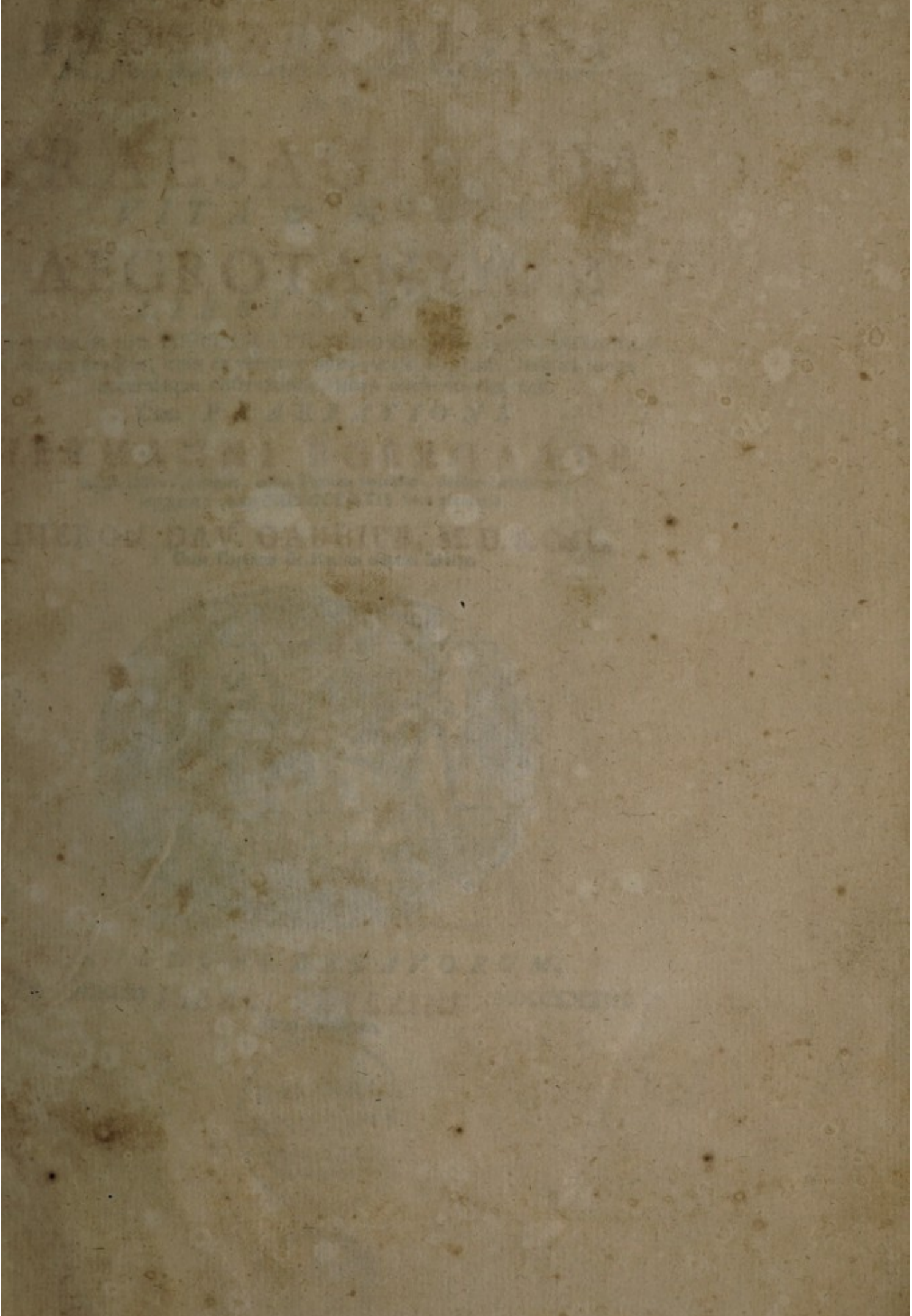
10798/8c

E. XIII

18/a









42600

PROSPERI ALPINI

Ph. & Med. Doct. in Gymnasio PATAVINO Med. Prof. Ordinarii

DE

PRAESAGIENDA

VITA & MORTE

AEGROTANTIUM

LIBRI SEPTEM.

In quibus ars tota HIPPOCRATICA praedicendi in aegrotis varios mor-
borum eventus, cum ex veterum Medicorum dogmatis, tum ex longa
accurataque observatione, nova methodo elucescit.

Cum PRAEFATIONE

HERMANNI BOERHAAVE.

*Editio altera Leidensis, cujus Textum recensuit, passim emendavit,
supplevit; citata HIPPOCRATIS loca accuravit,*

HIERON. DAV. GAUBIUS, M. D. & CH. L.

Cum Capitum & Rerum duplici Indice.



LUGDUNI BATAVORUM,

Ex Officina **ISAACI SEVERINI.** MDCCXXXIII.

Cum Privilegio.

KONINKL.
BIBLIOTHEEK
TE SHAGE.



PROPERTY OF THE

BRITISH MUSEUM

LIBRARY

ANTHROPOLOGY

ETHNOGRAPHY

PHYSIOLOGY



MEDICAE ARTIS PRINCIPI,
HERMANNO BOERHAAVE,
FAUTORI SUO AETERNUM VENERANDO,

HIERONYMUS DAVID GAUBIUS,
PERPETUAM FELICITATEM.

Maximo, quod apud Te, VIR CE-
LEBERRIME, isthic ALPINI liber
habuit semper, & etiamnum habet,
ponderi junge immensum Tuorum er-
ga me meritorum ^{causam} ~~propter~~: Sic momenta cogno-
veris, quae, hanc ut novam ejus editionem Ti-
bi potissimum dedicem, me induxêre. Te pro-
fecto Auspice his primum in oris lucem Ille vi-
dit. Te commendante distractus est avidissime.
Te adhortante ejus, jam alterum prodituri, in
* 2 me

D E D I C A T I O.

me curam suscepi. Quid ni Illustris adeo Patro-
ni prae se ferat Nomen cliens? Sed vel praegnan-
tior multo, alia, quae ad me attinet, ratio id
ipsum postulat. Tanta enim est Tuorum in me
benefactorum magnitudo; ut dulcissima horum
recordatione memet oblectans, saepe dubitem,
anne vel ipsis Parentibus meis plus debeam, quam
Tibi? Quum verò acceptis paria unquam referre
me posse, non nisi insanus sperarem; eo tamen
adnitendum mihi fore credidi, ut aliquando per-
petuum justissimae gratitudinis, summaeque erga
Te reverentiae meae, monumentum palam statu-
am: cui equidem, si ullo tempore, hodie certe
optatissimam nactus prehendo occasionem. Im-
mortali quippe, & omnium manibus tritissimo
id insculptum libro & propalabitur latissime, & de-
lebitur nunquam: quorum utrumque in votis est.

Tu igitur, Fautorum Maxime! quod mente
Tibi devotissima sacratur, aequo id animo velim
accipias. Vive diu, quam felicissimus! Dum-
que, quo nobis datus es, coelum Te manet, fe-
rus saltem eo redi! Iterum vale. Dabam Leydae

17²⁷/₉ 32.

LECTURO

HIERONYMUS DAVID GAUBIUS,

S. P.

QUanto se usu commendet, in Artis Medicae exercitio, PROSPERI ALPINI hocce scriptum, novit, qui argumenti gnarus illi legendo dedit operam: sed nec latere ipsum potest, quot quantisque passim vitiis, quacunque demum culpa commissis, scateant, quotquot has in oras pervenerunt, ejus editiones. Enata hinc intelligentiae obstacula fructuum inde colligendorum & copiam minuunt & dulcedinem. Quam equidem rem uti dolui semper, ita tandem, vel in privata duntaxat commoda mea, ipsi, quousque possem, mederi, mecum constitui: utpote qui, Hippocratis lectioni intentus, Alpinum mihi elegeram pro indice, in quem loca, de praesagio in morbis occurrentia, ad suos quaeque titulos referrem. Dum ergo hoc agenti plurima inibi, errorum nube obfuscata, sponte illucebant; haec simul corrigendo, tacite quasi voti redderem compos, Alpinum nactus satis emaculatum, meoque deinceps usui pulchrè adaptatum. Interea temporis novam ejus parat editionem Bibliopola; qui, cum praeter unicum, idque & mutilum, de prior editione exemplar nullum possideret, meum ipsi ut commodare velim rogat. Annuo: do: evolvit Ille; curas videt meas, novaeque editioni suae adjungi optat, perfectioni quippe operis inseruit autumans. Celeberr. D. BOERHAAVIUM uterque id

consultum imus: probat & Hic propositum. Ita Hoc incitante, Illo rogante, inopinatò adducor, aliunde satis occupatum hunc hominem novo ut labore onerem. En L. B. bonâ fide, quo casu tota res contigerit. Nunc quae praestiterim, audi! Mendas, quotquot observavi, bene multas & graves correxi, ut potui: hiatus aliquot, mihi visos, replevi: citata Hippocratis loca, juxta editionem Hujus Foesianam, novissimam, utpote coeteris ferè magis hodiè pervulgatam, accuravi: quæ vero ex Galeno, aliisve allegantur, non attigi; plus enim haec, quam quo fruor, exegissent otii.

Quoniam vero, quo tempore manum ego primum admovi operi, aliqua jam ejus pars binis sub praelis sudaverat, quam abjici, & correctam de novo imprimi, haud patiebatur sumtum magnitudo; inde factum, hæc ut talis fere permanserit, qualis fuerat ante. Habetur autem à paginâ prima ad 57mâ usque, in primo Alphabeto; in secundo vero à pag. 185. usque ad 209. Interim ne quid desiderari tamen posset, quae hac in parte corrigenda & addenda fuissent, in peculiare quasdam pagellas, indici praefixas, coniecimus. Ea igitur L. B. facili negotio, inter legendum, ad suos quaeque locos, si ita videbitur, transferre poteris. Vale, & labores hosce meos in Tua comoda converte. Dabam Lugduni Batav. 17^{to} 32.

Bina adhuc, præter ante dicta, monendus es L. B! quæ, opere jam impresso, demum inciderê. Horum prius est, quod huicce editioni, in ornamentum singulare, Authoris præfixerim effigiem. Qui stupendam ALPINI eruditionem tam vivide exprimit liber, quidnî Ejusdem & in fronte gerat imaginem? Eam verò (quod publicum hîc stet gratissimî pro tantâ liberalitate animi mei monumentum) eximiae debeo munificentiae Viri incomparabilis, D. JOANNIS BAPTISTÆ MORGAGNI, eodem in Gymnasio, in quo ALPINUS olim, Professoris longè celeberrimi; quippe qui, literis sollicitatus, exemplum, juxta tabulam à nobili Pictore, *Leandro Bassano*, exaratam, descriptum, mihi transmittere haud est dedignatus. Expressit hoc Chalcographus noster, quàm poterat fieri, fidelissimè. Interim ne datam à *Tomasino*, in *Illustrum Virorum Elogiis*, ALPINI effigiem cum hac meâ conferens, animadversa dissimilitudine hæsites; scias velim, illam senis esse, ætate vero florentis meam: id enim ex datis simul à CL. MORGAGNO ad me epistolis mihi constitit; utpote commemorantibus, in Tabulae descriptae tergo, majoribus olim consignata literis, adhuc legi sequentia.

AD LECTOREM.

AN. A. VIRGINIS PARTU MDLXXXVI
MEN. FEBRUARIO

LEANDER BASSANUS PROSPERI
ALPINO MEDICO, QUUM STATIM
EX EGYPTO BASSANUM
VENERIT, GRATO ANIMO
EFFIGIEM ITA EGREGIE
GALIDAM OB AMICITIAM

PINXIT

AN. SUÆ ÆTATIS

XXXI.

Quæ quidem inscriptio, licet nonnullibi mendosa, ætatis
tamen ALPINI tùm temporis index, ante dictis fidem fa-
cit.

Alterum est, L. B! quod, Tua in commoda, Vir qui-
dam Doctissimus, Praxin hac in Urbe Medicam exercens
felicissimè, rerum, hoc in opere tractatarum, compen-
dia pagellarum marginibus, Idemque & indicem adscri-
pserit locupletiolem. Ita, dum suum tribuo cuique, haud
videbor Tibi, alienis velle plumis superbire. Iterum vale!

MEDI-

MEDICINAE CULTORIBUS

HERMANNUS BOERHAAVE.

S. P.

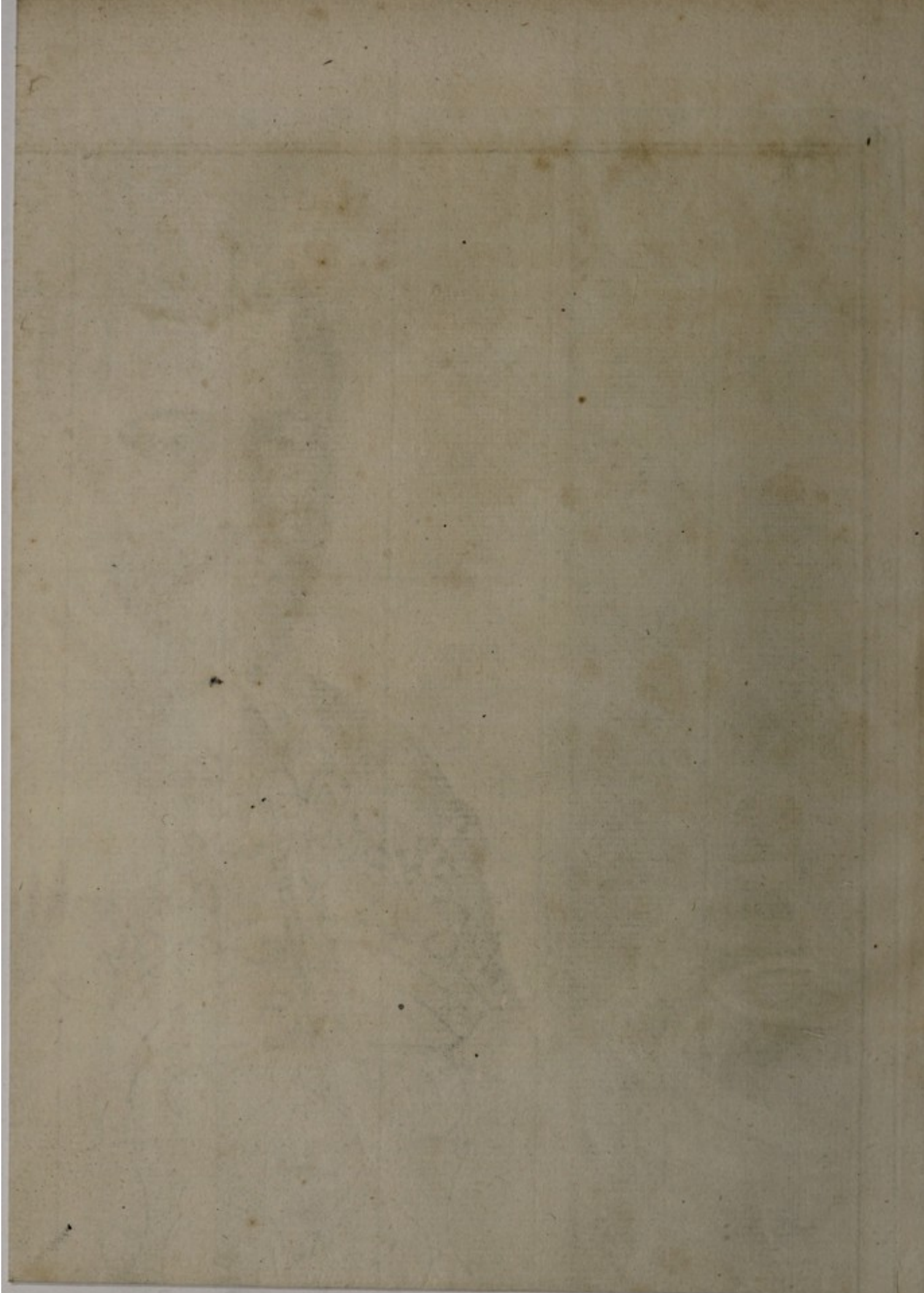
 *D* condendam medicinam requiri accuratam primò eventuum historiam, deinde verò severum ex illo ratiocinium, censent omnes, quibus accuratius introspicere in disciplinae hujus indolem unquam placuit. Qua autem lege, ex idonea experimentorum copia, disputatione rationis proficere quis possit, olim indicare conatus fui, quum de vi ratiocinii mechanici in Medicina publicè disserui. Qua vero via experimenta capere, vel jam capta discere, quis poterit, in commendatione studii Hippocratici longè prius dixeram. Est enim HIPPOCRATES unus fere, penes quem sylva reperitur observationum earum, quae ad artem pertinent. Utinam, qui collegit accurate, ordinatim digessisset! Sed properum Viri fatum obstitit, ne tam speratum absolveret opus. Incubere dein supplendo huic defectui Illustres in Arte Viri, quos inter LUDOVICUS DURETUS excellit, & eo vel major forte PROSPER ALPINUS. Prior in immortali mehercle scripto
ad

PRAEFATIO.

ad Coaca Hippocratis, posterior in absolutissimo, quod vobis jam offertur, opere. Ego sanè, postquam prima id vice evolveram, judicavi meliorem in Medicos usus librum alium vix inveniri; nullum ergo Medicinae Studiosis magis commendandum esse. Quum vero rarissimi libri ingens esset penuria, exarandum denuò curavi juxta exemplar, quod possidebam, editionis Francofurtensis. Id autem quum verborum, sententiarum, citationum, mendis scateret adeò, ut sensus Auctoris vix sibi constaret, nec mihi curandis his vel minimum superesset otii, quaerendus fuit, qui id in se susciperet oneris. Hoc autem, grave licet & plenum taediosi laboris, sibi imponi passus est RUDOLPHUS DYKER Embdanus, ingenio, industria, eruditione & modestia ornatissimus, Medicinae ut nunc summa cum laude Candidatus, ita brevi, Deo dante, ipse magno hominum bono futurus Medicus. Atque idem ille felicissimo ardui laboris successu rem optime absolvit. De eo autem & gaudeo impense, & Vobis gratulor, probè gnarus, dignius hoc opus rarò exivisse in lucem. Valete! Lugd. Bat. 22. Sept. MDCCIX.



PROSPER ALPINUS. Marosticensis
PH. & MED. ac PROFESSOR MEDICINAE PATAVINUS.



ILLUSTRISSIMIS AC SAPIENTISSIMIS

SENATORIBUS,
JACOBO FOSCARENO

Equiti, & Divi Marci Procuratori.

HIERONYMO CAPELLO

ATQUE

JOANNI DELPHINO

Equiti, & Divi Marci Procuratori,

Triumviris Literariis.

PROSPER ALPINUS

S. D.

Inter partes, quæ artem Medicam perficiunt,
Viri Illustrissimi, ea, quæ occultarum mor-
bos continentium causarum notitiam per signa
exhibet, perinde ac Imperatori hostium infi-
dias, Medico morbos maligne ingravescen-
tes detegit, præteritasque molestias ægro non referente
aperit, præsentia cernit, de vita & morte, deque lon-
gitudine ac brevitate morborum multo antea prænoscere
docet, atque demum hominem prædictionibus, quasi o-
raculis, auctore Hippocrate Coo, admiratione dignum
reddit, ab omnibus plurimum commendatur, ac veluti
di-

EPISTOLA

divinum quoddam suspicatur. Neque immerito fane, cum Medici hanc artem perdocti, veluti Dii oracula hominibus, ita morbos futuros prædicant, ægrotorumque salutem atque exitium ante prævideant, ac non minus, quando tempore hæc futura. Hippocrates Cous pestilentiam ab Illyriis venientem prædixit, & discipulos ad opem ferendam in varias urbes dimisit; cui illos honores, quos Græcia Herculi, propter ejus merita contulerunt. Libros scripsit Prognosticorum, Morborum Epidemiorum, ac, uti aliis visum est, etiam Prorrheticorum, & Coacorum præfagiorum, quibus tota prædicendi ratio Medicis innotescit: In quibus quidem Hippocratem, quasi divinam naturæ mentem, loquentem audire licet. Quamobrem Eudemus olim Romanus & Senator & Philosophus prædictionem a Galeno sibi arte Hippocratica proditam maxime est admiratus, ita ut postea, sicuti Galenus prædixerat, sanatus, amicis alta voce clamando dixerit: Pythium Apollinem vaticinari ægrotantibus voluisse per os Galeni. Quibus fane constat, hanc Medicinæ partem Græcis prognosin dictam, ceteris nobilitate ac præstantia esse anteponendam; Medicisque splendorem multum & ornamentum afferre, & ad Medicinam faciendam esse scitu necessariam. Etenim quis quæso occultis morborum causis per signa haud quaquam cognitis, naturæque morbo adversantis statu, ac humorum motibus ignoratis, ægrotis opportuna præsidia adhibere poterit?

Hinc

D E D I C A T O R I A.

Hinc fit, ut Medici hujus artis ignari, ejusdem naturæ statum, humorumque motus in ægrotis minus accurate observantes, sæpius ipsis intempestivo ac inopportuno medicamentorum usu, aut impediendo, aut intercipiendo, utiles naturæ progressus, exitium inferant. Ego itaque eximia hujus partis Medicinæ utilitate, præstantia ac nobilitate persuasus, cum multos annos huic studio incubuerim, cum in variis, & regionibus & locis, varios morborum casus atque eventus, tum apud præcipuos Medicinæ Scriptores observaverim, opus ad medicum præsagium maxime faciens composui, in quo de morbis prævidendis, de longitudine & brevitate morborum cognoscenda, de præteritorum symptomatum cognitione, deque præsagienda vita & morte ægrotantium, satis accurate egi. Ac demum cum ultimam hujusce operis partem, septem libris distinctam, de præsagienda quippe vita & morte ægrotantium inscriptam, multorum persuasione in lucem edere constituerim, idque libenter, ne Medicinæ studiosi hoc etiam ad medicinam faciendam commodo carerent, extemplo vos Senatores Amplissimi mihi in mentem occurristis, quibus hosce meos labores devotissime offerrem, ac dedicarem : primum, quoniam hoc opus, quod partem Medicinæ prope divinam (divinum enim videtur, Medicum ægrotos vel morituros, vel sanitatem recepturos, antea prænoscere, atque prædicere) complectitur, sua nobilitate ac præstantia non indignum etiam Amplissi-

EPISTOLA

morum Senatorum benignitate mihi sit visum. Addo mihi jamdiu fuisse in optatis, ut me Vobis, Triumviris Literariis Sapientissimis, possim aliquando honoris, ac beneficii olim suscepti memorem declarare. Quippe qui, nedum lectionem medicamentorum, vulgo simplicium vocatam, (quæ naturalium omnium vel plantæ sint, vel animalia, vel fossilia, ad usum medicinæ facientium historiam docet, viresque ac usus omnes ad medendum, quod ipsum recte mederi est) studiosis Medicinæ merito maximi faciendam, quod absque medicamentorum notitia, neque ullus Medicus, neque ars ipsa Medica unquam esse potuerit, in studio Patavino omnium celeberrimo, mihi interpretandam detuleritis, sed etiam eam ordinariam in eodem studio, ut majori quoque honore, majori vestra benevolentia decoraret, declarastis, quod honoris & ornamenti huic lectioni alias nunquam fuit tributum. Merito itaque hosce Libros de nobilissima ac fere divina Medicinæ parte nunc in publicum evulgandos vobis Senatoribus humanissimis (quorum magnificentiam, sapientiam, justitiam, humanitatem, prudentiam, omnes nationes maxime admirantur, venerantur, suspiciunt) dedicandos duxi. Ut ea ratione quandoque etiam appareat, quantopere istius Patavini Gymnasii Medicinæ studiosis utile foret, ac quantum ejusdem studii ornamentum, atque perfectio augeretur, si una cum aliis partibus Medicinæ hæc una quoque ad prognosticum pertinens, ceteris

S U D E D I C A T O R I A

nobilior, omnino Medicis necessaria publice in eodem Gymnasio doceretur. Qui non avidissime audirent libros prognosticorum Hippocratis, atque libros morborum Epidemiorum? Illos tanquam prædicendi rationis præcepta continentes, atque hos tanquam casus peculiares, in quibus studiosi ad prædicendi praxin seipsos exerceant. Undique (auderem affirmare) Medicinæ studiosi Patavium confluere, ut præter alias Medicinæ partes prognosis quoque ad Medicinam summæ utilitatis, ac splendoris facultatem, quæ olim a primariis Medicis jure merito in hoc studio tractabatur, intelligere possent. Interim Viri Illustrissimi hosce Libros, Vobis a me devotissime dicatos, hilari ac perbenigno vultu accipite. At si quid ex ipsis ornamenti ad artis Medicæ studiosos ac commodi aperiatur in hoc vestro disciplinarum omnium emporio, denuo vel restituendum, vel potius instaurandum, summæ prudentiæ vestræ judicium esto. Deum Optimum Maximum precor, ut Vos & Reipublicæ vestræ felicissimæ, & huic Patavino Gymnasio perpetuis annis tueatur incolumes & fortunatos. Patavii. Anno salutis humanæ MDCL. die 15. Mens. Februaræ

PROSPER ALPINUS LECTORI OPTIMO.

um in editione Librorum de Medicina Ægyptiorum studiosis Medicinæ polliciti fuerimus, Libros quoque nostros de medico præsagio conscriptos nos in lucem edituros, posteaque multis viris celeberrimis, quibus alii nostri labores alias evulgati haud ingrati exstiterunt, hortantibus, ac rogantibus, cum promissis standum esset, non potuimus, neque debuimus ipsorum desiderio plane non obsequi. Unde cum scripserimus primo de morbis prævidendis, mox de præteritorum symptomatum cognitione, tertio de longitudine & brevitate morborum, atque demum de præsagienda vita & morte ægrotantium, ex quatuor partibus totum hoc opus, ad Medicum præsagium attinens, perficientibus, eam, quæ in morbis ægrotantium vitam & mortem prænoscere docet, septem libris distinctam primum publicandam consulto duximus. Quos libros propter ipsius eximiam ad Medicinam faciendam utilitatem, tum quod a multis maxime expeti intellexerimus, tum etiam, quod libros de hac quidem prædicendi parte prosecutos in promptu magis, ut typis committi possent, habuerimus, eo libentius nunc in lucem prodire permisimus. Itaque, optime Lector, hos interim legito, recte consulito, reliquosque libros de aliis prognosis partibus conscriptos prope diem expectato. Atque nostram fortasse Medicinam alias methodico modo informatam. Vale.

I N D E X O M N I U M C A P I T U M,

Quæ in hac opere continentur.

LIBER PRIMUS.

- CAP. I. **E**X quibus Medici in æ-
grotis salutem & mor-
tem prænoscant. Pag. 4
- II. De cognoscendis naturæ viribus,
atque inprimis, ex quibus ipsarum
cum robur, tum imbecillitas dig-
noscat. 8
- III. De facultatum actionibus robustis
cognoscendis. 13
- IV. De naturæ actionibus debilibus
cognoscendis, & primo ex anima-
lis facultatis symptomatis. 17
- V. De actionibus debilibus facultatis
vitalis ex ipsius symptomatis cog-
noscendis. 24
- VI. De debilibus actionibus faculta-
tis naturalis ex ipsius symptomatis
cognoscendis. 27
- VII. De cognoscendis morborum vi-
ribus, atque inprimis ex quibus ip-
sorum cum robur, tum imbecilli-
tas cognoscat. 34
- VIII. De morbis debilibus ex morbo-
rum Idea, magnitudine, atque mo-
re, cognoscendis. 38
- IX. De morbis debilibus ab ipsorum
causis cognoscendis. 41
- X. De morbis natura potentioribus
ex Idea, magnitudine atque more
cognoscendis. 46
- XI. De morbis natura potentioribus
ab ipsorum causis cognoscendis. 49
- XII. De futuri morborum status, seu
vigoris, cognitione ad prædicendi

- rationem. 58
- XIII. De salutis ac exitii prognosti-
co ex morborum futuri status cog-
nitione. 64
- XIV. Ex quibus morbos salutare
ac exitiales nonnulli cognoscant. 68

LIBER SECUNDUS.

- CAP. I. **D**E quibus in toto opere
sit agendum. 76
- II. Quid de mente constare in mor-
bis significet. 77
- III. Quid sit mente non constare,
qualibusque signis, cum præsens
mentis inconstantia, tum futura
prænoscat, & de deliriorum dif-
ferentiis atque causis. 78
- IV. De salute a deliriis prædicenda. 89
- V. De morte a deliriis prædicenda. 94
- VI. Quid fatuitas & oblivio in mor-
bis significet. 102
- VII. De prædictione ab externis sen-
sibus. 105
- VIII. Quid in morbis ægrotos non vi-
dere, tenebrosam visionem, visus
obscuritatem habere, splendoresque
oculis apparere, atque oculos lucem
ferre non posse significet. 106
- IX. De surditate in morbis acutis. 108
- X. De tinnitu aurium in morbis a-
cutis. 112
- XI. Quid foetores in morbis, quid-
que cibos potusque graveolentes in-
sipidos, vel mali saporis ægrotis
videri significet. 115
- XII. Quid

INDEX CAPITUM.

- XII. Quid stupor, seu torpor, & sensus tactus deperditus significet. 116
 XIII. De prædictione ex corporis caliditate. 118
 XIV. Ex frigidity corporum quid præfagiendum. 124
 XV. De prædictione ex frigidity extremarum partium. 125
 XVI. De caloris ad frigus, & frigoris ad calorem in corporibus acute ægrotantibus mutatione. 131
 XVII. De prædictione ex humiditate corporis & siccitate. 134
 XVIII. De prædictione ex doloribus, qui in acutis morbis observantur. 135
 XIX. De doloribus salutem prædicentibus. 137
 XX. De doloribus exitiam prædicentibus. 142
 XXI. De prædictione ex lassitudinibus. 148
 XXII. De vigilia, quidque ipsa in morbis præfagiat. 151
 XXIII. Quid somni in morbis præfagiant. 155

LIBER TERTIUS.

- CAP. I. **Q**Uantum ad prædictionem cognitio motricis facultatis medicis conducatur. 164
 II. De prædictione ex decubitu, & primo de optimo, qui salutem præfagit futuram. 165
 III. De malo decubitu in acutis morbis, exitium denotante. 167
 IV. Quid inquietatio, & anxietas, seu jactatio in acutis morbis significet. 171

- V. De prædictione extremorum. 177
 VI. De palpitationibus, quidque in morbis præfagiant. 182
 VII. De convulsionibus, quidque in morbis præfagiant. 184. a
 VIII. Quid convulsiones in febribus acutis significant. 190
 IX. Quid singultus in morbis prædicant. 197
 X. De rigoribus, atque quid in morbis significant. 201
 XI. De horroribus & ipsorum prædictione. 210
 XII. De prædictione a torporibus in paraplegiis. 214
 XIII. De prædictione ex aponia, id est, vocis interceptione, nec non ex aliis vocis differentiis. 217

LIBER QUARTUS.

- CAP. I. **Q**Uantum vitalis facultatis cognitio ad venandum in ægrotis prognosticum conducatur. 226
 II. Quid pulsus sit, atque quot generibus pulsus omnes comprehendantur. 228
 III. De causis pulsum, & quales pulsus robustam facultatem & quales imbecillam indicent. 233
 IV. De pulsibus salutem & exitium indicantibus. 238
 V. Cur pulsus in quibusdam febribus exitiosis appareant, aliquando recte valentium similes. 243
 VI. De prædictione ex respiratione, quidque primo ipsa sit, atque quot ipsius differentiarum observentur. 245
 VII. De causis respirationis. 248
 VIII. Quid bene & male spirare in mor-

INDEX CAPITUM.

- morbis significet. 252
 IX. Quid respiratio magna velox,
 magna tarda, parva velox, parva
 tarda & magna frequens, magna
 rara, in morbis significet. 254
 rara, in morbis significet. 254
 X. Quid respiratio parva frequens,
 parva rara significet. 256
 XI. De respirationibus exitialibus,
 quæ in moribundis fiunt. 258
 XII. Quæ a naturalis facultatis co-
 gnitione ad intelligendam præfagii
 rationem, sit utilitas. 264
 XIII. De appetentiæ symptomatis ad
 prædicendi rationem. 265
 XIV. Quid cibi, & potus optima ap-
 petentia in morbis significet. 267
 XV. Quid in morbis ciborum appe-
 tentia prorsus sublata significet. 269
 XVI. Quid sitis intensa in acutis mor-
 bis significet. 271
 XVII. Quid sitis sublata, seu non fi-
 tire significet. 273

LIBER QUINTUS.

- CAP. I. **D**E partibus corporis, qua-
 rum observatio facit ad
 prædicendi rationem. 276
 II. Quid corpus benevalenti simile,
 & dissimile in morbis prænunciet.
 277
 III. Quid in morbis corporis emacia-
 tio seu extenuatio, & quid ejusdem
 partes tumescere significet. 278
 IV. De prædictione ex coloribus cor-
 poris ægroti. 283
 V. Quid morbus regius in morbis
 prænunciet. 289
 VI. De prædictione ex faciei muta-
 tione in morbis. 295

- VII. De prædictione ex oculis. 299
 VIII. De prædictione ex genis, au-
 ribus, naso, labiis, atque denti-
 bus. 314
 IX. De prædictione ex linguæ ob-
 servatione. 319
 X. De prædictione ex faucibus &
 dorso. 326
 XI. De prædictione ex hypochon-
 driis, & primo de iis, quæ salutem
 significant. 329
 XII. De malis hypochondriis, quæ
 mortem in acutis morbis præmon-
 strant. 332
 XIII. De prædictione ex ignobilibus
 partibus corporis. 339
 XIV. De prædictione in acutis mor-
 bis ab extremis partibus. 341

LIBER SEXTUS.

- CAP. I. **D**E quibus sit agendum in
 hoc libro, ac primo
 de prædictione ex coctione atque
 cruditate excrementorum. 343
 II. De prædictione ab excretionibus.
 348
 III. An ante concoctionem excretio-
 nes sint bonæ atque utiles. 352
 IV. De diebus decretoriis ad prædi-
 ctionem facientibus. 361
 V. De prædictione a diebus decreto-
 riis. 369
 VI. Quid Crisis sit, quæ duplex &
 quomodo fiat. 371
 VII. De morbis qui per crisin termi-
 nantur, & de iis, qui absque crisi
 finiuntur. 375
 VIII. De signis crises futuras signifi-
 cantibus. 377
 IX. De crisis salutaribus, quæ cer-
 tam

INDEX CAPITUM.

- tam salutem significant, cognoscendis. 384
- X. De crisi- bus salutaribus, quæ tamen neque fideles, neque certæ perpetuo sunt. 390
- XI. De crisi- bus exitialibus cognoscendis. 394
- XII. De cognoscendis crisi- bus, quæ per abscessus, & quæ per excretionem sunt futuræ. 401
- XIII. De prævidenda crisi per sanguinis eruptionem seu fluxum. 406
- XIV. De crisi, quæ fit per sanguinis fluxum, cum ab utero, tum ab hæmorrhoidibus. 416
- XV. De cognoscenda crisi, quæ per vomitum fit. 418
- XVI. De signis crisi- um per sudores atque per urinas copiosiores futurarum. 420
- XVII. De signis crisi- um per alvi fluxionem. 424
- XVIII. De signis compositarum, live multarum, simul crisi- um futurarum, quibus morbi judicantur. 426
- XIX. De tempore crisi- um, id est, quo nobis sunt futuræ. 428
- V. De prædictione ex sudoribus, & primo quid sudor, quotuplexque sit, & de ipsius causis. 452
- VI. De bonis salutaribusque sudoribus, salutem in ægrotis prænuntiantibus. 455
- VII. De malis pernitialibusque sudoribus, exitium portendentibus. 459
- VIII. De prædictione a vomitibus, & primum de salutaribus. 471
- IX. De vomitibus exitiosis, mortem præmonstrantibus. 475
- X. De alvi dejectionibus, & primo de iis, quæ salutem prænuntiant. 480
- XI. De malis alvi dejectionibus, quæ exitium ægrotis prænuntiant. 483
- XII. De prædictione ab urinis, quid sit urina, quomodo fiat, atque quantum faciat ad prædicendi methodum. 493
- XIII. De variarum urinarum causis. 496
- XIV. De bonis urinis salutem prænuntiantibus. 507
- XV. De malis urinis mortem prænuntiantibus. 512
- XVI. De prædictione ex sputis, & primo, quid sit sputum, quas partes læsas denotet, differentiæ, & causæ. 523
- XVII. De sputis bonis, salutem prædicentibus. 531
- XVIII. De malis sputis exitium prædicentibus. 533
- XIX. De prædictione in suppuratis. 540
- XX. Quid in morbis acutis Cerchnon, vulgo ranticum, significet. 547
- XXI. De prædictione ab abscessibus. 550

LIBER SEPTIMUS.

- CAP. I. **D**E particularibus humorum excretionibus ad prædictionem esse agendum. 436
- II. De prædictione a salubri sanguinis excretionem. ibid.
- III. De malis exitialibusque sanguinis eruptionibus. 446
- IV. De sanguinis excretionibus paucioribus, statim desinentibus, atque de stillis sanguinis e naribus, quidque in morbis acutis præfagiant. 449
- V. De prædictione ex sudoribus, & primo quid sudor, quotuplexque sit, & de ipsius causis. 452
- VI. De bonis salutaribusque sudoribus, salutem in ægrotis prænuntiantibus. 455
- VII. De malis pernitialibusque sudoribus, exitium portendentibus. 459
- VIII. De prædictione a vomitibus, & primum de salutaribus. 471
- IX. De vomitibus exitiosis, mortem præmonstrantibus. 475
- X. De alvi dejectionibus, & primo de iis, quæ salutem prænuntiant. 480
- XI. De malis alvi dejectionibus, quæ exitium ægrotis prænuntiant. 483
- XII. De prædictione ab urinis, quid sit urina, quomodo fiat, atque quantum faciat ad prædicendi methodum. 493
- XIII. De variarum urinarum causis. 496
- XIV. De bonis urinis salutem prænuntiantibus. 507
- XV. De malis urinis mortem prænuntiantibus. 512
- XVI. De prædictione ex sputis, & primo, quid sit sputum, quas partes læsas denotet, differentiæ, & causæ. 523
- XVII. De sputis bonis, salutem prædicentibus. 531
- XVIII. De malis sputis exitium prædicentibus. 533
- XIX. De prædictione in suppuratis. 540
- XX. Quid in morbis acutis Cerchnon, vulgo ranticum, significet. 547
- XXI. De prædictione ab abscessibus. 550

P R I V I L E G I E.

DE STAATEN VAN HOLLAND en WESTVRIESLAND doen te weeten. Alzoo ons vertoont is en te kennen gegeven by *Isaak Severinus*, Burger en Boekverkoper binnen de Stad Leiden; hoe dat Hy onlangs hadde gedrukt *de Godgeleerde Natuurkunde, of een betoging van Gods weezen en Eigenschappen uit de beschouwing van de werken der Schepping, met keurlyke aanmerkingen en beproefde waarnemingen, door W. DERHAM, Lid der Koninglyke Maatschappy te LONDEN, vertaalt door Abraham van Loon, M. D. in 4to* en hoe Hy wyders onder handen hadde, en voorneemen was, te drukken van den zelve Aucteur *Zyne Godgeleerde Starrekunde en Waterkunde, dienende insgelyks om uit de werken en schepzelen aan den Hemel, en onder en in de wateren, de aanbiddelyke Godheid te betoogen*, en wyders hoe Hy Suppl. ook stond weder op de pers te brengen, 't geen voorheen reeds by hem was gedrukt, *PROSPERI ALPINI de praesagienda vita & morte Aegrotantium libri VII. in 4to.* om welk alles wel uit te voeren, reeds veel moeite en kosten waren gedaan, en vervolgens nog zouden moeten werden gedaan. Edog vermits Hy niet zonder reden bedugt was, dat de bovengenoemde Boeken, of eenigen van die, ten deele of in 't geheel, in het groot of in het klein, hier of elders door eenige baatzuchtige menschen mogten werden nagedrukt, en de Suppl. hier door van alle zyne moeite en kosten, tot merkelyke schade, zoude worden ontzet en tenenemaal gefrustreert: zoo keerde hy Suppl. tot Ons, ootmoedelyk verzoekende, dat aan hem, met uitsluiting van alle anderen, vergunt moge werden Octroy of Privilegie, voor den tyd van vyftien agter een volgende jaaren, om de voorschreeve Boeken alleen te mogen Drukken in de *Nederduytsche, Latynsche, en andere Taalen*, zoo als de Suppl. ten nutte van het gemeen oorbaar vinden mogt, met verbod, dat niemand, op de gewoone boete van drie duizend gouden, de bovengenoemde Boeken, op wat naamen; titel enz. het ook zoude mogen zyn, drukken mag, of uitgeeven, of ook buiten deeze Provintie gedrukt zynde, alhier in te voeren, of te verkoopen. **ZOO IST** dat Wy, de zaak en het verzoek overwogen hebbende, en de geneegen weezende ter bede van den Suppl. uit onze regte wetenschap, zouveraine magt en autoriteit, den zelve Suppl. geconsenteert, geaccordeert, en geoctroyeert hebben, consenteeren, accordeeren en octroyeeren hem by deezen, dat hy geduurende den tyd van vyftien eerst agtereenvolgende jaaren, de voorsz. Boeken genaamt *de Godgeleerde Natuurkunde, of een betoging van Gods Weezen en Eigenschappen uit de beschouwing van de werken der Schepping, met keurlyke aanmerkingen en beproefde waarnemingen door W. DERHAM. Deszelfs Godgeleerde Starrekunde, en Waterkunde. PROSPERI ALPINI de praesagienda vita & morte Aegrotantium libri Septem.* in dier voegen als by den Suppl. is verzogt, en hier vooren staat uitgedrukt, binnen de voorsz. onzen lande alleen zal mogen drukken, doen drukken, uitgeeven en verkopen, verbiedende daaromme allen en eenen iegelyken dezelve Boeken, in het geheel, of ten deelen, te drukken, na te drukken, te doen na drukken, te verhandelen, of te verkoopen, of te elders na gedrukt binnen denzelven onzen lande te brengen, uit te geeven, of te verhandelen, of te verkopen, op verbeurte van alle de nagedrukte, ingebragte, verhandelde, of verkogte Exemplaren, en een boete van drie duizend guldens, daarenboven te verbeuren; te apliceeren een derde part voor den Officier, die de calange zal doen, een derde part voor den Armen der plaatze, daar de casus voorvallen zal, en de restteerende derde part voor den Suppl. en dit telkens, en zoo menigmaal als dezelve zullen werden agterhaalt: alles in dien verstande, dat wy den Suppl. met deezen onzen Octroye alleen willende gratificeeren, tot voorhoede van zyne schade, door het naadrukken van de voorsz. Boeken, daar door in geen deele verstaan den inhoud van dien, te authorizeeren, of te advouereeren, en veel min dezelve onder onze protectie en bescherming meer credit, aan.

aanzien of reputatie te geeven, maar den Supplt. in cas daar iets onbehoorlyks zoude mogen influeeren, alle het zelve tot zyn lafte zal gehouden zyn te verantwoorden: tot dien einde wel expreffelyk begeerende, dat by aldien hy deezen onzen Oötroye voor dezelve Boeken zal willen ftellen, daar van geene geabbrevieerde of gecontraheerde mentie zal mogen maaken, nemaar gehouden zyn het zelve oötroy in het geheel, en zonder eenige omiffie daar voor te drukken, en dat hy gehouden zal zyn een Exemplaar van de voorfz. Boeken op gr. pap. gebonden en welgeconditioneerd te brengen in de Bibliotheek van onze Univerfiteit te Leiden, binnen de tyd van zes weeken, na dat hy Supplt. dezelve boeken zal hebben beginnen uit te geeven, op eene boete van zes hondert gulden, na expiratie der voorfz. zes weeken, by den Supplt. te verbeuren, ten behoeve van de Neerduitsche armen van de plaats, alwaar de Supplt. woond; en voorts op poene van met de daad verfteken te zyn van het Effect van dezen onzen Oötroye. Dat ook de Supplt. fchoon by het ingaan van het Oötroy, een Exemplaar geleverd hebbende aan de voorfz. onze Bibliotheek, by zoo verre hy geduurende den tyd van dit Oötroy, dezelve Boeken zouden willen herdrukken, met eenige obfervatien, noten, verandering, correctien, of anders hoe genaamt, of ook in een ander formaat, gehouden zal zyn, wederom een ander Exemplaar van dezelve Boeken, geconditioneert als vooren, te brengen in de Bibliotheek binnen dezelve tyd, en op de boete en poenaliteit als vooren. En ten einde de Supplt. dezen onzen confente en Oötroy moge genieten, als naar behooren, laften wy allen en een iegelyk, wie het mag aangaan, dat zy den Supplt. van den inhoud van deezen doen, laaten, en de gedoogen, rustelyk, vredelyk en de volkomentlyk genieten ende gebruiken, cesserende alle belet ter contrarie. Gegeeven in den HAGE onder onzen grooten Zegele hier aan doen hangen, op den zestienden September, in 't Jaar onzes Heere en Zaligmakers zeventien hondert acht en twintig.

was getekent

J. G. V. BOETZELAAR

Ter ordonnantie van de STAATEN

WILLEM BUIS.

PROS-

PROSPERI ALPINI

MAROSTICENSIS,

*Philosophi & Medici in Gymnasio Patavino Medicamentorum
Simplicium Professoris Ordinarii,*

DE

PRÆSAGIENDA VITA
& MORTE ÆGROTANTIUM.

LIBER PRIMUS.

PRÆFATIO.



Ad eam Medicinæ partem explicandam aggredimur, quæ, quomodo de ægrotantium salute & morte præsagiendum sit, docet. De qua ob eximiam ad Medicinæ studiosos utilitatem, atque commodum, accurate nunc agendum duximus.

Prognostici
summa
utilitas.

Etenim hæc prædicendi ratio non minus Medicis, quam ægrotis plurimum emolumenti afferet. Hi quidem de ipsorum futura salute Prognosticum audientes, facilius, ac propensius Medicorum præceptis obediunt, ac exinde tutius & citius pristinam sanitatem recipiunt. Illi vero prævisis ea arte symptomatis, quibus ægroti sunt vexandi, facilius medicamentis occurrunt. Ex quibus morborum probe cognita ac perspecta natura, curatio qualis recte profutura sit, intelligunt; atque etiam (quod maximum curatricis Medicinæ partis esse existimo) neglecta morborum prædictione, proba quidem vivendi ratio illis minime institui potest. Ipsius enim instituendæ rationem ex singulorum morborum temporum, omniumque maxime status, præcognitione pendere, Galen. in lib. 1. cap. 3. de Crisibus hisce verbis prodidit: *Generosi autem Medici*

A

atque

atque arte Hippocratica digni est officium, futurum statum præcognoscere, cum omnem victus rationem ad ipsum inspiciens, instituat. Eadem ratione. Principium morbi, atque augmentum, non ubi jam perfecta sunt, cognoscere, sed multo antea præstabit prænoscere. In hac prædicendi parte olim Galenus post unum Hippocratem, a quo artem didicit, maxime claruit. Cujus fane illustria multa præfagiorum exempla in ejus libris leguntur.

Quid de illo præfagio, imo de divina ejus mente, quasi natura loquente ad Eudemum olim Romanum Philosophum clarissimum? An non ei prædixit, qua febre esset laboraturus, non minus & diem, in qua critica alvi fluxione fuit judicata? Quid de Sexto Romano Senatore, Severo Imperatori multum familiari? an non prima die febrem adventuram, sexta die cessaturam, & decimaquarta redituram, atque decima septima per sudorem prorsus solutum iri? Quid amplius? Cum, ut ex ipsius libro de præfagitione ad Posthumum constat, in quodam juvene Romano, febre vexato, quo tempore alii omnes Medici mittendum sanguinem consulebant, sanguinem abunde e dextra nare fluxurum, eoque ægrotum juvenem sanatum iri, coram multis Medicis prædixit, continuoque erumpente sanguine, uti prædixerat, juvenis fuit liberatus? Quæ omnia ut ex ipsius sententia præter aliorum spem evenerunt, sic summam in ipso præstantiam omnes Medici admirari ac suspicere cœperunt. Martianus, unus ex primariis Medicis, Romæ in via obviam Galeno factus, ait. *Quæ ergo in eo libro secundo Prognosticorum Hippocr. scripta sunt, agnoscis, atque eadem scio, nec tamen vaticinor?* Et Eudemus a febre, uti Galeno ipsi fuerat prædictum, sanatus, de illo alta voce clamando amicis, qui apud ipsum fuerant, inquit: *Vaticinari Pythium Apollinem ægrotantibus voluisse per os Galeni, & quibus remediis ad sanitatem revocari possint, & qua die perfecte liberari debeant.* Hinc complures non solum medendi artis ignari, sed etiam doctissimi Philosophi, ac Medici Galenum in hac arte divinum esse prædicabant, divinisque honoribus ac laudibus dignum ad cælum usque efferebant. Cujus cum ægroti, tum
Medici

Medici præfagia perinde ac certissima oracula exspectabant. Ex quibus prædicendi hæc ratio, quanti sit a Medicis facienda, facile intelligitur. Juvat quin etiam maxime Medicos: In morbis acutis exitialibusque, qui præcognitam futuram ægrotantium mortem ubi assidentibus prædixerint, mortis culpa plane vacare solent: ægrotosque audito prognostico non Medicorum culpa, sed morborum vi interemptos, assidentes judicant. Quod si antea exitium non prædixerint, ipsorum aut ignorantia, aut negligentia mortem omnes adscribunt, interiisseque Medicorum causa pro certo habent. Hinc non pauci Medicorum nostri temporis perdocti, propriae conscii ignorantia omnes fere acutis morbis correptos indiscriminatim morituros prædicant. In horum quidem morborum principiis morbum sane fore gravisimum, ingentibusque periculis plenum, affirmant: morbisque iisdem ad statum properantibus, symptomata cum de novo oborta, tum vel alia, quæ prius fuerant, adaucta viderint, aut quovismodo ægrotos plus solito inquietos, vel anxios, deliros aut ægre spirantes, aut plus solito dolentes, continuo exitium futurum affirmant, quibus, etsi paulo post ægroti ii sanitati restituantur, tamen hæc prædicendi ratio nihil affert incommodi: Cum ea via neque parum laudis hi consequi soleant; ipsorumque in arte medica nomen atque fama non parum crescat; artis siquidem medicæ ignari ipsorum sanitatem, (etsi iisdem Medicos mortem prædixisse, memoria habeant) Medicorum studio ac diligentia subsecutam putant. Ex quo eos Medicos maximis laudibus extollunt. At Medici, arte Hippocratica digni, non in omnibus acutis morbis exitium perpetuo prædicant, scienter enim, ac docte quidem sanitati restitutum iri, & morituros esse ex veris prædicendi artis principiis affirmant. Neque omnia gravia symptomatum incrementa timent, neque nova oborta symptomata, vel hæc ipsa multum aucta. Quinimo magis ex iis, quæ ignaris Medicis malum morem in morbis significare videntur, salutarem aliquam crism sæpe esse expectandam, affirmant. Ex his itaque, cum nos hanc prædicendi in ægrotis rationem Medicis non solum maxime utilem, sed apprime etiam necessariam esse intellexerimus; mirari aliquis

non debet, si nos plane, ut methodo, a nullo antea explicata, commonstraretur, in ea tradenda, ac accurate scribenda plurimum studii adhibuerimus. Sed nunc ad illa, quibus hæc prædicendi methodus investigatur, veniamus.

CAP. I.

Ex quibus Medici in ægrotis salutem & mortem præcognoscant?

Præsa-
gium in
ægrotis
unde pe-
tendum.

Morbi
& Na-
turæ
compa-
ratio.

QUI recte cupiunt in ægrotis præfagium aperire, inprimis a quibus ipsum indagetur, intelligere debent. Hæc vero duo existunt, unum morbus, qui in corpus tanquam inimicus agens hominis corpus destruere conatur; atque alterum natura, quæ perinde ac arcis alicujus præfectus, in corpore residens, a morbo perinde ac duce aliquo exercitus, ipsum corpus tanquam arcem oppugnante, defendere studet. Ut autem dux exercitus ad expugnandam arcem multis utitur militibus, ipforum alii, ut unam, atque alii, ut alteram arcis partem aggrediantur, quo multis superatis tandem arx universa in potestatem veniat. Sic & morbus militum loco, pluribus utitur symptomatibus, ac aliis morbis, ut multas partes corporis eodem tempore expugnent. Ex oppositoque natura ejusce, & corporis acerrimus defensor, ipsum a symptomatum insultibus custodit, & ne morbo succumbat pro viribus operam dat. Eruditam enim esse naturam, atque arte etiam non carere, artificemque merito dici, atque animalibus consulere Hippocrat. *Com. 5. in text. 2. si Galeno in libr. 6. epidem. credimus, statuit.* Hæc enim partes singulas corporis facultatibus multis muniit, quibus partes, tanquam militibus ad resistendum, cum variis morbis, tum symptomatis utuntur. Itaque eæ partes corporis facultatibus perinde ac militibus utentes, a morborum symptomatumque insultibus defenduntur. Ex quibus cuique liquido constabit, naturam corporis partes robustis facultatibus instructas habentem, difficili negotio morbo esse superandam, ipsamque contra debilioribus partium viribus seu facultatibus instructam facile morbo succumbendam. Colli-
gamus

gamus igitur ab his, ut nuper dictum est, salutis atque mortis futuræ prænoscenti judicium a duorum tantum, morbi nimirum & naturæ invicem colluctantis observatione pendere atque fieri. Quod Galen. in libr. de constit. art. medicæ cap. 18. perbelle ita expressit: *Medicus quippe his duobus, morbo inquam & natura colluctantibus, animum semper intendit, atque dum discernit, quodnam horum robustius sit, primum quidem secum de salute hominis, aut interitu, præsagium depromit. Deinde vero, quo alterum altero fortius esse novit, tum & illius præfinitum tempus agnoscit.* Nec mirari quispiam debet, si quis robur utriusque recte perpendens victurum tandem deprehendat. Quum videamus complures Gymnastas ex primis statim motionibus, quibus contra se invicem luctantes feruntur, victurum prænuntiare, & sæpe ante partam victoriam, quodque celerius adversarius succumbet. Hoc autem agunt, cum alterum altero non viderint validiorem. Quare ex alia nulla exercitatione salutem aut interitum prænoscet, præterquam ex exacta virium, tum morbi tum naturæ notitia, ex qua utriusque præfinitum tempus exquirat; ut enim celerrime solvendus morbus est, quam validiores vires fuerint; ita cito mors adventabit, si hæc imbecilliores sint, morbus vero fortior. Naturam vero morbo robustiorem significabunt validæ robustæ, ut corporis facultates, quibus ipsa non carens, vel etiam contra magnum morbum, fortissime pugnat, nec ipso facile superatur. At interdum fit, ut quemadmodum arx firmissima munitissimaque, aut militum, aut victus, aut cæterarum rerum, quibus castra, ut defendi possint, opus habent, defectu, a fortissimo Duce exercitus expugnatur; sic natura nostrorum corporum, vel etiam fortissima, ciborum inopia, aut mala victus ratione, aut medicamentis non recte adhibitis, aut denique longa morbi oppugnatione, sæpe succumbat. Ex quo ipsa aliquando castrorum Duce mimitatur, qui, cum a longa obsidione milites, victum & cætera necessaria sibi defectura, timeat, inopinanter aliquando e castris egressus repente contra obsidentem exercitum pugnam tentat, quem quandoque fortissime pugnando, aut to-

Salutis
atque
mortis
præsa-
gium ex
quibus
noscutur.

tum vincit, aut ingenti militum copia excisioni mandata, ita debilitat, ut ab ipso nihil amplius, aut sane parum sit timendum. Non dissimili argumento corporis alicujus natura sagacissima, robustissimis munita facultatibus, ex longa quandoque morbi pugna, virium defectum timens, morbo vel causis, vel symptomatis irritata, sæpius in ipsum morbum ante opportunum tempus ad pugnam invehitur, ipsumque fortissime pugnando aut plane vincit, aut saltem plurimum ejus vires debilitat. Atque hæc miro quodam quasi discursu aut ratione (sic probe ipsam Deus docuit) in ægrotis a natura non raro fiunt. Demum natura æque omnes partes corporis non curat, sed præcipuas præcipue. Cum singularum partium corporis non æquale sit robur, quippe principales partes statim ab initio natura majori robore donavit, ut Gal. *in lib. de causis morborum cap. 6.* docuit. Arcis enim alicujus præfectus ac defensor, non æque omnes, sed principales magis arcis partes curat, & defendit, quibus præsertim expugnatis arcem universam superari sit necesse; ita natura corporis custos, ignobiles, admodumque a visceribus remotas, non tanto studio curat, quod si graviter aliquando a morbo vexentur, servata viscerum nobilium sanitate, deinceps pristinae salutis ea restitui soleant. Curæ igitur primum naturæ sunt viscera, ut a morbi insultibus custodiat, omneque studium ad ipsorum conservationem adhibet, maximeque ad ipsum cor defendendum. Sæpeque, ut isthæc nobilia viscera morbo aliquo vexata, ac oppugnata defendantur, ac servantur, natura permittit, aut ipsa procurat, ut ab his visceribus totus morbi impetus ad aliquam partium ignobilium feratur: tantam semper, Galen. *in Lib. 2. cap. de usu partium* auctore, natura providentiam securitatis principalium particularum habuit, ut non raro in longis morbis Medici observare solent, naturam robustam, diu a magno morbo conflictatam, ad aliquam ignobilem partem humores noxios transmittendo membra præcipua exonerare, atque liberare. Quo pacto sæpe multos cum acutos tum longos morbos judicatos vidimus, nempe in cruribus, cuteque, tumoribus, inflammationibus, exanthematis, variolis,

mor-

morbillis, scabie, aut aliis hujusmodi obortis. De quibus Hippoc. in lib. 2. In text. 18. §. 13 prognosticorum dixit: *Ab-
scessus autem, qui ad crura fiunt in pulmonis vehementibus,
ac periculosis, omnes utiles sunt.* Colligamus itaque duo esse,
a quibus Medici in ægrotantibus salutem & interitum præno-
scent, nimirum naturam atque morbum, ac ex utriusque vi-
rium cognitione, uter sit victurus, esse judicandum. Quam
rem Gal. 2. In text. 6. ita expressit. *Summa totius præfagi-
tionis in morituris convaliturisque est, quoties vis morbi cum æ-
gri facultate conferatur.* Si enim morbus vehementior est, æger
omnino morietur, si debilior quam ægri facultas, haudqua-
quam morietur, ubi nihil committatur. At cum sanitas non
nisi declinantibus morbis, aut saltem in statu contingat, Me-
dici diligenter naturæ & morbi viribus exploratis, an eæ eo-
usque perdurare possint, conjectura assequi debebunt. Quod
ni assequantur, quippe, an natura post morbi statum cum mor-
bo pugnando perdurare queat, ni conjiciant, de salute & in-
teritu præsagium haud probe prænoscent. Hinc præter natu-
ræ & morbi cognitionem, futuri quoque status seu vigoris
cognitio erit necessaria. Etenim æqualibus cum naturæ tum
morbi viribus observatis, ubi status morbi cito futurus sit,
naturam morbum absque dubio superaturam Medicus præsciet:
at quo ex opposito tarde eodem morbi statu futuro, opposi-
tum, atque difficile judicium fiet. Ex quo apparet sine status
seu vigoris morbi futuri notitia, minime posse de salute &
morte recte judicari: Quam rem expressit Gal. in lib. 3. cap.
de crisis ita scribens. *Et quidem sine horum trium exacta di-
gnotione nihil de salute investigari contingit, non magis quam hoc
sciri potest, hominis robore, oneris magnitudine, & viæ longitudine
antea non perspecta: num ægri vires portanti onus, morbus vero
oneri, tempus autem, quod usque ad statum extenditur, longitudi-
ni viæ respondeat?* Quo pacto igitur de ægrotante sciri potest,
num quid sufficiat, si nulla status præcognitio habeatur. Ex
iis itaque omnibus ratio cogit, nil tam studiosè esse discendum,
quam futuri status prænotationem. Itaque ex natura, morbo,
atque morbi futuri status dignotione totam in ægrotis prædi-
cendi

Statu
futuri
cognitio
necessa-
ria ad
prædi-
cendum
in mor-
bis.

cendi rationem, seu methodum pendere merito diximus. At iis præmissis nunc ad singulorum notitiam assequendam declinemus, a naturæ viribus dignoscendis incipientes.

CAP. II.

De cognoscendis Naturæ viribus, atque imprimis ex quibus ipsarum cum robur, tum imbecillitas dignoscatur.

Natura,
ejusque
vires
quomo-
do cog-
nos-
cuntur.

Cum naturæ vires sint a nobis dignoscendæ, atque non minus, ex quibus ipsarum cognitio habeatur, de Natura, atque de ipsius facultatibus & actionibus prius est agendum. Naturam vero, illam (inquam) adversus morbos pugnantem, quandam esse substantiam seipsum moventem, in iis, quæ ab ea reguntur, corporibus inhabitantem plures existimarunt; at quid illa sit, quave ratione varias in illis actiones edat; omnes fere vel etiam nunc latet. Multis tamen Medicis, * Hippocrati, Galeno, atque aliis, quendam illam esse spiritum, vel calorem innatum, seu congenitum ex primorum elementorum commodatione profectum, in partibus corporis spirituosis, carnosis, atque solidis viventem, persuasum est. Quam rem (etsi calorem ipsum naturam, vel animum non esse putem, sed ipso magis tanquam instrumento uti) nobis non pauca suadere existimo. Corpora siquidem, ut docet Hippocrates, pluri innato calore referta, perfectius ac robustius suas obeunt functiones, ac imbecillius, quæ illius caloris minus participant. Quod in puerorum & senum corporibus facile observamus, illa namque, quia plurimo innato calore valent, sua idcirco naturæ munera perfectissime præstant, seu exercent: etenim recte cibum appetunt, concoquunt, retinent, atque ipso ad nutritionem utuntur, non minusque genita excrementa inutilia rejiciunt & consumunt. Ex quo maximos gravissimosque morbos pueri aliis aliarum ætatum hominibus facilius ferunt. Senum vero corpora caloris inopia

ac

* Gal. in 9. de Hip. & Plat. decr. cap. 9. Gal. in 4. aph. 37. & in 5. aph. 27. Gal. in 2. aph. 51. Gal. in 11. method. med. c. 1. In 1. aph. 14.

ac defectu omnium maxime languidissimis functionibus utuntur. Præterea in singulis quoque corporis partibus id licet observari, quo enim cerebrum, stomachus, hepar, cor, atque cætera alia membra, plus nativo illo calore valent, five ejusce caloris plus habent, eo robustius naturalia munera obeunt, ac exercent. Quo vero minus, ad obeunda naturæ opera eo imbecillius se gerunt. Cerebrum plurimo calore utens recte concoquit, pauca excrementa gignit, ipsaque valenter digerit, resolvit, vel rejicit, in quo sensus omnes ob id purissimi exercentur. Frigidius vero debiliter concoquit, excrementa multa coacervat, ipsisque ea de causa assidue scatet, quo sensus non recte suas edunt functiones, vel eas debiliter & imperfecte. Quod eodem modo & de aliis nostri corporis membris demonstrari potest. Ex quibus quidem natura nihil sane aliud, quam calor temperatus, congenitus, five innatus creditur, probe (uti in brutis etiam animalibus apparet, quæ, quod plura ratione agere videantur, non omnino discursu carere quibusdam naturæ doctis persuasum est) ab Auctore nostræ creationis perdocta, atque erudita. De qua Gal. in Capite 2. lib. 2. de dieb. decretoriis: *Physicum esse convenit, qui hæc judicet, & persuasum habere naturam prorsus sufficere; & summa quadam providentia corpori nostro prospicere: Item propriis etiam motibus ordinatis, si quid aliud, ita & ipsam uti.* Et in lib. de causis morborum cap. 2. *Rationem enim quandam, atque mentem naturæ tribuimus, si ita simpliciter ipsam quicquid inutile est, deponere affirmemus, ex nobilioribus partibus ad ignobiles.* Ex quo Hippoc. in lib. 6. cap. 6. & idem ait: *Morborum naturæ medicæ, atque ibidem Galenus Com. 5. Text. 1. Hippocratem non esse ex illorum cœtu, qui naturam arte carere arbitrantur, sed eam esse artificem, animalibusque consulere, tradidit.* Hæc vero triplici differentia Natura
quomo-
do di-
stingui-
tur. distinguitur; una siquidem animalis dicitur, quod functiones ad animam, seu ratiocinatricem facultatem attinentes obeat: naturalis altera, quæ ad appetitricem, altricem, generatricem: atque tertia vitalis, quæ vitæ custodiæ maxime præest. Has Gal. in lib. 18 cap. 10. meth. medendi, ita expressit: *Gubernans animal* (ut in lib. de Hippoc. & Platonis dogmatis est monstratum.)

tum,) *tres diversi generis facultates toti corpori ex suo quodam veluti fonte, quæque distributæ: eas Plato animas vocat, propriam cujusque substantiam inveniens. Est enim earum quædam ad nutriendum animal necessaria, ac cum stirpibus communis: quæ jecur veluti pro fonte habet: Canales vero ab hac in totum corpus sparsos, ipsas venas: hanc seu appetitricem, seu naturalem, seu altricem vocat, nihil interest: veluti si animam aut facultatem. Altera est, quæ non modo, ut stirpibus aut vita præditis, sed etiam ut animalibus anima est insita: Hæc sedem in corde habet, ipso quoque insiti caloris quodam seu fonte. Ab hoc fonte canales arteriæ sunt, vocanturque hæ multis sane nominibus: nam & facultas, sive virtus vitalis, & facultas, sive virtus animosa, & anima vitalis, & anima animosa dicitur. Tertia anima ratiocinatrix in cerebro domicilium habet: ea voluntariis actionibus una cum sensibus præsidet. Utitur & hæc particulis quibusdam seu canalibus, nempe ipsis nervis, sensum motumque per hos in totum animal transmittens. Tres itaque hæ sunt facultates, quæ corpus a morbo defendunt, animalis, quæ cerebri, vitalis, quæ cordis, & naturalis, quæ hepatis curam habet. Hæ tribus alicujus arcis præfectis, eam defendentibus comparantur, qui, cum per se soli nequeant ejus defensionem tueri, seu recte sustinere, militibus utuntur, quibus ab arce infensos hostes propellant. Sic quælibet prædictarum facultatum pro militibus functionibus quibusdam contra morbos utitur. Donatæ etiam sunt facultates nonnullis instrumentis, quæ ipsis subserviant, cum corporum sanitatem curare student. Animalis siquidem facultas, (quam in cerebro sedem habere diximus) nervos; vitalis in corde arterias, ac naturalis in hepate venas habent: per has sanguis ad omnes corporis partes nutriendas labitur, ac per nervos iisdem partibus sensus & motus, atque demum per arterias vitalis spiritus a corde communicatur. Vivunt itaque corporis partes ope vitalis spiritus, sentiunt, ac moventur animalis a cerebro per nervos in ipsas effusi atque emanantis; Nutriuntur denique a sanguine ipsis per venas a jecore accedente. Quælibet quoque pars vita non destituta a natura nervis arteriis venisque referta, continue ex sanguine, ac gemino nuper dicto*

Corpori
tres in-
sunt fa-
cultates.

dicto spiritu, alitur, vivit, sentit, ac movetur. Hinc singulis corporis partibus adsunt ii spirituum calores, quibus functiones omnes, seu actiones, scilicet animales, vitales, naturales vitæ conservandæ causæ, obeuntur: Hosque calores, a quibus actiones eæ obeuntur, Medici merito vires appellant, quas natura singulis partibus, prout opus est, dispensat. Quo etiam facultas dispensatrix a Medicis est nuncupata. Facultates vero omnes propriis actionibus perficiuntur. Naturalis quidem tres Facultas nat-
præcipuas habet, quippe nutritionem, auctorem, atque ge-
nerationem; quibus multæ aliæ destinantur, quæ sunt attra-
ctrix, retentrix, concoctrix seu alteratrix, ac expultrix: Sine
his corporis partes neque generantur, neque nutriuntur, ne-
que augentur. Non me latet his longe etiam plures, servientes
huic facultati, actiones ab aliis recenseri, quas tamen omnes
sub prædictis contineri haud ignoro. Attrahunt enim partes,
quo nutriantur, alimentum, vel quo exonerent præcipuum,
nobileque membrum, excrementum, ut vesicula bilem, lien
sanguinis fœcem, & urinam vesica. Retinent partes attractum
alimentum, quoad ipsum perfecte coxerint, atque excremen-
tum, donec copia distendendo, aut qualitate infesta partes
valde molestat. Coquunt non minus, quoad in substantiam par-
tis nutriendam alimentum mutatur. Quod ut fiat, facultas
pluribus utitur coctionibus, pro variis præparationibus, prius-
quam partes similes sanguinem recipiant, sibi que ipsis ultima
coctione edita assimilent. Variæ profecto in variis membris ad
illud operis a natura destinatis concoctiones fiunt. Cibus in-
primis in stomacho susceptus coquitur, posteaque rursus in
venas attractus coquitur, quoad in sanguinem mutetur; qui
dehinc per venas singulis partibus concessus in ipsarum substan-
tiam, postrema peracta coctione, mutatur. Expellunt etiam,
aut quod alterari, seu coqui non potest, aut quod quantitate
vel qualitate molesta lædit. Hinc omnes partes, quoad possunt,
noxios humores a se propellunt, ipsosque partes aut naturæ,
aut morbi alicujus ratione factæ debiles, recipiunt. Atque hæc
de facultate naturali. Vitalis vero facultas, qua corporis par-
tes vivunt, duabus tantum functionibus seu actionibus utitur, quæ?

quippe pulsatione arteriarum, atque respiratione. Hac quidem frigidus aer per asperam arteriam & pulmones ad cor vehitur, ut calor vitalis igneo temperamento donatus (qui absque ventilatione, quin resolvatur & marcescat, servari non potest) ejus frigore coerceatur, neque diffluat, neque exstinguatur. Pulmonum vero dilatatione (veluti eorundem compressione innati caloris fuligines geniti evacuantur, puriorque vitalis spiritus redditur) cordis calor recreatur, fitque purior. Idem in toto corpore pulsatione arteriarum fit, quando ipsarum dilatatione (quam Græci *diastolen* vocant) calor refrigeretur, & compressione, *systole* vocata, quod ex humorum divisione in toto animante contractum est, veluti fumidum excrementum expellatur. Quod Gal. in multis locis meminit, & cap. 33. de causis pulsuum hisce verbis: *Quod tuendi causa caloris universi corporis creati (scilicet pulsus) sunt, quem refrigerent; & si quid sit fuliginis ex succorum adustione contractum, id excernunt e vestigio.* Etiam illo loco dictum est, ad gignendum hos referre animalem si iritum. Respiratio a natura facta est caloris innati cordis causa, ut refrigeretur, & a fumosis halitibus expurgetur, & pulsatio arteriarum non minus addita est, caloris vitalis in toto corpore effusi refrigerationis, atque purificationis gratia. Animales denique functiones plures existunt, scilicet animalis seu voluntaria, quæ nervis atque musculis est destinata, quintuplexque existit, una sensitiva, quæ in alias quinque subdividitur, quippe in videndi, odorandi, audiendi, gustandi, tangendique actionem. Secunda est motiva, qua corporis singulæ partes moventur. Tertia imaginandi, Quarta ratiocinandi, & postrema memorandi. Hæque sunt omnes facultatum actiones, quæ inculpatæ, ac robustæ in corpore cognitæ naturam robustissimam præmonstrant, plurimumque innati caloris ad ipsas facultates ipsam mittere, ac instrumenta quibus ea obeuntur; itaque primum ipsorum principium, nempe cerebrum facultatis sedem nullo vitio teneri. Infirmæ vero debiles vel vitiatæ oppositum utique denotant; quando hæ, caloris (quem vires appellant) inopia, vel debilitate, aut vitio instrumentorum, aut ex causa morbifica ita obeantur.

Facultas
animalis
quæ?

Ab

Ab actionum itaque robore & debilitate, totius naturæ potentia seu vis quanta sit conjicitur. Sed quod nos hæctenus universaliter conjecimus, nunc singillatim attingamus.

C A P. III.

De facultatum actionibus robustis cognoscendis.

Actiones, quæ in corpore perfectissimæ obeuntur, facultatis, a qua emanant, robur ideo significant, quoniam nedum facultatis, sed & illius sedis (quod primum facultatis instrumentum Gal. vocat) atque aliarum partium, vel instrumentorum, primo instrumento inservientium perfectæ sanitatis certa sunt indicia, ut Galen. in 1 lib. cap. 2. de sympt. causa tradidit. Cum itaque in ægrotis, ut ab animalis facultatis actionibus incipiamus, omnes cum interni tum externi sensus, scilicet visus, olfactus, gustus, tactus, nihil a statu naturali mutati observantur, recteque, quod ad imaginationem, memoriam, rationem, atque motricem potentiam pertinet, tunc se habent, (sic robustam recteque valentem facultatem cerebrum inhabitantem significant) ut nihil omnino ipsam offensam exinde præmonstretur habuisse. Quod Hippoc. in lib. 2. aphorism. 33, nobis indicasse visus est, quum dixerit: *In quovis morbo mente constare & bene se habere ad ea, quæ offerruntur, bonum: contrarium vero malum.* Naturaliter itidem homines respirare, atque arteriarum pulsus, magnos, vehementes, æquales atque ordinatos habere facultatis vitalis seu animosæ fortitudinis nobis est indicio. Hoc Hippoc. in 1. libr. prognosticorum text. 25. ita expressit: *Spirationis autem facultatem existimari oportet, perquam magnam vim habere ad salutem in omnibus morbis acutis, qui cum febre sunt, & in quadraginta diebus judicantur.* & Galen. in commento cap. 7. naturalem respirationem appellavit spirationis facilitatem, significantem neque thoracem, neque cor, ac pulmonem, neque præcordia doloris quandam habere affectionem, quin etiam neque partes quasdam iis admixtas. Et in lib. 1. de præsag. ex pul-

Facultatum actionum robur, unde cognoscitur?

Animalis facultatis actiones robustæ unde noscuntur?

Vitalis facultatis actiones robustæ unde cognoscuntur?

sibus ; de pulsibus , hanc facultatem robustam denotantibus , ita habet ? *Vehemens enim pulsus a facultatis semper robore fit , ac quo fit vehementior tanto robur majus esse facultatis.* Non secus etiam de naturalis facultatis functionibus dicendum erit , ægrotos namque probe cibos appetere , atque ex ratione sitire , optimum est , exindeque robur facultatis significatur , non minus & partes ad se alimentum recte attrahere , retinere , concoquere , excrementumque per loca convenientia expellere ; idem ostendet *com. 2.* Ex quibus naturalis facultatis actionibus duæ sunt præcipuæ , ad hujus potentiae robur ac debilitatem denotandam , quippe excrementorum coctio atque excretio. de illa Hippoc. in *1. text. 45. cap. 9.* & idem ait : *Coctiones celeritatem portendunt judicii , securitatemque salubrem.* Et Gal. in *lib. de constit. art. medicæ* dixit : Quibus omnibus hoc commune est , nunquam morbum solvi posse , nisi prius in excrementis coctionis signa conspiciantur. Unde siue aures male habeant , siue oculi , siue fauces , & , ut summatim omnia dicam , coctiones omnes celerem crisin , salutisque securitatem indicant. & in *1. de crifibus cap. 8.* scribit , coctionis signa nunquam male apparere. Non minus in *libr. 3. cap. 3.* affirmavit , cum millies , dum crises fierent , interfuisset , neminem unquam vidisse intereuntem , qui præcedentibus coctionibus crisin habuisset. & in *1. aphorism.* dixit , coctiones naturam morbosæ causis prævalere perpetuo præmonstrare. Hanc sequitur excretio , quæ post coctionem apparens semper facultatis robur indicat , certamque salutem prænuntiat. Natura enim perpetuo hoc ordine procedit , ut prius concoquat , mox expellat. Quo omnis excretio post coctionem apparens optima & salutaris judicatur. Hæc vero duobus modis fit , uno modo , singulis corporis partibus propria excrementa in ipsis genita excernentibus ; altero , cum multitudine humorum exsuperantium vel qualitate , vel utroque modo eadem partes gravatæ excernunt. Quam excretionem præmonstrant excrementa probe concocta , atque secundum naturam excreta. Quorum absolutissimam tractationem postea quippe in ultimo libro instituemus. Hæc vero ita prodeuntia excrementa , perfectam

Naturalis facultatis functiones robustæ , unde cognoscuntur ?

Excretio post coctionem duobus modis fit.

fectam, ut docet Hippocrates, partium, a quibus procedunt, sanitatem indicant, Altera vero excretio, in qua humores quantitate aut qualitate molesti, debito tempore vacuantur, expultricem facultatem robustam, naturamque ipsam morbo prævalere, certo præmonstrant. Cujusmodi sunt criticæ sanguinis eruptiones, urinæ copiosiores, alvi dejectiones, vomitus, sputa, atque sudores. Hæ etenim omnes natura cum robustam tum causis morbofis prævalentem significant. De proba sanguinis excretionem Hipp. in 1. epid. comm. 2. text. 65. & idem ita habet: *Febribus autem ardentibus, quibus rite ac largiter sanguis per nares erupit, ea de causa maxime servabantur.* Quod in Cleonastide, Pericle, virgine Abdera, Heropyto, muliere morosa, Larisia virgine, Metone atque in aliis multis ab Hippocrate aphor. 73. fuit observatum, de quibus ait: *Sanguis autem plurimis erupit; præcipue adolescentulis, & adultis. Quorum periit maxima pars, quibus sanguis non erupit.* Et Gal. paulo post com. 3. text. 88. de Metone dixit. *Largæ de naribus eruptiones sanguinis liberant fere.* Sane enim a sola videtur sanguinis eruptione & judicatus & servatus, quanquam non omnino tuta signa haberet. De urinarum vero probis excretionibus seu purgationibus post coctionem apparentibus, Hippoc. in 4. aphorism. 74. inquit: *in quibus ad articulos speratur abscessus, liberat ab abscessu urina multa, alba facta.* Qua scilicet alba, crassa, & copiosa cum multa subsidentia Nicodemum fuisse judicatum in lib. 3. Epidem. com. 2. text. 2. posteritati tradidit, & Charionem multis biliosis. Nonnunquam etiam nigras tunc temporis excretas multis profuisse Gal. in lib. 3. Epid. com. 3. text. 73. his verbis affirmavit, dicens: *Equidem quandam novi, quæ talibus urinis magna copia evacuatis, auxilium percepit:* & de dejectionibus salutaribus, naturam morbo prævalentem præmonstrantibus, in lib. 4. aphorism. 28. Hippocr. ita habet: *Et, quibus surditas, supervenientibus biliosis dejectionibus, cessat:* ac in lib. 6. aphor. 17. *Lippientem ab alvi prfluvio corripit, bonum.* De Heropytoque judicato in lib. 2. Epid. com. 2. *Circa diem centesimum alvus fuit turbata, multis biliosis, durabantque diu multa talia.* Gal. vero clarius de hac excretionem

ne in lib. 1. aphor. 22. ita scribit : *Quando igitur post morbi coctionem aliquis humor vitiosus excernitur, tunc corpus a natura expurgatur, & propter hoc atrabilis, & alius omnis humor huiusmodi, ubi signa coctionis in morbi processu apparuerint, bonam significat evacuationem.* De ea itidem, quæ per vomitum fit, Hippoc. in lib. 2. Prognost. aph. 15. dixit : *vomitio autem utilissima est, quæ pituita ac bile permista quam maxime est : & de excretionibus in suppuratis ait : Quicumque ex morbo laterali fiunt empyi, id est suppurati, si quadraginta diebus purgantur, a die qua fit ruptio, liberantur.* & de sudoribus : *Sudores autem optimi sunt per omnes acutos morbos, si per diem eveniunt decretorium, & integre sedant febrem, si ex toto corpore prodeant, faciantque, ut æger ferat facilius morbum.* Atque hæc omnes sunt excretiones expultricem facultatem robustam præmonstrantes, quæ sic valida contra morbum pugnat, ut interim sola excretionem ipsum superet. Quod de Metone Gal. in 1. prognost. text. 35. animadvertit, de quo ait : *Sane enim a sola videtur sanguinis eruptione, & iudicatus, & servatus ; quamvis non omnino tuta signa haberet.* Ex hac prævalida excretrice facultate Hippoc. in iis, qui in secunda epidemica constitutione ægrotarunt, maximam utilitatem cognovit. Nam in libr. Epidem. com. 2. tex. 79. huiusce potentiae tale commodum iis fuisse dixit, ut fere omnes, qui forte hac excretoria vi valuerunt, evasisse animadverterit. Quæ res nobis ex ipsius sermone conspicua magis fit, qui est huiusmodi : *At vero hoc statu quatuor his præcipue signis servabantur ; quibus enim aut ex naribus probe sanguis erupisset ; aut qui per vesicam urinas multas, & multo bonoque præditas sedimento reddidissent ; aut per ventrem, turbida biliosa tempestive processissent ; aut qui in dysenteriam incidissent.* Multis vero usu venit, ut non ab uno illorum iudicarentur, sed per omnia plurimi excernerent, qui quidem gravius habere videbantur : *Veruntamen omnes, quibus hæc accesserunt, superstites erant.* At de cognoscendis robustis naturæ actionibus, hæc nobis sufficient. Nunc ad debiliū dignotionem declinemus.

CAP. IV.

De naturæ actionibus debilibus cognoscendis, & primo ex animalis facultatis symptomatis.

Validis seu robustis naturæ actionibus, quæ ipsam morbo prævalentem ostendunt, recte perspectis, ad debiliū notitiā descendimus. Quæ * tribus modis prælanguescunt, scilicet ubi omnino tolluntur, aut diminuuntur, aut denique vitiantur. Unde in ipsis varius debilitatis gradus nobis innotescit: etenim maximam naturæ debilitatem actiones sublatae explicant, quippe cum ipsis facultas plane destituitur. Præsertimque si hæ, resoluta aut emortua facultate, aut primo facultatis instrumento læso, tales prodeant, seu deficient. De his Hippoc. in lib. 4. aphorism. 49. ait: *Si non videat vel non audiat, jam debili existente corpore: quicquid horum evenerit, mors proxima est.* Et in Epidemiis: *partes extremæ frigescebant, atque ad calorem amplius non redibant.* Et ex naturali facultate in Hermocrate extincta; *perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non siccabat.* Minus malum vero portendunt, quod minorem quoque naturæ debilitatem denotent, quæ fiunt aut cum defectu, aut cum vitio, non tamen ex facultatis defectu vel vitio, neque primo ejus instrumento læso (quando & hæ actiones imminutæ aut vitiatæ magnum periculum præmonstrent) sed læsis tantum instrumentis primo servientibus, cujusmodi sunt surditates, cæcitates, paraplegiæ, tremores, atque aliæ actiones diminutæ aut vitiatæ, quarum ii affectus symptomata existunt, quæ læsis instrumentis primo quippe cerebro servientibus concitantur. At hanc rem accuratius attingamus & illustremus per singulas tres facultates discurrendo, ab animali exordientes; quæ cum triplicem habeat potentiam, nimirum rationatricem, motricem, ac sensitivam. Nunc de prima agamus. Itaque ut nuper diximus, ægrotos mente constare

Naturæ
actiones
tribus
modis
prælan-
gues-
cunt.

Animalis
facul-
tas præ-
languis-
da.

C

opti-

* Gal. in 2. de sympt. caus. cap.

Ratiocini-
natricis
facultatis
debilitas
unde
noscitur?

optimum est, quippe quod facultatem adversus morbum animale viribus maxime valere denotet, ita sublata ratione ac discursu eandem maxime languidam, atque morbo imparem viribus comprehendimus. Ipsamque facultatem, aut primum instrumentum, nempe cerebrum, quod alias ejus sedem esse diximus, aut alia instrumenta, primo subservientia, aut denique omnia simul læsa, cognoscimus. De quibus in *Prorrheticorum text. 8. Prælanguentium desipientiæ pessimæ*, ut & Thrasynonti contigit, &c. *Tremulæ, obscuræ, blandæque, & contrectabiles desipientiæ, valde phrenitiæ*, ut Didymacho obvenit. Nec non *a sanguinis*, dixit Hippoc. in *7. aphorism. 9. profluvio desipientia, aut convulsio, malum*. Hæc sane symptomata sunt, quæ facultatem resolutam consequuntur. Sicuti veras omnes phrenitides (quoniam cerebrum primum facultatis instrumentum maxime læsum explicant) Galenus plerumque lethales esse, putat: quo in primo *Prognost. text. 36.* omne genus phrenitidis esse exitiosum affirmavit: & in primo *Prorrheticorum* dixit, *eas, quæ in tremorem finiuntur, quod fiant facultate resoluta nervis supra modum arefactis, exitialissimas esse*. Idem fere denotare desipientias, quæ cum studio fiunt, Hippocrat. statuit, quia a flava bile cerebrum lædente oriuntur: omnium maxime lethales esse a flava bile, nimio calore ad exustam accedente, concitatas, qua amentes furiosi ferarumque modo effrenes, iracundi ferocesque homines redduntur. Continuae itaque hæ desipientiæ cum febre continua (quod & cerebrum pessimo humore lædi, & ea læsione quam brevi facultatem extinctam iri præmonstrent) naturam viribus morbo longe infirmiore, significant. Quare cum ratio tum imaginatio admodum læsa, cerebri virtutem maxime debilem ostendit. Memoria quoque eodem modo sublata aut imminuta, aut vitiata, idem fere in morbis acutis denotat: quam memoriam in ea peste, quæ Athenas devastavit, multos peste infectos ita perdidisse, ut neque consanguineos, neque amicos cognoscerent, neque (quod mirabilius est) ipsorum nomina recordarentur. Theucid. historicus narrans, istius quoque potentiæ debilitatem attigisse, visus est. De hac ipsa Hippoc. in *lib. 3. Epidem.* scripsit. *Oblivio*

vio sub accessiones, languor, vocisque defectus, & Gal. in Commento. Et oblitio manifesta est, & monstrata frequenter est, de exitiis esse, & in lib. 1. Peroratorum. Ignorantia cum rigore malum; malum quoque oblitio. Ex quibus actionibus ita læsis licebit facultatis impares cum morbo vires, & maxime prælanguidas cognosci. Ceterum cum hæc recitata symptomata, nonnunquam sint signa iudicatoria, quæ ante salutarem crisin conspici solent, ideo accuratius ab iis, quæ facultatem debilem denotant, erunt distinguenda. Idemque faciendum in aliis omnibus cujuslibet facultatis actionibus læsis, naturam debilem significantibus. De quibus Galenus in primo de Crisibus ita habet. Quæ vero veluti horum signa indicativa sunt, deliria existunt, atque vigilie, & somni graves, & dolores, & lacrymæ, & difficultates spirandi, & tenebræ oculis obortæ, & quæcunque similia, etenim hæc, si absque coctionis signis apparuerint, sunt pessimiarum dispositionum indicia. Hæc in morborum principiis, quo tempore natura nondum humores concoxit, & superavit, apparent. De his Hippoc. in secundo Prognosticorum, In hunc modum scripsit. Ceterum in principiis febrium siue delirium accesserit, siue alicujus membri desideratio periturum hominem, sciendum est, si non omnino aut ex optimis signis aliquod accedat, aut corporis vires adsint. Signa vero crisin indicantia in statu morbi observari Gal. in primo de Crisib. statuit, ac ipsa post signa coctiones perpetuo esse salutaria. At modo ad id, ex quo digressi sumus, redeamus. Cognitaque natura virium ex ratiocinatricis potentiae actionibus læsis debilitate, nunc symptomata quoque, quæ motricem facultatem prælanguidam ostendunt, attingamus. Partes itaque corporis motu atque sensu destitutæ facultatem animalem resolutam indicant. Quo Hippoc. lib. 2. Aphorism. 42. dixit. Solvere morbum, quem apoplexiam vocant, fortem impossibile, debilem vero non facile. Quemadmodum optimum est corpora facile moveri, ita non recte moveri malum. Hippoc. in lib. 3. Prognosticor. aph. 46. ait. Qui dolore vexatur, facile convertitur, sitque resurgendo levis oportet, si corpus omne grave est, & item manus ac pedes, majori cum periculo est. Sunt itidem aliquarum tantum partium resolutiones (quas paralyfes

Motricis
facultatis
debilitas
unde
noscitur?

Græci vocant) prælanguentem naturam præmonstrantes, eæque præsertim, quæ læso cerebro excitantur. Cujusmodi in febribus continuus est aphonía, scilicet vocis resolutio, de qua auctor *Prorrheticorum* habet. *Quæ cum exsolutione fiunt & Catochæ, & aphonie perniciosæ sunt.* Fiunt vero hæ non raro etiam ob convulsiones linguæ, vocis nimirum instrumentis multo humore imbutis, aut ab igneo calore admodum exsiccatis, quo pejus malum est. At quæ læso cerebro exsoluta facultate fiunt, lethales existunt, uti in Sileno observatum est, de quo Hippocrates ait. *Septimo die obmutuit, & in Philini uxore die septimodecimo.* Sed hæ perniciosæ resolutiones apparent semper cum aliquo ex exitalibus signis, quando nonnullæ, ut nuper dictum est, aliquando fiant, partium resolutarum læsis tantum instrumentis, ac aliquando criticæ, qualis in muliere trimestri foetu gravida apparuit, ipsa enim die tertia obmutuit, quæ quinto sudore fuit judicata. Quæ vero læso cerebro fuit, semper cum aliis pravis signis nobis innotescunt, qualis fuit, quæ in Pythione illuxit, de quo Hippoc. ait: *Altero die sub meridiem extremæ partes frigebant, præter ceteras manus & caput obmutuit, brevispirans, redit calor.* Hanc aphoniam Galen. in commento docuit caloris refrigerationem, & maximam virium imbecillitatem prænotare. Atque sic ex sublato motu, ac diminuto, partium corporis facultatem animalem debilem, viribusque morbo infirmiore cognoscemus. Ex vitiatis quoque motricis potentia actionibus, quarum symptomata sunt convulsiones, singultus, tremores, rigores, & horrores, idem perquirendum est, hæc enim symptomata itidem naturam, & præsertim animalem, morbo infirmiore denotant. De convulsionibus Hippoc. in lib. 4. *Aphorif. 66.* ita habet. *In acutis febribus convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum; & ubi sanguis multus fluxerit convulsio aut singultus superveniens, malum.* Et postea: *A vomitu singultus & oculorum rubor, malum; & ab ileo vomitus, singultus, desipientia, vel convulsio, malum.* Tremores eodem modo in acutis morbis, quod hanc facultatem debilem præmonstrent, male apparent, omnium vero maxime, si a vehementi phrenitide

tide appareant, lethales existunt, teste auctore *Prorrheticorum* in 1. lib. tex. 31. qui ait, *phrenitica in vehementer tremoribus tremores supervenientes, maligni.* Gal. in comm. tex. 2. ait. *Cum igitur talem ob affectionem tremor fiat, vehementer exciccatus ostendit nervos, atque ob id hominem lethaliter habere; & paulo post. Qui ergo ex atra bile, mente aberrantem superveniente tremore, certo moriturum affirmat, non fallitur.* Et de rigore itidem prælanguidam hanc facultatem indicante, in 1. lib. *Prorrhet.* tex. 24. *Ignorantia cum rigore, malum; & a rigore refrigeratio non recalcenscens, malum; & post oculorum perversionem in febre laboriosa rigor superveniens, mortem fatetur.* Et Hippocrates in lib. 4. *Aphorism.* 46. *Si rigor inciderit febre non intermittente ægro jam imbecilli, exitialis.* Et in 7. lib. *Aph.* 7. *Ex multa potatione rigor & desipientia, malum.* Rigor etiam in febre acuta, quam aut nulla evacuatio sequatur, aut non bona, facultatem maxime debilem ostendit, veluti mulieri, quæ in foro mendacium decumbebat, evenisse Hippoc. vidit, quam ait ante exitium rigorem habuisse, cum sudore frigido, qui est pessimus, ut posterius ostendemus. idem notant horrores, de quibus Hippoc. in lib. 3. *Epidem. com.* 3. tex. 3. scripsit: *Horrebant & sub mortem delirabant, ut Critoni accidit.* Vigiliæ etiam debilem facultatem ea ratione significabunt. Assiduæ enim vigiliæ vires maxime resolvunt, cerebrumque ficcant. Quo Hippoc. ait, *hominem neque noctu, neque interdiu dormire pessimum esse:* hinc etiam addidit: *vigiliæ, quæ modum excesserint, malas.* Interdum vero vigilant ægroti non ficcato cerebro, atque extincta facultate reddita debili, sed antequam fiant crises salutares, ut Gal. in lib. 3. cap. 5. de *Crisib.* meminit, quod & ad Sect. 4. *Aph.* 71. ita habet: *Vigilant enim magna ex parte & graviter se habent, ac febricitant vehementius ægri, quanto propius ad judicationem accedunt.* Sed, ut alias quoque dictum est, hæc vigiliæ, signis coctionis prægressis, excitantur, illæ facultatem debilem significantes principio morbi, quo tempore omnia cruda existunt. Assiduæ vero & diu durantes pessimæ existunt, quippe naturam partim exsolutam,

& partim exfolvi præmonstrantes. Quales in uxore dromeadaï, atque in illo, qui calefcens cœnavit, Hippoc. in 3. Epi. 3. tex. 28. Aph. 18, vidit. Hic quidem a die sexta usque ad undecimam, in qua obiit, assidue vigilavit. *Pessimam itidem vigiliam in acutis morbis cum convulsione esse*, Hippoc. in lib. 7. Aphorif. 6. statuit. A somno etiam hujus facultatis debilitatem cognoscere possumus. Immoderatus enim somnus malus est, & exitialis longas vigilias in acutis morbis secutus. Loquor vero de somno profundo, quem *coma* Græci vocant, & Gal. in somnum delationem sive inclinationem appellat; qua ægri quin dormiant, se continere nequeunt, atque etiam profunde sic dormiunt, ut vix expergiscantur, statimque in somnum deferuntur. Hos somnos veterinosos Gal. in 6. Epidem. com. 6. in tex. 8. vocat, qui perpetuo prælanguidam facultatem denotant, omniumque maxime, ut diximus, qui calidioribus, ficcioribusque morbis succedunt, quoniam frigiditas, ex qua fiunt, est lethalis. Quod Gal. in lib. 3. Epidem. hisce verbis expressit, dicens: *Nam insanabilia ea esse demonstratum est frigora, cum calidis & siccis morbis contingunt.* Addimus somnum esse actionem naturæ, qua humores in visceribus concoquuntur, & digeruntur. Quod inde omnis calor ab extra intus feratur, ut Gal. in 6. Epidem. com. 5. tex. 37. tradidit. *Cum vero ægri dormiant, morbusque nihil exinde minuitur, maximo eos teneri morbo, quem facultas vincere nequeat, nobis est argumento.* De quo Hippoc. in 2. Aphorism. dixit: *Ubi somnus delirium sedat, bonum, &c.* Quibus in morbis somnus laborem facit, mortale. Si vero non juvet mortale, somnus itidem simul cum vigilia idem denotabit, quippe facultatem morbo viribus impari, atque debilem. De his Hippoc. in 3. Epid. com. 3. tex. 16. dixit. *Comatosi rursusque insomnes erunt.* Et paulo post, *detinebantur aut comate perpetuo, non somnolento, aut vigiles erant cum laboribus.* At ad ea symptomata, quæ actiones sentientis facultatis debiles, quippe, aut sublatas, aut imminutas, aut vitiatas, quibus hæc sentiens potentia debilis significatur, ostendunt, descendimus. De quibus, ut a visu incipiamus, Hippoc. in lib. 4. Aphorism. 49. habet: *Si non videat, vel non audiat,*

Actio-
num sen-
tientis
facultatis
debilium
signa.

diat, jam debili existente corpore, quicquid horum evenierit, mors proxima est. Symptomata vero omnia, quæ visoriam potentiam prælanguidam morboque imparem viribus, denotant; Hippocrates addidit in primo libro Prognost. sic scribens: Si enim lucem effugiant, aut nolentes illacryment, aut pervertantur, aut alter altero fuerit minor, aut candidum rubidum habeant, aut lividas, aut nigras venulas, aut sordes appareant circa oculos, aut sublimes, tumidive oculi, vel cavi admodum fuerint, & obscuri, quippe sine splendore, vel totius color evariet vultus. Hæc omnia mala esse atque exitiosa censendum est. Et postea: Considerari autem convenit hunc in modum suspensiones etiam oculorum per somnum, si quid enim candidæ partis subapparet commissis palpebris, nec alvi fluor aut medicamentum in causa est, aut nec ita dormire consuevit, vitiosum indicium, lethaleque admodum est. Idem surditas ni fuerit critica, in morbis acutis ostendet. de qua in Coacis præsagiis tex. 2. legitur: In febre acuta aures obsurdescere furiosum esse, & in 1. Prorrheticorum tex. 32. Surditas in acutis & turbulentis, malum. Idem ex aliis sensibus, aut sublatiis, aut imminutis, aut denique vitiatis in morbis acutis crudoque existente morbo, erit conjiciendum. Quotiescunque etiam ægroti morbos non sentiunt, aut delirium, aut emortuam sentiendi facultatem prænotant. Hippoc. in 2. Aphorism. 6. ait: Quicumque dolentes parte aliqua corporis omnino dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat. Addimus, ni id extincta sentiente facultate fiat. Idem partes extremas corporis frigiditas sentiri, cum internæ urantur nobis præfagient. Quod Hippoc. in lib. 4. Aphorism. 48 ita expressit: In febribus non intermittentibus, si partes exteriores frigide, interiores urantur, & sitim habeant, lethale. Pessimum est extrema refrigerata, non amplius recalcere. Quod de Sileno moribundo Hippoc. meminit, dicens: Extremitates undequaque frigebant, nec jam ad calorem illæ amplius redibant. Ex iis itaque omnibus actionibus, a suo naturali statu valde mutatis, quippe vel ablatiis, vel diminutis, vel maxime vitiatis, facultatem animale debilem, morboque viribus imparem conjicimus. maximeque, si vel hæ omnes, vel plures eo modo læsæ, sua munera non recte obire comprehen-

hendantur. Ad quam rem accuratius dignoscendam, omnia earum actionum cum symptomata, tum instrumentorum ipsis famulantium morbi erunt attendendi. Veluti in videndi actione ablata nuper ex Hippocrate complura exempla adduximus: qui cum nobis ex illa sublata actione praelanguidissimam facultatem visoriam significare voluerit, non solum ægros acuto morbo laborantes non videre, aut diminute quidem, at simul etiam visus instrumenta varia cum symptomata, tum morbos pati docuit in 1. *Prognost. tex. 13*. Nam non solum ægroti, si lucem effugiant, aut nolentes illacrimant in acutis morbis, malum est; at longe pejus erit, oculorum altero alterum simul convelli, aut intumescere, aut inflammatum albumine rubrum videri, aut cavos admodum, vel sine splendore oculos esse, & alia hujusmodi multa in oculis observari. Quæ & cerebrum, & ei, quæ serviunt, instrumenta maxime læsa ostendunt, atque ex iis facultatem quoque unam periisse, Quæ omnia postea nos accuratius tractabimus, cum speciatim de prædictione a cujuslibet facultatis actionibus, & a partibus corporis agemus. At ex aliis aliarum cognoscendarum facultatum actionibus institutum nostrum prosequamur.

CAP. V.

*De actionibus facultatis vitalis ex ipsius
symptomatis cognoscendis.*

Respi-
randi
actiones
læsæ.

Ex multis symptomatis, quæ potentiam seu facultatem vitalem debilem, quippe aut sublata, aut imminutam, aut denique vitiata ostendunt, duo præcipua sunt, respiratio nimirum, atque pulsus a suo naturali statu mutatus, ad quæ nonnulla alia accedunt, uti cordis palpitatio, syncope, & refrigeratio. A respiratione vero exordientes, dicamus, ipsa nimirum respiratione intercepta animal mori, uti in anginosi, pleuriticis, peripneumonici, orthopneicis, atque suppuratis observatur. Quæ itaque in morbis acutis respiratio magna est, atque rara, præfagit delirium. Cujusmodi in Sileno visa est, de

de quo Hippoc. in 3. Epid. 2. tex. ult. a primo hic ad finem usque spiritum magnum habuit, & rarum, & de Mœlibœæ etiam adolescente. Sequentibus diebus spiritus rarus, & magnus per intervallum. Quæ vero rara & parva observatur, exitialis est. De qua Galenus in 3. Epidem. com. 3. in tex. 74. ita habet, parvum esse quendam pariter & rarum spiritum, qui cum refrigeratur, & emoritur, jam vitalis facultas fit. De frigido vero, qui fere extincta facultate editur, ait: Si frigidum e naribus, & ore exspiretur, exitiale jam est admodum. Est etiam parvus & frequens spiritus non minus malus, cum & ipse nativum calorem, ut Galenus docet, extinctum significet. Qualem in Pythione Hippoc. brevissimum appellavit. Præsumptum itidem est, magnum spiritum seu respirationem in parvam, & raram in frequentem mutari, quæ in Dealcis uxore fuit observata, de qua Hippocrates in 3. Epid. 3. tex. 85. Decimoquarto, spiritus rarus, magnus per intervallum, rursusque brevissimus. Omnium maxime exitialis est etiam respiratio, quæ e solis naribus editur, & non ex ore. In qua cum thorax debilius, quam ad respirationem conveniat, moveatur, neque commode dilatetur, etiam pinnæ narium contrahi, & moveri videntur, quod Gal. in lib. de Loc. Affect. hisce verbis docuit. Quippe, si videatur laborans inter spirandum totum movere thoracem, ut in parte quidem anteriore ad jugulum, in utroque latere ad summum humerum, in posteriori parte ad scapulas usque motus ipsius ascendat, tres ex hujusmodi spiratione affectiones significant. Una est flammea in pulmone atque corde caliditas, altera in aliquo spiritualium instrumentorum angustia, tertia est facultatis musculos thoracis moventis imbecillitas. Inæquales itidem respirationes, & interruptæ, quæ convulsionum modo fiunt, perpetuo pessimæ existunt. Respirandi hæc itaque actiones læsæ, vitalis facultatis impotentia nobis sunt indicio. Eodem quoque modo arteriarum pulsationes, vel prorsus sublatae, vel maxime imminutæ, vel vitiatæ, seu ut unico verbo dicam, maxime a suo naturali statu mutatae, idem præmonstrabunt. Itaque cum vehementes pulsationes omnium maxime robustam facultatem significant, ut Gal. in lib. 2. de Præag. ex Pulsibus est auctor,

Arteriarum pulsationum actiones læsæ.

ita languidæ imbecillam, quam rem Gal. ita expressit, dicens. *Vehemens pulsus a facultatis semper robore fit, ac quo sit vehementior, tanto robur majus esse facultatis. Languidus ex facultatis imbecillitate, ac quo sit languidior, eo facultatem quoque imbecilliorē esse demonstrat. Ceterum omnes pulsus, (ait Gal. in Synopsi, de Pulsibus cap. 7.) qui a naturali symetria multum recedant, non boni sunt.* At certe languidissimus & tardissimus, & rarissimus, omnium est deterrimus; post hos autem minimus, & mollissimus, & durissimus, postea frequentissimus, at non celerrimus, neque maximus; sed hi sunt modice periculosi, solus aut in extremis optimus est omnium vehementissimus. Infirmam vero denotant facultatem parvi, angusti, humiles, tardi, languidi, intermittentes, minus deficientes, vermiculantes, formicantes, atque omnes, qui ad extremum pervenerunt, exceptis vehementissimis. Quare hi omnes pulsus seu arteriarum pulsationes, debiles ac admodum a naturali statu mutatae, conspectae, facultatem vitalem morbo viribus imparem ostendunt, & quæ nullo modo fiunt, eam exstinctam prædicant. Atque hi non minus tardissime, quæ ob-euntur, ac rarissime, nec nunquam in pulsando sæpius, & multum intermittunt. De quibus Gal. in 2. cap. 4. de Præfag. ex Pulsibus ita scribit. *Nam si hætenus procedat, ut unius pulsus, vel alterius videatur tempus quiescere, instar veteris est, aut apoplexiæ cujuscumque, aut resolutionis actionum voluntariarum, qualia enim hæc in aliud principium sunt, quod sedem habet in cerebro, tale quiddam pulsum est quies adversus principium, quod in corde situm est, & ut recte de illo est dictum, apoplexiam non posse fieri, ut propulsetur, si ingens sit: si levis sit, non sine magno negotio: ita etiam dicitur hic recte, quies pulsum si sit diuturna, ut tollatur non fieri posse. Sin brevis sit non citra negotium. Porro diuturna est, quæ excedit duorum pulsum tempus, brevis, quæ intra duorum pulsum tempus manet. Quies vero temporum unius pulsus inter omnes intermissiones moderatissima est, multique ex ea senes pariter & pueri evaserunt, juvenum autem ne ex hac quidem ullus.* De raris vero ac tardis pulsibus in lib. Synops. de Puls. cap. 33. sic ait; *Quæ igitur est in ipso cordis corpore refrige-*

ratio

ratio magna, catenus etiam pulsus languidos efficit & tardos, & parvos, quatenus & ipsa dominatur. Quæ vero ab aliqua alia parte proficiscitur, raritatem plusquam alia prædicta genera a naturali statu amovet. Ubi ergo corpus ipsum cordis refrigerationem suscipiat, mors inevitabilior est, ac raritas quidem passuum est usque adeo perniciofa. A respiratione itaque ac pulsibus arteriarum sic nos vitalis potentie debilitatem discere quimus, tum vero ab animi deliquiis, quæ syncopes Medici appellant, tum a cordis palpitationibus, de quibus Hippocr. in secunda sect. Aphorism. 41. ita meminit: Qui frequenter ac fortiter absque causa manifesta exsolvantur, derepente moriuntur. Et Galen. in Commento: Sicuti & ille, cui dum exsolveretur, cor fortiter palpitabat, atque hic derepente mortuus est, non aliter quam illi, qui acutissimis cordis affectibus, quos syncopes vocant, arripiuntur. Sed de symptomatibus vitalem naturam prælanguidam, morboque infirmiore denotantibus hæc sufficient. Nunc illa, quæ naturalis potentie impotentiam seu debilitatem declarant, itidem spectemus.

CAP. VI.

De debilibus actionibus facultatis naturalis ex ipsius symptomatibus cognoscendis.

Dictum est alias, unam præcipuam esse actionem, qua corporis partes omnes conservantur, scilicet nutritionem, ob hanc enim corpora diu vivunt, & sine ipsa contabescunt. Hujus ope humidi substantifici, quod in partibus corporis consumptum, seu exhaustum est, seu resolutum, continue restauratur, atque regeneratur. Huic autem quatuor actiones famulari superius diximus, unam quippe cibum, seu alimentum, seu nutrimentum attrahendo, alteram retinendo, tertiam coquendo, ac quartam excrementum expellendo, seu excernendo. Hisque non minus actionibus robustis existentibus, animal probe nutriri atque vivere. Nunc oppositum illi prælanguidis existentibus fieri statuimus; scilicet in corporis partibus,

Nutritio
quomodo perficitur, & hujus necessitas.

Naturalis facultatis de-

bilitatis
cognitio
ex nutri-
tione vi-
viata.

innutritionem fieri, *atrophiā* Græcis dictam, qua corpora siccantur & contabescunt. Stomachus autem instrumentorum naturali huic potentiae fervientium præcipuus, ante eas quatuor actiones, alia etiam utitur, sine qua aliarum usus haud recte confisteret. Hæcque cibi atque potus appetentia dicitur, quæ a penuriæ seu carentiæ pabuli sensu prodit, atque innotescit. Duplexque hæc appetentia, sive appetitus, unus cibi, quem famem, alter humidi seu potus, quem sitim appellant. His si careant corpora, morbis inculpata, diu non vivunt, in morbis longis nihil cibi inappetentia est deterius. Quo dixit Hippocrates in 2. libr. *Aph.* 7. in morbo diuturno cibi fastidium, malum. Et Galenus in *Commento*. *Fastidium cibi per se ipsum prævum est signum in morbis diuturnis*. Nam in iis, qui a talibus morbis sunt evasuri, contrarius affectus solet accidere, vehemens scilicet ciborum appetentia. Quod speciatim de *Dysentericis* Hippocr. in *sec. 3. Aph.* 3. clarius hisce verbis expressit. *In difficultatibus intestinorum cibi fastidium, malum, & si cum febre, pejus*. In morbis vero acutis nihil est deterius, quam ægrotos cum ciborum omnium, tum potus appetitu carere, etenim duorum alterum necessario sequetur, aut eos mente motos esse, aut naturalem facultatem stomachi exstingui, ut Galen. in *lib. 2. Aphorism.* 6. affirmavit. De quibus plura apud Hippoc. exempla habentur, quibus in morbis acutis ciborum, potusque sublatum desiderium, seu appetitus, lethalis, dignoscitur, quod in Hermocrate Euryanactis virgine, Pario, muliereque apud frigidam aquam decumbente, & in aliis, qui obierunt, fuit observatum. De Hermocrate Hippoc. in 3. *Epidem. com.* 3. *text.* 3. ait: *Toto tempore cibos aversabatur, & paulo post gustare quicquam non valebat*; & de virgine Euryanactis in libro tertio *Epid.* 3. *tex.* 3. *Quosvis cibos toto hoc tempore fastidivit, neque appetivit quicquam. non sitiit*: & de muliere apud frigidam aquam. *Cibum fastidiebat*. Idem de siti dicendum erit, nimirum sublatam in ardentibus febribus aut delirium, aut facultatis naturalis extinctionem, denotare; de hac Galen. in *primo Epidem.* ita scribit. *Huc accessit ad cumulum aliud signum exitiosum, quod cum antea æstuassent, amplius non siti-*
rent,

Ex siti.

rent, at qui, quando, qui antea siti flagrarent, postea essent a siti liberi, horum duorum sit necesse est alterutrum, aut morbi solutio, aut virtutis extinctio, ita ut præsentia mala amplius non sentiant. Uti in Hermocrate atque in aliis moribundis visum est, de illo Hippoc. Com. 2 text. 75. dixit: *lingua inaruit, non sitiebat.* Atque hæc de naturalis facultatis infirmis, seu debilibus actionibus, ex appetitus ratione cognoscendis, nobis sufficiant. Nunc de reliquis quatuor agamus. Itaque partes corporis, si improbe humores, quibus nutriuntur, attrahant, in innutritionem (quem affectum Græci *atrophiam* vocant) necessario incurrent. Idem, & quæ attractum humorem, quoad concoquatur, non retinent, denotant, facultatemque debilem esse præmonstrant. Uti in lienteria seu levitate intestinorum (quod symptoma cum perpetuo malum, tum in acutis morbis, quia sublata retentricem significat, summe exitiosum est,) observamus. Eodem modo concoctricem, seu alteratricem sublatam, diminutam atque vitiatam (quos affectus Græci *aepsiam*, *bradipepsiam* ac *dispepsiam* vocant.) ejusdem naturalis facultatis debilitatem denotare non minus, quam expultrix itidem læsa faciat, est dicendum. Quare ex quatuor iis læsis actionibus hujus facultatis imbecillitas nobis innotescet.

Quas actiones, quippe attractricem, retentricem, concoctricem, atque expultricem, læsas excrementa e corpore exeuntia maxime ostendent, nimirum, quæ ex ventre, stomacho, pectore, vesica, & ex cutis meatibus rejiciuntur, non minusque a sanguinis eruptionibus. Quibus addimus abscessus tumoresve in corpore erumpentes, qui ad excretrici vim dignoscendam, maxime faciunt. Itaque has quatuor actiones naturalis scilicet facultatis sublatas, imminutas, atque vitiatas, primo ex malis alvi dejectionibus cognoscamus, postea, ex malis itidem urinis, sputis, vomitibus, sudoribus, & a sanguinis eruptionibus, ac vel etiam ab abscessibus erumpentibus. De malis vero dejectionibus actiones naturalis potentiae debiles denotantibus, Hippocr. in lib. 3. Epidem. com. 33. text. 40. ita habet. *Alvus* Ex dejectionibus malis.
bis plerisque turbata erat, atque dejectiones crudas excernebant, & multas & tenues. Et in libro quarto Aphorismorum. *Qui-*
buscun-

buscunque tabe laborantibus capilli a capite defluunt, iis alvi profluvio superveniente, moriuntur. Et in libro septimo, a puris sputo phtysis, & fluxus. Quod Gal. in Comm. Aph. 65. ita est interpretatus. Fluxum autem vel de capillorum defluvio, vel de humida dejectione, protulit: ambo consueverunt evenire, cum tabidi ad extremum mali, perducuntur: alterum ex ficcitate, altera ex potentiae debilitate. Eandem facultatis debilitatem, cruentam alvi dejectionem prae monstrare Galen. in primo lib. Prorrhet. com. 2. docuit. Idem & urinæ profluvium, diabetem Græcis dictum, significat, prae monstrare enim magnam retentricis & alteratricis facultatis debilitatem, ait Galen. in 1. libr. cap. 22. de Crisibus. Copiosæ item dejectiones in principio morborum, biliosæ, virides, lividæ, nigrae, versicolores, merae, pravae sunt. Cum, Galen. autore in primo libr. cap. 7. de Crisibus: De cerpentia in melius non statim appareant, sed ubi natura humores concoxit. Hæ retentricem debilem, aut excretricem immaturius, multitudine aut prava qualitate humorum gravatam excernentem, ostendunt. Paucae quoque in die decretorio apparentes, quæ continuo sistantur, languorem & imbecillitatem expultricis, denotant. De his Hippoc. in primo Epidem. comm. 22. tex. 41. ita habet: Ventres etsi forte humecti essent, statim maligno modo sistebantur. Aquosæ vero candidas, aut admodum croceas, aut spumantes, Hippoc. in libr. 2. Prognost. text. 12. & 29. damnavit; non minusque paucas glutinosas, pingues, candidas, subcroceas, læves, quod colliquationis sint indicia. His esse exitiales nigras, lividas, opimas, & foetidas. De nigris in libr. 4. Aphorism. 21. Hippoc. dixit: Dejectiones nigrae, qualis est sanguis niger, sponte venientes, sive cum febre, sive sine febre, pessimæ. Et paulo post: Aph. 23. Quibuscunque ex morbis acutis, aut diuturnis, vel ex vulneribus, sive quovis alio modo extenuatis, nigra bilis, sive uti sanguis niger desuper exierit, postridie moriuntur. Atque hæc pauca obiter de malis dejectionibus naturalem facultatem debilem, ejusdemque actiones maxime læsas præ monstrantibus, diximus. Idem nunc ex urinis malis perscrutemur, quatenus actiones naturalis potentiae debiles ostendunt: De his in 3. Epidem.

Ex urinis
malis.

pidem. com. 3. text. 41. Hippocrates : *Urinæ multæ tenues, nihilque decretorii, quicquam vel boni.* In Prognosticis scribit : *Urinas nigras in mulieribus & viris, & in pueris aquosas, perniciosas esse.* Et in lib. 4. Aphorism. 72. *Quibus urinæ albæ & perspicuæ malæ præsertim si in delirantibus appareant.* Has Gal. in Comment. dixit, conspici in iis ægrotis, qui exitio proximi sunt. *Tenues aquosæ in biliosis acutisque morbis pessime existunt, quod omnium maxime cruditatem humorum significant, ut Galen. cum in loco citato, tum in primo de Crisib. docuit.* Eodem modo crassæ, turbidæ non residentes, quod itidem naturam prælanguidam ostendant. De his Gal. in 4. Aphorismorum 70. cap. 4. *Quæ non resident, si vires adfuerint, longum fore morbum ostendant, si imbecillitas adsit, ægri mortem prænuntiant.* Et in quarto lib. de Sanitate tuenda : *Si vero vel omnino nulla separatio, vel id, quod subsidit, malum sit, imbecillitas naturæ significatur.* Idem notant, quæ subsidentiam crassam, farinæ crassiori similem habent. Galen. in 4. Aph. Com. 31. enim dixit, *tales urinas exitiales esse, quod in acutis morbis exitium, & in mitioribus saltem longitudinem prænuntiant, natura crudum humorem longo tempore coquente.* Plurimi vero morte præripiuntur, antequam ægritudo diutius protrahatur, & quicumque ex ipsis sunt liberati, iis omnibus in longum producta est ægritudo. Nigræ etiam omnes pravæ sunt, exitialissimæ cum nigro sedimento, cujusmodi minxerunt Phyliscus & Silenus moribundi. Pingues itidem ac oleosæ, quod liquentem calorem significant, damnantur. Addimus copiosas crudas, quæ concoctricis potentiæ debilitatem, tum ipsam etiam excretricem læsam indicant. De quibus Hipp. in 3. Epid. comm. 3. tex. 61. ita meminit : *Urinæ multæ erant, neque erant illæ ex potu ingesto, sed illum excedebant, neque enim inerat crassitudo, vel concoctio, vel purgatio proba.* Idem ex malis sputis comprehenditur, scilicet naturalis facultatis actionum imbecillitas in morbis sane partium spirituosarum. Etenim in pleuriticis, ægrotos nihil exspuere, morbum crudissimum denotare, Galen. in primo de Crisib. in 1. Aph. com. 12. posteritati tradidit : & sputum suppressum cum in his, tum in suppuratis exitium præ-

Ex sputis
malis.

Ex sanguinis
eruptio-
ne prava.

præmonstrare in lib. de constit. Art. Medicæ testatum reliquit. Amplius ex Hippocratis lib. 2. Prognosticorum cap. 18. in suppuratis excreationem biliosam exitialem esse scimus, sive se-junctim bilis & pus, sive simul excernantur. Nigra quoque sputa, flava, viridia, livida & versicolora, pessima existunt. Ex sanguinis quoque eruptione potentia hujus infirmitas co-gnoscitur, ubi sane parcius, quam sit opus, erumpat, debilis expultricis non raro est nota. Hinc omnes stillæ sanguinis e naribus in febribus acutis ac inflammationibus maxime damnan-tur, quippe quod nobis expultricis facultatis prælanguescentis sint indicio. Quod Hippoc. in primo Epidem. comm. 2. text. 17. ita annuit. *Nec sanguis de naribus nisi paucus & admodum paucus erupit*, & postea text. 63. *Nam Phyliscus quidem Epamenon & Silenus, quibus parum quarto die & quinto ex naribus stillavit, mortem obierunt*, & Gal. in 4. Com. 67. de Vict. rat. in acutis. Novimus enim, quod sanguinis e naribus stillationes, malum semper quippiam esse ait, propterea quod natura quidem con-spiciat, quod superfluum est, excernere, sed ob propriam imbecillitatem nequeat. Et in primo Prorrh. ait: *Sanguinis stil-lationem naturam collectam in cerebro abundantiam conatam esse, ut expelleret, sed nequivisse*. In morbis siquidem, quorum pro-prium videtur, ut per sanguinis vacuationem solvantur, ubi non eruperit, si tamen per alias vias ægrota corpora non fue-rint vacuata, prælanguidæ naturæ expellentis est indicium. Ex quo dixit Hippoc. in primo Epidem. comm. 2. text. 65. *Sanguis autem plurimis erupit, præcipue adolescentulis & adultis, quorum perit maxima pars, quibus sanguis non erupit*.

Ex sudo-
ribus
pravis

Idem significat in febribus continuis ægrotos sine sudore, vel alia bona vacuatione judicari, ut Hermocrati evenit, de quo scriptum est: *quarto decimo die a febre erat liber, non sudavit: & paulo post: Iterum vigesimo die est judicatus a febre liber, non sudavit*. Aut si sudores erumpant, sed tamen pauci, vel morbum non solventes. De quibus Hippoc. in quarto Aphor. ait: *Febricitanti sudor superveniens, febre non deficiente, malum: vel clarius de prælanguidam expultricem significantibus in primo Prorrh. sic habet: Sudores quoque, qui cæperunt quidem, sed proti-*

protinus cessaverunt, pravi sunt. Et Hippoc. Com. 1. de iis, qui non solum febrem, neque ægrotos allevant in eodem libro: Qui in hypochondrio, febre refrigerata, ardores relinquuntur, tum alias, tum cum sudoribus, mali sunt, & in alio libro: inquietatio cum sudore est mala in acutis morbis, & flammans quoque cum sudore facies his mala. Aut mali sunt, qui non ex toto corpore, sed ex aliqua parte tantum erumpunt. Quos Hippoc. in primo Epidem. com. 1. text. 24. ita meminit: Sudabant semper quidem, sed non ex toto corpore. Et auctor Prorrheticor. in 3. Prorrh. text. 34. exiguum sudorem cum extremis refrigeratis malignum atque pravam esse voluit: & Hippoc. in primo Prognosticorum frigidus, & qui circa caput tantummodo eveniunt, vultum & cervicem; hosque cum acuta febre exitiales esse statuit. Mali itidem sunt, multi non juvantes, de quibus Hippoc. supra in primo Epidemiorum com. 2. text. 26. Sudores multi his tantum aberant, ut recrearent, ut etiam contra læderent. Quare tales omnes sudores naturalem potentiam debilem, morboque viribus imparem esse ab excretriciis cognita imbecillitate, præmonstrabant. Nunc ex vomitibus quoque malis idem cognoscamus. Quorum pauci, multique non juvantes, mali existunt, de quibus in primo Epidem. com. 2. text. 64. Hippocrates ait: Phreniticis convulsiones, sed & virulenta vomunt, & ex his quidem subito moriuntur. Significant enim naturam coepisse expellere malos humores, & non potuisse, in principio quoque morborum copiosi mali sunt, symptomaticique vocati, omnium pessimi porracei, lividi, nigri, versicolores, graviter olentes, ex Hippoc. in lib. 2. Prognost. text. 39. ita scribente: Si vero vomitio fuerit porracea, livida, aut nigra, quicumque ex his fuerit color, malum esse censendum est, & si idem homo omnes vomuerit colores, exitiale admodum est. Ex abscessibus itidem mali sunt, non juvantes, etsi magni sint & plures, quia naturam omnem humorum copiam non posse deponere nobis sunt indicio. Parvi itidem non subsistentes, neque venientes ad supparationem, pravi existunt, præsertim si statim exorti dissolvantur, atque intus recurrant. De his Hippoc. in 1. Epidem. com. 2. text. 35. dixit: His succedebant abscessus aut majores, quam

Ex vomitibus pravis.

Ex abscessibus malis.

ut ferri possent, aut minores, quam ut prodesse quicquam. Sed statim redierunt, & deteriores evaserunt: & in lib. 6. Epidem. com. 2. text. 10. Abscessus veluti bubones, signum quidem sunt germina habentium tum aliorum tum præcipue viscerum, maligni. His facultatem imbecillem esse, aut a morbi vi exsolutam, aut nobili viscere ipsius primo instrumento, in quo sedem habet, valde læso, dignoscimus. De his malis abcessibus satis accurate Hippoc. in 1. lib. Epidem. com. 2. text. 38. ita meminit *Papulæ parvæ, quæ non essent excernendis morbis, statimque evanescebant, aut secundum aures tumores nigricantes, qui nihil denuntiarent.* Quibus in articulos præsertim in coxendicem decumbebant, paucis decretorie cessabant, statimque superati ad priorem statum redierunt. Atque hæc obiter de actionibus omnium facultatum, quippe, animalis, vitalis atque naturalis a probo statu in malum mutatis, naturam morbo, contra quem pugnat, viribus imparem nobis præmonstrantibus, dicta sint. Transeundum vero nunc est ad morborum virium dignotionem, ut ipsis etiam cognitis, naturamque ac morbi viribus invicem comparatis, & collatis de morborum exitu, certum prognosticum assequi possimus.

CAP. VII.

De cognoscendis morborum viribus, atque imprimis ex quibus ipsorum cum robur, tum imbecillitas cognoscatur.

Morbo-
rum
sympto-
mata pa-
thogno-
monica,
& sub-
sequentia.

Cognitis naturæ viribus, morborum quoque nunc sunt cognoscendæ, quæ uti naturæ vim ex actionibus, tum fortibus seu robustis, tum debilibus cognosci, diximus, sic nobis etiam ex symptomatis, quibus morbi ad varias partes corporis oppugnandas, utuntur, innotescunt. Horum quædam una cum morbo, quem sequuntur, apparent, quædam postea. Hæc moris seu modum morbi produnt, illa ideam seu speciem, atque magnitudinem. Ideam vero denotant propria morborum symptomata, quæ *Pathognomonica* Græci appellant, quæque simul cum morbo apparent, ipsumque perpetuo con-

comi-

comitantur, ut in pleuræ inflammatione, pleuritide vocata, dolor in altero laterum vel in utroque punctorius, febris continua, tussis, respiratio difficilis, pulsus inæqualis, durus, ferrinus nuncupatus, ideam seu speciem istius inflammationis denotant, & phrenitidem, febris continua, & delirium perpetuum explicant, & sic de aliis omnibus. Quilibet enim morbus propria signa seu symptomata habet, quibus ejus species seu idea detegitur, ac ab aliis distinguitur. Hæc itaque recte Morborum levitas & magnitudo cognoscitur ex morbi ideâ. perspecta ac cognita non parum nobis erit adjumenti, ad cognoscendum morborum cum robur, tum imbecillitatem. Et enim omnes Medici non ignorant, pleuritidem esse morbum, naturam corporis magnis viribus oppugnantem. Quod & partem cordi, visceri præcipuo, vicinam inflammaverit, cujus febris assidua, dolor lateris, tussis, respiratio difficilis propria ac certa sunt symptomata. Hæc vero vel pauciora, vel parva, ac levia observata, mitem morbum minus natura corporis, cum qua pugnat fortem, declarant. Contrarium indicant plura, Ex symptomatibus paucis, vel multis, parvis vel magnis, levibus vel fortibus. magna seu vehementia, quippe magnum, naturaque robustiorem. Uti sunt dolores pungentes, vehementes, assidui, utrumque vel unum latus vexantes, morbum sane magnum ac difficilem detegunt, quod partem tum respirationi servientem, tum cordi nobiliori visceri, proximam maxime lædant. Viscerum vero nobilium affectus esse magnos & graves Hippocrat. in secundo Prognost. text. 70. ita scribit: *Dolores, qui cum febre fiunt circa lumbos & inferas sedes, & præcordia attigerint, in foras relinquentes sedes, exitiales admodum sunt.* Et in libr. 4. Aphorismorum. *In acutis febribus convulsiones, si circa viscera dolores fortes, malum.* Respiratio itidem in his quoque difficilis, tussis molestissima, sicca seu inanis, aut cum sputis perniciosis, seu malignis, ægerrime eductis, nihil ægrotos juvantibus, pulsusque duri admodumque inæquales, morbum maximum non nisi a robustissima natura superandum, præmonstrant. Crebra enim respiratio, ut Gal. docet in 1. Epidem. cum dolore gravem inflammationem supra septum transversum significat tussis magna sicca s. sine sputis morbum crudissimum, non secus ac urinae aquosæ in febribus ardentibus conspectæ. Gal. itidem in 1. de Crisib. auctore,

ctore, ostendit, de qua in libr. etiam de constit. art. Medicae dixit. ex Symptom. ut nihil omnino exspuere perniciosum est, partim quod significet fluxionem in phlegmone quasi devinctam teneri, partim vero, quia ea universa interius contenta, corumpetur. De quibus Hipp. in 1. Epid. com. 3. in text. 18. ait: *multi præterea infestabantur arida tussi, nihilque excreabant.* Cum qua etiam si pauca cruda vel prava excernantur, malum est, magno enim ac difficillimo morbo naturam conflictari, nobis significatur. De his Gal. in lib. de totius morbi Emtor. cap. 16. ita meminit: *Magnum etiam morbum ostendunt, si etiam sputum pleuritide & peripneumonia laborantibus, vel nigrum vel fulvum vehementer, vel spumans, vel impense foetidum est; eoque magis, quod nihil juvat, sed quod dolorem non levat.* ut Hippocrat. in lib. 2. Prognost. comm. 1. text. 12. cap. 6. text. 51. nobis tradidit. Quare ex hisce symptomatibus, pleuritidem perniciosissimam denotantibus, morbus magis veneno refertus ac propterea difficillimus, præmonstratur. Veluti ab iisdem, ut nuper dictum est, mitioribus ac levioribus, morbum natura viribus infirmiore, ac quem haud difficulter ipsa natura superabit, comprehendimus. In hac enim pleuritide neque febris magna seu vehemens apparet, neque magnus dolor, neque admodum ægri difficulter respirant, neque valida tussi vexantur, facileque & cito concoctum excrementum exspuunt, neque in pulsu multa durities & inæqualitas observatur. Atque hic est modus prædicendi salutem & mortem ex morborum idea, seu specie, qui penes propriorum signorum, quæ *Pathognomonica* appellant, magnitudinem ac vehementiam, ut recte a Galeno in 3. de Crisibus proditum est, attenditur, atque nobis ex iis innotescit. Levia & parva, morbum debilem ac levem præmonstrant, magna & vehementia, magnum & curatu difficilem. Idem nedum symptomatum vehementia, & parvitate nobis innotescet, verum etiam numero. Etenim si symptomata *Pathognomonica* s. propria, præterquam quod magna sint, etiam numero plura extiterint, utique morbum natura potentiorē declarabunt, & debilem pauciora. Ceterum non quæ symptomata numero plura in morbo apparent, paucioribus sym-

Ex numero
symptomatum.

symptomatis ad maiorem morbi vim denotandam perpetuo erunt præferenda. Quandoquidem phrenitidem, quæ cerebri est inflammatio, duobus tantum numero symptomatis simul conspectis, febre nimirum assidua continuaque, ac perpetuo delirio conspectam, nuper dicta pleuritide, quinque symptomatis nobis præscripta & indicata, morbum non minorem esse, neque debiliorem, neminem Medicorum latet. Sed in eodem morbo, quo numerosiora illa prodierint, simul eo majus malum denotabunt. Veluti si una cum pleuritidis signis dolor capitis, vigilia, delirium, aut aliud symptoma illuxerit, graviolem utique morbum ostendet. Idem in phreniticis, si veternosus somnus appareat. De quibus Hippocrates in libro tertio Epidem. ait: *Nec phreniticorum valde insanivit quicquam, quod usu venit aliis, sed alia quadam cataphora segni gravati peribant.* In eodem itaque morbo plura conspecta symptomata, morbum reddunt graviolem & potentiolem. Demum a symptomatis in morbis postea apparentibus, quæ morem morborum, auctore Galeno, ostendunt, ipsorum cum robur tum imbecillitas cognosci poterit. Galenus in primo de Crisibus cap. 2. ait: *Ex supervenientibus symptomatis, si multa, si diuturna & valida atque maligna etiam exstiterint, morbum magnum natura potentiolem, & si pauca brevi temporis spatio, & parva & simplicia fuerint, debilem ac mitem nobis præmonstrari.* Itaque in parvis morbis non perniciosius optima signa illucunt, & prava in non salutaribus. In putridis siquidem continuis febribus ad salutem tendentibus, primo in excrementis signa coctionis apparebunt, omniumque maxime in urinis. Hæ itaque mutabuntur in bonum colorem & substantiam, habebuntque bonam hypostasim. Et sic cetera alia excrementa concocta prodibunt. De quibus posterius a nobis accuratius scribetur. A conspectis signis coctionis febres ac symptomata, aut resolventur, aut saltem diminuentur, ægrique facilius morbum ferent. Somno enim, exempli gratia, destitutis, somnus redit, veternosus vigilia, dolores, fitis, inquietudinesque abeunt, & amentes ad mentem redeunt, & male antea respirantes melius respirare incipiunt. Ex oppositoque, morbis naturæ prævalentibus, signa mala post-

Ex
sympto-
matibus
subse-
quenti-
bus,

Bonis.

Malis.

ea illucent. Nam præterquam quod excrementa cruda appareant, etiam prava observantur, uti in phreniticis urinæ albæ lucidæ malignitatem denotant. Ex quo Hippoc. *in quarto Apl.* 72 ait: *Quibus urinæ albæ ac perspicuæ, malæ, præsertim si in delirantibus appareant.* Et in febribus ardentibus nigræ cum nigro sedimento, quod morem pessimum significant, ideo morbum natura robustiorem significant. Eodem modo ab aliis excrementis pravis conjicitur in morbis malus mos, qui malignos, ac magnos morbos denotat. At qualia sint & dicantur excrementa prava, posterius a nobis dicetur. At non solum prava excrementa in morbis postea apparentia, morbum natura potentiores ostendunt, sed omnia itidem mala & prava symptomata. Cujusmodi sunt, exempli causa, deliria, convulsionem, tremores, ciborum abhorrentia, non sitire in morbo calidissimo, si præsertim antea non parum sitierint, lingua squalida & nigra, malus decubitus, inquietudines & similia symptomata. De quibus postea accurate agemus. Ex iis igitur tribus explicatis, quippe morborum idea, magnitudine, atque more morbos prævalidos & debiles cognoscemus.

Symptomata morbi malum morem indicantia.

C A P. VIII.

De morbis debilibus ex morborum Idea, magnitudine, atque more cognoscendis.

Nunc speciatim quoque debiles morbos, atque a natura, ut superantur, faciles, ab ipsorum idea, magnitudine ac more intelligamus, ab idea principium facientes. Ideam vero in morbis signa indicantia sunt, ut dictum est, quæ simul cum morbo apparent, symptomata, & morem significantia, quæ postea. Itaque si pauca sint, levia, neque valde corporibus molesta, mitem sane & debilem morbum explicant, & quem natura haud difficulter superabit. Quos Hippoc. merito morbos simplicissimos, seu, ut Galeno placuit, placidissimos ac mitissimos vocat, quoties securitatis indicia extiterint, parvaque symptomata, pauca, levique fuerint. Etenim *in lib. 3. Progn.*

Morbi debiles, quomodo ex horum idea noscuntur?

Progn. tex. 3. dixit. Simplicissimæ enim febres ac signis firmatæ securissimis quarto die aut citius desinunt. Quæ signa securissima esse post expressit, dicens. Qui enim convalescit, facilius spirat, sine dolore agit, noctu dormit, & alia signa securissima habet. In pleuriticis levem ac debilem morbum conjicimus, ubi lateris dolor sit levis, non difficulter spiret, tussis sit parva, neque multum molesta, facileque ægroti sputum, quod neque malignum sit, tussi excernunt, pulsus item neque valde duri neque inæquales sint. Sic in anginosi parvam & debilem comprehendimus esse inflammationem, ubi itidem dolor in guttore aut faucibus sit debilis, exilis, facile respirant, & deglutiunt. Quæ sane signa morbum debilem, quem natura non difficulter alteret, denotantia Hippoc. in 2. Prognost. de suppuratis locutus, ita expressit. Bona vero hæc sunt facile morbum ferre, bene spirare, dolore vindicatum esse, sputum facile extussire, corpus æqualiter calidum videri ac molle, siti non detineri, urinas, dejectiones, somnos, sudores, singula intelligere bona, uti præscriptum est, succedere. Quare pauca parvaque symptomata cum in principio morborum, tum postea conspecta debilem morbum, viribusque natura imparem, significant. Addemus vero hæc parva, & levia seu placida ex ratione videri oportere, cum sæpius parva placidaque sensibus apparent, licet magna & parva (quod a morbis, causisque fortissimis prodeant) sint dicenda Complura enim in multis morbis exitialibus symptomata parva ac levia apparent, ut ex ipsis quandoque Medici non leviter eruditi decepti ipsorum maligna natura, putent ægrotos nedum gravi morbo teneri ac conflictari, sed quinimo ipsos ægrotare dubitent. Quæ tamen symptomata a fortissima, & exitiali causa foveri dignoscuntur. Quorum non pauca apud Hippocratem exempla leguntur. De exitialibus hac nimirum ratione phreniticis in primo Proorrheticorum tex. 33. hæc habuit; Tremulæ, obscuræ, blandæ & contrectabiles desipientiæ valde phrenitiæ. Etsi enim hæc symptomata parva ac levia sensibus adjudicentur, tamen a maximis fortissimisque causis oriuntur; quippe, ut Galeno placuit, humore bilioso in cerebri substantia inhibito, ac ipso cerebro ad hæcticam affectionem deducto.

Ex magnitudine.

Simile

Simile exemplum de Hermoerate moribundo in 3. *Epid.* 1. *tex.* 8. legitur hifce verbis: *Quartodecimo die a febre liber: non sudavit: dormivit, omnino mente constabat, urina eadem: Et paulo post; de eodem: Iterum vigesimo die est judicatus a febre liber, non sudavit, perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente constabat.* Sic quoque magna symptomata existimanda duximus, quæ a fortissimis causis foveantur, sicuti, ut jam dictum est, parva a parvis proficiscentia. Sæpius enim magna vehementiave aliqua ipsorum æstimantur seu judicantur, quæ tamen non sunt a Medicis timenda, quod a prærobustissimis naturæ viribus concitentur, præsertim natura corporis pravos humores deponere ac excernere volente. De qua Hippocrates in 6. *Epid.* *com.* 2. *tex.* 23. *Quæcunque tertianam naturam habent, his nox ante accessionem molesta est, a quibus sane accessionibus natura semper aliquam vacationem moliri est solita.* Hinc auctor *Prorrheticorum* in 2. *lib.* *tex.* 17. dixit, *perniciosa sine signis levantia mortem indicare, & Hippocrat. in secundo Aph.* 27. *His, quæ non ex ratione levant, non oportet fidere, neque multum formidare mala, quæ præter rationem eveniunt. Plurima enim stabilia non sunt, neque multum durare & permanere consueverunt. Quod Galenum sæpe assecutum, ipsius verba in sexto Epidem. com.* 1. *in tex.* 16. scripta, declarant, quæ hæc existunt: *Interdum namque in vehementissima febre adjuncta vigilia, fastidio, siti, impatientia, nonnunquam & delirio omnibus ægrotantis domesticis perterritis ac flentibus, quempiam licet rigorem & sudorem morbi- que solutionem scienter prædicentem Æsculapium esse videri.* Parva igitur ex ratione, leviaque symptomata, tum simul cum morbo conspecta, tum supervenientia, seu postea in morbo apparentia, morbos debiles, quos natura facile superabit, præmonstrabunt. Omnino vero salutare, si multa aut aliqua optima signa illuxerint. Nullus enim ægrotus ad sanitatem pervenit, in quo non prius aliquod ex optimis signis illuxerit. Hæc enim ex Galeno in *tertio de Crisibus*, bonum morem in morbis, uti mala malum denotare, nuper diximus, ex quo Medici morbos boni & mali moris appellant. Hos vero comprehendunt, uti dictum est, ex supervenientibus accidentibus seu symptomatis, scilicet, quæ

Ex more

quæ post principium apparent, vel bonis malis, ut meminit Galen. *in tertio de Crisibus cap. 4* dicens: Si vero benignus aut malignus sit morbus, ex subsequen-
 tib^{us} ipsum accidentibus noscitur. Quæ in ea, quæ morem ostendunt, & quæ crisin^{is} futuram, & [quæ etiam crisis causæ existunt, dividuntur. Ideo morem significantia, ab aliis erunt distinguenda, aliud quidem quam hæc præfagientia. Etenim vigilia, deliria, lacrymæ involuntariæ, convulsiones, atque alia similia, si cum cotionis signis in morbo, crisi judicando, appareant, crisin denuntiant. De his *in primo Epidem. com. 2. tex. 55.* Hippocrates. *In ardentibus ceterisque febribus, quos colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, vel hypochondrii etiam contentio, neque cum dolore corripit, his e naribus sanguis erumpit.* Et paulo post, *tex. 88.* etiam clarius. *Quibus in febribus acutis, atque adeo ardentibus spontaneæ effluunt lacrymæ, his (siquidem reliqua non sint exitialia) e naribus sanguinis eruptio est expectanda. Qui incommodè habent, his non sanguinis eruptionem, verum portendunt mortem.* Hactenus debiles parvi atque benigni morbi, qui sint ex ipsorum idea, magnitudine, atque more, didicimus. Nunc eosdem cognoscere ab ipsorum causis discamus.

Symptomatum morbum subsequen-
tium distinctione.

Symptomata crisin denotantia.

C A P. IX.

De morbis debilibus ab ipsorum causis cognoscendis.

Ex causis quoque debilium morborum cognitionem indagaturi, ab externis principium faciamus. Itaque varii in primis aëris status, variæ cum annorum constitutiones tum tempora, atque etiam morborum grassantium idæ, seu naturæ sunt prænoscendæ. Aër quidem nihil aut parum, quod ad ejus qualitatem & substantiam attinet, mutatus, nequam magnos sævosque morbos excitat. E contrario mutatus solet maximos in corporibus morbos concitare; Quippe illo maxime a naturali & consueto temperamento recedente, morbos gravissimos fieri observamus. Minus vero morbosus est, minusque graves morbos, ad frigidum quam ad calidum mutatus

Morborum debilium cognitio ab ipsorum causis.

Ab Aëre.

Ab An-
norum
variis
constitu-
tionibus. tatus five alteratus, hominibus invehit. Nam, ut scribit Hip-
poc. in tertio lib. Aph. 17. *Quotidianæ constitutiones Aquiloniæ
corpora densant, & robusta, & bene mobilia, coloratiora, &
melius audientia faciunt. Et calidæ Austrinæ corpora dissolvunt, hu-
meant, auditum obtundunt, & vertigines faciunt. Oculis atque
corporibus difficilem motum præstant.* Ex passivis etiam aëris qua-
litatibus vocatis, siccitatem aëris præ humiditate, salubriores
morbos facere, colligimus ex Hippoc. cap. 17. ita dicente: *Ex
anni constitutionibus (quod in totum dixerim,) siccitates im-
bribus sunt salubriores, & minus mortiferæ.* Atque ex anni
Ab anni quoque temporibus ver morbos saluberrimos, minime exitio-
tempori-
bus. los parere, Hippoc. tradidit. Quandoque observantur salutares
graffationes, quales Hippocrat. meminit in 1. Epid. com. 2. tex.
9. ita dicens: *Ante ver ex priore cælo, quod huic subcontrarium
fuerat, Aquiloniumque paucos arduentes febres corripuerunt, eosque
admodum stabiles, paucisque sanguis erupit, nec ex his peribant.
Tubercula vero multis secundum alterutram aurem, plurimis secun-
dum utramque exstiterunt, febre carebant, erant recti. Nonnullis
parum accendebantur, sed extincta omnibus sunt citra incommo-
dum, neminique suppurarunt cuiquam, uti solent, quæ aliis ex oc-
casionibus extuberant. Erat eorum hæc natura laxa, erant, ma-
gna, diffusa, citra phlegmonem, atque citra dolorem obscure omni-
bus evanescebant.* Venetiis, ac in aliis locis multis Italiæ, anno
1580. complures febres (quem morbum Arietis vulgus appel-
labat) grassatæ sunt. Quibus tamen paucissimi interierunt, &
in Lyguria, quo tempore Genuæ apud Andream Auream
Principem amplissimum, medicinam faciebam, febres synochæ,
ardentes, tertianæ cum paucorum more epidemicæ fuere
grassatæ. Æstate quoque propriam servante naturam maxima
ex parte, tertianæ, quæ sunt salutares, vagantur. Febres
enim quocunque modo intermiserint, omnino vacare periculo
tradidit Hippoc. in Aphorismis. Ex proba etiam victus ratio-
ne, pauci, minimeque exitiales fiunt morbi. Qui enim opti-
mam servant vivendi rationem, quæ præcipue qualitate proba
ciborum, idoneaque quantitate absolvitur, raro ægrotant, &
morbis minime exitialibus capiuntur. Idem contingit illis, qui
somno,

Victus
ratio
quid ad
morbos.

somno vigilia, exercitio consueto utuntur, quique hilarem vitam sine molestiis ducunt, solitasque naturæ excretiones nimirum quod ad alvi feces, urinas, sputa, menses, hæmorrhoidas, attinet, habent, non minus corpora humida, succique plena, si veneri temperate operam dent.

Pueri etiam, quod ad ætates spectat, minus quam alii aliarum ætatum homines, morbis gravioribus laborant, quod ipsorum corpora præ multo calore innato & præ cutis raritate plurimum evacuentur, & resolvantur. Ex internis vero causis eodem modo debiles morbos percutabimur, incipientes a naturarum, & habituum corporum dispositionibus, de quibus Hippocrat. ita meminit in 2. lib. Aph. 34. *In morbis minus periclitatur, quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quam quibus secundum nihil istorum congruit.* Proinde calida corpora periclitantur minus a morbis calidis, quamvis tamen facilius corripiantur contra frigida. Quo æstate febres minus sunt timendæ, quam hyeme. Eodem modo senum, quam juvenum erunt periculosiores. In quo sensu Hippoc. dixit, in morbis minus periclitari, quorum naturæ aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quam quibus secundum nihil istorum congruit. Ex variarum itidem, tum partium temperamento, tum dispositione ad morbos, morborum quoque debiliū ratio nobis innotescit. Partes etenim corporis, nihil a sua natura in temperamento mutatæ, non facile magnis morbis tentari solent. Hæ namque partes recte valentes, plura gigni excrementa, & prava fieri non permittunt, eaque genita consumunt, aut excernunt, aut ad partem aliquam ignobilem transmittunt, quo ne a magnis morbis corripiantur, defendunt. Eadem partes nihil aut parum, ad morbos, quibus tentantur, habentes aptitudinis, fortes sunt, ægreque morbis gravioribus tentantur. Etenim quibus, exempli gratia ad ptysin, aptitudo non est, quanquam sæpe ii capitis distillationibus vexentur, tardissime tamen ac magna difficultate ptyfici evadunt, facillime vero ac citissime, habentes aptitudinem seu dispositionem, uti Hippocr. in multis, qui tabe interiire, observavit. De his in primo Epidem. com.

Ætates
quid ad
morbos.

Morbi
debiles
ex inter-
nis cau-
sis cog-
noscendi.

A tem-
pore.

Ex tem-
pera-
mento.

1. tex. 18. dixit. *Maxime moriebantur, quibus ad phthysin natura vergebat.* Quod in 3. Epidem. comm. 2. tex. 3. de Euryanactis virgine, quæ tabida obiit, ita expressit. *Erat autem nativum quoddam tabidum.* Qua ratione etiam in lib. 6. Aphorif. 33. dixit. *Qui acidum eructant, non valde morbo laterali corripiuntur.*

Ab humoribus
ex superantibus.

Ab humoribus etiam exsuperantibus debiles ac salutare morbi conjici possunt. Quorum omnium sanguis (quod qualitate sit ceteris aliis humoribus benignior, atque naturæ amicior) morbos minus periculosos parit. Ex quo Hippoc. in 6. Aph.

53. dixit: *Desipientiæ, quæ cum risu fiunt, securiores.* Et in pleuriticis sanguinis excreationem morbum monstrare securiorem observamus. Est tamen sanguis quovis modo excreatus, malus,

A sanguine.

non ex sua natura, sed quod plerumque in pulmonibus aut thorace malum irreparabile denotet. Quod Hippocr. expressit in Aphorismis, cum dixerit. *Sanguis qualiscunque sit per superius malum, & a sanguinis sputo puris sputum, & a puris sputo phthysis.* Nos itaque loquimur hic de sanguine, tanquam causa materiali, ex qua morbi fiunt, ad differentiam aliorum humorum, & propterea dicimus, ab ipso, tanquam ab humore, qualitate benigniori, non fieri morbos magnos ac periculosos.

A pituita.

Etsi ipsius plenitudine, & copia exitialissimi non raro fiant, uti sunt anginae suffocantes, pleuritides & alii. Pituita vero sanguine minus bona existit, utraque tamen bile naturæ est humor accommodatior, quod hæc facile in sanguinem vertatur, majorem quippe coctionem adepta, proinde immoderatus nisi fuerit copia aucta, utraque bile morbos benigniores facit.

A bile varia.

Flava bilis, major, ac omnium periculosissimos, crocea, porracea, æruginosa atque nigra. Hic enim horum omnium est naturæ inimicissimus, difficillimus, & tardissimus, ut a natura coquatur, & superetur. Simples etiam humores quam misti benigniores morbos concitant, & graviores plures simul-

Ab humoribus simplicibus.

misti, quam simplices. Quo Hippoc. in 2. Progn. tex. 4. dixit, *si vero idem homo omnes vomit colores, exitiale admodum est.* Atque Gal. in lib. de humoribus, & in 1. Epidem. com. 3. Ubi æque redundant biliosi & pituitosi, fieri morbos acutissimos & gravissimos, docuit. Humor quoque quantitas moderata

Ab humorum quantitate.

&

& pauca non pariet magnos morbos, quod natura facilius paucum, quam multum alteret, & superet. Ex humorum item commotione per corpus idem dignosci solet, quandoquidem humoribus ab intro foras motis, salutaris morbus animadvertitur. Quod Hippocr. in 3. *Prognost. tex. 30.* ita expressit. *Securissimum vero est, si œdema, aut rubor quam maxime foras ver-
tantur.* Idem, si ad ignobiles partes e visceribus transmittantur. Quod itidem de abscessibus in 2. lib. *tex. 67.* ita docet. *Abscessus autem, qui ad crura fiunt in pulmonibus vehementibus, ac periculosus, omnes utiles sunt.* Ab humoribus quoque ignobiles partes vexari idem comprehenditur, nam morbo licet aliqua ipsarum partium pereat, non ob id animal perpetuo moritur, siquidem multi, quibus crura vel manus fuere mutilata, superstites vixerunt. Idem & de lingua, naso, oculis, auribus, genitalibus atque aliis partibus est dicendum. Ex quo febres intermittentes, quod fiant humoribus putrescentibus in parvis capillaribus venis a magnis remotissimis, debiles sunt, ac plerumque salutare, atque quo morbi plus intermittunt, eo benigniores existunt, cujusmodi est quartana febris, quam ob id Hippoc. in 6. *Epidem.* securissimam omnium fecit. Ad-
dimus quoque iis, morbos ab aliis morbis concitatos sæpius in magis salutare mutari, veluti sunt exempli gratia, quæ ex continuis febribus intermittentes evadunt, & a pestilentibus malignisque, quæ benigniores fiunt; morbum quoque simplicem fieri ex multiplici convulsione, paralyfi, tremore; febrem continuam aut intermittentem supervenire ab Apoplexia, paralyfin seu paraplegiam. Ab angina lethali colli, pectorisque tumor apparens, atque ita de aliis multis. Ab iis itaque omnibus morbi debiles, naturaque viribus infirmiores nobis innotescunt. Nunc ad eos, qui natura viribus sunt potentiores, descendimus.

Ex humorum commotione.

Ab humoribus ignobiles partes occupantibus.

A morborum mutatione.

CAP. X.

*De morbis natura potentioribus ex idea, magnitudine,
atque more cognoscendis.*

Morbi
natura
potentio-
res ex
horum i-
dea cog-
noscen-
di.

Ex mag-
nitudine.

Ex propriis cujusque morbi symptomatis, magnis vehementibusve, morbos gravissimos ac summe periculosos comprehendimus. Cujusmodi in pleuriticis diximus esse magnum lateris dolorem, febrem acutam, tussim molestant, siccam scilicet sine sputis, aut magna cum difficultate ægrotos expuere, quod etiam pravum sit respirationem admodum difficilem habere. His omnibus nobis magna inflammatio & pernicialis indicatur, veluti ex febre continua, acuta, & delirio perpetuo, ac vehementi, phrenitis gravissima. Ceterum, quoniam diximus, non tantum illa symptomata magna sive vehementia intelligi, quæ talia sensibus apparent, sed, quæ a fortissimis morbis, atque causis promanant. Qua ratione in continuis febribus, calor exterius mitis & obscurus, cum tamen ægroti interius urantur, magnum est symptoma, febris quippe malignæ ac pernicialis certum indicium. Has febres exterius mites seu obscuras intus turbantes Græci *typhodes* appellant; quippe quæ naturam multitudine humorum gravatam, ac fere suffocatam, incendium foras transmittere, nequeuntem, significant. Hasque vulgus Medicorum appellat, foris mites, intus conturbantes; suntque eæ omnes admodum perniciosæ. Delirium itidem vehemens, aut obscurum sine ratione, in his febribus, magnæ malignitatis est indicium. De illo Auctor Coacorum in lib. *Præfag. tex. 11.* ait: *Quæ feroces desipientiæ in brevi desinunt, ferinam convulsionem prænuntiant, & de hoc, quippe de obscuro delirio, Auctor Prorrheticorum: Blandæ, tremulæ, obscuræ desipientiæ valde phrenitiæ.* Virium enim languorem significant. Quare accidentia simul cum morbo conspecta, aut quod vehementia sint, aut parva sine tamen ratione morbum maximis viribus adversus naturam fulcitum præmonstrant. De quibus in 1. *Epid.* Hippoc. scribit: *at cum febres*

febres ardentes inciperent, annunciabant, quibus exitium im-
 deret. Siquidem statim ab initio febris acuta eos corripiebat, a
 qua parum superrigebant, insomnes erant, sitibundi, fastidiosi.
 Dolor vehemens in pleuriticis, morbi fortissimi est indicium.
 Parvus vero, cum prius vehemens fuerit, absque ratione alle-
 vatus, vel etiam omnino sublatus, aut delirium, aut extin-
 gui facultatem sentientem, aut materiam morbificam alio con-
 versam. Morbum eodem modo natura potentiorē compre-
 hendimus, si præter symptomata propria idem denotantia,
 alia quoque gravia simul illuxerint. Veluti in phrenitide, si
 præter acutam continuamque febrem atque delirium perpe-
 tuum, quæ hujus morbi signa propria, *Pathognomonica* Græcis
 dicta, existunt, dolor capitis acutissimus, perpetuæ vigiliæ,
 aut convulsio, aut tremor, aut partium extremarum frigidi-
 tas, aut aliud ex iis unum appareat, morbum magnis viribus
 præditum, naturæ prævalentem comprehendimus. Ex super-
 venientibus demum malis symptomatis, quæ morem signifi-
 care dictum est, morbos perniciosos eadem ratione compre-
 hendimus. Quæ prava signa Hippoc. in 1. *Epid. comm. 2. tex.*
 75. ita ex complexus. *Paululum in fronte & claviculis exsuda-*
bant, sed nemo per totum corpus. Multum delirabant, timores,
mœstitiæ, extremitates subfrigidæ, ut summi pedes magisque ma-
nus. Accessiones diebus paribus, plurimi 4. die maxime labora-
bant, sudores diutissime subfrigidi. Extremitates non ad calorem
redibant, sed lividæ erant, & subfrigidæ. Nec sitiebant. Ad hæc
erant urinae his nigrae, tenues, paucæ, & alvi sistebantur. Nec
erupit e naribus sanguis, ne his quidem, quibus hæc accidunt,
sed parum stillarunt. Neque recidiva ulli horum advenit: Cete-
rum ad sextum diem cum sudore moriebantur. Haecenus multa
 symptomata prava in multis, qui morbis exitiosis laborabant,
 ab Hippocrate observata, vidimus, quæ si morbi supervene-
 rint, aut postea in morbis appareant, pravam malignumque
 morbum, naturæ prævalentem denotabant. Sed, ut lector hic
 singula legere possit, ad hoc, ut ipsa morbis supervenientia,
 seu postea apparentia recognoscat, & sciat morbum denotare
 absque dubio lethalem, utile fore duximus, omnia hic a no-
 bis

Ex mo-
re.

Mor-
bum le-
thalem
indican-
tia signa.

bis adnumerari oportere. Hæc itaque sunt, Vigiliæ assiduæ, profundus somnus, vèternosus, delirium, oblivio, dolor acutus, ægrotos dolores non sentire, surditas, aurium tinnitus, vertigo, oculis caliginem obversari, lacrymæ involuntariæ, oculos lucem effugere, convelli, aut alterum altero majorem videri, aut si candidum rubeum appareat, aut lividas aut nigras venulas habeat, aut sordem circa oculos, aut ipsos sublimis tumidos, ut, vel cavos admodum videri, aut squalentes & obscuros, vel totius vultus color evariet, tremores, convulsiones, resolutiones, palpitationes præsertim cordis, anxietates, inquietudines, singultus, viscerum dolores fortes, extrema frigida difficulter recalescentia, livida, lingua squalida exusta, nigra, livida, crassa, coenosa, sine siti, aut ægrotos siti ardere inextinguibili, cibos abhorrere, eos stomacho non continere, sed vomitu rejicere. Pulsus arteriarum prælanguidi, duri, inordinati, inæquales, intermittentes, deficientes. Respiratio magna & rara, parva, densa, intermittens inordinata, sublimis, frigida, foetida, & quæ pinnis narium quoque & pectore editur. Malæ excretiones, non allevantes, in die decretorio. Sudores multi non allevantes, pauci, assidui, non ex toto corpore sed ex capite, fronte, claviculis, frigidi. Stillationes sanguinis e naribus nigrae, crassæ in die decretorio, largæ itidem sanguinis vacuationes non juvantes: Vomitus biliosi, flavi, virides, nigri, foetidi, virulenti, æruginosi nihil juvantes: Hypochondrium cum dolore tensum, atque cum ipso ictericus color in corpore, ante diem septimum. Si conspiciantur exanthemata, parva, pauca, numero & magnitudine non augescunt, livida, nigra, intus recurrentia, atque sine ratione evanescentia, copiosa, magna non sublevantia. Tumores quoque post aures, Græci *parotidas* appellant, in inguine, aliisque partibus, parvi, non augescentes, vel magni non venientes ad suppurationem, omniumque maxime cito, nulla prægressa vacuatione, intus recurrentes atque evanescentes. Urinæ item aquosæ, turbidæ non clarescentes, crassæ, nigrae cum suspensis nigris, albæ lucidæ in phreniticis, cum suspenso elato, lividæ, ictericæ, non juvantes, pingues oleosæ,

ſæ, cum ſedimento farinæ craſſiori ſimili. Dejectiones immo-
dicæ, liquidæ, foetentes, quas *colliquativas* Medici appellant,
pingues, cruentæ, nigræ, lividæ, bilioſæ, ſincerae, multæ non
minuentes febrim, ſputa ſincera, bilioſa in tabidis & ſuppuratis,
cruenta ex pulmonibus, livida, nigra æruginofa, admodum
viſcida & magna difficultate educæta, dolorem non ſedantia,
atque penitus ſuppreſſa in viſcerum internis inflammationibus,
ad reſpiratoria inſtrumenta pertinentium. Hæc itaque, atque
hujuscemodi generis alia, poſt morbum conſpecta, (ni propter
criſin futuram fiant, quod nobis ſigna perfectæ coctionis &
alia ſigna ſalutaria indicabunt) morbum natura potentio-
rem, ſummeque pernicioſum, nobis præmonſtrabunt.

C A P. XI.

De morbis natura potentioribus ab ipſorum cauſis cognoscendis.

Nunc eoſdem morbos natura potentiores ab ipſorum cau-
ſis indagemus, atque ab externis exordiamur. Quorum Morbi
magni ac
pernici-
ci cog-
noſcendi
ex cau-
ſis exter-
nis.
Ex aëre.
primo occurreret conſideranda, quæ ex vario aëris ambientis
ſtatu, a variis cum annorum conſtitutionibus, tum tempori-
bus morbos magnos nobis indicare poteſt. Itaque aër a ſuo
conſueto temperamento ad calidum maxime mutatus, quique
diu talis prævaluerit, maximos morbos animalibus invehit.
Etenim immodica ipſius caliditas, plurimum nativi caloris in
corporibus reſolvens, corpora cum in magnos morbos, (ma-
gno quidem a ſuo ſtatu naturali factò reſeſſu) delabi, tum
valde languida, & debilia, reddi, eſt cauſa: a qua ſane im-
moderata caliditate quandoque peſtilentiam gravem concitatam
fuiſſe, Galen. in primo de differ. feb. hiſce verbis tradidit, di-
xit enim: *Contingit autem quandoque præcedere ambientis aëris
caliditatem immodicam, quemadmodum in ea peſtilentia, quæ A-
thenienſes invaſit, ut Thucydides inquit: Sed in tuguriis ſuffocanti-
bus æſtatis tempore habitantium corpora corruptione laborabant, &
in 3. Epidemicorum com. 3. tex. 71. Æſtatem Eteſiis ventis ca-
rentem (qui ſunt ſeptentrionales frigidi) admodum morboſam*
G eſſe

esse statuit. Ex quo Hippoc. in *Epidemiis* com. 3. text. 71. pestilentem constitutionem describens, ait: *Æstas serena erat & calida, magni erant æstus*. Ex calore itaque aëris immodico corpora patiuntur insignes corruptiones, & resolutiones, cerebrumque ipsum insignes noxas a calore patitur. Caput enim incalefactum a toto corpore humorum redundantiam trahit, præsertimque biliosos, qui tali tempore cum multi tum tenuissimi ac acutissimi abundant. Facillimeque ex universo corpore ad caput rapiuntur, quibus cerebrum in morbos symptomataque perniciofa incurrit. Qualia Hippoc. in 3. *Epidem.* cap. 4. meminit. Ubi ergo caliditati aëris etiam humiditas conjungitur, nihil corporibus morbosius, pessimumque aëris temperamentum esse atque pestiferum. Gal. in lib. 1. cap. 14. de *temperamentis* ita expressit: *Omnium aëris ambientis temperamentorum pessimum id esse, quod humidum est & calidum*. Quod & paulo post ita confirmavit, dicens: *Verum hic minus, utpote uno tantum e quatuor temporibus mutato malum fuit, quod si duo triave sint mutata, aut etiam totus annus calidus humidusque fuerit, necesse est, magna pestilentia succedat*. Cujusmodi in tertio *Epidem.* id est, grassantium publice morborum, narrat. Quid mirum. Cum humiditas in aëre corpora redundare quamplurimis humiditatibus faciat, quæ facile, insigniterque a calore computrescunt. Siccitas vero humiditate minus est mala, quæ etsi acutissimos pariat, tamen humiditate ortis sunt salubriores, & minus mortiferi, teste Hippocrate in lib. *Aphorism.* 15. Ex præimmoderata etiam aëris frigidityte, sic nonnullæ partes corporis læduntur, ut extincto exinde calore emoriantur. Quæ mala in variis annorum observationibus, quas medici constitutiones appellant, sæpius apparent. Hæque constitutiones aut a multis anni temporibus, aut ab omnibus ad unum idemque conspirantibus temperamentum procedunt. Hippocrat. in libris *Epidem.* quatuor annorum constitutiones descripsit, quarum prima fuit austrina humida, secunda & tertia borealis, atque quarta calida, & humida, quæ perniciosos ac pestilentes morbos mortalibus intulerunt. Quippe austrina prima phthises, parotides, carbunculos, ardentes febres, pestilentes: & duæ bore-

Ex annorum constitutionibus variis.

les ophthalmias, dysenterias, tenesmos, hienterias, diarrhæas biliosas, febres ardentes, semitertianas, erraticas, malignas, phrenitides, & alias: & quarta *austrina calida*, & humida sine ventis, pluviosa, sacros ignes cito undique depascentes, oris ulcera, *aphthas* Græcis dicta, atque pudendorum, febres ardentes, phrenitides, lippitudines, tabes multas, internas inflammationes, tubercula in pudendis, carbunculos, abscessus ad suppurationem, quæ erat potius corruptio, non venientes, ex qua caro, ossa, nervique integri decidebant multis, item ex maligna fluxione totum brachium, ut narrat Hippocrates, vel totus cubitus, vel femur, vel tibiæ, vel pedes omni carne nudabantur. *Ex inconstantibus etiam anni temporibus inconstantes morbos, ac difficiles judicatu fieri*, Hippocrat. in sect. 3. Aph. 8. docuit. Ex propriis item temporum anni temperamentis idem comprehendere nobis in sect. 3. Aph. 9. indicavit, ita dicens. *In Autumno morbi acutissimi atque exitiales magna ex parte: verò vero saluberrimum, & minime exitiale.* Et Aph. 10. *Autumnus tabidis malus.* Ab iis quoque anni temporibus, non servantibus proprium temperamentum, morbi magni ac pernicioles fieri observantur. Anno MDLXXXVI. *Bassani*, & prope ipsum in Villa Novarum nuncupata, pleuritides pestilentes, contagiosæ, epidemicæ grassatæ sunt, quæ quarta vel ad plus septima interimebant. Hoc itidem anno, quo hæc scripta revideo Venetiis, & in aliis multis Italiæ locis, complures ab epidemicis febribus, semitertianis, ardentibus, pestilentibus cum morbillis malignis moriuntur. Hocque genus morbi non in pauperum corpora ex proxima annona exsiccata, sed divitum, quæ multis cibis se impleverunt, sævit. A mala quoque victus ratione diu servata morbi magni, ac perniciosi, excitantur. In gravissimos morbos ii incurrunt, qui crapulis atque ebrietatibus indulgent, quando ex multo cum cibo tum potu calore corporum fere suffocato insignes putredines fiant. Quo Gal. in libro de caus. morb. affirmavit, *Immodicum cibum & potum corpora refrigerare, frigidusque & fortissimos morbos facere* Ex potatione *Silenum, Charionem, Nicodemum, adolescentem Mælibæum in pestilentes incidisse febres*, Hippocr.

A mala
victus
ratione.

in Epid. meminit. Cibos vero pravi succi, ac potus perniciosos morbos facere Medicorum meminem latet. Gal. *in lib. de succorum bonit. & vitio.* Pestem sæpius annonam secutam fuisse scriptum reliquit. Copia itaque ciborum immodica vel etiam boni succi, & longe plus pravi, concitari magnos ac perniciosos morbos, omnes perspectum habent. Ceterum corpora nedum ipsorum ciborum copia in perniciosos morbos delabuntur, sed quin etiam inopia Gal. *in libro 8. meth. med. cap. 7.* scribit. *Complures in syncopas fastidiosissimas atque hecticas febres ex jejuniis incidisse, & in libr. 5. de loc. affectis Grammaticum quendam præ inedia sæpius convulsus vidisse, dixit.* Ex immoderato vini potu homines in summe perniciosos morbos delabi. Hippoc. *in sect. 5. Aph. 5.* ita expressit. *Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur, aut ubi ad horam pervenerit, qua solvuntur crapulae, vocem recuperet.* Usus item aquarum palustrum jecur atque lienem durum ac scirrhum reddere, exindeque hydropes, febresque malignas, veluti corruptarum seu foetidarum morbos pestilentes facere experientia docet, & ratio nobis suadet, hæc enim humores nostri corporis ad suscipiendam excellentem putredinem faciunt opportunos, illæ sua crassitie obstruendo, viscera debilitant, quæ variis propterea excrementis qualitate pravis abundant, a quibus prædicti affectus concitantur. Alexandriae in Ægypto habitatores quotannis, autumno aquis ad cibum corruptis utentes, in pestilentes febres exitialissimas incidunt, quibus epidemice complures interimuntur; de qua re nos in libris nostris

Ex somno. *de Medic. Ægypt.* editis accuratius scripsimus. Ex somno item diuturno, atque immoderato, homines redduntur vertiginosi, veterinosi, obliviosi, epileptici, paralytici ac vel etiam apolectici. Qui omnes sunt affectus perniciales. Non raro etiam phthysici, auctis scilicet ex capite ad pulmones destillationibus.

Ex vigiliis immodicis. Non minus & ab immodicis vigiliis, phrenitides fiunt, amantiae, convulsiones atque alii pravissimi affectus. De quibus nos satis in opere de praevidendis morbis scripsimus. Ab immoderatis etiam exercitationibus corpora plethorica non raro in insanabiles affectus incurrunt. Non pauci ex iis rupto vasa aliquo

quo ex pulmonibus aut thorace sanguis profunditur, quo ad phthisin via fit. Alii in febres, atque in viscerum internorum inflammationes incidunt, ex nimo motu accensis & putrefactis humoribus, atque motis ad viscera. Non minus passionibus vehementes animi possunt ad concitandos magnos morbos. *Ex ira multos in acutissimas febres devenisse*, Gal. in lib. de sanit. tuenda, meminit. *Ab ipsa tamen subito neminem mori in lib. 2. sympt. caus.* testatum reliquit. Quod ab ingenti gaudio, atque timore quibusdam contigisse, plures observarunt. Timor metusque magnus sæpe quosdam interemit. Ex hoc complures febres acutæ & lethales invadunt, quibus omnes fere moriuntur. Ab usu veneris cum immoderato, tum ab abstinencia, hominibus gravissimos sæpe morbos contingere in lib. 6. de loc. affectis docuit. *Perpetuum tremorem quosdam incurrisse ex immodica venere in lib. 3. Epid. com. 1. in tex. 2.* posteritati tradidit. Idem interceptis naturalibus consuetisque vacuationibus fit. Ex fecibus retentis & exsiccatis sæpe in ileon incidunt. A suppressis cum menstruis tum hæmorrhoidibus morbi gravissimi solent concitari, iisdemque immoderatis fluentibus. Quod Hippoc. in sect. 5. Aph. 57. meminit, dicens *si menstrua plura fiant, accidunt morbi, & si non fiant, ex utero mori contingunt.* Et Gal. in Commen. Quocunque autem horum fuerit, *neesse est processu temporis & ipsum uterum pati aut similem inflammationi dispositionem, aut erysipelati aut duro tumori, aut cancro, quibus denuo totum compatitur corpus.* De hæmorrhoidibus. Hippoc. in libr. 6. Aphor. 12. *A diuturnis sanato hæmorrhoidibus, si una non servatur, periculum est, aquam intercutem, vel tabem advenire.* & Gal. in 4. de præsag. ex pulsibus. *ex iis immodice tum fluentibus, tum retentis, aquam intercutem fieri docuit.* Et in libr. de venæ sectione cap. 9. advers. Erasim. *ab hæmorrhoidibus suppressis nonnullos melancholicos amentes factos, observasse scripsit, alios pleuriticos & alios hydropicos.* Urina suppressa brevi hominem perdit, quem longo tempore consumit, diu immoderatusque fluens, uti in Diabete. At de cognoscendis morbis natura potentioribus a causis externis hæc nobis sufficiant. Nunc eosdem ab

Ab animi passionibus vehementibus.

Ab internis causis.

Ab æta-
te.Ex habi-
tu corpo-
rum non
naturali.

internis causis perscrutemur. Ab ætatibusque exordiamur, quæ & ipsæ ad morbos natura potentiores cognoscendos non parum faciunt, Pueri frequenter ab austrina constitutione pluviosa in variolas atque morbillos malignos incidunt. Quo malo MDLXXXIII. Venetiis Epidemice grassante complures interierunt. In *Juvenibus*, ait Hippocrat. in *sect. 3. Aph. 29. sanguinis exspuitiones, tabes, febres acutas fieri*: tabes vero ab anno decimo octavo usque ad trigessimum quintum solent concitari. Post juventutem hoc fieri quoque dixit: quippe *asthmata, morbos laterales, pulmonias, phrenitides, lethargos, alvi profluvia, choleras, dysenterias*. Senectus maximos quoque morbos affert. Quos meminit Hippocrates in *3. Aph. 31. in hunc modum. Senibus spirandi difficultates, urine stillicidia, vertigines, apoplexie, hydropes, tussēs*: & alia, quæ omnia in hac ætate omnino sunt lethalia. Nam ut dicit Hippoc. in *lib. 2. Aph. 39. Senes juvenibus magna ex parte ægrotant minus, qui vero morbi ipsis accidunt longi, maxima ex parte comitantur ad mortem*. Et postea *Aph. 40. Raucedines & gravedines in valde senibus concoctionem non admittunt* Et Gal. in *Comment. ait*: Neque enim hi soli morbi senes comitantur ad mortem, sed *nephritis, id est passio renum, podagra, morbus articularis coxendicis cum dolore, & quæ laxiori intestino ac spleni frigide insunt dispositiones, & præterea crebri anhelitus, (quos Græci asthmata vocant) tussēs, dorsi curvationes, recurvationes & obliquationes, demum quæcunque alia morborum genera ex frigidis humoribus ortum habent, quæ in quibusdam juvenibus, nedum in senibus, difficulter coquantur*. Et in *sexto libro Aph. 57. Apoplectici autem sunt maxime a quadragésimo anno usque ad sexagesimum*. Ex habitu quoque corporum non naturali graves morbi comprehenduntur. Obæsos ac pinguiore, quod hæc corpora minus habeant caloris innati, magnis tentari morbis, quibus etiam ob calorem prælanguidum seu debilem plerique moriuntur. De his Hippoc. in *lib. 2. Aphorif. 44. ita habet*: Qui natura admodum crassi sunt, citius intereunt, quam qui graciles. Corpora itidem calidioris & humidioris temperamenti, febribus, synochis malignis, atque internis viscerum inflammationibus sunt obno-

obnoxia, veluti calida & sicca in arduas febres acutissimasque inflammationes incurrere solent. In hisce corporibus morbi omnes frigidi, admodum graves existunt; veluti in corporibus frigidis, calidi, hocque fit ex magno ab ipsorum temperamento recessu; & hoc est, quod Hippoc. in 2. Aph. 34. dixit: *In morbis minus periclitari quorum, naturæ aut ætati, aut habitui, aut tempori magis incongruit morbus, quam quibus secundum nihil istorum congruit.* Ceterum etsi hoc verum sit, ex eo quod magni recessus; qui perpetuo sunt difficiles, ut a natura ad solitum statum restituantur, in iis corporibus facti denotentur; tamen verum quoque non minus erit, eos, qui ad graves aliquos morbos inclinationem habuerint, si ipsis capiantur, pessime se habere, difficulterque iis morbis resistere. De his Hippoc. in 1. Epidemiorum com. 1. text. 18. ait: *Et maxime moriebantur, quibus natura vergebat ad phthisin.* Calidioris etiam temperamenti homines destillationibus calidis acerbis a capite in pulmones, sunt obnoxii. Quod Hippoc. in 1. Epid. com. 2. text. 19. quoque dixit: *Qui calidiores erant temperamento, illos imprimis laborasse ex destillationibus capitis.* Atque hinc etiam fit, quod qui calido siccoque capite sunt facile in phrenitim incident. Humorū etiam copia seu multitudo graves morbos parit, qui in corporibus debilibus exitiales esse solent, omniumque maxime, si ea multitudo fuerit humorum crudorum & crassorum. Ex his itaque morbi acuti concitati, si fuerint vires robustissimæ, erunt plane lethales. Natura enim robusta longo tempore eos concoquet & superabit. Ex quo de frigidis sudoribus in continuis febribus apparentibus, (quod significant, teste Galeno, crudorum humorum multitudinem, quæ non nisi longo tempore potest a robusta natura vinci) Hippoc. in sect. 4. Aphorif. 37. scribens, ita habet. *Sudores frigidi cum acuta febre mortem, cum mitiori longitudinem morbi significant.* A vehementia enim morbi vires, etsi etiam validæ sint, collabuntur. Idem præfagit calidorum non minus humorum copia. Neque etiam sanguinis copia est salutaris (quanquam ceteris humoribus sit benignior) quando ex ea maxime inflammationes fiant, veluti sunt anginae, pleuritides, atque aliæ, ut Gal.

Ex humorum copia.

A morbi vehementia.

in

in lib. *de venæ Sect. cap. 1.* advers. Erasist. meminit. Idemque & ex bilis multitudine erit æstimandum. Perniciosi item sunt morbi, qui fiunt, ubi in corporibus æque exsuperant crassi, visceri, crudi, & tenues calidi, ut docuit in primo lib. *Epidem.*

Ex hu-
morum
defectu.

Humorum etiam inopia seu defectu morbi magni ac difficiles fiunt, uti sunt, tabes, singultus, convulsiones, & alii hujusmodi, de quibus Hippocr. in quinto libro *Aphorismor. 3.* *Ubi sanguis plurimus fluxerit, singultus aut convulsio superveniens, malum.* Et *Aph. 4.* *A superflua purgatione eodem modo singultum atque convulsionem supervenientem, malum significare tradidit*

Ex hu-
moribus
particu-
laribus.

Ex particularibus quoque humoribus morbi magni, & graves comprehenduntur. Ex quo dixit Hipp. in *sect. 6.* *Aph. 53.* *Desipientias, quæ cum risu fiunt, esse securiores: & quæ cum studio, periculosiores.* Quod illæ ex sanguine, hæ a bile exusta oriantur, a quo humore phrenitides ac pleuritides concitatae, lethales creduntur. Hæ sputa æruginosa, & nigra habent, illæ virulentos seu æruginosos vomitus. Quæ omnia esse lethalia signa Hippocrat. & Galenus in multis locis docuerunt. Sanguis item a pulmonibus, eroso aut fracto vase aliquo, si extusiliatur, lethalis morbi erit præsagium, atque hoc est quod dixit Hippocrat. in 4. lib. *Aph. 25.* *Sanguis quidem supra, qualiscunque fuerit, malum.* Galen. itidem in 4. *de loc. affect. cap. 8.* scribit: *Omnes, qui a sanguinis sputo per tussim purulenta reddiderunt, tabidos seu phthysicos obisse.* Plurimam quoque bilem sine febre ex pulmonibus tussi rejectam, exitialis affectus nobis esse indicio, scriptum reliquit.

Ex atra-
bile.

Tres ibi narrat fuisse, qui cum plurimum flavæ bilis exspuere tussi cœperint, quin tabidi morirentur, nullo modo effugere potuerunt. Omnium humorum atrabilis (quod maxime naturæ humanæ sit inimica, difficillimaque, & tardissima, ut concoquatur, & superetur) morbos exitiales parit. Hujus succi copia, si ad benignum vel reduci debeat, vel consumi, vel excerni, prævalida facultate est opus. Qua debili existente, casus est pernicialis; quod nobis Hippocrat. in *sect. 4.* *Aph. 23.* exprefit, dicens. *Quibuscunque, ex morbis acutis aut diuturnis, vel ex vul-*

Ex pitui-
tosus cru-

neribus, sive quovis alio modo extenuatis, nigra bilis, sive uti sanguis niger, exierit, postridie moriuntur. Pituitosos quoque crudos

dos humores difficillimos concitare morbos | quotidie praxin facientes observant. Cujusmodi sunt tenebricosæ vertigines, epilepsiæ, paralyse, apoplexiæ, convulsiones, & alii hujusmodi. Malignam etiam humorum putredinem perniciosos morbos facere, Galen. in libro quarto *Aphorif.* 47. scriptum reliquit: etenim humores excellenter putrefacti qualitatem pravam acquirunt, quæ nostris corporibus esset venenum. Quod Gal. in peste infectis, & in quibusdam etiam mulieribus ex corrupto semine morbis, ac symptomatis perniciosis vexatis, se vidisse & cognovisse in libro sexto de loc. affect. scribit: De his Hippocrat. in primo *Epidemior^a* com. 2. tex 54. dixit: *Phreniticis convulsiones, & virulenta vomunt, & ex his quidem subito moriuntur nonnulli.* Et in lib. tert.^b *Phreniticus primo die vomuit virulenta, & multa & tenuia.* Et Galen. in Comment. *Nam si phreniticus primo die vomuit virulenta, quod febribus adurentibus fere est consequens.* Itaque ut veneno epoto lethali quidam postridie vel tertio die moriuntur, qualitate ejus, non copia mortem afferente. His addimus, humores habentes aptitudinem ad vehementer putrescendum, ex Galeno in 3. *Epidem. exitiales morbos, pestemque concitare.* Qualibus corpora in quarta constitutione pestilenti, quam in libro tertio *Epidem.* Hippoc. descripsit, scatuissæ Galen. meminit. Humores itidem aut suapte natura, aut ob insignem putredinem tenuissimi, atque ad motum præcipites redditi, sæpius nobile aliquod viscus occupantes morbos lethales faciunt. Quo Hippoc. continuo, ne scilicet præcipites ad aliquod viscus ferantur, purgandos in *Aphorismis* præcepit. In libro quoque de *natura humana^c* dixit, parte aliqua principe nostri corporis laborante totum corpus ægrotare, morbosque fieri gravissimos. Et Gal. in lib. de *constit. art. Medicæ*, cap. 18. scribit: *Pravos humores in morbis acutis, si in principem partem ferantur, extremum periculum ægrotis facere.* Ex quo optimum est in morbis humores a visceribus ad exteriora converti, pessimum ab exterioribus & ignobilibus ad viscera. Qua ratione Hippoc. in sect. 6. *Aph.* 25. dixit: *Erysipelas*

Ex maligna humorum putredine.

A parte aliqua principe corporis laborante.

H

ab

^a 1. Libr. *Epidem.* Sect. 2. p. 948. ^b P. 1100. *Ægr.* 4tus.
^c P. 229. lin. 15. & seq.

A muta-
tione
morbo-
rum.

ab exterioribus verti ad interiora, non est bonum. Hinc constat morbos, cerebrum, stomachum, jecur, cor, pulmones, diaphragma, atque alias internas partes præcipuas conflictantes esse gravissimos atque difficillimos. A mutatione etiam morborum, idem comprehendimus; quippe in peiores quæ fit, in ipsis magnitudinem & periculum argumentatur, uti cum febres intermittentes in continuas mutantur, atque hæc in malignas ac pestilentes. Simples etiam fieri compositas, phlegmonemque adjungi, malum est. Ardentibus item febribus hæcticas succedere marasmodos, phreniticis veterum, convulsiones; paralyti, & epylepsiæ apoplexiam; tonsillarum inflammationi anginam; pleuritidi peripneumoniam, empyema, phthisin; hepatis, & lienis tumoribus hydropem, & alia hujusmodi in pejus facta mutatio: atque hæc sunt, quæ morbos magnos naturaque potentiores nobis præmonstrabunt, atque hic nostræ methodi, qua cum naturam viribus morbo potentior, & debiliorem, tum morbum natura ipsa potentior, & debiliorem cognoscimus, finis esto.

C A P. XII.

De futuri morborum status seu vigoris cognitione ad prædicendi rationem.

Status
futuri
cogniti-
onis
necessi-
tas.

Diximus necessariam esse futuri status præcognitionem ad naturæ & morbi victoriam nobis innotescendam. De qua Gal. in lib. 3. de Crisibus cap. 5. ita habet: *Et quidem sine horum trium exacta dignotione, nihil de salute investigari contingit, non magis quam hoc, nuncquid aliquis portando oneri sufficiat, sciri potest, hominis robore, oneris magnitudine & viæ longitudine antea non perspecta.* Nam ægri vires portanti onus, morbus vero oneri, tempus autem, quod usque ad statum extenditur, longitudini viæ respondet. Quo pacto igitur de ægrotante sciri potest, num quid sufficiat, si nulla status præcognitio habeatur? Ex omnibus itaque ratio cogit, nil tam studiose esse discendum, quam futuri status præcognitionem, Quandoquidem natura morboque æque viribus constantibus, ubi cito statum seu vigorem morbi futurum conjecerimus, naturæ victoriam, &

& salutem ægrotis prædicemus. Contra, morbo longius, ad statum ut veniat, retardaturo, morbi victoriam, atque exitium plerumque futurum nobis præmonstrabitur. Itaque de hoc morbi tempore, quod necessario ad prognostici notitiam concurrat, nunc agemus, nonnullis de morborum temporibus in memoriam primum revocatis, & num ægrotantes sanaturi omnia, aut quædam tantum morbi tempora transeant, neque minus morituri, quo morbi tempore intereant. Morborum autem tempora nihil aliud esse Medici dicunt, quam mutationes, quæ in toto morbi tempore, quippe a principio ad finem usque observantur. Hasque ætates etiam morborum appellant, quæ, perinde ac ætates animalium vitam, ita etiam totius morbi tempus in tempora seu in partes dividunt. Quæ quatuor existunt, prout tot mutationes in toto morbi tempore a principio scilicet ad finem usque spectantur, quippe principium, augmentum, status atque declinatio. Quæ omnia quatuor tempora quilibet salutaris morbus habet, ut Gal. in 3. de Crisibus, & in libro de totius morbi temporibus docuit. Morbi exitiales sæpe prius ægros perdunt, sive interimunt, quam nedum omnia at duo tantum prima tempora absolunt, quando eorum, qui moriuntur, quidam in principio, quidam in augmento, quidam in ipso statu seu vigore decedant. Quandoque enim morbi usque adeo sunt vehementes ac perniciosi, ut statim in principio vel tardius in augmento homines interimant, de quibus Hippoc. in 1. Epidem. com. 3. tex. 10. ait: statim enim continua est, quibus incipiens florescit & viget. Et in 1. Aphorism. 7. Ubi quidem peracutus est morbus, statim extremos habet labores. Hac eadem ratione natura aliquando usque adeo est debilis, ut nedum totum morbum concoquere queat, sed quinimo vix incepta concoctione morbo succumbat. Habent itaque salutares morbi quatuor tempora, & lethales unum aut duo aut tria, quando ægroti, ut postea accuratius ostendemus, aut in principio, aut in augmento, aut in statu moriuntur. Hæc vero tempora, ex Galeno in lib. de totius morbi temporibus cap. 3. a nullo alio deprehenduntur, ac cognoscuntur, quam a cruditatis & coctionis signis in excrementis conspectis ac observatis. Non de-

Morbo-
rum
tempo-
rum dif-
ferentia.

Morbo-
rum
tempora
unde per-
quiren-
da.

fere tamen Medici alioquin doctissimi, qui præter hæc tempora a coctione seu transmutatione materiæ cognita, alia ab essentia morbi, aliaque a symptomatibus deprompta faciant. Etenim inflammationis cutis partem occupantis principium faciunt, quod humor ad partem inflammata confluit, & decumbit, eoque partim fluxu, partim fluente, augmentum seu ascensum, totoque humore affluxo quoad coquatur, statum seu vigorem, atque demum ipso concocto, cum etiam resolvitur, declinationem. Ex quo symptomatum, & materiæ transmutandæ tempora a temporibus morbi maxime differre atque distingui affirmant. Veluti in pectoris, pulmonumque inflammationibus tempora morbi, & symptomatum simul procedere, minimeque cum iis temporibus, quæ a coctione, & cruditate excrementorum attenduntur, observamus. Vigere enim sæpius illa dicunt, nulla in humoribus coctione apparente. Quod tempus principium ex materiæ transmutatione esse statuunt. Quod morbus tunc erit in vigore seu statu, & natura seu materia ipsa, ut concoquatur, in principio, hoc confirmant ex Gal. in 1. de vict. rat. in acutis, scribente; Hippocrat. dicentem: (*Si dolor fuerit assiduus, qui fomentis minime cedat, & sputum etiam non procedat, sed lentescat citra coctionem, & ptisana offeratur, interficitur ægrotus,*) statum intelligere voluisse inflammationis, in quo non debeamus ægrotos nutrire, vigentisque inflammationis, signa esse dolorem assiduum, qui fomentis minime cedit, atque ubi ægri quicquam non exspuunt, cum tamen hoc tempore ad materiæ coctionem comparatum principium sit. Amplius ubi morbus & symptomata vigent, coctionis principium esse dicunt, atque ipsis declinare incipientibus augmentum esse. Quod vel ipsis fuit persuasum, primum ex Galeno, qui in libro 3. de vict. rat. in acut. com. 62. dixit; *Morbi vigorem interdum cum ipsa coctione exsistere:* ex quo plerumque morbi vigorem absque coctione observari colligunt: Et postea com. 59. cum scripserit. *Nam sæpius affectio ipsa, qua laborant, mitior quidem exsistit, sed symptomata augentur.* Et in secundo lib. aphorismorum: *Dispositio siquidem, ex qua hæc generantur, quam & morbum nominamus, non omnino dum morbus consistit, est fortior.* Quod etiam confirmant

* Libr. de Vict. rat. in acut. p. 386. lin. 3. & seq.

ii dicentes in vigore coctionis morbum aliquantulum declinasse, cum humores concocti ac superati minus naturæ molesti, quam antea sint. Non semper igitur a coctione sola tempora morborum perquirenda discimus, at a symptomatibus & a morbi etiam, ut aliis visum est, essentia. Quam rem Gal. meminisse visus est in 1. lib. de Crisib. cap. 29. cum de cognoscendis morborum temporibus ex accessionibus symptomatisque locutus, dixerit: *Ipforum augmentum judicari non modo ex accessionibus solitum tempus anticipantibus longioribus & gravioribus, verum etiam a propriis morborum symptomatis, quæ ideam morborum notant, atque a supervenientibus non minus, multis assiduis, validis ac malignis.* Hæc vero ita habet: *Ex supervenientibus vero symptomatibus, si multa, si diuturna & valida, atque maligna existerint.* Quæ symptomata multa, diuturna, valida, atque maligna sæpius in morbis exitialibus observantur citra ullam humorum coctionem. A quibus tempora morbi differre a temporibus naturæ concoquentis (quam Medici tempora materiæ vocant) cuique liquido constabit. Itaque dividimus tempora morborum, quibus utemur ad prognosin, in ea, quæ ad morborum symptomata, & in ea, quæ ad naturam concoquentem, seu ad coctionem & cruditatem, (quæ ob id tempora naturæ concoquentis appellavimus) referentur. Morbi salutes omnia cum morbi tum naturæ tempora fere pertranscunt. Quod in exitiosis non fit. Horum namque nullus est, qui statum percurrat, & ad declinationem perveniat. Horum alii (ut dictum est) in principio, alii in augmento, ac alii in vigore seu statu moriuntur. Differunt vero augmenti statusque tempora in sanandis, & moribundis observata. Illorum enim augmentum, ut docet Galen. in primo lib. de Crisibus cap. 8. *Incipiente humorum coctione fit, & status seu vigor perfecta apparente, lethaliū vero morborum augmentum & status signis cruditatis ac lethaliū innotescit.* Quod Galen. in lib. de totius morbi temporibus cap. 6. ita expressit, dicens: *Siquidem initium similiter in morbi generatione constituitur, ascensus non in coquendo, sicut in iis, qui superstites futuri sunt, sed in cruditate, lethaliūque signis consistit.* Itaque sæpe contingit multa ob id tempo-

Morbo-
rum
tempo-
rum di-
visio.

ra diversa in ægrotis eodem tempore observemus, quorum alia principium, alia summum vigorem, atque alia declinationem demonstrant. Uti pleuritici, qui nihil exspuentes, seu quicquam cum exspuere nondum cœperint, moriuntur, quod ad morbum & symptomata ipsum consequentia pertinet, in augmento aut vigore existunt, atque ad naturam nihil concoquentem, sive ad materiam, quæ omnino est cruda, in principio. Verum Medici distinguere debebunt, quod non illa tempora a solius simplicis morbi vel multorum simul complicatorum ratione fiant. Quod Galen. in eod. lib. cap. 3. ita meminit. *Nam uno eodemque tempore duobus tribusve morbis homo infestari potest, quorum alius jam declinat, alius principii tempus adhuc vel augmenti primordia occupat.* Itaque morbi principium ex symptomatum ratione, tempus est, in quo ægroti parum ab iis conflictantur, & ex natura concoquente, in quo nulla in humoribus apparet concoctio, & dum accessiones, symptomataque anticipant, augentur, & diutius ægrotos affligunt, augmentum significatur. Idemque, quod ad naturæ tempora spectat, augmentum dicetur, cum humores concoqui manifeste cœperint. Sicuti illis perfecte concoctis morbum in vigore esse dicimus, atque etiam in quo accessiones symptomataque consistunt. Quibus quidem aliquo modo declinantibus, atque humoribus, & concoctis, & aliqua ex parte resolutis, morbum declinare scimus. Sed quæ de vigore seu statu morbi, diximus, forte dubia videbuntur, cum Hippoc. & Galenus, qui de hoc ipso tempore locuti sibi ipsis omnino constare non videantur. Etenim modo dicunt, vigorem seu statum esse partem totius morbi vehementissimam. Et in 1. Aphorism. Sect. 3. Gal. dixit: *Vigorem nihil aliud esse, quam morbi, quantum ad casus attinet, maximum.* Et in 2. lib. de crisibus. cap. 8. ut nuperrime diximus: *Circa statum omnia esse fortiora.* Et in lib. de tot. morb. temporib. cap. 3. docet: *Statum sive vigorem inflammationis esse, & dici, quando pars inflammata maximis doloribus cruciatur, febrisque vehementius solito affligit.* Ex opposito alii negant vigorem esse molestum ac turbantem, at potius tunc temporis ægrotos melius quiescere, neque febrem, neque sympt. irrita, neque accessio-

Morbi
principi-
um
quod-
nam.

Aug-
mentum.

Status.

Declina-
tio.

cessionem auctas videri, sed hæc omnia æqualia esse & confiteri; quo ægroti minus, quam cum augmento turbantur & conflictantur. Neque immerito, cum Hippoc. in Sect. 2. Aphor. 47. dixerit: *Dum pus fit, dolores ac febres accidunt magis, quam jam confecto.* Nemo tamen negat in vigore ipsum pus factum esse; veluti in febribus humores plane concoctos in statu apparere, observamus. Quod forte etiam Galen. in 2. Aph. com. 29. intellexit, cum hæc scripserit. *Dispositio siquidem, ex qua morbi generantur, quam & morbum nominamus, non omnino dum morbus consistit, est fortior: verum in his, qui salvari debent, multo melior quam in morbi principio.* Et in 3. lib. cap. 5. *Sicuti ipsas dispositiones, in quibus hæc fiunt, ubi morbi consistunt, necesse est, esse meliores in his, qui debent sanitati restitui.* Nemo etiam non fatetur, crisin bonam fieri in statu, veluti Gal. in lib. 3. de Crisib. affirmavit. Antequam vero ipsa fiat, necesse est vehementesurbationes, & agitationes fieri, non minusque gravia symptomata, critica vocata, crisin illam prænuntiantia; uti sunt vigiliæ, dolor, deliria, inquietudines, & alia. Tunc enim natura, dum concoquit humores atque eos ad excretionem parat, concitat in corpore magnamurbationem. Quod Galen. cum in 3. de Crisib. cap. 5. tum in 2. Aphorism. com. 19. docet. Quare morbi status non sic in ægrotis fortior molestiorque videtur. Quid igitur his auditis erit resolvendum? An non ipsum statum esse fortiorem, vel potius debiliorem ac quietiorem. Utrumque, si accuratius status tempus observabimus, verum erit. Etenim morborum tempus quodlibet habet suam latitudinem, ex qua quodlibet ipsorum tria tempora percurrit, utputa principium, medium, & finem; status itaque principium est molestissimum, quia in eo tota pugna atque turbatio fit, cum natura maxime concoquat vel expellat, atque hoc est, quod dixerat Hippocr. in Sect. 2. Aphorism. 47. *Cum pus fit, dolores & febres augentur magis quam illo confecto.* Quod fit in principio status, atque in fine est confectum. Quo fit, ut ægroti summos labores acurbationes patiantur in primo status tempore, quoniam natura valide totam materiam humorum agitat, atque alterat. Qua fane concocta seu alterata, quod

Morborum cu-
juslibet
temporis
divisio.

quod circa finem factum est, melius ægroti se habent. Quo tempore morbus omnino coctus seu superatus a natura est. Unde ipsam minus turbari & offendi, non est mirum. Dicimus itaque in ægrotis, qui incolumes futuri sunt, totum status seu vigoris tempus cum perfecta humorum coctione non esse, sed ipsius tantummodo partem ultimam seu finem, quam ex symptomatum ratione declinationem aliquo modo nominari liceret. In morituris vero status seu vigor nulla omnino coctione observatur, ob idque pessimum est in morbis vigorem absque ulla coctione observari, quod sane significat morbum esse fortissimum, qui usque ad ultimum cum natura venerit, summas ipsius vires oppugnando, atque naturam ita debilem, ut quicquam contra morbum toto illo tempore facere non potuerit, nihilque humorum concoxerit, & superarit. Quæ si hætenus facere non potuit, multo minus post faciet, ipso morbo viribus supra ipsam plurimum aucto, ipsaque debiliori reddita. Sed tempus est, ut ad prædictionem ex status observatione, descendamus.

C A P. XIII.

*De salutis ac exitii prognostico ex morborum futuri
status cognitione.*

Morbo-
rum sta-
tus cog-
nitio ad
horum
prognos-
ticum
pluri-
mum fa-
cit.

Eum morborum statum, seu vigorem, qui humorum coctione perfecta indicatur, ad morborum prognosticum, plurimum facere, non ignoramus, circaque ejus rationem propterea accuratius versari nunc sit propositum. De altero tam non ex naturæ, sed morbi potius ratione, ut nuper ostendimus, qui symptomatum auctorum consistentia atque vigore cognoscitur, non minus agendum duximus, licet multis ipsum statum seu vigorem appellari non libeat, at potius augmentum, quod nisi ægroti a vehementiori morbo, quem debilis ipsorum natura ferre non potest, tunc temporis interimerentur, morbus procul dubio ac symptomata multo plus augerentur. Salutis vero ac exitii præfagium nobis primo ab illius

illius status celeritate, tarditateque innotescit, atque etiam quod vel solus vel simul cum naturæ seu coctionis statu in ægrotis observatur. Cito autem morborum status seu vigores apparentes, neque valde vehementes, optimi in omnibus ægrotis censentur. Siquidem natura melius morbi insultibus resistet, si brevi tempore sit dimicatura. Non latet etiam nos omnia morborum tempora, ut Gal. docuit, inter se proportionem temporis convenire; etenim breve principium breve tum augmentum, tum status, tum declinatio sequitur, quodlibetque ipsorum æqualis temporis proportionem movetur, a brevi propterea observato principio brevi tempore augmentum atque statum, uti dictum est, expectare debemus. Contra tarde ad statum morbum venturum sperabimus, prioribus duobus temporibus, principio scilicet ac augmento, tarde ad ipsum statum properantibus. Hippoc. in Sect. 1. Aph. 7. *Ubi morbus peracutus est, statim extremos habet labores.* Facilius igitur natura morbi vehementiam cito advenientem, & cito desinentem, feret. Attamen sæpe usque adeo morbi sunt graves, aut a maligna humorum qualitate, aut ab ipsorum multitudine, aut a principe parte corporis læsa, aut ab iis omnibus simul, ut statim in principio ægrotos interimant; uti cum ex venenoso humore, corde insigniter læso, syncope oborta statim moriuntur, & cerebro læso phrenitici: veluti phrenitico, de quo Hippoc. in 3. Epidem. com. 3. *meminit, contigit, qui quarta die obiit.* Idem in anginosi, pulmonis non raro observatur, quod si copia humorum paucis diebus suffocati pereant. Quare quovismodo principibus membris, aut partibus ipsis immediate servantibus, graviter læsis, ut gula, pulmonibus, intestinis, renibus, vesica; aut ab aliqua inflammatione, aut humore crasso & lento obstructis, continuo homines percunt, etsi etiam brevi tempore sic morbus ad statum festinet. In morbis vero partem vel non principem, vel ipsam leviter offendentibus, vires non nisi longo tempore resolvuntur, in hisque quanto citius ad statum ægroti veniunt, eo citius liberantur. Qui si longo tempore ac tardissime ad vigorem seu statum

Morborum
tempo-
rum in-
ter se
conveni-
entia.

Morbi
graves
unde sæ-
pe oriun-
tur.

I

tum

Salus vel exitium in morbis quomodo ex statu tum naturæ tum morbi præno-
 tum veniant, ni ægroti prærobustissima natura valeant, morientur. Ex status igitur tardius futuri præcognitione, salutis spes dubia redditur: in prælanguidioribusque corporibus bonum non est, pessimumque, si morbus valde vehemens fuerit. Quod Hippoc. forte intellexit, cum dixit *: *Sudores frigidi in morbis acutis ac vehementibus, mortem: atque in mitioribus, longitudinem prænunciant.* quando, ut Gal. meminit in *Commento*, natura corporum ægrotantium a vehementi morbo longiori tempore conflictata, priusquam ipsum, qui non nisi longiori tempore superatur, concoquat, exstinguitur. Celeritati quoque ac tarditati status morborum, si conjunxerimus statum naturæ, judicium magis certum, assequemur. Namque hoc semper erit verissimum ac fidelissimum, si æque tum morbus, tum natura, quod ad sua tempora spectat, simul moveantur, cito quidem, si ex aliis temporibus antegressis statum, seu vigorem morbi & naturæ, seu coctionis seu materiæ, quo modo alii hunc statum vocant, simul futurum conjiciemus, morbum sanatum iri, atque omnino salutarem prædicemus. Eodem itidem modo, ubi etiam una tarde morbi atque naturæ vigor sperabitur, salutem futuram pollicemur. Siquidem æque totum offensæ, quod corpori ægroto morbus intulit, natura eo tempore corrigere atque emendare poterit. Et merito sane, etenim cum duo sint, quæ invicem pugnant, morbus quippe ac natura, si æque ambo robusta fuerint, æque simul a principio ad finem usque se habebunt, morbus quidem oppugnando, & natura defendendo, totumque illud, quod a morbo in corpore concitatur, natura æquali robore prædita eo tempore corrigit. Nihil itaque in ægrotis melius creditur, quam tempora omnia tum morbi, tum naturæ a principio ad finem una æque procedere. Ubi vero morbus celeriori motu quam natura ipsa moveatur, malum significat; non obscurum enim est imbecillitatis naturæ indicium, atque quo magis naturæ tempora a morbi temporibus distant, eo pejus ad prædictionem esse creditur, & quo minus, eo minus malum. Quando enim morbus summum exercet vigorem, &

na-

* In 4. Aphor. 37. et in Prognost. p. 38. lin. 21.

natura adhuc etiam est in principio, utpote quod nondum morbum alterare, & concoquere cœperit, quid spei ad salutem erit? Ni natura sit prærobusta & morbus mitis, certum exitium præmonstrabitur. Sed his de statu morbi præmissis, nunc ad naturæ statum redeamus, qui si cito sit futurus, facultate valida existente, brevi salutem certo ostendet. Nam morbos habere celerem statum, nihil quidem aliud, quam brevitatem, & securitatem, teste Hippocrate, significat. Itaque in iis humorum concoctio cito incipit, & cito absolvitur, & quo citius incipit, eo citius perficitur. Optimumque est in omnibus morbis Medicos signa coctionis observare, hæc enim nunquam, ut Galeno placuit, male apparent, at perpetuo salutem significant, atque eo citius futuram, quo citius signa illa coctionis nobis illuxerint. De his Hippocrat. in 1. Epidemior. ait *Coctiones celeritatem portendunt iudicii, securitatemque salubrem.* Et Galen. in lib. tertio de Crisibus cap. 8. *Neminem vidisse intereuntem, qui præcedentibus coctionis signis crisin habuisset*, meminit. Quo citius itaque hæc apparuerint, eo securiorem morbum præmonstrabunt. Contra, quo tardius scilicet illa illuxerint, eo statum tardiores, ac morbum difficiliorem, ostendunt; in morbo siquidem graviore, ipso crudo existente, tardissime ex longo antegresso principio ad statum veniente, periculum est, ne, priusquam morbus concoquatur, natura exstinguatur. Quare colligamus ex iis statum morbi ad prædictionem æstimari brevi tempore fore minus malum, quam qui longiori tempore futurus est, ni morbus sit admodum vehemens ac symptomatis naturam prosterbens. Majus malum quoque est, si sine statu naturæ appareat, & quanto magis tempora naturæ a temporibus morbi distabunt, eo periculosiorem morbum præmonstrabunt. Bonum itaque erit, ipsum morbi statum cito futurum prænosci, & eo melius, una cum ipso statu naturæ: Optimumque in morbis ad prognosin esse judicabitur, si perpetuo ambo hi status quippe morbi & naturæ simul procedent, ac una moveri observabuntur. Atque hæc de ægrotantium prædicenda salute ac morte, a naturæ

Naturæ
status
cognitio
quid ad
præsa-
gium in
morbis.

morbique viribus, atque a futuri status præcognitione, a nobis dicta sint. Quibus addamus, ea, quibus alii Medici Empirico quasi modo morbos salutare atque exitiales dignoscunt.

CAP. XIV.

Ex quibus morbos salutare ac exitiales nonnulli cognoscant.

Et si præter nostrum institutum videatur, non velle omnia, quæ alii Medici ad cognoscendos morbos parvos salutare, ac magnos exitiales Empirico quasi quodam modo cognoverunt, prosequi; cum nobis satis ad illud assequendum ea sufficere possint, quæ nos dogmatice ex Hippocrate, & Galeno hætenus sumus prosecuti: veruntamen ne aliquid omittamus, quod possit hanc nostram prædicendi Methodum illustrare ac ampliare, ea quoque omnia, quibus scio quosdam morborum vires adversus naturam dimetiri & cognoscere, atque morbos exinde salutare & perniciosos animadvertere, accuratius quoque cognoscenda & illustranda duximus.

Morbus fortis & perniciosus unde conjicitur. Dicunt itaque hujusce prædicendi modi auctores, illum morbum fortem, ac perniciosum conjici posse, a virtute sive natura profligata, a maximo dolore, calore immodico, inquietudine, morbi difficili tolerantia, mentis alienatione, siti immodica, vigiliis assiduis, magnis inflammationibus membrorum nobilium vitæ necessariorum, ex medicamentis non juvantibus, copia humorum, turgentia atque ex aliis signis causisque pravis. Et a contrariis debiles facileque naturæ cedentes æstimantur. In his quidem virtutem seu facultatem ajunt prævalidam cognosci, ipsosque vel omnino doloribus vacare, vel saltem levissimis, vel non assiduis conflictari, neque si febricitent, vehementem calorem sentire, quietosque esse, ac facile morbum perferre, mente recte constare, immodica siti non ardere, neque plane eos vigilare, neque somno veteroso teneri: atque si aliqua vexentur inflammatione, ea non sit magna, neque membrum nobile occupet, sed aut a visceribus remotas, aut ignobiles, neque principibus immediate servien-

tes.

tes. Qui morbi neque ingenti humorum multitudine neque turgentia, ut illi dicunt, foveantur. Atque demum, si ex medicamentorum usu quicquam fuisse juvatos observemus. Hæcque signa salutaria statuunt, a quibus salutares morbos ipsi prænoscent. An vero ex horum tantummodo accurata observatione in ægrotantibus salutem ac exitium præscire recte quis queat? In morbis acutis istud posse consequi non dubitamus: siquidem omnem morbum acutum, seu febris sit, seu inflammatio, vel aliud tale genus morbi, cum virtute, ut ii dicunt, prostrata seu exsoluta exitialem esse, quis ignorat? Et enim, ut nuper dictum est, virtus prælanguida, naturam cum morbo pugnantem, non modo in pugna defecturam, sed jam defecisse ac occubuisse, significat.

At per virtutem omnes facultates intelligunt, quippe vitalem, quam Medici præcipue observant, animalem, atque naturalem. De quibus alias abunde a nobis dictum est. Itaque ea, si omnes profligatæ observentur a morbo, natura devicta præmonstratur. Reliqua vero signa, quæ observant, scilicet calorem, doloremque immodicum, inquietudinem, difficilem tolerantiam, ægrotos non dormire, morbum principem partem tenere, a multitudineque humorum aut turgentia esse concitatum, vehementem quin etiam esse inflammationem, aut febrem, nihilque adhibita medicamenta juverint, omnino esse exitiosa signa, putant. Quæ si una cum malis vacuationibus spontaneis observentur, morbum plane lethalem esse affirmant, omniumque certissime, uti nuper dictum est, viribus prælanguentibus, quando ab iis morbis non nisi robustissimi evadere soleant. At ne hæc nos signa ad judicandum fallant, singula a nobis quoque sunt illustranda, ac distincte magis cognoscenda. Namque per virtutem prostratam, seu defectam, vitalem facultatem præsertim cum iis maxime debilem prælanguescentemque intelligimus. Perniciosi enim ac maligni morbi continuo solent vires prostertere. Sed præter vitalem animalis non minus atque naturalis sedulo erunt attendendæ. Quæ quanto debiliores evaserint, tanto morbum perniciosiorem significant. Dolor, calor, inquietudo, & reliqua symptomata, si postea

Morbi
exitiosi
dignos-
cendi à
virtute
debili.

Morbi
fortes vel
debiles
cogno-
scendi.
A dolo-
ribus.

in morbo appareant, malum morem denotabunt, & quo plura vehementioraque fuerint, eo maiorem atque maligniorem quoque morbum præmonstrant. Sed nunc de his singulis nos accuratius. Dolores vehementes, assidue morbi fortissimi sunt symptomata, omniumque maxime viscera nobilia obsidentes, seu vexantes. Ex quo merito Hippoc. in sect. 4. Aph. 66. dixit: *Viscerum fortes dolores, malum significare.* Dolor etiam est ex iis, quæ maxime vires resolvunt. Quare magni dolores in omnibus morbis, tum ut signum, tum ut causam malum prænuntiant, iis exceptis, qui critice aliquando in aliqua partium ignobilium, & remotarum a visceribus excitantur.

A calo-
re.

Dolentes namque pedes, vigentibus morbis, quo tempore non raro dolores ægrotos invadunt, vel etiam ab ignaris mulierculis laudari solent, morbum in pedes nimirum decumbere putantibus. *Qui etiam dolores non sentiunt* (ut Hippocrates in sect. 2. Aph. 6. docet) *pestimo morbo vexantur*, ii enim, aut delirant, vel in ipsis facultas exstinguitur. De calore itidem vehementi magni morbi explicantur, sed quandoque a prævalida natura fit, ideo accurate distinguendum erit, an ex morbo, an ex natura, ut dictum est, forti fiat, & an in toto vel in parte aliqua corporis sit, rursumque an internam vel externam occupet partem, atque an in extremis quidem partibus, aut in visceribus sentiatur. De his Hippoc. in Prognost. tex. 4. ita habet: *Si vero caput, manus, ac pedes frigida sint, ubi & venter & latera calida sunt, malum est.* Et in sect. 4. Aphor. 48. *In febribus non intermittentibus, si partes exteriores frigidae, interiores urantur, & sitim habeant, lethale.* Internarum partium insignem caliditatem a magna inflammatione viscus aliquod, vel aliquam ex internis partibus occupante, concitari Gal. docet. Quæ vero vel etiam est vehementissima caliditas, occupans externas partes, atque a visceribus remotas, magni sane vehementisque morbi est indicium; non tamen exitialis. Quinimo in febribus continuis, si in parte exteriori ac longinqua a visceribus, veluti sunt crura, brachia, & pedes, vehemens caliditas concitetur, optimum erit signum. In toto vero corpore vehemens,

mens, assidua, diuque durans caliditas corpus colliquat. Sæpe vero Medici decipiuntur a putridarum febrium miti ac leni calore in cute observato. Etenim cum natura opprimatur ac fere humorum multitudine suffocatur, quo calor nativus alioquin ardens sese exinde intus contineat, nec foras moveatur, partes corporis exteriores parum calent. Has febres aliqui fumantes magis, quam suffocantes appellant, quod in ipsis non flamma, seu ardor calorve, foras per cutis meatus moveatur, sed fumida potius neque ita urens exhalatio, seu fumus, uti in igne lignorum viridum vel temere congestorum copia obruto & suffocato pro flamma fumum excitari observamus, aut ubi ita natura deficit, ut nisi ex putrefactis succis calor accensus non multus sit; neque ad cutim copiose perveniat. De quo scribit Galen. in 3. *Epid. com. 1. text. 10.* Hermocratis casum commentans *: *Neque enim septimo decimo accidit nativi caloris ratione, sed sola putredine succensis febriliter humoribus, aut venenosæ putredinis causa, aut ob insignem visceris inflammationem intus cum sanguine nativo calore recurrente, sive retracto, aut a morbi vehementia, vel malignitate, in externis partibus corporis & remotis resoluta externæ partes parum calent. Quod in moribundis observatur. Inquisiti vero & anxii sunt ægroti, qui loco stare nequeunt, quique decubitus, ut ait Galen. in 1. de humorib. tex. 17. ferre possunt, sed formis mutant. jactantur assidue, inequaliter moventur, agitantur atque æstuant. Quod illis contingit, vel stomachi vitio, cum præsertim os ventris, ut docet Gal. in 2. *Prorrh. 24* a pravis mordetur humoribus, vel quibus in ore ventriculi propria quædam molesti humoris qualitas continetur, qui humor neque multus sit, neque in ventriculi spatio innatet, sed in ejus tunicis sit immersus, atque etiam a longa inedia, ventre ichoribus (Galeno auctore in 7. *Aphor. 56.*) repleto: vel a cibo intempestivo gravante, vel a corpore virtutem gravante, aut a febre stabili & æstuosa & maligna, vel ab acrioribus virulentisque humoribus æstu turgentibus, ferventibusque circa præcordia, vel ab insigni alicujus visceris inflammatione, vel erysipellate, aut deni-*

Ab in-
quietu-
dine,

*. Quem vide in 3. *Epidem. Sect. 1. Ægr. 2.*

denique ab infirmitate virium. Quare quandoque ægroti inquieti evadunt, quo tempore humor aliquis calidus vel acris ad excretionem movetur, quod in iis observamus, quos crisis aliqua judicare debet. De quibus Gal. in 2. *Prorrheticorum* 44. hæc habet: *Nam si judicatorius rigor ex inquietatione fiat, morbum solvit supervenientibus sudoribus, vel vomitibus commodis, vel alvo subducta.* Itaque hæc inquietudines, quæ stomacho ex aliquo humore læso fiunt, morbum minime perniciosum denotant: pessimæque sunt, ab æstuosa febre stabili & pestilenti, ab insigni visceris inflammatione, & ab humoribus virulentis æstu turgentibus ac circa præcordia fervescentibus obortæ, atque omnium maxime, quæ propter languorem virium excitantur, hæc summe perniciosos morbos præmonstrant. De his auctor Coacarum in 1. libro text. 2. ait: *Quæ cum refrigeratione anxietates incidunt, pessimæ.* Addamus diu etiam perseverantes, nulla postea illucescente evacuatione. Idem forte de morbi difficili tolerantia videtur dicendum; nam morbum non facile tolerari, inquietudinem significat, quam vel a vehementi diuque perseverante febre vel maligna, vel a virulentis succis, vel insigni inflammatione interna vel denique virium infirmitate fieri jam diximus. Ægris igitur morbum non facile ferentibus, hoc unum speciatim nobis indicari videtur, quippe naturam morbo imparem viribus esse. Quod Hippocrat. in *Prognosticis* text. 56. de suppuratis ad exitum tendentibus expressit, cum dixerit *hos non facile morbum ferre, & facile eos, qui sani futuri sunt.* Somno etiam ægrotos bono carere per multos dies, nobis fortissimi morbi & perniciosi erit indicium, omniumque maxime perpetuæ vigiliæ, quod hæc vires resolvant, cruditatem in humoribus augeant, in desipientiam, & phrenitidem non raro ægrotos deducant, atque non minus in exitiales tremores ac convulsiones. Somnus perpetuo magni momenti erit ad salutem prænoscentiam, si bonus natura-

A Morbi tolerantia.

A somno.

^a Unde in loco ex Coacis paulo ante citato *duræ etæ* legitur, quod vocabulum ab Authore nostro tanquam *Anxietates* expositum, striete tamen *difficilem tolerantiam* significat.

^b p. 41. lin. 47. ad finem usque.

turalisque fit. Nam paucissimi aut nulli sunt, qui morbo vixentur pernicioso, & probe, id est naturaliter seu secundum consuetudinem, dormiant. At dormientibus etiam non omnino fidere debemus, cum ex iis non pauci sint, qui etsi sint moribundi, recte dormire videantur. Sed hic, quod una cum virium languore prodeat, a bono distinguetur, atque etiam, quod nedum non juvat, sed quinimo etiam lædit. Quod fit tanta affectione cerebrum occupante, quam neque somnus digerere, & consumere queat. Hinc Hippoc. in 2. lib. Aphorif. 1. dixit: *Quibus in morbis somnus laborem facit, mortale. Si vero juvat, non mortale.* Alii vero gravioribus somnis & longioribus utuntur, qui non inter somnos, sed soporiferos potius affectus sunt adnumerandi. At de his in sequentibus libris accurate scribemus. Magnas inflammationes appellamus, cum ex ipsarum vehementia, tum si fiant in membris principibus; eæ omnes multum sunt merito timendæ; veluti parvæ, atque in ignobili membro, parum aut nihil. Quid læsæ partis varietas ad prognosticum faciat, alias dictum est. Cui hoc unum addimus, partem affectam vel principem, vel non principem tanti momenti esse Galenum docuisse, ut in acutis morbis humores malignos in principem partem recurrentes, exitium; & in non principem ac ignobilem, salutem ægrotis inferant. Gravissimos itidem morbos esse ab humorum multitudine concitados, omnes medici statuunt, præcipueque si multitudo humorum sit eorum, qui naturæ maxime adversantur, quos ipsa propterea difficillime ac tardissime concoquit, corrigit, aut a partibus affectis expellit, quales sunt bilis æruginosa, usta, atra vocata, summe putridi ac virulenti humores. Non tamen ob id, qui ab humoribus quantitate paucioribus excitantur, omnes periculo vacant. Sæpe enim valde exitiales observamus morbos a paucis, sed tamen virulento humore. Cujusmodi fuit phrenitis, qua ille, de quo Hippoc. scripsit in tertio libro Epidem. a quatuor diebus interiit. Hoc Galenus in libro sexto de locis affectis, exemplo cum ictus scorpionis seu veneni, perquam

A parte affecta.

Ab humorum multitudine.

Quantitate.

quan-

Turgescen-
tia.Ex me-
dica-
mento-
rum uti-
litate.

quantitate exigui, tum seminis corrupti, quibus sævissimi morbi & symptomata concitari solent, verum esse demonstravit. Ex turgentibus etiam humoribus non minus graves, & periculosi morbi concitantur. Quando hi, præterquam quod turgentes periculum invehunt, ne in partem corporis principem irruentes, morbum gravissimum faciant, id etiam habent, ut ipsorum mala qualitate morbis vim perniciosam addant. Medicamenta etiam, quicquam utilitatis seu juvamenti non afferentia, morbum usque adeo perniciosum, quem natura neque arte adjuncta superare queat, præmonstrant. De quibus Hippoc. in 3. *Epidem. com.* 3. *tex* 65. ^a *Et oblata ægre admittebant, nam purgationes multos offendebant.* Facta quidem tempore debito in acuto morbo sanguinis vacuatione, aut per venæ sectionem, aut per malleolorum scarificationem, aut alio modo, aut medicamentis vel lenientibus, vel purgantibus vomitoriis, aut dejectoriis, purgatione, si ægroti nihil juventur, judicium redditur difficile. Pravorum siquidem humorum crudorum, naturæ minime cedentium, multitudinem significant, unaque naturam morbo longe debiliorem redditam esse, quæ, priusquam morbum concoquere queat, succumbit. Hujusmodi vacuationis Hippoc. meminit in *lib.* 4. *Aphorism.* 56. dicens: *Febricitanti sudor superveniens, febre non deficiente, malum.* Et in 1. *Prorrheticorum tex.* 7. *Qui in hypochondrio febre refrigerata ardores relinquuntur, tum alias tum in sudoribus, mali sunt.* Et in *lib.* 2. ^b *text.* 27. *Inquietatio cum sudore, est mala, &c.* ^c *Flammans quoque cum sudore facies in his mala.* De sputis in *lib.* 2. *Prognosticorum text.* 51. ^d *Omnes autem excretiones male sunt, quæ non sedant dolorem.* Quæ itaque juvare deberent, cujusmodi sunt medicamenta omnia, & non juvant, aut exitii aut saltem difficilis judicii sunt indicia. Quod Gal. in *lib.* 3. *Prorrh. tex.* 35. expressit, hunc in modum scribens: *Sanguinis eruptio non judicans, vel mortalis, vel judicatu difficilis, ita sudor vel copia, tum urinarum, tum dejectionum, tum vomituum, vel quæ per hæ-*

^a p. 1086. lin. 13. ^b Lib. 1. 39. tum & in Coac. præfag. *text.* 53. ^c Prorrhet. lib. 1. *text.* 67. ^d Libr. Prognost. p. 41. lin. 33.

hæmorrhoidas, vel uterum excernuntur, & parotides & ceteri abscessus. Et paulo post: Quæ namque ex judicatoriis nihil juvant, sunt judicatu difficilia: Quæ non etiam in contrarium repunt, sunt lethalia. Alibi dixit lethalia esse, quæ cum signis lethalibus, & judicatu difficilia, quæ non cum signis lethalibus, apparent. Itaque hoc eodem modo remedia ægrotis nihil juvamenti afferentia, difficilis erunt judicii, & quæ nedum juvabunt, sed quinimo etiam ægrotos lædent, seu ab ipsis ægrotis in deterius mutantur, atque abeunt, exitium præmonstrabunt, quod Hippocrat. in *Sect. 2. Aph. 2.* de somno expressit, cum dixerit: *Quibus in morbis somnus laborem facit, mortale: si vero juvet, non mortale.* Quo ex medicis præfidiis, quæ juvant ægrotos, salutarem sane morbum significant. Idem ex omnibus naturæ excretionibus juvantibus, (quas crises Medici vocant) judicari solet, quæ enim juvant, salutare itidem; & quæ non juvant, difficile judicium reddunt; atque quæ lædunt in acutis morbis exitium prænuntiant: omniumque certissimum, ubi aliqua signa prava illuxerint, cujusmodi sunt, in ardentissimis febribus tremores, convulsiones, refrigerationes extremorum cum ardentissima siti, deliria, atque alia multa, quæ alias accurate recensuimus, atque posterius de singulis accuratius agemus. Atque hæc de ægrotantium morte ac salute a naturæ morbiq; viribus, atque a futuri status cognitione præsagienda dicta sint, & quod hætenus de iis universaliter scriptum est, nunc in sequentibus libris speciatim, de singulis symptomatis, quibus natura, tum robusta, tum debilis, adversus morbum dignoscitur, agendum erit, atque his nostra prædicendi methodus absolvetur.

FINIS LIBRI PRIMI.

PROSPERI ALPINI
MAROSTICENSIS,
DE
PRÆSAGIENDA VITA
& MORTE ÆGROTANTIUM.
LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

De quibus in toto opere sit agendum.



Prædi-
cendi ar-
tificium
in quibus
consistit.

UM in primo libro de Ægrotantium salute, ac exitio Prognosticum a naturæ morbiq; cognitione pendere dixerimus, atque etiam ex quibus vires utriusque tum prævalidæ, tum debiles innotescerent, plane fuerit demonstratum. Superest modo, ut de earundem virium fortitudine, atque debilitate speciatim agamus. Ex his siquidem totum prædicendi artificium nobis innotescit, in ipsorumque accurata observatione consistit. De hoc vero agentes, ab iis, quæ naturam morbo vel imparem viribus, vel firmiorem denotant, exordiemur. Itaque de his (quæ facultatum actiones firmas, vitiatas, diminutas, ac omnino extinctas significare alias dictum est) sermonem primo faciemus, & postea de illis agemus, quæ tum morbos fortes, exitiosos, tum debiles, salutare denotant, a quibus ad particularium morborum, illorum inquam, quæ hominibus exitium inferre possunt varios eventus judicandos, descendemus. In his vero singulis tradendis, ut ordine non careamus, (quando nos ad dignoscendum prognosticum, singularum facultatum actionibus, uti instru-

men-

mentis seu mediis, utamur) in primis circa eas actiones, vel sanas, vel vitiatas, vel diminutas, vel plane sublatas, quæ ab animali facultate, & secundo a vitali, atque demum, a naturali proficiuntur, versabimur. Sed rem aggrediamur, ab internis sensibus principium facientes, quorum cognitio, quantum ad ipsorum morborum exitus prædicendos Medicis conducatur, ab iis, quæ posterius scribemus, liquido cuique nostrum constabit.

C A P. II.

Quid mente constare in morbis significet.

Ad indagandum morborum prognosticum exordiemur, ut Animi-
nuper proposuimus ab actionibus animalis facultatis, quæ ^{lis facultatis ac-}
imaginatione, ratione, ac memoria perficitur; atque ab iis ^{tiones}
primo, quæ mentis seu virtutis ratiocinatricis, robur & debi- ^{quænam}
litem, significant. Hæ si fortes, firmæ, ac perfectæ, vi- ^{harum-}
res istius facultatis prævalidas; si vitiatæ, diminutæ, ac ^{que ro-}
omnino sublatae, prælanguidas denotant. Itaque multum ^{bur &}
interest, in omnibus morbis actiones, quæ vim hanc ani- ^{debilitas}
malem fortem seu firmam significant, atque prælanguidam, ^{quid ad}
sedulo cognoscere. Hæ namque in cerebri malis, exitium, ^{præsa-}
illæ salutem futuram prænuntiant. Quæ nos haud fallent, ^{gium in}
si cum ipsis facultatum aliarum actiones æque responderint, ^{morbis.}
fit enim aliquando, cum recte tum vitales, tum naturales
vires valuerint, ut mens in ægrotis turbetur, quæ non ra-
ro salutis crisis fit indicium. Ea quanquam Hippoc. in Sect.
2. Aphorism. 33. dixerit; *In quovis morbo mente constare; & be-*
ne se habere ad illa, quæ offeruntur, bonum: Nihilominus
in multis morbis mentis constantia licet ex bonis signis sit, ^{Mentis}
nullo modo salutem prædicit, quandoquidem multi ex pleu- ^{constan-}
riticis, peripneumonicis, anginosi, hepatis, lienisque, ac alia- ^{tia in}
rum partium inflammationibus atque ex febricitantibus sine ul- ^{quibus}
la mentis vacillatione moriantur. In septi vero transversis, re- ^{morbis}
nura, uteri, cerebri, spinalis medullæ, nervorum, partium- ^{salutem}
^{que} ^{non præ-}
^{dicat.}

Mente
constare
in qui-
bus mor-
bis opti-
mum.

Mente
constare
quinam
dicuntur.

que nervosarum juxta cerebrum positarum, aut quibus cerebrum maxime consentit, inflammationibus ægrotos sanos mente esse, non obscurum recuperandæ salutis indicium existimatur. Nullus etenim, aliqua supradictarum partium ex præcipuis, vel multis simul inflammatis, prudens ac sapiens moritur. Ex quo in talibus morbis ægrotos mente constare optimum est, præsertimque si id cum aliis signis bonis appareat: scitu vero dignum censet ad hoc, ut distinguantur mente recte valentes ab iis, qui modo aliquo vacillant, ut eos, qui mente constant intelligamus, sæpe enim fit, ut medici hac in re plurimum decipiantur, atque errent, putantes quosdam viros prudentes & sapientes esse, qui vere delirant, & aliquos vacillantes, qui recte sapiunt. Mente vero hi constare dicuntur, in quibus omnes voluntariæ actiones plane firmæ, seu illæ sæpe spectantur, ac in ipsis obeundis partium solitum decorum ad unguem servatur, nec non ubi interni sensus recte atque secundum consuetudinem valent, suaque munera obeunt. Vel mente denique constare eos dicimus, ut Galeno quoque placuit, qui loquuntur, aguntque singula rationi consentanea. Sed de his nunc satis, in sequenti enim capite istud nos accuratius scribemus.

CAP. III.

Quid sit mente non constare, qualibusque signis, cum præsens de mentis inconstantia, tum futura prænoscat, & de deliriorum differentiis atque causis.

Quemadmodum ægrotos in omnibus morbis constare, seu quod ad rectricis facultatis actiones pertinet, recte ac secundum consuetudinem se habere, bonum esse affirmavimus; sic illos quovis modo delirare, seu vacillare, seu non recte secundum consuetudinem sapere, malum fore ad salutis prognosticum signum, dicimus. Quo signo in acutis morbis sæpe exitium prædicimus. Ceterum ad illustrandam prædicendi rationem, primo quid per mentis inconstantiam, & se-

secundo qualibus signis præsens inconstantia nobis innotescat, & futura prænoscat, explicandum; atque tertio de amen-
 tiarum seu deliriorum differentiis atque causis, non minus
 accurate agendum, duximus. Quod itaque ad primum attinet, ^{Mente} mente non constantes seu deliros Galen appellat, qui loquun- ^{non con-}
 tur, aguntque nihil rationi consentaneum, qui tamen, non ^{stantes}
 recte omnes deliros, seu mente aberrantes expressisse visus est: ^{quinam}
 quando nedum eos, qui nihil agunt vel loquuntur rationi ^{dicun-}
 consentaneum, at omnes, qui quippiam tantum agunt, aut ^{tur.}
 loquuntur præter consuetudinem, etsi in multis sapientes, vi-
 deantur, amentes, seu mente aberrantes, seu dilirantes vocari
 oportere patet: dux etiam primus Hippocrates, ex altera tan-
 tum rectricis facultatis actione læsa, delirium sæpe cognoscit, ut
in libro secundo Aphorism. ^a ex dolore quem non sentiunt ægri,
 dixit enim. *Quicumque dolentes parte aliqua corporis, omnino do-*
lorem non sentiunt, iis mens ægrotat. Et in *Prognost.* 1. text. 55. ^b
 ex solo decubitu. *In ventrem autem cubare, qui in sanitate non est*
solitus ita dormire, quo tempore sanus fuit, malum est, delirium e-
nim, aut dolor circa ventris sedes significatur. Galenusque etiam in
 1. *Proorrh.* 6. a sola sputatione delirium dignosci tradidit. Et
 in primo *Prognost.* ^c ex manuum indecora gesticulatione, cum
 ægri festucas colligunt, frustra que venantur muscas: ac non
 minus ex sermone, & responsione ægri; Auctorem enim 1. *Pro-*
orrh. 44. ^d ait: *Ferocem responsionem in homine modesto, atque in*
feroci modestam, delirium significare, & garrulitatem in tacitur-
no, ac silentium in garrulo. Hæc & quam plura alia exstant
 exempla, quibus homines ex una tantum læsa actione deliri
 reputantur. Quare dicamus nos illos mente aberrantes fore ^{Signa}
 profecto dicendos, in quibus alia ex voluntariis actionibus ^{quibus}
 præter rationem vel exsuperans, vel deficiens observatur, & ^{deliran-}
 in ipsa solidum decorum non servatur, veluti si manus inde- ^{tes cog-}
 core moveatur, festucas frustra colligendo, aut muscas ve- ^{noscun-}
 nando, vel aliquod præter consuetudinem, atque sine causa; ^{tur.}
 ut etiam qui præter consuetudinem, parum, vel multum, vel
 inde-

^a Text. 6. ^b Pag. 37. lin. 48. ^c Pag. 38. lin. 1. ^d Et in Coac. 51.

indecore obscæna turpiaque loquuntur, verbaque incomposita, & non constantia; & qui tardius, quam necessitas expostulat, respirant; aut pudenda coram astantibus denu-
dant; vel eos deliros dicimus, in quibus sensuum defectus in animo observatur, in animo inquam non advertente sensibili-
um species, quæ iis objiciuntur, vel frustra eas, quæ non ipsis sensibus objiciuntur, sentiant. Ex quibus ii profecto delirant, qui solitis sensibus, sine causa defecerunt, vel iis præter consuetudinem utuntur, aut cum ægri aliqua ex voluntariis actionibus careant, vel abutantur. Quæ notæ, ac delirantium conditiones in Coacis præfagiis 2. *coac. præfag. sec. 1. text. 10.* a perbelle hisce verbis exprimi videntur. *Facere quid præter consuetudinem, velut instituire, velleque ea, quæ prius non consueverat, aut contrarium iis, quæ fuerunt consueta, malum, & proximum dementiae.* Quævis igitur mutatio, in moribus, in gestu corporis, in voce, sermone, in sensuum judicio, hominem delirum, atque alium a seipso factum denotant. Sed nunc ad particularia magis inconstantis mentis signa accedamus, (quod est caput secundum a nobis propositum) illa in memoriam revocantes, quæ variis locis tum Hippoc. 1. *Prorrh. b text. 6.* cum Gal. memoriæ prodiderunt Quæ hæcerunt. *Ferocem responsum in homine composito & modesto, atque in feroci & incomposito modestiam, delirium significare.* Ex 2. *lib. Prorrh. c* ut nuperrime meminimus, & aspectum audacem, atque ferocem esse phreniticum. Idem quoque significari ab ægrotis dolorem non sentientibus, atque lingua exustis nihil sitientibus, vel exiguum potum exposcentibus. Nec non pulsu hypochondriorum cum frequenti oculorum obtuitu. Quod & oculos sublimes, atque instabiles denotare Gal. in 1. *Prognost. d* tradidit. Eodem quoque modo ex decubitu in ventrem præter consuetudinem Hippoc. in eodem lib. 1. *Prognost. tex. 23. 24.* e delirium notari dixit. Et Gal. in *Comment.* idem testari supini cu-

Mentis
incon-
stantis
particu-
laria
signa.

a Coac. 47. b 44. c Lib. 1. Prorrh. 49. & Coac. 213. d Hipp. Prognost. p. 38. Lin. 37. & Coac. 227. & 228. e Prognost. p. 37. Lin. 48.

cubantis crura admodum reducta, distractaque & insolitum dentium stridorem, quod ibidem ^a Hippoc. docet, nec non in summo morbi vigore ægrotos velle residere, atque nuper commemoratas manuum gesticulationes, quippe ad os manus ferri, aut frustra ægrotos muscas venari, festucasque colligere, aut de veste pilos evellere, aut de pariete stipulas carpere, uti in Dealcis uxore, quæ in Leio decumbebat, Hippocrat. ^b observavit. Delirantis etiam non obscurum signum erit, modestos ægrotos, omniumque maxime mulieres, assidentibus devorato pudore pudenda sine causa nudare. Quod & respirationem magnam ex intervallis editam significare tum Hippoc. in Prognostic. ^c tum Gal. in 2. de respirat. cap. 5. tum in 3. Epidem. ^d text. 3. 19. docuerunt. Idem notat palpitatio hypochondriorum, non minusque ægrotos non agnoscere familiares, ex Coacis præsagiis ^e delirium testatur. Atque in 1. Coac. præfag. sec. 1. linguas ^f vocesque ^g obtremiscentes, frequentem ^h spuitionem, urinasque ⁱ mingi in non recordantibus, mictas ^k prærubras esse cum sublimi. Vocem item ^m clangosam, linguas ⁿ densas, vomitus ^o æruginosos cum surditate, tinnitus ^p aurium in acutis febribus, dolores ^q circa umbilicum palpitantes, atque ^r laterum raros & ^s coxæ occultatos, cum urinis suspensionem elatam habentibus, ipsasque ^t urinas aquosas, albas, cum suspensio, elato, rotundo, & capitis dolore in turbulentis, vigilibusque mentis aberrationem indicare, quemquam in Hippoc. & Galen. scriptis versatum, non latet. Auctor Prorrh. ^u addit; *Ex vomitu fastidioso, vox clangosa, oculique concretum pulvisculosum habentes, insaniam ostendunt, ut Hermozygi uxori,*

^a Lin. 52. ^b Epidem. l. 111. Sect. 3. Ægr. 15. p. 1114. Confer & lib. Prognostic. p. 38. lin. 1. & lib. 1. Prorrh. text. 34. & Coac. 76. ^c P. 38. lin. 8. ^d Sect. 3. Ægr. 15. & 16. p. 1114. & seq. ^e text. 282. 298. 300. 308. &c. ^f Coac. 233. & 1. Prorrh. 19. & 20. ^g Coac. 99. & 1. Prorrh. 19. ^h Coac. 244. & 1. Prorrh. 6. ⁱ Coac. 596. & 1. Prorrh. 29. ^k Coac. 198. & 1. Prorrh. 32. ^m Coac. 99. & 1. Prorrh. 19. ⁿ Coac. 234. &c. Prorrh. 3. ^o Coac. 169. & 1. Prorrh. 10. ^p Coac. 131. & 1. Prorrh. 18. ^q Coac. 300. & 1. Prorrh. 36. ^r 1. Prorrh. 22. ^s 1. Prorrh. 37. ^t Coac. 582. & 1. Prorrh. 4. ^u 1. Prorrh. 17

ri, quæ vehementi insania acute correpta, muta obiit. Et in sequenti textu; Si in ardente febre aurium sonitus cum caligine fuerit, proveneritque in naribus gravitas, mente ex melancholia aberrant. Gal. etiam in 5. de loc. affec. scribit: phreniticis delirium non subito, sed paulatim fieri, neque affatim quiescere, ipsumque præcedere solent interim vigiliæ, interim somni turbulenti, cum manifestis imaginibus, a quibus clamant nonnulli, & exsiliunt; aliquando oblivio irrationalis accedit, ita ut aliqui, cum vas ad mingendum tenuerint, mingere non recordantur, aliqui cum tumultu inscilito ac temeritate, ut nuper dictum est, respondeant, cum antea fuerint mansueti, ac mites; parvo item potu utuntur. respirationemque habent magnam atque raram, atque dolet iis nonnunquam occiput, pulsus parvi sunt & duri. Cum vero propius ad phrenitim accedunt, oculi apparent vehementer squallidi, lachryma in altero oculorum acris, lippitudo, venæque oculorum sanguinis plenæ cernuntur. Item sanguinis stillicidium e naribus fit, quo tempore nihil prudenter respondent, floccos evellunt, festucas carpunt, febris aridior, æqualior, sine magnis mutationibus uniformis, lingua salebrosa, & aliquando surdastri, aliquando mœsti, & vix quicquam respondentes, dolorificumque non sentientes. Atque hæc signa ad dignoscendos mente non constantes seu deliros, nobis sufficiant. Ex quibus multa deliratos ægros, seu mente casuros decernent, uti vigilia, quæ sæpe delirium antecedit: ut in 2. Prognost. Hippoc. meminit: Utrumque enim quippe tum illam, tum delirium excalfacto aut exsiccato cerebro, excitari Gal. in lib. 4. de præfag. ex pulsibus prodidit. Somni etiamnum turbati, atque tumultuosi, conspicuique, a quibus ægri clamant, exsiliunt, futuri delirii sunt præfagia: de quibus in Coacis præfagiis ^b sec. 2. text. 8. Turbulentæ, feroesque excitationes e somno delirium adferunt. Aurium quoque tinnitum, & sonitum insaniam sæpe præcedere Auctor Prorrheticorum meminit, non minus, & surditatem, si præsertim cum urinis appa-

Deliria
futura ex
quibus
signis
præsentia
untur &
portenduntur.

^a Prognost. p. 39. lin. 52 ^b text 83. ^c Lib. 3. 18. ^d Ibid. 32

pareat habentibus suspensionem elatam ac sublimem. Oblivinem quoque sæpe ante phrenitim manifestari, Galenus in quinto, de loc. affectis, ut nuper etiam meminimus, prodidit. Dolor item capitis vehemens, & assiduus in acutis febribus delirium portendit, præsertimque in auribus qui observatur, ex Hippocrate in 3. Prognosticorum. * Nec non si dolor cum præcordiis revulsis appareat, de quo in Coacis præsagiis^b sect. 1. tex. 6. *Capitis dolor in acuto morbo, præcordia revulsa, siquidem sanguis non effluet, in phrenitim procedit.* Non minus & vigilia cum aurium sonitu vel tinnitu, vel surditate, ni hæmorrhagiam indicaverint: Et in secundo Prorrheticorum, hæc quoque una observata delirium prænuntiare, ita legitur: *Quibus alvus liquida, lassitudo, capitis dolor, sitis, vigilia, obscuritas & impotentia fuerit, ut hi mente moveantur, spes est.* Dolorem capitis assiduum ad prænuntiandam desipientiam maxime facere, testatur Auctor libri septimi Epidemiorum tex. 100. ^d Item dolor hypochondrii non raro fit delirii nuncius. Quod in muliere trimestri foetu gravida fuit observatum, idemque significat palpitatione, nec non qui circa umbilicum continuant in morbo acuto dolores, ex tertio Epidemiorum^f. Idem dolores in ignobili parte exorti, qui occultantur fere continuo, ex primo Prorrheticorum sparsim: in eodem libro^g scribitur: *Rari in his laterum dolores delirium ostendunt:* & in secundo libro. *Si quippiam in urina sublimè petierit, occultato coxæ dolore, delirium portendit, & quæ circa aurium sonitus talia existunt, quod Hippoc: Larissæ calvo vidit accidisse, cui occultato femoris dextri dolore statim delirium accidit.* ⁱ Lateris quoque dolor in pleuriticis, si absque ratione evanuerit, portendit delirium. Non raro, & sputa rotunda, ex Prorrheticis^m frequensque sputatio sine causa idem notant, & Hippocrates in 5. Aphorif. 40. ait: *Quibuscunque mulieribus ad mammas sanguis colligitur, furorem significat.*

* Prognost. p. 44. lin. 45. ^b text. 119 ^c 1. Prorrh. 38. ^d forte text. 120 & 121. ^e Epidem. lib. 1. Ægr. 13. p. 990. ^f Ægr. 3. p. 1067. conf. 1. Prorrh. 36. ^g Text. 22. ^h 1. Prorrh. 37. ⁱ Epidem. lib. 111. Ægr. 5. p. 1101. ^j 1. Prorrh. 97. ^m Lib. 1. 6. & Epidem. Lib. 6. Sect. 3. text. 27. & Sect. 6. 21. pag. 1176. & 1190.

ficat. Et in quarto libro *Aphorism.* 72. Galenus urinās albas, lucidas, idem portendere tradidit, quod & turbidæ in acutis morbis minantur, maximeque in turbulentis, & vigilibus, habentes, ut alias dictum est, suspensionem elatam, ex secundo libro *Prorrheticorum* *a* *tex.* 28. 31. Pulsus item in alis atque in Hypochondriis, magnaue & rara respiratio ex primo *Prognosticorum*. *b* Et in *Prorrheticis* *c* hæc de his quoque habentur: In acutis morbis dolorosa in faucibus gracilia, pusilla, strangulantia, atque cum æger hiaverit, non facile os tum cogere tum claudere mentis alienationem portendunt: Vomitus *d* etiam æruginosi, seu virulenti cum capitis doloribus assiduis, vigiliis, surditateque, certa delirii futuri, tum singula ipsorum per se sola, tum multo magis omnia, & ipsorum etiam quædam simul in febre acuta conspecta, sunt indicia. Atque ex his futura deliria præsentiri, ac portendi, dictum cum sit, nunc deliria in suas species atque differentias distincta spectemus, non minusque ipsorum causas. Quibus quidem neglectis impossibile profecto videtur, nos delirantium Prognosin recte assequi posse. Nomine autem non constantis mentis (ut hæc aggrediamur) nos mentis aberrationem, vacillationem, hallucinationem, amentiam, insaniam, desipientiam, delirium, atque phrenitidem comprehendimus, non constantesque mente ægrotos hisce nominibus intelligimus. Quæ affectio symptoma maxime est ratiocinatricis imaginatricisque potentia. Hæc enim potentia, ut docet Gal. in lib. de different. symptom. cap. 3. vel est deficiens, ejusque motus est imbecillus, uti in Coma, & Lethargo; vel est resoluta, ut in catalepsi, *caron* vocato; vel denique est vitiata, ubi ejus motus pravus erransque existit, uti in delirio & phrenitide. Eodem modo de ratiocinatrice, nam vel ipsa quoque est deficiens seu diminuta, seu aliqua in parte resoluta, quæ *morosis* & fatuitas dicitur; vel omnino resoluta sublataque, quæ amentia vocatur: vel denique vitiata, ubi ejus motus depravatus erransque existit, quod symptoma delirium quo-

Mentis
incon-
stantia
quænam
affectio
& unde.

a Libr. 1. 4. & Coac. 582. *b* Pag. 38. lin. 8. & 34. *c* Lib. 1. 11. & Coac. 275. *d* 1. Prorrh. 10. & Coac. 169.

quoque appellatur. Accedit etiam haud raro, cum his duabus læsis potentiis, memoria iisdem vitii differentiis læsa. Aliquando in mente aberrantibus sola imaginatio læditur, aliis illæsis, ut Galen. *lib. de symp. diff. cap. 3.* in Theophilo observavit. Et aliquando ratio sola, illæsa tum imaginatione, tum memoria, quod phrenitico contigisse in libro nuper allegato Galen. memoriæ prodidit. Plerumque vero utraque tum imaginatio tum ratio vitata simul deprehenduntur, ut in iis, qui cum delirant, imaginantur ea, vel quæ non sunt, vel ea profecto, quæ sunt, non imaginantur, observatur; loquunturque ac agunt nihil rationi ac imaginationi consentaneum. Dividuntur Deliriorum divisio & differentia. vero omnes mente non constantes in eam, quam proprie amentiam, insaniam, ecstasim, desipientiam, mentis aberrationem, vacillationem, alienationem vocamus, & in eam, quam Græci *paraphrenesin* & nostri delirium dicunt, atque tandem in phrenitidem. Quam Gal. cum Hippocrate ab aliis desipientiis, quod cum febre fiat, distinxit: De qua in *secunda de sympt. causis cap. 7.* Nominantur autem ex his, quæ quidem cum febre sunt, phrenitides, quæ sine febre sunt, insanix, Græce *manicæ*. Quæ a deliriis perpetuitate delirationis distinguuntur, nam et si deliria seu paraphreneses cum febre fiant, non tamen sunt perpetua, veluti de phrenitide dicitur. Gal. quidem multis locis affirmavit Hippocratem vocare eos phreniticos, qui perpetuo delirant, uti paraphreneses vocat deliria, quæ tantum vel in acutissimarum febrium summo vigore apparent, ipsisque declinantibus declinare observantur; quare continuitate delirii, atque ipso etiam delirio sensim ac sensim prodeunte, phrenitici a deliriis distinguuntur, iis exceptis, qui septo transverso inflammato mente moventur, huiusmodi siquidem deliria non facile a phrenitide distinguuntur, quod & ipsa cum febre fiant perpetueque existant, ex qua difficultate antiqui putarunt septo transverso inflammato homines phreniticos evadere, atque ob eam suspicionem *phrenas* illi appellarunt, tanquam *φρονεῖν*, id est, sapienti parti conferat quippiam. Distinguit Quomodo a Phrenitide distingo vero ab his phreniticos Gal. quia phrenitici magnam edunt respirationem, atque ex longis intervallis, cum quæ in delirio

stingu-
unturPhreni-
tidis va-
riæ dif-
ferentiæ.Asapho-
des quid.

ex septo transverso observatur, inæqualis sit ita, ut modo exigua appareat, atque frequens, modo magna & angusta, quæ respiratio in phrenitide non fit, nisi pars aliqua respirationi fervientium simul, vel inflammatione laboret, vel aliquo dolore vexetur, quam Galen. in 2. lib. de respir. accuratius docuit. Præterea in delirio ex septo transverso statim hypochondria tenduntur, quod in phrenitide posterius fit, eaque statim a principio revelli, proprium est illiusce delirii. Demum ex omnibus accidentibus, quæ phrenitidem sequuntur, uti sunt, oculi rubentes ac inflammati, faciesque tota calore æstuans, & reliqua alias a nobis accuratius exposita, vel nulla, vel pauca, & levia in his apparent. Accedit quod delirium istud veluti repente fit, & in phreniticis delirium paulatim incipit. Phrenitidis etiam aliæ multæ differentiæ observantur, una siquidem est, quæ *μανικός* dicitur, in qua ægri calcitrant, pedibus feriunt, mordicus impetunt, excandescunt, eos, qui ingrediuntur, hostes habentes; quod ubi feroces esse incipiunt, ingentiaque mala perpetrant, vehemens dicitur, hancque Græci *Θυμωδὴν* appellant, & nostri ferinam ac melancholicam. De qua Auctor Prorrheticorum 1. *Prorrh. 25. Quæ paucò tempore feroces fiunt desipientiæ, ferinum est.* Altera obscura, mitis, in qua ægri obscure blandeque delirant, uti vix tales dignoscantur: Hi in *Coacis præfagiis* 7. *sect. 2. tex. 13.* moti mente cum silentio vocantur, de quibus in *Prorrheticis: Tremulæ, obscuræ, contrectabiles desipientiæ, valde phrenitiæ.* Græci has (ut alias dictum est) *ἀσαφὲς* vocant, & nostri obscuras, quæ ne dum ab idiotis, verum etiam a doctis Medicis non raro ignorantur. Tales enim ut Gal in 1. *Prorrh. 33.* sentit, nedum tumultuose non exclamant, non exsiliunt, sed quieti quinimo jacent, neque prorsus loquuntur, neque figuram decubitus permutant, sæpiusque, qui ita affecti sunt, familiaribus opinionem præbent, quod mox sint, si quod fiat silentium, dormituri. Clausis itaque fenestris conquiescunt custodes, tempus in his interdum longum con-

a Text. 26. & 123. b Text. 65. ubi mentis emotiones cum taciturnitate in eo, qui voce defectus non est, perniciofa dicuntur. Vid. & 1 Prorrh. 54. c Lib. 1. 34.

terunt, dormire ægrum, quod neque loquatur, neque moveatur, arbitrati, ægro ipso non dormiente, & manus quiete movente, non secus quam, qui per levem contrectationem aliquid vel tangere, vel invenire volunt. Horumque alii clausis palpebris hæc agunt, & interrogati de aliquo, neque prorsus oculos aperiunt, alii, postquam aperuerunt, aut paulo post claudunt, aut immoti observant affectionem, Gal. hecticam appellatam. Sed videtur hæc desipientia signis profecto cum ea, quæ ex Comate & Lethargo fit, convenire. Quamobrem mutatio, distinctioque quælibet ipsarum erit dignoscenda. Etenim quæ cum Comate, vel Lethargo, (quem Græcorum aliqui ut Gal. ait. *Typhomaniam* vocarunt) fit in principio morbi, perseveratque diu: asaphodis, seu obscura, seu ut Gal. placuit, hectica dicta, nunquam in morbi principio, sed morbi progressu, post vehementem aliquam insaniam. Etsi veteris comatosaque etiam a frigido humore, atque etiam a multo sanguine, post morbi principium sæpe concitetur; quæ aliquando vel bonam vel malam crisin antecedit & apparet, in qua languidos pulsus, duos, angustos atque parvos observamus, quales in illa desipientia non observantur. Sed jam de ipsarum causis agamus. Deliria omnia a calidis mordentibusque succis concitari Gal. in lib. 2. de sympt. caus. tradidit, præcipueque a flava bile, atque sæpe ex calidiori cerebri intemperie. Omnia vero deliriorum genera, vel insanias, vel phrenitides, vel paraphrenitides a cerebri læsione oriuntur. Speciatimque deliria, quæ duplicia existunt, ea inquam, quæ tantum in summo febrium acutarum vigore excitantur, quæque a calidis mordentibusque vaporibus sursum in caput sublatis, ortum habent. Alia vero deliria, quæ sine febre manias, seu insanias, Medici appellant, quas cum febre phrenitides Gal. vocat, cum tamen veræ non sint, nisi phlegmonem in cerebro, aut ejus membranis, sanguis biliosus ex Gal. in 2. lib de sympt. causis cap. 7. efficiat. Hæc vero raro fit, uti frequentius phrenitica illa desipientia, quæ a calidis humoribus in cerebro, vel ejus involucris delatis sine phlegmone concitatur. Quales Hippoc. in 1. Epidem. a comm. 2. tex. 73. observavit. Hæcque fiunt tum a

Typho-
mania
quid &
quo
morbi
tempore
fit.

Delirio-
rum om-
nium
causæ.

fanguine, tum a bile, cerebri locum, in quo princeps animæ pars residet, prehendente, ut Gal. 2. *de sympt. caus. c. ult.* meminit: vel a flava tantum bile, quæ etiam febris exurentis incendio exusta, atque in nigram versa, vehementem illam desipientiam, Græcis *Maniodin*, *Tiriodin*, ac nostris (ut alias dictum est) ferocem, furiosam, ferinam, melancholicamque, appellatam efficit, quæ fit ab exusta bile cerebro, membranisque immodice resiccatis, cum qua ægri sæpe in tremorem incurunt, atque convelluntur. In hæc sane symptomata non nisi vehementissimas ac exitiosissimas phrenitides illabi Gal. tradidit. Eæ vero desipientiæ cum febre, phreniticæ quoque vocatæ, fiunt nedum ab humoribus calidis, verum etiam ut Gal. in 3. *Epid.* docuit, a frigidis, nempe pituitosis in cerebro putrescentibus, qui putredine calorem acrimoniamque, quibus in cerebro ejusque membranis læsis delirium concitatur, acquirunt. At hæc deliria, ab iis, quæ calidi humores concitant, somno, atque etiam sopore distinguuntur, quatenus qui ex frigido humore delirant etiam simul dormiant, vel veterosum affectum simul habeant; & a calidis humoribus desipientes vigiliis quoque simul infestentur. Fit etiam non raro, ut tum calidi, tum frigidi simul, humores permixti mistam desipientiam ex delirio & lethargo, ut Gal. in 1. *Prorrhet.* meminit, pariant. Hique ambo contrarii affectus a principio ad finem usque cum continent, ægri tum vigilant, tum ad somnum inclinationem habent; interimque magis phrenitici observantur, prout bilis pituitæ prævalet, & interim plus lethargici, seu Comatosi, prout pituitosus humor bilioso fit copiosior. Hæque sunt omnes phreniticarum desipientiarum causæ, a quibus quoque vera phrenitis, quæ est ab illis succis in cerebro ejusque membranis orta inflammatio, ortum habet, quæ a pallida bile mitior est, a flavaque vehementior, & omnium maxima ab eodem humore incendio febrilis caloris perassato. Ea vero desipientia obscura, asaphodis Græcis dicta, quæ cum silentio fit, pro causis prælanguentem facultatem animalem, atque hæcticam quandam, ut Gal. in *Prorrheticis* docet, temperiem habet. Cum enim vel inflammatio, vel flava bilis

cerebrum occupat, initio quidem nondum per totum cerebri corpus permiscetur, sed in eo fervens spiritus alterat & agitat, unde clamant ægroti, exsiliuntque; postquam vero imbibita est, atque hecticam cerebrum quandam intemperiem acquisivit, ægroti silent, quietique manent, ut vix etiam deliri a Medicis dignoscantur: hanc superius diximus multis a veterinosa distingui, sed præcipue prælanquidis pulsibus parvis durisque. Quæ vero cum sopore prodit, vel a sanguine fit, sanguineque ac bile permistis cerebrum invadentibus, vel a pituita bileque simul mistis, aut ab humore crudo pituitoso, putrefacto, caloremque & acrimoniam exinde adepto, vel demum & caloris nativi extinctione.

CAP. IV.

De salute a deliriis prædicenda.

Ex deliriis ea minus mala existunt, quæ non perpetuo ægrotos tenent, sed parvo tempore, atque cum signis bonis, vel non læthalibus, prodeuntia. Quibus vires quoque debent æque respondere, quippe, ut sint validæ, quando deliria quoque prævalidas vires expostulent, quæ cum prælanguidis natura ægerrime vincit. Nullum vero ex deliriis, ut docuit Gal 6. Aph. 53. securum reputatur. *Minus vero periculosa, quæ cum risu fiunt: sicut temeraria omnium sunt periculosissima. In medio autem ambarum desipientiarum sunt, quæ cum studio fiunt.* Nullum tamen delirium, etsi unum ex maximis malis existat, per se solum certum exitii indicium esse poterit, veluti neque mentis quoque constantiam solam in ægrotis salutem indicare alias meminimus. Simul vero cum bonis signis delirium concitatum minus est timendum, præcipueque si, præterquam quod non est perpetuum, neque vehemens, ferroxque existat, sed quinimo magis leve, & parvum, utpote quando ægroti in paucis mente aberrant; magnum siquidem delirium Gal. in lib. de diff. symp. cap. 4. etiam vocat, ubi variae deliriorum species in ægroto simul observantur. Parva

Deliria
quænam
minus
mala.

Deliri-
um mite
& benignum
quomodo ab
parvo
falso
credito
& exitiali
dignoscitur.

Deliria
crisin
portendunt.

itaque levia in paucioribusque actionibus deliria observata minime omnium sunt timenda, maximeque si tantum per accessiones fiant. Verum neque satis ad mitem benignamque deliriorum naturam denotandum, ut delirium non sit perpetuum, sed etiam est opus, ut omni ferocitate careat, quando auctor *Prorrh. 1. text. 26.* dicat. *Quæ parvo tempore feroces fiunt desipientiæ, ferinum.* De quibus Gal. dixit. *Cum videris quempiam cum ferocitate desipientem, etsi paulo post sedetur, cognosce mentem ejus non febris ratione læsam esse, sed phreniticam subali affectionem, quæ post adaucta ferina tibi videtur.* Itaque delirium intermittens, non vehemens, sed leve, scil. mite, parvumque, quod præsertim fiat per accessiones, nunquam erit exitiale. Sed cavendum, ne parvum miteque falso creditum nos quandoque fallat, etenim multi exitio proximi sic delirare non raro dignoscuntur, quibus in *Prorrh. 1. text. IV. n.º. 13. Tremula, obscura, & contrectabiles desipientiæ, valde phrenitiæ.* Quod facile ex prælanguidis viribus, ac aliis exitiosis simul observatis signis, perpetuitateque ab iis distinguitur. In eo namque vires prævalidæ, non perpetuumque est, atque sine exitiosis signis observatur, quale in *Milidia* vidit Hippoc. In hoc pulsus sunt languidi, delirium perpetuum, cum signis exitiosis: quæ sane omnia, inquam, signa, tum cum delirio orta, tum quæ post ipsum illuxerunt, maximopere sunt observanda. Hæc enim non raro salutarem crisin antecedunt. Quæ Galeno in *1. lib. ad Glau. c. 15.* docente, fiunt sanguine, vel bilioso humore, ad caput critice recurrente. Apparent vero isthæc deliria, crisin portendentia, aliquando cum capitis dolore, gravitate, furditate, convulsione, atque aliis hujusmodi multis. De his Gal. in *1. Epidem.* cum in *Dealcis* horto decumbentis historiam commentatur, scribit: *Nam quæ deliraverit in nona, & dextro oculo strabo fuerit, res sunt, quæ solent in judiciis evenire.* Et in *Abdera* virgine^d delirium cum furditate iudicium, quod tum pedum doloribus, tum sanguinis e naribus eruptione, est secutum, præcessit. Atque mul-

^a Text. 34. ^b Lib. 1. Epidem. p. 991. Ægr. 14. ^c Vide Hippocr. Epidem. l. 3. p. 1066. Ægr. 3. ^d Epidem. l. 3. p. 1103. Ægr. 7.

multo clarius id in muliere morosa visum est, de qua Hippoc. in 3. Epidemiorum: ** Tertio convulsiones conquieverunt, coma, & in somnum inclinatio, rursusque vigilie excitaverunt eam, continere se non potuit, multum deliravit, febris acuta, sub hanc noctem sudor multus toto corpore & calidus prærupit, libera febre dormivit, plana mente constitit.* Item delirium, sexta die in virgine Larissæ^b observatum, largam sanguinis eruptionem indicabat, quod etiam in Heropyto Abderæ^c visum est. Cum dolore itaque, gravitate capitis, vigilia, comate, surditate, convulsione, oculorum caligatione, splendore, lachrymis involuntariis, aurium tinnitu, ignorantia, oblivione, tremore, anxietate, inquietudine, clamore, surrectione, spirandi difficultate, urinæ suppressione, rigore vehementi, æstu multo, sitique intolerabili, repente obortis, delirium sæpe iudicium futurum prædicat, vel profluvium sanguinis, de quo in 5. coac. prælag. sect. 1. tex. 36. scribitur: *In quibus morbis ab anxietate delirium derepente fit, profluvium sanguinis significat; vel urinæ, de qua Hippoc. in 6. Epid. * Urina multam subsidentiam habens, solvit deliria, qualis fuit Deuxippi: vel per sudorem, de quo Gal. in 3. de crisibus ait: Judicat autem phrenitidem sudor bonus, & præcipue si ex capite multus & calidus fluxerit, sudante simul reliquo corpore.* Et paulo post: *contingit autem aliquando, quod etiam per sanguinem e naribus erumpentem phrenitis judicatur.* In Coacis vero prædictionibus^f per sudorem atque somnum solvi delirium docetur. Et in 7. Aph. 5. Hippoc. scribit: *A furore difficultas intestinorum, vel aqua inter cutem, bonum.* Delirium itaque, quod bona aliqua vacuatio subsequutura sit, salutem prænunciat, ac quoddam signum decretorium existit. Veluti pessimum erit, post quod mala sequetur evacuatio; quale est e naribus sanguinis stillicidium, sudores capitis frigidi, & aliæ hujusmodi vacuationes, de quibus posterius nos accurate age-

Vacuati-
ones
bonæ &
malæ
cun-
quem-
do cog-
noscu-
tur.

^a P. 1108. Ægr. 11. ^b Lib. 3. Epidem. p. 1110. Ægr. 12. ^c Ibid. p. 1106. Ægr. 9. ^d Tex. 184. ^e P. 1191. Section. 6. Text. 22. ^f Text. 483.

cuntium quantitate, qualitate, loco, per quem fit, tempore morborum, diebus in quibus apparent, atque morbi allevatione. Bonæ siquidem sunt, si in ea copia, quæ multitudinî humorum peccantium respondet, observantur, atque ubi, qualia desiderantur, evacuantur, perque loca convenientia, & congruo tempore, quippe in statu, atque in aliquo dierum decretoriorum, fiant, a quibusque morborum, symptomatumque vel sequitur allevatio, vel iisdem plane ægri liberantur. Sed ad tria præcipue in omni prædictione, (quæ magni perpetuo momenti existunt) animum adhibere oportet, quippe, ad arteriarum pulsationes, respirationem, ac ciborum appetentiam, quæ omnia profecto si inculcata, & firma, etiam si cum exitioso aliquo signo sint, maxime ad prædicendam salutem valent. Quod Galen. in *tertio Epidemiorum com. 3. a tex 89* de Heropyti agens historia, meminit. *Cum delirio namque pulsus vehementes cum inculcata tum respiratione, tum appetentia, non incerta erunt indicia, quod ipsis natura prævalida ostendatur, quæ morbum sine dubio recte feret.* Ex his itaque, quæ simul cum deliriis per modum iudicii apparent, quomodo salus interim præsentatur, hæcenus vidimus. Nunc ab iis, quæ postea illucent, quæque ipsorum deliriorum veluti morem significant, etiam perquiramus. Bonæ igitur post deliria factæ vacuationes, de quibus nuper satis a nobis dictum est, quales sunt largæ eruptiones sanguinis e naribus, de quibus egit Gal. in *3. lib. de Crisib. cap. 8.* Menstruæ item purgationes cum delirio, & post ipsum conspectæ, quales observavit Hippoc. in virgine Larissa^b & in morosa muliere^c (Galeno docente) simul cum copioso sudore apparuerunt, ex quibus, ut Hippoc. meminit, febre libera dormivit, ac plane mente constitit. Hæmorrhoides quoque delirium secutæ, salutem prænuntiant, quas in *6. Aph. 21.* Hippocr. meminit, hisce verbis: *Ex melancholia insipientibus si varices, aut hæmorrhoides, supervenerint, insanie fit solutio.* Idem notant dolores vehementes, assiduique in coxis,

Vacuati-
ones de-
liriorum
morem
signifi-
cantes.

^a P. 1106. Ægr. 9. ^b Lib. 3. Epidem. p. 1110. Ægr. 12. ^c Ibid. 1108. Ægr. 11.

xis, cruribus, pedibus atque manibus, qui sentiuntur, quique humoribus ad partes ignobiles, principibus relictis, decurrentibus concitantur, estque iudicium, quod natura per humorum transfluxionem molitur. De quibus Hippoc. de Herophonte scribens, ait: *a* Octavo febricitabat, lien residebat, omnia intelligebat, doluit & inguen primum, secundum lienem, deinde in utramque tibiā demigrarunt. Qui sane dolores etiam in uxore Epicratis *b* non minimam partem iudicationis habuerunt. Et in eo, qui in Dealcis horto decumbebat, die decimoquarto plane deliro, quintodecimo genu atque tibiæ doluerunt, ac decimoseptimo postea toto corpore sudavit, ad mentemque rediit: & die vigesimo pedum dolores in virgine Abderæ *d* delirium furditatemque deleverunt. Somnus in ægrotis delirantibus perpetuo magni erit momenti, maximeque si ipse delirium sequatur, ipsumque vel resolvat, vel saltem minuat, de quo in secundo Aph. 2. Ubi somnus delirium sedat, bonum. Idque merito fit, quandoquidem cum delirio semper vigilia adsit, ab una eademque causā uterque fiat, si itaque a delirio somnus fit, signum est, causā delirii superatam esse: ac accuratius somnus a delatione in somnum, seu coma, seu cataphora, seu lethargo est distinguendus; nam quemadmodum somnus bonum signum censetur, ita quodlibet prædictorum soporiferorum affectuum, malum, excepto veterioso affectu, qui sanguine in cerebrum iudicii futuri causā irruente concitatur. Dormire itaque ægrotos a delirio semper bonum, præcipue que si quiete dormiant, ut in Herophonte, uxore Epicratis *f*, in Metone, & in quo a somno delirium resolutum esse, Hippoc. observavit. Ex quo delirium a somno sedari semper bonum, uti contrarium malum, nam somnus laborem faciens, ut in Aphorismis *h* habetur, mortalis. Si insomnia quoque delirantibus conspicua apparent, bonum ad iudicandam salutem signum esse in Coac. præfagiū legitur, præsertimque in phre-

M 3

ni.

a Lib. 1. Epidem. p. 974. Ægr. 3. *b* Ibid. p. 979. Ægr. 5. *c* Lib. 3. Epidem. p. 1066. Ægr. 3. *d* Ibid. p. 1103. Ægr. 7. *e* Vide sub lit. a. *f* Vide sub lit. b. *g* Lib. 1. Epidem. p. 983. Ægr. 7. *h* Sect. 2. Aph. 1. *i* Text. 99.

niticis, quod tamen, (quanquam in Phreneticis * scriptum sit, insomnia conspicua phrenitidem ostendere) verissimum est, neque error a nobis committetur, si ita distinxerimus, insomnia conspicua, non turbulenta, sed quieta, bonum in Coacis significare, quod non nisi sedata in cerebro inflammatione, calore febrili, & motu humorum a vaporibus, ipsa conspicua claraque observentur, ex quo bonum semper creditur signum. Turbulenta vero conspicua, in quibus ægroti expavescunt, exsiliunt, præter id quod ex siccitate fiant, etiam inflammationem, febrilem calorem, & spirituum motum, atque agitationem denotant, ex quo in mente motus ab his phrenitis portenditur. Sed num perpetuo deliriis sedatis, vel plane resolutis, bonum sit? illis quidem omnibus, quæ vel a somno, vel a quapiam humorum transfluxione, ad crura, pedes, aliasque ignobilium partium, vel critica evacuatione sedantur, vel resolvuntur, nobis, ad futuram salutem eamque prædicendam fidendum erit. At nunc ad deliria, quæ exitium portendunt, transeamus.

CAP. V.

De morte a deliriis prædicenda.

Deliria,
quibus
exitium
ægrotis
minatur,
unde
dignos-
cuntur.

Deliria, quæ exitium ægrotis minantur, ex ipsorum differentis, tempore, in quo apparent, virtute prælanguida, atque aliis signis exitiosis, vel una cum deliriis, vel postea apparentibus, dignoscemus. Phrenitica omnia deliria lethalia plerumque existunt, etsi omnes phrenitici non moriantur. Phrenitides vero omnes desipientias esse diximus, quas Græci *μανιώδες*, *Θηριώδες*, atque *ἀσαφώδες*, & nostri feroces, tumultuosas, furiosas, ferinas, melancholicas, atque obscuras, seu blandas appellant. Hæ asaphodes seu obscuræ dictæ, vel in morbi principio, vel post feroces desipientias, observantur, & illæ, cum fiant, ut superius dictum est, vel a sanguine, vel a bile, vel a bile pituitaque permixtis, vel a pituita putri reddita, ceteris minus exitiosæ creduntur, veluti omnium sunt exitiosissimæ,

quæ virium aut languore, aut hectica cerebri temperie concitantur. Ex quo auctor *Prorrhēt. 1. text. 34.* has valde phreniticas desipientias vocavit, etsi dixerit blandas, obscuras, contrectabilesque videri. Harum proprium videtur, ut cum silentio fiant. De quibus in *2. coac. præfag. 4. sec. 1. text. 30.* *In febribus insaniciæ vehementes silente ægro, sed non etiam privato voce, lethale.* Cum his vero triplex silentium observatur, unum quod a depravata mente fit, in quo æger loqui potest, & non loquitur, vel saltem parum; secundum cum veterioso affectu, vel extinctione caloris nativi; & demum cum aphonia, id est vocis, seu sermonis privatione, facultate animali oppressa, vel emoriente, aut vocalibus instrumentis convulsis, aut interceptione vocis materiæ: desipientia cum silentio, voce integra, levi motitatione manuum, pulsu languido, oculis ut dormientibus modo clausis, modo leviter apertis, a languore facultatis concitatur. De quibus nedum in *Prorrheticis*, ut nuper meminimus, sed etiam in *3. coac. præfag. 4. sec. 2. text. 13.* legitur: *Tremulæ, palpanes, desipientiæ, phrenitiæ.* Et *moti mente cum silentio non quiescentes, contentis oculis, vehementer spiritum foras evocantes, perniciosæ.* Ac Gal. de his in *Prorrheticis* dixit. *Atque ob id affectio humorum, ut febrium hecticarum, prava est, quas quidem, cum incipiunt constitui, vix solvi posse, exquisite vero constitutas, absolutasque, solvi non amplius posse, demonstravimus.* Præsertim ubi in ipsis affectus veteriosi calidissimum sævissimumque sequantur morbum, in veterinumque, refrigerato post inflammationem cerebro, ægros delabi, fane est lethalissimum. nam ut in *3. Prorrhēt.* docetur, insanabilia ea frigora censentur, quæ calidis morbis contingunt. In vehementi vero seu ferino delirio, tum propter humoris malignitatem, tum propter immoderatam ficcitatem non solum silent, at etiam ἀφωγοί, id est, muti evadunt, ut Hermozygi uxori, quæ vehementer furens, & muta obiit, contigisse auctor *Phorrhēt. 4.* tradidit. Quod etiam Hippoc. phrenitico, & uxori Dealcis, quæ in Læio decumbebat, contigisse,

Silentium in phreniticis desipientiis triplex.

^a Text. 65. ^b Text. 76. ^c Coac. præf. 486. ^d Lib. 1. 17. ^e Lib. 3. Epidem. p. 1100. Ægr. 4. ^f Lib. 3. Epidem. p. 1114. Ægr. 15.

Desipien-
tiarum
vehe-
mentissi-
marum
propria
quidem
sympto-
mata,
Tremo-
res.

se, meminit, & Gal. in 2. *Prorrhet.* Si in febre aphonice, quæ convulsivo modo fiunt, desinant in eam, quæ cum silentio fit, ecstasim, perniciosum. Quædam vero symptomata creduntur propria vehementissimarum desipientiarum, scilicet tremores, convulsiones, sanguinis e naribus stillicidia, urinæ aquosæ lucidæ, manuum gesticulationes, & alia hujusmodi. Tremores ac convulsiones non omnes phreniticas desipientias, sed tantum vehementissimas, utpote ferinas, sequuntur, uti Gal. in 1. *Prorrhet. text. 9.* meminit, exitiosasque emotiones sequi solent. Phrenitici vero prius tremuli ac postea convulsi moriuntur. De tremore scribit auctor *Prorrhet. Phrenitice vehementer affectiones tremulæ desinunt.* Tremorque, ut Gal. ait, solum vehementissimas phrenitiades sequitur, nempe nervorum infirmitates, propter affectionis siccitatem, phreniticis diutissime insunt. Exsoluta autem virtute, tum vigiliis, tum motionibus multis, simul vero, & nervis supra modum arefactis, tremores fiunt, indicant enim vehementer ab assata bile cerebro irrigato siccatos nervos, atque ob id lethaliter se habere. De quibus in 1. *Prorrhet. text. 14.* *Mente ob melancholiam aberrantibus tremores supervenientes maligni.* Et paulo post *text. 16.* *Phrenitici modico utentes potu, strepitum tentantes, tremorem incurrunt.* Atque etiam *text. 19.* cum dicit: *Vacillationes mentis cum voce clangosa, linguæque convulsiones cum tremore, & voces obtremiscentes, mentis indicant alienationem, duritiesque his perniciose,* & Gal. in *text. 20.* linguas obtremiscentes in his ob facultatis debilitatem apparere, mentemque ex phrenitide vacillantem significare, tradidit. Ex quo tremulas vocavit phrenitides in *Prorrheticis*, quæ extincta fere facultate oriuntur, quæque cum silentio observantur. Vi enim phrenitidis ingravescentis tria supervenire solent, silentium in ecstasi, tremor in vehementissima phrenitide, & convulsio imminente morte. At tremores lethales superveniunt febribus ardentibus, vel vehementibus ab assata bile insanis, quas ferinas & melancholicas appellari nuper docuimus, quo fit, ut tremores, qui vel

Tremo-
res letha-
les.

vel ante deliria, vel cum ipsis simul apparent, quandoque (etsi ipsorum nulli, exceptis decretoriis, boni existant) exitium non prædicent, at quinimo sæpe, perinde ac convulsiones, supervenientibus febribus solvantur. Quare tremores lethales tantum observantur, qui deliriis, sive desipientiis, superveniunt. Non paucique in morborum principiis trementes observantur, qui tamen non moriuntur. Ut Pythioni contigisse Hipp. in 3. *Epid.* 1. ^a scripsit: Neque omnibus etiam deliriis, at solum vehementibus, supervenientes exitium portendent, Perbelleque hoc in 3. *coac. præfag. & sec.* 2. sic scribitur: *In vehementi phrenitide tremores mortiferi.* Meritoque Galenum in 1. *Prorrheticorum* dixisse dicimus, non omnes phreniticos in tremorem finiri, cum solas phrenitides vehementissimas tremor consequatur. Non tamen uti convulsiones phreniticorum proprii existunt, cum multis ipsorum non superveniant, sed tantum vehementissimis, ac ferocissimis, in quibus tum vigiliis, tum motionibus multis, vires exsolvuntur, nervique supra modum ficcantur, atque arescunt. Quo fit, ut hi raro observentur, quando raro etiam phrenitides eæ feroces fiant. Omnes vero phrenitici ante exitium convelluntur. Convulsionesque omnes desipientiis supervenientes, atque arefactis nervosis partibus concitatae, lethales existunt. Vereque phreniticos omnes exitiosos desinere in convulsionem, affirmamus, uti in tremorem easdem finiri (quod in 1. *Prorrhetic. text.* 9. affirmatur) Galen. 1. *Epid. com.* 2. *text.* 52. ut falsum reprehendit. Quod in multis phreniticis Hippoc 3. *Epid. text.* 3. observavit, præfertimque in uxore Philini^c, atque in phrenitico^d, de quo ait. *Secundo die mane sine voce, febris acuta, sudavit, non intermisit, palpitationes per totum corpus, nocte convulsiones. Tertio exacerbata sunt omnia. Quarto obiit.* & de muliere Cyzici^e *Decimo quarto convulsiones multae, extremitates frigidae, nihil amplius mentis compos, urinae defecerunt, obiit.* Gal. quoque in *lib.* 13. *method. med. cap.* 8. de iisdem dixit. *Succedit maxime exitiali phre-*

Quinam
Phreni-
tidi su-
perveni-
ant,

Convul-
siones
Phreni-
ticorum.

^a P. 1059. Ægr. 1. ^b Text. 93. ^c Lib. 1. Epidem. p. 976. Ægr. 4
^d Lib. 3. Epidem. p. 1100. Ægr. 4. ^e Ibid. p. 1114. Ægr. 14.

phrenitidi, nec sanatum quempiam ita convulsorum, aut ipse vidi, aut alium narrantem audiui. Et in libr. quinto Epidem. Hippoc. tributo legitur Cononidem famulam phreniticam, quæ obiit die quadragesimo, decem dies ante exitum aphonam, & convulsam fuisse. Est & quæpiam palpitatio convulsione cognata, quam aliqui convulsivum tremorem, alii convulsionem non veram, alii sublationem dicunt, in qua partes quidem ad manum subsultant, seu subsiliunt, non secus quam fiat in vellicatis a mordicante aut humore, aut vapore, nervis sese a mordicatione retrahentibus, seu auferentibus. Sic palpitant in arido pisces. Hæque palpitantes, etiam subsequentes vehementes desipientias, lethales existunt, non secus quam tremores atque convulsiones sunt. Sed tamen distinguendum erit, quoniam tum convulsiones, tum hæ palpitantes, si a mordentibus aut succis, aut halitibus fiant, perpetuo non essent lethales, quare in iis alia signa simul, vel postea, conspecta consulenda erunt, ut consultius ab ipsis præfagiamus. Addimus quoque virulentas vomitiones, in quibus bilis affata, æruginea, vel nigra evomitur, ut Hippoc. meminit in primo Epidem. com. 1. text. 52. cum dixit: *Phreniticis convulsiones, sed & virulenta vomunt, & ex iis quidam subito moriuntur*, ut in Philista phrenitico fuit observatum. Exitiali quoque desipientiæ accidunt manuum gesticulationes, quas Hippocrat. in 2. Progn. 23. sic docuit. *De gesticulatione manuum hæc cognoscere oportet, qui in febre acuta, aut phrenitide, aut pulmonia, aut capitis dolore, manus ob os fert, aut frustra venatur muscas, aut colligit festucas, aut de veste evellit pilos, aut de pariete stipulas carpit, id omne malum, exitialeque est.* quod symptoma in uxore Dealcis in Læio decumbente conspectum est. Stillicidium quoque e naribus exitiosis phreniticis supervenit. Nam Galen. in 3. Proorrh. tex 49 nedum, ut dicebat eorum librorum auctor, stillicidium e naribus cum surditate, aut ignavia, signum est malum; sed cum omnibus aliis desipientiis, plane lethale iudicandum; in

Palpitationes.

Vomitiones virulente.

Manuum gesticulationes.

Stillicidium e naribus.

• P. 1160. text. 84. b P. 948. sub fin. c Lib. 3. Epidem. p. 1076. Ægr. 4. d P. 38. lin. 1. & seq. e Lib. 3. Epidem. p. 1114. Ægr. 15.

primo Prorrhetic. text. 8. merito putat. Aquosa item urina, alba, lucidaque item, & fæces albæ, sunt in iis perniciosissima signa: de his Hippoc. in libr. 4. Aphorismor. 72. Quibus urinae lucide sunt, & albæ, malæ: maxime vero in phreniticis. Quo in loco Gal. dixit. Nullum siquidem vidi, in quo talis apparuisset urina, salvatum. Et in primo Prorrheticorum text. 29. Urinae excretio in non admonitis perniciofa. Et in primo Prorrheticorum text. 13. Alba dejectio, malum. Proprium quoque videtur pessimum phrenitidum, etsi lingua sit torrefacta, ægrotos vel nihil fitire, vel saltem eos uti paucissimo potu, quo in 1. Prorrhetic. text. 16. ita expressio utitur. Phreniticos exiguo uti potu, malum; sed nihil fitire, perniciosum. Sed inter deliria lethalia comprehenduntur etiam, quæ circa actiones vitæ necessarias observantur, quod Auctor 3. Coac. præfag. 1. sec. text. 23. sic tradidit. Deliria circa necessaria, pessima; quæ ex his exacerbantur, lethalia sunt. Tales vero sunt ex deliris, qui cibum abhorrent, potumque, cum tamen linguam habent incendio caloris exsuctam, ac prætorrefactam. Lethalia quoque deliria existunt, in quibus ægroti crebras insignesque habent permutationes, in 12. Prorrh. text. 12. In phreniticis in principio clementer habere, sed cerebro permutari, malum est. Duplex vero est permutatio, una ex bono ad malum statum, atque altera ex uno malo symptomate in aliud malum; de hoc in 3. coac. præfag. 1. sec. 2. Ubi varii casus subinde incidunt phreniticis, pravum, & convulsionem denunciant. Quod sane aut turgere humores denotat, aut cerebrum multiplici vexari affectu, uti quando aliqui diu mœsti, silentes, ac quieti jaceant, & post continuo garruli, ridentes, inquietique evadant, quod Hippoc. in uxore Dealcis, quæ in Leio decumbebat, observavit, de qua in 3. Epidem. com. 3. text. 86. dixit: Ab initio cooperiebatur, & perpetuo tacita semper, villos straguli captabat, vellebatque, & scalpebat, plorabat, moxque ridebat, non dormiebat: ac in fine historiarum: Perpetuo cooperiebatur, aut verba multa, aut perpetuo tacita. Desipientiæ etiam omnes præ debilitate contingentes sic, Galeno

Urina a-
quosa al-
ba luci-
da, fæ-
ces albæ.

fitis læsa.

Permu-
tationes
crebræ.

au-

auctore, exitiosæ visæ sunt, ut nullum ex his sanari posse in
primo Proorrhetic. testatum reliquerit. Phreniticæ namque defi-
 pientiæ omnes virtutem robustam exoptulant, quæ, si langui-
 da sit, morbum ferre non poterit. Quod in 3. *coac. præfag. a. sect.*
2. text. 25. sic innuit. *Qui jam fractis viribus delirant, pessime*
habent. In principio etiam morbi, quæ apparent, pessima de-
 liria creduntur, vereque phrenitidis suspecta. Quæ enim ex
 his sine signis coctionis apparent, (quod ad principium attine-
 re dicitur,) Galeno in 1. *lib. de Crisibus* docente, pessimarum
 dispositionum sunt indicia. Sed prosequamur iudicium progno-
 stici a signis, vel una cum deliriis concitatis, vel ipsa subse-
 quentibus. Mala enim signa simul cum ipsis deliriis apparen-
 tia, mortem minari videntur; & lethalia, certum proximum-
 que exitium. Somnus, ut præcipua mala symptomata narrem,
 plane sublatus, & qui delirium concitat, aut auget, vel nihil
 allevat, signum cum delirio forte timendum ex Hippoc. Ga-
 lenoque colligitur, veluti hianti ore deliri homines si dormi-
 ant, perniciosum est. Hipp. in 1. *Progn. b. 2. Aph. 1. 2.* Sopor
 item, seu ad somnum summa inclinatio, atque delatio veter-
 nosa, post vigilias assiduas, ex cerebri refrigeratione, atque
 ex virium languore, lethale est; de quo loquitur Hippoc. in
 3. *Epidem. c. text. 20.* cum ait: *Nullus autem phreniticorum ve-*
hementer insanivit, ut in aliis, sed alia quidam vetermosa in
somnum delatione capite gravati moriebantur. Interdum vero, ut
 posterius docebimus, tales affectus iudicatorie apparent, cri-
 sin aliquam significantes, qui signis propriis decretoriorum
 signorum cognoscuntur. Delirium etiam cum notabili oblivio-
 ne, ignavia, stupiditateque, apparens exitii est indicium, de
 quo Gal. in 2. *Proorrh. text. 30.* Quod enim non cognoscant
 familiares, neque factorum recordentur, ex cerebri refrige-
 ratione enasci id constat: cerebri vero refrigerationem sequi
 calidam affectionem, ex qua ægroti delirant, semper esse per-
 niciosum, superius meminimus. Si vero cum his rigeant ægri,
 vel frigescent, inevitabile fatum significatur ex Gal. in 2. *lib.*

Proorrh.

Signa
 mala si-
 mul cum
 ipsis deli-
 riis ap-
 parentia.

Prorrhēt. Idem denotat stupiditas, etenim, ut docet Gal. 1. *Progn. text.* 13. phrenitici etiam sunt, quicunque, comatosi cum sint, non sapiunt, sed deliria loquuntur, atque a præsensibus expergefacti stupefactis similes videntur. Summe etiam exitiosum est, si desipientes non videant, ipsis profecto haud longe aberit exitium: oculi etiam lucem effugientes, involuntarieque lacrymantes, aut perversi, aut altero major alter fuerit, aut candidum rubeum habuerit, aut pleni sint sanguine, uti in *primō Prognost. text.* 14. & 33. Hippocrat. docet. Facies quoque flammans, vel qua boni videatur caloris cum mœstitia tamen, ex *secunda prorrhēt.*^b idem significat. Capitis viscerumque dolores vehementes atque assiduos, exitium prænuntiare ex 4. libro *Aphorism.* 66. colligitur. Non minus quoque verendam esse totius corporis, vel manuum pedumque, gravitatem, item frigiditatem, atque lividitatem, Hippoc. in 2. *Prognost.*^c *text.* 7. 8. & 9. meminit. Nec non aphoniam, ægrosque taciturnos, vocem clangosam, linguam exustam & præaridam sine siti, stridorem dentium insolitum, convulsionem, palpitationem, singultum, horrorem, rigorem, tremorem, frigiditatem extremorum, crebrasque in his partibus permutationes, exitium significare exinde constat. Idemque facit inquietudo, anxietas, spiritus difficultas, cibos omnes abhorrere, nullumque potum sustinere, vomitus virulenti, sudores frigidi, cervicis, colli, scapularum, atque assidui in toto corpore, quas desudationes Medici appellant. Item stillicidium sanguinis, urinae aquosæ, albæ, lucidæ, fæcesque albæ, ut nuper diximus, alvusque turbata multis crudis pituosis, vel etiam biliosis dejectionibus, nihil delirium levantibus. Item abcessus intro recurrentes, non minusquam exanthemata, aliæque cutis pustulæ, atque efflorescentiæ præter rationem evanescentes. Dolores etiam in ignobili parte oborti, statim desinentes. Cum his igitur vel multis vel paucis una apparens delirium, lethale est, ^{Signa mala deliria subsequen-} maximeque phreniticum. Non minusque, etiam si istorum aliqua vel multa ipsum consequantur delirium, exitium signifi-
ca-^{tia.}

^a P. 37. lin. 15. & seq. ^b Lib. 1. 49. 67. ^c P. 39. lin. 30. & seq.

catur, omniumque maxime, ut nos alias meminimus, si deliria in tremores, convulsiones, singultus, vel aphonias desierint, cum urinis, ut dictum est, albis, claris, lucidisque, quales quinta die *Silenus* minxerat; omnium vero maxime pulsus prælanguidi, respiratio mala, ciborumque appetentia extincta, ita ut quoscunque abhorreant cibos, nullam sitim sentiant, etiam si lingua præarida & multo calore adusta sit, post ipsum delirium observata, exitium denotant. Hæc siquidem tria postremo posita (pulsus scilicet prælanguidi, cibos potusque abhorreere, ac mala respiratio) magni momenti sunt in quocunque morbo ad mortem prænotandam; maximeque, si cum ex prænarratis signis, simul quæpiam illuxerint, & quo plura, & principaliora erunt, eo certius citiusque exitium fiet. At ex iis omnibus, tria tantum nuperrime dicta signa, inter multa ambigua ex bonis judicata, ad exitium prædicendum maxime valent. Quemadmodum his opposita, pulsus quippe vehementes, bona respiratio, probaque tum cibi tum potus appetentia, inter perniciofa multa signa maxime ad sanitatem prædicendam valere, Galen. in Heropyti historia satis demonstravit. Atque hæc sunt, cum quibus, si deliria apparuerint, vel ipsa quoque sequantur deliria, exitium præcognoscemus. De quibus hic brevis quidem sermo est habitus, cum de iisdem ipsis accuratius uberiusque suis locis sit a nobis agendum.

CAP. VI.

Quid fatuitas & oblitio in morbis significet.

Fatuitas
& oblitio
quid
unde.

Fatuitatem & oblivionem principis facultatis, in cerebro sedem habentis, rationis scilicet atque memoriæ, symptomata esse, ab una eademque causâ proficisci, Galen. in 1. de symptom. causis Cap. 7. memoriæ prodidit. Quæ symptomata plerumque simul apparent, & aliquando sola fatuitas vel oblitio, pro-

^a Lib. 1. Epidem. p. 969. Ægr. 2.

prout una cerebri pars aut altera læditur, in quibus speciatim hæc duæ resident potentia, atque excercentur. Stultitiam vo- ^{Stultia}
 cat Gal. 3. *de locis affect. c. 18.* ubi simul fatuitas & oblivio ^{quid etu-}
 apparet, quæ nota est magni in cerebro temperamenti recessus, ^{do.}
 in homine præsertim ingenii perspicacioris, atque firmæ me-
 moriæ, quando hæc cerebrum refrigeratum denotant, cum
 ab ipsius frigida intemperie fiant. ut in *Prorrh.* hisce verbis ex-
 primit: *Quod enim non cognoscant familiares, neque factorum*
recordentur, ex cerebri refrigeratione id nasci constat. Cerebri siqui-
 dem facta refrigeratio, uti Gal. 3. *loc. affect. 5.* docet, animales
 actiones torpidas efficit, atque tum ad memorandum, tum ad
 ratiocinandum ineptas. Ex quo cum rerum species ægre ad
 imaginationem, & rationem ferantur, mirum non est, ægrotos
 factorum non recordari, atque exinde, spiritibus animalibus frigo-
 re torpidis effectis, fatuos stultosque evadere. Accedit non raro ad
 horum generationem, ut in *libro 2. de sympt. causis cap. 7.* nu-
 perrime citato Gal. meminit, humor frigidus pituitosus. Quod
 etiam affirmare videtur in *libro artis medicinalis*, cum dixerit,
 optimam memoriam firmam cerebri substantiam, & oblivio-
 nem fluidam indicare. Fiunt quoque fatui atque obliviosi ce- ^{Fatuitas}
 rebro una refrigerato & exsiccato; aliquibus enim ob laborem ^{& obli-}
 in studiis & ob assiduas vigilias, non minus quam nonnullis ^{o unde.}
 ob labores, etiam agricolis, cum læsa ratione oblivionem ac-
 cessisse, Gal. in 3. *de loc. aff. Cap. 5.* tradidit. Verum ficcato
 cerebro ex laboribus cum oblivione delirium, non tamen fa-
 tuitas, concitatur, hæc enim ab humiditate magis quam a sic-
 citate, hacque homines potius ingenii perspicacioris fiunt, ut
 in melancholicis observamus, & auctor *Prorrh.* in phreniticis
 (quod in ipsis cerebrum siccus fiat) insomnia conspicua ob-
 servari, tradidit. Fatuitas igitur atque oblivio in homine quo-
 que non ægrotante est timenda, tanquam futuri morbi gra-
 vissimi prænuncia; præsertimque si ambo hæc symptomata si- ^{In mor-}
 mul prodeant. In morbis vero acutis sapientes alioquin vi- ^{bis quid}
 ros stultos videri, vel illorum, quos recte valentes plurimum ^{signifi-}
 cant.

ama-

amabant, non recordari, summe est perniciosum, si modo id non ex delirio, sed deperdita tum ratione, tum memoria, seu extincta facultate fit. Quod sane tum ex praelanguidis viribus, tum & signis aliis exitiosis comprehenditur. De quibus in 1. prorr. 64. *Ignorantia cum rigore mala, mala quoque & oblivio.* Et Galen. in comment. *nam cum rigore ignorantia & oblivio victum calorem nativum ab ea, quæ symptomatica est, refrigeratione indicant.* Et de oblivione Hipp. in *Epidemiis*^a, *oblivio sub accessiones, languor, vocisque defectus*: quæ sane ex exitialibus signis esse etiam Gal. in comment. 3. prorr. text. 37. statuit. In acutis vero morbis, quæ post æstuantem calorem refrigerato cerebro fit, semper est perniciosa, victumque, ut nuper dictum est, calorem nativum significat. Non minus quam ea, quæ a principio morbi usque ad finem perseverat, cum malis signis exitium denotat, maximeque in phreniticis, de qua mentionem Apollonii faciens, Hipp. in 3. epid.^b 84. ait: *Extremæ partes undique subfrigidae, aliquantum delirabat, omnium obliviscebatur, quæ locutus esset.* Verum ex delirio videntur nonnunquam ægroti obliviosi, quod sane minus periculi habet, modo delirium, cum quo una oblivio apparet, non sit lethale: quod quomodo dignoscatur, superius docuimus. Hi quidem cum minime sint obliviosi, tamen ex delirio videntur factorum non recordari, quod etiam in nonnullis aliarum facultatum actionibus observatur; veluti cum aliqui putant se videre muscas obversari oculis, festucas adesse multas, vel alia, quæ colligere manibus student, vel respirare cum desipientes obliviscantur & bibere, quamquam multum sitiant: nec non etiam mingere, vel alia operari huiusmodi. Sæpe etiam repente vel fatui vel obliviosi fiunt, sanguine in caput decretorie decurrente, quæ symptomata crisin tunc temporis futuram indicant: quod iudicii nobis ex aliis decretoriis signis innotescit, vel demum oblivio fit aliquando collecto in cerebro pituitoso humore, veluti in comatosi & lethargici. Sunt alii, a gravissimo morbo sanati, quibus oblivio supervenit, quod multis,

^a Lib. 3. p. 1085. E. ^b P. 1111. Ægr. 13.

tis, qui a peste superstites remanserunt, accidisse, Thucydides historicus mortalium memoriæ commendavit.

C A P. VII.

De prædictione ab externis sensibus.

Quomodo ab internis sensibus animalis facultatis cum infirmitas, tum robur, dignosci queat, atque ab ipsis quomodo sit præsagiendum de ægrotantium salute ac morte, hæcenus satis compertum est. Nunc vero idem ab externorum quinque sensuum ratione prosequimur. Horum enim (qui sunt visus, auditus, odoratus, gustus, & tactus) cognitio, atque accurata observatio, apprimè nobis ad morborum exitus prænoscentes conducet; quandoquidem in acuto morbo hi recte valentes magni momenti ad prædicendam salutem esse soleant: neque immerito; cum ab ipsis, recte ac secundum consuetudinem editis, proba cerebri atque partium aliarum sanitas indicetur, & nobis firma vis animalis exinde innotescat. Cerebro quidem atque animali facultate læsa, sensus vel omnes, vel plures, vel aliquis saltem immunis a vitio esse non potest; necesse enim est, ut æger tunc vel non recte ac secundum consuetudinem videat, vel non audiat, vel cum vitio odoret, gustet, aut tactum læsum habeat. Non est tamen necessarium, ut, sensibus omnibus recte valentibus, semper salus sit futura, quando in multis acutis morbis a cerebro illæso, etsi alia viscera patiantur, actiones nedum externorum sensuum, at quinimo etiam internorum, recte obeantur. Sed hæc omnes in perniciosis morbis, ad exitum inclinantibus, perpetuo, morbi tempore, firmæ ac illæse non observantur. Viscere enim aliquo præcipuo perniciose ægrotante, cerebro quoque læsio necessario communicatur, & in ipsis ante mortem sensuum aliqua vitia apparent. Plane enim singulis sensibus recte valentibus, homo quidem mori posse non videtur. His tamen actiones diminutas vel deperditas, vel cum aliquo vitio edentibus, cerebro ipso læso, aut facultate vitiata (exceptis actionibus sensuum,

Animalis
facultatis
robur &
infirmitas
quo-
modo ab
externis
sensibus
dignos-
catur.

suum, ex futuræ alicujus crisis turbatione vitiatis, quæ cum signa decretoria sint, crisin salutarem prænunciant, bonæque ob id existunt, de quibus posterius speciatim agemus) pessimum est; veluti non ita timendum erit, cum id ratione instrumentorum sensuum, neque cerebro læso, neque facultate vitiata contingat, ut quando, crasso humore oclusis opti-
corum nervorum meatibus, ægroti non vident, & meatibus auditoriis non audiunt. Ubi vero sensus non recte ex cerebro, seu facultatis vitio secundum consuetudinem obeuntur, in mor-
bis acutis exitium prænunciant, & procul dubio si actiones plane sublatae videantur, vel cum virium languore si apparue-
rint; tunc enim de salute plane erit desperandum. Sed de his nunc sigillatim etiam agamus, ut ab ipsis sensibus particula-
ribus accuratius prædictionem percutari possimus.

CAP. VIII.

*Quid in morbis ægrotos non videre, tenebricosam visionem, visus
obscuritatem habere, splendoresque oculis apparere,
atque oculos lucem ferre non posse significet.*

Visus læ-
sus, quid
in mor-
bis signi-
ficet, &
unde.

Visus læ-
ditur a
critica
causa.

A Egrotos non recte, ac secundum consuetudinem videre; semper est malum, etsi aliquando exinde nihil certi sciri queat, cum ægroti visu aliquando propter instrumentorum vi-
tium deficient, seu vitiose videant, visorii scilicet nervis aut ob-
structis, aut in oculis orta suffusione, visu vel impedito, vel vi-
tiato: quin visus aliquando tollitur iisdem instrumentis a causa
critica læsis, vel quando crisi ægroti perturbati vel non vident,
vel tenebricosam habent visionem, aut caligo, seu obscuritas,
seu obtenebratio, aut splendor insolitus oculis obversatur, quo
interim expavescunt, vel lucem ferre non possunt. De his in
1. Coa. præfag. sect. 2. text. 8. Quibus surditas cum capitis gravi-
tate, & hypochondrii tensione, & splendore oculi, profluvium
sanguinis significatur. Et Galen. in 3. de Crisibus sect. 1. text. 18.

eru-

erupturi e naribus sanguinis, motum fulgoris oculis apparentem cum visus obscuritate, signum constituit; cum his vero sæpe, ut Gal. voluit, involuntarie lachrymantur, præcordia tenduntur sine dolore, difficulterque respirant. De quibus in 3. Prognost. ^a text. 35. quibus per talem febrem dolet caput, & pro tenebris ob oculos effusis hebetudines subeunt oculorum, ac splendor obvertitur, & pro ventriculi dolore circa ilia, aut leva parte, aut dextra aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione, sanguinem de naribus in his fluere pro vomitione expectandum est; magis tamen in adolescentibus sanguinis fluxum expectare oportet. At paulo post ^b oculos rubros addidit, cum ait: Cervicis dolores impensi, oculi rubri, sanguinis eruptiones ostendunt. Ex quibus signis Galen., ut in lib. de præsa. ad Posthumum cap. 13. testatur, erupturum sanguinem in juvene coram multis Medicis prædixit. De quo, dum Medicis hæc admiranda videntur, æger e lecto se sustulit, tanquam profiliturus, interrogatusque, cur exsilire voluisset, cum nihil adesset, ob quod id facere debuisset, rubri coloris serpentem per laquearia repentem a se visum expavisse respondit. Addidit Gal. ruborem in dextra nasi parte usque ad malam conspexisse. Oculus enim rubeus per se cum capitis dolore sanguinis e naribus eruptionem, ut in Coacis prædict. ^c sec. 1. text. 17. scribitur, prænuntiat. Vertigines vero abortæ cum iis, quæ objiciuntur oculis tenebricosis, & cum agitatione labri inferioris, & multa saliva, orisque ventriculi morfu, atque capitis dolore vomitum futurum (Galeno docente) indicant. Quæ in 3 Prog. ^d 30. Hippoc. ita habet. In febre non exitiosa tenebricosum aliquod ob oculos obversari, vomitum biliosum indicat. De quibus Gal. in 3. de Crisib. Et tenebrosa quædam oculis obversantur, & hallucinantur, & vertiginem patiuntur, & caput dolet, vaporante re aliqua ex humore bilioso, & præterea facta ex nervis compassione. Sed hæc visus symptomata cum coctionis signis, atque cum virium robore, si ad salutem crisis inclinaverit, apparent.

Ubi sanguis e naribus erupturus.

Ubi vomitus futurus.

Si-

^a P. 46. lin. 16. & seq. ^b Lib. 1. Prorrhet. 137. ^c Text. 166. ^d P. 45. lin. 54.

Visus
læsus
quando
summe
pernici-
osum
observa-
tur.

Sine quibus vel non fit crisis, vel si fit, est pernicioſa. Summe vero pernicioſum obſervatur, poſt criſin aliquam ægrotum non videre, vel tenebricoſam habere viſionem, aut caliginem ſeu obſcuritatem, ſeu obtenebrationem oculis obverſari, aut offundi ſplendores aliquos, aut illos lucem ferre non poſſe, præſertimque ubi mala evacuatio ſubſequatur, uti eſt ſanguinis e naribus ſtillicidium, ſudor frontis, temporum, colli, frigidus, aſſiduus etiam ex toto corpore, vomitus virulenti, atque aliæ huiusmodi vacuationes, non minus quam ſi poſt acres, vel in aliis corporis partibus ignobilioribus humores aut exanthemata ſtatim intro recurrant, vel crurum dolores incepti, continuo deſierint. Quod ſi vires etiam prælanguidæ, & præſertim vitales, quæ maxime pulſibus prælanguidis comprehenduntur, fuerint, non longe aberit exitium: de his in Coacis præſagiis^a, *Tumores juxta aures in morbis longis, parvi, ſi inde fluor ſanguinis e naribus, & tenebræ oculis offuſæ moveantur, lethale.* Non vident ægroti ante exitium, exſtincta animali facultate, quod cæterarum facultatum actiones fere deperditæ denotant; omnium maxime pulſus prælanguidi, mala reſpiratio, atque appetentia tum ciborum tum potus deperdita, quomodo ſi ægri non videant, cito morituri ſunt, Hippoc. in 4. libro Aphoriſm. 49. tradidit, quod etiam in 2. coac. præſag. b. ſect. 1. text. 38. ſic ſcriptum eſt. *Jam labefcentibus viribus, ſiquidem æger non videat, aut non audiat, vel a labro, oculo, nare, diſtorqueatur, lethale.* Sed jam ad auditum deſcendamus.

CAP. IX.

De ſurditate in morbis acutis.

Surditas
quid no-
tat in
morbis
acutis.

Ex auditus actionibus mutatis ſurditas, atque in auribus ſonus ſeu tinnitus obſervatus ad prædendum ægrotantium prognosticum magni momenti eſſe ſolent; maximeque ſurditas, quæ etſi per ſeipſam nunquam bona cenſeatur, quando

^a Text. 105. ^b Text. 72.

caput læsum, ut Gal. *in primo Prorrh.* docuit, perpetuo denotat; vel quod pejus est, exstinctam nonnunquam sensitivam facultatem. Fit vero surditas (Galen. *in 1. Prorrh.* 32. scriben- Unde
te) & ob humorem quendam in auditoriis meatibus impactum infarctumque, nihil quod malignum sit habens, & interdum ob exstinctam facultatem, quam in acutis turbulentisque morbis contingere cernimus. Verum tametsi occlusis meatibus au- Critica,
ditoriis surditatem obortam dicat Gal. nihil habere malignitatis, nihilominus in acutis morbis semper mala, illa excepta, quæ ex critica perturbatione excitatur: nam hæc non secus, quam deliria, convulsiones, comata, vigiliæ, anxietas, dolores, & alia hujusmodi symptomata, per se perpetuo mala, aliquando facta in corpore critica perturbatione, optimam aliquam evacuationem præmonstrant; soletque aliquando crisis esse indicium. De qua *in 3. Prorrh.* text. 55. *Hypochondrii tensio cum capitis gravitate, & surditate, quæ consequenter fatigant, sanguinis denunciant profusionem.* Sed certius surditas fit indicatoria, si assidua cum aliis signis judicatoriis fuerit, qualis in *virgine Abderæ* ^b fuit observata, quæ ab octavo die usque ad decimumseptimum, in quo multum sanguinis e naribus fluxit, protracta est, neque plane etiam soluta adhuc perseverans, priorem crisin imperfectam denotabat, aliamque pro morbo resolvendo futuram prænunciabat, quæ reiterata sanguinis eruptione, sudore, atque ad pedes noxio humore decumbente, postea die vigesimo est subsecuta. Quibus vacuationibus neque etiam penitus illius febris causis sublatis, die vigesimoquarto rediit surditas cum aliis symptomatis, quæ crisis absolutissimæ die vigesimoseptimo futuræ fuit prænuncia. Sed non erit inutile historiam istius ægrotæ hic subungere, quam Hippoc. *epid.* 3. text. 78. ^c ita scripsit. *Octavo surditas, febris acuta, in somnis fastidiosa, horrebatque, mentis erat compos, urinæ similes, nono nihil est mutatum, nec proximis diebus, mansit item surditas. quartodecimo mens perturbata fuit, febris remissior, septi-*
mo-

^a Lib. 1. Text. 147. ^b Lib. 3. Epidem. p. 1103. Ægr. 7. ^c Vide locum modo citatum.

modico multum fluxit ex naribus, surditas est nonnihil imminuta. Sequentibus diebus eam fastidium surditasque tenebant, eratque delira, vigesimo ei pedes dolebant, surditas & delirium eam deseruerunt, aliquantum e naribus erupit, sudavit, febre fuit liberata. Quarto & vigesimo repetiit surditas, pedes assidue dolebant, mente excidit. Vigesimo septimo multum sudavit, febre caruit, surditas eam reliquit. Aliquando post aures abscessus futuros aures obsurdescere significat, maximeque ubi morbus ex crasso frigidoque humore foveatur, ex quo recte quidem Auctor 3. *Prorhet.* 67. dixit. *Surdis mansuetæ parotides fiunt, tum alias, tum si fastidiosi quippiam supervenerit, & comatosius magis.*^b In capitis dolore coma & surditas abscessum aliquem post aures eruçant. Sed distinguere debemus surditatem hanc criticam bonam a symptomatice & mala, per signa concoctionis & cruditatis. Cum hac quidem nullum apparet coctionis signum: cum illa coctio in excrementis observatur, quod Gal. in virginis *Abderæ* historia meminit. optima est omnis surditas, quæ decretorie resolvitur, optima evacuatione subsecuta, de qua Hippoc. in 4. *Aph.* 60. meminit. Quibus per febres aures obsurduerint, iis sanguis e naribus profluens, aut perturbata alvus, solvit morbum. vel alvi biliosa dejectione evacuatur, ut in eodem libr. *Aph.* 28. hisce quoque verbis docuerat. Quibus dejectiones sunt biliosæ, superveniente surditate cessant; & contra, quibus surditas adest, biliosorum dejectione finitur: aut etiam si humor ad ignobiles quasdam partes demandetur atque propellatur, in quibus decubuisse dolores aborti significant, quique propterea boni sunt, decreto. ique appellantur: cum his certo tolli surditatem abortam semper bonum erit; uti in virgine *Abderæ* fuit observatum. Atque hæc de illis surditatibus, quæ salutem prædicant, dicta sint. Mala vero, ut jam dixi, per se semper est surditas, quando, ut Gal. docet, cerebrum læsum denotat. lethalis vero, quæ fit extincta facultate, de qua Hippoc. ^d meminit, cum inquit. *In febre continua, si non videat vel*

Abfces-
fus futu-
ros post
aures ali-
quando
significat
Surditas
critica
quomo-
do a
sympto-
matica
distin-
guitur.

Surditas
mala.

non

^a Lib. 1. Text. 159. ^b Ibid. Text. 168. ^c Loco præced. pag. citato.
^d Aphorism. sect. 4. 49.

non audiat, jam debili existente corpore, mors proxima est. Hæc ^{Lethalis} quidem cognoscitur primo ab aliarum facultatum languore, ^{quæ-} ^{nam.} atque etiam quod necessario una cum surditate hujusmodi aliquod lethale signum illuxerit, quam ægrotis in acutis turbulentisque morbis sæpe contingere, auctor *Prorrheticorum* in 1. *Text.* 33. memoriæ tradidit. Est illa quoque surditas lethalis, quæ a criticis malis vacuationibus apparet, & merito fane, cum tales vacuationes sint ex signis judicatoriis non judicantibus lethaliibus; namque ex vacuationibus, quæ juvare deberent, nedum non juvant, sed etiam lædunt, lethales existunt, ut Gal. in *Prorrh.* 3. *text.* 35. docuit. Cum itaque ægroti ab evacuationibus nedum non juventur, sed etiam lædantur, ita ut exinde vel cæci, vel surdi, vel vigiles, vel deliri tunc evadant, sine dubio lethaliter se habent. De his in 3. *Prorrhetic.* a *text.* 43. *Quæ ex naribus cum surditate & ignavitate parva est destillatio, difficile quippiam habet.* Sed Galen. in commento, stillationem illam cum surditate nedum difficilem, sed exitiosam ita habere statuit, ut propterea surditas sit lethalis cum evacuatione aliqua: itaque vel post evacuationem apparens surditas in acuta febre, plerumque est lethalis, modo non ex humorum copia fiat, qualis fuit in Horophonte^b, qui tamen, ut quoque Galenus annotavit, ex aliis signis in principio moriturus conjiciebatur, qui etiam præter artis spem superstes evasit. Eodem quoque modo, ut dictum est, si evacuatio subsequatur, qualem in Philista Hippoc. in *epid.* 3.^c observavit, de quo ita scribit: *Primo die biliosus, pauca vomuit, flava illa primo, sed deinde virulenta, pluraque alvo stercora excrevit, noctem habuit molestam. Altero die surditas, acuta febris, dextrum hypochondrium est contentum, ac intro inclinabat, urinae tenues, pellucidæ, & cetera; qui quinto obiit phreniticus.* Si vero surditas, præterquam quod sequantur vacuationes, etiam una cum illa alia signa perniciofa illuxerint, multo plus exitii judicium confirmabitur. De qua in 1. *coa. præfag.* d *sect.* 2. *text.* 10. legitur. *Val-*
de

^a Lib. 1. *text.* 141. ^b Lib. 1. *Epidem.* p. 974. *Ægr.* 3. ^c P. 1070. *Ægr.* 4. ^d *Text.* 197.

de surdi, prebendendo tremuli, lingua resoluti, torpidi, malum. Quæ postea clarius fere repetuntur sic: *capite dolentes, surdastri, intremiscentes manibus, dolentes a cervice, meientes nigra condensata, vomentes nigra, lethaliter habent.* Quæ surditas cum lethali-
 Omni-
 um ma-
 xime ex-
 itialis
 quænam.
 libus signis in *Philista*^b moribundo, ut nuper dictum est, illu-
 xit. Omnium vero maxime exitialis est, quæ fit cum prælan-
 guidis viribus, de qua 5. *coa. præfag. c. sect. 1. text. 27.* sic scri-
 ptum est. *Jam labascentibus viribus, siquidem æger non videat,*
aut non audiat, lethalis. Sunt demum quædam surditates, quæ
 delirii seu phrenitica signa existunt, de quibus auctor *Pror-*
rheticorum in 1. Prorr. 10. habet. *Qui in capitis doloribus ærugi-*
nosos vomitus habent, vigilantque cum surditate, cito vehementer
insaniunt. Sed hæc surditates, cum exitiosæ phrenitidis, ut nos
 superius docuimus, sint præsagia, propterea sunt exitiales. De
 his etiam *text. 32.* *Surditas, urinæque absque residentia prærubræ,*
& sublime petentia, mentis aberrationem portendunt. Galen quo-
 que in eodem lib. in acutis turbulentisque morbis surditatem
 inter signa phrenitica reposuit, & auctor *Coac. præfagiorum d*
in 1. prorr. 18. ait: *in iisdem acutis febribus aures obsurdesce-*
re, esse furiosum. Hæc itaque surditas delirii prænuncia eo-
 dem quidem modo judicatur, quo alias deliria fore judicanda
 prodidimus. Sed ad sonitum aurium in iisdem morbis obser-
 vatum sermonem convertamus.

CAP. X.

De tinnitu aurium in morbis acutis.

Aurium sonitus in acutis morbis sæpe apparet, atque ali-
 quando ægroti falso de aurium sonitu conqueruntur, ut-
 pote eo modo delirantes ipforum læsa imaginatione scilicet,
 quod imaginentur sonos audire, etsi vere non audiant, hinc
 ipforum aliqui tibicinas abigi contendunt. Sed de his nunc non
 agimus, cum satis in capite de prædictione ex delirio a nobis di-

^a Coac. præf. 176. ^b Loco præced. pag. allegato. ^c Text. 72. ^d Text. 196.

dictum sit. Hos vero aurium veros sonitus, pro varia editi soni forma seu figura, Medici quandoque appellant *bumbos*, a sono quem apes edunt; aliquando *tinnitus*, ab illiusce soni cursu interrupto, aliquando *trismos*, id est, sibilos, qui fiunt ex tenui flatu exiliter in aures delabente, sibilorumque modo prodeunt; atque demum *ichos* seu strepitus, prout cum strepitu edi videntur. Galen. in *primo Prorrheticorum* docet, ex flatuoso spiritu propter cerebri inflammationem, ex humiditate, quæ in capite redundat, aut ex assidua acuta febre in biliosa materia, quæ per venas fertur, concitato, atque se in auditorios meatus insinuante, tales in febribus tinnitus habere ortus putavit: a quibus causis etsi fiant, non tamen semper, quando etiam ab humoribus tenuioribus in caput elatis & etiam ad auditorios meatus motis, ita ut hic tinnitus symptoma sit cerebri male affecti tenuiori humore, vel sanguine vel bile, agitato ac commoto, exitum non habente, ex quo mirum non est, si sanguinis e naribus eruptiones non raro aurium hi sonitus, vel tinnitus, vel sibili præcedant, qui a sanguine exitum non reperiente agitato, ac ad auditorios meatus commoto fit, non autem ex flatu: quid enim sonitus hi, si ex flatu fiant, ad profluvium sanguinis e naribus erumpendum? Hoc quoque Galenus videtur innuere, cum in *secundo Prorrheticorum* dixerit; *humorem ad caput ascendentem facere tum desipientiam, tum aurium sonitus*. Hujusmodi autem sonitus in auribus in acute febricitantibus duo præcipue notare solet, delirium quippe sæpe phreniticum, ubi præsertim ab humore in caput ascendente fiant, qui sane cum signis cruditatis, neque in die decretorio apparentes, cum viribus prælanguidioribus, lethalem phrenitidem denuntiant. Atque hoc modo fortasse tales tinnitus auctor Coacorum prælag. intellexit, cum in 1. *Coac. prælag. 4. Sect. 2. text. 6.* dixerit: *Bombus in acutis & sonitus aurium lethalis*. Hujusmodi vero iudicium fit de tinnitu permanente, atque non de continuo silente, seu cessante, quod genus sonituum in auribus in febribus hac ratione non fore timendum, Galen. in *ter-*

Autium
veri so-
nitus
quomo-
do a me-
dicis
quando-
que vo-
centur.

Quod
quid no-
tant in
morbis
acutis.

Quinam
sunt ti-
mendi.

Sanguinis eru-
ptionem
quando
signifi-
cant.

Decreto-
rii quo-
modo
cogno-
scuntur.

Ab ima-
ginatione
c. læsa.

*tio, de Composit. Medic. Cap. 1. secundum loca prodidit. Assidui itaque sunt timendi, utpote qui vel delirium denotant, vel sanguinis e naribus futuram eruptionem. Delirium quidem denotant in morbi principio, atque etiam morbo prægresso plane crudis existentibus humoribus, phreniticum, si cum signis phrenitidis, quæ superius prodidimus, atque gravitate aliqua in capite observata, præsertim in naribus, hoc enim humore repletum caput ii indicant, ex quo fit phrenitis, quæ plerumque, ut alias docuimus, est lethalis. De his auctor Prorrheticorum ^a: *Si in ardente febre aurium sonitus cum caligine fuerit, proveneritque in naribus gravitas, mente ex melancholia aberrant.**

In morbi tamen vigore, sæpe sonitus aurium sanguinis eruptionem significant, qui tunc temporis fit, sanguine in caput ascendente, qui, ni excernatur a natura per nares, remanat in caput, inflammationemque ac delirium phreniticum parit. Vaporibus vero in caput ascendentibus tinnitus obortus simplex delirium tantum denotat, idipsumque *paraphrenesin* Græcis appellatum; quæ affectio non est continua, sed in accessionum declinationibus cessans. Decretorii vero aurium sonitus propriis signis cognoscuntur, quippe quod fiant in die aliquo decretorio, humoribusque, vel plane, vel magna ex parte coctis, una cum viribus constantibus. Aliquando aurium sonitus indicant cum delirium tum sanguinem e naribus fluxurum, ut in 1. *Coac. præfag.* ^b *Sect. 2. text. 7. Sonitus aurium cum hebetudine visus, & gravitate narium, mentem movet, & sanguinem e naribus brevi stillaturum esse significat.* Sed recte quoque postea auctor eorum librorum ^c scripsit, *In ardentibus superveniens sonus aurium, cum hallucinatione oculorum, & narium gravitate ex melancholia mente aberrant, nisi sanguis effluerit.* Quod sane videtur esse verum, quando sanguine in caput ascendente, nisi foras excernatur, delirium cum inflammatione concitatur.

Demum sunt, qui desipientes læsa imaginatione, tum sonitus in auribus, tum alios sonos se audire contendunt, hinc ali-

^a Lib. 1. Text. 18. ^b Text. 194. ^c Coac. præf. 131.

aliquos tibicinas abigi, ut Galenus observavit, jubere. Hi vero in numero delirantium reponuntur, ab ipsisque perinde, ac a deliriis iudicium de futura salute fiet. In morbis vero longis, In mor-
bis lon-
gis quid
notant. vel in iis qui adhuc non ægrotant, sonitus aurium plerumque gravem morbum minatur, magisque si cum capitis dolore, gravitate, aut vertigine, aut vocis tarditate, vel manuum torpore appareant, vel ab ipsis hæc fuerint subsecuta. Cum quibus auctor Coac. prælag.^a 5. Coac. prælag. Sect. 1. text. 12. sæpe apoplexiam, epilepsiam, vel oblivionem portendere tradidit, neque immerito, cum frigidorum crassiorumque in capite humorum multitudinem denotent; ex qua singula prædicta mala fieri posse, nemo in arte medendi exercitatus ignorat.

C A P. XI.

Quid fœtores in morbis, quidque cibos potusque graveolentes, insipidos, vel mali saporis ægrotis videri significet.

In morbis duobus modis fœtores observamus, in ægrotis scilicet, quod spectat ad assidentes, quorum odoratus offenditur, atque in oblatiis cum cibis, tum potibus, tum pharmacis, quæ ægrotantium odoratus vitium detegunt. Assidentes vero sentiunt odores ab ægrotantium corporibus, vel in excrementis, vel in respiratione, vel in ore, vel in naribus, vel in aliis partibus. In excrementis fœtores semper mali, ex Galen. *in tertio Epidemiorum*, qui fœtida semper exitiosa esse affirmavit. & Hippocrates in *Prognosticis*^b vomitiones omnes fœtidas maxime damnat; idque, quod, ut Galen. docet, graveolentia omnia putredinis sint indicium, quam sane cum nigro atque livido humoris colore exitium prædicere Hippocrat. *in secundo Prognosticorum*^c tradidit; quoniam, ut meminit Galen. extinctio- nem caloris nativi indicat. At scitu dignum existimo, præno- scendos esse tum graveolentiæ gradus, tum humorum seu excretorum varietatem, quæ varium prædictionis iudicium red-

^a Text. 161. ^b P. 41. lin. 10. ^c Ibid.

Cibos,
potus,
medica-
menta,
graveo-
lentia vi-
deri,
quid in
morbis
signifi-
cat.

reddent. Nam etsi dicat Hippoc. in excretis per vomitum omnes putres graveolentesque odores esse malos; attamen non omnes lethales existunt, sed qui impense graveolent; cujusmodi sunt alvi fluxus colliquativi vocati, quos in pestilentibus febribus observamus. In morbi vero vigore, cum signis coctionis interim summe putres & graveolentes humores critice excernuntur. Respirationes autem graveolentes maxime exitiales observantur. Sed de his hæc obiter dicta sufficiant, verum suis locis de his accuratius, ubi præsertim de graveolentia excrementorum sermonem instituemus. Ægrotis vero omnes tum cibos tum potus, tum medicamenta oblata putrida atque graveolentia videri, malum, quod summe putridos humores intus in corporibus redundare denotet, quandoquidem odoratus non secus quam gustus vaporibus a variis humoribus putridis ad linguam & nares, seu cerebrum exhalantibus, vitatur, intusque quod est vel odoris vel saporis, ut Philosophi dicunt, prohibet extraneum, quod offertur odoris atque saporis, quin recipiatur & dignoscatur. Ex qua re, tum naribus, tum lingua, vapore a summe putridis humoribus exhalante infectis, omnia, quæ tum odorantur, tum gustantur, putrida videntur. Ægrotos quoque prorsus, ut etiam dictum est, destitui gustu, etsi malum sit, non tamen nisi extincta animali facultate id fiat, mortem præfagire poterit; quare hæc ex aliis signis, aut bonis aut malis, judicii capient certitudinem.

Eodem modo etiam, cum ægroti omnia sibi oblata, amara, vel salsa, vel acria, esse putant; hæc enim non nisi redundantium humorum qualitates notant, nihil ad præfagium ipsorum observatione faciente. Sed jam ab actionum sensus tactus symptomatis Prognosticum persequamur.

C A P. XII.

Quid stupor, seu torpor, & sensus tactus deperditus significant?

Torpor
unde.

In acutis morbis sæpius partes corporis torpescunt, seu stupidæ redduntur; qui affectus duplex est, scilicet vel animi vel

vel corporis, atque hic, vel aliquarum partium, vel totius corporis; estque sensus obscurus, seu diminutus partis sentientis, qui *stupor* appellatur. Etenim quæ partibus sensum adiungunt, stupefacientia propterea vocamus, veluti motum diminutum *torporem* aliqui dicunt, etsi non pauci velint, confundentes utrumque, tam stuporem, quam torporem, sensum motumque diminutum denotare, ut iis accidit, qui altero crurum compresso sedentes illud ipsum paulo post ægerrime movent, & fere sensu destitutum sentiunt. Fiunt vero, vel ut Gal. 2. *Prorrh.* 36. docuit, cerebro humefacto, vel refrigerato, vel ex humiditate atque frigiditate ipso læso, (quæ cerebri frigiditas duplex est, scilicet aut intemperies frigida simplex, vel cum materiâ frigida, aut extinctio caloris nativi.) vel quocunque modo intercepto spiritu, ne ad partem affluat, ut si nervi obstruantur, si tamen verum sit, eos pervios esse, vel si incrascentur; aut comprimantur, veluti renibus inflammatis crura stupefunt compressis ab inflammatione nervis. Itaque si in principio pars aliqua obtupefcat, periculum est, ne vel paralysis vel apoplexia oriatur, quod in 7. *Coac. præf.* ^a *sec. 2. text. 1.* sic legitur. *Torpores & sensus privationes, præter consuetudinem ortæ, futuras apoplexias denuntiant.* Quod sane in acutis morbis maxime erit exitiosum, ni febris magna succedat, quæ humidum tum absumat, tum frigidum cerebrum calefaciat. Unde Hippocrates in 5. *Aphor.* 5. dixit: *Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur.*

Stuporis
& tor-
poris
differen-
tia.
Horum
causæ.

Verum ut certe præfagias ex stupore in aliqua parte conspecto, alia signa consulito, cum a solo stupore nihil certi ad præfagium sciri queat. Prægresso vero morbo, si a læso nervorum principio stupor fiat, semper erit timendum, nam vel extinctum calorem nativum, vel noxium humorem ad cerebrum decubuisse, erit indicium. Ex quo in *libr. 1. Sect. 1. text. 14. Coac. præfag.* merito dictum est: *Torpores a multis rigoribus maligni*, quod hi fiant extinctione caloris nativi. A calidissimo morbo partes refrigerari, summe esse exitiosum Gal. in 3. *Epi-*

Stupor
quid in
morbis
signifi-
cet.

pidemiorum docuit. Non minus perniciosum forte est, noxios humores ad cerebrum nobile viscus decumbere, ut Galen. *in lib. constit. art. Med. cap. 18.* scriptum reliquit. Cognoscitur vero a cerebro læso hoc malum fieri, quod præcipue capitis partes torpeant & stupidæ videantur. De quibus Gal. *in 7. Aph. 14.* scribit. *Stupor vero est, cum neque loquuntur, neque agunt quicquam, sed apertis oculis immoti manent, iis, qui metu & timore perculsi & attoniti sunt, similes.* Quem stuporem a vulnere aliquando fieri, atque malum quoque esse Hippoc.^a docuit. Mentis non minus stupor fit ab iisdem jam dictis causis cerebro læso, Galeno *in libro quinto Aphorismorum* docente. Ignaviaque est mentis stupor. Si partes vero infernæ, quibus nervi ex spinali medulla procedunt, stupore afficiantur, minus est malum, a quo nequaquam exitium, nisi una illuxerint alia lethalia signa, timendum erit. Tamen interdum cerebro, sanguine ad ipsum per modum iudicii ascendente, læso, partes aliquæ superiorum stupent, sanguinis eruptionem denotantes, & inferiorum aliquæ etiam, eodem modo natura critice noxios humores ad ipsos deponente, stupidæ effectæ, humoris metastasin, id est, transmissionem criticam præmonstrant. Distinguentur vero decretoriæ ab aliis, quæ exitiosæ sunt, signis coctionis, virium robore, facili ægrorum tolerantia, atque morbi, symptomatumque allevatione.

Stupor
quando
critice
fit.

CAP. XIII.

De prædictione ex corporis caliditate.

Quoniam ad sensum tactus spectant caliditas, frigiditas, siccitas, humiditas, mollities, asperitas atque colores, quæ omnia cum non minus quam alia nobis ad prædictionem faciant, optimum erit, de hisce quoque nos agere, quod quidem nunc faciemus, a corporis ægrotantis caliditate exordientes, ab ea enim tum salus, tum exitium, aliis non neglectis

^a Aphorism. Sect. 7. 14.

etis signis, præsentiri potest. Caliditas vero, quam nos ad Pro-
 gnosticum observamus, aut mitis tepidave, aut vehemens &
 acuta existit, atque ipsa rursus vel æqualiter in toto corpore,
 vel in quapiam tantum parte observatur. Mitis ac placida, per-
 petuo bona, si præsertim cum æquali totius corporis, (ut in
 Prognosticis Hippocrat. docuit) mollitie, aut quæ bene va-
 lentis calori sit similis. Alios siquidem recte valentes carnes sub-
 frigiditas, alios temperate calidas, atque alios intense calidas ha-
 bere, observatur. Ex quo cum ægrotantes, si calorem simi-
 lem recte valentium habuerint calori, bonum est. Hincque
 vehemens acutaque interdum caliditas, & aliquando moderata
 & subfrigida in ægrotis laudari solet, ea inquam, quæ calidi-
 tati corporis antea benevalentis proxima videtur. Non secus
 quam urinæ, atque alia excrementa, si sanorum excrementis
 similia prodeant, bona existunt. Bonum igitur est ægrotan-
 tium corpora, quod ad calorem spectat, vel nihil vel parum
 alterata, aut mutata esse. Ex calore febrili, de quo fufius po-
 sterior loquemur, optimus est, temperatus, suavis, æqualis
 in omnibus corporis partibus, cum quodam humido, qui ma-
 xime nativo calori sit similis, quique ut Gal. in 2. de natur.
 hum. meminit, non modo temperate calidus, sed etiam humi-
 dus existit, ad differentiam ignei acutique, qui a nativo ma-
 xime est differens. Ille itaque temperatus calor, optimus per-
 petuo erit, nisi nos morbi malignitas fallat. Nam sunt ex ma-
 lignis morbis plures, calorem blandum naturali apprime si-
 milem habentes, intus nimirum concluso calore, neque foras
 libere diffuso; quamobrem bono illi calori corporis una totius
 æqualem mollitiem conjungi oportebit, de quibus Hippocra-
 tes^b 2. Progn. 5. ait. *Optimum vero est, si corpus omne æque
 calidum, molleque est*, æqualis enim totius corporis mollities
 distinguit bonum calorem ab aliis, qui boni non sunt. Potest
 enim caliditas in aliquo ægrotante temperata æqualisque videri,
 cum tamen a morbo malignissimo proficiscatur. Hanc vero
 denotabit corporis inæqualis mollities, quippe quod dura hy-
 po-

Caliditas, quæ
 ad Pro-
 gnosti-
 cum ob-
 servatur,
 qualis
 est.

Calor in
 ægrotis
 quinam
 bonus.

pochondria plerumque observentur, minimeque etiam caliditas ea æqualiter in universo corpore est diffusa: uti cum extremæ partes minus calidæ sint, quam ventres, qui his sunt calidiores. Itaque caliditas temperata æqualiter in toto corpore, cum æquali quoque mollitie, semper bonum signum erit, siquidem fieri non potest, quod corpus tali caliditate ac mollitie observatum exitiose ægrotet, id enim viscera phlegmone, obstructionibus, intensaque putredine carere, nobis certum erit indicium. Molle etiam æqualiter corpus observatum, distinguet a bona caliditate hecticam, qua forte quod mitis placidaque sentiat, aliqui decepti sæpe hecticos non dignoscant. Hecticorum caliditati non mollities, sed squaliditas potius solet conjungi. Hectica vero febris non iis solum cognoscitur, at etiam ipsiusmet caloris inæqualitate; quando ab assumpto cibo Hecticæ febres, ut in 2. *Progn. text. 60.* Galen. meminit, exacerbantur. Optimus igitur erit calor temperatus, æqualiter per totum corpus diffusus, cum æquali quoque mollitie. At nedum hic, sed quin etiam intensus vehemensque calor per omnes corporis partes diffusus in ardentibus febribus, quum proprium ardentium malignarum sit (Galeno in 3. *Prorrhet. text. 61.* docente) ut eæ summas partes non calefaciant; vel non malignarum, ut totum corpus usque ad summas partes æqualiter exurant: significant enim hæ, ut Gal. scripsit in 7. *Aphorism.* viscera vehementi carere inflammatione. Partes etiam quasdam corporis plurimum in acutis morbis incalescere, sæpe optimum est ad prænoscentiam salutem, maximeque cutaneas, ad quas sæpe natura tum caloris æstum, tum humores noxios deponit. Extremas corporis partes valde calidas, in talibus morbis sentiri optimum non minus est, veluti oppositum si observatur in his, magnum malum: hinc pessima est extremorum frigiditas in morbis acutis; itaque harum partium caliditas bona, ut signum existit; quod denotet interna viscera neque magno phlegmone, neque inflammatione, neque intensa aliqua humorum putredine offendi, neque naturam multitudine crudorum humorum gravari, atque etiam significet calorem febrilem viscera reliquisse, partesque longinquas invasisse, vel

Hectico-
rum ca-
lidas
quænam.

Calor in
ægro-
tis
quinam
optimus.

vel noxios humores ad easdem detrusos fuisse; ad pedes enim caliditas deducta morbum declinasse in multis indicat: ex quo Hippoc. ^a dixit, in declinatione febris, calore ad pedes descendente, ægrotis cibum esse offerendum. Extremarum partium caliditas quoque, cum rubore atque inflammatione, in acutis morbis, bonum. De qua Hippoc. in 3. Progn. ^b text. 18. *Maxime vero juvantur, si cervix ac pectus traxerit ruborem, nec sacer ignis intro recurrat.* Et paulo post text. 22. ^c *Securissimum vero est, si rubor quam maxime foras vertatur.* Sed jam, his præmissis, quomodo corporis caliditas existit, cum quo totum corpus liquatur, marcescit, atque contabescit: qualis est hecticorum, quæ nisi, antequam solida corpora colliquaverit, corrigatur ac emendetur, plane ad exitium illos ducet. Hæc vero æqualis uniformisque existit, acuta, non multum tactui sensuique manifesta, ex quo multi propterea has febres in principio non cognoscunt. Diximus vero superius Galenum hujusce caloris tale signum docuisse, quod in 2 prog. 60. ita habet. *Per febres hecticas partes ipsæ corporis solidiores ignitæ evadunt, ob id igitur assidue febris in seipsa manet, calorem obtinens perinde ut calx, debilem contingentibus.* Itaque quoties esitant ac bibunt, simile quiddam accidit, quod in calce evenit aqua perfusa, quo fit, ut contingentes exterius ægrum multo calidiorem persentiant. Hæc vero totius corporis uniformis caliditas, quæ cum assidua febre est tepida, vel subfrigida appa-rens, suspecta erit, quod indicet totum incendium intra viscera contineri. Galen. ex Hippocrat. in secundo de ratione victus in acutis, & in primo libro Prognosticorum ^d dixit: *Corpus in acutis febribus non admodum pro ratione febris calere, membraque frigida vel tepida nudare, perinde ac si incendio conflagrarent, malignitatis esse signum.* Hujusmodi tepida caliditas, etsi nunquam bona, tamen per se sola nihil certi præstat, veluti etiam vehemens facit caliditas, quæ etsi per se mala semper sit, non tamen certi quicquam ad exitium prædicendum habet, ac quinimo non raro post

^a Lib. de rat. vict. in morb. acut. p. 386. lin. 52. & seq. & p. 398. lin. 28. & seq. ^b P. 45. lin. 14. ^c Ibid. lin. 20. ^d P. 37. lin. 43.

Quæ-
nam per-
niciosa.

post rigorem corpus valde incallescere, crisis proximæ nobis est indicium, proinde ex aliis signis certitudinem capiet. Vehemens vero corporis totius, vel thoracis tantum, vel ventris caliditas, perniciofa, si diu durat; resolvit enim vires, siccat, colliquatque, a qua quidem, si corpora convellantur, exitium prædicit, quando exinde ortæ convulsiones, quod fiant siccatibus nervis, omnes sint lethales, ex quo Hippocrat. in septimo Aphor. 13. dixit: *Ab æstibus fortibus convulsio, aut tetanus, malum.* Vehemens quoque caliditas tum in facie, tum in hypochondriis, tum in thorace, pessima existit: hæc enim visceris alicujus, illa autem cerebri phlegmonem indicat, quanquam non semper flammans facies phlegmonis signum existat, & quini-
mo sanguinis criticæ eruptionis indicium, cui signo signa alia deteriora respondere debebunt: si vero hæc signo aliquo apparuerit pernicioso, perniciem ostendet. De qua in 2. Pror. ^a 14. legitur. *Faciei color bonus, & mæstitia multa, malum.* Etenim, ut ait Galenus, cum florida quidem facies apparuerit, ægerque valde tristis fuerit, quædam in cerebro valde calida affectio esse videtur, quæ sanguinem exurit. Cum sudore vero facies valde flammans, malignitatem Galen. indicare prodidit; & merito exitium præmonstrabit, cum ea cerebri magnum phlegmonem denotet, qui inter lethales morbos recensetur, sicque sudor, qui nihil juvat, unum ex signis exitiis est. De hac auctor Prorrheticorum in 2. Prorr. ^b 33. *Æstusosi rigores quadantenus perniciosi, flammans quoque cum sudore facies in his mala.* In ventre vero atque thorace æstus, seu intensæ caliditas semper mala, nam ibi adesse testatur morbum sæpe magnum, ac lethalem, ut quando ex visceris magno malignoque phlegmone procedit; quod si est, extremæ partes vel tepescunt, vel frigescent, de quibus in primo Prorrhetic. text. 7. *Qui in hypochondrio refrigerata febre ardores relinquuntur, tum alias, tum in sudoribus, mali sunt.* Et Hipp. in 4. aph. 48. *In febribus non intermittentibus, si partes exteriores frigidae, interiores urantur, & sitim habeant, lethale.* Circa ventriculum vero cum cor-
dis

dis morfu æstuosos calores perniciosos esse, Hippocr. quarto libro Aph. 65. tradidit. Item æstus laterum cum dolore, atque rigore, damnat auctor Prorrh. in 2. Prorrh. ^a 32. Lateris siquidem æstus (ait Galen) cum dolore signum est phlegmonis, quæ partem eam infestat, si vero & rigor ipsis supervenerit, suppuraturum exspecta phlegmonem. Viscerum autem phlegmonum suppuratorum rari sunt, qui sanentur: nulli, viribus jam prælanguidioribus factis. Corpora etiam cum ex aliqua prægressa evacuatione, si nedum calore febrili liberentur, at magis recalescant, malum esse tradidit auctor Prorrh. 2. Prorrh. ^b 32. quum dixit. Si ex perfrictione sudantes recalescant, malum. Ex his quoque æstus dolorosus, & rigor superveniens, malum. Gal. enim in comm. ait: Si in morbo quis, postquam sudaverit, frigidior quidem protinus, quam naturæ conveniat, fiat, rursusque febricitet, non sine periculo afficitur. Sicut auctor Prorrheticorum paulo post. ^c Si in sudoribus vigiles recalescant, malum. Quod in 2. coac. præfag. ^d sec. 1. text. 4. hisce verbis expressum est. Exsudantes, vigiles, recalescentes, malum. Sed de his nunc fatis; addamus refrigerata corpora vix recalescere, summe in morbis acutis esse perniciosum; extincto enim nativo calore vel resoluta, vel suffocata, id fit: non minus etiam lethale videtur, si in extimis summisque partibus observetur, quippe eas refrigeratas vix recalescere. Hinc in primo Epidemiorum ^e Hippocrates ait: Frigebant his multum extremitates, vix his calor revocari poterat. Corpora quoque cito incalescere & frigefieri, malum itidem est signum. Significat enim, ut Galen. docet, morbum summe malignum, quod si non lethalem, morbum saltem longum fore præfagit: in acuto vero morbo, qui cito vires resolvit, exitium portendit. Sed jam tempus est, ut ad prædictionem ex corporum frigiditate veniamus.

C A P.

^a Lib. 1. 66. ^b Lib. 1. 66. ^c Ibid. 68. ^d Text. 41.

^e P. 940. lin. 5.

Ex frigiditate corporum quid præfagiendum.

Frigiditas corporis quænam optima.

Raro bona.

Quando lethalis.

In quibusdam ægrotis non verenda.

Frigiditas corporis, quæ potius fit moderata caliditas, post aliquam bonam evacuationem, pulsu reddito meliori ac vehementiori, apparens, optima est. Sublatam enim febrem esse critice denotat. Item refrigerata seu sedata febris caliditate, cum urinis coctionem denotantibus, vel sputis, vel alvi dejectionibus, (ubi morbus vel venosum genus, vel partes spirituosas, vel ventrem occupavit) pulsu ut jam dictum est meliori reddito, optimum est, tuto enim sanitatem rediisse significat. Frigiditas vero nonnunquam critica observatur, optimam crisin præcedens, de qua postea. Sed raro tamen contingit, ut quicquam boni corporis frigiditate præfagiamus. Hæc vel in toto corpore, vel in externis partibus observatur; plerumque continuus febribus est exitialis: attamen in quibusdam corporibus robustissimis non exitium, sed longitudinem præmonstrat. In prælanguidis vero perpetuo lethalis; si scilicet morbus præsertim magnus vehemensve fuerit: quæ vero fit extincta facultate, exitium proximum præfagit. Sed ab hac causâ fieri, signa alia exitiosa præmonstrabunt. Aqua inter cutem laborantes non pauci observantur, præsertim ascite & leucophlegmatia, qui corpus fere totum frigidum habent, & non minus in suppuratis, moribundis. Illi enim fere totum corpus algidum habent, quod iis contingit, plurimo innati caloris resolutio, vel uti illis ex frigido humore evenit. Verum in extremis partibus ea frigiditas nihil certi perpetuo prodit ad Prognosticum. In quibusdam enim ægrotis non acute ægrotantibus hujusmodi frigiditas non est admodum verenda. In morbis enim, ait Galen. qui sunt sine febre, & hyeme, & in ætate senili partes extremas corporis, veluti nares, aures, pedes, manus frige fieri, nihil absurdum; quippe, ut ait Galen. 2. *Prognost. text. 4.* quæ carne vacant ex natura, longeque sunt a visceribus positæ: non tamen in acutis, mediocre est malum; per illas enim calor natus, præ debilitate nequaquam permeat ad extremas corporis partes; in morbis

os ventriculi lædente, vel ab immoderata lætitia continuo oborta. Opprimitur etiam natus calor, vel suffocatur in visceribus, ex quo cæteræ aliæ partes ab ipsis remotæ, solito calore carentes, refrigerantur, aut copia plurimi alimenti, seu ciborum ore ventriculi gravato, seu vehementer a mordentibus humoribus (Galeno *in secundo text. 45. de ratione victus in acutis* docente) commorso, vel a multitudine vitiosorum seu crudorum humorum in visceribus contentorum, calorem fere suffocantium, vel exinde insigniter oppressio; non secus atque fit, si supra ignem viridium lignorum magnam copiam conjeceris, quæ is nedum non augetur, sed suffocatur atque diminuitur: eadem etiam copia humorum in visceribus concluditur calor, quo minus ad extimas partes permeare queat, quippe venis, arteriisque exinde obstructis, per quas calor a visceribus ad illas partes diffundebatur, febresque hoc modo obortas *typhoides*, alii *asaphodes*, id est, obscuras, & latentes, atque alii foris mites, intus conturbantes, appellant, quippe cum a multitudine putridorum humorum, vel a multis frigidis, crudisque, & crassis, humoribus calorem suffocantibus, vel in visceribus ab oborta phlegmone, vel ex venefica putredine fiant, omnes cum partium extremarum frigiditate, vel saltem subfrigidis, vel non calidis iisdem partibus, apparent. Exstinguitur quoque, ut jam diximus, nedum per strangulationem, suffocationemve natus calor, sed non minus ab intensa tum frigiditate, tum venefica qualitate nobis occulta, qua vita nostra corrumpitur, quod devoratis venenis cum frigiditate, tum ex proprietate totius substantiæ interimente observatur. Demum calore naturali in solidis partibus qui sedem, ut Galen. meminit, habet, a majori vel flammæ caliditate humorum, quo ipse calor conservatur ac vivit, absumente, resoluta ac dissipato, ut in hæcticis, vel a visceris alicujus ingenti dolore calorem naturalem visceris corrumpente ac resolvente, de quo merito scripsit Hippoc. 7. *Aph. 60 In forti dolore ventris, partium extremarum frigiditas, malum.* Vel denique a quapiam immodica corporis, aut arte procurata, aut sponte facta vacuatione, ut in Syncope fit, homines refrigeratis extremis moriuntur, atque demum exaper-

tis arteriis resolutio calore. Sed jam his auditis, ad frigiditatis ^{Extre-} partium corporis extremarum prognosin descendamus. Quæ ^{marum} si frigescent, natura crisin cum bonis signis aggrediente, salu- ^{partium} tare erit. Verum in accessione periodica, & in morbis longis ^{corporis} quicquam certi ad prognosin frigiditas partium extremarum ^{frigidita-} non habet, neque in senibus; per hyememque extrema frige- ^{tis Pro-} scere non est exitiale. *In acutis vero non mediocre est malum, sed valde perniciosum symptoma, utpote, quod magnis superveniat viscerum inflammationibus.* ut Gal. 7. Aph. 1. tradidit. Excipitur tamen frigiditas extremorum a cibo intempestive assumpto, vel ab accessione aliqua ortum habens, in qua nedum extrema, ut Galenus in secundo Prognost. docuit, sed cutis quoque circum costas & ventrem posita frigida redditur. Extremorum vero frigiditas aliquando in principio una cum morbo incipit, quod symptoma in vagantibus hoc anno febribus malignis multis vidimus, quæ vel ab intensissima putredine, perinde ac a veneno viscere aliquo læso, atque exinde naturali calore vel admodum resolutio, vel intus ea de causa retracto, vel a multitudine valde putridorum humorum fere suffocato, aut denique ex crudis pituitosisque humoribus succensa febre, veluti in amphimerinis observatur. Quare extremorum frigiditas perpetuo in febribus continuis est mala, quæ ni exitium, saltem morbi malignitatem denotet, plerumque vero exitium. Malignitatem tantum præfagit in principio una cum febre apparens, quæque non admodum vehemens sit. Symptoma propterea esse malignarum febrium pathognomonicum, Medici affirmant, cum qua sæpe ægroti non multum sitiunt, neque linguam habent admodum siccatam, & ipsa interim æqualis temperata per totum morbi tempus, interim inæqualis, modo parva, modo aliquantulum aucta observatur. Quæ vero non in principio apparet, sed postea in die critico cum signis decretoriis, crisin prænuntiat, aut febris continuæ mutationem in intermittentem. Cum malis vero signis, perpetuo mala, pessimaque in die decretorio est frigiditas intensa, diu durans. Itaque extrema refrigerata, vix recalescere, lethale est. De quibus Hipp. in 1. lib. Epidemiorum ^a com. 2. tex. 28. *Frigeant his multum extremitates, ac vix*

calor his revocari poterat; atque in 3. lib. ^a com. 3. tex. 38. *Extrema pedum ac manuum his frigidiora erant, & multo maxime circa accessiones, quibus calor pedetentim, nec probe redibat. Et de tabidis ad exitium inclinantibus b. Multum vero frigus erat, & vix eis calor revocari poterat. Et in 2. Prorrhetic. ^c tex. 66. Ex rigore refrigerationes, quæ non recalescunt, malæ* Quod in Philisco Hippoc. Epid. 1. tex. 18. ^d observavit, de quo ait. *Extremities undequaque frigebant, nec jam ad calorem istæ amplius redibant. Quod, & Sileno, & aliis evenisse ante exitium Hippoc. in Epidemiis memoriæ prodidit. Frigiditas vero in proxime moribundis non secus quam in marmoreo lapide observatur, atque non raro cum duritie & livore. Durities siquidem cum vehementi frigore in corporibus ex lethalibus signis habetur, ut in 2. Prorrh. ^e docetur, de qua Gal. in comm. 2. text. 5. Refrigeratio autem si ita violenta fuerit, ut tota omnino refrigerentur corpora, indurescantque, exstinctio-
Extre-
morum
frigiditas
una cum
malis
sympto-
matibus
exitiosa.
*tionis signum existit. Non minus cum ea frigiditate extrema livida spectari, exitiosum est; etenim hoc symptoma omnium esse exitiosissimum, alias demonstrabimus, atque in foribus mortem denotare. Significat autem in his lividus color extinctionem caloris nativi, ut Gal. docuit, qui in 3. Epidem. text. 8. extremarum partium frigiditatem, una cum lividitate, in febribus acutis, mortis apertum esse signum affirmavit. De quibus Hippocr. in 2. Prognost. ^f tex. 9. Si corpus adeo grave, & ut ungues ac digitus lividi sint, expectanda continuo mors. Et postea, Si digitus ac pedes omnino nigrescant, minus pestiferi sunt, quam si liveant. Idque non immerito, nam lividitas in his partibus semper ab extinctione caloris nativi fit, nigredo non semper, quandoque enim a nigro humore ad illas partes decumbente. Quare cum extremarum partium refrigeratione lividitas quoque si accesserit, signum erit maxime lethale, pauloque post exitium futurum, præmonstrabit. Quod Hippoc. in Philisco ^g, Sileno ^h, muliere anginosa apud Aristionem decumbente ^k, Erasino ^l, Filia Eu-**

^a P. 1085. E. ^b Ibid. p. 1089. E. ^c Lib. 1. 65. ^d P. 966. Ægr. 1.
^e Lib. 1. Epidem. p. 969. Ægr. 2. ^f Lib. 1. 77. ^g P. 39. lin. 36. & seq.
^h Lib. 1. Epidem. p. 966. Ægr. 1. ⁱ Ibid. p. 969. Ægr. 2. ^k Lib. 3. Epidem. p. 1075. Ægr. 7. ^l Lib. 1. Epidem. p. 984. Ægr. 8.

Euryanætis^a, *Adolescentulo*, in foro mendacium^b, moribundis observavit. Sitis quoque intensa cum calore vehementi in thorace, vel in ventre, extremis quidem partibus algentibus, maxime pernicioſa judicatur, quod in viſceribus vehementiam inflammationis, ut ait Galenus, ſignificet, qui in 7. *Aphoriſm.* hujusmodi ſymptomata accidere magnis viſcerum inflammationibus ſcribit. Quam rem Hippoc. prodidit in 2. *progn.*^c 4. dicens. *Si caput ac pedes frigidi ſunt, ventre coſtiſque calentibus, malum.* Et Galenus in commento ait, *nedum malum hoc eſſe, ſed lethale.* Quod Cornelius Celfus ad unguem ſic expreſſit. *Cui febre æque non quieſcente exterior pars friget, interior ſic calet, ut etiam ſitim faciat, lethale.* Ex pernicioſis quoque ſignis cum refrigeratione extremorum quam plura alia exiſtunt, partim a nobis alias dicta, & partim inferius ſuis locis dicenda, cujuſmodi ſunt, capitis aut viſcerum dolor vehemens & aſſiduus, vigilia, coma, delirium ferinum vel obſcurum, amentia, oblivio, ſurditas, cæcitas, convuſſio, tremor, aſtonia, ſingultus, inquietudo, anxietas, reſpiratio difficilis atque frigida, ex ore præſertim, atque e naribus, urinæ turbidæ non clareſcentes, nigræ, cum nigro ſuſpenſo, albæ, aquoſæ, lucidæ, interceptæque, ſtillæ ſanguinis e naribus, vomitus virulenti, dejectiones malæ ac copioſæ, nihil conferentes, & hujusmodi alia. Hæc ſingula cum extremorum frigiditate conſpecta exitium nobis portendent, & quo plura ſimul, eo certius ac citius. De his in *Sileno* Hippocrates 1. *Epidem.* 3. ^a *Sexto caput parum exſudavit, extremitates algebant, liveſcebant, multum ſeſe jactavit, alvus nihil excrevit, urinæ reſtiterunt, febris acuta:* Et de *Pythione* in *Thaſo* mortuo ^c decem diebus: *altero die ſub meridiem extremæ partes frigebant, præter ceteras manus & caput, obmutuit, voce defectus eſt, diu brevi ſpirans, rediit calor, ſitiit; nocte quievit, circa caput modicum ſudavit.* Ex omnibus vero his ſignis diximus perpetuitatem refrigerationis, magnitudinem ſeu vehementiam, duritiem, lividitatem ſigna eſſe longe omnium maxime pernicioſiſſima,

ex-

^a Lib. 3. *Epidem.* p. 1073. *Ægr.* 6. ^b *Ibid.* p. 1076. *Ægr.* 8. ^c P. 39. *lin.* 30. ^d *Pag.* 969. *Ægr.* 2. ^e Lib. 3. *Epidem.* p. 1098. *Ægr.* 3.

Extremorum
frigiditas cum
malis
subse-
quen-
tibus
sympto-
matibus
exitiosa.

extinctionemque caloris nativi denotare. A symptomatis etiam, quæ præcesserunt, exitii prognosticum indagatur, ut quando a rigore frigescent eæ partes, minime recalescentes, de quibus, ut dictum est, *in secundo Prorrhetic. * Ex rigore refrigerationes, quæ non recalescunt, male.* Ex malis vacuationibus extrema admodum algere, est perniciosum: præsertimque si eæ quoque fuerint lethales, quales sunt stillæ sanguinis e naribus, sudores frigidi, in capite defudationes, urinæ aquosæ, lividæ, ictericæ, turbidæ non residentes, lividæ, nigræ cum nigro suspenso, & plane suppressæ, dejectiones pingues, liquidæ, valde foetidæ, assiduæ, vel in immodica copia exeuntes, sputa nigra, livida, viscida, maxima difficultate educta, atque plane intercepta. Similiter ab omnibus malis symptomatis, quæ nuper, dum mala symptomata recensuimus, prodidimus, refrigeratio in extremis est perniciosa. Quod sane nedum ab his signis malis, quæ præcesserunt, at simul etiam cum refrigeratione concitatis, non minus & ab his, quæ extrema refrigerata sequuntur, cognoscitur. At extremorum refrigerationem multa symptomata exitium cum ipsa significantia subsequi solent. Et quod ad refrigerationem: primum est, ut si frigiditas ea, primum moderata, mox admodum vehemens atque intensa reddatur, quod, ut ex Gal. meminimus, signum prælanguidæ facultatis existit: secundum quod illa frigiditas nunquam amplius aut parum recalescat, De quo in *Philisco* moribundo Hippocrat. in 1. *Epid.* 3. *tex.* 18. *Extremities undeque frigebant, nec jam ad calorem amplius redibant.* Et in *Sileno* c. *Septimo obmutuit, extremæ partes non amplius redierunt ad calorem.* Demum pars vehementer refrigerata livescit, atque aliquando indurescit; quod si fiat, diuque permaneat, in foribus, ut dictum quoque est, scito esse exitium. Idem prædicant subsecuta, & coma, amentia, oblivio, surditas, cæcitas, convulsio, tremor, aphonia, sudores frigidi, præsertim in iisdem extremis partibus refrigeratis, qui sane solius syncopes ac mortis proprii videntur, vacuationes non bonæ, ægros non sublevantes, vel interceptæ, respiratio dif-

* Lib. 1. 65. b P. 966. Ægr. 1. c P. 969. Ægr. 2.

difficilis, atque alia hujusmodi, quorum multa in *Sileno* moribundo Hippoc. post extremorum refrigerationem observavit, quæ hisce verbis expressit. *Sexto caput parum exsudavit, extremitates algebant, livescebant, multum sese jaëtavit, alvus nihil excrevit, urinæ restiterunt, febris acuta. Septimo die obmutuit, extremæ partes non amplius redierunt ad calorem, nihil minxit. Octavo frigidus toto corpore sudor, papulæ cum sudore rubentes, rotundæ, parvæ, varis similes permanebant, nec abscessum efficiebant, alvus parvo irritamento stercora tenuia, veluti incoëta, multa, cum labore reddidit; urinas reddebat cum dolore mordaces; extremæ parum recalescebant; somni tenues, comatosi; obmutescibat; urinæ tenues, perlucidæ; obiit undecimo.* Quare si extremorum refrigerationem perniciofa hujusmodi symptomata, vel præcedant, vel simul illuceant, vel subsequantur, sine dubio exitium prædicendum erit.

CAP. XVI.

De caloris ad frigus, & frigoris ad calorem in corporibus acute ægrotantibus mutatione.

SÆpe in acutis morbis fit, ut interim totum corpus a calido ad frigidum, & a frigido ad calidum mutetur, atque hoc aliquando sensim, & aliquando repente. Repente mutari ad frigidum corpora, nisi accessione id fiat, semper malum: aut enim, ut nuper dictum est, calorem nativum resolutum, aut multitudine crudorum humorum suffocatum, vel impeditum, quo minus, vasis obstructis, foras expandatur, vel denique maligni humoris viscus nobile laceflentis, vel vehementis inflammationis ratione intus totum collectum esse significat. Resolutum conjicimus, si prius resolutionis aliqua causa præcesserit, uti febris vehemens, assidua, vigiliæ item assiduæ, dolores ingentes, immodicæque vacuationes cum sanguinis, tum humorum. Suffocari plenitudo indicabit, crudorum humorum multitudine, venas arteriasque obstruente. Foras non expandi, notæ omnes hanc humorum multitudinem significantes. Intus

Corporum ad frigidum mutatio quando mala.

vero acri vel maligno humore os ventriculi, cor, vel aliquod aliud membrum nobile affligente, retrahi, dolores juxta afflictæ partis regionem, fastidia, angores, nausæ, vomitus virulenti, biliosi, animi defectiones, anxietates, vigiliæ, pulsus summe inæquales, prælanguidique, contracti, ac hujusmodi alia præmonstrant, uti in iis, quibus a vermibus, vel acri succo, os ventriculi mordetur, observari potest. Ubi retractionis caloris causa est inflammatio quæpiam interna, ex calore partium internarum, atque a propriis signis cognoscemus, quod Cornel. Celsus ex Hippoc. ut superius diximus, expressit, cum dixerit. *Extremarum refrigerationem internis partibus sic caloris incendio æstuantibus, ut ægroti sitiant, esse lethalem.* Hæc namque refrigeratio inflammationem internam, & eam quidem maximam pro causa habet. Quocunque vero modo, ut diximus, corpus refrigeretur, nunquam bonum, sed sæpius summe exitiosum erit existimandum, omniumque maxime, si diutius frigus persistat intensiusque, & tandem cum duritie, vel lividitate, uti dictum est, prodeat. Nam tunc in foribus esse exitium denotabit. Continuo etiam seu repente partes calidas refrigerari, semper malum, illa excepta extremorum refrigeratione, quæ, natura critice humores ad excretionem invadente, prodit; sæpe enim ante crisin futuram, maligno humore ad viscus nobile irruente, atque defluxo, refrigerantur extrema, qui exinde a natura aliunde ad ignobiliorem partem compellatur, fere nunquam ea tollitur in extremis refrigeratio aut tarde, & parum quidem partes ex refrigeratæ recalescunt. Contra refrigerata corpora æque sensim ad calidum mutari, optimum est: nam neque intus laceßere malignum, vel acrem, humorem nobile viscus, neque aliquam adesse inflammationem, & nihil intus fieri impedimento calori, quin ad quamcunque partem corporis æque defluat. Inæqualiter vero corporis partes caleßeri, nunquam bonum, & sæpe pessimum symptoma creditur. Repente etiam sæpius extimas corporis partes, crebriusque modo ad calidum, modo ad frigidum, & contra modo ad frigidum, modo ad calidum permutari, in malignis morbis pessimum esse, Hippoc. statuit, veluti etiam minus malum existimatur, in aliis sympto-

Corpora
refrige-
rata æ-
que sen-
sim ad
calidum
mutari.

ma-

matis etiam confimiles fieri mutationes. De his auctor *Prorrhēt.*
 ita habet. *Summæ corporis partes siceleriter in utramque conditio-*
nem permulentur, malum. Sitis quoque hujusmodi mala est. Et
 Gal. in *commento* ait. In morbis autem summe malignis, per-
 mutatio harum hora una ad contraria efficitur, interdum qui-
 dem ut hyeme frigescent, interdum vero tanquam æstate cale-
 fcent. Id autem contingit cum propriam caliditatem non habue-
 rint, atque a febrili calefiant, quæ a corporis medio incipiens,
 flammæque similis corpus totum depascens, extrema concalefa-
 cit, quæ & cum transpiraverit, statim ea refrigescunt, extincta
 scilicet naturali caliditate. Hujusmodi vero corporis celeres
 caloris frigorisque mutationes, item coloris, ac cujuslibet alte-
 rius symptomatis, sæpe multiplices affectus in corpore colle-
 ctos præmonstrant, quos devincere natura quum non nisi longo
 tempore queat, ideo morbi longitudinem ostendunt, quod in
 4. lib. *Aphor.* 40. ab Hippocr. hunc in modum scriptum est. *Et*
ubi in toto corpore mutationes, ut scilicet corpus refrigeretur, vel
rursus calefiat, longitudinem morbi significat. In morbo vero acu-
 tissimo ac vehementi naturæ cito a vehementia morbi extin-
 ctæ tempus subtrahitur, ita ut prius ipsa morbo extinguatur,
 quam morbum vincere possit. Et hinc est quod in morbo sum-
 me maligno hujusmodi mutationes Gal. in *Prorrhēt.* dixit esse
 lethales, easque extinctione naturalis caliditatis fieri. Aliorum
 etiam symptomatum mutationes observari, ut sitire & non sen-
 tire, & contra; ex quietudine in inquietudinem & contra; ex
 vigilantia in somnum, & contra; sapientes ægros in deliros,
 & e deliris sapientes fieri. Mutari etiam symptomata, ita ut
 modo capitis adsit dolor, modo ventris, modo crurum, modo
 dolor desinat, & delirium accedat, & hoc cessante, aliud sym-
 ptoma appareat. Horum symptomatum permutationis causa ge-
 neralis est *μετάπλωσις*, id est humorum transfluxus; vicissim
 namque facta migratio modo in hanc corporis partem, modo in
 illam, quasi humoris turgentiam hanc, *μετάπλωσιν* dicas, quæ per
 se sola nullum aliud, quam turgens humor, faciat prognosticum de-

Caloris
 frigoris-
 que cele-
 res mu-
 tationes.

Sympto-
 matum
 mutatio-
 nes quid
 notant.

Harum
 causa ge-
 neralis.

denotat. Verenda vero semper quælibet humoris turgentia, quod principis alicujus partis læsionem minatur, ex quo Hippoc. atque cum eo Galen. & omnes alii Medici, turgentes humores, ne irruant in partem principem, continuo vel etiam in principio morborum, quo tempore omnia cruda existunt, medicamentis purgari oportere, in *aphorismis* ^a præceperunt. Cum signis vero coctionis illa permutatio caloris, frigoris, coloris, & aliorum etiam symptomatum, criticam humorum perturbationem ostendit, atque in hunc sensum forte in *Coacis præsagiis* ^b illud erit intelligendum, quod sic scriptum est. *Color, qui sæpe cum calore variat, utilis.* In malignis morbis hæ mutationes solent esse utiles, si in melius fiant, quod Hippocrat. in *Epidemiis*, ita dixit, *In morbis, qui παδιμῶς δὲ, id est, dolosi sunt, mutationes juvare.*

CAP. XVII.

De prædictione ex humiditate corporis, & siccitate.

Humiditas quid prælagit in morbis. **E**x humiditate totius corporis, atque partis, sæpius in acutis morbis eventus præscimus. In purulentis phthificisque, sæpe ante exitium multa humiditatis copia aliquando totum corpus, & aliquando crura, ventremque repleri observamus, ex quo aquam inter cutem, quod ex magno oriatur caloris languore, in acutis, vel ex acutis morbis, lethalem esse, Hipp. docuit. *Aqua enim inter cutem, (ait in Prognosticis c. tex. 1. comm. 2.) omnis, si ex acuto morbo existit, mala est, non enim sedat febrem, sed dolorem admodum infert, ac mortem.* Eodem modo siccitas, ariditas, duritiesque totius vel alicujus partis corporis sæpe infelicem morbi prælagit eventum. Siccitatem siquidem totius, & gracilitatem ab ardente febre longa secutam, corporis hecticum habitum, ac ab eo postea exitium prælagire, nemo est in medicina versatus, qui ignoret. Ex fronte, lingua & aliis par-

Siccitas
quid in
morbis
notat.

^a Hippocr. Aphor. Sect. 1. 22. ^b Text. 125. ^c Lib. v. Sect. 6. Text. 16. ^d Foësius scribit ἐν τοῖσι παλιμῶσι, & vertit, in inconstantibus, aut refractariis. ^e P. 39. lin. 16.

partibus admodum ficcatis, non raro nobis exitium præmonstratur, ut Hippoc. in *Mælibæa* a adolescente moribundo observavit, in quo ante mortem cutis frontis præarida, ac tensa visa est. Sed de his accuratius nos posterius suis locis, præsertimque ubi de prædictione ex partium corporis observatione sermonem instituemus.

C A P. XVIII.

De prædictione ex doloribus, qui in acutis morbis observantur.

Dolorem, quod voluptati opponatur, tristem molestumque esse sensum, Galen. in 1. de *Elementis* docuit. Hic vero Dolor multiplex observatur, alius enim cum pulsu, alius cum ponderis incumbentis sensu, alius cum tensione, alius cum erosione, incisione, punctione, perforatione (quæ differentiæ subacuti doloris nomine comprehenduntur,) alius denique cum torpore affligit. Primum Medici appellant pulsativum, qui ut Gal. in 2. lib. de loc. affect. cap. 3. scribit, sequitur inflammatorios affectus notatu dignos, idque semper in ipsis arteriis, atque in partibus ipsas continentibus, quas & ob angustiam premunt, & cum attolluntur, modo pars affecta sentire nata sit, veluti percutiunt. Nonnunquamque in abscessibus ad suppurationem venientibus dolores cum pulsu observantur. Secundum Græcis, gravem vocant, quod veluti cujusdam ponderis loco incumbentis sensum invehat, atque carnosæ substantiæ, renum, hepatisque, inflammationem. (Galen. in 6. Aphor. Aph. 5. docente.) Talemque dolorem renum esse proprium Hippoc. in com. 1. text. 1. nobis prodidit, & Gal. in 2. de loc. affect. c. 4. hos dolores in renibus, in hepate, in splene, in cute, in adenis & in pulmonibus fieri meminit, ex siquidem partes (ut ipse docuit) vexantur eo dolore a distensione, quoniam membrana viscera illa circumvolvens gravata, & distenta dolet. Tensivum vero dolorem dicunt, (quem distendentem *Archigenes* vocat) ubi partes, quæ

Dolor multiplex observatur in morbis. Pulsativus quis.

Græcis.

Tensivus.

• Lib. 3. Epidem. Ægr. 16. p. 1117. b Epidem. Lib. v. sect. 1. Text. 5.

quæ vel sunt nervosæ, vel musculosæ, vel membranosæ distenduntur, convellunturve. Quod ipsis, vel ex humore, vel ex flatulendo spiritu, vel phlegmone accidit. Quartus, qui acutus vocatur, comprehendit illum, qui fit exesione, punctione, perforationeque: quæ nimis aut acria, aut falsa, abstergunt, abraduntque, ex quo acutus oritur dolor, qualem patiuntur dysenterici atque alii, quibus exeduntur aliquæ partes. Punctorii proprii membranarum existunt, ab acuta bile vexatarum, quales in pleuriticis observamus, pleura quippe vocata membrana in his a bile inflammata. His similes videntur, quum vitreo humore, partes incidente seu perforante, intestina concitantur. Cum torpore demum prodientes, seu torporem inducentes, vel ab ipsorum vehementia resoluta partis calore, aut phlegmone arterias nervosque maxime comprimente, ex quo calor ad partes profilire nequit aut paucus, uti in renum dolore, ex inflammatione orto, crura sæpius stupefcunt. Sunt præterea dolores aliis fixi, alii mobiles, atque vagantes, quales non raro turgentibus humoribus observamus, alii perpetui, alii intermittentes, alii vehementes, atque alii parvi existunt: rursumque nonnulli in principio morbi, atque alii postea apparent, aliquando in die decretorio, & aliquando non: quorum etiam aliqui occupant externas partes, aliqui internas, aliquique nobiles, atque demum ignobiles aliqui. Has omnes dolorum differentias ad Prognosticum ægrotorum plurimum facere, Gal. in lib. 6. Aph. 5. meminit. Dolores vero omnes fieri ex qualibet re parti noxam inferente, non opus est, ut demonstretur. Galen. qui accuratius omnes dolorum causas cognovit, pluribus in locis ab altera duarum eos concitari tradidit, quippe aut a subita partis alteratione, seu a temperamento continuo parti illato, aut ab unitatis dissolutione. Alii unam tantum causam faciunt, scilicet unitatis solutionem, quando neque caliditas, neque frigiditas dolorem concitat, ni solvat continuum, atque omnes immodicas qualitates ii ex Galeno continuum solvere affirmant. Ipse sæpius fatetur ac docet qualitates has solvere continuum, præsertimque in 4. de simpl. meden. facult. cap. 2. in 3. de fract. in tex. 34. & in libro de inæquali intemp. cap. 6. Ex quo mirum non

dicentem. Quare dolorum causa erit continuitatis partium solutio, aut ab immodico temperamento confertim parti illato, aut ab incisione, aut ab exesione, aut a fractione, aut denique a tensione, facta. Partes vero internæ dolent interim propter febris vehementiam, nervosas partes siccando convellendoque, aut propter inflammationem, aut erysipelas, aut fortem obstructionem, aut abscessum in visceribus, aut propter flatulentum spiritum. Cum vero ab istis causis dolores fiant, merito, nedum cum aliis morbis, at soli quoque mali sunt; omnes siquidem vires resolvunt, cruditates foveant, humorumque coctiones impediunt; pessimi, in visceribus partibusque nobilibus concitati; longeque omnium perniciosissimi existunt, vehementer viscera vexantes, perpetuo longoque tempore durantes, a quibus viscerum nativus calor destruitur, seu resolvitur, quo adempto visceri quis de aliquo bene sperare potest? minus mali censentur, parvi, mobiles, brevi tempore durantes, quique neque a viscerum quopiam læso prodeunt, sed ab ignobili potius parte quapiam. Quandoque vero in acutis morbis dolores, etsi suapte natura semper mali, bonum prædicunt, non parumque ad salutis prædictionem conferunt, veluti qui, in aliquo dierum judicatoriorum cum signis coctionis, aliquam ignobilem partem, uti crura, pedes ac alia hujusmodi, pervadunt. At de bonis ac malis doloribus, quatenus in acutis morbis bene ac male de ægrotis sperandum, significant, nunc accuratius agamus.

Omnes
mali sua
natura

Aliquan-
do boni.

C A P. XIX.

De doloribus salutem prædicentibus.

Dolores aut in principio morborum, vel postea apparent; qui in principio, plerumque pathognomonicorum signorum rationem habent, viscusque phlegmone obsessum notant, uti quando dolor cum febre, tumore vel tensione partem quampiam exerceat, inflammatoriique hi vocantur dolores. Optimum erit, si neque admodum vehementes, neque assidui dolores sint, Dolores
quinam
optimi.

S

fint, brevique tempore, vel tollantur, vel saltem remittantur, atque simul cum ipsis aliud exitiosum signum non illuxerit. Qui vero horum^a fidelius, seu cum ratione, tolluntur, seu finiuntur, aut remittuntur, optimi sunt: cum ratione vero sublatis dicimus, ubi ipsi ex optima, aut natura, aut ab arte facta evacuatione, remiserint, aut plane finierint, ut cum vel ab emissio per venam sectam sanguine, vel sponte erumpente e naribus, vel a sudore, vel ab alvi dejectione, vel a sputis dolor remittitur, atque etiam si febris eos subsecuta suo calore ipsos resolverit: de quibus Hippoc. in 6. Aph. 40. *Quibus dolor circa hypochondria fit absque inflammatione, his febris superveniens morbum solvit.* Et postea 7. Aph. 52. *Quicumque hepar circumdolent, his febris superveniens solvit dolorem.* De iis vero, qui ex aliqua vacuatione tolluntur in 3. Prorrheticorum ^a text. 60. sic ait: *Quibus capitis dolores, cervicis labor, atque totius corporis cum tremore infirmitas, hæmorrhagica solvunt.* Ceterum [§] tempore ita solvuntur: & in 2. Prognost. ^b text. 25. *Dolorem, qui in iliis affligat, ac turberculum si recens fuerit, nec cum inflammatione, solvit murmur incidens circa ilia, sed potissimum ubi cum stercore, [§] urina excernatur;* & in 2. Coac. prælag. ^c sec. 1. text. 32. *Quibus in febribus dolores lateris fiunt, iis, alvo multa aquosa bile permista dejiciente, remissio est.* Postea in 5. Coac. præf. ^d sec. 1. text. 23. *Capitis dolorem solvit pus per nares effluens, sputa crassa, [§] sine odore, solvit quoque ulcerum eruptio aliquando [§] somnus, [§] alvi profluvium.* Ac in Aphor. Sect. 6. 10. *Quibus capitis dolor gravis cum calore inest, e naribus interim humidum, ex auribus, atque ex faucibus, cum utilitate effluere, veluti Echecrati contigit.* De quo in 7. lib. Epidem. text. 65. sic scribit: *Echecrati cæco capitis dolor gravis, præcipue in posteriori parte, [§] cervicis, ubi connexio, [§] in verticem procedebat, progrediente autem tempore, [§] ad aurem sinistram, [§] dimidium capitis dolebat. Mucosa semper prodibat, leniter combusta, [§] calor comitabatur tenuis, [§] cibum capere non poterat, interdiu facilius, noctu vero dolebat, postquam autem pus per aurem erupit, cessaverunt omnia,*

erup-

^a Lib. 1. 152. ^b P. 40. lin. 26. ^c Text. 66. ^d Text. 172.

erupit vero per hyemem. Hinc Hippoc. in 2. Prognost. ^a text. 51. damnavit excreationes omnes, morbum non tollentes, aut non minuentes, præsertimque illas, quæ dolorem non sedant, veluti sedantes dolorem laudat. Quare dolores, qui cum ratione, scilicet ex quibusdam optimis vacuationibus, abeunt, optimam salutis spem nobis pollicentur. Qui vero non tolluntur, seu diu persistunt, sæpius abscessus prænuntiant; qui autem boni existunt, posterius, cum de ipsis præsertim agemus, dicemus; hoc unum in præsentia dicam, quippe illos bonos fore a nobis putandos, qui in ignobilibus partibus fiunt, dummodo etiam alia signa id non negaverint. Eorum vero dolorum, qui morbo progressu ostenduntur, illos optimos esse dico, quos judicatorios seu decretorios Medici appellant, utpote quod partim ut signum, & partim ut causa, crisin optimam denuntiant, ut signum, veluti dolores, sanguinis eruptionem, vomitum, vel aliquam aliam vacuationem indicantes. De quibus Gal. in 1. Epid. comm. 2. text. 55. In ardentibus autem, ceterisque febribus, quos colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, & hypochondrii etiam contentio, neque cum dolore corripit, his e naribus sanguis erumpit. At vero quibus totius capitis gravitas, tum autem cordis dolores, & fastidia sunt, biliosa post ac pituitosa vomunt. Et Hippoc. in 3. Prognost. ^b text. 13. Si vero sine talibus (scilicet malis) indiciis fatigans dolor vigesimum transeat diem, & febris detineat, expectari oportet sanguinis eruptionem e naribus, aut suppurationem, si dolor alioqui circa tempora ac frontem affligat. Et in 3. Proorrh. ^c text 45. Cervicis dolores, impense rubri oculi, sanguinis eruptionem ostendunt. Et ^d text. 50. Quibus ex rigore febres laboriosæ fuerint, muliebria his decurrunt, cervix autem in his dolens sanguinis indicat eruptionem. Ac etiam post ^e text. 55. Hypochondrii tensio cum capitis gravitate, & surditate, & quæ consequenter fatigant, sanguinis pronuntiant profusionem. Et in 4. Coa. præf. ^f sec. 1. text. 30. Quibus febricitantibus rubores in facie, & capitis vehemens dolor, vena-

Quinam
abscessus
prænu-
tiant.

^a P. 41. lin. 34. ^b P. 44. lin. 36. ^c Lib. 1. 137. ^d Ibid. 146. ^e Ibid. 147. ^f Text. 142.

rumque pulsus, iis ut plurimum fluor fit sanguinis. Hique sunt dolores, qui optimam crisin denotantes maxime faciunt ad salutis Prognosticum. Longe omnium vero optimi existunt, qui (hos enim decretorios Medici, ut causa, vocant) ignobiles partes, atque a visceribus remotas, pervadunt, atque diu exercent; idque maxime (quod de aliis quoque intelligi volumus) apparentibus signis coctionis, qui in decretorio die coeperint. Ab his quidem doloribus certam salutem praesagimus, si modo, ut dictum est, coctionis signa una illuxerint, nullumque ex lethali-
 bus signis illuxerit. Naturam enim praecipua membra exonerasse, atque noxios humores procul a se protrusisse, nobis sane non obscurum erit indicium. Quo enim longius a principe membro natura propellit noxios humores, eo citius salus speranda, maximum naturae quod robur denotet, exinde saepius tumores ipsi accersunt, qui, ut inferius docebimus, optimi existunt. De his Hippoc. in 1. progn. text. 67. *Abscessus autem, qui ad crura fiunt in pulmonis vehementibus ac periculosis, omnes utiles sunt.* De quibus Galen. in com. ait, eos optimos esse, si maxime deorsum & quam longissime ab aegrotatione absistant. Et in 3. Coac. praef. 6 sect. 2. text. 4. *in longis febribus vel tubercula, vel in articulis labores fiunt, & si fiant, non inutiles.* Ex quo pedum, crurum, genuum, coxendicum, inguinum dolores diu durantes, optimi erunt, atque non minus etiam in brachiis, manibus, atque post aures, critice observati. Saepem fit in febribus acutis, ut natura, parte humorum, quos ad aliquam supradictarum ignobilium partium expulit, exonerata, fortior supra residuum facta, aliquam vacationem aggrediatur, ex qua postea atque doloribus ipsis, trahentibus continue ad ignobilem partem, perfecte a febre judicat. Plerumque vero fit, ut hi, qui doloribus judicantur, in recidivam recidant, quod nequam materia illa ad crura, vel ad aliam quampiam ignobilem protrusa, totam causam morbificam adimat; si vero illis copiosae copulentur vacationes, iudicium totum perficietur: oportet vero partes illas, si debeant ad febrem juvare, vehementer

ter atque diu dolere; siquidem tales dolores plurimum humoris noxii attrahentes, magnam quidem causæ partem revellendo adimunt, ut in *Heropyto* observatum est, de quo in 3. *Epid. text. 80.* Hippoc. *Circa diem sexagesimum e naribus quidem substerunt eruptiones, sed dextra coxendix admodum dolebat, febresque increverunt, haud multo post partes inferiores omnes dolebant, fiebat autem, ut vel febres majores essent, majorque surditas, vel hæ quidem remitterentur allevarenturque, verum partes inferiores ad coxendices sitæ vehementius dolerent. Jam vero circa diem octuagesimum cuncta remissa sunt, nihil tamen destitit, etenim urinae boni coloris, & copiosiores subsidentias habentes, exstiterunt, delirique imminuta sunt. Et uxori Epicratis^b crura decima die laboriose doluerunt, quem dolorem altera die optima vacuatio, per sudorem secuta, febrem allevavit. Hoc unum in iis doloribus notandum, quod nuper quoque diximus, dolores raro recte judicare morbos per se ipsos, nisi ipsis aliæ humorum vacuationes opem ferant, atque hinc eos, qui doloribus judicantur, recidivare, quia dolores totam noxiam materiam nequeunt a visceribus avellere, sed tantum partem, ex quo reiterari pugnam a natura, si totum morbum expugnare debeat, necesse est. Hinc multæ recidivæ, uti in uxore Epicratis^c, *Cleonectide*^d, *Abdera Virgine*^e, Hippoc. 3. *Epidem. text. 79.* accurate observavit, de qua præsertim dixit. *Vigesimo ei pedes dolebant, surditas & delirium eam deseruerunt, aliquantum e naribus erupit, sudavit, febre fuit liberata. Quarto & vigesimo repetiit, rediit surditas, pedes assidue dolebant, mente excidit. Vigesimo septimo multum sudavit, febre caruit, surditas eam reliquit. Restabat pedum dolor, ceterum fuit exacte judicata.* Hypochondrium etiam sinistrum, atque lien in acuto morbo dolere atque intumescere, non inutile esse, Galen. in 3. *Epid. com. 1. text. 19.* meminit. In ventre vero inferiori; acrioribus humoribus intestinis commorosis, dolores concitati, sæpe judicium per alvum futurum significant: post aures etiam oborti dolores diu perseverantes cum virium robore criti-*

cum

^a Pag. 1106. Ægr. 9. ^b Epidem. lib. 1. pag. 979. Ægr. 5. ^c Loco ante allegato. ^d Lib. 1. Epidem. p. 982. Ægr. 6. ^e Pag. 1103. Ægr. 7.

cum tumorem futurum (quem *parotidem* vocant) denotant. Optimi vero non minus ii erunt dolores, qui supernas sedes derelinquentes, inferius descendunt, ad inferasve delabuntur. Morbum enim quocunque modo longe a principibus partibus recedere, optimum est. De quo Hipp. in 2. *Epidem. sect. 5. text. 10. a* Si caput doleat, in pectus descendit, deinde in hypochondrium, deinde in coxam, omnia autem non possunt dolere. Et in 3. *Prorrh. 6. text. 23.* Dolores, si ad infernas dilabuntur partes, facile ab his feruntur. Ut in Herophonte fuit observatum, de quo Hipp. in 1. *Epid.* Octavo febricitavit, lien residebat, omnia intelligebat, doluit ei inguen primum, secundum lienem, deinde in utramque tibiā dolores. Notem facilem habuit, urinæ erant melioris coloris, & residebant in iis pauca. Die nono sudavit, judicatus est, intermisit. Die quinto rediit, simulque splen intumuit, febris acuta, surditas iterum, post recidivam die tertio, residebat lien, imminuebatur surditas, crura dolebant, recte sudavit, judicatus est die decimosextimo. Atque hæc de bonis doloribus, de quibus, ut boni sint dicendi, hæc observari debent; primo eos in aliquo decretoriorum dierum incipere cum signis coctionis, ipsosque vel sequi, vel antecedere optimam evacuationem, vel per sanguinem, vel per vomitum, vel per ventrem, vel per urinam, vel per sudorem, vel per sputum: demum si boni sint, ab ipsis vel statim vel paulo post ægrotos melius se habere, vel ex toto sanari, est necessarium. Adde quod hi omnes, non parvi, at quidem magni ac laboriosi existunt, neque paululo momento temporis cessant, ac tolluntur, sed quinimo diu vigere debent. Sed jam ad illos, ex quibus præscitur exitium, descendamus.

CAP. XX.

De doloribus exitium prædicentibus.

Dolores
quinam
mali.

Mali omnes sunt dolores nobilem partem corporis exercentes, tum qui una cum morbo prodeunt, quique patho-

gno-

a Pag. 1040. lin. 16. *b* 1. Prorrh. 144. *c* Pag. 974. Ægr. 3.

gnomonica signa existunt, tum qui postea apparent; ii enim cum aliis signis pathognomonicis, seu propriis, prognosticum indicant, veluti in phrenitide capitis dolor vehemens atque assiduus, cum aliis phrenitidis signis propriis exitiosis, lethalis est; sed de his aliis accuratius, quando de singularum inflammationum prognostico sermonem habebimus. Sunt vero ex his aliqui ex partis præstantia, qui plerumque exitium inferre solent, utpote qui cor invadunt, os ventriculi, fauces strangulantes, caput, aures, pectus, ac vesicam. Semper enim in hisce membris dolores sunt perniciosi, maximeque cum febre assidua atque aliis sævis symptomatibus, ex quibus phlegmone illarum partium significatur, qui plerumque lethalis existit. De quo Hippocr. in 4. *Aph.* 64. dixit: *In febribus circa ventriculum fortis æstus, & oris ventriculi dolor, malum.* Et *Aph.* 65. *in acutis febribus convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum.* Ac de faucibus in 1. *Pror.* ^a text 54. *Fauces dolentes absque tumore cum implacitate, strangulantesque supra modum, perniciosæ.* Et 3. *prog.* ^b text. 11. Hipp. ait hujusmodi dolorem cum orthopnæa, sine apparente in faucibus vel collo tumore, summe exitiosum: ex tali siquidem dolore gutturis internam atque magnam inflammationem, ut alias quoque dicemus, significari, Galen, in comment. docuit, quæ sine dubio lethalis est. Capitis item assidui, vehementesque cum febre continua ac magna dolores admodum sunt timendi, hi siquidem vires resolvunt, vigiliasque & deliria inducunt, atque demum convulsiones lethales. De quibus Hipp. in *Prognost.* ^c text. 36. *Capitis dolor vehemens, & continuus cum febre, si quod ex indiciis exstiterit exitiosis, lethalis admodum est: quales Hipp. in Philista^d, Polyphante, atque Eualcidæ^e famula, phreniticis observavit.* De aurium vero dolore in eod. lib. ^f text. 36. *Aurium dolor acutus cum febre continua, ac vehementi, difficilis est, periculum enim delirii abolitionisque imminet.* Et de ventre in *Coacis prædictionibus* ^h. *A dolore ventris laborioso febris ardens, lethale.* Et de pectore in 1. *Prorrh.* ⁱ. *Dolor pectoris firmatus,*

In partibus nobilibus.

Capitis assidui vehementes.

^a Text. 86. ^b Pag. 45. lin. 4. ^c Pag. 44. lin. 34. ^d Epid. lib. 3. p. 1070. ^e Aegr. 4. ^f Epid. lib. 7. Text. 120. p. 1238. ^g Ibidem text. 121. ^h Prognost. pag. 44. lin. 45. ⁱ Text. 130. ^j Text. 70.

Dolores
partium
nobilium
morbo
prægres-
so qui-
nam per-
niciosis-
simi.

us, & ægre aufferibilis cum torpore, malus, super febricitantes hi si acute ardent, moriuntur. Et de vesica in 2. prognost. a. Si vesica dura est, & dolore vexatur, difficilis omnium & exitialis est: exitiosissima vero est, quæcumque cum febre continua affligit, qui enim ex ipsa vesica fatigat dolor, interimere hominem sufficit. Quare dolores partium nobilium, si magni sint, in principio morborum acutorum admodum sunt periculosi, & cum malis signis lethales. Qui vero non in principio acutorum, viscerum ac partium nobilium dolores, sed posterius, morbo prægresso, manifestantur, si magni, assiduique sint, perniciosissimi judicari debent; nam hi magnam phlegmonem præter febrem de novo nobile viscus accessisse ostendunt, quæ non nisi a robustissima natura vinci poterit: ex quo merito hos dolores sævissima sequi solent symptomata, quippe extremorum frigiditas non nisi fortem dolorem sequi solet, ut Hippocrat. in Aph. 26. Sect. 7. expressit. In dolore forti ventris, partium extremarum frigiditas, malum. Deliria sequuntur dolores capitis, phrenitides lethales, vomitus virulenti, convulsiones, abscessus & suppurationes. De iis in 1. Prorrh. text. 10. Qui in capitis doloribus æruginosos vomitus habent, vigilantque cum surditate, cito hi vehementer insaniunt. In his etiam vomitus virulenti sunt lethalissimi, ut ait Hipp. in 1. Epid. 2. text. 54. Sed & virulenta vomunt, & ex his quidam subito moriuntur. Quod & in 1. Coac. præf. c. sec. 1. text. 76 legitur. Convulsiones quoque vel exsiccatis partibus nervosis, vel attracto multo ad dolentem partem humore, non raro visuntur, de quibus

in

^a Pag. 43. lin. 42. Coac. præf. 471. ^b Pag. 948. sub finem. ^c Text. 169. & 176. ^d Hiatus hic deprehendet lector attentus, qui hac ratione repleti posse videtur: De quibus in lib. 1. Prorrh. Text. 115. ait. In febribus tenuiter exsudantes, cum capitis dolore & alvo intercepta, ad convulsiones proni sunt. Quod & in Coac. præf. text. 154. & 177. iisdem pene verbis repetitur. Et text. 171. In acutis capitis doloribus, & torporibus cum gravitate, convulsiones fieri in proclivi est. Adde & text. 174. Et lib. 1. Prorrh. text. 104. Faucium gracilium dolores suffocantes convulsivum quid habent, præcipue si ex capite oriantur. Et text. 106. Lumborum dolor, & capitis, & oris ventriculi, cum forti exscreatione, convulsivum quid habet. Quibus ex locis Hippocratis & plurimis aliis patet assatim, dolores partium vehementes aliquando excipi à convulsionibus. Abscessus autem dolorum quoque sequela sunt, de quibus in Lib. 1. Prorrh. text. 168. ait. In capitis dolore Coma & surditas &c. lege porro in initio sequentis pag. post * asteriscum.

in 3. *Prorrh.* ait; *In capitis dolore Coma & surditas* abscissum aliquem post aurem eructant.* Suppurationem vero indicant continui dolores, ut Hipp. meminit in 7. *Aphor.* 22. *A ventris dolore diuturno, suppuratio.* Et in *prognosticis*^a, dolores, qui circa thoracis ac pulmonis sedes diu consistunt, quique neque sputorum purgationibus, neque ventris dejectionibus, neque venæ sectionibus, neque medicamentis ac victus ratione desinunt, suppurationem significare, dummodo nullum ex exitiosis signis adfuerit, nobis Galen. prodidit; ut in *Egipolis puero* tabido ab Hipp. in 7. *Epid.*^b text. 48. fuit observatum. Quare hoc modo dolores viscerum, seu partium nobilium, judicandos fore putamus, quibus si aliquod lethale signum simul accesserit, vel eos dolores sequatur, exitium præmonstrabitur, atque non minus, si vel alii fuerint dolores, nobiles partes affligentes, vel alia gravia diversi generis simul illuxerint symptomata; hæc enim (quum plures simul affectus graves ostendant) simul cum gravi dolore, vel multis doloribus si illuceant, perniciem prædicunt: vix unum quidem simplicem morbum magnum natura expugnat, quid cum multis? certe succumbet, nisi robustissima fuerit. De his in 2. *Prorrh.*^c inquit: *Quibus alvus liquida, lassitudo, capitis dolor, sitis, vigilia, obscuritas & impotentia fuerit, ut hi mente moveantur spes est.* Et in 2. *Prorrh.*^d text. 40. *Quibus manus tremulæ, capitis, cervicisque dolores, subsurdique fiunt, & nigra densataque mejunt, his ventura expectare nigra, perniciosum.* Et de pluribus simul nobiles partes eodem tempore occupantibus doloribus in lib. 2. *Stomachi dolor cum hypochondrio contento, dolorque capitis, malignum.* Sed jam ad dolores partium ignobilium accedamus, quos superius diximus sæpe bonos esse, modo fiant cum humorum quapiam concoctione, diuque partes illas affligant, neque brevi tollantur, atque ab ipsis febris, ac alia gravia symptomata vel plane tollantur, vel, quod plerumque fit, mitiora reddantur, atque ab ipsis ægroti melius se habeant. Tales vero in diebus decretoriis incipere diximus, nul-

Dolores
partium
ignobili-
um
quoniam
boni.

^a Pag. 41. lin. 35. & seq. ^b Pag. 1225. text. 60. ^c Lib. 1, text. 38, ^d Ibid. text. 95. ^e Ibid. text. 72.

Dolores
quinam
pessimi.

nullaque ab ipsis symptomata gravia fieri, neque augeri. Mali vero in ignobilibus partibus in principio morbi, quo tempore omnia cruda existunt, incipientes, a quibus nedum symptomata gravia membrorum nobilium tolluntur, vel mitiora evadunt, at quinimo magis nova sævissimaque tales dolores sequuntur, obortaque sæviora redduntur. Pessimi vero ii sunt, quos in longinqua ignobilique parte obortos, uti in pedibus, cruribus, genibus, coxendicibus, inguinibus, atque in aliis huiusmodi partibus, febris continua sequitur, graviaque non minus ac sæva symptomata, a quibus ægroti in deterius labuntur. De quibus in *Coacis præsagiis*^a. *Convulsio in febre, manuum pedumque dolor, maligna sunt: malignus quoque doloris impetus e femore. Sed nec genuum dolor bonus, ac etiam surarum dolor malignus est, & mentem emovet, tum alias, tum si urinæ sublimamentum elevent.* Quales fuere prorsus in *Critione*, & *Larissa Calvo*, qui eo morbo interiere. De *Critione* enim *Hippocrat. in 1. lib. Epid. & com 3. text. 26.* ait, *Critioni in Thaso recto ambulanti pes dolere ex pollice cæpit: decubuit eodem die horrescens, fastidiosus, parum calens, nocte desipuit, altero die tumor toto pede, & ad talum subrubens cum contentione, pustulæ nigræ, febris acuta, valde insaniens, etc. postridieque quam ægrotare cœperat, periit.* Et de *Larissa Calvo*. *Dextrum femur doluit repente, nihil ex iis, quæ offerebantur, juvabat. Primo die febris acuta ardens paulatim, neque comitabantur dolores, febris non increvit, implacidiior erat, non dormiebat, extremæ partes frigide, multa urina neque ea bona reddebatur. Tertio femur desiit dolere, mentis alienatio, & turbatio, multumque sese iactavit, quarto ad meridiem periit.* In ambobus his ægrotis dolores pedis, atque coxendicis pessimi exstiterunt, tum quia primo in principio (quo tempore *Galen. in 1 de crisibus cap. 8.* omnes dolores apparentes pessimos vocat) apparuerunt, a quibus febris acuta, delirium, anxietas, vigilia, & alia gravia symptomata prodire, quæ multitudinem humorum præmonstrabant, quæ varias lædebat partes, varia sympto-

^a Text. 30. ^b Pag. 985. ^c *Ægr.* 9. ^d *Epidem. lib. 3. pag. 1101. Ægr. 5.*

mata ac morbos faciebat: idemque in co^a, qui calefcens coenavit, cui post sævum tum morbum, tum symptomata, decimo die crura doluerunt, a quo omnia exacerbata sunt, & paulo post obiit. In muliere vero apud frigidam aquam^b die 27. coxendix diu doluit, a qua febris accessit, & in deterius mulier abiit. Sunt vero non minus mali ignobilium partium dolores, tum qui cito evanescunt atque occultantur; tum qui primo a longinqua parte incipientes postea ad viscera ascendunt, indicio sunt humorum ad nobilia membra delabentium. De his Auctor *Prorrhetic.* in 3. *prorrh.* c. 78. *dolores absque judicatione soluti, inutiles: quibus Galenus in comment. addidit, occultati, de quibus ipse sic ait. Repente vero occultari dolorificas affectiones absque hoc, quod in alia quadam, quæ manifesta sit, abscessus fiat, transmigrationem contristantium succorum ad viscera ipsa factam, ostendit. Hi quoque, qui cum inceperint, statim evanuerunt, sed aut qui, cum magni fuerint, diminuuntur, pessimi existunt; nobisque sunt vel naturæ prælanguidæ, quæ totam noxiam materiam a se propellere nequeat, vel multitudinis humorum, quam pars dolens nequeat in seipsam capere, indicia, ut de Critone Gal. prodidit. De iis in 1. *Prorrhetic. text.* 36. *Suræ dolores absque ratione de repente occultati, desipientiam in ipsis parere. Et in 2. lib.^d Si quippiam in urina sublime petierit, occultato coxæ dolore, delirium portendit. Atque in^e tertio: Lateris dolor ex sputis biliosis, si absque ratione evanuerit, in furorē aguntur. Quod neque, ut Galenus monuit, semper, neque sæpius fit, possunt tamen nedum deliria, sed alia sæviora quoque symptomata prænunciare, ex humore quippe sursum in cerebrum ascendente. Quare pessimi existunt dolores in partibus ignobilibus facti, cito vel repente occultati. Quibus non minus, ut dictum est, timendi sunt, qui in remota a visceribus, seu longinqua parte, concitati ad supernas partes ascendunt. Quos expressit Hippoc. in 3. lib. *Progn.* text.**

^a Epidem. lib. 1. pag. 988. Ægr. 12. ^b Epidem. lib. 3. pag. 1096. Ægr. 2.

^c Lib. 1. text. 170. Ubi Autor noster, Galenum secutus, πᾶσι οὖς omisit, quod tamen Foësius, juxta exemplarium fidem, adjungendum putavit. vide omnino hujus adnotat: in hunc Aphorism. ^d Lib. 1. *Prorrhetic. text.* 37.

^e Ibid. text. 97. ^f Pag. 43. lin. 32. & seq.

text. 70. dicens: *Dolores, qui cum febre fiunt circa lumbos, & inferas sedes, si præcordia attigerint, inferas relinquentes sedes, exitiales admodum sunt. Itaque considerata alia signa. Nam si quod & horum prævum exstiterit, desperandum de ægro est. Si vero, ascendente in præcordia morbo, alia signa parva non exstiterint, talem fore purulentum admodum expectabis. Ex quo semper humoris ad supernas partes ab ignobilibus & longinquis recursio, mala: uti in 2. Prorrh. a. text. 51. ait, ex lumborum recursione, oculi perversio, mala. Et postea text^b. 58. Ex lumborum dolore ad os ventriculi recursiones febriles cum horrore, aquosa, tenuia, & multa evomentes, mente aberrantes, voce privati, nigra vomentes, moriuntur. Et in 3. libr^c. Quibus lumborum tenues & dluturni dolores ad hyphochondria euntes, & ciborum aversio cum febre, dolor his valens contentusque ad caput perveniens, cito cum quadam convulsione perimit. Et in 2. coac. præf.^d com 1. sec. 5. text. 30. Qui dolores acuti paulisper in claviculas, & in superiores partes transeunt, lethales. Quamobrem dolores partes longinquas excercentes, tam qui occultantur, quam qui ad superas sedes recurrunt, pessimi existunt, ac cum signo pravo lethales. Demum dolores etiam quamcunque partem occupantes, ac affligentes, qui ab ægrotis non sentiuntur, perniciosi existunt, quod vel delirium, vel sentientis facultatis extinctionem denotant. De his Hippoc. in 2. Aphorism. 6. Quicunque, dolentes parte aliqua corporis, dolorem non sentiunt, his mens ægrotat.*

C A P. XXI.

De prædictione ex lassitudinibus.

Ex lassitudinibus homines sæpius in morbos acutos incidere; neminem in Medicina vesatum latet, quod *Sileno** contigisse Hippocrat. meminit. De spontaneis itaque lassitudinibus, quas non simpliciter lassitudines vocari Gal. voluit, sed spontaneas, interius causas habentibus, tantum agendum est. Harum

* Lib. 1. 69. ^b Ibid. text. 83, ^c Prorrhct. lib. 1. 100. ^d Text. 70.
^e Epidem. lib. 1. p. 969. Ægr. 2.

rum autem lassitudinum triplex est differentia, una, quæ ulceris, altera, quæ tensionis, tertia ex ambabus composita, quæ inflammationis sensum præ se fert; prima ex Cacoehymia, altera ex plenitudine, tertia ex utrisque una coeuntibus habet originem. Hæ vero plerumque universum corpus, quippe omne genus musculorum, & cutem ipsam, occupant, aliquando dorsum ipsum, quod multis acute ægrotantibus accidisse quisque nostrum sæpius in praxi vidit, aliquando caput, aliquando, ut docet Galen. *in libro de curandi rat. per sang. missionem.* jecur, aliquando lienem, quandoque ventrem, interdum costas, septum transversum, vel os ventriculi, vel aliud ex internis membris occupat. Aliquando etiam eæ lassitudines in brachiis, aliquando in coxendicibus, cruribus, vel pedibus observantur, quædam etiam ipsarum in principiis ortæ diu durant, & aliquæ in augmento vel statu, atque demum aliæ morbo declinante sentiuntur. Bonæ vero ad prædicendam salutem æstimantur, quæ in brachiis cruribusque apparent, cum signis coctionis; forte enim decumbentis ac propulsi humoris a præcipuis membris ad longinquas ignobilesque partes, perinde ac dolores etiam, indicant, quæ nedum in hisce partibus, si una cum signis coctionis, at quinimo etiam in universo corpore, præsertimque in dorso, observentur, bonæ sunt judicandæ; sæpe enim metastasin, seu transmutationem humorum ab internis membris ad externa, quippe ad musculos & ad cutem factam, sequuntur: ignoræ etiam mulierculæ id scire putant, cum audierint ægrotos lamentari de corporis gravitate tensiva ac phlegmonosa, morbo jam aliqua ex parte declinante, (quod lassitudinis genus frequentius tunc temporis sentitur) eos solantur, dicentes optimum signum esse, atque ex iis nobis significari morbum foras exire: sæpius enim ægroti, qui prius a vehementia morbi vexati, cutaneas illas partes lassatas non sentiebant, lassitudine fracti observantur vel ideo, ut jam dictum est, quod vere morbus internas sedes deferat, ad externas exeat. Una quidem omnium est conspiratio partium, atque confluxus, sæpeque noxii humores quocunque modo a natura concocti, e magnis vasis ad parva delabentes, sese in musculos tandem atque vel

Lassitudinum differentia.

Lassitudines quænam bonæ.

etiam in cutem recipiunt, lassitudinem efficientes. Hæc enim aliquando abtcessus præcedunt, de quibus Galen. in lib. 4. Aph. 31. scripsit: *Quoquomodo in febris facta sit lassitudo, ad articulos, & maxime circa maxillas fiunt abscessus: hoc vero ideo usu venit, quia a calore febrili sublata in caput est humorum copia, quam inde postea ruentem maxillarum adenes suscipiunt, quomodo fit, quum in alas, & inguina a superioribus partibus aliquid pervenerit.* Optimæ quoque existunt, quæ aliqua vacuatione vel arte procurata, vel sponte præstita, evanescunt; optimam quidem vacuationem ac criticam denotant, qua ægroti juvantur; de qua in Coacis prædictionibus. ^a *Qui comate pressi, & lassitudine fracti, obsurduerunt, erumpente alvo rubra dejiciunt circa crisin, idque juvat.* Quæ vero vel in toto corpore vel in dorso, vel in aliqua alia parte, humoribus nihil concoctis, omnes malæ sunt judicandæ, omniumque maxime cum malis signis prodeuntes, atque si una multa alia sævaque fuerint symptomata. Non minus etiam ex erunt suspectæ, quas nulla vel arte vel a natura facta vacuatio levat, de quibus forte Auctor Prorrheticorum in 2. Prorrh. ^b text. 3. *Quibus alvus liquida, lassitudo, capitis dolor, sitis, vigiliæ, obscuritas, & impotentia fuerit, ut hi mente moveantur, spes est.* Et in 1. coac. præfag. sect. 1. text. 35. *Delassati caliginosi, pervigiles, in somnum inclinati, desudantes, recalescentes, malum:* Et 2. Coac. præf. ^c sect. 1. text. 7. *lassitudine fracti cum horrore, cum exsudaverint iudicii modo, & recaluerint celeriter, malum, cum alias, tum si eo tempore sanguis e naribus stillaverit.* Ubi vero multa simul adsint symptomata, cum his pessimum est; multitudine enim humorum naturam undique gravatam, ac oneratam significant. De quibus in 3. coac. præf. ^d sect. 1. text. 34. *Lassati, singultuosi, stupore occupati, malum.* Et postea ^e *Ab oculorum perversione cum lassitudine, & febre, rigor lethalis: coma quoque in iis accidere, malum.* Cum multis itaque symptomatibus lassitudines malæ, lethalesque, si morbo plane crudo sentiantur, & cum aliquo signo pernicioso. Sed de his satis, atque de

Quæ-
nam
malæ.

^a Text. 182. ^b Lib. 1. 38. ^c Text. 36. ^d Text. 45. ^e Text. 221.

(Cap. XXII.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 151
de prædictione a vigilia, somno, comate, ac aliis soporosis affectibus, nunc agamus.

C A P. XXII.

De vigilia, quidque ipsa morbis præfagiat.

Tamet si vigilia, & somnus ad primum ac communem sensum, ut Galen. meminit, pertineant, de cuius symptomatibus superius partim egimus, atque nunc agere putamus; nobis vero placuit, absoluto de sensibus particularibus prorsus sermone, de vigilia & somno, soporiferisque affectibus, quatenus ad Prognostici cognitionem faciant, hic agere, priusquam a motricis facultatis symptomatis Prognosticum indagaremus. Vigiliam autem ac somnum hic primo naturalem statum non excedentes consideramus, quando hi nihilo tum alterati, tum mutati, quippiam etiam nobis ad morborum prædictionem afferant. Uterque enim bonus est, optimumque ad præfagendum erit, si ægroti vigilent, tum dormiant, ut antea, cum recte valerent, consueverant. Impossibile siquidem videtur, hominem ex morbo aliquo mori, vigilia somnoque inculpatis utentem, seu his non aliquo modo mutatis, de his Hippocrat. in *Prognosticis* ^a 2. *prorr. text. 11. De somnis autem quemadmodum & ex natura in consuetudine nobis est, interdum quidem vigilare, noctu vero dormire convenit. Si vero hoc fuerit transmutatum, pejus est.* Et in *Aphorismis* ^b *Ubi somnus delirium sedat, bonum.* Sed jam ad vigiliam, de qua se junctim nunc agendum duximus. Ipsa quidem est, ut Gal. docet, animæ extensio a principio ad omnes partes corporis, quam contingit aliquando multam, aliquando paucam esse, quod diutius ac multum quandoque a suo principio extendatur, ac quandoque brevius atque parcius. Quare vigilia exinde fit multa ac pauca: hanc sub sermone de somno, posterius absolvendo, comprehendimus. De illa vero nunc agimus, quæ est multa innaturalisque animæ

ex-

^a Pag. 39. lin. 47. ^b Sect. 2. Aph. 2.

Vigiliæ
quæ sa-
lutem
præfagi-
unt.

extensio, ac effusio a suo principio ad singulas partes corporis, quam cerebro exsiccato fieri, a calidis mordentibusque succis, vel halitibus, Galen. multis in locis tradidit. ut in 3. de loc. affect. in 4. de rat. viēt. in acut. text. 4. Propriumque esse vigiliæ, ait in 1. Prognost. cap. 8. Et in 4. de præfag. expulsibus cap. 5. in 1. pro. 5. ac in 3. de loc. affectis, atque alibi, ut a siccitate fiat, veluti somni ab humiditate; uti proprium est caloris, desipientiam deliriumve movere, ita siccitatem vigiliam facere, ex quo eos, qui cerebrum nedum calefactum at simul siccatum habent, cum vigilia etiam delirare, Gal. in 4. de præfag. ex pulsibus cap. 8. nobis prodidit, atque senes ex siccitate vigiles fieri in 3. lib. Aph. 31. Sed ex his nunc vigiliarum prognosticum intelligamus, ac imprimis illarum quidem, quæ salutem præfagiant. Sunt enim aliquæ, etsi omnes malæ sint, optimum significantes, utpote quæ antecedunt bonas crises, quas præcedunt in ægrotis nedum vigiliæ ipsæ, at inquietudines, anxietates, deliria, convulsionem, dolores, ac alia, ut docuit Gal. in lib. 3. de Crisib. Tales vero vigiliæ apparent in augmento vel in vigore morbi, quo tempore præsertim ægrotos magna ex parte vigilare, graviter se habere, & vehementius febrecitare, quo proprius ad judicationem accedunt, Gal. in 4. Aphor. 70. docuit. At quinimo Gal. quoque in 3. lib. de Crisib. statuit in morbis acutis vigiliam cum signis coctionis crisis significare. De his in 3. Prorrhet. text. 40. 43. 44. Qui compositi perturbantur, pervigilant, naribus stillant, sexto die levantur: et, capitis affecti gravitate: & scintille dolentes, pervigilesque sanguinem profundunt, et qui pervigilaverint, repente cum inquietatione quadam sanguinem profundunt, tum alias, tum si quippiam antea fluxerit, atque etiam b text. 57. cum dicit. Qui in horrore simul judicatorie sudant, postridie vero ubi inhorruerint, præter rationem vigilant, hos sanguinis eruptionem incursuros, puto. Et in Coacis prædictionibus. Quæ statim turbulentum ægrum vigilemque reddunt, & alvi excrementa nigra & compacta, sanguinis eruptionem e naribus quibusdam adferunt. Hæ igitur ex vigiliis salutis spem ægrotis promittunt, non

a Lib. 1. text. 132, 135, 136. b L. 1. Prorrh. 149. c Text. 110.

non alia ratione, quam faciunt dolores, convulsionēs, deliria, anxietates, crisiſin prædicentes. Hisque exceptis omnes, quocum-
 que modo fiant, ac prodeant, malæ, ſiquidem vigilia ſiccatur
 univerſum corpus, atque, ut Gal. in 7. meth. med. cap. 6. do-
 cuit, iis eſt infeſtiſſima, qui ex ſiccitate laborant, quos ipſa, ^{Vigiliae}
 ſi diu duret, ad convulſionem conſumptionemque deducit. Ex <sup>fere om-
 nes ma-
 læ, &
 quare.</sup>
 quo mirum non eſt, ſi in ardentibus febribus aſſiduæ vigiliæ
 convulſiones lethales accerſant, quod immodice alia corpora
 inflammant, ut in quibusdam febres concitare ſoleant, ma-
 ximeque, ut Gal. in 1. de ſanit. tuenda animadverit, in infan-
 tibus. Refrigerant etiam interna viſcera, ipſorum calorem re-
 ſolvendo, quod expreſſit Hippoc. in Epidemiis, dicens. *Eviden-
 ter vigilans calidior exterius, interius autem frigidior.* Ibique
 corpora etiam digerere, ac reſolvere vigilias, docuit, ex quo
 vires illis diu perſeſerantibus valde dejici, ac exſolvi, Galen.
 in lib. 12. meth. med. cap. 8. prodidit. Addamus quoque, vigilias
 cruditates humorum, ex Galen. in 1. de vic. rat. in acutis, fovere,
 atque augere. Quamobrem hiſce de cauſis vigiliæ in acutis
 morbis omnes malæ judicari debent, omniumque pernicioſiſ-
 ſimæ perpetuæ, quæ cum omnia prædicta mala ægrotis infe-
 rant, quis exitium ab ipſis non prænoſcet? Hæ ſane familia-
 rius convulſionem accerſunt, atque delirium, quæ bifariam ab
 his fiunt, uno modo exſiccato, ac inflammato cerebro, atque
 altero humore calido oppleto; quatenus vigilia quævis, ut nu-
 per docuimus, cerebri aut vacuitatem ſeu exſiccationem, aut
 humorum calidorum repletionem, ſeu phlegmonem adeſſe de-
 notat: ex hac quidem cauſa cum vigilia deliria & convulſio-
 nes concitantur, non omniſino lethales; quando interdum vacua-
 to, ac reſoluto, aut ad aliam partem propulſo calido humore,
 reſolvantur, de quo in 3. Coa. præſag. ſect. 1. text. 36. *Pue-
 ris acuta febris, alvi ſuppreſſio cum vigilia, adhæc exaltatio, &
 caloris mutatio, multus rubor, convulſionem ſignificat.* Ti-
 mendæ tamen cum his maxime ſunt, etſi perpetuo non ſint le-
 thales, ex quo probe Hippoc. de his in 7. Aphor. 18. dixit. In

Quæ-
nam let-
hales.

vigilia convulsio, & desipientia, malum. Ex illa vero, cum vigilia, aut post ipsam, convulsiones, aut deliria plane lethalia existunt. Non secus atque convulsiones ardentibus febribus supervenientes, de quibus posterius dicemus, irreparabile exitium prædicant. Qualia in *phrenitico* tribus diebus mortuo Hippocrat. observasse, in *tertio Epidem. a com. 3. text. 75.* meminit. Hæ vero cum aliis signis, quippe cum vomitibus æruginosis, capitisque dolore, delirium ferinum, ac lethale præfagiunt. De quibus auctor *Prorrh. in 1. Prorrh. 10.* dixit: *Qui in capitis doloribus æruginosos vomitus habent, vigilantque cum surditate, cito bi vehementer insaniunt, ut phrenitico nuperrime dicto accidit.* Assiduæ itaque vigilæ ac perpetuæ plane in acuto morbo lethales existunt, quales in *phrenitico*^b, in uxore *Dromeadae*^c, quæ a prima die ad quartum usque insomnis. Insomnes multos ardentibus febribus ægrotos obuisse, Hippocrat. in *primo Epidemiorum com. 2, d text. 29.* prodidit. Lx quo merito in *2. Progn. e text. 12.* dixit. *Pessimum vero est, si neque interdium, neque noctu dormiat:* Dolor enim ac labor, vel desipientia, ab eo indicio significatur. Cum vigilia vero si aliquod ex exitiosis signis etiam illuxerit, plane exitiosum erit. Considerandæ vero sedulo sunt vacuationes, simul cum vigilia non definente observatæ, quæ omnes malæ sunt, quod vel symptomaticam naturæ excretionem, inutilemque, vel pravam præmonstrent, certum exitium denotabunt. Malæ sunt, si sudor capitis frigidus, atque copiosus, assiduus. De quo in *2. Coa. præfag. f sect. 1. text. 4.* *Exsudantes, vigiles, recalescentes, malum.* Excretionesque aliæ nihilo sublevantes cum signis cruditatis, pessimæ, stillæ narium, vomitus virulenti, existunt. Sequuntur vigilias aliquando vacuationes, quæ cum nihil juvant, pessimæ judicantur, sæpiusque ægros offendunt, morbum adaugent, quod in omnibus tum vacuationibus, tum symptomatis, ægros juvare debentibus, perniciosum esse, Galen. in *Prorrheticis*, atque alibi docuit, ex eo, quod in morbis acutis ex-

^a Pag. 1100. *Ægr. 4.* ^b Vide sub. lit. a. ^c *Epid. lib. 1. Ægr. 11. Pag. 987.* ^d Pag. 954. ^e Pag. 39. lin. 52. ^f Text. 41.

excretiones, & alia quæ juvare solent, ni juvant, mala dicuntur; atque si, præterquam quod non juvant, etiam lædant, omnino lethalia dici debent. Sæpe vero, quemadmodum assiduas vigilias in illis morbis diximus sequi convulsiones perniciosas, phrenitides ferinas, ac tremores, ita aliquando comata lethalia subsequuntur: si etenim, ut superius meminimus, a vigilia somnus longus, qui tamen ægros meliusculos faciat, sequatur, optimum; qui vero nihil nedum juverit, sed quinimo ægrum oblæserit, lethalis erit; de illoque in 2. Aphor. 2. Hippocrat. dixit: *Somnus delirium sedans, bonum. Et de hoc. In quo morbo somnus laborem facit, mortale. Si vero somnus juvat, non mortale.* Comata vero, assiduas vigilias secuta, plerumque exitiosa existunt; quia resoluta, ac refrigerato nativo calore fiunt. Quod summe exitiosum esse Gal. in 4. lib. Aphor. 67. scriptum reliquit: insanabilia enim esse frigora, quæ calidis siccisque succedunt affectibus, ibi docuit. Accidunt vero vigiliis aliquando comata, aut resoluta bile & sicca evaporatione, quæ vigiliarum causa fuerat, remanente pituitoso humore, qui cerebrum humectat ac diluit. Hæc cum signis coctionis, viribus valde consistentibus, haud perniciose apparent. De his (cum de vigiliis abunde scripserimus) nunc accuratiorem sermonem instituemus.

C A P. XXIII.

Quid somni in morbis præfagiant.

Somnos veterinosos appellamus omnes, a quibus ægri aut non Somni veterinosi quinam dicuntur. sexpergiscuntur, aut non minima difficultate, habentes ad somnum maximam propensionem, quod quidem observamus in Comate seu Cataphora, Caro, Catoche seu Catalepsi, atque in veterino seu Lethargo. Ut vero ex his somnis, ac vel etiam ex naturalibus, scite Prognosticum indagemus, quædam ad horum soporiferorum, ut ita vocemus, affectuum notitiam in primis sunt a nobis cognoscenda; & primo diviso somno in natu-

Somnus
naturalis
quid.

turalem atque non naturalem: de naturali loquimur, qui nihil aliud est, Galeno auctore *in primo Prognost. comm.* 12. quam animæ delatio secundum naturam a finibus ad principium, vel est quies vacatioque ab animalis actionibus. In hoc enim calor nativus labore fessus, ac per vigilias exsiccat, copioso humido indigens, in viscera & ventrem convertitur, ibique existente humido recreatus foras erumpit, atque vigilias inducit. Hinc Hippocrat. *in 6. epidem. comm.* 4. *text.* 12. ait: *Evidenter vigilans calidior exterius, interius autem frigidior, dormiens e contrario: quod in ejusdem libri comm. quinto* * *scripserit: sanguinem in somno ad interiora magis refugere, ex quo Galen. in comm. text.* 30. scribit. *vigilanti exteriora magis calent, interiora magis frigent, & contra; ex eo quod, ut paulo post, Hippocratis sententiam confirmans, scripsit, in somnis sanguinem & cum eo naturale calidum interius abdi, & in vigiliis ad extrema profundi. Fit vero calore nativo intus retracto, ut exterioribus refrigeratis omnes sensuum actiones atque opera sileant: ex frigidityte hac obstructis meatibus nervorum, per quos calor & facultas exterius profunditur, animalia cessant, ut ait Galen. ab omnibus animæ actionibus; atque hic est somnus naturalis, qui fit, ut dictum est, calore per vigilias exsiccat in viscera ac ventrem recurrente, ut recreetur: hinc ab assumptis cibis somnus solet familiaris fieri, atque etiam, quæ particularis somni quoque erit causa, quod tunc temporis plures vapores humidi & crassi, petentes caput, cerebri meatus obstruunt, a quibus obstructis calor intus clausus, quousque vapores ii non fuerint extenuati ab ipso & excussi foras, ad vigiliam conciliandam profundi nequit. Quare colligamus somnum fieri, aut ubi calor per vigilias exsiccat, humido indigens, ad viscera, ut recreetur, convertitur, aut a vaporibus ciborum cerebri meatus obstruentibus: sed hic somnus ad innaturalium somnorum naturam accedere aliquibus pervidetur; atque ille plane est naturalis, & eo magis, ubi vapores ii copiosiores sunt, quales in ebriis observantur, qui cerebro vini epoti vaporibus oppleto*

pro-

profunde diuque dormiunt. Quod Hippoc. in 5. Aphor. 5. ita meminit, si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi eum febris arripiat, aut ad eam perveniens horam, qua crapula solvuntur, vocem proferat. Namque hi, nisi a calore vinum e-
 jusque vapores digerantur & discutiantur, suffocantur; hinc merito ait, hos superveniente febre juvari, quod calor febrilis, longe naturali efficacior, digerat vapores vini: atque hic unus est ex somnis non naturalibus, quos Medici ex causarum diversitate variis nominibus appellant, licet hos omnes *veternosos* vocent. Hic vero affectus foras progredi non potest, sed intus detinetur, aut ob multam humiditatem cerebrum occupantem, aut ob solum frigus, aut ob utrumque, aut ob virium languorem. Somnus is *veternosus* proprie dicitur, qui in *Lethargo* concitatur, veluti qui *Caros*, in affectu *Caro* Græcis, & Arabibus *Subeth* dicto, & qui in *Catoche* seu *Catalepsi*, aut, ut vulgo Medicis placet, congelatione, atque non minus qui *Coma* proprie dicitur. Hi omnes sunt somni præter naturam, quorum quoque non minus cognitio est illustranda. Cum hæc ad præfagiendum ex somnis magni momenti sit. Primo hoc supponemus, quippe omnes, qui innaturaliter dormiunt, *comatosos* & *veternosos* vocari. Vocat enim *comatosos* Galenus in *tertio Epidem. com. 1. text. 7.* qui habent in somnum delationem ac propensionem. Vocat vero in somnum propensionem, cum ægri vigilare nequeunt, non apertos habentes oculos, sed coniventes. In *secundo vero Aphorif. 3.* Hippocrat. *Coma* vocat somnum longum, qui habet difficilem expergefactionem, qua quidem difficili expergefactione a somno longo naturali distinguitur, uti Galen. prius in hoc eodem libro 2. Aph. 1. ita docuerat: Sed falsos esse quamplures, quod *veternosos* incipientes affectus longum sibi persuaferint somnum esse. Verum ii a nobis edocti, *veternum* (ἡνερν Græcis appellatum) prius dici non posse, quam in expergefaciendo difficultatem habeant conjunctam, nobis somnum recte longum appellari concedunt, qui tempore quidem naturalem superet moderationem, sed nondum ad expergefaciendum difficultatem habeat. Quare *lethargicos* ac *veternosos* somnos appellamus, qui habent difficultatem ad exper-

gefaciendum, quippe ubi ægri in somnum ita inclinant, ut oculos apertos non habeant, sed conniventes, palpebras claudere cupientes, simul dormire sperantes. Distinguuntur vero somni veternosi species ex eo, quod quidam somni nullum aliud quam ad somnum propensionem præ se ferunt, cujusmodi vere *coma*, *cataphora* & *marcorem* dicimus; alii vero nedum habent in somnum delationem, sed *marcorem* & inexpugnabilem pene dormiendi necessitatem, qualis in *lethargo* observatur; & alii una congelationem seu deprehensionem omnium corporis partium ostendunt, cujusmodi sunt in congelatis, qui affectus Græcis *Catoche* & *Catalepsis* dicitur; alii denique una cum somno vel difficili, aut fere inexpugnabili dormiendi necessitate, una motu omni ac sensu destituuntur, mensque non minus vitatur, quales *Caros* Græcis, & *Subeth* Arabibus affectus, ostendit. Differunt etiam hi veternosi somni, quia ipsorum alii simplices ac tales exquisite sunt, & alii vigiliis misti. Proinde *coma* distinguitur in *coma* simpliciter, & in *vigil* appellatum, quod Græcis *Coma ἀγερνρον*, hoc est absque somno dicitur, veluti alterum *Coma hypnoticum*, hoc est, somniculosum. Veluti *Typhomaniam* affectionem appellamus ex *lethargo* ac *phrenitide* mistam, in qua dormiunt, vigilant, delirantque. De qua Hippocrat. in *Epidemiis*^a: *Nec phreniticorum ullus valde insanivit, sed alia quadam Cataphora segni graviter interibant.* Sed jam causas veternosi somni differentiarum his præmissis prodamus. Comatis seu *Cataphoræ* Galen. in *tertio Epidem. com. 1. text. 7.* quatuor esse causas statuit, quippe primam ubi multum humecta pars sit, quæ est sensus fons; in qua vel etiam Aristot. fieri somnum recte demonstravit, ut nonnullis ebriis usu venit. Secundam ait esse solum frigus, ut fit ex narcoticorum usu. Sed frigus aut principio obsedit, aut postea ab immodico calore flammeo naturali fere consumto, quod mortiferum esse, postea intelligemus. Tertiam esse tum frigus, tum humiditatem simul, quinimo his duabus concurrentibus causis fit somnus comatosus. Quartam esse virium in-

Somni
veternosi
specus
quomo-
distingo-
antur.

Somni
veternosi
differen-
tiarum
causæ.

^a Lib. 3. sect. 3. pag. 1085.

firmitatem, quod genus comatis fit in moribundis, ut ibid. Galen. habet, propter infirmitatem virium, apertas palpebras servare non valentibus, ac ita affecti hoc habent, ut postquam oculi conniverint, aut nihil prorsus aut parum dormiant, sed vigilent, nec attollere tamen palpebras queant. In *lib. 2. aph. 3.* ac in *3. de locis affect. cap. 3.* & in *4. de prælag. expulsib. cap. 8.* & in multis aliis locis docet Galen. siccitatis propria signa esse vigili-
 as, & humiditatis profundum somnum, & frigiditatis fatuitatem
 itidem cum somno profundo, ut ex usu narcoticorum apparet,
 cum humiditatis tum refrigerationis cerebri lethargicum som-
 num, veluti frigiditatis & siccitatis Catalepsi, id est, depre-
 hensionem seu congelationem, ex quo affectu non sunt comato-
 si, sed sublatis oculis intuentur inconniventer. Atque tot sunt
 ex Galeno causæ soporiferorum affectuum exquisitorum. Ubi
 vero misti sunt affectus ita, ut comatosi vigilent, ac vel etiam
 delirent, mistas quoque habere causas necesse est. Diximus Coma
 observari somniculosum, & vigil; illius audistis causas; hoc
 vero fit, Galen. auctore in *1. Aph. & in eodem libro quarto de
 prælag. ex pulsibus, cap. 8.* ubi cerebrum cum humiditas tum ca-
 liditas occupaverit: eodem quoque modo ubi humores calidi &
 pituitosi fuerint in cerebro, ex quibus mistis humoribus fit
 mista illa affectio ex phrenitide ac lethargo, quam Græci Ty-
 phomaniam appellant; in qua quidem ægroti perpetuo dormi-
 unt & vigilent, de quibus Hippocrates in *3. Epid. comm. 3. text.
 16.* Nec phreniticorum ullus valde insanivit, sed alia quadam
 cataphora segni graviter interibant, & comatosi diu, rursusque
 insomnes erant. Galenus in commentariis ait, fieri coma vigil,
 ubi etiam humores frigidi in cerebro putrescunt, ab hu-
 miditate enim comatosi, & ab acrimonia ex putredine conci-
 tata vigiles atque deliri evadunt. Atque tot hi affectus habent
 causas, quibus præmissis reliquum est, ut ad somnorum progno-
 sticum descendamus, a naturali facto principio. Nam quem-
 admodum innaturalis omnis malus, ita naturalis omnibus bonus;
 hic enim humores concoquit, ut Galenus docuit in *quarto libro
 Aphorismor. Hippoc. in 6. epidem. com. 4. text. 12.* a calido inte-
 riora petente: per somnum enim aucto interiori calore, ut ait

Somni
 unde
 cognos-
 cuntur
 boni &
 utiles.

Gal.

Gal. in 3. de caus. pul. cap. 9. In Vent. in venis arteriisque ac in toto animali meliores fiunt concoctiones, ob quam causam in principio internarum inflammationum sunt fugiendi, quod materiam ad profundum & ad viscera trahant, eodem Gal. docente, in eodem 4. Aph. 67. in quibus affectibus Galenus dicit, somnos esse plane perpetuo fugiendos propter allatam causam, nisi concoctionis ratione plus afferant utilitatis: utiles sunt in morbi declinatione, quo tempore si lædant, sunt perniciosi, ex Gal. in 2. Aphor. 2. Cognoscuntur vero boni ac utiles ex eo, quod vel inflammationem, vel febrem, vel dolorem, vel delirium sedant, quod faciunt, ubi materiam noxiam concoquunt, & digerunt. de quibus Hippoc. in 2. Aphor. 1. ait: *In quo morbo somnus laborem facit, mortale, si vero somnus juvat, non mortale, sed utilis est & bonus; in phlegmonum, dolorum & febrium declinatione, si juvat, est salutaris: ac ut uno verbo dicam, perpetuo ille somnus dicetur bonus, qui juvabit, ex eo, quod significat calorem humores concoquere ac digerere; quo sensu dixit Hippoc. in eodem libro Aphorismor. Ubi somnus delirium sedat, bonum.* & Gal. in comm. somnum commendat, ubi inflammationem, vel febrem, vel dolorem, vel delirium sedat. Cognoscitur vero bonus vel ex eo, quod, uti in 5. Coac. præfag. 1. habetur, sit profundus neque turbulentus, hi enim habent firmum iudicium. Optimus est somnus, qui plures vigilias sequitur, ubi ægroti suavius dormiunt, etiam si diu perseveraverit. Gal. siquidem in 1. prorrh. narrat quosdam, qui cum tribus quatuorve diebus vigilassent, per diem noctemque dormiisse magno juvamento: omnium maxime pueris auxilio esse solent, atque in ipsis laudantur. Atque hæc de somni naturalis iudicio; nunc de iis, qui præter naturam sunt, dicamus. De quibus in Coacis præfagiis legitur: *Sopor ubique malus.* Nam etsi in ebriis, ut aliqui dicunt, somnus neque plane commendetur, neque damnetur, tamen plures ipsorum cum diem sopore profundo duxissent, itidemque & noctem, nunquam amplius revixerunt. Proinde divine quidem Hipp. de his ita habet in Aphorism. *Si ebrius quispiam dormire*

Somni
unde co-
gnosca-
tur boni
& utiles.

derepente obmutescat, convulsus moritur, nisi febre corripiatur, aut qua hora crapula solvitur, vocem recuperet. Sed utrum ex comatosis somnis quicquam boni possit significari? Certe quidem, quando non raro crises, quæ sanguinis e naribus aut parotidum eruptione fiunt, præcedant, sanguine quippe in caput sublato: sed hujusmodi judicium coctionis signa in excrementis, & alia critica signa confirmabunt. De quibus in 3. *Prorrh.* legitur. *In capitis dolore coma & surditas abscessum aliquem post aures eructant: & postea: Hypochondrii contentio cum comate fastidioso & capitis dolore parotidas effluere faciunt.* Sed ad malos fominos, qui omnes tales censentur, ubi modum naturæ excesserint, & Hippocrat. in 2. *Aphor.* 3. ita scribente: *Somnus atque vigilia utraque, si naturæ modum excesserint, malum.* Sed maxime dormiendi spectanda erit consuetudo, cum sit altera natura. Mali præterea omnes haberi debebunt, qui nihil juvant, & omnium maxime qui lædunt. Hippo. de his in 2. *Aphor.* 1. ait: *In quo morbo somnus laborem facit, mortale: & Gal. in comm. ait: quemadmodum somnus in accessionum declinatione est utilis, si juvet ægrotum, ita si ipsum lædat, esse lethalem.* Docet vero ibi Gal. somnos lædentes esse in febribus, a quibus vel febres, vel symptomata non diminuuntur, sed augentur, vel exacerbantur, aut nova fiunt; uti cum dolores concitantur, vel deliria, vel ubi ante somnum ægroti deliria loquuntur, expergefæcti etiam perseverant in delirio, aut si ex somno coma evadit, quippe ubi post somnum difficulter, vel non, excitantur. Hujusmodi omnia fieri propter humorum malignitatem, qui cum calore naturali non concoquuntur, ad viscera recurrunt, eaque aggravant, ut Galenus ibidem nobis prodidit. Comata vero in principiis morborum, utpote quod soleant fieri a multa humiditate, cerebrum diluente, non nisi gravis ac periculosi morbi erunt indicia, cum tantam humorum multitudinem significant, atque ea cerebrum lædi cœpisse, quæ clarius judicabuntur ab iis, quæ postea illucent. Nam si lethale signum illuxerit, perniciosum est, sicuti in uxore *Olympiadæ*, ut ex 7. *Epid. text.* 49. constat, fuit observatum. Hæc enim quinta die facta comatosa excitantes non sensit, voxque, quæ ei defecerat, non solvebatur, nec

Somni
comato-
si ali-
quando
boni.

Somni
quinam
in febribus læ-
dunt.

Comata
exiciosa.

quicquam allevabatur, spiritusque aderat sublimis, qui per nares trahebatur, a quibus, coma fuisse perniciosum, præostendebatur. Coma itidem, quod non in principio, sed in vigore post calidissimum sævissimumque morbum apparet, est exitiale non minus quam ex virium languore concitatum, quale in *Hermocrate* fuit observatum, de quo *Gal. in 3. Epid.*^a ita habet: *Reliquum ergo est, per refrigerationem insignem cerebri, aut facultatis imbecillitatem Hermocrati Coma induxisse die undecimo. Utrum autem sit horum, extreme est perniciosum. Nam insanabilia ea esse demonstratum est frigora, cum calidis morbis ac siccis succedant. Sed quod virium imbecillitas facit, exitium proximum notat.* Diximus aut cognosci hoc genus comatis ex *Gal. in 3. Epid. Com. 1. text. 7.* ex eo, quod ita affecti, postquam oculi conniverint, aut nihil prorsus aut parum dormiunt, sed vigilant, nec attollere tamen palpebras possunt. Demum exitiosum non minus esse coma illud constat, in quo, ut *Galen. in 3. Progn. text. 11.* Comatosi sublati oculis intuentur inconniverter. Cujusmodi in congelatis seu dephrehensis observatur, de quo ibi *Gal. ait: Considerari autem convenit hunc in modum suspensiones etiam oculorum per somnum: Si quid enim candidæ partis subapparet commissis palpebris, nec alvi fluor aut medicamentum in causa est, nec ita dormire consuevit, vitiosum indicium, lethaleque admodum est. Quod facultatis moventis palpebras extinctionem significet.* Quod in uxore *Theodori*, ut ex *7. Epidem text. 27.*^b apparet, fuit observatum. De qua *Hipp. ait: Similiter oculi demissi ad infernam palpebram magis inclinantes rigide ac stupide intuentes, albæ ocularum partes pallidæ & mortales.* Hoc modo spectant congelati, qui affectus Græcis *Catochi* & *Catalepsis* dicitur, seu *Catocho* vexati, ut *Gal. in Prorbet.* de quibus Auctor ille in *3. lib.*^c scribit: *cum virium exsolutione cum catochas tum apthonias esse perniciosas.* Ceterum ex comate licebit judicium facere non tantum ex ipsius causarum varietate, sed etiam ab iis, quæ præcesserunt, & una cum comate illucet, atque ab iis non minus, quæ postea apparent. Veluti a prægressis

fig-

^a Vide historiam in Hippocr. lib. 3. Epid. Aëgr. 2. pag. 1062. ^b P. 1216.
^c Prorbet. text. 96

signis, ubi a longa vigilia, exempli gratia, ex calidissima siccissimaque causa oborta, coma postea fiat; hoc enim esse lethale signum, alias a nobis dictum est, quando nuper fuerit demonstratum, lethalia esse frigora, quæ succedant calidis siccisque morbis. Hinc Medici omnes colligunt veterum a phrenitide esse exitiosissimum morbum. Quare & coma vigilias secutum, nisi criticum sit, perniciem ostendit. Eodem modo ex signis, quæ simul cum ipso comate, bonis & malis, bonum malumque fiet iudicium. Nam cum simul alia gravia symptomata illuxerint, graves affectus, simul & iudicium erit difficile, ut quando comatosi sunt, simul etiam vigilant, qui affectus solet denotare haud parvam malignitatem; ubi etiam comatosi vigilantes quoque & deliria loquuntur, quod iudicium notasse Hipp. in 3. Epid.^a dicemus. Cum vero cum comate etiam gravia symptomata illuxerint, grave redditur iudicium. Nam auctor *Prorrhet.* in 2. *Prorrhet.* text. 57. ait: *Coma cum oculorum perversione, malum:* & in lib. 1. comment. 5. text. 32. & 33. *Coacorum præfagior.*^c *Qui comate oppressi, ab initio exsudarunt leviter, urinis coctis ardentes citra iudicium refrigescentes, brevibus intervallis ardore redeunte, torpidi, oppressi comate, convulsione subinde capti, perniciosè habent.* Neque mirum, cum concursus notet multorum lethalium signorum: & in sequenti ait^d. *Somni similes iis, qui comate laborant, & perfrigerationes lethales.* Sed hoc erit in febris ardente intelligendum, in qua ægri intus uruntur, exterius algent, in quibus coma semper perniciosum erit. Ab iis vero, quæ postea sequuntur, probe quoque sciri potest, quid ipsum coma mali portendat. Aliquando enim criticum esse ostenditur, cum ipsum bona aliqua evacuatio sequatur, aut aliqua excretio. Proprium vero comatum esse videtur, ut critice parotides futuras soleant portendere, de quibus in lib. 5. com. 1. text. 25. *Coacorum præfagior.*^e *Comate pressi, fastidiosi, ab Hypochondrio dolentes, pauca vomentes, in aures abscessus habent. Prius autem tumores circa faciem cum comate.* Aliquando vero purgationem per alvum; de qua etiam in eodem libro legitur: *Qui Coma-*

Comata
quid cri-
tice so-
lent por-
tendere.

^a Sect. 3. pag. 1085. & sparsim in historiis Ægrorum illo in libro expositis
^b Lib. 1. text. 89. ^c Text. 180. ^d Text. 181. ^e Text. 183. ^f Text. 182.

te pressi, labore & lassitudine fracti, obsurduerunt, erumpente alvo, rubra dejiciunt circa crisin, idque juvat. Auctor Prorrhēt. a lib. 6. Coa. præf. com. 1. text. 33. & lib. 1. text. 1. dicit, stillas sanguinis in comatosis esse lethales: idemque significant ceteræ aliæ omnes malæ evacuationes, & omnia mala symptomata: si enim talia post coma illuxerint, judicium erit periculofum, veluti si in comatosis succedant convulsiones, deliria, aphoniæ, anxietates, dolores viscerum fortes, atque alia, quæ nedum non bona, sed quinimo apprime perniciofa existunt. Atque his claudatur sermo de Prognostico a somnis judicando susceptus.

a Lib. 1. Prorrhēt. tex. 1. & Coa. præfag. text. 179.

FINIS SECUNDI LIBRI.

PROSPERI ALPINI

LIBER TERTIUS.

C A P. I.

*Quantum ad prædictionem cognitio motricis facultatis
Medicis conducat?*

Probe cognita firmitate, imbecillitatem facultatis ratiocinatricis, atque ab ea quoque modo, quo prædicendum sit in ægrotis, perspecto, restat, ut tantundem quoque in motrice laboremus. Cujus quidem facultatis cognitio ceteris ad prognosin non minus est utilis. Hanc vero recte valere, & robore non carere, denotant partes corporis, ubi recte ac secundum naturam moventur; & impotentiam seu imbecillitatem actiones diminutæ, aut vitiatæ, aut prorsus sublatae declarant. Est vero motricis actio læsa, qua imbecillitas facultatis dignoscitur, triplex: quippe aut imminuta, aut sublata, aut denique vitio quopiam affecta. Diminuta hæc facultatis actio in senibus maxime observatur, qui sane caloris innati defectu ægre partes corporis movent, sæpiusque in his partes ob eam causam tremunt.

Motricis
facultatis
cognitio
quantum
ad præ-
dictio-
nem.

munt. In resolutis & congelatis prorsus tollitur; vitiaturque in convulsis & epilepticis. Partibus itaque corporis secundum naturam admodum se habentibus, facultatem recte valere, roboreque non carere, scimus, quod in morbis perpetuo bonum sit, licet ex hoc solum non debeamus iudicium de morborum eventu facere: sed tempus expostulat, his præmissis, ut sigillatim præsagium ex singulis huiusce motricis facultatis symptomatis persequamur, a decubitu ægrotantium exordientes, cum ex ipso motricis facultatis robur atque infirmitas maxime nobis innotescat.

C A P. XX.

De prædictione ex decubitu, & primo de optimo, qui salutem præsagit futuram.

Decubitum in ægrotis motricis facultatis potentiam ac infirmitatem, seu debilitatem omnium maxime ostendere, neminem Medicorum latet; & merito sane ex ipso decubitu possumus, quanta ea sit facultas, conijcere. Motus enim, qui in decubitu fit, a duobus quidem pendet; a facultate quidem membra movente, atque ab ipso quidem corpore, ejusque membris per se motis. Hoc in cadaveribus spectatur, & moribundis, qui ex gravitate deorsum moventur; illud in recte valentibus, & in ægrotis ad sanitatem inclinantibus. Recte sane Diocles dicebat animalium corpora ἐκ τῆς φέροντος καὶ τῆς φερομένης, id est ex ferente, & ex eo quod fertur, constare. Nam anima quidem seu virtus ipsa est, quæ fert; corpus vero id, quod fertur; hoc naturaliter deorsum movetur a gravitate, illa sursum deorsum, ante, retro, in latus movet ad arbitrium, aut quasi suspensa in aere membra continet, dum musculos contrahit, tendit, sistit, ne proprio & elementari motu deorsum delabantur. Ubi itaque corpora vix moventur, convertuntur, eriguntur, sed præ gravitate facilius deorsum delabuntur, nobis significant facultatem animalem majori ex parte esse extinctam ac resolutam. Hac enim integra existente, nihiloque diminuta, corpora facile quomodo libet ab ægrotis moventur, convertuntur, eriguntur.

Decubitus quid in ægrotis notat.

Decubi-
tus qui-
nam bo-
ri.

tur, brachia, manus, caput in aëre sustinentur, atque hoc est vivere, seu vita, quæ catenus est, quatenus anima ipsa corpori firmiter copulata manet, qua disjuncta a corpore mors succedit, seu interitus. Ubi itaque plurimum ipsa anima in corpore valet, optimos decubitus spectamus, eaque praelanguente, pessimos. Sed age de bonis modo agamus, & quomodo in acutis morbis ab ipsis liceat præfagii rationem habere. In 7. *coac. præf. a. sec. 2. text. 27* scriptum est, optimum esse decubitum, veluti quis sanus solitus fuit decumbere. Neque mirum, cum ii, qui gravi morbo laborant, non possint eo modo decumbere, ut antea per sanitatem solebant. Fracti viribus supino decubitu oblectantur, distentis cruribus, ac brachiis jacent, inquieti ac anxii in uno decubitu consistere nequeunt, nullamque formam decubitus servant. Delirantes seipso foras e lectulo projiciunt, pedes ac etiam pudenda nudant, aliquando profiliunt. Moribundi præ facultatis impotentia ad pedes deorsum delabuntur. Quare decubitus, qualis fuit per sanitatis tempus, seu qui sanorum sit similis, merito optimus erit, & significat ægros non vexari maligno, aut periculoso morbo. Quem Hipp. quoque in *primo Prognost. a. text. 16.* laudavit, cum ita dixerit: *At ita cubare ut sani solent, saluberrimum est.* ^c Optimum vero est, ubi corpus, quod laborat, facile convertatur, assurgendoque alacre sit, decumbat, stet, membra sustineat. Hæc enim actio prompta ac expedita nervorum robur, spirituum copiam, & facultatis animalis integritatem denuntiat. Atque hoc est, quod Auctor *præfag. Coac. d. lib. 7. sec. 1. text. 20.* ita habet: *Converti autem facile ægrum oportet, alacremque esse, dum se attollit, exsurgitque.* Hipp. vero in *primo Progn. c. text. 16.* de optimo locutus, ita habet. *Cubantem offendi ægrum a Medico oportet in latus dextrum aut sinistrum, ac manus, cervicem & crura paululum reducta habentem & omne corpus molliter positum: ita enim plerique bene valentium cubant. At ita cubare, ut sani solent, saluberrimum est.* Ex quibus colligitur tria ad optimum decubitum expeti, primum ut ægroti in alterutrum latus cubent, quod sane, ut

^a Text. 497. ^b Pag. 37. lin. 33. & seq. ^c Prognost. pap. 39. lin. 33. ^d Text. 493. ^e Vide sub litera b.

Gal. docet *in commento*, talis decubitus indicat robur facultatis per musculos firmantis corpus; veluti debilitatem ostendit, ubi in latus æger cubare nequit. Secundum, ut manus, cervicem, & crura paulum reducta habeat; hoc enim consuetum plerisque benevalentium est. Tertium, ut corpus molliter positum jaceat. Galen. vero *in primo libro de Humoribus text. 24.* ait, *ut totum corpus non siccum, sed humidum sit.* Non ut putant aliqui, quod corpus omne æque calidum molleque esse debeat, sed ut recte Galenus docuit *in primo Prognosticorum* loco citato, quod secundum declaret, quippe corpus ægri debere manus, cervicem, cruraque paulum reducta, minimeque immoderatus aut reducta aut extenta habere; & quod intensa sicca omnia videantur, propterea laudavit corpus molliter positum, id est, ut non siccum, sed humidum.

Quod Galenus *in Comment.* ita expressit. *Igitur immodici habitus, extentis admodum nervis, efficiunt, quomodo libro de motu muscul. jam definitum est.* Qui vero inter habitus immodicos incidit, nequaquam intentus est; quo circa talem vocavit mollem, quia corpora molliora intendi non solent. Quam rem clarius quoque declaravit *in lib. 1. de Humoribus com. 24.* Quocirca oportet, ut ipse consulit, brachia, & crura parum reducta esse, ut totum corpus jaceat extra figuras extremas; extremas autem figuras intelligo, in quibus longa extensio aut flexus, sive artuum, sive spinæ sint, quæ nervis supra modum extentis fiunt. Atque hi sunt optimi decubitus, qui cum aliis bonis signis salutem prænuntiant. Nunc ad significantes contrarium declinemus.

C A P. III.

De malo decubitu in acutis morbis, exitium denotante.

Malum omnem esse decubitus, qui recte valentium non est similis, ex præmissis cognoscitur. Quemadmodum etiam dictum est, optimum esse, si quis ægrotus alacriter affurgat, aut in lectulo convertatur, quod vigere facultatem animalem, motricem appellatam, indicat; ita si cum labore, & gravitate

Decubitus qui nam malus.

Decubi-
tus supi-
nus qui-
nam ma-
lus.

vitae moveatur, praelanguidam ostendit. Ex quo in *Coacis praesagiis* 7. lib. sect. 2. text. 21. legitur. *At gravitas totius corporis & manuum ac pedum mala est*; praesertimque non oppressis musculis plenitudine, nec subita aliqua vacuatione aut occasione manifesta praegressa. Cum gravitate vero hac, (quae motricem laesam denotat) si digiti (addidit auctor *Coac. praesagiorum* ^b in text. 22.) lividi sint, & ungues, mors est in propinquo, quod gravitas corporis animalem defecisse facultatem, & lividitas digitorum, & unguium, caloris conspicuam, qui a corde manat, extinctionem significet. Damnatur quoque decubitus propterea supinus ab Hippocrate, qui extremas figuras ostendit, quod in primo *Prognosticorum* text. ^c 17. ita expressit. *Supinum vero cubare manibus & cruribus extentis, minus bonum est*: sed in *Coacis* rectius scriptum est, *bonum non est*. Et Galen. in comment. dixit, talem habitum jacentibus omnino bonum non esse, idque vel etiam ita esse, ex Hippocrate demonstrat, cum ipse dixerit ibidem, si vero proclivior fuerit, & subinde ad pedes delabatur, majori cum periculo est; tanquam enim praedictus habitus cum periculo sit. Hunc vero decubitum, Galeno visum est, neque ad sanitatem, neque ad mortem praedicendam, vim insignem habere.

Quae-
nam ma-
la produ-
cit, si diu
servatur.

Ceterum non desunt, qui cum putent supinum decubitum esse bonum, & primo, quod ingenti labore fatigati eo decubitu maxime recreentur; quoniam omnes muscoli (Thoracis exceptis) quiescunt, atque etiam, quod, supino corpore, in partem imam ac gravissimam, ceu navis carinam, homines procumbant; non minus etiam, quod resolutae vires animales non alio decubitu magis tueri possint, ac etiam ad excludendos calculos & renibus, & vesica, hic jacentis habitus conducat. At si hac ratione bonus decubitus vocetur, quis dubitabit etiam malum esse? Cum muscoli Thoracis, ascendentes inter inspirandum, supino homine magis laborent, quam ipso erecto, aut alio modo decumbente. Hic etiam decubitus, si diu servetur, multos morbos vel etiam gravissimos parit, ut epilepsiam, incubum, cep-

^a Text. 493. ^b Textu eodem. ^c Pag. 37. lin. 39. ^d Text. 497.

paralyfin, atque apoplexiam. In supino enim decubitu humores, vaporesque ad postremum cerebri ventriculum omnium dignissimum, destillationesque facilius ad thoracem, atque ad renes deducuntur. At hoc modo nos non consideramus, quatenus nimirum causa vel boni vel mali ad corpus esse possit, sed ut signum sit ad prognosin faciens. Qua ratione perpetuo dicimus significare facultatis debilitatem; omnes enim, qui supine jacent, nisi sane ita consueverint jacere, debiles sunt. Hic vero decubitus, quippe supinus, aliquando est arbitrarius, & fit præ mollitie quadam & languore animi, vel præ mœrore: ita aliquando decumbunt ægroti, aut præ accessionis vehementia, aut denique ex insigni vacuatione. In his quicquam certi supinus decubitus ad præsagium non habet. Ubi vero ab iis non fit, sed supine jacent, manibus cruribusque extensis, malum est; malumque itidem est, teste Hippocrat. in *text. 21. primo prognosticorum*^a, si crura cubantis supini admodum reducta distractave fiant: delirium enim significare Galenus docuit. Si vero, ait Hippocrat.^b *proclivior est, ac deorsum delabitur subinde ad pedes, majori cum periculo est*. Nos vero dicamus, hunc esse exitialem decubitum. Pessimum vero erit, ubi etiam corpus supine decumbit, quasi projectum cadaver, ita ut omnia membra postrata sint, caputque in pulvinar erectum reflectatur, aut sublato mento, quicquid est anterioris colli, emineat, aut mentum claviculis contiguum sit. Proximæ enim mortis est argumentum. Soluta enim animæ potestate grave corpus in dorsum jacet, projectis cruribus & manibus ad pedes devolvitur, vel exstante mento & gutture caput in posteriorem partem recidit, vel quasi annuens claviculis incumbit. Quod sane decubitu in foribus exitium esse significatur. De quo Galenus in *primo libro de Humoribus text. 24.* ita habet. *Scito igitur nunc dejectionem appellari, cum quis modo hominis viventis decumbere non potest, sed tanquam mortuum inanimumque corpus deorsum fertur*. Cum enim quis jacens ad pedes sublabitur, ut Hippocrat. sensit, signum est virium ad extremam imbecillitatem perductarum; non posse aut stare, vel sedere, vel exsurgere,

Decubitus qui nam pessimus.

Y

est

^a Pap. 37. lin. 39. & 47. ^b Ibid. lin. 41.

Decubi-
tus ad pe-
des pessi-
mus.

est certe minus grave; sed dejectum esse modo inanimi corporis, cum robur universum est ex omni parte exsolutum, & perditum, ἐπιφθαί vel Erriphite, scilicet dejectum, idem in *sexto Epidemiorum* ^a *com. 1. text. 33. cap. 4.* docuit. Quem decubitus ad pedes, Galen. demonstrat in *libro tertio de motu musculorum*, exemplo cadaverum, esse exitialissimum; quod si corpus hominis mortuum sic inclinaveris, non enim ne minimo quidem tempore manebit, sed supinum aut primum statim fiet, quocunque gravitate verget.

Oris hia-
tus inter
dormi-
endum,
pessi-
mus.

His addamus eos non minus perniciosè se habere, qui hianti ore dormiunt, teste Hippocrate in *primo Prognosticorum* ^b *text. 20.* qui dixit: *Si vero hianti dormiat ore, exitiosum est.* Quod præfagium diverso modo expressit Auctor *Coacorum præfagiorum* ^c *7. lib. sec. 7. text. 30.* cum dixerit: *lethale autem est, & hianti ore dormire semper & crura supini jacentis valde incurvata esse ac complicata.* Oris hiatus fit vel propter facultatis maxillam inferiorem moventis imbecillitatem, vel propter ingens cordis incendium, aut ex utraque hac causa, vel propter particularem resolutionem musculorum, qui maxillam inferiorem cum superiori committunt. Galen. in *7. lib. text. 29.* vero ait: multo majorem noxam significare oris hiatum citra somnum: & in *secundo, de motu Muscul. capit. quarto*, scribit: supinum jacere & hiare, stertoris, aut exsolutionis, aut ebrietatis, aut ignaviae signa esse. Ceterum non minus perniciosum est, alios in delirio, alios extra manifestum delirium, quod ex oratione intelligitur, provolvere se ad margines lecti, ac primum pedes excludere, deinde quasi defurgere, corpus erigere, ac nisi cohibeantur, vel excidere vel surgere. Ex quo obscuro delirio, ex hoc signo edito, Hollerius in *Coacis præfagiis* testatur, se, qui convalesceret, vidisse neminem. Addimus nos ex Hippocrate in *eo-
dem primo Prognosticorum* ^d *text. 25,* erectum ægrotum velle sedere, in acutis, malum esse, pessimum autem in peripeumoniciis & pleuriticis. Hoc vero Hippocrates hisce verbis expressit: *Si vero velit residere æger in ipso morbi vigore, in omni morbo*

Decubi-
tus mali.

^a Sect. 1. text. 19. ubi voce ἐπιφθαί utitur ad oculorum projectionem denotandam. ^b Pag. 37. lin. 46. ^c Text. 497. ^d Pag. 37. lin. 51.

acuto, malum; pessimum vero in pulmonia est. Qui pulmonia infestantur, (ait Galenus in comment.) ii dicunt sentire magnam in thorace angustiam, dum supini cubant, residentes vero fieri spirantiores; decumbit enim ad spinam, per supinum jacendi habitum, pars in pectore thoracis, a qua pulmo arctatur, nec idoneum accipit aërem inspirando: per alios vero morbos, quoties vigent (id enim maxime considerandum est, tanquam non sit temere additum.) exitiosissimum esse, velle ægrum residere in ipso consistendi vigore. Amant enim tantisper, maxime perpesti, immotici cubare, & si quis eos excitat, conflictantur. Itaque arbitrare propter vehementem spirandi difficultatem, aut inquietationem, aut delirium, residere ægrum aggredi per consistendi vigorem ægrotationis. Huic similis videtur decubitus, quem Hippoc. in eodem libro^a text. 9. ita tradidit: *Si vero nudos habeat pedes nec admodum calidos, ac manus, collum & crura dispergat inæqualiter, malum est; significat enim inquietationem.* In iis vero, qui animo molles sunt & delicato, quicquam certi non habent, cum hi veletiam ex levissima febre ita decumbant: at in aliis scito fieri vel vitio oris ventriculi, vel propter virium imbecillitatem. Hoc idem in Coacis præfagiiis^b lib. 7. sec. 2. text. 72. ita legitur: *At pedes nudos habere & manus, si quis non vehementer calidus sit, & crura disjecta, malum est; anxietatem enim significat.* Sed de hac anxietate in sequenti capite nos accuratius. Demum in ventrem quoque ægros cubare, nequaquam solitos ita dormire, malum esse, scripsit Hippoc.^c deliriumque aut dolorem circa ventris sedes significare: atque hæc de prædictione ex decubitu malo dicta sint. Nunc de anxietate & inquietudine, quæ decubitus est species, accurate agemus.

C A P. IV.

Quid inquietatio & anxietas, seu jactatio in acutis morbis significet?

Cum inquietatio sit jactatio quædam, quæ ad motricem facultatem videtur pertinere, quatenus est motus depravatus

Y 2

^a Pag. 37. lin. 43. ^b Text. 497. ^c Prognost. pag. 37. lin. 48. & Coac. præfag. text. 497.

Inquietationis
synoni-
ma.

Anxietas
quid.

Anxii
unde fi-
unt ægri.

Ex sto-
machi
vitiis.

tus seu vitiatum, idcirco de hoc quoque symptomate ad præfagium nos accurate agemus, etsi de hoc etiam in capite præcedenti quædam attigimus, non inutilia tamen ad prædicendi nostram methodum hæc quoque erunt. Ceterum inprimis quid per inquietationem Medici intelligant, quidque ipsa existat, atque a quibus fiat causis, nos cognoscemus. Quatuor vero nomina synonyma, cum in *Prognosticis* tum in *Prorepticis*, in aliisque omnibus libris Hippoc., ad præfagii rationem facientibus, leguntur; quippe anxietas, inquietatio, implaciditas atque jactatio. Idemque hæc singula significant; tametsi anxietudinem ad respirationem læsam, quippe ad frequentem ac inordinatam, attinere quidam voluerint, tamen ad decubitus figuram vitiatam vere pertinere, ex Galeno facile deprehendimus, cum ipse in libro de *Humoribus text.* 17. ita scripserit: *Anxietatem autem vocavit, quanquam plerique tedium sui nominant, ajunt enim eos ægros anxios esse, qui decubitum ferre non possunt, sed formas mutant, quia præsens eis semper molesta est. Et in secundo libro Aphorismorum, eodem modo & ægros illos anxios esse, qui accubitum non ferentes, jacendi figuram evariant, quia semper præsens aggravat eos. Nihil aliud vero his nominibus intelligimus, quam decubitum vitiatum, quippe cum morbi malignitate, aut vehementia in varias figuras decubitus æger transformatur, nec ullo consistit loco, sed varie se jactat, movet, rapit, modo sese attollens, modo se deturbans, modo in latus alterum, modo in ventrem, modo in dorsum sese provolvens, nec ullum locum, nec ullam figuram decubitus nanciscens. Anxii vero seu inquieti fiunt ægroti, vel stomacho male affecto; aut a copia ciborum oppressio, cum nausea; aut magno alicujus interni visceris phlegmone, vel virium imbecillitate, quæ non sustinet morbum; aut occulta malignitate, cor, uti in pestilente febre, obsidente; aut materia in venis, quæ sunt circa præcordia turgentes, huc & illuc agitata; aut denique critica vehementique perturbatione, seu humore ad excretionem turgente. Stomachi vero vitio redduntur anxii, aut ipso ab intempestivo cibo gravato, Hippoc. atque Galen. in lib. 2. de *Victus ratione in acut.* a docentibus; veluti*

• Variis locis.

quan-

quando ægri post longam inediam, morborum non transacto vigore, copiosius nutriuntur, aut ubi in ore ventriculi, ut Galen. in 2. *Aphorism.* & in 1. lib. de *Humoribus*, propria quædam molesti humoris qualitas continetur, qui humor neque multus sit, neque in ventriculi spatio innatet, sed in ipsius sit tunicis immerfus; aut demum, quod forte idem est, quando, ut ex Gal. in 2. *Prorrh.* text. 42. habetur, os ventris a pravis mordetur humoribus. Cognoscitur vero, quod anxii ex stomacho affecto, ut Gal. ibidem affirmavit, sint nauseabundi. Morbi etiam vi anxii redduntur homines, ardentibus æstuosisque febribus vexati, præcipueque in vigore, quo tempore ex maximo caloris æstu anxii fiunt, atque etiam (quod non levis malignitatis est signum) tales efficiuntur a maligna humoris biliosi corruptione, in magnis venis turgente, atque æstuante. Quæ anxietas præsertim apparet, ubi viscerum aliquod magna phlegmone, aut erysipelate vexatur: hi non admodum in extimis ac extremis partibus calent, cum interius tamen urantur. Ex virium quoque infirmitate, ut in 2. illo *Prorrh.* comm. 17. Gal. docet, cum virtus a corpore gravatur; veluti ubi immodicæ vacuationes præcesserint, aut quod virtus morbi malignitate exstinguatur. Demum humoribus ad excretionem titillantibus seu commotis anxii & inquieti fiunt ægroti. Ex quo merito Hippoc. in 2. lib. *Aphor.* 13. dixit: *Quibuscunque judicatio fit, iis nox gravis ante accessionem.* Ubi enim natura vult humores excernere, fit in toto corpore commotio, ac perturbatio, a qua anxietas & inquietatio. Addamus suppuratos quoque sæpius inquietari, aut oppressis viribus & natura fatifcente, aut sublato usu respirationis, aut ex æstuante thorace, aut acrimonia puris, sensilibus partibus commotis, aut destillatione acri ex capite ad os ventris descendente. Atque ab his causis huiusmodi symptoma proficiscitur. Quibus auditis ad præsagium descendimus. Dicimus itaque omnem inquietationem, cum Autore *Prorrheticorum*, perpetuo malam esse, (critica excepta) quæ crisin optimam antecedit. Verum ex inquietudinibus quædam huiusmodi sunt, quæ quicquam certi ad præsagium non habeant. Cujusmodi sunt, quæ vitio stomachi fiunt; hæc quidem

Inquietatio ex Morbi vi.

Ex virium infirmitate.

Ex critica perturbatione.

Ex suppuratione.

Inquietationis prognosticis

Inquietationes
quæ,
nam
haud
malignæ.

Bonæ
quæ critica.

etsi malæ sint, tamen nunquam per se solæ quicquam certi significant de morte ac vita ægrotantium præfagienda; has vero, quippe stomacho affecto excitatas, ab aliis distinguere nausea vel vomitu, Gal. in 2. *Proorrh. com.* 42. tradidit, propterea quod ea causa inquieti nauseabundi sint, & vomant. Ex quo Auctor *Coacorum præfagiorum*, merito dixit: anxietatem cum fastidio & nausea ventriculum læsum significare. In febribus vero intermittentibus, & in aliis morbis multis, cum nausea & fastidio inquietationes haud sunt malignæ, cum sæpe abortu vomitu inquietatio tollatur. Quod Hippoc. in *Theotimi uxore* vidit, de qua ipse in lib. 7. *Epidemiorum*, text. 85. *Uxor Theotimi in semitertiana anxietates & vomitus & horror simul, cum febris inciperet, & sitis. Procedente vero, cum febris inciperet, & calor ingens, cum melicratum potasset & vomuisset, horror & anxietas sedata sunt.* Quare anxietas & inquietatio cum nausea & fastidio non est admodum timenda, omniumque minime, quæ ex vomitu, natura arteque procurato, sedatur. Veluti, quæ a vomitu augetur, malignitatis non expertis esse solet. Eodem modo etiam in febrium ardentium vigore, calore æstuante, inquieti ægroti timeri non debent, & quando illud ejusmodi febrium symptoma proprium sit. Bonæ etiam non raro apparent, ante crisin futuram optimamque; nam ut alias est demonstratum, antequam crisis principium appareat, ægri anxii, inquieti, turbulentii fiunt, & merito quidem, cum universum corpus commoveatur, acturbetur, natura humoris morbifici excretionem tentante. At hæc inquietationes criticae criticis etiam signis ab aliis distinguuntur, maximeque cognoscuntur, ubi rigor anxii supervenerit, ac ab ipsoque copiosorem sudorem ægroti sudant, aut plurimum vomant, aut alvus multa dejiciat, aut sanguis cruce fluat copiosius. De quibus in 1. *Coac. præf. com.* 1. text. 19. legitur: *inhorrescentes, anxii, lassitudine pressi, lumbis dolentes, in profluvium alvi incidunt:* & in lib. 4. *quarto com.* 1. text. 40. *Qui a per vigiliis anxietate repente capiuntur, sanguinem profundunt e naribus.* Anxii quoque non raro ægri fiunt, natura ad

^a Textum hunc nusquam in Coacis reperire licuit. ^b Pag. 1234. text. 102.
^c Coac. præf. text. 111.

ad cutim putridos malignosque humores movente, ut in exanthematum apparitione, quibus erumpentibus cessat in ipsis anxietas. Et hæ sunt inquietationes in morbis non timendæ. Contra vero, veluti dictum est, non malas esse cum ardentibus febribus inquietationes, omniumque maxime in vigore, quo tempore omnes, febris, calore nimis æstuante, anxii redduntur: malignæ ex his dicuntur, in febre, quæ exterius non admodum sit calida, cum tamen intus uri ægrotos observemus. Hoc enim malignarum febrium proprium videtur, cum hæ exterius placidæ ac mites appareant, interius maxime turbantes: quod fit, uti dictum est, aut propter visceris alicujus insignem inflammationem, aut erysipelas, aut ob summe putridos humores in venis circa præcordia æstuantes, aut propter virium infirmitatem, aut etiam propter insignem crudorum humorum copiam, qua obrui natura videtur. Hi enim anxii sese jactant in febre, quæ exterius est parum calida, quod non levis malignitatis nobis est indicium. Omnium vero pessimæ existunt inquietationes, ut in primo *Coacorum præsagiorum comm.* 1. text. 2. legitur, *Quæ cum refrigeratione anxietudines incidunt*, partium præsertim extremarum, scilicet, pedum, manuum ac aurium. De quibus Hippoc. in 1. lib. *Progn.* text. 10. ait: *Si veronudos habeat pedes, nec admodum calidos, ac manus, collum, & crura dispergat inæqualiter, malum est. Significat enim inquietudinem.* Quæ vero extremis partibus corporis refrigeratis non recalcantibus fiunt, maxime exitiales habentur, quæ in foribus exitium esse commoneant. Quales in *Sileno*^b, & in muliere decumbente in foro mendacium. Hippoc. vidit. Non minus etiam exitiales habentur, quæ cum sudore malo, die decretorio, apparent. Mali sudores sunt ex Hippocrate, ut posteriori docebitur, frigidi omnes in febre continua superiorum corporis partium, quippe capitis, colli, clavicularum. De quibus in 1. *Prophet.* text. 27. scriptum est: *Quæ cum refrigeratione, non sine febre, superioribus sudanti partibus, fiunt implaciditates, inquietationesque, phreniticæ existunt, & perniciosæ, ut Aristagoræ: & Hippocr. in pri-*

Quæ-
nam ma-
lignæ.

Quæ-
nam pessi-
mæ.

Cum ex-
tremis
partibus
corporis
refrige-
ratis.

Dum
malis su-
deribus.

^a Pag. 37. lin. 43. ^b Lib. 1. Epidem. Ægr. 2. Pag. 969. ^c Epidem. lib. 3. Ægr. 12. Pag. 1080.

primo Epidem. comm. 3. ^a text. 13. de Sil nō moribundo: Sexto caput parum exsudavit, extremitates algebant, livescebant, multum sese jactavit: & de muliere in mendacium foro decumbente ait: Septimo superriguit, febris acuta, sitis ingens, se jactavit, sub vesperum per totum corpus sudavit frigidum, frigus partium extremarum, nec redibat illis calor. Quare inquietudines in refrigeratis cum malis sudoribus sunt exitiales. Quod idem est, ac si dixerimus; cum malis signis malas & cum perniciosissimis perniciosas & lethales. Sudores vero capitis frigidos, extremorumque refrigerationes, esse ex signis perniciosissimis, docuit Hippocr. ^c Inquietationes quoque in diebus criticis apparentes certius habent judicium, pessimæque existunt, quæ criticis diebus, nulla optima subsequuta evacuatione, aut sanguinis, per nares, aut per alvum, aut per vomitum, aut per urinam, aut omnium maxime sudoris, de quibus in 2. Proorrh. ^d text. 27. scriptum est: *Quæ in judicatoriis diebus cum projectione & inquietatione, & absque sudore perfrictiones fiunt, malæ existunt.* De his vero, quæ cum malis dejectionibus, Hippoc. ^e in 3. de Vict. in acut. text. 14. ita habet: *Dejectiones autem hujusmodi habent quidem & alias magnas offensas, neque hypochondriorum extinguunt ardorem, sed excitant inquietationem & jactationem membrorum faciunt:* & Gal. in comm. ait, hæc esse flammantis in hypochondriis ipsis affectionis symptomata: & de his quæ cum vomitibus apparent, Auctor Proorrh. ^f text. 28. dixit. *Vomitiones sinceræ atque implacide, malæ.* Quæ non ab immodicis evacuationibus, jam exinde natura prælangue ac viribus fere collapsis, prorsus perniciosæ existunt. Hæque in moribundis multis apparent. De his Hipp. in lib. 7. Epid. ^g text. 11. in historia Chartadis ait: *Anxietates autem circa cor & sudor exiguus per totum fere corpus, & febricula, frigescere videbatur, & primum quidem mente constabat, procedente autem die & anxietas major & inquietudo, & spiritus paulo densior, & confidentius & benignius, quam pro tempore, alloquebatur, & excipiebat, & quædam*

Inquietationes quando pessima an dictus criticis.

Cum vomitibus malæ.

Eum virium languore.

^a Ægr. 2. pag. 969. ^b Lib. 3. Epid. Ægr. 12. p. 1080. ^c Quoad primum vide Coac. prælag. 572. & 573. Lib. Prognost. p. 38. lin. 21. & lib. de Crisib. p. 54. lin. 8. Quoad alterum vero vide lib. Prognost. pag. 39. lin. 30. ^d Lib. 1. text. 61. ^e Pag. 393. lin. 9. ^f Lib. 1. text. 62. ^g Pag. 1212. text. 12.

dam animi deliquia videbantur supervenire, offerentibus autem quibusdam succos, & ex farina aquam, non solvebantur, sed spiritus ad vesperam valde erat multus, & jactatio multa, & in dextra ac sinistra convertens sese nullo tempore quiescere poterat. In morbis quoque acutis, si cessante dolore aliquo, partem aliquam ignobilium tenente, anxii homines fiant, malum significatur. Quod de Larissa calvo Hipp. in 3. lib. Epidem. com. 3. a text. 76. ita habet: Tertio femur desiit dolere, mentis alienatio & turbatio, multumque sese jactavit. Quarto ad meridiem periit. E vulnere quoque ac percussione homines anxios reddi, malum esse Hippocrates, ut ex 5. lib. Epid. b text. 55. constat, in illo observavit, cui caput lapide percussum fuit, & in illo, cui hepar jaculo fuit percussum. In phreniticis quoque exitialibus inquietationes non raro spectari, Auctor Prorrh. in 1. lib. text. 12. ita habet: In phreniticis in principio simpliciter & clementer habere, sed cerebro permutari, malum. Ex his ergo colligamus omnes inquietationes, seu anxietates, malas esse, iis exceptis, quæ optimas crises antecedere solent; & quæ ex stomacho affecto fiunt, cum signis non perniciosiis, aut ante, aut simul conspectis, aut subsecutis. Quales fuere observatæ in Sileno d, muliere in foro mendacium decumbente e, Larissa calvos, atque in Chartade f.

Accessatione doloris in parte ignobili. Ex vulnere.

In Phreniticis.

C A P V.

De prædictione ex tremoribus.

De Prognostico a tremoribus acturi, primo quid hæc sit affectio, & a quibus causis prodeat, cognoscendum est. Gal. in 3. Epid. com. 1. text. 2. tremorem speciem affectionis facit motionis, non secundum naturam, sed secundum arbitrium diminutæ, quod symptoma est ejusdem facultatis, moventis partes corporis læsas, in quo partes contrario motu moventur, quando facultas conatur partem movere, quæ, præ imbecillitate

Tremor quid.

Z

te

a Ægr. 5. pag. 1101. b Pag. 1155. text. 59. c Ibid. pag. 1156. text. 61. d Lib. 1. Epidem. p. 969. Ægr. 2. e Epid. lib. 3. p. 1080. Ægr. 12. f Ibid. p. 1101. Ægr. 5. g Epid. lib. 7. text. 1212.

te aut pondere gravata, motionem facit ex motu contrario mistam. Cujusmodi affectio differt a motu convulsivo, quem plures in acutis febribus pro tremore accipiunt; ex quo Hipp. in multis ægrotis tremorem pro motu convulsivo accepisse, quibusdam fuit suavis; qualis fuit, qui in *virgine illa pulchra Nerei*, ut 5. *Epid.* ^a text. 47. colligitur, apparuit: quomodo forte ex Medicis antiquis Sabinus atque Metrodorus dixerunt, tremorem esse parvam convulsionem; quasi affectionem mistam ex tremore & convulsione intelligere voluerint, quem tremorem motum convulsivum, atque convulsionem ex materia non proportionata, vulgus Medicorum etiam appellat. Alii etiam putant Hipp. aliquando tremorem pro rigore accepisse; veluti cum in 4. *Epid.* ^b dicat de adolescente peregrino sexta die judicatum: *Septima rediit & dimisit cum tremore*: id est, ut ii volunt, cum rigore; quod tamen verum esse non videtur, quando vere ibi Hipp. tremorem, minimeque rigorem, intellexisse, nobis vel ex eo persuadetur, quod in eo crisis, sexta die facta, perfecta non fuerit, sed partim excretionem & partim transmissionem materiae morbificae pituitosae, quae musculos nervosque gravans tremorem faciebat. Sed de his satis, atque ad tremoris generationem nunc declinemus, de qua Gal. in *lib. de tremore, rigore palp. & convuls.* agens, scribit tremorem fieri a virium infirmitate, seu ab motricis facultatis imbecillitate, quae aliquando per se propria ratione est imbecilla, ut in senibus, qui jam viribus defecerunt, & aliquando propter alias causas, quatenus contingit, ex ipsis ut motiva hæc facultas dissolvatur. Proinde Gal. dixit hujus facultatis imbecillitatem fieri aut alimenti inopia, ut in cholera, valido alvi profluvio, largo sanguinis fluxu, atque in magno jejuniis, a quibus alimentum absumitur, & exinde facultas evadit imbecilla; aut vitali robore soluto, ut fit in stomachicis, cardiacis, animo defectis, frigore violento; aut denique plenitudine pondere gravante musculos, nervosque. Idem vero in 3. *Epid. comm.* 1. text. 2. nobis prodidisse visus est, cum tremoris causam fecerit musculorum virtutis imbecillitatem, eamque aut propria ratione fieri, aut ob copiam

Tremoris unde causæ.

Virium infirmitas.

piam humorum gravantem, aut ob famem, lassitudinem, vigi-
lias, curas, immoderatam venerem dixerit, quæ omnia calo-
rem nativum, seu vires, resolvunt. Verum consultius erit, ipsum
Gal. clarius adhuc tremoris causas, & generationem, in hoc loco
tradentem audire, qui ita habet: *Fit igitur tremor non solum
ex laborantibus tum musculis tum nervis; verum quoque &
valentibus, ubi supra vires quis grave aliquid aggreditur, vel
manibus portans cernitur. Itaque adolescentes quidam vali-
dissimi, dum prægrave quippiam gestant, cruribus obtremisce-
re, & præsertim ubi scalas ascendere tentaverunt, quod illis
& ex gravissimo pondere, senibus vero atque aliter imbecillis
ex minore accidit, nempe & hoc imbecillis grave: & paulo
post ita causas omnes tremoris complectitur, dicens: Jure igi-
tur optimo, in comm. de trem. convuls. & rig., tremorem ex virium
infirmitate perpetuo fieri demonstravimus.* At quoniam inter-
dum quidem virtus ipsa per se imbecilla est, interdum ob ani-
mi affectum, atque etiam, quod nullo modo sua propria ratio-
ne affecta, ex gravi pondere hoc patitur: tres itaque causarum Tremo-
differentiæ tremoris existunt, instrumentorum scilicet arbitrio ris causa-
deputatorum intemperies, passionum animi, & grave onus. In- rum dif-
temperies vero cum calida, tum frigida, tum humida, tum sicca ferentia.
poterit musculos ita reddere imbecillos, ut exinde partes ob-
tremiscant; caliditas quidem resolvens, seu dissipans partis
nativum robur; aut frigiditas violenta, extinguens calorem
nativum; aut humiditas, musculos imbibendo gravans; aut
ficcitas demum, humidum absumens, quo calor servatur, &
alitur; hinc plures lethalium phrenitidum in tremores, nervo-
rum principio, nervisque ipsis immoderatus ficcatis, desinere
observatur: Animi vero passio, veluti timor, tristitia, imme-
deratum gaudium, & alii affectus animi, qui vires dissolvunt:
aut denique grave onus, quo muscoli gravati nequeunt secun- Tremo-
dum voluntatem recte moveri. Sed his præmissis ad prognosin res in
descendamus. Itaque dicimus quosdam tremores in principiis morbo-
rum apparere, & quosdam postea; nunc de iis, qui ob- rum
servantur in principiis. Hi enim, ut docuit Gal. in 3. Epid. com. princi-
1. text. 2. nunquam in morbi principio citra validum morbum, piis quid
præfagi-
unt.

vel famen, vel lassitudines, vel vigilias, vel immoderatam venerem, aut ob humorum copiam gravantem. Quare cum cæ tremoris causæ non præcesserint, humorum multitudinem tantum significant, nihilque certi ad Prognosticum per se soli; tametsi morbos graves significant, ex eo, quod omnis humorum multitudo difficilem reddat morbum. De hujusmodi tremore Hipp. ait in *Epid.* ^a *Pythion*, qui prope telluris sacrum habitabat, cæpit primo die tremor a manibus, febris acuta, delirus: qualis etiam tremor fuit observatus in *Chærione* tertia die, ut Hipp. in *3. Epid.* ^b text. 2. Ceterum etsi in morborum principiis tremores copiam humorum, musculos aut nervos gravantem, nisi aut propter vigiliam, aut nimium jejunium, aut lassitudines, aut vigilias, aut immoderatam venerem, aut animi curam evenerint, significant; tamem ægroti periculo non vacabunt, si gravi ac maligno morbo, vel etiam longo, vexentur, quando nedum hi, sed vel etiam omnis morbus sit timendus in homine, quacunque de causa debilitato. Dixi illos, ob copiam humorum, per se solos quicquam certi de salute ac morte ægrotantium minime præmonstrare, verum si una alia symptomata gravia illuxerint, reddetur judicium difficile: cujusmodi in uxore *Emmyrrhis* ab Hippoc. fuere observata, de quibus in *4. lib. Epid.* ^c text. 125. *uxor Emmyrrhis modo non morboſa videbatur sine febre, fatua eſſe, deinde in tremorem venit totius corporis & liquationem, & fastidium & sitim, & frigida erat.* Quod præſagium quoque illuxit in ſene illo, de quo Hippoc. in eod. libro *Epid.* ^d ſcripſit, poſt recidivam tremulum fuiſſe in initiis, in labiis & voce, quo tempore cutis corporis eſt obſervata circumtenſior, frigida extrema fuerunt, quique merito obiit, tametsi hujusmodi tremorem is forte a vermibus, ut aliis quoque viſum eſt, paſſus fuerit. Atque hoc præſagiunt tremores in morborum principiis. Quandoque vero ſine alio morbo apparent, ſeu morbis ſtatim incipientibus, ubi neque ebrietas, neque aliqua externarum nuper dictarum cauſarum præceſſerit, apoplexiæ ſignum eſſe ſolent. Quod præſagium indicavit Hipp. in eod. *4. Epid.* ^e text. 102. his-

^a Lib. 3. *Ægr.* 1. pag. 1059. ^b Ibid. *Ægr.* 5. pag. 1072. ^c Pag. 1138. text. 39. ^d Pag. 1139. text. 41. ^e Pag. 1136. text. 36.

hisce profecto verbis, dicens. *Incipientibus veluti subtremit, & digiti & labia cum loquerentur, itidemque aliæ partes: & proterve lingua citiori ac volutiore præditi. Rubor in facie præcipue his erat. Hi vinum bibebant, aut vomitu commodo usi intumescabant.* Idque tremores in morborum principiis præfagiunt. Ex iis vero, qui postea apparent, quidam criticam humorum transmutationem, natura a visceribus ad musculos propellente humorum molestorum partem; qui optimi sunt, modo una cum coctionis signis apparuerint. Cujusmodi fuit tremor in *adolescente peregrino*, sexta die judicato, ut 4. lib. *Epid.* 4. text. 24. apud Hippoc habetur, quem febris septima die cum tremore dimisit, quippe noxiis humoribus a principibus partibus ad musculos critice transmissis. Sæpe vero fit, ut, instante crisi per vomitum, tremor labium inferius teneat, quem tremorem Gal. inter signa futurorum in morbis vomituum in lib. 3. de *Crisibus* cap. ult. recensuit. Atque hi sunt tremores in morbis post principium observati, minime timendi. Sunt vero alii omnes in febribus ardentibus, & in cerebri inflammatione exsiccatis nervis, aut quovis modo læso principio nervorum, quippe cerebro, obortis, lethales; a siccatis quidem nervis in phreniticis tremores sunt mortales; proprii enim videntur tremores exitiosarum phrenitidum. Ex quo merito Auctor *Prorrh.* dixit. *Phreniticæ affectiones vehementer, tremulæ desinunt*, aut lethales sequuntur phrenitides. Gal. enim in com. ait: *Tremorem sequi vehementissimas phrenitides; nervorum enim infirmitates propter affectionis siccitatem phreniticis diutissime insunt, exsolutaque virtute tum vigiliis, tum motionibus multis, simulque nervis supra modum arefactis, tremores fiunt.* Quare in phrenitide tremores perpetuo lethales existunt; multoque magis, si una cum convulsis partibus apparent, quæ omnia sequi solent vehementes phrenitides. In principio vero phrenitidis lethales non sunt: tremores enim linguæ, & voces obtremitcentes deliriorum tantummodo futurorum esse signa, Auctor *Prorrh.* lib. 1. text. 19. docuit. In obscuris & blandis phreniticis, exsoluta virtute animali, solent etiam tremores observari,

Tremores quid in morbis significant.

Quinam valde timeri.

Z 3

qui

qui quidem omnes sunt exitiosi. De quibus in 1. *Prorrh. text. 34.* scribitur: *Tremulæ, obscuræ, blandæque & contrectabiles desipientiæ valde phrenitiæ, ut Didymarcho in Co evenit.* Hæ enim exsoluta virtute fiunt, ut nos superius, ubi de phreniticis egimus, ostendimus. Ex gravi quoque cerebri læsione, eadem ratione reddita infirma vi motrice, fiunt tremores lethalissimi, quales fuerunt in *virgine illa pulcra Nerei*, ab Hippocrate observati in 5. *Epid. a text. 47.*

CAP. VI.

De palpitationibus, quidque in morbis præfagiant.

Palpita-
tio quid.

Palpitationem proprie dictam Galen. ac alii Græci Medici intelligunt, quendam motum depravatum, ut Galen. docuit in 2. *lib. de symp. causis, cap. 2.* non autem arteriarum pulsus, quomodo quosdam Antiquorum palpitationem intellexisse, Galen. in 3. *Prorrh. text. 52.* nobis memoriæ prodidit, ipsamque esse particulæ alicujus præter naturam dilatationem, ac distensionem, ibidem tradidit: veluti in *lib. de trem. convuls. & palp. cap. 5.* scripsit, palpitationem esse distentionem quandam atque subsidentiam, quæ aut in toto corpore fit, qualis in phrenitico ab Hipp. fuit observata, aut in una parte, aut in multis simul; in una parte veluti ventris, hypochondrii, cordis & aliarum partium generantur seu concitantur palpitationes, ut nobis Gal. est Auctor in *nuper citato lib. & in omnibus corporis partibus, quæ dilatari possunt, maximeque in cute, sive loco, qui inter cutem, & carnem subjacet; atque in musculis facilius hic affectus etiam concitatur, quod meatus satis magnos habeant, in quos commode flatus crassos, palpitationum causas, recipiunt.* Hos affectus vero concitari ex vapore crasso, cui non sit transitus, Gal. in loco nuperrime citato ita docet. *Palpitationum causam esse pronuncio spiritum crassum, & vaporosum, cui non sit transitus, hunc autem colligi oportere dico in ca-*

Palpita-
tionum
causæ.

vitae quadam non admodum exigua, si pars distentionem sensibilem habitura sit: Quod in primo Prorrh. text. 29. confirmavit, dicens palpitationem a flatuoso spiritu proficisci. Quos sane flatus a crassioribus crudisque humoribus fieri, non minusque hos flatus atque humores propter frigiditatem congeri, ibidem prodidit. Ex biliosorum vero ac summe putridorum humorum morfu, nec non a vaporibus venenosis, os ventriculi, & omnium maxime cor infestantibus, cor & ventriculum non raro palpitare, in lib. de tr. m. palp. convuls. nuper citato, Gal. docuit, quem affectum Cardialgiam & Cardiacam passionem quidam faciunt, cumque palpitatione confundunt, cum tamen vera non sit. Sed his præmissis ad Prognosticum descendamus, & primo hoc sciamus, quippe an in morbis acutis quædam observetur palpitatione, ex qua salus ægrotis indicetur. Certe res maxime videtur dubia; quando leves quarundam partium palpitationes per se quicquam certi non prædicent: ceterum solent aliquando critiche concitari eo modo, quo vertigines, dolores, anxietates & hujusmodi alia critica, antequam fiat in corpore perturbatio, concitari solent. Proinde quandoque palpitationes critiche apparere solent, quæ facile ex futuræ crisis signis ab aliis interstinguuntur. De quibus in 1. Prorrh. text. 36. legitur. Circum umbilicum dolores palpitantes, quod mentis permutationem ostendat, quippiam habent: circa judicationem vero his spiritus universus cum vehementi contentione penetrat. Et postea in 3. Prorrh. text. 52. Ventrìs quoque palpitationes cum hypochondrii tensione sublonga & tumente sanguinis indicant eruptionem, inborrescunt autem hi. Ex quibus colligamus, dari quasdam palpitationes críticas salutes. His itaque exceptis, omnes palpitationes in morbis sunt malæ, ac non solum in morbis acutis, sed vel etiam absque alio morbo hujusmodi affectus sunt timendi; præsertimque, quæ in corde ac ventriculo observantur, & omnium maxime in cordis passione, ex venenosis cum humoribus tum vaporibus oborta, quæ in syncopen desinunt, de quibus forte Hipp. in 2. Aphor. 41. Qui frequenter ac fortiter abs-

Palpitationes
critice
apparentes.

Palpitationes
omnes in
morbis
malæ.

que causa manifesta exsolvantur, de repente moriuntur. Et Galen. ait: Sicut & ille, cui, dum exsolveretur, cor fortiter palpitabat. Atque, ut uno verbo dicam, omnes palpitationes fortes, cor invadentes sæpius, cum alia sine causa manifesta exsolutione, ad mortem breviter homines deducunt, ut Auctor est Gal. in lib. 5. de loc. affect. cap. 2. neque hi, qui hoc symptomate vexantur, multos annos vivere possunt. Sed age, dicemus in morbis quidem acutis omnes palpitationes (criticis exceptis) esse malas, omniumque maxime perpetuas, totumque corpus aut nobile viscus infestantes, aut plures partes simul; idque, quod nobis refrigerationem caloris naturalis indicent, quando propter refrigerationem, ut Gal. affirmavit. in 1. Prorrh. text. 29. omnem vero refrigerationem calidis siccisque morbis maxime esse timendam, alias a nobis est demonstratum. Ex qua causa comatosos lethargicosque affectus phreniticis supervenientes lethales esse, superiori libro a nobis fuit demonstratum. Cujusmodi Hipp. ut ex Epidemiis constat, in multis moribundis observavit. De Sileno a autem, qui obiit, scripsit. *A primo hic ad finem usque spiritum magnum habuit, & rarum, hypochondrii perpetuam palpitacionem.* Quæ vero in toto corpore fiunt, sunt pessimæ, quod maximam caloris nativi diminutionem testentur, de quibus in 1. Prorrh. scribitur: *Palpitationes per totum an voce destituti moriuntur: & Gal. in comment. ait: Cum igitur corpus totum palpitaverit, fieri potest, ut qui ita affectus sit, propter frigiditatem voce destitutus pereat, non amplius moventibus gutturis musculis, aut iis, qui in eos proruunt, nervis, suo fungi munere queuntibus.* De qua palpitacione forte Hipp. 1. Epid. comm. 3. text 21. cum de Philini uxore loqueretur, dixit. *Circa diem decimum quartum, palpitationes, totum corpus dolebat, (quasi dixerit per totum corpus palpitantes dolores) multum loquebatur, aliquantisper mente constitit, brevi rursus desipuit, circa diem decimum septimum obmutescebat, vigesimo obiit: & de phrenitico adhuc clarius text. 25. Postridie mane vocem amisit, febris acuta, sudavit, non inter-*

Quæ-
nam pel-
simæ.

^a Epidem. lib. 1. pag. 969. Ægr. 2. ^b Text. 30. ^c Pag. 976. Ægr. 4.
^d Lib. 3. Epidem. pag. 1100. Ægr. 4.

termisit, palpitationes per totum corpus, nocte convulsiones. Tertio cuncta exacerbata sunt, defunctus est. Quare pessimæ & lethales omnes in morbis acutis sunt palpitationes, quæ diu, & maxime totum corpus vexant; ex iis vero, quæ partes quasdam tantum occupant, exitiosæ non minus sunt, quæ in cordis regione eo modo observantur: cum in eo calidissimo morbo refrigerationem factam esse signant, quæ perpetuo, in acutis morbis, quasi caloris extinctionem testatur, qualis forte fuit, quam in *Adolescente Mælibeæ* Hipp. vidit, de quo ait: *Cordis palpitatione ad finem usque perpetua, minxit oleosum.* Ex quibus colligamus, palpitationes omnes (criticis exceptis) in acutis morbis malas esse, perniciosasque esse maxime, quæ diu totum corpus vexant, aut nobile viscus. Has vero perpetuo malas esse confirmabunt signa alia mala, & cruditatis, & exitii. Quibus malis signis judicari poterant lethales, quæ in *Sileno*, in *uxore Philini*, in *phrenitico*, atque in *Mælibeæ adolescente* ab Hipp. fuere observatæ, cum omnes una cum aliis signis perniciosis, ac morbo plane crudo, illuxerint.

C A P. XII.

De convulsionibus, quidque in morbis præfagiant.

Sed age de convulsionum etiam præfagio agamus, eæ namque cum solæ, tum una cum aliis morbis, etsi perpetuo malum, raro salutem, sæpius exitium Medicis indicant. Quales esse videntur, quæ in febribus, resiccatis nervis, concitantur. Quæ vero repentinæ ac in principio morbi fiunt, quicquam certi ad prognosticum non habent; non paucæ etiam in febribus apparent, & ex se ipsis, præter multitudinem humorum, nihil certi ad salutem (criticis exceptis) præmonstrantes. Sed de omnibus nunc accuratius, postquam quid convulsiones sint, ipsarum differentias atque causas noverimus, agendum erit. Convulsio, *spasmos* Græcis dicta, est, ut Galen. auctor est in *libr.*

^a Lib. 3. Epid. pag. 1117. Ægr. 16.

Z. (duplex)

Convul-
sio quid.Convul-
sionum
differen-
tia.Perma-
nens
quid.Motus
convulsi-
vi quid.

*libr. 2. de symptom. caus. cap. 2. ubi nervi & musculi præter vo-
luntatem tenduntur, in eumque veniunt affectum, quem in
motibus secundum arbitrium factis assumerunt. In libro etiam
definit. medic. scribit, convulsionem esse affectum, qui nervis
ac musculis accidit, cum modo corpus totum, modo pars, vo-
luntatis injussu, trahitur, ex quo merito *tentio* & *distentio*, hoc
genus a multis appellatum est: sed quidam convulsionem seu
spasimum a distentione distinguunt, ex Hippoc. in 4. *Aphorism.*
57. ita scribente. *Si cui convulsione, aut distentione nervorum, de-
tento febris successerit, morbum solvit.* Sed hoc Gal. in *comm.*
probe explicavit, quippe cum ex tribus convulsionum differen-
tiis, Græce *tetanos* dicta, proprie magis distentio, & non con-
vulsio, vel ex eodicitur, quod in ipsa non appareant partes con-
vulsæ; quoniam æqualiter ante & retro tenduntur, atque ideo
præcipuum illi nomen est datum distentio. Duplex vero est
convulsio, una permanens perpetua ac sine motu conspicuo,
cujus triplex est differentia, una quidam *distentio* Latinis, *Teta-
nos* Græcis, Celso *rigor* appellata, quippe ubi cervix una cum
reliquo corpore immobilis manet, & in neutram partem infle-
ctitur, sed juxta utramque recta intenditur, cui proprie magis
nomen est datum ab Hippocrat. distentio, quasi a convulsione
differat, quod in ipsa, ut ex Gal. dictum est, partes convulsæ
non appareant. Altera *Emprosthotonos* dicitur, quæ fit, cum
caput, cervix, reliquumque corpus in pectus contrahitur, quæ
ob id dicitur etiam *tentio ad anteriora*. Tertia *Opisthotonos*, ideo
dicta a Græcis, & a nostris *tentio ad posteriora*, quando ca-
put in scapulas flectatur. Has vero Gal. in *libr. medicarum de-
finitionum* his verbis complexus est. *Nam & ii, quos in itinere
usque ad mortem frigus oppressit, talibus rigoribus corripiun-
tur, quales Græci Emprosthotonos, Opisthotonos ac Tetanos appel-
lant, quoniam modo in anteriorem, modo in posteriorem,
modo in nullam flectitur partem, sed rectum atque immobile
corpus intenditur.* Altera vero cum crebro motu & interrupto.
Has vero medici appellant *motus convulsivos*, ac vel etiam
convulsiones ex materia non proportionata, cum a morfu, &
vellicatione nervosarum partium, aut violenta contentione ac
la-*

labore, qualis est *Epilepsia* Græcis dicta, atque illa, quæ per consensum ab ore ventriculi demorso, aut cerebro primo læso venit. Hanc postremam convulsionis speciem minime exquisite, & per se convulsionem dicimus, sed potius motum convulsivum, cujus quædam universalis, ubi cerebrum primario affectu læsum est, & quædam particularis, prout particularis nervus aut musculus vellicatur: non secus quam etiam permanens, & sine motu; ubi totum corpus læso cerebro occupat, universalis dicatur, atque illa particularis, quæ est partis cujuspiam convulsæ. Qua ratione quidam *spasmus cynicum* appellant, oris torturam, aut melius, ubi oris partes convelluntur. De partibus vero, quæ convelli & distendi possunt, ac de loco in convulsis affecto, Galen. in 3. de loc. affect. cap. 6. ait, omnes corporis partes convelli posse, quæ aptæ sunt moveri: etenim partes in corpore, quæ moventur, ope nervorum ac musculorum moventur. Quibus convulsis motio vitatur, veluti dentium invita concussio, *Trysmos* Græcis dicta, musculorum mandibularum est convulsio, ut Galen. in 2. de loc. affect. cap. 2. docuit. Ex convulsis vero partibus, an spinalis medulla, an cerebrum, an nervi, & quales læsi sint, in lib. 3. de loc. affectis ita docuit. *Convulso enim universo corpore, omnes quidem autumant affici talem quampiam partem, quæ, ut in arbore caudex ramorum, sic ipsa sit omnium nervorum communis velut caudex, non paucorum in una parte, quemadmodum ramus, veluti, quando vel crus, vel altera manus forte fortuna convellitur, totius membri convulsio, nervorum, qui ad ipsum perveniunt, originem affectam fuisse, declarat, rami cujuspiam in arbore exemplo.* Quando autem universum corpus afficitur, communem originem omnium infra faciem nervorum, quæ arboris caudici proportionem respondet, affectum esse putandum est, qui sunt primi spinalis medullæ: verum etiam cerebrum ipsum putamus; etenim labra quoque sæpenumero convulsa videmus, item oculos, frontis cutem, totas mandibulas, similiter & linguæ radicem. At, quia omnes jam dictas partes a musculis ex cerebro nervos suscipientibus moveri, ex anatome didicimus, cerebrum, ipsis sic laborantibus, credimus esse affectum: ubi vero,

Convulsio quas
nam partes
afficit.

Convul-
sionis
causæ.

ipsis illæsis, ceteras partes convelli viderimus, dorsalis medullæ initium affectum esse fatemur. Sed cognitis læsis partibus ex convulsis partibus, nunc causas, a quibus partes convelluntur, proponamus; atque primo convulsiones perpetuæ, & permanentes sine manifesto motu, de quibus Hipp. in lib. 6. Aphor. 39. ita scripsit. *Convulsio fit vel ex repletione vel inanitione.* Idem Gal. in 2. & 3. de loc. affect. in 4. & 6. Aphorif. in lib. de trem. palp. convuls. ac ferme innumeris aliis locis idem confirmavit, sed præsertim in 2. lib. de sympt. causis ita dicens. *At convulsio in eandem dispositionem nervos musculosque ducit, in quam, cum pro naturæ lege se habebant, ab animali virtute ducebantur. Sive igitur ad principium tensis, sive flatus influxu impletis musculis voluntarii motus erant, hæc eadem in convulsione accident, tum spiritu flatuoso in musculis gigni potente, tum multis, qui tensionem creant, (e quorum numero phlegmone est) affectibus.* Quorum caput (sicut Hippoc. dixit) duplex est; impletio, vacuatioque: in phlegmonarum generis vitiis impletio; in ardentissimis, siccissimisque febribus vacuatio. Porro, quod, impletis, vacuatique plus justo nervosis corporibus, omnia tendantur, docent, quæ in instrumentis musicis intentæ sunt chordæ, quippe, quæ sive in humidam, humectamve, sive in siccam & squalentem domum repositæ, disrumpantur, ideoque eas artifices, priusquam reponant, relaxant. Quam convulsionum generationem Gal. in 3. de loc. affect. cap. 6. hisce verbis illustravit, dicens: *Etenim si videris nervosa corpora, vel chordas ob ambientis æris immodicam intemperiem, adeo vehementer, ut rumpantur, intentas, haud difficulter intelliges idem in animantium quoque nervis posse contingere.* Sed quomodo affecto aëre tenduntur chordæ, ut rumpantur? Si vel nimis aridus vel admodum humidus fiat: nempe humor madefacit ipsas, ut in tumorem præter naturam attollantur, qui mox eas tendit; ac velut sol, tergora arefaciens, contrahit, ita siccitas chordas, & trahit, & tendit; sic lora quoque, quum ad ignem siccantur, contrahi tendique videntur. Gal. his duabus convulsionum causis, tertiam addidit in lib. 3. Aphor. 25. quippe nervosarum partium infirmitatem, qua ratione facile puerulos convulsionibus tentari, tum propter crudum,

dum, quo exsuperant, alimentum, tum quod nervosæ partes nondum validas habeant, nobis prodidit. Replentur vero nervosæ partes humore sæpius crudo, a quo convelluntur, ut ex Gal. in 2. de symp. caus. cap. 2. habetur, velut in pueris fit, qui cum exsuperent crudo alimento, & habeant nervosæ partes non usque adeo validas, facile distentionibus tentantur, ut Hippoc. in lib. 3. Aphorism. 25. docuit, hincque in 2. Epidem. comm. 5. text. 8. scripsit: *Si pueris spasmus fiat, ignem fac; quæ ratione ipsarum convulsiones, vel etiam in febribus factæ, non sunt perpetuo periculosæ*: ad quam causam reducuntur convulsiones tum ex humido aëre, quæ ratione, ut Gal. nobis est auctor, in 1. Epid. com. 2. text. 24. in humida & frigida aeris constitutione Hippoc. scribit, multos & maxime pueros convulsionibus laborasse; tum ex immōdico vino factæ. Aliquando etiam sanguine, ac biliosis excrementis, nervosæ partes imbutæ tenduntur ac convelluntur, aliquando flatu, atque non raro phlegmone aliquo aut primigenio, aut consensu proximarum partium. Quales sunt hypochondriorum distentiones propter aut septi transversæ, aut pleuræ membranæ, aut hepatis, ingentes inflammationes. Ad quod genus pertinere videntur convulsiones ex vulnere factæ cum phlegmone. Siccantur vero partes, seu, ut Hippocrat. verbis utar, inaniuntur, evacuanturve tum propter caloris incendium, tum propter immoderatum frigus. De his Hippoc. in 5. Aphorism. 17. ait: *Frigidum autem convulsiones, distentiones*. Et paulo post: *ulceribus frigidum mordax, cutim obdurat, dolorem insuppurabilem facit, denigrat, rigores febriles facit, item convulsiones & distentiones*: & Gal. in comment. ait: *immodicum scilicet frigus has facit convulsiones, & distentiones, & nervorum refrigerationem; sicuti enim non oportet ipsorum substantiam ab immodico calore dissolvi, sic neque ultra modum convenientem refrigerari, & in unum cozi ac cohiberi*. Frigus enim in excessu invadens nervos ac musculos, tendines, ligamenta,

Convul-
siones
Repleti-
one.

Siccatio-
ne & in-
anitione.

frigo-
re.

* Pag. 1040. inter C. & D. Videtur enim juxta mentem Foëssii, non *pueris* sed *puerperis* legendum esse: quum nusquam in Epidemicis hæc ita dicta de *pueris* reperire licuerit. † Pag. 944. sub finem. ‡ Aphor. 20.

menta, primo in cute parit inæqualitatem; repulso introrsum humido ac calore, deinde siccat exprimendo, quod tenue est, cogit, densat, indurat, cogendo sinus interiores & poros, prohibet distillationem, & effluvium, atque alimenti receptionem, sic rigida manent partes, duræ & distentæ: de quibus in *Coac. præfagiis* ^a: *Rigor convolutionem in posteriora inferens, interficit: & Gal. in libr. definitionum medicarum ait: Nam & ii, quos in itinere usque ad mortem frigus oppressit, talibus rigoribus corripuntur, quales Græci emprosthotonos, opisthotonos, ac tetanos appellant.*

A calore. Idem & multo efficacius immodicus calor, seu caloris incendium agit; omnem enim musculorum nervosarumque aliarum partium humidam substantiam resolvendo, ex caloris incendio maxime resiccantur, arescunt, ac propterea distenduntur, ac convelluntur. Quomodo ardentes febres, veluti ignis, nervos siccantes, eos distendunt, ac convellunt, atque ut *Gal. in 4. Aphor. 66.* docet, *perniciosas afferunt convolutiones.* Eodem item modo phrenitides exitiosæ, substantiam nervorum immodico calore dissolventes, in convolutiones desinere solent. Atque magni æstus, eadem prorsus ratione, idem, *Gal. in 7. Aphorism. 13.* docente, siccando faciunt, non minus & assiduæ vigiliæ, atque omnes insignes seu immodicæ cum evacuationes tum purgationes, ut ex *Gal. in libr. quinto Aph. 3. & 4 sexto, atque in septimo Aph. 9.* colligitur. Ipse vero has omnes siccarum, ut ita loquar, convolutionum causas in *3. de loc. affect. cap. 5.* hisce verbis est complexus, dicens. *Quippe quum convulsio fit vel a labore, vel vigiliis, vel fame, vel solitudine, vel arida æstuantique febris, qualem in phreniticis videre est, causam ejus ariditatem evacuationemque recte putaveris.* Quare tot causas habent convolutiones, perpetuæ ac permanentes, quippe aut nervosarum partium repletionem, aut siccationem, evacuationem seu inanitionem. Quæ vero cum manifesto motu fiunt, quales sunt epilepticæ, ac quas motus convulsivos vocant, alias causas habent. Aut enim ab humore crasso ac viscido ventriculos cerebri obstruente, quo modo universalem convolutionem, quam Græci *Epilepsiam*, alii morbum comitalem vocant, oriri, *Gal. in libr. 3. de loc. affectis cap. 7.* ita scripsit. *Atque mor-*

bus quoque comitialis convulsio est omnium corporis partium non perpetua, ut in Emprosthotono atque Tetano videre est, sed quæ ex temporum accidit intervallis, atque hæc convulsio cerebro primario, & per se læso fit, veluti per consensum ipso quoque læso corpora sæpius pati convulsiones observamus cum universales tum particulares. Galen. enim ore ventriculi læso nedum convulsiones fieri, cerebro nervorum in principio læsione communicata, sed vel etiam gravissimos alios affectus demonstravit in lib. 5. de locis affect. cap. 6. Grammaticum enim, narrat, juvenem, qui quoties vel nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut in ediam fustineret, aut irascereetur, comitali morbo corripiebatur, quippe ex bilioso acrique succo os ventriculi mordente. In lib. vero 5. Aphor. 1. Gal. narrat, quendam Adolescentem ab humore æruginoso, os ventriculi mordente, sæpius universali convulsione fuisse tentatum, eamque ipsum non reliquisse, quoad per vomitum æruginem excerneret, & in libr. de venæ sect. adversus Erasist. Diodorum Grammaticum, cum diu jejunos mansisset, convulsionibus ob eam causam fuisse tentatum. Ex contentione quoque ac labore, qui fit cum ventriculus aliquod infestum expellere conetur, convulsio fit, non secusque fit vera epilepsia, dum expultrix in cerebro conatur a ventriculis expellere succum crassum ac viscidum, ipsos obstruentem, ac viam spiritibus animalibus prohibentem. Qua ratione recte quidem dixit Hipp. ab Elleboro albo, ex ejus infestissima qualitate os ventriculi mordente, fieri convulsionem, quam nos Patavii, ubi Medicinæ operam daremus, vidimus in quodam juvene, cui album veratrum, seu elleborus, a fatuo quodam pharmacopœo, nigri loco exhibitus est, in aliis multis, quorum ore ventriculi aut a biliosis aut ab æruginosis humoribus, aut ab aliquo venenorum erodentium læso. Quare per consensum etiam ex ore ventriculi læso læditur cerebrum, & homines convelluntur, ac nedum ubi hujusmodi membrum læditur, sed maxime etiam uterus læsus convulsionem concitat, cerebro ab ipso communicata læsione, ex quo merito plures ex hysterice mulieribus convulsionibus non raro tentari solent. Galen. scribit in 6. libr. de loc. affect. cap. 5. Viduam quandam mulierem ex semine re-

Ex contentione & labore.

Ex partium consensu.

Convul-
sionis fu-
turæ signa.

tento, utero læso convulsione fuisse tentatam, excretoque se-
mine crasso, foetido, fuisse liberatam. Hinc Auctor Prorrhethi-
corum in 3. *Prorrh.* 27. ait, *convulsiones in hystericis mulieribus
esse faciles*, quales Dorcadi contigisse meminit. At & ab hoc
membro, quippe ab utero, atque ab aliis partibus venefica ne
maxime infesta aura ad cerebrum adscendente aliam epilepsiae
speciem Gal. in duobus pueris (ut ex 3. *libr. de loc. affect. cap. 7.*
colligitur) observavit, atque ab his causis concitari convulsio-
nes non permanentes, sed cum motu quæ fiunt, nobis esto
persuasum, omnium vero cum convulsionum tum motuum
convulsivorum causas omnes Gal. in *lib. 12. Methodi med. cap.
ult.* has esse perstrinxit, quippe has fieri aut a siccitate, a re-
pletione, a magna phlegmone, a mordente humore, atque ab
ingenti frigore. Sed satis accurate cognitis causis convulsio-
num, modo signa, a quibus possunt futuræ præcognosci, de
quibus in *lib. 5. Coac. præf. text. 5.* hæc leguntur. *Leviter feroces
insaniæ ferinæ sunt, & convulsionem significant*: Et paulo post *text.
13. Qui capite dolent firmiter, delirantes, alvo suppressa, feroci
aspectu, rubore in facie efflorescente, in posteriorem partem convul-
luntur.* Has sequi cerebri exitiosas inflammationes rationi qua-
drat, cum illa signa phreniticorum lethalium sint, proprium-
que, ut a Galeno in *primo Prorrhethicor.* habetur, ipsos, ante-
quam moriantur, convelli, convulsosque mori. Auctor vero
Prorrheth. in 1. libr. text. 22. ait: *In phreniticis frequentes permu-
tationes convulsionem indicant.* In eodem vero 5. *libr. Coac. præfag.
text. 9.* scribitur. *In acutis doloribus capitis, iisdemque torpidis
cum gravitate, convulsiones fieri solent*: Et paulo post *text. 22.*
*Capite dolentes leviter & exsudantes, intercepta alvo, in convulsionem
incidunt.* Atque hæc de notis convulsionum futurarum; qua-
rum dolores tantum capitis vehementes, & vehementia seu fe-
rina deliria certe possunt prædicere convulsiones; reliquæ ve-
ro notæ incertius ac infidelius, sed Hipp. in 3. *Prognost. text. 34.*
de puerorum futuris prævidendis convulsionibus ita scripsit.
*Pueris autem convulsiones accidunt, si febris acuta fuerit, nec alvus
dejiciat, ac si vigilent, paveant, lugeant, colorem mutant, &
viridem, aut lividum, aut rabidum trahant.* Hæc igitur nuperri-
me

me editis pueris promptissime accidunt ad septimum usque annum. Adultiores vero pueri, virique non item in febribusprehenduntur convulsionibus, nisi aliquod iudicium existit validissimum ac deterrimum, qualia per phrenitidem accidunt. Sed de his satis, nunc ad prognosticum ex convulsionibus sumendum declinemus, & primum de iis, quæ citra febremaffligunt, pauca attingamus. Convulsionum itaque eæ, quæ fiunt repletis humore crudo nervosis partibus, minus periculi afferunt ægrotis, quam quæ siccatis arefactisque nervis musculisque concitantur: cognoscuntur vero a repletionefactæ, eo quod repente fiant. Ceterum ex tribus convulsionum differentiis, *tetanus* vocata, affectus est acutissimus; sæpiusque cito interficiens, quippe tribus aut quatuor diebus, cum convulsis musculis tum mandibularum, tum gulæ, non possint deglutire, neque nutriricibis, neque medicamentis devorandis juvari, sed ubi morbus indies protrahitur, de salute bene sperandum est. Quod Hippoc. in 5. lib. Aphor. 6. ita expressit. *Quicumque a distensione corripuntur, in quatuor diebus pereunt, si vero has effugerint, sani fiunt.* Hippoc. omnes solent quam maxime a febribus, si supervenerint, juvari, quod absumat calor febrilis humores nervosas partes replentes, de quibus Galen. in 2. Aphor. 26. ita scripsit. *Quum ergo secunda valetudine quempiam derepente convelli accadat, talem a plenitudine proficisci convulsionem necesse est, ita enim infarciuntur, viscidis & frigidis humoribus, quibus etiam aluntur, ut spasmus patiantur, cui superveniens febris, frigidos illos calefacere, & lentos attenuare humores, & discutere solet.* Hocque est. quod Hippoc. in 4. Aphor. 57. dixit: *Qui a convulsione aut distensione nervorum tenetur, febre superveniente, liberantur.* Ex quo merito ipse quoque in 2. lib. Aphor. 26. dixerat. *Febrem convulsioni supervenire melius est, quam febre convulsionem.* Hinc recte ab ipso in 2. Epid. com. 5. text. 8. sancitum est, quod si pueris spasmus fiat, ignem exerceamus seu inuramus, quod crudos crassosque humores calefaciat, extenuet, & discutiat. Quo itaque convulsis succedens febris vehementior erit, & vehementiore rigore eo efficacius eos sanabit, qualis esse solet quartana, quæ cum frigus intensum habere solet, tum calorem

Convulsi-
ones quid
præfagi-
ant.

Convulsi-
ones, quæ
citra fe-
brem affli-
gunt.

Convulsi-
ones in
quibus de
salute spe-
randum.

Alavon
sup anno
-it men
abnem

lorem efficacissimum merito ipsa liberat a magno morbo, si Hippocrati atque experientiae credimus, & merito sane, cum ipsa calorem habeat ceteris aliis febribus efficacior, quod ipse in terrena crassiori ac densiori materia fundetur, atque hoc est, quod nobis Hipp. innuit in lib. 5. Aphor. 70. hisce verbis *A quartana capti non admodum a convulsionibus capiuntur, si vero prius capiuntur & quartana supervenerit, liberantur.* Hocque nedum ob calorem, qui efficacissime repletionem nervosarum partium discutit, sed quinetiam ob frigus cum intensum, tum diu quatiens corpora, quid a nervosis partibus humoris eo motu digeritur, quare convulsis superveniens febris, bonum, quatenus repletionem discutiendo tollat. Quod de convulsis ab ebrietate Hippoc. ita confirmavit, in Sect. 5. Aphor. 25. dicens; *Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur.* Atque hæc sunt convulsionem, in quibus de salute sperandum erit, ac multo plus, si in pueris fiant, qui quo facilius adultis, cum ob crudum alimentum, quo abundant, tum quia partes nervosas infirmas, (ut Gal. in 3. lib. Aph. 5. est auctor) habent, convelluntur, eo minoris periculi malum decernunt, at multo facilius hos superveniens febris juvabit. Ex quo neque convulsionem in febribus hos capientes ita sunt detestandæ, in adultis vero solent esse perniciosæ, quatenus fiunt plerumque resiccatis atque arefactis a febrili calore nervosis partibus, quo nihil perniciosius, ut Gal. visum est, qui de ipsis in lib. 12. Meth. med. cap. 8. ita scripsit. *Scire namque licet ejusmodi affectum, si modo curabitur, humectationem poscere. Ceterum curatu perdifficilem esse, vel potius, qui curari omnino non possit, si febris occasione est contractus, succedit maxime exitiali phrenitide. Nec sanatum quempiam ita convulsorum aut ipse vidi, aut alium narrantem audivi.* In pueris vero febricitantibus non sunt ita malæ detestandæ, ut paulo post clarius ex Hippoc. in 2. Epid. com. 2. demonstrabimus. Ceterum in aliis omnibus ætatibus a ficcitate factæ convulsionem sunt perniciosæ. Hinc timendæ esse videantur convulsionem, quæ in febribus fiunt, ex quo merito Hippoc. dixit, melius esse, si convulsionibus febres succedant, quam convulsionem febribus, quæ a purgatione, vacua-

Convulsi-
ones quæ
nam ti-
mendæ.

tione

tione insigni, quod omnes hæ siccent, pessimæ sunt; de quibus Auctor Prorrh. in lib. 3. ita scribit: *Quibus ex naribus copiosa violenta, & multa fluunt, ad convulsiones trahi interdum deducuntur: & in 5. Aphor. Hipp. Ubi sanguis multus fluxerit, singultus aut convulsio, malum: & paulo post quippe in Aphorif. 56. ait: Ex fluxu muliebri si convulsio & animi defectus advenierit, malum, quod repetit in lib. 7. Aph. 9. cum dixerit. A sanguinis profluvio convulsio, malum: quam rem clarius egit in lib. 6. Aphorif. Galen. cum dixerit, convulsionem ab evacuatione esse acutissimam & perniciosissimam, eadem ratione in lib. 7. Aphorif. 13. Hippoc. scripsit, ab æstibus fortibus convulsionem, aut distentionem, malum: & paulo post Aph. 18. in vigilia convulsio, malum. quod cum fortes æstus, vel febres ardentes vel inustiones tum vigiliæ immoderatæ substantiam humidam dissolvant, evacuentque. Eodem itidem modo immoderatæ purgationes siccando convulsiones perniciosas pariunt, quod Hipp. in 5. lib. Aph. 4. affirmavit, cum scripserit. Ex immodica purgatione convulsio aut singultus, malum: Et in sect. 7. Aph. 25. Ex medicamento potione convulsio, lethale: Et in sect. 7. aph. 5. Convulsio ab elleboro, lethale. Atque hæc de Prognostico convulsionum perpetuarum. Nunc pauca de iis, quæ aut contentione, aut morfu fiunt, dum natura conatur ventriculis cerebri excutere humorem viscidum & crassum, attingamus, cum hæc cumulatius sint posterius a nobis tractanda; *Epicopticos* vocamus illos. Gal. in lib. 5. Aph. scribit, Epilepsiam neque acutissimum, neque periculosissimum esse affectum: & merito quidem, cum quod chronicus morbus sit, tum quod plures ab ipso evadunt; uti pueri, quos Hippoc. in Sect. 2. Aphorif. 45. sanari ita scripsit: *Quicumque juvenes morbo comitiali laborent, mutatione maxime ætatis & temporum & locorum & victuum quoque liberantur. Expressit vero, sanari possunt & non possunt in quinto lib. Aphor. 7. dicens: Quicumque morbi comitiales fiunt ante pubertatem, mutationem accipiunt, Quibus vero accidunt viginti quinque annos natis, hi plerumque moriuntur.* Gal. scribit in lib. de puero epileptico, se plures pueros sanavisse, atque in lib. de purg. med. facult. plures vel etiam ex iis, qui non sanantur, in vere purgatos, atque sanguinis mis-*

Convulsi-
ones a
contentio-
ne aut
morfu,

sione præcavisse: ceteræ vero aliæ convulsiones, quæ aut per consensum ab aliquo acri humore aut veneno, aut vapore venenoso, & maligno concitantur, curantur. Cujusmodi fuit, quam patiebatur Grammaticus ob amaram bilem, & Adolescens, ab æruginе os ventriculi mordente, qui, excreta per vomitum æruginе, liberatus fuit. Itemque & alia a malignis vaporibus; sed hæc sufficient nobis ad judicandos eventus convulsionum sine febre concitatarum: nunc de iis, quæ in febribus acutis fiunt, agamus.

CAP. VIII.

Quid convulsiones in febribus acutis significant.

Convulsi-
ones quid
in morbis
signifi-
cant.

Quænam
minus ti-
mendæ.

Convulsiones omnes, qui in principiis morborum acutorum fiunt, multitudinem humorum significant, quæ partes nervosæ repletæ contenduntur seu convelluntur. Hæ quicquam certi in morbis non judicant, gravissimum tamen morbum testantur, neque prorsus periculo vacantem, quando omnes morbi a multitudine crudorum humorum graves sint, nec periculo careant. Qualis fuere, quæ Hippoc. ut ex libro *Epid.* constat, in multis, qui sanitati fuere restituti, fuere conspectæ. Quippe in muliere, trimestri fœtu gravida, in littore decumbente; in *Pythione*, qui prope telluris ædem habitabat, in eo qui in horto *Dealcis* ægrotabat; in *Charione*, qui apud Demetum, atque in morosa muliere, quam prima die quasi repente convulsio invasit. Hæ enim omnes (iis exceptis quæ in eo, qui in horto *Dealcis* ægrotabat) conspectæ sunt, quæ Crisim futuram indicabant, multitudinem humorum signabant, nec quicquam certi ad salutis exitiique præfagium. Ceterum in *Pythione* ac *Charione*, quod una cum urinis aliquam coctionem præ se ferentibus apparuerint, non ita erant timendæ. Criticæ fuere in illo, quæ in horto *Dealcis* conspectæ sunt: quod Galen. in 2. *Epid. text.* 39. hisce verbis expressit dicens: *Nam & quod deliraverit in nona, & dextro oculo strabo fuerit, res sunt quæ solent in judiciis evenire.* Quæ etiam in febribus ex ore

ven-

ventriculi per consensum cerebro læso fiunt, non sunt timendæ, quum vomitione facta tolluntur. Qualis ab Hippoc. in filio Herophiti fuit observata, de quo in lib. 5. Epid. text. 27. ita scripsit: *Herophiti filius ægrotavit undecim dies, febris autem tenebat ipsum, & non descendebant cibi, & primum quidem deliravit, nocte vero cessavit, sequenti autem die sine voce jaciebat, stertens, distortos habens oculos, febricitans: Penna vero immissa vomuit bilem atram & clistere immisso stercus multum subit.* Eodem quoque modo in utero sanatu sunt faciliores: quare in lib. 3. Prorrheticorum ita legitur; *Convulsiones in hystericis mulieribus faciles sunt, ut etiam Dorcadi contigit:* In febribus etiam, quæ pueros invadunt, quod non magni recessus, a sano ipsorum statu propter multum crudum alimentum quo abundant, & nervosi generis infirmitatem, nobis indicio sint, non admodum sunt periculosæ. Quod Gal. in 1. Epid. comm. 2. text. 24. expressit, dicens. *Pueri autem propter nervosi generis infirmitatem convulsionibus sunt opportunissimi.* Quo facilius etiam parvis de occasionibus hoc genus iis mali accidit, minusque est periculosum, ex quo mirum non est, si vel etiam, cum in febribus pueri convelluntur, non sit usque adeo, uti in aliis ætatibus, timendum. Quod Hippoc. in pueris observasse in 2. lib. Epid. comm. 2. text. 24. hisce verbis prodidit: *Multos convulsiones & maxime pueros ab initio tentabant, & febricitabant febribusque convulsiones succedebant.* Erant hæc plerisque diuturniora & innocua, præter eos quibus etiam alia cuncta pernicialia essent, quod in 4. Coac. præf. sect. 2. text. 31. ita fuit confirmatum: *Convulsio in febre, lethalis, minime vero pueris:* quibus etiam convulsionibus succedit febris, aut si est, fiat vehementior, bonum est, quoad convulsionem, modo ex nervosarum partium repletionem profecta sit. Hinc in Coac. præfag. lib. 4. sect. 2. text. 10. legitur, convulsionibus remedio esse acutam febrem supervenientem, quæ prius non fuit, aut quidem prius exstitit, jam invalescentem magis. Nec non juvare urinam multum vitream, & genituræ similem, atque etiam alvi fluxum. Convulsiones quoque in febrium principiis factæ, si febres augeantur, ægroti rigere minus solent: cujusmodi fuit, quæ in uxore

Convul-
siones cri-
ticae.

Convulsi-
ones quæ-
nam perni-
ciosæ.

A siccitate.

uxore *Eraclitis* visa est, de qua in 7. *Epid. text. 108.* ita scri-
psit: *Philitidi Eraclidis uxori incepit febris acuta, rubor faciei*
sine ulla causa manifesta, paulo post eadem die riguit, non recale-
scebat, convulsio facta est in digitis manuum, & pedum, paulo ve-
ro post hæc invaluit, 2. superriguit, paulo plus incaluit, & rubor
minor, & convulsiones supervenerunt moderatiores. Demum ad-
damus quasdam convulsiones in febribus, aliquando febres ipsas
diminuere & sanare, quæ criticae dici debebunt, quæ fiunt per
materiæ transmissionem a venis ad nervos musculosque, quæ
si febrem in primis diebus solvant criticae, & bonæ erunt,
quod in 5. *lib. Coac. præfag.* ita scriptum est. *Convulsio in fe-*
bre mota, febrem solvit eadem die, aut altera, vel certo tertia,
quod si tempus transgrediatur, quo ab initio tenebat, nec acquie-
scat, malum. Hoc vero fit, ut etiam dictum est transmissa
materia morbifica a venis ad partes nervosas, quæ transmissio
materiæ potest quidem febrem minuere, vel etiam prorsus
tollere, humoribus a venis excretis, non amplius in ipsis pu-
trescentibus. Sed hæc de iis convulsionibus, quæ etsi non bo-
næ (cum perpetuo per se omnes malæ sint) tamen aliquando
salutem indicare, contingit: quibus perspectis ad malas per-
niciosasque convulsiones descendamus. De quibus in feбри-
bus observatis *Hipp. in 2. lib. Prognost. text. 10.* scribit: *Si au-*
tem testes, & pudenda revelluntur, dolor vehemens, vel mors. Per-
petuo in adultis in febribus acutis convulsiones sunt malæ,
omniumque maxime in ardentibus, ut *Gal. in 4. lib. Aph. 66.*
testatum reliquit, quod hæc ardentes febres veluti ignis nervos
siccent ac perniciosas convulsiones faciant. Dictum est omnes
convulsiones a siccatis partibus nervosis profectas, esse sanatu-
nedum difficiles, sed impossibiles, itaque in febribus acutis eæ
omnes erunt perniciosæ, quippe, quæ ab igneo calore febris
humido consumto, siccatis nervis fiunt. De his *Gal. in 4. lib.*
Aphor. 35. ait: *Si vero ex febribus adurentibus totum corpus ex-*
siccetur, & nervis deinde ex siccitate convulsio accidat, maximum
est malum, & pene insanabile, quoniam longum quidem tempus
exigitur ad siccitatem nervorum removendam, vehementia autem
morbi tempus non concedit naturæ, sed cito vires dissolvens exitium
affert.

affert. Ex quo Hipp. merito in Sect. 4. Aphor. 66. dixit: in acutis febribus convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum.

Quæ si cum virium debilitate fiant, in foribus exitium prædicant. Quod Hipp. perbelle in Aphor. 49. expressit. ita scribens, *In febre non intermittente, si labrum vel palpebra, vel supercilium, vel oculus, vel nasus pervertatur, vel non videat, vel non audiat, jam debili existente corpore, quicquid horum evenierit, mors proxima est.* Quod observavit Hippoc. in uxore Dromedai, quæ post convulsiones a capite inceptas subito obiit.

Cum virium debilitate.

Quæ etiam in mente captis fiunt, maxime suspectæ erunt, sed omnium perniciosissimæ, quæ in phreniticis fiunt, proximum enim exitium significant. Nec istorum convulsorum quempiam sanatum vidit Gal. neque alium narrantem audivisse, in lib. 12. meth. med. cap. ult. mortalium memoriæ commendavit.

In mente captis.

Hipp. in illa epidemica constitutione, quam in 1. Epid. comm. 2. text. 53. descripsit, plures phreniticorum meminit, qui convulsi subito moriebantur. De quibus ait: *Phreniticis convulsiones, sed & virulenta vomunt, & ex his quidam subito moriuntur.* Quod accuratius observavit in phrenitico, de quo apud ipsum lib. 3. Epid. scribitur: *Postridie mane vocem amisit, febris acuta, sudavit, non intermisit, palpitantes per totum corpus, nocte convulsiones, tertio die cuncta exacerbata sunt: defunctus est.* Proprium esse exitialium phrenitidum, ut in convulsiones definant, alias a nobis ex Hipp. atque Gal. demonstratum est.

Veræ enim phrenitides id habent, quod paulo ante mortem convulsiones faciant, quippe ab inflammatione cerebri siccatis nervis; in ipsis vero, ubi hæ apparent, in foribus exitium denotant, quod Hipp. in Cononis Sexua phrenitica, ut apud ipsum in 5. Epid. text. 81. legitur, observavit, quæ quidem cum diebus quadraginta mortua esset, per aliquot dies ante voce destituta, & convulsa est.

In veris Phrenitidibus.

Tremores in convulsiones definentes, seu ex tremoribus convulsiones, lethallissimas esse, Gal. in 3. Proorrh. 9. affirmavit. A doloribus quoque & assiduis vigiliis, perniciosæ sunt, nec non in febribus acutis, quæ observantur convulsiones, ut Hipp. in Sect. 7. Aph. 18. nos docuit.

A tremoribus.

A doloribus.

Ab immoderatis vacuationibus & purgationibus eodem modo

Ab immoderatis vacuationibus.

enationi-
bus.

Ab ilei in-
flammati-
one.

Ex vul-
nere.

malas esse convulsiones in aphorismis nobis significavit, veluti cum ait in *Seet. 5. Aph. 4. Ex superflua purgatione convulsio aut singultus superveniens, malum. Et postea Aph. 56. Ex fluxu muliebri si convulsio & animi defectus advenerit, malum.* Ita ut omnes cum evacuationes tum purgationes immoderatæ, a quibus ægroti convelluntur, siccent universum corpus, atque convulsiones ficcatis nervis efficere alias dictum est. Hinc Gal. in *7. Aph. 70. comm. dixit. Ab evacuatione convulsionem acutissimam & perniciosissimam esse.* Ab ilei inflammatione convulsiones esse perniciosas Hipp. quoque in *lib. 7. Aphorif. 10. tradidit. in vulneratis etiam convulsiones plerumque lethales esse consueverunt,* etsi non necessario in omnibus ex vulnere convulsis mors succedat, ut Gal in *5. Aphor. 68. etsi Hipp. in Aphor. 2. dixerit e vulnere convulsionem lethalem.* Plerumque vero lethales sunt, quod vel etiam ipse Hippoc. ut apud ipsum in *Epid. libris legitur, in multis observavit, quippe in Scamandro a sectione, in eo, qui ex jaculo sauciatus convulsus est, in illa Nerei virgine pulcra ex percussione, in Gubernatore navis ex fracto digito, atque in alio ex luxato digito, qui omnes convulsi obierunt. De Scamandro vero in 5. libr. Epid. text. 15. ita habet. Scamandrus in Larissa & in coxa marcorem habuit, & os diu luxatum. Hic sectus est sectione magna, etiam ad os ipsum, & deinde ustus est, & tunc die duodecima post sectionem spasmus cepit, & obtinuit multum: contrahabatur autem crus hoc usque ad costas, transiliebat autem & in alteram partem convulsio, contrahabatur autem crus, & extendebatur: & alia membra movebat, & maxillæ adducebantur. Hic mortuus est, convulsus octava post invasionem convulsionis. Et de illo, qui a jaculo percussus est, postea text. 44. Qui jaculo acuto percussus est posterius, paulo infra cervicem vulnus accepit, aspectu quidem non dignum mentione, non enim in alto fiebat, non autem multo tempore post extracto telo, posteriora tractus, ut opisthotonici, & maxillæ ligatæ sunt, atque si quid humidum in os acciperet, & id conaretur bibere, rursus relidebatur ad nares, & reliqua statim pejora fiebant, & die 2. mortuus est. Sed audiamus casum virginis illius Nerei pulcræ, a percussione convulsæ, de qua text. 47. ita habet:*

Virgo

Virgo illa pulchra Nerci, quæ quidem erat viginti annorum, a muliercula amica ludente, lata manu percussa est secundum sinciput, & tunc quidem vertigine tenebricosa correpta est, & responsione tenuit & doluit caput, & rubra circa faciem erat. Cum autem septima jam esset dies per aurem dextram pus exiit foetidum, subrubrum plus cyathis & videbatur melius habere, & sublevata est. Rursus intendebatur febris, & deferrebat in somnum, & loqui non poterat & dextra faciei pars traheretur, & respirationem habebat difficilem, & convulsionem, & tremebat lingua, oculus stupidus: nona mortua est. Et postea text. 70. adjunxit casum satis spectandum, cum ait. Magnæ navis gubernatori ancora digitum indicem, & os infernum confregit dextræ manus, inflammatio successit, & sphacelus, & febris, subpurgatus est moderate, calores mites & dolores. Digni quoddam decidit, post septem dies exibat sanies moderata: post hæc dixit se non posse omnia lingua enunciare. Prædictum est fore opisthotonicum, conferebant in hoc buccæ confertæ deinde in cervicem. Tertia die totus convellebatur in posteriora cum sudore. Sexta die a prædictione mortuus. Eodem modo de Harpali filio ex magni digiti convulsione 3. die mortuo, ita scripsit. Filius Harpali, qui ex Telephane liberta luxationem infra magni digiti accepit: inflammatus est, & cum dolore: & ubi repositus est, profectus est in agrum, rediens lumbus doluit, lavit: maxillæ ad noctem conferebantur, & opisthotonus aderat. Spumosa saliva vix per dentes extra exibat. Tertia die mortuus est. Eodem modo & Tychon, in obsidione circa Datum percussus in pectus a catapultâ, 3. die convulsus subito obiisse in eod. lib. 5. text. 92. nobis prodidit. Ex horum itaque historia apparet plerumque convulsionem ex vulneribus esse lethales. A medicamentis quoque cum prævalide purgantibus tum venenosis, convulsionem permanentes sunt lethales, unde Hipp. dixit in 5. lib. Aphorism. 1. Ab elleboro convulsionem esse lethalem. Et in lib. 7. Aphorism. 25. Convulsionem ex medicamentorum potione eodem modo esse lethalem, in quam, sane lethalem convulsionem, puellam quandam a medicamento foetum corruptorio incidisse Hipp. in 5. Epid. text. 50. vidit, de qua ita scribit. Ei, quæ vigesimum ætatis annum agebat, & pharvacum corruptorium biberat,

A Medi-
camentis.

rat, accidit labor, vomitus biliosorum, multorum pallidorum & porraceorum. Cum bibisset, convulsio tenebat, linguam mandebat, cum ad quartam veniret & ipsa lingua erat magna, nigra, oculorum autem alba pars rubra: insomnis. quarta die, ad noctem mortua est. Hipp. scribit, in cod. lib. 5. Epid. text. 82. juvenem ex devorato serpente quoque convulsam periisse. Cujus historiam ita expressit. *Adolescens quidam, cum multum meracum bibisset, supinus dormivit in umbraculo quodam. Huic serpens Arges in os ingressus est, atque cum sensit, non valens loqui, stridit dentibus & serpentem devoravit, & dolore magno tenebatur, & manus offerebat, ut qui strangularetur: & jactabat seipsum, & convulsus mortuus est. In libro vero 7. text. 19. Anginosam mulierem die 7. convulsam interiisse. Atque hæ sunt lethales convulsiones in acutis morbis observatæ, quæ, ut jam diximus, in acutis ardentibusque febribus sunt perniciosissimæ, omniumque maxime, quæ phreniticis succedunt, multum quoque a vulneribus convulsiones esse timendas, prædictorum ex Hipp. narratæ historiæ satis vos docent. Sed dicetis illas, quæ, cum fiant in principiis acutorum morborum, ex repletis nervosis partibus ipsas concitari necesse est, atque alias, quæ quovis modo ab eadem causa in iisdem acutis morbis concitantur, quæ ratione vel salubres vel lethales esse, cognoscemus. Ex signis aliis tum, quæ præcesserunt, tum una quæ illuxerunt, aut postea sequuntur. Omniumque maxime coctionis & cruditatis signa erunt attendenda, apparentibus enim convulsionibus, morbo plane crudo existente, semper nobis malum minantur, eodem modo perniciosæ nunquam solæ, sed aliis cum signis perniciem indicantibus apparere soleant. Qua ratione convulsiones, quas in uxore Philini primo, & postea in uxore Dromedai, in Philista, in phrenitico, muliere Cyzichi, atque in muliere apud frigidam aquam decumbente Hipp. vidit, lethales omnes fuerunt. In muliere enim Philini, ut ex 1. Epid. Comm. 3. text. 21. habetur, multæ convulsiones dolorificæ, cum magno delirio die 8. apparuerunt, quæ & diebus nono & undecimo eadem manentes, cum urinis crassis, albis, turbidis, multo tempore non resistentibus, mortales absque dubio fuerunt*

Convulsi-
ones salu-
tares unde
a lethali-
bus digno-
scuntur.

runt iudicandæ. Non minus, & quæ in uxore Dromedai. De qua Hippoc. in *Epid. 2. text. 1. Sexto die mane superriguit, cito percaluit, toto corpore sudavit, extrema frigida, deliravit, spiritus magnus, & rarus, paulo post convulsiones, a capite cœperunt, Urinis oleosis apparentibus paucis, & cum stillis sanguinis, quæ præcesserunt. Mortua est.* Quæ omnia simul certum exitium indicabant. Idem iudicium ex hypochondrii tensione in Philista, 5. obiit. *supra die, cum ex septi transversa magna inflammatione facta esset convulsa, simul cum pessimis signis.* In phrenitico etiam (præterquam ut nuper a nobis ex Galeno est demonstratum, quod omnes convulsiones in phreniticis exitiales) etiam id convulsiones ipsius habuerunt, ut lethalia signa simul cum convulsionibus tunc illuxerint, quando virulenta vomuerit, febris esset horrida, sudor copiosus prima die, assiduus toto corpore, multum delirium, secunda die aphonia, febris acuta, sudavit, non intermisit, quo tempore exitialissimæ factæ sunt convulsiones, quæ in febribus exitium certe prædicabant. Eodem itidem modo, & quæ in muliere *Cyzichi* die decimoquarto, cum extremorum frigiditate, delirio, crudoque plane existente morbo: atque hæc sunt, quæ de prædictione a convulsionibus fuerant dicenda, sub quorum genere cum & singultus comprehendantur, de ipsis agendum non videretur, tamen cum singulares stomachi sint singultus convulsiones, de illis quoque sigillatim agendum merito duximus, atque eo magis, quod Hippocrates de ipsis distincte quidem a convulsionibus scripserit.

C A P. IX.

Quid singultus in morbis prædicant?

A singultu quoque eventus morborum venemur, tametsi idem sit ipsius iudicium, atque convulsions, siquidem & ipse quædam convulsio stomachi est, ut Gal. docuit in 5. *Singultus Aphorism. 3. in lib. vero 4. de vict. rat. in morb. acutis.* singultus quid. appellat motus convulsorios: de qua clare satis in *Comment. sexti Aph.* ita habet. *Singultus vero concedatur convulsionem sto-*

machi nominari, quando aliud fuerit sermonis propositum, ut singultus substantiam cognoscemus, melius fortassis fuerit non convulsionem ipsum nominare, sed quendam motum ejusdem quidem generis, cujus vomitus, intentum autem est illo vehementiorem. Nam stomachus appetens eorum aliquid, quæ in ipso continentur, expellere, ad duos movetur casus, vehementiorem quidem in singultibus, mediocriorem illo in vomitibus, siquidem in vomitibus appetit ea tantum, quæ in ventriculi spatio latiori continentur, expellere, in singultibus autem ea, quæ sunt in ipso ventriculi ore penitiora. Ex quibus apparet singultum esse motum expultricis stomachi, aliquod noxium expellentis. Veramque stomachi convulsionem singultum dicimus, sed eum, quæ cum motu fit, qualis in epilepticis læso cerebro observatur: aut melius dicamus, singultus, ut Gal. in Sect. 4. de vict. rat. in acut, text. 69. nobis tradidit, esse quosdam motus convulsivos. Concitantur vero ex Hippocr. in 6. Aphorif. 39. vel ex repletionem, vel inanitionem, scilicet partium nervosarum, particulatimque oris ventriculi. Replent vero cibi multi, potus, humores, phlegmones, flatus. Siccant calor igneus, immoderatæ omnes vacuationes, purgationes, vigiliæ, jejunia, atque alia hujusmodi. Ceterum singultum fieri ab iis causis, uti veræ convulsiones concitantur, præcedit Hipp. de vera stomachi convulsione locutus, quæ ab altera harum causarum fit. Quod vero sæpius fiant singultus propter mordicationem oris ventriculi, qui motus sunt similes convulsionibus, quos convulsivos motus, multi merito appellent, minimeque convulsiones, proinde mirum non est, si ab aliis causis fiant, ab illis quippe omnibus, qui vel copia gravantes stomachum, vel molesta quapiam qualitate ipsum lædentes. Nam cum ventriculus copia humorum, vel ciborum pravorum, opprimitur, aut acrimonia mordetur, aut distenditur flatu, aut calore aut frigore aliave qualitate irritatur, aut resiccatur, vel revellitur eo motu convulsioni haud absimili, noxam nititur expellere. Quæ Gal. videtur in lib. 8. de comp. med. cap. 8. attigisse, cum ait. Similiter, et singultus stomacho interdum ob frigiditatem, aut repletionem accedit, interdum ob mordacitatem humorum acrimum, et medicamentaria qualitate præ-

Singultus
causa.

dicto-

dictorum: & paulo post. Singultum autem sine his fieri video, acris humoribus aut serosis & medicamentis stomachum mordentibus, quos ubi vomitu rejecerint, statim singultu liberantur. Quia & multi devorato pharmaco ex tribus piperis generibus constante, si statim vinum superbibant, omnino singultiunt, ex quorum numero etiam ego sum. Amplius autem & cibo in mordacem qualitatem corrupto aliqui singultiunt, & quod a vomitu statim liberantur, omnibus notum est. Quidam etiam ex rigore oris ventris singultiunt. Verum pueros maxime singultire contingit, tum ob corruptionem alimenti in ventre, tum ob partis frigiditatem, atque ab iis causis singultus fiunt. Verum in febribus singultiunt homines quandoque propter perniciosam aut stomachi, aut cerebri, aut intestini tenuis aut hepatis, inflammationem, aut presso ore ventris, a cava hepatis parte in tumorem elata, aut propter hepatis fervoris communicationem, aut acri humore e parte inflammata in os ventriculi defluente, & ipsum mordente, itemque acris exhalatio irritans stomachum, sed hæc satis sint de causis, quibus singultiunt. Hinc illis cognitis ad prognosticum declinemus, dicamusque ex singultibus eos tantum non esse timendos, qui citra febrem ac alium morbum, ex vino aut cibis fiunt, aut etiam ab humoribus acrioribus, vel frigidis, vel calidis, vel corruptis. At in febribus quemadmodum & convulsiones perpetuo timendi sunt, omniumque maxime febres supervenientes. Quædam febres dicuntur etiam singultuosæ, ex eo quod in ipsis homines fere perpetuo singultiant, augeanturque aucta febre & remittantur eadem remissa, quas febres Græci *lygodes* appellant. Quarum quidem Hippocr. meminit in Sect. 4. lib. de rat. vict. in acut. text. 69. Et Gal. in Comment. dixit, febrem singultuosam appellari, in quo singultus permanet, ac per totum morbum simul cum febre exacerbatur, ut plurimum vero eæ non parum suspectæ haberi debent, quod fiant inflammato aut stomacho, aut tenui intestino aut hepate. Cornel. Celsus scribit, frequentem singultum jecur inflammatum significare; non tamen simpliciter hepate inflammato singultiunt ægri, sed quando hepar

Singultus
quid præ-
sagit.

ad

ad maximam attollitur inflammationem, ex Gal. in 5. lib. Aph. 3. licet Hippoc. ibidem dixerit simpliciter. *Hepati inflammationem patienti singultus advenit.* Quare in hepatis inflammatione singultus exitialis esse solet. Non minusque fit cerebro ac ventriculo inflammato, omniumque maxime, si a vomitu fiat, de quo Hipp. in 7. lib. Aphor. 3. scribit. *A vomitu singultus, & oculorum rubor, malum.* Gal. de ipso ita sentit: Qualis passio est convulsio musculis, talis est singultus stomacho, qui humoribus infestantur, convenit nonnunquam totum ventriculum, nonnunquam os ejus & gulam. Quas per vomitiones abiciens statim a singultu liberatur, qui si neque per istas cessaverit, duorum alterum ostendit, vel cerebrum nervorum principium, vel ventriculum pati non mediocrem inflammationem, quare a vomitu plerumque perniciem ostendit concitatus singultus, omniumque maxime in ilei affectu, ex quo Hippoc. in Sect. 7. Aph. 10. dixit: *Ab ileo vomitus, singultus, convulsio, malum.* Et Galen. in Comment. dixit: *non semper in iis vomitum adesse, sed quando exitiales sunt, & si vehementius distorqueantur, stercus eis ascendit, atque singultiunt.* Quare in acutis febribus a vomitu & præsertim malo singultus ascendens, mortalis erit judicandus; qualis fuit observatus ab Hippoc. in 3. Epidem. com. 2. text. 9. in muliere ægrotante in mendacium foro, de qua ait: *Duodecimo vomuit multa, nigra, fœtida, singultus multus, sitis laboriosa: quæ postridie obiit.* In quacunque vero febre acuta singultus frequentior & molestior, futuri exitii nobis erit indicium, omniumque maxime, si a vomitu malo, dico vomitum malum ex humoribus aut fœtidis, nigris virulentis aut sinceris, qui evacuantur. Ex quo merito in Sect. 4. Coac. præf. sec. 3. text. 15. in vomitionibus sinceris damnatur singultus. Ab immoderata etiam cum evacuatione tum purgatione singultus solet esse exitialis, quod reficatis nervosis partibus stomachus convellatur. De quibus Hippoc. in Sect. 5. Aph. 3. *Ubi sanguis multus fluxerit, singultus aut convulsio, malum:* Et in sequenti Aphorism. *Ex superflua purgatione convulsio aut singultus superveniens, malum.* Omniumque exitialissimi sunt singultus, qui immodice purgatis corporibus,

Singultus
exitialissi-
mi.

ac

ac vel etiam suapte natura debilibus. De quibus Hippoc. forte in lib. 7. Aphor. 41. dixit: *Si senioribus supramodum purgatis singultus supervenerit, non bonum.* Similiter solent singultus in ictericis ex tumore aut inflammatione hepatis concitari. De quibus in Coacis præsagiis lib. 7. sect. 2. comm. 1. text. 17. hæc habentur: *Qui sædatis morbo regio non adeo acriter sentiunt, siquidem singultiunt, alvi iis exturbantur, fortasse supprimuntur atque ii valde flavescent. Non singultiunt hi, quovis modo affecto hepate, sed ita pleno aut inflammato, ut vel præ copia exundantis bilis totus ventriculus aut stomachus gravetur, aut mordeatur, vel præ magnitudine inflammationis ac fervore opprimatur, quod tum demum evenire solet, cum affectus maximus est.* Verum, ut lethaliū seu exitialiū singultuum judicium confirmetur, signa alia pernicioſa, cum quæ præceſſerunt, tum quæ una illuxerunt, tum quæ poſtea, quando ſingultus exitiales nunquam ſoli erunt, ſed alia ejusdem pernicioſæ naturæ aut ante aut ſimul conſpecta habebunt ſigna. Quæ auctor Prorrheticorum in 1. libr. expreſſit, dicens: *Aphonie cum ſingultu, peſſimæ.* Et in Coacis præſagiis: *Laſſati, ſingultientes, ſtupore detenti, mali.* Peſſima ſigna erunt, ſudores frigidi, extrema frigida non recalcſcentia in febre ardentiffima, non ſitire, cibum abhorrere, ſudare copioſius, & febrem non intermittere: ſtilla ſanguinis e naribus, & alia hujusmodi multa, quæ quiſque videre poterit, in hiſtoria illius mulieris, quæ in mendacium foro decumbebat, de qua, ut dictum eſt, Hipp. in libr. 3. Epidem.

Singultus
exitioſi
unde noſ-
cuntur.

C A P. X.

De rigoribus, atque quid in morbis ſignificent.

De rigoribus quoque in præſentia quatenus ad prognosticum judicandum maxime faciunt, acturi, in primis ipſorum cognitionem, juxta noſtrum ordinem præmitteremus, neque inutiliter, cum non poſſit, eis non probe cognitis, de morbis judicium certum ex rigoribus haberi. Rigor itaque eſt

Rigor
quid.

Cc

tum.

A tremore & horrore quomodo distinguitur.

tum. palp. convuls. & rigore. Dolorifica perfrictio cum quadam inæquali totius corporis concussione, agitationeque ab expultrice facultate partium sensibilibus, conante foras expellere humores noxios, oborta. Distinguitur a tremore, quod tremor fit unius tantum membri vibratio, rigor totius corporis. Ab horrore, quia hic fit totius cutis & rigor totius corporis. Ceterum dicemus hoc paulo post accuratius. Rigor quandoque fit citra ullam febrem, plerumque cum febre una: absque febre rigorem concitari docuit Gal. *in lib. nuper citato cap. 7. & in Sect. 2. de caus. symptomatum cap. 5.* atque *in libr. de inæquali intemperie cap. 8.* qui contra antiquos fieri absque febre rigores demonstravit. Viditque ipse Alexandriae juvenem citra febrem ex dactylorum immaturorum esu, quippe ex humore crasso venas obstruente, riguisse. Antiquis vero cognitum haud fuit, citra febrem corpora rigere. Non tamen Hippocrati, cum *in primo libro Epidemior. Comm. 3. text. 22.* de uxore Epicratis hoc aperte scripserit, dicens: *Epicratis uxor, quæ ægrotabat apud Archegetem instante jam partu, rigore correpta est, non incaluit, ut ferebant, postridie eadem erant.* Datur itaque rigor citra febrem, quia Galen. *in Sect. 6. Comm. 3. text. 9.* rigor non potens calefieri & a Græcis *anekbtermeton* nuncupatur, veluti ille, qui potest calefieri, quippe quem febris subsequitur, validus concutiensque ac morbidus dicitur. Sed quomodo cum a frigore, tum ab horrore rigor distinguatur. Galen. *in libr. nuper citato de trem. palp. convuls. & rig. cap. 6.* his verbis expressit, dicens: *In ægrotantibus sane non idem videtur cum eo, quod est horrere, aut frigere.* Dicimus igitur subinde accessionis insultum, huic sane cum rigore, alteri cum horrore, alii cum frigiditate sola oboriri, & in omnium Medicorum commentariis idem usus verborum existit. Ita cum quis cum nulla concussione corporis & agitatione perfrigescit, non hic rigit, verum si affectus rigor appellari debeat, inæqualem & præter voluntatem motum ei accidere oportet, quod si hoc accadat, siue cutem quidem inæqualiter commoveat, perfrictionem nominant: si autem hanc quidem perturbet, quatiatque per quosdam insultus, corpus autem totum non commoveat, horrorem nominant,

Perfrictio, & horror quid.

minant, ut hic cutis solius affectus talis existat, qualis totius corporis rigor. Causæ rigorum sunt primo immoderata cum caliditas tum frigiditas. A calore immodico & frigore confertim corpus alterari horrore & rigore, ii, qui balneum nimis aut calidum aut frigidum ingrediuntur, probe sciunt, & a Galen. in lib. secundo de caus. sympt. cap. 5. demonstratum est. Ex quo merito ab Hippocrate scriptum est: *Ulceribus frigidum quidem mordax cutem obdurat, dolorem insuperabilem facit, & rigores febriles.* Quidam etiam ex vehementi timore horrent. Veluti alii tremunt ab ulceribus & abscessibus suppurantibus, nec non rigere corpora aliquando ab inustione & sectione, Gal. in Sect. 6. Epid. Comm. 3. text. 19. nobis prodidit: cum dicit. *Sed ab his causis rigent, tanquam ab aliquo acri sensibilem carnem ledente.* Ex quo merito præcipuas rigorum causas, biliosos, acres humores Galenus statuit. Hi enim admodum sensibiles partes mordicantes, sunt in causa, ut calor naturalis ad ipsos quidem ejiciendos, magno impetu exurgens, motum illum inæqualem concussivumque in toto corpore efficit, quod Gal. in Sect. 2. sympt. caus. cap. 5. docuit. Hujusmodi rigores clare apparent in febribus biliosis, omniumque maxime in iis, quæ intermittunt. In quibus idem, quando humores biliosi tenues admodum mordaces extra venas expulsi ab omnibus sensibilibus particulis continuatim expellantur, quippe ab hac in aliam partem, atque ab illa in aliam, quousque humores, vel ad cutim ferantur, per ejusque poros, scil. per sudorem vacuantur, aut ad stomachum pervenerint, ex quo vomitu rejiciuntur, aut ad alvum, per quem foras demittuntur. Hinc rigores biliosæ vacuationes sequi solent. Quod a Gal. in lib. 6. Epid. Comm. 2. in text. 6. hisce verbis scriptum est: *In sermonibus de rigore ostensum est amaram bilem, quæ cum impetu per sensibilia corpora ad excretionem fertur, consequi rigorem.* Rigor vero hujus est generatio. Acres enim ac infesti humores a venarum expultricibus pelluntur extra ad partes, a quibus non minus ii expelluntur, cum has ipsorum acrimonia infestet, & excitet expultricem, vicissim in alias, hæque in alias, quousque aut, ut nuper dictum est, ad cutim, aut ad

Rigorum
causæ.Abiliosis
& acris
humori-
bus.

stomachum, aut ad ventrem venerint, & dum conantur partes læsæ humorem expellere, calor naturalis ad eas, ut opem ferat, evocatur. Ex quo extremæ partes algent eo destitutæ. Finitaque humorum expulsionē, quod est ubi ad cutim, aut ad alium locum extimum, per quem excerni possint, deven- tum sit, rursus calor foras effertur. Quo tempore extrema denuo incalescunt, & multoque magis si calor naturalis robu- stus fuerit. Quo prælanguido exsistente tarde eo parum inca- lescent. In hac itaque humorum expulsionē fit illa corporis totius inæqualis concussio ac vibratio, quæ rigor est. Dum- que fit hæc, extrema calore intus recurso frigescent. Hinc dum rigent corpora, una etiam frigent. Quare rigores ab acris hu- moribus concitantur. Quandoque vero fiunt ab humore cras- so venis obstruente. Cujusmodi fuit ille, quem Gal. Alexan- driæ in juvene observavit, de cuius sane rigoris generatione, in nuper citato lib. cap. 6. Galen. ita habet: *Nunc autem natu- ralis calor vi impedita rigor occurrit, cupit enim tanquam nec substantia nec robore oblesus tum expandi, tum in omnes partes corporis distribui. Prohibitum autem & vi in altum repulsus ad proprium principium refugit: Cum autem ibidem manere nequeat (nam substantiæ semper mobili loco consistere mors est.) sese ligans ac veluti in unum congregans, æqualiter sane non intro libero mo- tu protenditur. Sed vehementi latrone utens, & veluti a car- cere exsiliens nonnunquam insurgit motu adversus ea, quæ transi- tum ipsius occupant; illa sane impetuosæ cohibetur, totum autem corpus cum incidit, perturbat. Nam præter alia etiam vaporosus nunc redditus, dum illiditur in ea, quæ obsistunt, intro rursus resilit, seu ictu percussus ac iterum ad principium revertitur. Inde rursus erumpens incidit violentius, iterumque resilit etiam in hoc illapsu, idque frequenter per successionem fit, quamdiu noxa perseverat. Incipiunt vero rigores a dorso & lumbis, quod Hipp. in Sect. 5. Aph. 62. ita habet: Rigores incipiunt mulieri- bus quidem ex lumbis magis, & per dorsum ad caput, sed & viris parte corporis posteriore magis quam anteriore. Velut ex cu- bitis ac femoribus. Sed & cutis viris rara. Hoc quidem pilus in- dicat.* Sed hæc satis pro rigorum illustranda notitia, nunc ad

Ab humo-
re crasso.

Rigorū
prædictio.

ipso-

ipforum prædictionem, quam sane primum a bonis rigoribus venemur. Boni itaque rigores sunt eorum, qui in febribus observantur, periodici, febriumque propria qui sunt sympto-
mata. Periodici, qui aut quotidie aut alternis diebus aut ternis, omnes salubres, febres intermittentes antecedunt, quæ omnes periculo vacare Hipp. *in lib. 4. Aph. 43.* tradidit, eoque magis, quo major est intermissio, & quo minus est molestiarum tempus. De his enim *in Aph. 63.* ait: *Quibus quotidie rigores fiunt, quotidie febres solvuntur.* Cum enim, ut Gal. docet in Commento, per omnem corporis habitum mota rigores accidunt, atque ideo singulis accessionibus expurgetur, atque evacuetur, non absque ratione ad infebricitationem pervenit talium febrium intermissio. Hoc igitur est, quod nunc dictum est ab eo, quotidie rigores fiunt, quotidie etiam febres cessant, sic videlicet si & per tertium diem vel etiam per quartum. Quod scilicet fieri videtur & in tertianis, & in quartanis circuitibus, in quibus febres solvuntur, & rursus redeunt, quarum proprium est, ut cum rigore redeant. Omnium vero optimi sunt rigores judicatorii optimi. Cujusmodi sunt, qui febribus superveniunt continuis in aliquo dierum judicatoriorum, cum signis concoctionis, a quibus aut sudores optimi copiosi, aut vomitiones, aut alvi dejectiones aut sanguinis e naribus eruptiones succedunt, atque ex ipsis febres aut prorsus tolluntur aut maxime minuuntur. De quibus Hippoc. *in quarto lib. Aph. 58.* ait: *A febre ardente habito, rigore superveniente, fit solutio.* Duo vero optimi rigoris videntur esse propria, primum, ut corpora a rigore maxime incalescant, idque fieri triplicem ob causam, ut Gal. *in libr. de trem palp. rigore cap. ult.* docuit, primo quia calor naturalis ab ambiente repressus in altum colligitur, ut particulis conantibus noxios humores expellere, opem ferat, atque deinde, ut *in Sect. 3. lib. de temp.* docuit, humore intus existente enutritus & auctus, totus vehementer foras expanditur. Secundo quod calor ob violentam illam ad partes corporis permanfionem, motionemque non parum accendatur, veluti lapides ferrumque ex mutuo contritu atque assiduo motu valde incalescunt. Demum calor dum ex alto re-

Rigores
boni qui-
nam.

Rigoris
optimi
quænant
propria.

dit, ferventis aliquid humoris secum ducit, quo incallescit corpus. Quo vero corporis nativus calor fuerit robustior, eo corpus a rigore calidius fiet, & quo minus fortis eo minus est calidum. Hinc corpora probe calefieri a rigoribus, bonum est, qui naturam firmam ac viribus potentem significet, veluti e contrario, ut paulo post videbimus, quum nihil aut parum incallescunt, ex rigoribus pessime eos se habere naturamque prælanguidam testatur. Quare a rigore corpora maxime calefieri, quocunque fiat modo, optimum erit. Quod in omnibus, a quibus cum optimæ vacuationes, tum purgationes fiunt, observatur. Alterum est optimorum rigorum proprium, quippe quod optima aut evacuatio aut purgatio succedat. Addamus quoque, quæ aut febrem prorsus tollat, aut saltem diminuât. Quales sane in multis ægrotis Hippoc. observavit, quippe in uxore Epicratis, quæ apud Archegetem decumbebat, in Charione, in Larissæ Virgine, in sorore apud Timeneum decumbente, Philistide, De Epicratis uxore in primo Epidem. Comm. 8. text. 22. ait: *Die decimo quarto superriguit, febris acuta. Quintodecimo vomuit biliosa, flava, subcrebra, sudavit, libera febre, sub noctem non febris acuta, urina crassa cum candido sedimento. Et de Charione in lib. 3. Epidem Comm. 2. text. 2. septimo superriguit, febris acuta, per totum corpus sudavit, judicatus est, & eodem modo postea in recidiva, septimo decimo superriguit, febris acuta, sudavit, febre est decretorie liberatus: & de Virgine Larissæ Epid. 3. Sexto ex naribus largiter multum fluxit, inborruit, ac mox sudavit toto corpore multum & calidum, sine febre est judicata. In libr. vero quarto Epidemior. text. 83. meminit sororem, quæ erat apud Timeneum cum rigore judicatam: & in Sect. 7. quoque libr. text. 66. Philistidem Eraclidis uxorem eodem modo cum rigore judicatam. Aliquando in sanguinis profluvio rigor est bonus. De quo in Sect. 3. Prorbet. text. 168. legitur: *Quibus in principio largum sanguinis profluvium, rigor fluxionem sistet.* Neque immerito aliquando ex immodica vacuatione calore toto una cum sanguine intus recurrente. Nihilominus in morbis hujusmodi rigores longitudinem prænuntiant, nam ut Gal. ait in Comm. *Ubi morbum non**

non sedaverit sanguinis eruptio, exceperitque eam rigor, utrumque longum redditur ex eo, quod corpus difficulter calefiat: Aliquando etiam decretorie per tremores iudicium declarant, ut in *Coacis præsagiis* 1. libr. *Comm.* 1. *text.* 27. habetur, atque hi boni censentur rigores in morbis. Mali vero e contrario sunt, a quibus primo corpora minime incalescunt aut parum, quod naturam prælanguidam significant, de quibus in 1. *Prorrh.* scriptum est. *A rigore refrigeratio non recalcens, malum.* Idemque in *secundo libro* habetur, quod, ut Gal. scribit in *Commen.* caloris extinctionem significat, quod in muliere in foro mendacium decumbente Hippocr. observavit. Sunt etiam perniciosi, quos aut nulla sequitur vacuatio bona, aut mala, meritoque dicuntur Critici, sed mali, qui non judicant. De iis Gal. in *Seç.* 2. *Prorrh.* scribit: *Nam qui universaliter de rigore intellexerunt, perpetuo eos meminisse oportet, quod si vel tertio vel quarto die fuerit, talium febrium peculiare est symptoma. In morbis vero postea apparens, si iudicationem non intulerint, deterrimum existit.* Deterrimi sunt, qui cum mala aliqua excretionem apparent, quod sint ex iudicatoriis non judicantibus, qui aut mortalia, ut Gal. affirmavit, aut iudicii difficilis esse solent. De quibus in *Seç.* 1. *Pror.* 31. *Si ex perfriktione sudantes non recalcant, malum; ex his quoque laterum æstus, cum dolor & rigor superveniens, malum.* Sudores vero malos esse cum frigidis omnes, tum maxime partium superiorum, tum copiosos minime febrem tollentes. De his Hippocr. in *primo Epid.* *Com.* 3. *Text.* 28. de uxore Dromedai scribens, ait: *Tertio die circa meridiem superriguit. Febris acuta. Urinæ eadem: hypochondrii dolor: fastidiosa ac nauseabunda, nox molesta, non dormivit. Sudavit per totum subfrigida.* Et Mulier quæ in foro mendacium decumbebat, itidem sæpius ante mortem riguit, & cum sudore frigido. Copiosus quoque etsi non frigidus, crudo existente morbo, neque febrem neque symptomata tollens, lethalis est; præcipueque si aut die sexto aut octavo conspiciatur. Cuiusmodi observatus fuit ab Hippocr. in eo, qui incalescens cœnavit. De quo in *primo Epidem. Comm.* 3. *Tex.* 79. Hippocr. *Octavo riguit, febris acuta, sudavit multum, febre care-*

Rigores
mali.

Deterrimi,

re visus est, non multum dormivit, a somno frixit. Qui die undecimo obiit: Et in Coac. præfagiis legitur: Qui subinde exsudent & rigent, lethale est. Quare rigores omnes mali sunt, quos aut nulla vacuatio, aut mala subsequitur. Qui ad febrem vero spectant, deterrimi sunt, febrem non tollentes, aut non minucentes. Quod apud Hipp. legitur in Sect. 4. Aphorism. 56. hisce verbis. Febricitanti rigor superveniens, febre non deficiente, malum. Omnium vero maxime ex aliqua copiosa vacuatione si id fiat, ut Galen. in quarto libr. Aphor. 46. meminit, ita dicens: Nam si aliqua evacuatio rigorem subsequatur, quæ nullam febris facit intermissionem, propter utrumque dissolvi hominem verisimile est, & quia vis imbecilla ferre non potest rigoris agitationem, & quia ab evacuatione dissolvitur. Quod si vires prælanguidæ fuerint ex morbo, hujusmodi rigorem lethalem esse, Hipp. in eo lib. 4. Aphorism. ita scripsit: Si rigor incidat febre non deficiente, ægro jam debili, lethale est. Omnes enim rigores quicunque fuerint prælanguentibus viribus, sunt perniciales, quoniam extinctionem nativi caloris nobis indicant. Cujusmodi intellexit auctor Prorrhæ in 1. Prorrhæ text. 57. cum dixit: Refrigeratio cum rigore non recalescens, malum. Et in Sect. 2. lib. post oculorum perversionem in febre laboriosa rigor superveniens mortem fatetur. Forte & de his Hippoc. cum in lib. 7. Aph. 7. ait: Ex multa potatione rigor & desipientia, malum. Rigent enim, auctore Galeno, ubi calor multitudine extinguatur. Cognoscuntur etiam rigores deterrimi, qui sunt ex aliis malis signis vel ante ipsos, aut una cum ipsis apparentibus, aut quæ postea apparent. Cum malis enim in febribus continuis perpetuo timendi sunt. De quibus Hipp. in Sect. 1. Epi. scribit. At, cum febres ardentes inciperent, annunciabant, qui exitium impenderent. siquidem statim ab initio febris acuta eos corripiebat, a qua superrigebant, insomnes erant, graviter angabantur, sitibundi, fastidiosi. In phreniticis, in quibus albæ urinæ aut fæces apparent rigores sunt perniciosi, ut in Sect. 1. Prorrhæ text. 13. scriptum est. Scribitur etiam in Sect. 2. lib. text. 29. cum rigore non agnoscere familiares, seu ignorantiam, malum esse: itemque & oblivionem. Gal. in Comm. ex insigni refri-

Cum viribus prælanguentibus lethales.

Rigores deterrimi unde cognoscuntur.

refrigeratione & victum esse calorem judicandum: & postea scribatur ^a: *Æstuoſi rigores quadantenus pernicioſi, flammans quoque cum ſudore facies in his, mala.* Et poſtea *tex.* ^b 56. etiam de huiusmodi rigoribus ſcribit: *In oculorum perversione cum febre & laſſitudine rigor pernicioſus. Comatoſi in his male habent. Et in primo Coacorum præſagiorum* ^c: *Rigores, quibus multa in ſomnum inclinatio inventa eſt, utcunque lethales, quod ſi cum iis facies flammæ in modum exardeſcit cum ſudore, malignum eſt.* Et poſtea ^d *malignos eſſe rigores ſcribit, torporem inferentes. Quod extinctionem caloris denotent. Et poſtea* ^e: *E rigore cum capitis dolore exſolutiones, lethales ſunt. Quod ſi ſignificent cerebrum inſigni phlegmone teneri. Quare ex aliis* ^f *ſymptomatibus malis augetur malorum rigorum iudicium.* *Quemadmodum quoque intellexit auctor Coacorum præſagiorum* ^g, cum ait: *Quibus rigor in noctem incidit, tumque affliçantur magis & ſine ſomno agunt, multum exæſtuant.* Aut quod in 3. *lib. Pror.* ^h *tex.* 27. ſic clariuſ legitur: *Supervenientes rigores & nocte magis quodammodo exacerbantes cum vigiliis & venarum agitationibus in ſomnis, atque urinae præter arbitrium excernentes, in comatoſas aliquando finiunt convulſiones.* Sed dicamus nos lethales eſſe huiusmodi rigores cum eis malis ſignis conſpectis. Quare in acuta febre rigores cum ſignis malis, iudicium exitii augent. Sunt etiam pravi ex *Coacis præſagiis* ⁱ, rigores continui, aut frequentes: qui aut interni viſceris ſupurationem indicant, aut fruſtra tentatam Criſin, aut denique nativum calorem exſtingui. Cuiusmodi fuere in muliere in foro mendacium decumbente, cuius hiſtoria illuſtre ſatis nobis erit exemplum ad illuſtranda ea, quæ de exitialibus rigoribus haſtenus diximus. Cum hæc ſæpe in eo morbo riguerit, atque ſemper cum ſignis pernicioſis. Quam quidem Hippoc. in libro tertio *Epidemiorum* ^j *text.* 9. hiſce verbis eſt complexus: *Mulierem, quæ decumbebat in mendacium foro, primum enixam cum dolore maſculum, corripuit febris. Initio ſtatim ſiti-*

Rigores
exitiales.

^a Lib. 1. Prorrh. 67. ^b ibid. 89. ^c Text. 7. ^d Text. 14. ^e Text. 22.
^f Text. 20. ^g Lib. 1. Prorrh. 101. ^h Text. 9. 10. ⁱ p. 1080. Ægr. 12.

sitihunda cor illi dolebat, fastidiosa, lingua arida, venter turbatus tenuibus paucisque, non dormivit. Altero die aliquantulum riguit, febris acuta, modicus secundum caput & frigidus sudor. Tercio cum dolore deiecit alvus cruda, multa, tenuia. Quarto subriguit, omnia irrita sunt in somnis. Quintum diem laboriose transiegit. Sexto eadem erant, alvus reddidit humida, copiosa. Septimo superriguit, febris acuta, sitis ingens, se iactavit, sub vespertum per totum corpus sudavit frigidum: frigus partium extremarum, nec redibat illis calor. Iterumque nocte superriguit, extremitates calorem non recipiebant, non dormivit, nonnihil deliravit, statimque ad mentem rediit. Octavo circa meridiem rediit calor, sitihunda, comatosa, fastidiosa. Vomuit biliosa, pauca, subflava. Nocte graviter se habuit, nihil quievit, multum affatim minxit inscia. Nono omnia fuerunt remissa. Sub vespertam comatosa, aliquantulum superriguit, vomuit amara, biliosa. Decimo rigor, febris exacerbata est, nihil dormivit: Mane multam, in qua nihil subsideret, reddidit urinam, extremæ partes receperunt calorem. Undecimo virulenta biliosa vomuit, non multo post riguit, rursusque extremæ partes frigescebant. Sub vespertam rigor, sudor frigidus, multum vomuit, nox gravis fuit. Duodecimo vomuit multa, nigra, foetida: singultus multus, sitis laboriosa. Tertiodecimo nigra virulenta vomuit, rigor: Circa meridiem muta. Quartodecimo die sanguis de naribus. Defuncta est. Huic perpetuo venter erat lubricus, horrebat. Sed tempus est, ut quædam etiam de prædictione ab horroribus subiciamus.

CAP. XI.

De horroribus, & ipsorum prædictione.

Horror
quid.

Horrorem affectum esse pravorum humorum per cutim discurrentium. Gal. in 1. lib. de humoribus text. 17. docuit. Hic vero affectus motus inequalis, sive concussio totius cutis est, veluti rigor totius corporis. Ab horroreque ex hoc distinguitur, atque etiam quia horror est motus parvus, vehemensque, ac magnus rigor. Ex quo merito horrorem parvum rigorem plures fe-

fecere: Gal. in lib. 2. de diff. feb. dixit medium esse inter rigorem & frigesfactionem. Fiunt horrores ab omnibus causis Unde. rigorum, quippe observamus in balneis horrores cum a calido tum a frigido, ab humoribusque commordentibus ad cutim motis. Ex Gal. in 7. Aphor. Omnes enim mali succi plenos, cum vehementer calefiunt, horrore vexari Gal. in 6. Epidem. comment. 3. text. 67. tradidit. Calefiunt enim cum in febribus ex febrili quidem calore, tum in phlegmone. Hinc ex interna phlegmone vel etiam hos concitari in lib. 2. Pro-rhæticor. a text. 42. scribit, præsertim ii, qui celeriter transmutantur, uti ægri etiam implacidi sint: sed nedum a febribus, sed quovis modo humores commotos horrores concitare, Gal. in Sect. 2. de caus. sympt. cap. 5. ita scripsit: *Ac mihi quidem sic videtur. Eundemque hominem sicuti quiescentem quidem solam inæqualitatem sentire, ita motum horrore & exercitatum rigore concutiente urgeri.* Et paulo post: *Jam aliquos, qui cruditate laborarunt, scimus, cum quievissent, nullo affectos dolore: Cum balneum fuissent ingressi, aut in sole stetissent, excrementa, quæ prius quieverunt, calefaciendo, attenuando, ac in spiritum vertendo, ad motum excitant, quemadmodum ex animi affectibus ira.* Ubi vero excrementa, ut pituitosa aut biliosa acria sint, cujusmodi ex præexcellenti putredine fieri solent, ad cutim mota atque discurrentia horrores ægrotis sunt in causa. Sed his præmissis ad Prognosticum. Horrores primo statuamus nunquam bonos, continuis febribus succedentes, iis exceptis, a quibus continuæ febres intermittere cœperunt, boni enim hi sunt, veluti si etiam in ardentibus febribus, qua hora fiebat exacerbatio, frigus, horror aut rigor appareant, indicio enim sunt, naturam prævalidam esse, pravosque humores expellere a venis foras. Optimi quoque sunt judicatorii boni, qui concocto quadante-nus morbo apparent, ubi bona quæpiam vacuatio aut purgatio successerit. Quod in Larissæ virgine Hipp. vidit, de qua in lib. 3. Epid. b comm. 3. text 83. ita scripsit: *Sexto die ex naribus multum fluxit, inhorruit & mox sudavit in toto corpore multum, & ca-*

Horrorum prognosticum.

Horrores boni.

Optimi.

Et calidum, sine febre est judicata. Apparentibus itaque coctionis signis, simulque & aliis judicatoriis signis, si horreant ægri, bonum; Criticas enim vacuationes atque purgationes præcedere solent: De quibus in *Seēt. 1. Coac. præf. com. tex. 19. Inhorrescentes, anxii, lassitudine pressi, lumbis dolentes, in profluvium alvi incidunt.* Non particulatim, ut nos putamus, sanguinis eruptionem denotant, sed generatim criticam perturbationem, veluti & auctor *Prorrheticorum*^a ait: *Qui ab horrore simul critice sudarunt, postridie vero ubi inhorruerunt, præter rationem vigilent, eos sanguinis eruptionem incurfuros, puto.* Quod quicquam certi non habere Gal. in *Com.* affirmavit. Quare boni tantum horrores sunt, a quibus continuæ febres intermitter incipiunt, atque judicatorii boni. Mali vero sunt primo, qui purulentos ac tabidos explicant, judicatorii mali, atque ubi in principio pestiferorum morborum fiunt. Qui cum propter maximam humorum pravitatem, atque ob naturæ infirmitatem fiunt, tentantem movere humores, at nequeunt. Quod clarius explicare videntur, ubi ab horroribus parum incaluerint. De quibus Hipp. in *3. lib. Epid. com. 3. b text. 69.* scribit: plures eorum, qui febribus pestilentibus laborarunt, horruisse: ait enim: *Horrebant, & sub mortem delirabant.* Quod in Critone, qui tertio die ex tumore pestilenti interiit, observatum est, de quo Hipp. in *1. epid. 3. c text. 26.* ait: *Decubuit eodem die horrescens, fastidiosus, parum calens:* Eodem quoque modo scripsit in *lib. 7. Epid. d text. 39.* Aristocratem, qui die tertio ex carbunculo pestilenti est defunctus, principio horruisse. Ex judicatoriis malis, qui ex Gal. aut difficilis sunt judicii aut lethales. Cujusmodi est ut in *Seēt. 7. Aphor. 4.* Hipp. ait: *a sudore horror, non bonum:* Et auctor *Prorrh.*^e in *2. lib. text. 30.* *Ex lumborum dolore ad os ventriculi recursiones febriles cum horrore, aquosa tenuia & multa removentes, mente aberrantes, voce privata, nigra vomentes, moriuntur.* Et in *Seēt. 1. Coac. præf. com. 1. text. 8.* *Qui frequentibus e dorso levibusque horroribus desudant, difficili morbo laborant.* Ex quibus colligitur horrores, qui vomitus

^a Lib. 1. 149. ^b p. 1089. G. ^c p. 934. ^d p. 1222. Text. 52.

^e Lib. 1. 83.

tus malos & exitiosos sequuntur, esse judicatorios malos, qui ut dictum est a Gal. in 7. *Aph.* 4. aut sunt difficilis judicii, scilicet ubi non adsunt signa lethalia; aut lethales, ubi unum aliquod lethale illuxerit signum, ut in ea adducta oratione apparet, in qua delirium, vocis defectio, & nigra excrementa vomitu excreta. In *Coacis vero præfagiis* ^a, difficiles esse illos horrores, qui sæpius fiunt, id est, crebros seu frequentes, quique etiam celeriter permutantur. Quod in *Pror.* ^b lib. 2. text. 42. ita expressum est: *Ex dorso frequentes horrores, celeriter in aliam transeuntes conditionem, implacidique urinæ interceptionem cum dolore indicant.* Quod recte magis in *Coaco* nuper citato præfagio declaratur, cum legatur ibi: *difficiles sunt; etenim urinæ suppressionem & laboriosum morbum significant, atque iis tenuis sudor obortus, pessimus.* Sed de lethalibus hisce horribus Hippoc. in 3. lib. *Epidem. comm.* 3. ^c text. 65. ita scribit: *Omnes hæ cum multa turbatione erant conjunctæ. Ventres enim plerisque turbati, horrores, sudores non decretorii, cum urinis multis supra potum, nullam concoctionem & crassitudinem habentibus.* Quales Hippocrat. ^d vidit in muliere apud frigidam aquam in Thaso decumbente; atque tales sunt horrores decretorii mali, qui cum signis lethalibus perpetuo exitium portendunt. Demum sunt horrores quoque mali, qui nedum febre non tolluntur, sed cum pessimis apparent vacationibus, de quibus in 1. *Coac. præf. comm.* 1. text. 36. scribitur: *Lassitudine fracti cum horrore, cum exsudaverint judicii modo & recaluerint celeriter, malum, tum alias tum si eo tempore sanguis e naribus stillaverit, tabisque indicia:* Quos in maxima & gravissima illa tabe, quæ plurimos peremit, crebros apparuisse. Hippoc. in 3. *Epid. comm.* 3. ^e text. 66. scripsit, de quibus ait: *Horrebant & sub mortem delirabant.* Sed non satis sunt crebri horrores ad suppurationem & tabem exinde denotandam, sed alia quoque signa desiderantur, nimirum anhelitus difficultas, febris assidua, quæ noctu augetur, cum

Lethales.

Quando
suppurati-
onem &
tabem de-
notant.

^a Loco modo allegato. ^b Lib. 1. 75. ^c p. 1089. B. ^d Lib. 3. *Epidem.* p. 1096. ^e p. 1089. C. D.

cum sudoribus & tussiendo cupiditate, dolore, atque aliis signis, quibus Hipp. in 2. lib. *Prognost.* ^a text. 60. purulentos cognosci docuit. Sed tamen in febre continua aut cum phlegmone interno, vel materia in pulmonibus putrescente, perpetuo indicabunt suppurationem seu purulentiam horrores multi, frequentes, inordinati cum dolore & respiratione difficili. Quod in *Coacis praesagiis* ^b scriptum videtur, cum legatur: *Frequens horror & difficultas spiritus in doloribus, tabis indicia sunt*, quatenus indicant pus, & ab eo tabem futuram. In sputis enim sanguinis malignis, aut ubi humores in pulmonibus, aut inflammatio in suppurationem ventitur, horrores inordinati, & tussiles sunt. Qui membranis pulmonum aut thoracis a putri humore acido reddito commotis fiunt.

CAP. XII.

De praedictione a torporibus ac paraplegiis.

Torpor
quid.

Per torporem affectum quidem alias intelligendum diximus facultatis animalis cum sensus motusque difficultate, & aliquando quendam obtusum sensum & motum partis alicujus.

Unde.

Hujus causa est, ut docuit Gal. in 1. de caus. symptom. cap. 5. obstructio, seu incrassatio, seu obscuratio nervorum, quibus causis spiritus impeditur, perinde enim nervi a frigidis crassisque humoribus solent obscurari, ut luto aqua & nubibus aer obscuratur; aut qualitas frigida aut exterior aut interior. In febribus vero has quoque habet causas, a quibus torpescere partes solent, quippe phlegmonem, scirrhum, luxatas intro vertebrae, quibus nervi compressi obstruuntur, seu angustiores ad meatus redduntur. Illius vero, quippe animalis facultatis affectus cum motus & sensus difficultate, causae existunt cerebri refrigeratio tum positiva, ut ajunt, tum per extinctionem caloris nativi. Sed torporum causis perspectis, quid in morbis portendant, videamus, quando in sanis apoplexiam praenunciant: de quibus in *Coacis praesagiis* ^c ita scriptum est:

In morbis
quid por-
tendit?

Tor-

^a p. 42. lin. 25. & seq. ^b Text. 17. ^c Text. 476.

Torpores & sensus privationes præter consuetudinem ortæ futuras apoplexias denunciant. Et paulo post ^a, ait: *Apoplecticis perfrictiones & torpores, prævum indicare.* Ceterum in febribus continuis perpetuo torporem malum, omniumque maxime mentis, quem ignaviam appellant. Hi enim in acuta quidem febre plane sunt pernicioles, cum ex cerebri refrigeratione, aut caloris nativi extinctione proveniant, utrumque enim perniciole est. A rigoribus torpores malignos dici voluit auctor *Coac. præfag. lib. 1. text. 14.* cum dixerit: *Rigores multi torporem inducentes, maligni.* Item in ^b *lib. 3. text. 16.* torpores animi seu ignaviam in phreniticis esse exitialem prodidit; neque immerito, cum aut refrigerato cerebro in phrenitide, quod perniciosissimum esse signum alias ostendimus, aut extinctione caloris nativi fiat. Eodem modo in *lib. 1. c* damnat torporem cum surditate, a qua prodeant stillæ sanguinis e naribus. Quod nos nedum difficile quippiam, sed prorsus exitiosum affirmamus. Nec minus in aliqua phlegmone interna, ignavia mentis perniciole esse videtur, quæ tantum a flammeo calore, discusso nativo calore, fiat. De qua forte etiam in *lib. 3. Coac. præfag. d* ait: *Dolor in pectus firmatus cum torpore, malus in febre.* Ex inflammatione etiam interna, neque resoluta, neque suppurata, neque per exspuitionem solum, perniciosum est, torpentes ægros videre. De qua forte in *lib. 7. Coac. præfag. e Sect. 2. text. 13.* ita scriptum est: *Ex angina citra iudicium hypochondrii dolor, cum impotentia & torpore, insidiosè occidit, etiamsi valde modeste habere videantur.* Quare mentis ignavia seu animæ torpor in acutis morbis perpetuo lethalis erit. Alicujus vero partis corporis sensum, & motum obtusum reddi, qui affectus torpor est partis cujuscunque corporis, nunquam bonum, nisi critice aliquando appareat, morboque concocto. Non enim impossibile est, critice humorem a venis ad nervos transmissum, torporem iis partibus inducere, quæ hisce nervis, utuntur, veluti & tremorem aliquando videri criticum superius fuit demonstratum. Sed hoc raro contingit, et ex signis criticis facile cognoscitur. Eodem modo paralyfin, seu paraplexiam, seu particularem apople-

Mentis
torpor
quando
omnium
maxime
malus.

Torpor a-
licujus
partis cor-
poris nun-
quam bo-
nus.

^a Text. 478. ^b Coac. præf. 91. ^c Text. 208. & 334. ^d 315. ^e 374.

Paraplexia
quid.

xiam judicabimus; quas in morbis quandoque utiliter concitari, humore a venis protruso, aut ad spinalem medullam, aut ad partium particularium nervos, quibus obstructis paralyfis fit; sed ubi cerebri vitio fit in acutis morbis, id plane est perniciosum, propterea in vulneribus nuper illatis, ubi partes aliquæ resolvuntur, haud procul abesse exitium prædicant. Minus periculosum post apoplexiam aliquas partes motu privari, quas proprie Hipp. paraplexias vocare solet. Fit vero aliquando, ut materia paraplexias faciens, prout ab una ruit ad aliam partem, eas resolvat paraplectico modo, & has mutet in convulsiones. Quas mutationes auctor Prorrheticorum lib. 3. Pror. ^a text. 26. vidisse his verbis, meminit: *Quæ ex lumbis ad collum, caputque redundant, resolvuntque paraplectico modo, convulsiva & mentis vacillationem patientia, an & talia convulsione solvantur? Ex his varie ægrotant per ea profecti.* Hocque ex vario humorum motu fieri affirmandum est. Quod & Gal. fatetur se vidisse hisce verbis; *Nempe & semel ego ita affectum quendam, permutationemque varie sese mutuo excipientium symptomatum habentem vidi. Fiebant autem & illi hæc prægressis lumborum, collicque, & capitis doloribus, manus tota ab his ægre tum sentiebatur, tum movebatur, sicuti & in dictione dictum est paraplectico modo, quum non esset exacta paraplegia, mox superveniens convulsio sensiliorum eam, atque ad motiones expeditiorum fecit, placata autem convulsione sensim rursus deterior reddebatur. Deinde rursus tum lumborum, tum colli, tum capitis dolore correptus, universam subitamque habebat paraplegiam in manu adactionem, atque rursus postea non parum convellebatur.* Quæ etsi verissima sint, tamen quicquam certi non docent, neque enim convulsio paralyfi superveniens affectum solvit, neque contra. Quocunque modo ægroti ex acutis febribus paraplectici evadunt, perpetuo malum. Omnium vero maxime apoplexia, & in ægrotis & in sanis timenda erit, de qua Hipp. in 6. Aphor. 51. ait: *Quicunque sani dolore capitis repente capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt, in septem diebus pereunt, nisi febris eos apprehenderit.* Sed de his affectibus, cum posterius seorsum acturi fusius sumus, sermonem hunc claudemus, & quoniam linguæ resolu-

(Cap. XII) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 217
tio seu defectio solet esse magni momenti ad venandum prognosticum in acutis morbis, propterea de hoc symptomate sigillatim quoque agendum duximus.

C A P. XIII.

De prædictione ex aphonia, id est, vocis interceptione, nec non ex aliis vocis differentiis.

Cum ex omnibus partibus corporis resolutis ac torpescentibus, linguæ resolutio, quam teste Gal. in 1. *Pror. text. 23.* Græci aphoniam appellant, non parvi sit momenti ad assequendam in morbis prædictionem, ideo de ipsa in præsentia agendum quoque duximus. Cœterum, quia aphonia vocis privationem seu interceptionem denotat, veluti vox tremula, clangosa, acuta, querula seu plorabunda ejus vitium, idcirco, clarioris hujus symptomatis notitiæ causa, de voce pauca præmittemus, Hæc enim aut prorsus tollitur, aut minuitur, aut vitiatur. Vitiatam vocem dicimus raucam, clangosam, acutam, stridulam, interruptam, quam plorabundam vocant, querulam, lugubrem, tremulam, quæ omnes sunt vitiatæ vocis differentiæ, veluti obscura, balba seu balbutiens, tarda, imminutæ sunt symptomata. Prorsus vero ubi ægri loqui non possunt, silentium, sed proprie magis linguæ privationem, interceptionemque dicimus. Silentii vero nomine nedum sublatam vocem, atque ægros voce defectos, seu mutos, intelligimus, sed eos quoque, qui cum nullo vocis vitio teneantur, loqui tamen non volunt. Proinde silentium ac taciturnitas, quod cum affectum melancholicum declaret, merito in *prorheticis*^a insanix signum in multiloquis habetur, mutos vero ac voce defectos dicimus, qui loqui non possunt. Rauca vox & balbutiens, acuta, tarda, tremula, nulli est non cognita. Non usque adeo nobis notum est, quæ clangosa, stridula, interrupta, seu effracta, plorabunda, querula, lugubrisque dicatur.

Linguæ
resolutio.

Vocis viti-
atæ quales
differen-
tiæ.

Clan-

^a Lib. I. 54.

Clangosa enim stridula, querula, plorabunda, ejusdem generis cum acuta esse videntur, quando teste Gal. *in lib. 2. Prorrh. text. 12.* cum ficcatione vocificorum organorum, meatu angustiore effecto, in acutum maxime vox efferatur: nam acuta in morbis fit, maxime organis ficcatis, aut ficcatione asperæ arteriæ communicata, quæ, cum magis acuta fit, clangosa dicitur, & adhuc magis, querula, plorabunda, stridula. Arteria enim humiditate irrigata rauca vox editur, ficcitate exarescens, primum quidem clara, deinde acuta redditur, quia in angustum coguntur vocalia instrumenta, hinc si magis adhuc intendatur ficcitas, *κλαγγώδης* clangosa, ac stridula exauditur, qualis est gruum, aut qualis a gravi tono inchoata in acutam definit. Alii intercisam, inæqualem & obscuram appellant, eique similem faciunt, quam temulenti edunt. Postremo aucta adhuc ficcitate evadit lugubris, aut flebilis, aut querula, ac plorabunda, aut suspiriosa, cujusmodi flentibus pueris editur, quæ voces fiunt, ut nobis auctor est Gal. *in lib. 6. Aphor. 49.* eo modo quo luctuosæ, intercisæ, atque offensantes fiunt respirationes, quas Hipp. ^a luctuosa suspiria vocat; quippe aut potentia ipsa fatigata, aut duritie instrumentorum, quæ causa est præcipua, aut ambabus causis concurrentibus, aut propter aliquam musculorum voci servientium similem convulsioni dispositionem. Effractas quoque ejusmodi esse voces dicunt, ubi videntur voces in faucibus contractæ eliso quodammodo spiritu. Quomodo & in follibus, qui musica organa spiritu implent, si imbecillior is est, qui folles movet sonus, interrumpitur. Ceterum jam satis circa hæc vocis differentias. Nunc priusquam ad aphoniam descendamus, brevi oratione prognosticum perstringamus. Omnes enim eæ voces vitiatæ in continuis acutisque febribus malæ sunt, omniumque maxime in phreniticis & in febribus ardentibus. In quibus summum vitæ discrimen minantur, cum maximam ficcationem vocalium instrumentorum sequantur, & aliquando prælanguidam potentiam, aut dispositionem convulsioni similem, quæ cum a ficcitate fiat, pernicialis erit. Proinde auctor Pror. ^b *in lib. 2. text. 22.* ait: *Vox acuta, clau-*

Voces vitiatæ quid in malis præsagiant.

^a Aphor. Sect. VI. 54. ^b Libr. I. 47.

gosa, mala est. Galenusque in *Comm.* tanto pejorem esse clangosam & plorabundam, quanto majorem indicant siccitatis affectionem. Antea de acuta ^a in *text.* 10. dixerat: Quibus vox acuta est, his hypochondria introtracta sunt. Galenusque ait, plerisque, qui in morbis vocem mittunt acutam, ad infernam sedem trahi hypochondria, septi transversi aut propter inflammationem, aut cum propter igneam caliditatem arescit, aut cum a pleura membrana inflammata, aut siccatione indurata trahitur. Ex quibus colligito in morbis cum voce acuta, ubi intro hypochondria tracta sunt, esse perniciosum, quod si cum lethali aliquo alio signo fuerit, periculi judicium quoque una augeri necesse est. Utpote legitur in *libr.* 1. *Prorrh.* *text.* 17. Ex vomitu gravi, fastidiosoque, vox clangosa, oculique concretum pulvisculosum habentes, insaniam ostendunt, ut Hermozygæ uxori, quæ vehementer furens muta obiit. Neque mirum, ut posterius declarabitur, ab acuta clangosaque voce, postea morbo in pejus abeunte, mutos fieri, quippe aut a siccitate induratis, convulsisve vocalibus musculis. Meritoque hinc Auctor *Coac. præfag.* ^b scripsit: Acuta vox & lugubris, & oculorum obscuratio, convulsiones accersunt. Quod indicent hæ voces maximam siccationem, a qua convelluntur partes nervosæ. Clangosam vero vocem, cum linguæ convulsione, vehementi insaniam, cum tremore, & duritie, prorsus esse perniciosam in *libr.* 3. *Coac. præfagiorum* ^c memoriæ proditum est. De tremula vero voce in *lib.* 2. *Coac. præf.* *sect.* 2. *text.* 31. ^d scribit: Cum voce tremula alvi præter rationem solutio in iis longiore tempore corpus male habentibus, lethale. Sed jam satis de prædictione ex voce vitiata ac imminuta. Nunc de iis scribamus, qui prorsus voce deficiunt; Græci *aphoniam*, & nostri vocis privationem, seu interceptionem appellant. Gal. in *primo Prorrh.* *text.* 23. & in 24. scribit: vocis privationes fieri, & propter voci asservientium instrumentorum læsionem, & propter principium nervorum affectum. Principium nervorum cerebrum est, atque principium spinalis medullæ. Quo affecto mutescere ægrotos cognoscimus, vel ex eo, quod cum voce

Aphoniam
causæ.

^a Libr. 1. 45. ^b Text. 257. ^c Text. 99. & Lib. 1. *Prorrh.* 19. ^d *Coac. præf.* 258.

aliae simul functiones laedantur, quippe sensus, motusque; idque fit cerebro oppresso, ut in apoplexia & in comitiali morbo; aut quia venae crasso sanguine intercipiuntur, ac organa valde resiccata sunt, aut ipso cerebro resoluta. Voci partes fervientes, quarum laesione vox laeditur, atque intercipitur, est larynx, ejus muscoli, atque thoracis, nec non pulmones, nervi recurrentes. Quibus convulsorio modo laesis, vox intercipitur aut laeditur, manentibus aliis functionibus integris. Addunt alii vitalis spiritus resolutionem, ut in iis, qui nimio gaudio afficiuntur, qui resoluta calore loqui non possunt, aut suffocatione, ut in hysterice affectibus, aut contractione, ut in metu, ex quo multi tremuli & aphonici evadunt, aut demum ipsius refrigeratione, aut extinctione, eodem itidem modo & animalibus spiritibus ita affectis. Quibus quidem ita praemissis reliquum est, ut quid particulatim aponia in morbis portendat, explicemus. An vero aponia quicquam boni aliquando significet? non per se, cum omnis aponia mala sit, sed aliquando quidem salutem praenuntiat. Critica quae est, a qua optima vacuatio fit, qualem meminit Hippoc. in lib. 7. *Epidemiorum text. 26.* in Teoclis cognata, in qua ludor non multo post judicatorius erupit. Auctor vero Coac. praesag. in lib. 1. *Coac. praes. text. 27.* scribit, quandoque tremores solvere aphonias ex rigore concitatas. Quae etiam brevi tolluntur, non ita malae censerī debent, neque eae, quas sequantur urinae copiosae. De quibus, in quarto libro Coac. praesag. sec. 2. text 35^a scriptum est: *In convulsionibus aponia diutius durans, malum: quae durat brevius, vel linguae resolutionem vel brachii, & partium dexterarum significat. Solvitur autem derepente prodeuntibus urinis multis affatim.* In iis etiam, qui suffocantur, aponia, a qua postea recte loquantur, non lethalis esse solet. De qua Hippocrat. in quinto *Aphorism. 5.* ait: *Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi eum febris corripiat, aut ad eam horam veniens, qua solent solvi crapulae, loquatur.* Quae etiam in principiis fiunt morborum, tametsi nunquam bonae, tamen aliquando solam multitudinem humorum testantur. Cujusmodi

Aponia
quid in
morbis
portendit.

Aponiae
quænam
non ita
malae.

(Cap. XIII.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 221
 di in muliere, quæ trimestri foetu gravida in littore habitabat,
 conspecta est ^a. Nonnunquam solent aphoni reddi ægroti ven-
 triculo ab aliquo humore læso, quo aut sponte, aut arte vo-
 mitu rejecto, liberantur, de qua Hippoc. in libr. 5. *Epidem*
text. 39. ^b scribit: *Hermophili filius ægrotavit undecim dies, febris*
autem tenebat ipsum, & non descendebant cibi, & primum qui-
dem deliravit, nocte vero cessavit, sequenti die sine voce, jacebat
stertens, distortos habens oculos, febricitans. Penna vero immissa
vomit bilem atram, & clystere immisso, stercus multum subiit.
 Quomodo etiam plures a vermibus aphonias observavi sine pe-
 riculo. Non perpetuo etiam ex vulneribus aphonix sunt per-
 niciales, cæque præsertim, quæ parum durant, & a quibus
 vox probe restituitur ægrotis, qualem vidit Hippocrat. (ut
 in libr. quinto *Epidemiorum text. 51.* ^c legitur,) in puella, quæ a
 rupe ceciderat, voce statim privata. Indicat tamen læsum cere-
 brum cum vomitu & sanguinis fluxu. Non tamen ita affectis
 perpetuo aphonix malæ existunt, ut auctor *Coacorum præsa-*
giorum docet ^d in libr. primo sec. 2. text. 27. 28. & 29. Pessimæ
 vero sunt, quæ sunt ex judicatoriis non judicantibus, perni-
 cialissimæ, quæ cum lethalibus signis apparent, juxta illam
 universalem *Epidemiorum Lib. 2.* ^e propositionem, *quod judi-*
catoriorum non judicantium quædam lethalia, & quædam difficilis
judicii. Quare aphonix judicatoriæ non judicantes pessimæ
 sunt. De quibus in septimo *Coac. præsagiorum text. 51.* ^f *Quibus*
vox in febre intercepta sine judicatione, cum tremore moriuntur.
& Subinde rigentibus mutitates lethales sunt, iis vero moderatus capi-
tis dolor est: & in sequenti textu. Mutitates in febre acuta cum
exsolutione non sudanti quidem lethales, minus autem exsudanti,
diuturnitatem significant: & in secundo Prorrheticorum tex. 58. ^g
Ex lumborum dolore ad cor recursiones febriles cum horrore, aquosa
tenuia, multa revomentes, mente aberrantes, voce privatæ, nigra
vomentes, moriuntur: hæc est aphonia ex non judicatoriis le-
 tha-

Quænam
pessimæ.

^a Lib. 1. *Epidem.* p. 990. *Ægr.* 13. ^b p. 1152. *Text.* 40. ^c p. 1155. *Text.* 55.
^d *Coac. præf.* 77. ^e p. 999. lin. 1. ^f *Coac. præf.* 247. ^g *Ibid.* 255. ^h Lib.
 1. *Prorrh.* 83.

thalibus, quod vomitiones nigrae & deliria exitium portendentia, simul illuxerint, & postea ^a text. 59. *In febribus ad hypochondrium dolores sine voce, sudore si ^b solvantur, maligni, his ad coxas dolores cum ardente febre, & si alvus eruperit, perniciosum: & postea. ^c. Quibus voces cum febre deficiunt, post judicationem, hi tremantes & comatosi pereunt: & Gal. in Comm. clarius ait: Quibus apparente solum febre aphonía fit, & post judicationem, hi tremantes & comatosi pereunt. Febribus scilicet, non sine signis, sed cum mala judicatione, visis: & in libro 3. *Prorrheticorum* ex Galeno: ^d Si ex capitis dolore aphonía fiat, febriente aegro cum sudore absque arbitrio superflua excernantur, & si repetitio quædam symptomatum pari modo fiat, in longius excidunt ejusmodi morbi tempus. Cum signis perniciosis prorsus lethales. Qualia sunt sudores capitis in febre vehementi, sudores frigidi, extrema livida, cum intus urunt, vehementia deliria, comata, catochi, convulsiones, tremores, difficilis spiritus, frigidus, sublimis & alia hujusmodi multa. De quibus Hippoc. in *Philisci historia* ^e ait: *Extremities undequaque frigeant, nec jam ad calorem illæ amplius redibant, minxit nigra, aliquantum dormivit. Sub diem obmutuit, frigida sudavit. Extremæ partes livescebant.* Cum vehementi delirio, aut in delirium vehemens desinentes, aut a vehementi delirio, aphoníæ sunt lethales. De quibus in 2. lib. *Prorrheticorum* ^f, ex Galeno legitur: *Si in febre aphoníæ, quæ convulsivo modo fiunt, desinunt in eam, quæ cum silentio fit, ecstasin, perniciosum.* Auctor vero *Coacorum præfag* 3. in 2. *Coac. præf. sec. 2. text. 27.* insanias vehementes, cum vocis interceptione, lethales esse scribit. Cujusmodi fuere, quæ in phrenitico Hippoc. ^g observavit, atque in Hippia sorore phrenitica ante mortem, ut in *Epidemiis* ^h legitur. Quem affectum, scilicet aphoniam cum vehementi delirio conjunctam, & ab exsoluta facultate animali provenire e mortuis aut languentibus instrumentis, quæ vocem edunt, affirmamus, veluti in phrenitide, tremore, palpitatione spectatur. De quibus auctor *Prorrhe-**

^a Lib. 1. *Prorr.* 90. ^b Addunt alii non, ut sit, si Sudore non Solvantur. ^c Text. 91. ^d Textum Hippocratis reperies lib. 1. *Prorrhet.* 94. ^e Lib. 1. *Epidem.* p. 966. ^f *Egr.* 1. ^g Verba Hippocratis lege lib. 1. *Prorrhet.* 54. ^h Text. 254. ⁱ *Epidem.* lib. 3. p. 1100. ^j *Egr.* 4. ^k Lib. 7. p. 1225. Num. 62.

rhetoricor. in primo lib. text. 24. ait: Quæ cum exsolutione fiunt aphonix, pessimæ. Sed hic videtur de vitalis facultatis resolutione loqui. Sunt non minus lethales, quæ una cum spiritu sublimi phænomeno quoque, id est, apparente, de quo Galen. in primo *Prorrheticor* ^a. dixit: Videntur autem omnes, qui talem inspirant inspirationem, scapulas movere totas, ita, ut per vestimenta motio conspicue appareat, tanquam valide ipsi superioribus thoracis partibus operentur. De quo etiam Auctor *Coac. præfag* ^b. in lib. 2. sec. 2. text. 25. scripsit: *In vocis interceptione spiritus veluti iis, qui suffocantur, commotis sursum scapulis redditus, malus.* Qui ita respirant, sublimes thoracis partes ad omoplotas usque movere videntur. Nam cum inspirando diaphragma satis esse non potest, thoracis muscoli superiores, qui e collo in thoracem protenduntur, unà adjuvant. Etiam cum brevi spiritu vocis interceptio est lethalis, cuiusmodi fuit, quæ altera die in Pythione visa est ^c. Ex convulsionibus etiam, quæ resiccatis nervis fiunt, aphonix lethales sunt. In quo seusu Auctor *Prorrhetic. lib. primo text. 23.* habet: *aphonias cum singultu esse pessimas.* Quæ etiam ex humorum multitudine fiunt convulsionibus, si aphoni fiant anginosi, lethalissimum est. Cuiusmodi fuisse anginosam, de qua Hippocrat. in quinto *Epidem. text. 101.* ^d scriptum reliquit. *Quarta die convulsa, sine voce, stertor, dentium contritio, maxillarum rubor, mortua est quinta die.*

Ceterum aphonix, quæ una convulsis partibus ex copia humorum fiunt, perpetuo lethales non sunt, veluti & tremores, convulsionibus, & alia huiusmodi symptomata, a copia humorum in morborum principiis facta: Cuiusmodi fuere observata ab Hippoc. ^e in muliere arimestri foetu gravida, in littore decumbente, quæ tamen cum signis aliis exitiosis præter artis, ut Galen. visum est, expectationem evasit. Sed perpetuo in exitiosis morbis virium robur attendere oportet, bonam respirationem & recte ægrotum se habere ad omnia, quæ ei offeruntur. Nam his apparentibus, ut Galen. testatur in Heropyti historix commento, vel etiam in moribundis, porus non est desperandum, indicant enim robustissimam naturam. Quæ

Aphonix
minus
perniciosa,
quomodo a
lethalibus
dignoscuntur.

^a Huc pertinet lib. 1. *Prorrhetic. text. 25.* ^b Text. 252. ^c *Epidem. lib. 3. p. 1098. Ægr. 3.* ^d Text. 104. p. 1162. ^e Lib. 1. *Epidem. p. 990. Ægr. 13.*

Quæ vero fiunt resoluta facultate animali, ac vitali vel maxime languente, exitium in foribus prænuntiant, cujusmodi fuere, quæ in Philini uxore ^a, in phrenitico ^b, in muliere apud frigidam aquam decumbente ^c, in phrenitica muliere ^d ante mortem observatæ sunt. Cum catocæ quoque sunt perniciosæ, ut docet Auctor *Prorrh.* ^e in lib. 3. text. 4. Cum comate non minus frequentes; quæ in unico morbo fiunt, ut in 2. lib. *Coac. præfag. sec. 2. text. 33.* ^f scriptum est. Ex capitis quoque dolore perniciosæ, nam phlegmonem in cerebro factum testantur, de quibus in 2. *Prorrh. text. 20.* ^g scriptum est: *Quibus ex dolore aphonix, moriuntur: & in 2. Coac. præfag.* ^h ait: *Qui ex dolore muti fiunt ægri, moriuntur.* Iis etiam aphonix, quibus caput percussum est (quod cerebri insignem læsionem denotant) exitium prænuntiant. Cognoscuntur vero cerebri insigni offensa aphonix, ex aliis functionibus sublatis. Quod Hippoc. in quinto *Epidem.* ⁱ ita expressit. *Cui caput lapide percussum est a macedone cecidit, tertia sine voce erat, anxietas, febris tenuis, nihil audiebat, neque sapiebat, non sine tremore.* Chirurghi ad cognoscendum cerebrum vulneratum, vocis interceptionem, sanguinem ex ore aut ex auribus, vomitum, observant. Ut vero ex his colligam, aphonix lethalis, perpetuo cum malis exitiosisque signis, observabitur, aut ipsam aphoniam præcedent, aut subsequenter, veluti in Sileno ^m, uxore Philini ⁿ, phrenitico ^o, muliere apud frigidam aquam ^p, anginosa ^q, atque Pythione ab Hippocrate, fuit observatum. Sed Pythionis historiam prodamus, qui sæpe in morbo aphonus evasit. De quo ita in 3. *Epidem.* ^r text. 55. scripsit: *lingua inaruit, sitibundus erat, biliosus, non dormivit: Urinæ subnigræ, suspensio sublimis, non subsidebat. Altero die sub meridiem extremæ partes frigebant, præcipue circa manus & caput, obmutuit, voce defectus est, diu brevispirus, rediit calor, sitiit. Noctē quievit, circa caput modicum sudavit.*

^a Lib. 1. *Epidem.* p. 976. *Ægr.* 4. ^b Lib. 3. *Epidem.* p. 1100. *Ægr.* 4. ^c Lib. 3. *Epidem.* p. 1096. *Ægr.* 2. ^d Ibid. p. 1114. *Ægr.* 15. ^e Lib. 1. 96 ^f An *Coac. præf.* 259. ^g Confer & lib. 1. *Prorrh.* 91. ^h Lib. 1. *Prorrh.* 55. ⁱ *Coac. præf.* 249. ^j p. 1155. text. 59. ^k Lib. 1. *Epidem.* p. 969. *Ægr.* 2. ^m Ibid. p. 976. *Ægr.* 4. ⁿ Lib. 3. *Epidem.* p. 1100. *Ægr.* 4. ^o Ibid. p. 1096. *Ægr.* 2. ^p Ibid. p. 1075. *Ægr.* 7. ^q p. 1098. *Ægr.* 3. ^r Sect. 3. *Ægr.* p. 1059.

(Cap. XIII.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 225
vit. Die tertio interdum quievit. Vesperis sub solis occasum aliquan-
tum frixit, turbatio. Nox laboriosa fuit; nihil dormivit, ab alvo
pauca compacta stercora descenderunt. Quarto mane quievit, ad
meridiem omnia irritata sunt, frigus, mutus, sine voce, in de-
terius, & sic porro. Octavo frixit, voxque eum defecit, spi-
ritus exilis & imminutus, & decimo mane sine voce, multum
frigus, febris acuta, multus sudor. Obiit. Sed age finem huic
libro imponamus.

FINIS TERTII LIBRI.



PROSPERI ALPINI
DE
PRÆSAGIENDA VITA
& MORTE ÆGROTANTIUM.
LIBER QUARTUS.

CAP. I.

*Quantum vitalis facultatis cognitio ad venandum in ægrotis
Prognosticum conducat?*

Vitalis fa-
cultatis
cognitio-
nis utilitas.



eminem Medicorum latere arbitror, cognitio-
nem facultatis vitalis maxime facere ad illustran-
dam in morbis prædictionem. Addimus nihil
hæc ipsa cognitione esse oportunius, ad deno-
tandum naturæ totius robur, atque infirmita-
tem. Hanc facultatem sedem habere in Corde,

Medici omnes fatentur, veluti in in Cerebro animalem & in
Hepate naturalem fundari diximus: non minusque etiam hu-
jusce facultatis (quam vires vulgus Medicorum appellat) ro-
bur seu firmitatem, ad futuram salutis spem in ægrotis præ-
dicendam, magni profecto esse momenti. Ex quo merito Gal.
in libro de Pulsibus cap. 34. dicebat: *Si facultas vitalis potest mor-
bi ferre vigorem, necesse est, servari hominem, atque ipsa neque-
unte, mori.* Cognoscitur vero facultatis hujus firmitas, seu
robur, a robustis, nulloque modo læsis, actionibus, veluti ab
infirmis languor, seu infirmitas, nobis quoque innotescit. Vi-
tales vero actiones & operationes sunt arteriarum pulsationes,
quas vulgus pulsus simpliciter vocat, atque respirationes. Ex
ipsisque facile vitæ status, qualis sit futurus, intelligitur,
præsertimque a pulsibus. Vita enim nihil aliud est, quam
actio

Robur
unde nos-
citur.

actio quædam ipsius animalis in partibus; quæ vivunt; actio vero omnis prodit a propria ejus facultate, idcirco vitæ actio a propria venit facultate, quæ vitalis appellatur. Facultas Actionis vitalis instrumenta. autem omnis veluti actione indiget, ut innotescat, ita & actio instrumento: actionis vero vitalis primum instrumentum est spiritus vitalis, qui cum a corde ad omnes corporis particulas confluat, ut cum illis communicetur, aliis quoque opus habuit instrumentis, scilicet arteriis, per quas ipse ad quasvis corporis partes ducitur. At quoniam vitalis hic spiritus calidam maxime effervescentemque naturam habuit, ideo, ut conservaretur, aliqua ipse opus habebat refrigeratione, alioquin seipsum ocyus consumpsisset, vitæque privasset animal. Siquidem corpus aliquod actu calidum sine aliqua eventilatione, & refrigeratione diu manere incorruptum non potest. Itaque & vitalis spiritus a natura, ut diu conservaretur, pluries ventilandus, ac refrigerandus erat. Hinc natura (quæ nunquam in necessariis defecit) alia instrumenta animali concessit, quippe asperam arteriam, & pulmones, qui cum dilatarentur, intus aerem frigidiores exciperent, cordique per arterias communicarent, quo cordis caliditas, atque igneus spiritus refrigeretur, compescatur; & cum comprimerentur, ipsum quoque calorem eventarent: expellunt enim compressione vapores, seu fumos fuliginosos a corde, purioremque reddunt vitalem spiritum. Erant igitur necessaria omnia hæc instrumenta facultati vitali. Quæ quidem a quolibet vel etiam illorum vitiato læditur, & infirma redditur. Quod sane a pulsum accurata observatione nobis maxime innotescit, non minusque & a respirationibus. Nulla vero operatio spectatur, quæ robur & infirmitatem hujus facultatis vitalis præclare magis manifestat, quam pulsus & ipsa respiratio. De quibus in hoc libro, ut una cum ex aliis superius illustratis, prognosticum in ægrotis venari possimus, accurate a nobis est agendum.

CAP. II.

*Quid sit pulsus, atque quot generibus pulsus omnes
comprehendantur?*

Pulsus
quid.

Pulsuum
differen-
tiæ habentur.

Ex motus
quantitate.

In motio-
nis tem-
pore.

Vt ex pulsibus prognosticum in ægrotis venari possimus, hæc primo nos novisse oportet; scilicet quid pulsus dicatur, atque pulsuum differentias, & causas. Pulsus vero nihil quidem aliud est, quam sensibilis cordis & arteriarum motus, quo hæc attolluntur & submittuntur. Dividitur pulsus primum in motum dilatationis, quem *Diastolen* nuncupant, atque in motum contractionis, quem etiam *Systolen* Græci dicunt. Ab hisque duobus motibus cordis, arteriarumque, nativus calor generatur, ac conservatur. Diastolis enim motu aer frigidus ad cor attrahitur, qui vitale robur, unde spiritus quoque vitalis generatur, excitat, ac recreat. Systolis vero motu fuidum excrementum, quod ex humorum deustione generatur, expellitur. Quamobrem ex dilatatione cordis & arteriarum perpetuò quantum caloris cor habeat, facile deprehenditur, atque non minus, quibus excrementis fuliginosis exuberet, ex motu contractionis nobis innotescit. Comprehenduntur vero omnes pulsus ex Galeni doctrina, in primo de Pulsuum differentiis, decem generibus. Quorum primum ex motus quantitate accipitur, tresque habet differentias, utpote quoniam ipsorum alius est magnus, parvus, atque demum alius mediocris, quippe neque magnus omnino, neque parvus, sed medio modo se habens. Dividitur vero quilibet ipsorum rursus in latum, longum, profundum, angustum, brevem, humilem. Magnus dicitur longitudine, latitudine, ac profunditate, vel omnibus iis una junctis. Veluti parvus dicitur, angustia, brevitate, humilitate, vel omnibus iis una copulatis. Mediocris vero dicitur, qui neque parvus, neque magnus, quod ad latitudinem, longitudinem, profunditatem, angustiam, brevitatem atque humilitatem attinet, existit, sed qui medio se habet modo. Secundum genus in motionis tempore, vel ut

Gal.

Gal. ait in motus qualitate consistit, cujus tres sunt differentiae, quod alii ipsorum sint celeres, alii tardi, & alii medio se habeant modo. Celeres quidem fiunt pulsus, quando arteria modico tempore movetur, atque e contrario, cum longiori movetur tempore, tardi evadunt, mediocris vero, cum medio modo se habet arteria ad temporis motum. Tertium ex ictus qualitate, vel melius a virtutis potentia accipitur, cujus etiam tres observantur differentiae, utpote vehementia, languiditas, seu infirmitas, seu humilitas, & quæ ad has medio modo se habet; scilicet pulsus vehemens, languidus, seu remissus, seu humilis, atque mediocris: vehemens autem est, qui tangentis manum valide percutit, & pulsat, & ex opposito languidus, humilisve, sive remissus, qui perdebiliter tactum ferit: mediocris, qui mediam servat ad utrumque proportionem. Quartum vero genus ex tunicæ arteriæ qualitate spectatur, quippe aut prima aut secunda; prima quando ex temperamento arteriarum alii calidi, scilicet a calida arteria, alii frigidi ex frigida, alii humidi ab humida, alii sicci ex sicca, sentiantur. Ex qualitate secunda, alii duri ob arteriam induratum, alii molles ex arteria molli, alique medii inter utrumque ex arteriæ durtie, & mollitie temperata: duri pulsus dicuntur, qui tactui valide resistunt, & e contrario plurimum cedentes, molles. Ii a vehementibus distinguuntur, quod duri valide tactu pressi humillimi reddantur, & vehementes perpetuo digitis pressa arteria valide percutiant, & pulsant. Quintum pulsum genus a tempore quietis accipitur; tresque itidem habet differentias; quippe una crebritatis seu frequentiae, altera raritatis, & tertia mediæ conditionis: pulsus creber dicitur, qui breve habet tempus quietis, contra rarus, qui longum. Sextum genus spectatur penes arteriarum, quæ digitis tanguntur, plenitudinem atque vacuitatem. Ex qua pulsus alii pleni, alii vacui appellantur, ex eo quod ii plenam & isti vacuam arteriam denotent. Septimum genus a rythmi ratione accipitur, qui quidem spectatur comparato ictus tempore cum tempore quietis, quæ proportio, ut Gal. in Sect. 1. de differ. puls. docuit, temporis est ictus ad tempus quietis. Alii rythmum in pulsibus ordi-

Ex ictus
qualitate.Ex tunicæ
arteriæ
qualitate.A tempo-
re quietis.Ex pleni-
tudine, &
vacuitate
arteria-
rum.A rythmi
ratione.

nem dixerunt, alii convenientiam duorum esse temporum inter sese, ictus & intervalli. Hujus generis duæ spectantur differentiae, quippe quæ *Eurythmus* dicitur, & *Arythmus*. Idem ac si dixerimus consonum & dissonum, seu ordinem servantem, atque ordine turbatum. *Eurythmus* pulsus appellatur, qui secundum vel ætatem, vel tempus anni, vel regionem, temporis proportionem servat; veluti, qui temporis proportioni non respondet, *Arythmus* dicitur, cujus tres spectantur differentiae, prout tribus sane modis in ipso rythmum vitari contingit. Primus scilicet, qui mediocrem *Eurythmi* digressionem habet, *pararythmus*que ob id appellatur, & qui multum *arythmo* recessit, *heterorythmus* vocatur, veluti *Echyrythmus* vocat Gal, qui plane omnem rythmum seu consonantiam corrumpit. Octavum genus pulsum spectatur penes ipsorum æqualitatem & inæqualitatem, hujusque duplex est differentia, scilicet æqualitas & inæqualitas. Æqualis pulsus dicitur, ubi multorum vel unius tantum pulsus differentiae ad se invicem pares ac æquales existunt, & contra inæqualis. Pulsum vero inæqualitas duplex observatur, quippe, una in uno tantum pulsu, atque altera, quæ in multis pulsum generibus spectatur. Rursus inæqualitas in uno pulsu, aut in una parte arteriæ, aut in multis fit. His propositis, de iis modo agamus pulsibus, qui in uno pulsu & in una tantum arteriæ parte sentiuntur: qui duobus modis considerantur, uno modo penes arteriæ motæ situm spectantur, uti quando arteria sursum, deorsum, antrorsum, retrorsum, sinistrorsum, ac dextrorsum deducta. Atque altero, in motu, cum aliter inceperit, & aliter finierit moveri, juxta unum digitum citatior, & desinens tardior, aut e contra incipiens tardior, & desinens citatior. Hocque fit tribus modis, quippe aut cum motus continuus apparet, vel cum intercidit, vel cum recurrit, atque veluti bis ferit: si itaque manens continuus, & non interpolatus, a celeritate ad tarditatem transferit, aut a tarditate ad celeritatem fit pulsus a nostris *impar citatus* dictus. Quemadmodum si quiete intercisis, systole ac dyastole citatior seu velocior appareat, capras salientes imitatur, quæ cito ad aliquam arborem saliant,

Ex pulsu-
um æqua-
litate.

Pulsum
inæquali-
tas duplex.

Prima.

saliant, inibique morantes, mox cito deorsum præcipitantur, ex qua merito similitudine pulsus *caprizans* a priscis Medicis fuit appellatus. Est & alius hujusce generis pulsus *dicrotus*, atque bis feriens dictus, quod digitos arteriam comprimentes aliquando bis feriat, & pulset: qui aliquando a robusta facultate fit, arteria tamen vitiata, utpote immodice indurata.

Nunc de ea pulsum inæqualitate agamus, quæ etsi in unico pulsu fiat, tamen in multis arteriæ partibus etiam spectatur. Hæc vero bifariam fit, uno modo, quum motus manet continuus, & arteria juxta aliquos digitos moveatur celerius, & juxta aliquos tardius. Secundo quum motus intercudit ita, ut aliqui digiti motum sentiant, & aliqui non. Juxta autem diastolis quantitatem in pluribus quidem arteriæ partibus inæqualitas est manifesta. Ex quo genere plane sunt myuri, sive decurtati, in una dyastole, atque illi quoque, qui innuentes, sive circumnuentes, appellantur, veluti ejusdem generis quoque sunt pulsus hi, quippe undosus, vermiculans, formicans, hæcticus, convulsivus, vibratus, sive turbulentus & ferratus. Sunt vetro myuri sive decurtati hi, qui magnitudine in una diastole diminuuntur, & decurtantur, ut, si primum manu magnum latitudine quis tetigerit, paulo post angustiores illum evasisse, viderit, ac perinde myurum illum vocavit, quod caudæ modo imminuatur. Circumnuentes vero significant dyastolis brevitatem cum extremorum utrorumque veluti mutatione.

Undosus pulsus, a quibusdam fluctuosus appellatus, fit, quando non simul universa arteria dilatatur, attolliturve, sed per se ejus prima, deinde secunda, mox tertia, ab hac quarta, motu continuo manente, in modum undarum sese elevantium, sic quidem, ut altera unda semper priorem excipiat. Undosus vero, si totus in parvitatem desinat, ac minuatur, vermis gressui sit similis, ex quo vermicularis & vermiculans vocatur. Formicans quoque dictus fit, cum motibus multis amissis in unum prorsus exiguum desierit, estque omnium pulsum languidissimus, & creberrimus. Hæcticus etiam habita ad febrem hæcticam similitudine est appellatus, quoniam veluti hæctica febris nullam magnam habet mutationem, ita & hic

Pulsuum
inæquali-
um altera
species.

Ex pulsi-
bus inæ-
qualibus in
multis.

hic pulsus hecticus dicitur, quod perpetuo sibi similis constet, sed duret. Convulsivus, qui convulsione modo retractus videtur, aut ubi arteria retracta sit. Vibratus motui jaculorum maxime comparatur, atque digiti ab arteriis quasi jaculorum modo feriuntur. Serratus quoque dicitur, quando alia pars arteriæ magis & alia minus præ duritie dilatatur, qualis in pleuriticis observatur. Sed his pulsibus cognitis, tempus est, ut ad illos inæquales declinemus, quorum inæqualitas non in uno genere pulsuum fit, sed in multis, quæ æqualitas a nostris collectiva, & a Græcis *ἐνικματιλινὰ* dicitur. Hoc vero genere comprehenduntur pulsus, deficientes, intercidentes, decurtati, Græcis *myuri* dicti. Hi tamen differunt a myuris, quos nuper explicavimus, quod hi in uno tantum pulsuum genere fiant, atque isti in multis. Deficientes autem pulsus fiunt, ubi non solum in uno aut etiam in multis magnis unus minor apparet, sed aliquando totus motus ab arteria aufertur. Hos Galen. proprie magis in 1. lib. de differ. puls. intermittentes appellato. Tollitur vero motus arteriæ quandoque totus ita, ut per duas & plures pulsationes arteria maneat immobilis. His contrarii seu oppositi sunt intercidentes, quippe cum expectata quiete in medio tanquam superflua quæpiam intercidat percussio. Myurus autem, sive mutilus, sive decurtatus pulsus vocetur, ille quidem est, ubi primo secundus pulsus paulo minor fit, & tertius secundo, & tertio quartus, & ita usque ad plures pulsus magnitudine ac vehementia fit minutio. Horum alii ad arteriæ immobilitatem perveniunt, ipsique myuri deficientes appellantur. Alii post arteriæ immobilitatem denuo pulsare incipiunt, qui ob eam causam deficientes recurrentes nuncupantur; & alii non ad absolutam immobilitatem veniunt, sed ubi valde imbecilli & obscuri, languidissimi que evasere, postea rursus paululum augeri incipiunt, hique myuri recurrentes vocantur. Demum ad postremum pulsuum genus accedamus, cujus quidem generis sunt, ordinati & inordinati. Ordinatus dicitur, qui ordinem pulsando aliquem servat, etiamsi fuerit inæqualis. Neque obstat, esse inæqualem pulsuum, & ordinem posse servare: contra inordinatus

Ex pulsi-
bus ordi-
natio &
inordina-
tio.

natus est cujusvis ordinis expertus, tametsi etiam ex æqualium sit numero. Et hæc sunt, quæ breviter hic de pulsibus perstringenda duximus, ex Galen. *libr. 1. de differen. puls.* deprompta. Qui de ipsis plura desiderant, legant libros Galeni, quos *de differ. puls.* scripsit, accuratius: sed his pulsuum differentiis præmissis, atque sedulo perspectis, ipsorum modo causas consideremus, ut nihil ad pulsuum notitiam desideretur.

C A P. III.

De causis pulsuum, & quales robustam facultatem, & quales imbecillam indicent?

Præcipuæ causæ pulsuum tres numero, ex Galen. *in 1. de caus. pulsuum*, existunt; quippe pulsandi necessitas una, secunda facultas ipsa vitalis, & tertia instrumentum facultati serviens. Necessitas pulsandi, sive usus animalis caloris insitiuendi gratia est factus, ut scilicet ab eo refrigeretur, & si quid halituum fuliginosorum ex humorum uisione contractum sit, excernat; ad gignendum enim vitalem spiritum, ut calor cordis perfrigeretur, animalis caliditas, quæ ignea est, desiderat, quod diastole sive dilatatione facile fit, perinde ac systole sive contractione fuliginosum excrementum expellitur. Ex caloris autem spirituosissimi seu vitalis varia quantitate, varia quoque in pulsibus fit dilatatio, veluti cum maxime igneus est spiritus, frequenter, maximeque ac celeriter dilatantur, pulsusque fiunt celeres, veluti calore a frigiditate commoderato atque imminuto oppositus pulsus efficitur, quippe rarus, tardus, parvus. Simili etiam modo facultas pulsationem efficiens, si multa sit, & robusta, magnum pulsuum ac vehementem efficit, & exilis, imbecillave languidum & parvum. Instrumentum quoque vitiatum pulsus evariat, etenim dura arteria durum, mollis mollem, plena plenum, & vacua vacuum pulsuum reddit. Possunt vero hæc causæ pulsuum cum a multis causis extrinsecis, tum intrinsecis impediri, atque exinde & pulsus mutari. Extrinsecas intelligimus causas, quas vul-

Pulsuum
causæ
præcipuæ.

Pulsuum
singulari-
um causæ.

gus Medicorum res non naturales & Gal. in *lib. artis medicinalis* conservatrices appellat, a quibus omnibus causæ pulsum, & pulsus ipsi possunt mutari: & intrinsecus vero sunt ætates corporum, temperamenta, humores qualitate, aut quantitate, aut putredine, viscera gravantes, lædentesque, & omnes morbi ac symptomata, quæ pulsus permutant. Sed age singularem pulsum causas nunc spectemus; quas qui accuratius scire desiderant, legant libros Galeni *de pulsum causis cap. 2.* Nos circa has pauca quidem scribemus, eaque solum, quorum cognitio ad prognosin ex pulsibus indagandam nobis visa est opportuna. Sed rem ipsam aggrediamur, a pulsu magno incipientes. Magnus itaque pulsus fit ex vitalis facultatis magno robore seu firmitate, ex multo calore in corde exsuperante, five ex usu multo, accedente quoque arteria facile dilatabili, seu quæ facile dilatari, & comprimi possit. Veluti parvum contrariis a causis fieri, Gal. in *1. lib. de præfag. ex pulsib.* prodidit, quippe ubi aut facultas infirmior aut imbecillior evaserit, aut propter arterias induratas, vel denique propter paucum usum, id est, paucum calorem in corde exsuperantem. Mediocris cum medio ad hæc omnia se habet modo, atque ita de aliis omnibus, qui mediocres appellantur, utpote quorum natura, & causæ mediæ sunt inter extremas. Pulsus longus fit ob corporis seu arteriæ gracilitatem, & virtutis firmitatem, atque ob caliditatem etiam colliquantem, ut Galen. in *2. lib. de præfag. ex pulsibus* docuit. Ab oppositis vero causis, scilicet a crassitie arteriarum, facultatis imbecillitate, ac a refrigeratione pulsus brevis efficitur. Angustus prodit nobis ex angustia circumpositarum regionum arteriæ, facultatis imbecillitate, atque ab instrumenti duritie, atque cutis rugositate & crassitie; veluti latus ab oppositis fit, sed potissimum propter exsuperantem humiditatem, & secundum naturam, vel ab externis causis. Altus ob auctam facultatem, & ob arteriarum mollietatem. Humilis a diminuta & infirma facultate, & ab instrumenti duritie. Celeres, & propter facultatis robur, & propter usum multum, id est, plurimum calorem. Tardi e contrario propter facultatis infirmitatem, diminutum calorem, præsertimque

que ob frigiditatem. Dicebat enim Galen. *in eodem nuper citato lib. cap. 2.* Celeriores pulsum calidum ostendere temperamentum, veluti tardiores frigidius. Frequentes vero fiunt ob multum usum, id est, multam caliditatem, & rari ob paucum usum. Vehemens pulsus a facultatis robore semper fit, cujus & languidi causas Gal. *in eodem 2. lib. de præ sag. ex pulsibus cap. 7.* hisce præsertim verbis expressit, dicens: *Vehemens pulsus a facultatis semper robore fit, ac quo fit vehementior, tanto robur majus esse facultatis; languidus ex facultatis imbecillitate, ac quo fit languidior, hoc facultatem quoque imbecilliores esse demonstrat.* Durus vero, uti Gal. nobis auctor est *in libello de pulsibus*, fit ob arteriæ corpus ab immoderato frigore congelatum, vel ab excedente siccitate, vel ab alicujus visceris scirrhus, vel a magna phlegmone, vel denique a convulsiva aliqua passione, in nervosa aliqua parte facta. Mollis ab humectato instrumento, quippe arteria: quæ humectatio sæpius fit arteria ab extrinseca aliqua causa humectata, veluti ab usu dulcium balneorum, ab otio & somno multo, & ab humida victus ratione: veluti & ab intrinsecis causis, omnes cum morbi tum symptomata, ab humiditate concitata, arterias humectare possunt, qualia sunt comata, lethargi, hydropes aquosæ, ac alii humidi affectus. Pulsus plenus proficiscitur, aut ab humorum copia, aut a vini potatione, aut denique a maxima ciborum repletionem. Veluti a fame, inedia, evacuationeque pulsus inanis seu vacuus fit. Rithmum habentes in motu, & in quiete æqualem probamque corporis adesse temperiem testantur, veluti qui diastolen systole habent celeriores, calorem ostendunt corpori prævalere. Sed ad inæqualium generationem declinemus. Fiunt omnes inæquales pulsus, ut Gal. docuit *in 2. de præ sag. ex pulsibus cap. 4.* ab obstructionibus, aut ex compressione instrumentorum, aut humorum abundantia ad facultatem quidem collata, aut demum ex cordis inæquali intemperie. De causis vero intermittentium, quos etiam alii deficientes vocant, Gal. *ibid.* hisce verbis scripsit: *humorum copia creat impedimenta, quominus motum debito tempore auspicetur, vel per crassitudinem, vel per copiam humorum, quæ obruat, aut*

oscilla cordi vicinarum arteriarum, qua attrahit materiam, rursusque emittit, aut ex oscillis quadantenus universam vasorum capedinem, sæpe etiam foris illis, quasi vinculum sit, copia ejusmodi effunditur, nonnunquam instar oneris gravat, interdum etiam spacia, in quibus distenduntur, occupat. Intercidentes quoque pulsus ab iisdem causis proficiscuntur, minori tamen cum noxa fiunt, quam intermittentes. Recurrentes ex facultate quadam imbecilla, sed renuente ac resistente tamen, oriuntur. Myurorum causas Gal. in nuper citato libello de puls. ad tyrones cap. 5. ita complexus est: Constat autem omnes tales pulsus fieri ob imbecillitatem facultatis, quæ interdum quidem ipsa sola ex propria ratione infirma fit, interdum vero & ob aliquam multitudinem, vel compressionem, vel obstructionem arteriarum cordi vicinarum, ita, ut mixta efficiatur affectio. Et intercurrentium causas in 2. de præf. ex pulsib. prodidit, dicens, nam intercurrentes ex crebritate fit in æquali, quod functionem cor obit minus plenam, ac postularet usus. Jam id ipsum fit, ubi a copia humorum oneratum cor sit, aut instrumenta obstructa, aut in arctum coacta. Caprizans pulsus ex inæqualibus interdum cordis intemperiebus efficitur: & Dicrotus, sive bis feriens ex instrumenti duritie, atque a virtute valida nascitur, & nonnunquam etiam ob inæqualem cordis temperiem. Undosi pulsus & ipsi fiunt arteria quidem humectata, & facultate aliquando forti, seu robusta. Ex qua solent non raro ejusmodi pulsus undosi sudorem fluxurum prænunciare. Aliquando etiam a prælanguida facultate fiunt, qui facile in vermiculantes transeunt, utpote quando facultas magis ac magis est diminuta; ob id Gal. in libello de pulsib. cap. 22. ait, vermiculantes fieri pulsus prælanguente facultate, quæ si in pejus labatur, nulloque modo restauretur, & vivificetur, facillime in formicantes mutari, qui omnium sunt exitiosissimi, quod ad extremum facultatem venisse denotent. Convulsivi excitantur principio nervorum inflammationem aliquam sustinente, & turbulenti, quum usus pulsandi magnam sublationem requirit, & vitale robur sua functione uti non potest. Vibrosi ex facultate, robore, atque caloris copia ortum ducunt. Et serrati a nervosarum partium aliqua oborta inflammatione, hinc pleuriticorum pro-

proprium esse pulsū, non paucis visum est, quoniam pleura dicta membrana costas subcingens inflammatur. Atque hæc de pulsuum causis sufficient. Quibus præmissis facile agnosce-
 mus, quales pulsus facultatem robustam, & quales præimbecillam significant. Firmam & robustam facultatem, quæ in corde quidem sedem habet, judicant hi pulsus, quippe magnus, longus, latus, celer, vehemens, dicrotus, vibrosus, undosus, atque major, altior, longior, vehementior. Ex extremis vero solum vehementissimus robore valere facultatem demonstrat. Horum pulsuum primo vehemens, vehementior, vehementissimusque, & secundo loco magnus, tertio altus, quarto vibrosus, quinto undosus, atque omnium postremo bis feriens, robur in facultate denotant. Vehemens enim pulsus, Gal. in 1. de præf. ex pulsib. cap. 7. docente, a facultatis robore semper fit, ac quo sit vehementior, tanto robur majus esse facultatis: & paulo post ait: at robustissima cum vehementissimum, tum etiam majorem, excitat pulsū, simulque, si nihil variet usus, rariorem. In libello de pulsibus scribit Galen. vibrosū pulsū, quoniam robur facultatis significat, calorisque copiam, idcirco optimam aliquando Crisim prænuntiare. Horum vero pulsuum majores, & auctiores majorem quoque virium firmitatem denotant, & ad extremum deducti, excepto vehementissimo, qui omnium maxime robur perpetuo testatur, infirmam facultatem significant. Pulsus prælanguidam facultatem denotantes hi profecto existunt, scilicet, parvi, angusti, humiles, languidive, intercurrentes, myuri omnes, vermiculantes, formicantes, atque ad extremum qui pervenerunt, vehementissimo excepto. Istorum quoque vim imbecillam declarantes, alii diminutam, alii humorum multitudine, aut vitio, gravatam ac oneratam esse discernunt, & alii cum per se infirmitatem, tum ab humoribus, ut dictum est, auctam, denotant, uti Gal. demonstravit in libello de pulsib. nuper citato cap. 34. Ex se ipsa imbecillam facultatem ostendunt pulsus, nullam habentes inæqualitatem, veluti ab inæqualibus gravatam coarctatamque aut ab humoribus, aut ab aliquo morbo, facile dignoscitur. Horum vero

Pulsus qui-
nam facul-
tatem vita-
lem ro-
bustam,
significant.

Quoniam
prælan-
guidam.

omnium inæqualium vermiculantes, formicantes, intermittentes, & myuri deficientes; & ex æqualibus, languidi, parvi, submissi, maxime sunt exitiosi, virtutemque maxime languere decernunt, omniumque maxime languidissimi, minimi, tardissimi, humillimi. Quare ii omnes prælanguidam facultatem ostendunt, alii ipsorum magnam, alii maiorem, atque alii maximam, cuiusmodi sunt formicantes, & languidissimi.

C A P. IV.

De pulsibus salutem & exitium indicantibus.

Pulsus optimi qui-
nam.

Pulsus optimi, qui salutem in ægrotis pollicentur, hi profecto existunt, quippe parum aut nihilo a statu bene valentium mutati, atque æquales, ordinati, magni, vehementes, & languidi, parvi, inæquales, ac inordinati, si minus languidi, majores, æqualiores, atque ordinatiores evadant, quod ipsi virtutem languentem augeri atque instaurari significant, veluti exitiales habentur, magni, vehementes, æquales, ordinati, qui minuuntur, & languidi evadunt, inæquales atque inordinati. De quibus Galen. in lib. 3. de crisi- bus cap. 9. ita scripsit: *Sed manifestissime ex pulsibus cognoscuntur, neque enim parvo interstitio differunt, qui mortis ratione citius, quam sperabatur, ad quandam falsam declinationem perveniunt, ab iis, qui vere declinant.* In utrisque enim febrilis calor dissolvitur. Fit vero hoc ex causis maxime contrariis, siquidem naturæ robori maxime contraria est imbecillitas. Vehementior igitur fit continue magis pulsus & æqualior atque ordinatior in bona declinatione, expellit enim natura fortis omnem subito febrilem calorem. Debilior vero atque inordinatior & inæqualis est pulsus in mortalibus declinationibus. Languidi itaque inæquales, inordinati, qui continuo subito fortiores, æqualiores, atque ordinatiores evadunt, si modo in melius ipsorum mutatio constans sit, salutem non obscure promittunt. Sed illorum sermonem prosequamur, qui non ex accidenti salutem prædicere videntur, sed per se, cuiusmodi sunt primo adnumerandi magnus

magnus atque vehemens pulsus, qui facultatis roboris nobis indicio sunt, omniumque maxime, si probam in ipsorum differentiis servaverint æqualitatem. Ad hoc quoque genus attinere videntur hi omnes, quippe altus, longus, latus, celer, major, longior, altior, latior, celerior, vehementior, non tamen ad extremitatem in sua specie aucti, vehementissimo excepto, qui omnium certissime salutem præfagit futuram. Salutares quoque judicantur, vibrosus, undosus, & dicrotus. de Undoso Galen. in libel. de puls. ad tyr. cap. 35. ita scribit: *Hic enim pulsus undosus, inquam, sudorem ut plurimum nuntiat, ac tanto magis, quanto mollior quidem fuerit, non tamen tenoris vacuus, si vero ipsi intercurrat altus, firmissimum habebis sudoris signum, semper enim hic aliquam excretionem significat: cum undoso quidem vel absolute magno, non tamen duro, criticum sudorum, cum vibroso autem, vel absolute duro, menstruorum potius, vel eruptionis sanguinis e naribus, vel per hæmorrhoidas, vel alvo exturbata.* Ceterum cum dictum a nobis sit, pulsus omnes, sanorum pulsibus similes, bonum prænuntiare, distinguendum erit, in quo morbo fiant, siquidem in quibusdam usque adeo malignissimis febribus perquam sanis similes apparent, atque quando exitio quoque proximi existunt. Sed de iis posterius accurate. Nunc de illis, qui exitium præfagiunt, sermonem habeamus. Sed id memoriæ prius mandandum, ut nunquam ex solis pulsibus malis iudicium feramus; sed aliis signis una conspectis, ac simul collatis. Nam pulsus parvi, humiles, tardi, atque alii facultatem impotentem significantes, si una alia mala signa illuxerint, exitiosi judicabuntur. Cauti quoque esse debebimus, ne ii ex aliqua extrinsecarum causarum tales prodierint, ne iudicium fallax reddatur. Hinc rogatos velim Medicos medicinam factitantes, ne pulsus ægrotorum tangant, ni prius causas procatacticas seu prægressas intellexerint, atque cognoverint, quales ex iis pulsus fieri debeant, atque ut si corpus ægrotum, omni prorsus alteratione animi vacuum. Hinc prudentes Medici perdocti, antequam pulsus in ægrotis tangant, non parum temporis conterunt, ut prius jucundas historias, vel aliqua jucunda, referant, ad sedandum alteratum

Pulsus ext-
tum præsa-
gientes.

in ægrotis animum. Quique postea pulsus tangunt, neque subito ex eo pulsu judicant, sed ad minimum, ubi quindecim aut plures pulsationes observarint, cum plerisque ægrotorum principio pulsus a Medico contactus, vel a timore, vel aliqua alia alteratione appareat alteratus, proinde non nisi plurimis observatis pulsibus de salute aut de morte erit judicandum. Sed ad propositum redeamus. Pulsus itaque nuper scripti, si una cum signis malis observantur, exitium certum portendent. Ad extremitatem quoque omnes deducti, excepto vehementissimo, qui perpetuo salutarior, lethales sunt. Minimi vero languidissimi, tardissimique omnium exitiosissimi habentur. De quibus Gal. in libello de pulsib. cap. 22. ita scribens, ea, quæ a nobis sunt dicta confirmavit. *Sed omnes pulsus, qui a naturali symetria multum recedunt, non boni sunt, at certo languidissimus & tardissimus & rarissimus omnium est deterrimus; pulsus autem minimus, & molliissimus, & durissimus, postea frequentissimus, at non celerrimus, neque maximus, sed hi sunt modice periculosi, solus autem in extremis optimus est omnium vehementissimus.* Sunt vero alii ex inæqualibus valde exitiosi, scilicet formicantes, vermiculantes, intermittentes, intercurrentes, rari & myuri. Formicantes enim omnium sunt exitiosissimi, quoniam, ut Gal. nobis in eodem citato lib. cap. 4. est auctor, ad extremum naturam venisse denotant. Atque si ipsi postea augeantur, in foribus exitium significant. Pulsuum vero intermittentium alii prorsus lethales, atque alii ad exitiosos proxime accedunt, horum etiam alii in uno tantum pulsu intermittunt, ac alii in multis, & alii intervallo unius pulsationis, atque demum alii multarum. Qui in uno tantum pulsu intermittunt, maxime timeri debent, præsertimque si subsequens ipsorum motus anteriori sit minor, quemadmodum qui motum subsequentem habent majorem anteriori, minori cum periculo observantur, eoque etiam minus periculi portendunt, si quies intervallum unius pulsationis non superaverit. Namque Gal. in 2. de præ sag. ex pulsib. multos cum iis pulsibus evasisse mortalium memoriæ prodidit. Ex hisque pulsibus maxime senes atque pueri evadunt, nam in juvenibus plane
sunt

sunt exitiosi, ut Gal. ibidem tradidit, dicens. *Quies vero tempore unius pulsus inter omnes intermissiones moderatissima est, mul-
tisque ex ea senes pariter & pueri evaserunt. Juvenum autem ne
ex hac quidem ullus. Qui vero duorum aut plurium pulsuum
tempus arteriam quiescentem habuerunt, certum semper exitium in-
dicarunt.* Ex pulsu vero unius pulsationis intervallum inter-
mittente plures evaserunt, puerique & senes facilius. *Cayri in
Ægypto dominicum a rege pharmacopolam quinquagenarium
vidi, qui ex mala victus ratione cum copiam vitiosorum hu-
morum coacervasset, sine febre in tantam corporis debilita-
tem incidit, ut vix moveri, ac vel etiam loqui posset. In ipso
pulsus intermittens per plures dies fuit observatus, qui eo us-
que perseveravit, quoad probe medicamentis purgatus atque
vacuatus sanguine vires recuperavit, quo tempore cessavit in-
termissio. Quare senes atque pueri ex hoc pulsu non ita pessi-
me se habent, ut juvenes, in quibus plane exitiosos esse hos
pulsus intermittentes voluit Gal. Tamen, etsi plerumque hoc
verum experiatur, Bassani juvenem annos natam supra vigin-
ti, pleuriticam ab hinc multos annos apud Heimetem Furca-
turam Jurisconsultum clarissimum vidi, in qua usque ad diem
quintam pulsus ita intermittebat, ut prima die singulis septem
aut decem pulsibus intermitteret spatio unius pulsationis, & se-
cunda singulis sex aut quatuor, & tertia singulis tribus, &
quarta (qua die morituram quisque merito judicasset) cum
delira prorsus esset, nihil exspueret, difficillima respiratio, in-
quietissima, & cum pulsus singulis pulsatis duabus pulsatio-
nibus ita intermiserit, ut immobilis multo intervallo arteria ma-
neret, pulsusque subsequentes languidi exilesque essent. Ni-
hilominus præter omnium spem simul cum urina multa ma-
teria crassa pituitosa excreta, nulla alia observata vacuatione,
aut judicio a natura facto. Sed hujusmodi casus raro fiunt,
suntque in arte medendi veluti monstra. Sunt vero plerisque
juvenum ejusmodi pulsus intermittentes exitiales, quod in ju-
venibus maximum recessum a statu salubri declarent, idque
propterea, quod juvenes ob validum virium robur non nisi a
fortissima causa in talem affectum incidunt, indicio enim nobis*

sunt, naturam magna humorum multitudine aggravari, quos curatione sanari maxime est difficile, cum fortissima causa morbifica ægerrime tolli possit, veluti levis causa facili negotio tollitur, a qua senes ob invalidum facultatis robur facilius juvenibus in morbum labuntur, qui etiam ob id facilius (quod facilius levis quam fortis causa adimatur) sanantur. Ex intermittentibus etiam, qui subsequentes motus five pulsus anteriori habent debiliores, apprime sunt perniciales, tametsi arteria in ipsis minus, quam sit unius pulsus intervallum, conquiescat. Ex ipsis facultatem magis ac magis debilitari nobis indicatur. Hisque pulsibus myuri maxime comparantur, quod ipsi semper magis ac magis diminuuntur, ex quo & ipsi creduntur perniciales, ipsorumque maxime myuri deficientes, five intermittentes, quippe qui eo usque decrescunt, quoad immobilis arteria remaneat, veluti qui ad imperfectam venerunt immobilitatem, quippe myuri deficientes appellati, & qui ab arteria reddita immobili denuo pulsare incipiunt, minus sunt timendi, modo signa alia meliora una illuceant. Quidam etiam observantur, qui ex natura hos pulsus vel etiam recte valentes habeant, ex quo caute Medici ad judicandum agere debent, ne decipiantur: exitiosissimi quoque sunt, languidissimi, minimi, tardissimi, atque rarissimi, de quibus Galen. in lib. 2. de præfag. ex pulsibus, ita scripsit. *Est autem eorum pulsum ingens frigiditas causa generandorum, quæ occupet vel corpus cordis, vel spiritum, vel sanguinem, quem continet ejus sinus, vel partem aliquam vicinam. Atque si corpus ipsum cordis teneat ingens frigiditas, ita languidissimos reddit pulsus, & tardissimos, & minimos, ut maxime hæc viget. Quæ vero proficiscetur ex parte alia, raritatem longius, quam cetera, quæ diximus, genera a natura avertit.* Itaque quidam in illis sunt, cum pulsus habeant non longe minores justo, at tardiores languidioresque, tamen e vestigio pereunt. Mors autem tum minus potest declinari, cum teneat frigiditas corpus ipsum cordis. Repentina porro & in altera differentia fit. At moriuntur priores illi inter dormiendum potius, ut jam non amplius expergiscantur, alteri hi cum illo modo, tum etiam inter loquendum nonnulli eorum, ut imperitis com-

commode videantur habere, subito, ut qui animo deficiuntur, expirant. Quorum quibusdam simul prorupit sudor, aliquibus non prorupit. Quamobrem ex iis apparet, rarer pulsus, multoque magis rariores, simulque minores, languidioresque, exitiales utique esse. Sed age dicamus, cur pulsus sæpius in moribundis sanis similes appareant. Ex quibus Medici plane decipiantur, necesse est.

C A P. V.

Cur pulsus in quibusdam febribus exitiosis appareant aliquando recte valentium similes?

Sæpius fit, ut in ægrotis, malignis morbis laborantibus, pulsus ita sanorum similes observentur, ut non raro vel etiam doctissimi Medici decipiantur; non minusque urinæ, cum boni coloris, tum substantiæ, tum etiam in quibus laudabilia contenta resideant, in exitiosis morbis apparent: quæ artis medicæ ignaris mira, seu monstra in natura, videntur, cum tamen hæc docti Medici, quibus rerum causæ non sunt ignotæ, non admirentur. Nunc de pulsibus agemus, & quomodo, etsi bene valentium similes ac optimi appareant, futurum exitium significant, dicemus. De urinis vero, cum hic de his loquendi non sit locus, postea suis locis agemus. Sed modo rem ipsam de pulsibus dicamus. Hujusmodi pulsum observatio non in omnibus morbis fieri solet, sed in malignissimis tantum, & præsertim in febribus pestilentibus, neque in omnibus: Gal. in lib. 3. de præf. ex pulsib. cap. 3. ait, hujusmodi pulsus in pestiferis febribus observari, quas hæcticas pestilentes Medici vocant, quod æquales, exterius obscuræ, sine ulla alteratione, calore quidem exili appareant, ex quo ægrotantes se febre vexari neque putent. Distinguuntur etiam pestiferæ febres in ephemeræ, putridæ, atque hæcticas. Ephemeræ vocant, quæ ephemerarum modo invadunt, atque cordis spiritibus corruptis generantur; putridæ quoque putrefactis humoribus cordis fiunt, ab ephemeris maxime distinguuntur ex eo, quod

Pulsus in exitiosis morbis unde aliquando recte valentium similes.

Februm pestiferarum distinctio.

putridæ putredinis signis non careant, nam in ipsis, urinæ crudæ, tenues, turbidæ, subjugales, cum contentis aliquando crassis malis apparent: in ipsis quoque aliquando exanthemata apparent, aliquando tumores. In ephemeris vero, quæ spatio unius diei interimunt, aut saltem tribus ad plus, nullum putredinis in humoribus signum apparet. Gal. itaque vult in hæcticis cum pulsus tum urinas bonas videri, propterea quod aut arteriæ sint corde frigidiores, aut quod temperamentorum in corde sit pugnantia, de illa ita scribit: *Quocirca contingit aliquando, ut arteria, quæ frigida est, sed a corde calefit, nec parvum pulsum, qui frigidus est, edat, nec magnum, qui calidus, sed inter utrumque medium, qui moderatus est, & naturalis. Et celeritate etiam moderata pulsus erit horum affectuum, itemque & vehementia moderata.* Pugnantia vero temperamenta in corde hos facere posse non est mirum, siquidem, ut ait Galen. aliquando cordis corpus æquo sit frigidius, & humores, seu substantia contenta in ventriculis calidior, quod forte fit in pestiferis febribus, ubi ingens putredo cordis corpus affecit, ex quo calore fere extincto redditur corpus cordis frigidius, cum humores tamen contenti inflammati sint, aut aliquando contra, quippe ubi humores æquo sint frigidiores, & cordis corpus calidius, quovis horum modorum contingit fieri pulsus moderatos & fere naturales, de quibus Gal. ita scripsit. *Qui sane affectus, vel optimos Medicos fallunt, quod nunc quoque in maxima pestilentia accidit. Quidam inde ab initio ad finem usque, alii per totum morbum, probum pulsum habebant, qui perparum deflexisset de natura, qui quidem præter ceteros perierunt.* Aninadvertimusque eos primis statim diebus & pestilentia laborare, & pessime affectos esse ex acredine caloris, atque ipsa caloris specie, denique quod pulsus, parum præter naturam immutati, iis in eo statu perpetuo mancant; nam in speciem præcipue hæcticarum, quas vocant, febrium incidunt hujusmodi pulsus. Si qui essent inter ægrotos, qui se negarent febricitare, his febris, occupato ipso cordis corpore, plane erat confirmata, & ut ita dicam, in habitu. Demum tertiam causam pulsuum moderatorum in

pesti-

(Cap. V.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 145
pestiferis quibusdam & exitiosis morbis, ita expressit. *Quod vero in sermone præterivimus, ubi aer, quem spirando attrahimus, infectus putredine sit, ac putredo corpus cordis attigerit, illi pulsus fiunt.* Nec jam quicquam habet admirationis, si eos pulsus, quos memoravimus, tali affecti peste habeant, ob pestilentem respirationem; nec si omnino morituri sint: atque propter hasce causas in febribus, vel etiam lethiferi pulsus recte valentium similes observari solent.

C A P. VI.

De prædictione ex respiratione, quidque primo ipsa sit, atque quot ipsius differentiarum observentur?

Variarum in ægrotis respirationum observationem ad prædictionem nedum utilem esse, sed quinimo multum necessariam, neminem latere, certe scio; sed ex ipsa firmiorem quoque quam ex pulsibus haberi in morbis prædictionem, non paucis visum est, ac vel etiam esse certiore, quod pulsus facile a qualibet etiam causa extrinseca mutantur, hinc Medici, si alterationes extrinsecus pulsibus illatas incaute perspectas habuerint, sæpe decipiuntur. Hinc Hipp. nulla, vel saltem paucæ, de pulsibus scripsisse, non paucis est persuasum. De respiratione vero, quod ab ipsa certiore ad prognosin notitiam Medici assequi possint, satis accurate multa nobis tradidisse, & varias non minus in multis ægrotis (ut apud ipsum in Epidemiis legitur) spirationum differentias ad prognosis judicium adnotasse. Quare de hac quoque ad prædicendi rationem accurate nobis in præsentia est agendum. Sed antequam de prædictione a respirationibus agamus, primo quid ipsa sit respiratio, quæque ipsius sint differentiarum, atque causæ, cognoscamus. Quid vero sit non æque omnes sentiunt. Asclepiades respirationem esse animæ generationem affirmavit. Praxagoræ vero animæ dici corroborationem placuit. Sed Philistion, & Diocles caloris innati esse ventilationem, & refrigerationem voluerunt. Ex Hippocrat, rectius caloris nutritionem atque refrigerationem.

nem. Porro hi, cujus tantum gratia respiratio fiat, enarrant. Nos vero dicemus respirationem nihil quidem aliud esse, quam pulmonum pectorisque sensibilem motum, quo pulmones dilatantur, ac comprimuntur. Ex quo duplex apparet, primo inspiratio quippe & exspiratio. Atque his duabus respirationibus duplex quies, sive ut Galeno placuit, duæ cessationes æque respondent, una scilicet, quæ est ante dilatationem, at post ipsam altera, quæ ante quoque compressionem est. Dilatatione enim frigidus aer inspiratur, quo sane innati caloris (si Galeno *de libro causis respirat.* credimus) symmetria conservatur, animalisque spiritus substantia nutritur. Galenus scripsit in *primo libro de respirat. differ. cap 3.* respirationem calori, qui circa cor est, esse utilem, ac pulsus calori, qui per totum animal est dispersus; hic quidem a pulsibus refrigeratur, veluti cordis calor a respiratione. Expiratione vero fumolum halituosumve excrementum a corde expellitur. Ceterum, ut recte fiat respiratio, cerebrum recte valere est necesse, utpote, quod septum transversum, thoracem, ac omnes musculos respirationi servientes facultate moveat, itemque cor, pulmonesque. Quibus quidem membris seu partibus læsis, respirationem vitari, est necesse. Ex quibus medicinæ scriptores triplicem respirationis causam faciunt, unam quidem animalem facultatem, moventem musculos, septum transversum, pectus, pulmones, & quæ in cerebro sedem habet; alteramque instrumenta respirationi servientia, prænarata; atque tertium usum, qui est innati caloris refrigeratio, spiritus naturalis nutritio, atque genitarum fuliginum expurgatio. Sed his præmissis ad respirationis notitiam pertinentibus, respirationis quoque differentias in medium afferamus. Primo itaque per respirationem tum inspirationem, qua frigidum aerem attrahimus, tum expirationem, qua fuligines excernimus, intelligimus. Cujus quidem respirationis duæ inprimis apparent differentiae, quippe quædam motum respicientes, & quædam quietem: ad motum attinentes penes magnitudinem, parvitatem, velocitatem, tarditatem, spectantur, quatuorque numero existunt, quippe magna, parva, velox & tarda: ad quietem

vero,

Respirati-
onis diffe-
rentiæ,

vero quæ referuntur, sunt frequentia respirandi, atque raritas. Ex quibus colligamus respirationis differentias esse, magnitudinem, parvitatem, celeritatem, tarditatem, frequentiam, & raritatem, quas Galen. in 1. de different. respirat. complexus est. Sunt vero hæ omnes aut in tempore motus, uti est velox In tempore motus, & tarda respiratio, aut in quantitate distentionis, veluti magna, & parva, aut in quantitate contractionis, veluti est etiam magna, & parva, aut denique in quiete respirationis, quæ est frequentia atque raritas, atque hæ simplices sunt respirationis differentia: quibus varie complicatis octo compositæ differentia depromuntur, quippe magna velox, magna tarda: parva velox, parva tarda: frequens magna, frequens parva: rara magna, & rara parva. Magnam illam dicimus respirationem, in qua magnam copiam aeris attrahimus, atque magnam fuliginum copiam exspiramus, five expellimus, atque e contrario parvam, in qua exiguum aeris inspiratur, & parum fuliginum genitarum exspiratur, seu expellitur. Celer vero est, in qua parvo quidem tempore pulmones moventur, & tarda, quæ longo tempore fit. Frequens etiam seu densa appellatur, cui breve est tempus quietis, contra cui longum est, rara. Addamus alias In æqualitate & inæqualitate, respirationis differentias, quarum una penes æqualitatem atque inæqualitatem accipitur, & altera penes ordinem, prout respirationum aliæ servant ordinem, & aliæ non, atque tertia penes caliditatem & frigiditatem, quod quædam calida sit, & quædam frigida. Æquales respirationes illas dicimus, in quibus multarum quidem respirationum vel unius tantum pares differentia, mutuoque æquales existunt. Inæqualesque, ubi inæquales respirationes observamus. Ordinatae quoque hæ sunt, In respirationibus ordinatio, & inordinatio. quæ aliquem ordinem servant, atque contra, inordinatae. Et calidæ item dicuntur respirationes, ut posterius accurate intelligemus, in quibus halituosus calidusque spiritus expellitur; & frigida, ubi frigidus. Sunt demum aliæ quoque rythmæ, & arythmæ, id est, quæ rythmum servant, & quæ non. In Rythmi ratione. Eæ proportionatam habent respirationem tempori, annis, locis, regioni, ætati atque temperiei, & ex opposito arythmæ. Ex quibus

quibus omnes vidimus respirationis differentias, quas Hipp. cum in libr. 2.^a tum in 6. Epidemior.^b comm. 3. text. 11. ita perstrinxit, dicens. *Densi spiritus, parvi, magni, rari, exit extra magnus, intro parvus, hic quidem tardans, ille festinans, duplex intro revocatio velut super inspirantibus, calidus, frigidus.*

CAP. VII.

De causis respirationis.

Respirati-
onis causæ
commu-
nes.

Nunc causas respirationis attingamus, quæ duplicis sunt differentiae, quippe quædam communes, & quædam particularium respirationum, quæ particulares existunt; de communibus primo agamus, quæ ex Galeno in libro *de causis respirationis*: sunt facultas voluntaria motiva, quæ organa movet respiratoria, instrumenta voluntati ac respirationi servientia, atque demum usus seu utilitas, in cuius gratiam respiratio fit. Ab his quidem causis omnis fit respiratio, ac optima ipsis nihilo a naturali statu mutatis, & vitiata vel omnibus, vel aliquibus ex ipsis a naturali statu mutatis. Ex voluntariæ quidem motivæ facultatis observatione, naturæ cum robur tum imbecillitas nobis innotescit, non minusque ab instrumentorum respirationis, & utilitatis, seu usus notitia. Sed quomodo fiat respiratio, quibusque instrumentis ad ipsam agendam facultas utatur, ac ad respirationis utilitatem, Galen. in 1. lib. *de differ. respirationis*. cap. 4. ita docuit: *facultas quædam animalis movet thoracem, cum hoc simul pulmo movetur, ad hujus vero motus ubi distenditur, sequitur inspiratio, ubi contrahitur, expiratio.* Demonstratum etiam ibidem est, maximam & principalissimam respirationis utilitatem esse insitæ caliditatis conservationem, jam vero & animalis spiritus nutritionem. His itaque sic habentibus, siquidem facultas, & utilitas, & unumquodque organum recte ac prospere habuerint, juxta naturæ legem animal respirat. Si vero quid ex eis vitiatum fuerit, juxta illud etiam respirationem impediri necesse est: & hæc de causis respirationis in communi. Quibus præmissis ad singularem respirationum

Singularem
respirationum
causæ.

^a p. 1025. ^b Sect. 2. Text. 8. p. 1169. ubi quædam addita sunt.

tionum causas attingendas declinemus, sine quibus ex respiratione quicquam certi ad prædictionem habere non possumus. Exordiamur vero a simplicissimis respirationum differentiis, & primo a magna parvaque respiratione. Magna ^{Respiratio magna unde.} vero respiratio, ut Galen. *in eodem libro* docuit, ab urgente fit utilitate, & parva ab utilitate exsoluta, aut ab aliquo dolore partis, moventis thoracem. Ceterum cavendum est, ne decipiamur, nimirum ut magnam illam esse respirationem credamus, in qua plurimum pectus dilatatur, sed in qua plurimus spiritus attrahitur; nam quibus vel tumor, vel angustia sine flammeo calore, spiritalibus membris insidet, in his thoracis quidem dilatatio maxima est, id vero, quod inspiratur, parum est. Aliquando etiam maxime usu urgente, sed facultate extincta fere fit maxime thoracis dilatatio, in qua aliquando moventur scapulæ, nares, quam spirationem sublimem, & phænomenam, id est apparentem, Medici appellant. Quare prudenter se gerere debent Medici, per magnam quidem respirationem ut non magnam thoracis dilatationem intelligant, sed in qua plurimus spiritus attrahitur, & contra parvam, in qua parum spiritus suspiratur, tametsi thorax maxime dilatetur ac distendatur. Velox ^{Velox unde.} vero respiratio fit & ipsa ab urgente utilitate, seu a magno calore, ac facultate ei servire potente, id est, robusta, atque nullo organorum reluctantem. Tarda ^{Tarda unde.} a contrariis fit causis, utpote a diminuta utilitate, ac virtutis imbecillitate. Frequentem ^{Frequens unde.} vero respirationem, aut dolorem, aut inflammationem supra septum transversum, Gal. cum *in 1. Epidem. comm. 3. text. 18.* tum *in tertio libro com. 3. text. 74.* tum alibi testatum reliquit, quod ab Hippocrat. accepit, qui *in primo libro prognostic* *. de frequenti respiratione ita habet: *Spiritus autem, qui creber est, signat dolorem aut inflammationem in regionibus, quæ supra præcordia sunt*: quæ fit a dolore frequens seu densa, ex dolore in parte affecta nobis innotescit: ab inflammatione simplici, phlogosi Græcis dicta, perinde si dixerimus a flammeo calore, cognoscitur ex eo, quod spiritus, præterquam quod densus est, etiam calidus appareat. Addamus nos densum seu frequentem reddi spiritum propter vel ali-

* P. 38. lin. 7.

Rara unde.

Respiratorum compositarum causæ.

quam phlegmonem, aut humorem, aut tumorem, naturam gravantem, & angustiam inducentem, quæ quidem respiratio solet una cum stertore observari. Quæ verò longo intervallo fit, rara dicta, aut cordis refrigerationem, aut delirium significat; atque hæ sunt primarum simplicium respirationum differentiarum causæ, quibus tamen quicquam certi ad prognosticum Medicis non ostendi, Galen. in primo de different. respirat. cap. 22. nobis prodidit, quo loco docet, iudicium fieri tantum oportere a compositis, ut possimus certum de salute ac morte ægrotantium ferre iudicium. De compositarum vero respirationum causis ibi ita scripsit. *Itaque ad solas illas compositas respirandi difficultates animum intendere nos oportet, in quibus simplices quidem communes sunt plurium affectionum, & ob id nihil certi indicant, conjugatæ vero aliis quibusdam ad certum ac minime fallax discrimen veniant. Magnitudo enim respirationis ipsa per se respirandi difficultas quædam est simplex, verum nullius certæ cognitionis est signum, siquidem & urgente utilitate, & læsa mente fieri solet. At vero si cum densitate consistat, ingentem vitalitatem, si cum raritate, delirium indicat. Similiter autem & parvitas, ipsa quidem per se ipsum, aut dolore afflictam aliquam particulam, aut utilitatem exsolutam ostendit. Itaque neque ipsa aliquid certi indicat. Quando vero componitur, cum densitate quidem dolorem, cum raritate vero, facultatis exsolutionem portendit. Quin etiam si ipsam densitatem per se solam aut raritatem in manus sumas, ipsarum neutram per se inveneris quicquam certi significantem, nisi hoc discrimen accedat, ut videlicet cum altera quapiam respirandi difficultatis specie copuletur. Densa enim simulque magna utilitatis augmentum indicat. Densa vero simulque parva organi alicujus, quod cum respirationibus commovetur, dolorem: ipsa etiam rara, quæ ad deliria & perfrigerationes consequitur, si quidem cum magnitudine fuerit copulata, prius ex prædictis, si vero cum parvitate, posterius indicat, & ob id sane omnium compositarum respirandi difficultatum huiusmodi conjugationes utilissimæ sunt, utpote & manifeste & constanter unamquamque affectionem indicantes. Densitas quidem cum parvitate,*

(Cap. VII.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 251
tate, dolorem, cum magnitudine vero, utilitatis augmentum. Raritas autem cum magnitudine, delirium; cum parvitate, facultatis exsolutionem^a *notat.*: Hactenus Gal. de simplicium compositarumque respirationum causis. Nunc ad æquales, ordinatas, & inæquales, & inordinatas descendamus, ipsarumque causas spectemus. Æquales enim, & ordinatæ respirationes fiunt a facultate vitali recte valente, nulloque instrumentorum servientium respirationi vitiatæ, aut quovismodo læso. Veluti inæquales inordinatæque contrariis a causis efficiuntur. Non secus quam & pulsus inæquales inordinatosque fieri diximus. Quorum quidam respirationum eadem est generatio, ut Gal. in eod. lib. de differ. respir. cap. 17. hisce verbis tradidit. *Visum est autem aliquando, raro tamen, non alteram tantum, sed ambas totius respirationis partes in uno & eodem homine ita habere, & maxime hoc fieri, cum humorum copia in asperis arteriis coacervata hominem suffocet ex pleuritide perniciosa, aut peripneumonia non expurgata, aut suppuratione istic consistente, ita ut in hac parte respiratio cum pulsibus conveniat. Monstratum est, & in illis propter obturationes organorum, compressionesque, & omnino coarctationes inæqualitatem fieri.* Hoc idem etiam clarius scripsit cap. 19. ita dicens. *Quare omnium inæqualitatum, tum quæ secundum unam actionem, tum quæ circa plures ex ordine consistunt, aut asperarum arteriarum coarctatio, aut thoracis musculorum aberrans motus, aut facultatis ipsam efficientis debilitas, causa fiet.* Ab iisdem ipsis causis & inordinatæ respirationes, sed ab aliis etiam quippe convulsis musculis, moventibus thoracem; cuiusmodi esse videntur luctuosæ suppurationes appellatæ, Gal. in 6. Aph. 54. docente. Rythmum etiam respirationes quæ servant probam, continuitatem naturalis caloris significant, veluti rythmum non servantes fiunt a caloris corrupta seu vitiatæ symmetria: Calidæ omnes respirationes a calore maxime aucto oriuntur, veluti a spiritu frigido exspirato illum admodum defecisse, exilemque effectum esse declarant quippe frigidæ respirationes. De his Hipp. in Prognost. text. 24. *Qui vero frigidus de naso, & ore exspiratur, admodum exitialis jam est, quod emortuam facultatem, seu calorem extinctum, denotat.*

Sed caute est agendum, ne per respirationem frigidam intelligamus parvam & raram, cum & ipsa infati caloris refrigerationem significet, sed expirationem frigidam: atque ita de calida, ubi ex ore & nare calidum expiratur, & non, quæ magna & frequens est, tametsi calida & ipsa, quod magnum calorem denotet, dici possit, non tamen actu calida est, de qua Hipp. & Gal. intelligunt. Sed jam satis circa respirationum causas versati sumus, nunc de prædictione ab ipsis petenda scribamus.

C A P. VIII.

Quid bene, & male, spirare in morbis significet?

Bene spirare in morbis. quid significet.

Bene ac recte secundum naturam ægrotis spirare ad salutem prædicendam perpetuo magni momenti esse, neminem latere, arbitror. Hipp. in 1. Prognost. a. text. 25. ita de hoc scripsit: *Spirationis autem facilitatem existimari oportet perquam magnam vim habere ad salutem in omnibus morbis acutis, qui in quadraginta diebus judicantur.* Neque immerito quidem, cum, Galen. ita in comment. docente, bona respiratio thoracem, cor, pulmones, septum transversum, pleuram membranam, & denique omnes partes servientes respirationi recte valere demonstrat: neque enim fieri potest, aliquo ipsorum membrorum respirationi servientium læso, ut ægroti naturaliter respirent. Ex quo merito quoque Gal. bonam respirationem in lib. 1. de Crisib. inter bona signa recensuit. Ceterum, ut a respiratione bona quicquam certi judicemus, duo alia quoque signa attendere debebimus, quippe pulsus prævalidos, atque ægrotos recte se habere ad omnia, quæ illis offeruntur. Hæc enim tria signa, simul observata, quippe ægrotos recte ac secundum naturam respirare, bene se habere ad ea, quæ illis offeruntur, atque demum ubi pulsus satis robusti apparent, magni momenti esse ad salutem prædicendam, Gal. in 3. lib. Epidem. memoriæ prodidit. Hisque hæc signa, vel etiam in moribundis, salutis spem indicasse, non raro vidimus. Quare recte spirare in omnibus acutis mor-

bis

bis, bonum est, atque contra, malum; quod necessario significetur, aliquod organum respirationi destinatum non recte valere: non tamen exitium hoc solum signum exprimere potest, sed una cum aliis exitialibus, omniumque certissimum exitium præfagit, si una ægrotus cibum abhorreat, non sitiat, tametsi lingua præarida maximeque exusta sit, cum pessimis excrementis, pulsusque prælanguescant, satis tuto ex his mors præfagiri poterit. Quare respiratio mala, semper mala est, tametsi non semper in acutis morbis lethalis; pessima vero, ubi cum pessimo aliquo signo apparet, & multo plus si cum multis. De quibus Hippoc. in 4. lib. Aphorif^a. ait: *In febre non intermittente, si spiritus difficultas acciderit, & desipientia, lethale est.* Ceterum dicet Lector, quales malæ respirationes existunt? Cui has esse respondebimus, quippe magnam raram, parvam frequentem, quam in moribundis Hipp. consuevit dicere brevissimam, spiritum exilem, spiritum imminutum: pessimæ quoque sunt, quæ cum strepitu thoracis spectantur, veluti quomodo hi respirant, qui ex submersione spirant, hæque obscuræ, stertorosæ, interruptæque dicuntur, de quibus Hipp. in eod. lib. Aphor. 68. scribit: *In febribus spiritus offendens, malum; convulsionem enim significat.* Per quem spiritum offendentem, Gal. auctore in ejus Aph. comm. intelligit spiritum, qui medio sui interruptus substituerit; luctuosæ itidem respirationes pessimæ haberi debent, quod Hipp. in 6. lib. Aphor. 54. nos docuit. Omnium pessimæ, quæque in moribundis observantur, sunt frigidæ, quippe cum ex naribus ac ore frigidum expiratur: demum sublimes, obscuræ, urgentes, quem spiritum in lib. 2. coac. præfag^b. sect. 7. text. 39. ita expressit, dicens: *Pessimus autem morti propinquus, extendens, urgens, & obscurus:* quibus verbis intelligit, primo spiritum sublimem & phænomenon, seu apparentem appellatum, in quo pectus maxime distenditur, atque aliquando scapulæ, & pinnæ narium nasi moventur, quod vero inspiratur, ita parum est, ut vix sensu percipiatur, densissimum tamen est propter urgentissimam caliditatem: atque hæ sunt malæ respirationes, de quarum quidem Prognostico figillatim a nobis erit agendum, ut accuratius

Male spirare in morbis quid significet.

Respirationes quænam malæ.

tius ab ipsis singulis prædictionem assequi quisque studiosus possit.

CAP. IX.

Quid respiratio magna velox, magna tarda, parva velox, parva tarda, & magna frequens, magna rara, in morbis significet?

Respiratio
magna ve-
lox quid in
morbis
significat.

Magna &
tarda.

Parva &
velox.

Parva &
tarda.

Magna &
frequens.

Magna & velox respiratio, quanquam in corporibus, ut Gal. scribit in lib. 1. de difficult. resp. cap. 20. plurimum fuliginosorum excrementorum adesse declarat, facultatem tamen integram esse, viribusque potentem, nullumque organum ex respiratoriis vitiatum denotat, siquidem magna simulque velox fit, si utilitas urget, & organa sint prompta, & facultas integram sanitatem servet, similiter autem, & magnam simulque tardam in delirantibus fieri, nuper ostendimus, sic & parvam ac velocem, quibus est congregatum fumosum excrementum, & dolet simul aliqua particula, quæ circa respirationem movetur, aut quæpiam inflammatio; ut Hippocrat. 1. Prognostic. a. text. 24. & Galen. in 3. Epidem. comm. 3. text. 74. de Pythione^b, qui super Herculis fanum, docent, parvam simulque tardam iis fieri, quibus nullum fumosum excrementum est coacervatum, cum dolore, ut dictum est, alicujus organi ex respiratoriis, aut inflammatione: hæ duæ differentiae respirationis cum malis signis plus duabus prioribus sunt timendæ, quod facultatem prælanguidam, aut exsolutam, aut denique partem quampiam thoracem moventem dolere, denotent. Magna & velox respiratio plurimum fuliginum, & incendii, sed cum facultate integra, & forti significat. Quæ vero simul & tarda melior est, cum ipsa ad recte valentem plus accedat, integramque & fortem facultatem, sine calore multo & absque fumosis excrementis. Hæ omnes cum aliis signis erunt a Medicis spectandæ, & ex ipsis simulque cum aliis, quæ illuxerint, judicium deliberari. Sed ad magnas simul frequentes respirationes, & ad magnas simul & raras declinamus, cum ab ipsis præfagiendi ratio magis illuceat. Magna respi-

^a p. 38. lin. 7. ^b Lib. 3. Epidem. p. 1098. Aegr. 3.

respiratio, & simul frequens ea est, in qua plurimus spiritus trahitur, & calidus, & fervens ex ore & naribus efflatur. Quæque fit aut, uti docet Hippoc. in 1. *Prognostic* ^a. text. 24. quod aliqua pars ex respiratoriis seu thoracis inflammationem aut dolorem patitur. Cujusmodi sunt cor, septum transversum, pulmones, aut pleura membrana, aut muscoli etiam thoracis: nam hæ partes dolentes, ac inflammatae, quod non, ut opus est, dilatentur, spiritum frequentem seu densum fieri necesse est. Signant vero ex magnitudine cum facultatis robore hæc fieri. In quo non levis salutis sit spes. Quæ vero cum magnitudine etiam raro fit, nobis in acutis morbis delirium subesse declarat. De quibus quidem Hippocrat. in primo *Prognosticorum* ^b text. 24. ita scripsit. *Qui vero spiratur magnus multoque interposito tempore, delirium indicat.* Sed quomodo magnum spiritum intelligemus? an ubi magna thoracis fit dilatatio? nequaquam magna thoracis dilatatione magnam fieri respirationem observamus, nam, ut unquam dictum est, quibus vel tumor, vel angustia sine flammeo calore spiritalibus membris infidet, in his thoracis quædam dilatatio maxima est, id vero quod inspiratur parum est. Ex quo magnam dicimus respirationem magni inspirati aeris, atque inspiratarum fuliginum multarum, ratione. Quod vel ipse Hipp. expressisse vius est, cum dixerit, qui vero spiratur magnus, quæ de spiritu, qui effertur, magnitudinem intelligendam denotant, minimeque de thoracis dilatatione. Addamus in differentiis respirationum sublimem ac phaenomenam vocatam respirationem, in qua maxime thorax dilatatur, parvam atque exilem esse, ex Gal constare. Quare dicatis spiritum magnum & rarum delirii nobis esse Magna & rara. signum? Gal. in lib. 2. de *difficul. respir.* uberiori sermone demonstravit hoc verum esse, quippe hujuscemodi respirationem delirium significare. Verum non exinde necessarium, ut omnes, qui delirant, eo modo respirent, fore dicamus; quando hæc fieri simul possint, quippe delirantes ut simul angustiam thoracis, vel dolorem sentiant, vel virium languorem. Quæ omnia in ipsis quidem deliris parvum atque rarum spiritum efficiunt. Omnes vero, in quibus magnus & rarus fit spiritus,

^a Vide loc. modo allegat. ^b p. 38. lin. 3

delirare non erit dubitandum. Cujusmodi in Philisco, Sileno, uxore Dromeadaï, atque in aliis ab Hippocr. fuit observatum. At quid ad prognosticum hac respiratione? magni semper ad id erit momenti, idque præfagiet, quod delirium perpetuo malum est, non tamen semper exitiale, sed solummodo ubi una alia signa prava & lethalia illuxerint, quæ cum respiratione in Philisco, Sileno, uxore Dromeadaï, adolescente Mœlibææ phrenitico, illuxerunt. De Philisco Hipp. in 1. Epid. 3. ^a text. 18. ita habet; *Spiritus huic erat perpetuo quasi revocatus, rarus & magnus. Lien in tumorem rotundum elatus erat: sudores perpetuo frigidi, accessiones diebus paribus.* In hoc sudores frigidi, ut suis locis demonstrabimus, fuerunt ex signis exitialibus. Et de Sileno ^b text. 19. *A primo hic ad finem usque spiritum magnum habuit & rarus, & hypochondrii perpetuam palpitationem, quæ in processu fuere lethalia, quippe primo inter initia urinæ nigræ cum nigro sedimento, delirium, dejectiones pingues, sudor capitis sexto die, extrema frigida lividaque, atque alia, quæ cum illa respiratione magna ac rara, miserum Silenum nedum delirum esse, sed certe moribundum, proculdubio denotabant: & de uxore Dromeadaï: Sexto mane riguit, cito percaluit toto corpore, sudavit, extrema membra frigida, deliravit, spiritus magnus & rarus. Paulo post convulsiones a capite cœperunt, subito obiit.* De adolescente vero Mœlibææ ^d in lib. 3. Epid. comm. 3. text. ult. *spiritus rarus & magnus per intervallum. Hypochondrii contentio submollis ex utrisque oblonga, perpetua cordis palpitatione, reddidit urinam oleosam.* Sed age de aliis respirationum differentiis agamus, præsertimque de parvis.

CAP. X.

Quid respiratio parva frequens, parva rara, significet?

Parvum spiritum Gal. in 3. Epidem. comm. 3. text. 74. appellat exilem, atque imminutum, atque etiam obscurum, vix enim respirare ægrotos videmus. Hujusmodi respiratio per-

Respiratio
parva &
frequens in
morbis
quid signi-
ficat.

^a Epidem. Lib. 1. Aegr. 1. p. 966. ^b Ibidem. Aegr. 2. p. 969. ^c Ibidem. Aegr. 11. p. 987. ^d Epidem. Lib. 3. Aegr. 16. p. 1117.

perpetuo mala est, ut quod propter caloris nativi, seu naturæ exsolutionem fiat: quæ si etiam frequens sit, ut Galen. docet, eodem in loco dolorem signat, vel inflammationem supra septum transversum. Sed auctor Coacorum præfag. ^a in lib. 2. Sect. 2. text. 34. ait: spiritum frequentem inflammationem & dolorem in locis principibus significare. Hujusmodi respiratio in acuto morbo maxime est timenda, & plus ea etiam, si post magnam quidem respirationem fiat. Nobis sane denotat, aut naturam resolutam esse, ut dictum est, aut principem aliquam partem maxime lædi aut dolore aut inflammatione, aut utrisque simul vexari: judicium vero ex sola hac respiratione certum non erit, nisi fuerit aliis signis confirmatum. Plures enim fuere ita in acuto morbo respirantes, qui incolumes evasere. Sed ubi alia signa illuxerint prava, proculdubio ex ipsa exitium erit timendum; omniumque maxime, si e frequenti parva evaserit, qualis postremo in tabidis solet observari: frequens itaque & parva cum pravis signis, lethalis est. Qualis ab Hipp. ^b in forore *Temenei* fuit observatus: in qua die decima sexta spiritus gracilis factus est & densus, & mortua est. Sed age de ^{Respiratio parva & rara.} parva & rara agamus. Quæ omnium fortasse est pessima, quod naturam viribus exsolutam morbo succumbere nobis declaret. Ex quo hunc spiritum Medici frigidum merito appellant, quia summum frigus & naturæ extinctionem ostendit, quod Galen. in 3. *Epidemiorum comm.* 3. text. 74. ita meminit: Parvum esse quendam pariter & rarum spiritum, qui cum refrigeratur, emoritur jam vitalis facultas, & hoc symptoma esse quoddam admodum lethale, hisce verbis expressit: *Si frigidum e naribus exspiretur, exitiale jam est admodum.* Cujusmodi fuit observatum in *Pythione* ^c moribundo, atque in aliis, ab Hippocrate. Sed his perspectis respirationum judiciis, breviter eas omnes perstringamus respirationes, quæ in moribundis solent observari.

^a Text. 260. ^b Epidem. lib. 4. pag. 1131. text. 28. ^c Hippocr. Prognost. p. 38. lin. 10. ^d Lib. 3. Epidem. Ægr. 3. p. 1098.

CAP. XI.

De respirationibus exitiis, quæ in moribundis fiunt.

Respirati-
ones exiti-
ales. **D**E respiratione rara & magna, magna & frequenti, par-
va, frequenti & rara, quomodo aliquando exitium por-
tendant, satis dictum est: nunc reliquum, ut exitiales adnumere-
mus, cujusmodi est, frigida, sublimis seu Phænomena appel-
lata, stertorosa, quæ cum strepitu fit, & aliquando luctuosa
& interrupta. De frigida omnium exitiissima, quæ non,
Respiratio
frigida. nisi in proxime moribundis attenditur, Hippocr. in lib. 6. E-
pidemiorum, comm. 4. text. 27. ita habet: *Signa mortifera per
cutem, nares, calidus vapor, si prius nares frigidum spiritum
reddunt: quæ melius Galen. hisce verbis expressit. Maxime
signa mortifera, per cutem calidus vapor exiens post frigidum spi-
ritum, prius expiratione egressum. Sed calido vapore expirato per
nares & per cutem, non in omnibus mors erit prædicenda. De
quo quidem Galen. ibidem ita scripsit; Illis enim solis id eveni-
re comperies, quorum mortem calidissima febris antecessit, quæ
corpus ipsum totum vorruit, atque ideo postremo ipsum refrigera-
vit. Vitali ergo tenore, moriente jam corde, evanescente,
in aliis quidem sudores syncopen inferentes proveniunt, mul-
tis scilicet humoribus pleno corpore; illis autem, qui ex præ-
tervrida febre antea exaruerunt, pro sudoribus calidus vapor
tangenti tibi diffilari videbitur; hinc in Coacis præsagiis ^b me-
rito scribitur: *letalis autem est & febrilis & fuliginosus, ve-
rum minus quam frigidus*: ex quo Medici tria mortifera so-
lent hæc vocare, quippe febrem urentem: frigidam expira-
tionem cum raritate: atque tertio vaporem in cute calidum,
aliquando sudorem seu madorem, qui in febribus mortem
prænuntiat. Obscuram quoque respirationem, ut quando vix
respirare aegroti dignoscuntur, perinde atque frigidam esse exiti-
alem, de qua quidem, ubi de parva & rara egimus, satis di-
ctum est. Ceterum per obscuram respirationem intelligimus
eam,*

eam, quæ fit, ubi vix aliquis spiritus ex ore & naribus exspiratur. Nam fieri potest, ut obscurissima sit, & tamen manifestissima omnibus appareat, ubi scapulæ, thorax, nariumque pinnæ ad spirationem moveantur, quam respirationem sublimem & phænomenam, id est, apparentem, Medici merito appellant, tametsi paucissimus spiritus exspiretur, & hac ratione sit obscurissima. De qua in 2. Coa. prælag. ^a sect. 2. text. 39. scriptum est: *Pessima autem & morti propinqua, extendens, urgens, & obscura.* Sed jam de stertoroso, & qui cum Stertorosa. strepitu fit: intelligimus autem per stertorosum spiritum, quando inter respirandum sentitur in gutture quædam veluti ebullitio, aut strepitus, nimirum, stertor, hoc est, cujusmodi fit in stertentibus. Hic strepitus, seu sonus, seu ebullitio latinis, Hipp. vero *πάγν* & *πάγξ*, & alias *ζέχυν* dicitur. In acutis morbis perpetuo ante exitium per diem, & parum plus, hic fervor gutturis in multis auditur. Indicat enim plane facultatem extinctam, ut neque valeat a faucibus excrementa expellere; in aliis vero, pectoris morbis laborantibus, uti in pleuriticis, peripneumonicis, fit stertor ille propter angustiam, aut sputi retentionem, cum & spiratio est parva, & non raro orthopnoica, id est, maxime difficilis. Proprium est fere omnium morientium, ut ante exitium cum fervorem, seu stertorem, patiantur; sed omnium maxime, pleuriticorum, & peripneumonicorum, suppurationumque. Quibus omnibus fervor seu stertor ille, antequam moriantur, fit: est itaque unum ex lethalibus signis. Sed accurate tamen distinguendum, quo tempore incipiat, aut in morbi principio, aut postea in gravescente morbo; nam si exitiosum est, nunquam apparet priusque alia illuxerint signa exitialia. Cujusmodi visum fuit in *Antiphonis filio pleuritico* ^b, atque in *Menone pleuritico*. De Menone enim pleuritico Hippoc. in lib. 7. Epid. text. 47 ^c. habet: *Die decimasexta, spiritus jam stertorosus, sudor circa frontem & cervicem, raro ad pectus, extrema & frons moderate perseverabant frigida, saltatio vero venarum circa tempora destinebat, Somni comatosi & nocte & die postremis temporibus.*

K k 2

Qua-

^a Text. 260. ^b Epidem. Lib. vij. Text. 28. p. 1217. ^c p. 1220.

Quare stertorosus spiritus in morbis acutis plerunque est pernicialis, omniumque certissimum, ubi signa lethalia simul, aut antea, illuxerint, cujusmodi ab Hippoc. in *Menone* pleuritico fuit observatum; in quo præter alia signa, sudor circa frontem & cervicem apparuit, quem Hippoc. in *Prognost.* ^a. lethalem in acutis morbis esse affirmavit, & extremorum perseverans frigiditas, quo nihil perniciosius. In principio vero pleuritidis & peripneumoniæ, & febris (ut vocant) catharralis, quæ catharrum sequitur, vel una cum ipso fit, aliquando ob excrementorum multitudinem, seu (ut dicunt) ob catharri defluentis ad fauces atque ad pectus copiam, non lethaliter stertunt; non secus quam asthmatici & orthopnoici multi, qui postea humore aut excreto, aut resoluta, liberantur. Ceterum in his stertorem non lethalem a lethali distinguemus, quod hic nedum incipiat, sed indies magis morbo quippe augeſcente augeatur, & magis sentiat. Hic enim prius lethalis est, neque aliquo lethaliū signorum carebit. Ille vero, cum in principio stertere incipiunt, & paulo post augeſcente morbo, aut humore multo per tuſſim excreto, aut ab igneo calore febris consumto, stertor amplius non accenditur, & fit ex multitudine humorum, neque admodum timendus stertor ille est, præſertim ubi ex ratione deſierit. Verum ille, qui in principio, licet ex multitudine catarrhi factus, non ceſſat, sed indies magis augetur, pernicialis utique est, quod naturam multitudine humorum gravatam, & oppressam ita eſſe, ut nequeat excernere excrementa, & quasi exinde ſuffocari, nobis certo ſignificet. Cuiusmodi in *uxore Polemarchi* Hipp., ut *ex lib. 5. Epid.* ^b. colligitur, vidit, de qua ait: *Circa quintam genu dolor, tumor ſiniſtri, & circa cor videbatur aliquid eſſe collectum, & respirabat, ut qui ex ſubmerſione respirant, & ex pectore ſubſtrepebat. Quæ obiit die ſeptima.* *Antiphonis* itidem *filium ſuppuratum* Hipp. in *7. Epid.* text. 28. ^c ſcripſit, cum ſtertore obiſſe. Cui addamus, quod Hippoc. in *1. Prorrh.* 25. ſcripſit. *Spiritusque in aſſonia veluti his, qui ſtrangulantur, promptus, pernicioſus.* Atque hæc de ſtertoroſa reſpiratione, quam *regmon* & *cerchmon* quoque aliqui

appellant. Nunc de sublimi, atque phænomena, seu apparente Sublimis
atque
phæno-
mena.
appellata, quæ non nisi in moribundis quoque apparet. Vo-
cant hunc spiritum alii sublimem, alii phænomenon, scilicet
apparentem, alii promptum, aliique perperam magnam respi-
rationem dicunt, quod thoracem maxime dilatari & moveri
observemus. De qua Gal. in 1. *Prorrhet.* ita habet: *Strangu-*
lantur jure optimo, quoniam aeris copia non fit; estque ipsi con-
suetudo, ut talem spiritum Phænomenum, id est, apparen-
tem, dicat. Videntur autem omnes talent inspirationem habentes
scapulas movere totas, ita, ut per vestimenta motio con-
spicue appareat, tanquam valide ipsi superioribus thoracis par-
tibus operentur; *μετεώριον* itaque, apparentem, at sublimem spi-
ritum vocavit, quoniam, qui ita respirant, altiores sublimi-
oresque thoracis partes movere videantur, addidit hujus respi-
rationis causas, ita dicens: *Potest sane respiratio hujusmodi*
fieri & propter respirationi delegatorum instrumentorum an-
gustiam, & ob affectum nervorum principium. Quod si læsum
fuerit, magnam efficere respirationem, recte Hippocratem exi-
stimare, ostendimus; rectius dixisset, non magnam respiratio-
nem, sed magnam thoracis dilatationem, ex quo decepti qui-
dam hanc falso magnam respirationem appellant, etsi in hac pa-
rum exspiretur. Addamus nedum hanc Galenum, & Hippo-
cratem dicere sublimem respirationem, sed vel etiam, quan-
do, & pinnae, seu alae narium musculique circa scapulas mani-
feste moventur, quæ respiratio fit in acutis morbis propter viri-
um absolutam infirmitatem, aut prostrationem. De qua respi-
ratione Galen. in lib. 3. *Epidem. text. 24.* ait dicens: *Equidem*
illas eum respirare puto significare summis naribus, qui respiran-
do narium pinnas movent, siquidem multos nos ægros sic vidimus
spirare, ut eas in expirando contraherent, inspirando vero dilata-
rent. Quod quidem incidit iis, qui ab angina suffocantur,
vel a peripneumonia vel suppuratione, præterea iis, qui in-
firma sunt facultate, idque fiebat, quod ex arteriæ inflamma-
tione præclusum esset viæ spatium, nec jam spiritus attractio
posset in pulmonem fieri, & propterea compelluntur, ut, qui
ita suspirant, continue omnique thorace peragant respira-
tio-

tionem, contenduntque etiam qui suffocantur exurgere, & toto thorace extremum aerem magna vi attrahere; ex quo forte etiam Hipp. spiritum sublimem vocavit, quod sublime ægri velint se erigere, atque hæc sublimis respiratio anginosus, pneumonicis, suppuratis; atque has habet causas. In aliis vero morbis acutis, in quibus ægri non suffocantur propter angustiam instrumentorum, respirationi distinatorum, summis naribus respirare aliam causam habet, quam Gal. in 1. de diffic. respir. cap. 23. sic habet: *Quod si quis ipsius respiratorie facultatis egrotantis, atque in communi, omnis facultatis animalis, propria signa habere velit, & maxime perfrigeratum is alarum nasi motum habebit, & omnium muscutorum circa scapulas actionem & coacervatam thoracis collapsionem.* Quando enim hæc debilius, quam convenit, movetur, circa inspirationem quidem spiritus ductum juvant alæ nasi, externum aerem etiam ipsum simul attrahentes eodem modo, quo per os aliquid attrahere volentes, labia contrahimus; rursus vero circa expirationes coacervata fit thoracis collapsio, non paulatim demissio. Quare ex iis statuamus respirationem sublimem, quomodocunque fit, perpetuo lethalem esse, aut quod summam instrumentorum respiratoriorum angustiam, ex qua natura suffocetur, aut virium seu naturæ absolutissimam infirmitatem ac extinctionem denotet. Ex quo non nisi in moribundis apparent. Verum exitialia alia signa, antea aut simul aut postea apparentia maxime confirmantur, cum ea respiratio nunquam sine aliquo signorum exitialium appareat. Hanc intelligens, etiam auctor. 2. Coac. præf. sect. 2. *text. 39.* dixit: *Pessima autem & morti propinqua, extendens, urgens, obscura.* Diximus tamen, etsi solum hoc signum mortem certam significet, perpetuo ipsum alia exitialia concomitari. Uti in uxore Olympiadis Hipp. vidit, de qua in lib. 7. Epid. *text. b 36.* ita habet: *Oculi tristes, spiritus sublimis per nares trahebatur, color prævus, sudor circa pedes & crura, cum jam circa mortem esset.* Non minus & in Aristocrate moribundo hæc visa sunt, de quo Hipp. 7. Epid. *c 39.* paulo post sic scripsit: *Ad noctem spi-*

spiritus sublimis est factus, sudor exiguus circa frontem, inferne partes frigida, anxius. Addamus respirationem luctuosam, Luctuosa; sed parvam & raram, quæ ex exitiis quoque est respirationibus, ut ex Hippoc. in 6. Aph. 54. ita legitur: *In acutis passionibus, quæ cum febre sunt, luctuosa suspiria, malum:* eodem modo & interrupta, exitialis est, quæ forte eadem est cum luctuosa. Quod & Gal. nuper propositi aphorismi commentario affirmare videatur, cum dicat: *Infantes sæpe videntur, quo plorant, tempore inspirantes, inspiratione interrupta, stante interim thorace, deinde rursus id quod deest, adjiciente:* accidit hoc nonnunquam, ut ait Gal., potentia fatigata, nonnunquam ex duritie instrumentorum, nonnunquam vero ambabus causis simul convenientibus, sed & aliquando propter aliquam musculorum pectoris similem convulsioni dispositionem. Quæ vero in febre acuta fit, luctuosa & interrupta respiratio, alias causas habet, ut Galen. placuit, quippe aut duritiem instrumentorum, vel virium imbecillitatem, vel convulsioni similem dispositionem; quicquid vero horum in causa fit, prævum est, si in morbo acuto contingat; maxime perniciosum, si cum virium languore ægri ita spirant. Sed hujusmodi respiratio etiam una exilis est, & duritiem quoque aut dispositionem convulsioni similem habet in acutis ardentibusque febribus, & perpetuum prava dicitur. Non minus quam convulsiones, siccatibus partibus nervosis ab ea causa, exitiosas merito esse antea monstraverimus. De qua spiratione Hippoc. in lib. 4. Aph. 68. dixit: *In febribus spiritus offendens, malum.* Convulsionem enim significat: quæ a siccitatibus in calidissimis morbis concitata, curabiles non sunt. Ex quo etiam lethales esse in morbis acutis superius nobis fuit demonstratum. Ut vero ex ipsis recte de futuro morborum exitu prædicere queamus, alia signa cum antea, tum simul posteaque conspecta, erunt consulenda, quorum nulla si prava erunt, ad perniciem judicium pendeat. Atque hæc sunt, quæ ex vitalis facultatis actionibus, ad morborum prognosin deprompta conducunt. Nunc idem ex naturalis facultatis actionibus eodem modo perscrutabimur.

CAP. XII.

Quæ a naturalis facultatis cognitione ad intelligendam præfagii rationem sit utilitas?

Naturalis
facultatis
robur &
impotentia
unde inno-
tescit.

AD naturalis facultatis robur, impotentiamque cognoscendam nunc etiam declinemus, cum ipsa ceteris aliis ad prædicendi rationem non minus sit utilis. Aliæ quidem facultates, animalis quippe ac vitalis, a naturali videntur procedere; cum ipsa materiam cordi cerebroque subministret, a qua vitales in corde, animales in cerebro, vocati spiritus generantur. Præterea excrementorum in ægrotis corporibus, plurimum ad præfagii rationem facientium, causa ad naturalem facultatem maxime attinet: itaque de hac ipsa quidem facultate, nostro quippe ordine servato, accuratius in præsentia est agendum. Quod ut probe fiat, videndum primo est istius facultatis robur ac impotentia, ex quibus nobis innotescat. Scimus vero ipsius vim a variis facultatum operibus, quæ propriis actionibus obeuntur, cognosci. Tres sunt actiones præcipuæ facultatis naturalis, ut Galeno visum est *in libro naturalium facult.* quippe *generativa*, *augmentativa*, & denique *nutritiva*. De hac magni interest, ut ad prædictionem assequendam agamus; de aliis vero duabus nequaquam, cum ad institutum nostrum parum, aut nihil faciant. Ad nutritionem itaque corporum, partiumque ipsarum agendam omnium quatuor naturalium actionum, quippe *attracticis*, *retentricis*, *concoctricis* seu *alteratricis*, atque demum *expultricis*, opera requiritur, seu istarum omnium operatione nutritio omnis in corpore perficitur. Proinde ex ipsarum operatione apparet, seu cognoscitur, quanta in ipsis sit vis, aut impotentia, aut extinctio, vel denique vitium. Ex quo naturalem facultatem, aut viribus potentem, aut vitiatam, aut aliquo pacto deficientem, aut denique prorsus collapsam & extinctam, cognoscimus. Quæ cognitio, quantum ad prædictionem salutis & exitii in morbis, Medicis conducatur, ex iis, quæ superioribus libris

(Cap. XIII.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 265
bris dicta sunt, liquido cuique nostrum constabit. Sed age,
rem ipsam aggrediamur, ab appetentia ciborum & potus in
ægrotis principium facientes.

C A P. XIII.

De appetentiæ symptomatis ad prædicendi rationem.

NATURA, ut docuit Gal. in primo lib. de symptom. caus.
Cap. 7. animalibus alimenti penuriæ sensum est imperti-
ta, ut ipso ad cibum potumque proritata in tempore explean-
tur: vocaturque ejusmodi implendi desiderium, *appetentia*,
quæ a penuriæ sensu ortum habet, cum scilicet venæ ab ipso
ventriculo veluti emulgentes fugentesque aliquid trahunt,
non ferens autem eum suctum ventriculus, sed veluti offensæ
medelam cibum comparat, quippe venæ hoc pacto ad obje-
ctos cibos convertuntur, atque ex his nutrimentum trahunt.
Fitque post cibi consumptionem, ut venæ simul ad cibos se
convertant, & ventriculus ex iis, quantum prius in venis col-
lectum est, in seipsum trahat. Duplex vero dicitur appeten-
tia, quippe cibi una, quæ *fames* appellatur, altera potus, *si-
tis* & ipsa vocata. Cibi vero appetentia alimenti, & sitis hu-
moris fit inopia. Dividitur quoque appetentia utraque in
eam, quæ est naturalis, ac in non naturalem. Illa perpetuo
ex alimenti penuriæ sensu excitatur, innaturalis vero est,
quæ præter naturæ fit desiderium. Cujus quidem sympto-
mata, auctore Galeno in lib. de different. symptom. Cap. 4. vel in ac-
tionibus non obitis, vel male obitis consistunt; in non obitis
aut cum prorsus non appetunt, aut parum & pauca quidem.
In male obitis sunt immoderatæ appetentiæ, & ubi quicquam
vitiosum appetunt. Ex quibus fit, ut quidam nedum nullos
cibos appetant, sed quinimo, ut quosvis cibos ita abhorreant,
& odio habeant, ut mori malint, quam cibum aliquem assu-
mere, quod Gal. in lib. 3. Epidem. Com. 3. in text. 58. multis
contigisse, tradidit. Aliquando non ex toto appetitu privan-
tur, quod detegit aliquis cibis, quem ipsi non abhorrent.

Appeten-
tia duplex.

Appeten-
tiæ inna-
turalis
Sympto-
mata.

Nihil vero appetentiæ adesse, vel ex eo scimus, cum ægri prorsus omni careant appetitu, quicquamque nequeunt imaginari, quo appetitus excitetur. de quibus Hippoc. *in eodem lib. Epidemior.* de virgine Euryanaëtis filia moribunda scripsit. *Quosvis cibos toto hoc tempore fastidivit, neque appetivit quicquam. Non sitiit, & nihil effatu dignum bibebat.* In similem vero inappetentiam veniunt ægroti, aut, ut Galen. docuit *in 3. Epidem. com. 1. text. 11.* quando os ventriculi ab aliqua humorum aliena qualitate afficitur, aut propter insignem plethoram, seu plenitudinem, ex qua nulla in ventriculo fit consumptio, neque sensus suctus ullius in ipso sentitur, aut denique, quod in acutis morbis plerumque evenit, propter ipsius facultatis extinctionem, cujus erat in secunda valetudine munus, indigentiam alimenti sentire. Ceterum nos interstinguere debemus veram extinctionem facultatis, quæ sæpe in delirantibus quibusdam observatur, qui quosvis cibos et si abhorrere videantur, tamen id ex delirio, non ex facultate diminuta fit. Quemadmodum ii, qui etsi intensissimum calorem sentiant, quo maxime sitiunt, tamen potum non postulant. Quam rem Galen. *in eodem tertio Epidem. Com. 1. text. 11.* ita expressit, dicens: *Nam, quoniam sitiunt, nec potum appetunt quidem in morbis, vel propter delirium non sentiunt, quæ patiuntur, aut propter extinctionem naturalis in ventriculo facultatis, si id citra delirium habeant, facultatem relinquetur eorum naturalem extinguere.* Vitiatur vero appetentia cibi & potus cum in quantitate tum in qualitate. In quantitate vitium appetentiæ inesse cognoscitur, cum ægroti plus quam ipsis conveniat appetunt, quippe qui copiosius, quam ferat ventriculi facultas, cupiunt, atque devorant, idque aut ex humore frigido, aut ex frigidityte ventriculi fieri, Galen. *in lib. 6. Epidem.* nobis tradidit, qua ratione frigus appetentiam augere dixit. Ex quo frigidiorum ventriculorum proprium esse, Galen. *in libr. artis medicin.* docuit, ut plus appetant, quam concoquere possint; idem & de potu, cum immoderatus potui indulgent præ multo febrili incendio, aut ex humore falso, aut bilioso, os ventriculi occupante. In qualitate etiam ciborum & potuum vitia-

Appeten-
tia cibi &
potus,
quomodo
vitiatus.

(Cap. XIII.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 267
tam habere appetentiam dicuntur, qui alienam cum in cibo,
tum in potu, qualitatem desiderant, & appetunt, ut quædam
uterum gerentes mulieres propterea sunt, quæ carbones, a-
liæ terram, aliæ calcem, & aliæ lunæ flores avidissime appe-
tant & esitent; quidam vinum ardentius, quod in multis
pleuriticis observari solet: ex quo vini desiderio plures, vel
etiam mulierculæ, ægroti pleuritici esse suspicantur; alii li-
bentius aquam, quidam omnia calida, alii actu frigida, expo-
scunt. De harum vero vitiatarum appetentiarum causis Gal.
in primo libr. de sympt. caus. perbelle ita scripsit: *Vitiosæ appe-*
tentiæ, quæ in quantitate modum excedunt, vocanturque a qui-
busdam caninæ, tum existunt, vel cum acidus quispiam vitiosus
succus ventriculum mordet; vel totum corpus immodico digestu
inops alimenti redditur vitiosum; namque succus, qui frigidus
est, similem suætui morsum infert, appetentiam vero proritat na-
turalis affectus similitudine, alimenti at non potus desiderium ex-
citat propter frigus, at vitioso succo, qui salsus & biliosus sit, ven-
trem mordente, potio magis quam cibus appetitur. Hinc merito
Hipp. quoque *in 6. Epidem. Com. 4. text. 20.* dixit: *Aqua*
edax, quasi caninæ appetentiæ frigiditatem pro una causarum
indicarit. Et *in libr. 2. Aphor. Aph. 21.* dixit, *Famen thorexis*
solvit, hoc, Galeno docente, vini potio, quasi illius appeten-
tiæ medelam esse expresse-rit. Sitis quoque augetur, aut ex
calore immoderato, cujusmodi fit in ardentibus febribus, aut
ex siccitate, quæ præcipua sitis est causa, ex quo ubi corpora
plurimum exsiccantur, plurimum sitiunt, qualem Galen. *in*
primo de symptom. caus. quibusdam epota aqua marina conti-
gisse vidit. Sed age ad optimæ appetentiæ in morbis jam pro-
gnosticum veniamus.

C A P. XIV.

Quid cibi & potus optima appetentia in morbis significet?

PR I U S consideremus, quid optima appetentia in morbis o-
stendat, & mox de non obita & vitiosa agemus. Maxi-

L1 2

me

Appeten-
tia cibi &
potus
quænam
bona.

me utile nobis erit supponi, ægrotos rectius agere, cum actiones omnes utriusque facultatis recte, perinde ac in optima valetudine esse solent, obeant. Scimus enim, urinas, dejectionesque optimas esse, si fuerint similes iis, quæ antea per sanitatem excernebantur. Eodem quoque modo bona erit in ægrotis illa cum cibi tum potus appetentia, quæ ad bene valentium appetentiam accedit, eique maxime est similis. Ægrotos vero bene se habere ad ea, quæ ipsis offeruntur, perpetuo bonum, recte enim facultatem naturalem exinde valere, non minusque & ventriculum. Itaque ægrotos integram habere appetentiam, bonum est, omniumque maxime in morbis diuturnis, ut docuit Gal. in lib. 7. *Aphorism.* a quibus qui sunt evasuri, vehementem appetentiam solent habere. Ceterum distincte cognoscenda erit optima appetentia, cum sæpius in ipsa judicanda plures decipiantur, vitiatam ac exitialem bonam putantes. Bona autem est, quæ naturalis est, quæque fit a causa naturali, quippe a penuriæ sensu: quandoque ægroti videntur bene appetere, ipsorumque creditur appetentia optima, propterea quod cibum avide appetant, & assumant, quæ tamen in multis moribundis sæpius observatur, aut propter vitiosum humorem, quod minus malum est, ad os ventriculi defluxum, quippe frigidum & acidum, aut, quod summe est perniciosum, ubi natura a morbo maxime est resoluta a nimia substantiæ corporis digestionem. Hinc plures, priusquam moriantur, cibum avide postulant, ac assumunt. Potus vero appetitus, etsi bonus censetur, qui benevalenti est similis, & moderatus seu temperatus, nihilominus in quibusdam optima erit censenda fitis, nimirum in æstuosis ardentibusque morbis, in quibus non sitire, ut posterius dicemus, perpetuo malum, & quandoque mortale, ubi scilicet linguam ægroti habuerint præaridam, squalidam, & nigram, in his melius est, ut multum sitiant, sicut etiam optimum est, ut febris exterius appareat, imprimis cum urinæ colorationes spectentur. Veluti in iisdem morbis excrementa discoloratiora spectari, & ægros non sitire, summe est exitiosum, quod aut ex delirio fit, aut quia naturalis facultas exstinguitur. Non sitire ve-

ro in iis perpetuo malum, sed hujus signi perniciem alia exiti-
alia signa tunc conspecta declarabunt. Intensissimam tamen si-
tim nunquam utilem fore ægrotis, addimus, quæ viscera inter-
na ardentissimo incendio uri declarat; aut maximam siccitatem;
aut ex utraque simul, de qua Gal. in primo, de caus. sympt. ait:
Inexplebili vero novimus cruciari siti, ex qua etiam tum eum, qui
viperam comederat, (erat autem fortasse dipsas) tum messorum, qui
vetus vinum usque ad ebrietatem, non minus eum, qui pertinaci-
ter sustinere sitim sibi imperaverat. Ad hæc alii in navigio, cum
deficeret eis aqua dulcis, quorum qui ausi sunt marinam bibere,
cum immodice supra ceteros sitirent, & alvi fluxum haberent,
nec id sine morsu vehementi & celerius quam alii perierunt. Sed
age agamus de abolita cum cibi tum potus appetentia.

C A P. XV.

Quid in morbis ciborum appetentia prorsus sublata significet?

CIBORUM sublatam appetentiam perpetuo malam, omnium-
que pessimam esse, quæ prorsus periit, ratum est. Hæc in iis,
qui recte valent, gravissimum morbum minatur, quod aut ab in-
signi plethora, aut cacochymia fiat, quippe natura multitudine
excrementorum aggravata. In iis qui ægrotant, lethalis pri-
mo in morbis longis, quod significet naturam a morbo con-
sumtam iri, priusquam morbum superare queat: de qua inap-
petentia Gal. in libro 6. Aphorismorum Aph. 6. ait: *Fastidium*
cibi per seipsum prævum est signum in morbis diuturnis, nam in
iis, qui a talibus morbis sunt evasuri, contrarius affectus solet ac-
cidere, vehemens scilicet ciborum appetentia. Idem fere Hippo-
crates scripsit in sexto Aphorismorum, Aph. 3. dicens: In diffi-
cultatibus intestinorum cibi fastidium, malum, & cum febre pe-
jus; in longis difficultatibus intestinorum cum hic casus, ait
Galen. evenerit, mortificationem quandam ipsi jam advenisse
ventriculo compatiendi ratione significat, ex qua omnino in-
terit appetentia, opus ad vitam necessarium. In morbis quo-
que acutis cibi fastidium, perpetuo malum, omniumque ma-
xime cum prorsus appetentia fuerit extincta. De qua Hip-

Appeten-
tia cibo-
rum subla-
ta perpetu-
o mala in
morbis.

pocr. de *Euryanactis filia in tertio Epidemiorum*^a, ait: *Quosvis cibos toto hoc tempore fastidivit, neque appetivit quicquam*. Huiusmodi fieri inappetentiam, docuit Gal. in 3. *Epidemior. Com. 3. text. 11.* aut ore ventriculi, ab aliqua humorum qualitate affecto, aut ab ipsius facultatis extinctione, cuius erant in secunda valetudine munera indigentiam sentire, & quæ sunt se curatura appetere. De hac Hippocr. in 1. *Epidem. comment. primo, text. 30.*^b de tabidis in Epidemica constitutione mortuis, ait: *cibos quosvis perpetuo fastidiebant, non sitiebant.*

Inappetentiae exitialis signa.

Hanc inappetentiam notant alia signa lethalia, & quod perpetua sit, quando & si quidam quosvis cibos fastidiant, tamen non semper: addamus inappetentiam summe exitialem, ubi ægroti maxime oderint quosvis cibos. Narrat Gal. in 3. *Epid. Com. 3. in text. 58.* se quosdam vidisse in quadam pestilenti constitutione, qui mori maluerunt, quam cibum aliquem assumere. Quidam tamen, ut Galen. ait, fortiores quippe, qui vim sibi ipsis afferentes cibum oblatum assumerunt, superstites fuerunt. Sed præterquam quod ciborum fastidium & odium in acutis morbis perpetuo sit per se solum satis efficax signum ad exitium prædicendum, tamen simul alia signa pernicioſa, aut una, ante, aut postea conspecta aderunt. De quibus in *Coacis præsagiis*^c legitur. *Quibus vero fastidia cibi accedunt, & sudores cum bono faciei colore, & liquida alvo, aut dolore cordis, hi peripneumonicorum aut pulmonariorum more intereunt, posteaquam longius ægrotaverint.* Et in 3. *Epid. Com. 3. text. 5.* de Hermocrate moribundo ait: *Vigesimo perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non sitiebat, obdormiscebat aliquantisper, comatosus periit vigesimo septimo.* Idem fere visum est, & in *Euryanactis filia* virgine^e, quæ quicquam gustare non sustinebat, de qua ait: *Quosvis cibos toto hoc tempore fastidivit, neque appetivit quicquam: neque sitiit, etsi acri & calida destillatione vexaretur.* quibus Gal. auctore in lib. 1. de *symptom. causis*, siticulosos fieri ægrotos, observatur. Idem in Pario^f observasse scripsit, atque

^a Sect. 2. Ægr. 6. pag. 1074. ^b pag. 940 lin. ultim. ^c Text. 67. ^d Sect. 1. Ægr. 2. p. 1063. ^e Vide locum supra allegat. ^f Lib. 3. Epid. Ægr. 1. Sect. 3. p. 1093.

que non minus in muliere, quæ apud frigidam aquam decubebat ^a. De qua: *Tertio a partu die, febre correpta est acuta, horrida, multo tamen ante partum febriculosa decubuerat, cibumque fastidierat. Quarto cibum fastidiebat.* Et paulo post: *Cæterum ad cibos averso animo se habuit.* Et demum ait: *Hæc perpetuo cibum fastidierat, animo linquebat,* quæ & ipsa obiit. Ex quibus ægrotantium exemplis confirmamus, quæ diximus, quippe ægrotos quosvis cibos in acutis fastidire & abhorre, exitiale esse signum, cujus quidem perniciosam naturam confirmare solent prava alia signa, quæ aut ante, aut una cum illa inappetentia, aut quæ postea illuxerant; cujusmodi sunt, alvus fluida, sudores mali, vomitus virulenti, æruginosi, nigri, urinæ nigræ, turbidæ non clarescentes, claræ, albæ, perspicuæ, deliria, vigiliæ, lethargicæ passiones atque alia hujusmodi omnia, quæ nunquam bona sed plerunque lethalia existunt, atque ita ex inappetentia ciborum in morbis prognosticum judicabimus. Nunc quid potus quoque sublatum & extinctum desiderium ægrotis portendat, consideremus, præmissis inprimis sermone de intensa siti.

C A P. XVI.

Quid sitis intensa in acutis morbis significet?

CUM dixerimus superius, ægrotos in acutis ardentibusque febribus sitire, ratione fieri, qui morbis quippe calidioribus atque siccis confluentur. Quando multo pejus, uti paulo post dicemus, sit, hos ægrotos siti carere, non secusque esse, quam urinis discolorationibus, ardente febre homines vexari. Quare bonum est, (quod omnia præstat ex ratione fieri) ut calidis morbis affecti sitiant. Immoderatus vero eodem sitire nunquam bonum, quod interna viscera incendio intensissimo flagrare denotat, sed plerumque malum est & periculosum, quod morbi vim prævalidam expugnataque difficillimam nobis denotet, cui facile natura languidior facta succumbat. Ex quo tuto proferre istud possumus, quippe im-

Sitis immoderata quid in morbis acutis notat.

^a Lib. 3. Epid. Sect. 3. Ægr. 2. p. 1096.

moderatam sitim, quod maximum morbum significat, perpetuo esse timendam in acutis morbis: sed pessimam & exitialem illam, quæ aut sequitur signa pessima, aut una cum ipsa appareant, vel denique postea. Certum enim exitium proculdubio portendet. Ex sola vero siti nedum in acutis, sed vel etiam in aliis, licebit iudicium præfagii desumere, cum ipsa non nisi morbi maximi sit nota. De qua Hipp. in 1. libr. *Epid. Com. 2. a text. 75.* ita scripsit: *At cum febres inciperent, annuntiabant, quibus exitium impenderet. Siquidem statim ab initio febris acuta invadebat, a qua parum superrigebant, insomnes erant, graviterangebantur, sitibundi, fastidiosi.* Qualis fuit observata in *Philisco*^b, de quo Hippocr. ait: *Tertio mane ad meridiem usque febre visus est liber, sub crepusculum autem acuta febris invasit una cum sudore, sitibundus, lingua inaruit, nigras urinas reddidit, quæ sitis cum nigris urinis atque aliis morbum exitialem, quippe, quem natura minime posset vincere, denotabat.* Similem quoque sitim Hippoc. in *Pythione*, qui supra *Herculis* fanum decumbebat, observavit, de quo 3. *Epidem. com. 3. text. 18. c* ait: *Magnus cœpit rigor, febris acuta, lingua inaruit, sitibundus erat, & biliosus, non dormivit, urina nigra, suspensio sublimis non subsidebat, quam sitim usque ad diem quintam habuit, additis aliis signis perniciosis, quippe frigore partium extremarum, aponia, seu mutitate.* Quare sitim intensam, una cum aliis pravis signis, pessimam esse dicimus. Cujusmodi forte fuit, quam uxor *Ermoptolemi* passa fuit, de qua Hipp. in lib. 7. *Epid. com. 3. text. 74. d* habet: *Tremores autem in manibus fiebant, & caput concutiebat, & oculorum intuitus pravi, & sitis fortis, & cum potasset, rursus petebat, & rapiebat, ac largiter bibebat, avellere autem non poterant, lingua sicca & manus ambas in os ferens manducabat, cum esset tremula.* Non dissimilis fuit, quæ in *Aristocrate*,^e qui ex pestifero carbone quatuor diebus obiit siticulosus. Quare colligamus sitim in acutis morbis immoderatam nunquam bonam, sæpe malam, & cum signis aliis malis pessimam & exitialem.

C A P.

^a p. 954 lin. 8. ^b Lib. 1. *Epidem. Aegr. 1. p. 966.* ^c *Aegr. 3. p. 1098.* ^d pag. 1212. Text. 13. ^e Eodem. lib. p. 1222. Text. 52.

C A P. XVII.

Quid sitis sublata, seu non sitire in morbis, significet?

Q UID sitis in morbis significet, dictum est. Nunc contrario modo se habentes ægrotos, quippe non sitientes, vel absque siti esse, quid in morbis prænuntiet, cognoscendum est. Perpetuo in morbis ægrotos moderate sitire, bonum erit, atque ex ratione sitire & multum & parum, prout natura morbi aut calidioris aut minus calidi postulat. Nunquam tamen, ut dictum est, in morbis intensa siti assiduaque ægros vexari, bonum erit; veluti pessimum est ac summe exitiale, eosdem, si calido & sicco morbo conflictentur, prorsus potus desiderii esse expertes, sitique omnino carere, & præsertim, qui antea sitiebant, si absque ratione sitis illa tollatur. De qua Auctor Prorrheticorum ^a in 2. lib. text. 22. hoc expressit, dicens: *Sitis, quæ non ex ratione in acutis morbis solvitur, mala est.* Gal. in comm. hujus rei rationem docens ita scripsit. *Cum igitur neque per vomitum, neque per sudorem, neque per dejectionem, neque etiam per abscessum judicatorium solvi sitim contingat, non quod affectio sedata fuerit, sed quod sensus elanguerit, id si fiat, signum bonum non est, quod & si, & lingua sicca manente, urinisque crudis existentibus, sitis tollatur, certius adhuc malitiam affectionis dignoveris, atque adhuc si Medicus nihil tum refrigerantium, tum humectantium exterius adhibuerit; quandoquidem talia in acutis morbis magis sitim non tollere, sed mitigare nata sint: prorsus autem in acutis morbis malum, si sitis perfecte tollatur.* Ex quibus Galeni verbis, liquido satis cuique constabit, in morbis acutis pessimum esse, si sitis non ex ratione, quod est, ubi nulla optima præcesserit vacuatio aut purgatio, crudoque morbo existente, tollitur: omnium vero maxime exitiosum erit non sitire, si exitialia symptomata una apparuerint. De qua quidem extincta siti, Gal. in primo lib. Epidem. Com. 2. text. 75. hæc addidit. *Huc accessit ad cumulum aliud signum exitiosum, quod cum antea æstuaissent, amplius non sitirent, atqui quando, qui antea siti flagrarent, postea essent a siti liberi, horum duorum sit necesse est alterutrum, aut morbi solutio, aut*

Sitis sublata absque ratione in morbis acutis mala.

virtutis extinctio, ita ut præsentia mala amplius non sentiant. At non contingit a morbis his vindicari, siquidem exitialia erant symptomata.

Sitis unde
tollitur
in morbis
acutis.

Non sitiunt vero ægroti in morbis acutis, aut propter humorem frigidum & humidum, ad ventriculum ex capite distillantem, ex quo merito Hipp. ^a dicebat, qui tussunt, non esse admodum siticulosos, quod in his pituita ex capite ad ventriculum distillans sitim tollat; quæ carentia sitis in nonnullis pleuriticis & peripneumonicis observatur, in quibus ab hoc signo quicquam certi ad prognosticum habere nequimus. Sed hos ab ea causa non sitientes ab aliis distinguet lingua non sicca & arida, sed humecta, & mollis ex pituita humectante ipsam. Secundo non sitiunt in morbis calidissimis, vel etiam æstuantes ægroti, aut propterea quod delirantes, quæ patiantur, ut Gal. in 3. Epid. com. 3. text. 44. docet, non intelligant, aut quod facultas stomachi appetitrix extinguatur, aut propter utramque causam. De phreniticis auctor prorrh. in lib. 1. ^b ait: Phrenitici modico utentes potu, strepitum tentantes, tremorem incurrunt. Et Gal. de his in comm. Prorsus item βραχυπύται sunt phrenitici, id est, bibendi desiderium his exiguum est, quanquam affectionem habeant calidam & siccam, ita ut & linguam præ multa siccitate asperam habeant. Sed docuit nos Hippoc. mentem his ægrotare in eo Aphorismo ^c, qui ita habet: Quicumque parte aliqua corporis dolent, atque ut plurimum dolorem non sentiunt, his mens ægrotat. Ex quo merito de phreniticis in 3. Epid. ^d dixit: Sane hi nihil sitiebant. Cujusmodi fuisse ait Mælibææ adolescentem phreniticum in eod. lib. ^e prodidit. In his vero non sitire, grave est, & si cum signis pravis, exitiale; tamen ab hoc tantum signo quicquam certi non haberi potest, nisi alia, ut dixi, adjunxerimus symptomata prava. Nam plures sunt, qui, etsi delirent, potum non petant, tamen sanantur. Hi que sunt quorum neque delirium ita magnum est, neque alia exitialia affuerint symptomata, atque multo facilius, si lingua neque arida sit. In quibus vero nedum præarida, sed maxime ni-

^a Aphor. Sect. IV. 5. ^b Text. 16. ^c Sect. 2. Aphor. 6. ^d Sect. 3. pag. 1085. lini. 22. ^e pag. 1117. Ægr. 16.

nigra & squalida, summe exitiosum erit non sitire, maximum enim morbum adesse denotat, quo ægri laborant, naturamque ferme superatam. Quibus verò absque delirio in morbo calidissimo, linguaque præarida & adusta exsistente, adest hæc carentia sitis, proculdubio exitium portenditur, quum exinde facultatem exstingui, ac esse exstinctam, nobis demonstratur; omniumque maxime, cum prius sitierint, absque ratione siti carere incipiunt, exstingui enim facultatem certo significatur. Neque abs re hoc dicimus, quando naturam exstingui a morbo fieri non possit, ut plura alia exitialia non etiam spectentur. Uti *Erasino* contigit, de quo *Hipp. in 1. lib. Epid. comm. 3. a text. 25.* hæc habet. *Habebat hic febrem cum perpetuo sudore, hypochondria sublimia contenta cum dolore, urinæ nigræ, suspensiones continebant rotundas, non subsidebant: lingua præarida, non valde erat sitibundus: & de Hermocr. in 3. Epid. com. 1. b text. 5. Lingua initio adusta fuit, statim obsurduit, somnum non habuit, sitibundus non admodum:* Et paulo post: *Vigesimo perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non sitiebat, obdormiscebat aliquantisper comatosus.* Idemque & in *Euryanactis filia virgine* c observavit. Ex quibus colligamus, perpetuo non sitire ægrotos in acutis morbis, malum esse, modo sine ratione sitis in ipsis tollatur. Ex ratione vero sitis sublata, minime mala, sed optima est, qualis fuit visa in eo, qui in *Dealcis* horto decumbebat, sanato, qui cum pluries in eo morbo fuerit sitibundus & delirans, postea ex ratione sublato morbo amplius non sitiit, de quo *Hipp. in 3. Epid. com. 1. a text. 14.* ita habet: *Vigesimo dormivit, plane mente constabat, sudavit, liber erat a febre, non sitiebat.* Hic plures crises habuit, quæ antequam fierent, sitiebat, lingua inarescebat, delirabat, & postea allevabatur, sitisque diminuebatur, & hoc est sitim ex ratione minui, & tolli. Cum signis vero aliis pravis, pessimum & mortiferum est non sitire. Quæ nobis sufficiant de prædictione ex non sitire in morbis acutis.

Sitis quando ex ratione tolli dicitur.

anoxios
oisvrisdo
bs biup
mugdanz
eidrom ni
dici

a p. 984. Ægr. 8. b p. 1062. Ægr. 2. c Eod. libr. p. 1073. Ægr. 6. d p. 1067. Ægr. 3.

FINIS QUARTI LIBRI.

M m 2

PRO-

PRÆSAGIENDA VITA
& MORTE ÆGROTANTIUM.
LIBER QUINTUS.

CAP. I.

*De partibus corporis, quarum observatio facit ad prædicendi
rationem.*

Partium
corporis
observatio
quid ad
prælagium
in morbis
facit.

DE partibus corporis, quarum observatio facit ad prædicendi rationem, cum ex appetentia docuerimus, quomodo de morborum exitu sit præsagiendum, nunc ex nutritione idem faciendum: quam maxime enim istud nobis indicabit cum totius corporis, tum singularum partium accurata inspectio ac observatio. Habitum etenim, temperamentum, atque colorem eæ partes ex nutritiva facultate, aut recte, aut male dispositum habent. Ex quo, ut dictum est, cum totius, tum partium singularum varii habitus, temperamenta, colores, figuræ, atque alia, quæ ad prædictionem a Medicis observantur, ad naturalem quidem facultatem pertinebunt, quatenus ex ipsa aut sana, aut male affecta prodeant, aut quatenus hujus facultatis, sed potissimum nutritivæ, robur ac debilitatem nobis ipsa denotare possunt. Quare ab inspectione externa-
rum

rum corporis partium salutis, exitiique futuri iudicium nunc quoque indagabimus. At priusquam hoc agamus, cognoscendæ sunt partes eæ, quarum inspectio ad prædictionem maxime facit. Primum universi corporis inspectio, an scilicet ipsum naturalem cum habitum tum colorem, tum calorem habeat; an gracilius, aut crassius, aut felle suffusum: post corpus, faciem spectabimus, mox sigillatim oculos, maxillas, nasum, os, labia, dentes, fauces, linguam, pectus, dorsum, hypochondria, jecur, lienem, testes, adenes, extrema, atque partes, in quibus tumores ac abscessus fiunt. Caput enim universum in ardentibus febribus, in phthificis suppuratis, gracillimum spectatur; in iis vero, quibus calor naturalis in hepate maxime resolvitur, corpora intumescere observamus, ut in cachecticis atque hydropicis. Facies vero, oculi, tempora, maxillæ, nasus, os, lingua, dentes, aures, in acutis morbis plurimum lucis addunt, ad vitam aut exitum prævidendum, veluti fauces, cervix, collum, pectus, in anginos, pleuriticis, peripneumonicisque utilissime spectari solent. Hypochondria itidem, ac denique extrema, maxime possunt futuri præ sagii rationem illustrare. Sed age, hæc jam aggrediamur.

Et quarum
nam.

C A P. II.

Quid corpus bene valenti simile, & dissimile in morbis præenunciet?

CORPUS ægrotum simile naturali seu recte valenti habitu, colore, caloreque, optimum est, atque eo laudabilius, quo similis, quod in morbis necesse sit corpora pati, aut quidem extenuari, gracilescere, contabescereque a morbo consumente & corrumpente partes corporis carnosas, aut, ut scripsit Gal. calore nativo debilitato, qui non extendi ad extremas corporis partes queat, sed in visceribus solis exiguis observetur. Ex quo tantum sanguinis aut spiritus non affluat, quantum antea affluebat. Hinc cessare seu minui nutritionem. Quamobrem in omnibus morbis, sed præsertim in acutis, bonum est, cor-

Corporis
ægroti ha-
bitus qui-
nam opti-
mus.

Quinam
pessimus.

pore habitu, colore, caloreque recte valentibus spectari similia. Verum ex hoc tantum signo prognostici iudicium non erit attendendum, sed si una alia omnia conspecta cum symptomata, tum signa, idem confirmarint. Optimum tamen est, non parumque ad spem sanitatis concipiendam faciens, ut dictum est, corpora habitu, colore, atque calore recte valentibus esse prorsus similia. Quemadmodum dissimilia spectari, etsi non magnum malum sit, quod omnes, qui ægrotant, necessario habitu, colore, caloreque mutantur, tamen nunquam bonum. Pessimumque in principio acutorum morborum est, corpus extenuatum ac maxime contabescens videri, vultusque præsertim seu facies, quod facilius ipsa aliis partibus mutetur. Ceterum, ut ordinatim in prædictione hac ex habitu corporis, colore, atque calore cognoscenda procedamus, primo videndum erit quid squalidus, siccus, excarnis, ac tabidus in morbis præfagiat. Mox ex mutato ipsius cum colore, tum calore, idem perscrutabimur.

CAP. III.

Quid in morbis corporis emaciatio, seu extenuatio, & quid ejusdem partes tumescere, significet?

Corporis
emaciatio
quid in
morbis
significat.

IN morbis quandoque corpora extenuari, gracilescere, atque in tumorem attolli observamus, quæ habitus cognitio ad prædictionem magni momenti, atque usus est. Proinde primo quid corporum habitus gracilis, squalidus, tabescensque significet in morbis, dicemus, & mox de opposito quippe tumefcente: corpora vero gracilescere & contabescere, ob innutritionem, quam Græci *atrophiā* vocant, cuique liquido constat, ex quo hunc affectum Græci *atrophiā*, etiam nostri innutritionem, merito appellarunt; in qua, teste Gal. in libro quarto, cap. 13. de sanit. tuenda, corpora ex alimento fructum non sentiunt. Quod fit alteratricis virtutis imbecillitate, attrahente vi infirma, aut excretice immoderatus mota. De hac Hippocr. in secundo Aphorismorum, Aph. 8. ait: *Si quis a morbo*
ci-

cibum assumens non corroboretur, pluri alimento corpus uti significat: quod si non assumenti cibum hoc accadat, scire oportet, quod indigeat evacuatione. Et postea ^a cum dixit: *Ejus qui ex ægritudine bene cibatur nihil proficere corpus, malum: atque hæc est atrophia, seu innutritio, quæ potius in corporibus spectatur, quæ aut non febricitant, aut febre leni, sed diutina teneantur.* Quamobrem in morbis longis & diutinis, etsi proprium sit corpora emaciata, atque excarnea videri, tamen si morbo declinante, nihil, etsi cibum assumant, reficiantur, malum est, quod plerumque humorum plenitudinem, atque exinde recidivam, prædicit. Sed in hecticis, phthisicis, peripneumonicis, corpora nunquam carne repleti & restitui, pessimum est: a sputo sanguinis, ubi orta febre leni, sed assidua, corpora contabescunt, nunquamque habitum carnosum recipiunt, exitiale est. Hocque est, quod in suspectis ad phthisin omnes Medici suspectum quam maxime habent, quippe febre contiua laborare, ipsorumque gracilitatem ac extenuationem non emendari, atque mutari. Qui etiam febribus ardentibus diu vexati maxime emaciantur, ad marasmodos febres accedentes, insanabiles redduntur. Quare tabescentiam in corporibus, seu gracilitatem, seu extenuationem in pleuriticis, peripneumonicis non recte purgatis per sputa tussi ejecta, nunquam emendari, lethale est, phthisicosque evasisse nobis sunt indicio. Sed age, agamus de extenuatione in acutis morbis, & per initia in corporibus observata. Quæ sane ad prædictionem magni momenti esset solet. De qua Hippocrat. in 2. lib. *Aphorismorum*, 28. ita habet: *Febricitantium non omnino leviter permanere corpus, & nihil minui, vel etiam plusquam ratio postulat contabescere, malum. Hoc siquidem virium imbecillitatem, illud morbi diuturnitatem significat.* Hippocrates, & Galenus in commento voluit, eam, quæ est cum ratione, extenuationem, signum esse imbecillitatis.

Cum ratione vero est, ut febres magnæ & intensæ citius corpora extenuent, sicut & morbi diuturni idem faciunt, omniumque facillime puerorum, atque decrepitorum. Hæc enim, test Gal. propter potentia imbecillitatem, illa propter tem-

Cum ratione quando fit.

peramentum calidum & humidum, quo multum defluunt, & cito extenuantur. Addamus & regiones ac anni tempora calida & sicca. Quare cum ratione hæc extenuantur: non minusque etiam, si præcesserit multum sanguinis profluvium, aut sudores multi, urinæ copiosæ, vomitus aut alvi profluvium, aut longa inedia, vigiliæ, animi curæ, addit Gaen. corporis raritatem, humorumque tenuitatem, causam esse, cur cito & multum corpora dissidentur & extenuentur. Hæc itaque omnia corpora consumunt, atque extenuant, quorum extenuatio quicquam certi non ostendit ad futuram prædictionem. Sed in initiis morborum, nulla illarum externarum causarum præcedente in corporibus frigidis, ficcis, in hyeme, frigidaque cœli constitutione, in ætate vigente, atque in corporibus crassiorum humorum, densioris cutis, pessimum est subito extenuari corpora. Quam rem Gal. in commento hujus Aphorismi ita ex Hippocrat. ^a expressit, hujus rei causam reddens: habet enim: *Febricitantium non omnino leviter permanere corpus, & nihil imminui, vel plusquam ratio postulat, contabescere, malum.* Nam permanere ex cutis spissitudine accidit, & crassitudine humorum, & propterea longitudo morbi significatur. Ceterum ex omnibus corporis partibus prima est facies,

Facies cur
ex omni-
bus corpo-
ris partibus
prima ex-
tenuatur in
morbis a-
cutis.

quæ extenuetur in morbis acutis, quoniam calor acris instar flammæ sursum ascendens, absumit parvas carunculas, cartilaginibus & ossibus incumbentes, atque in facie evidentius emacies apparet, quod ipsa minus carnis habeat. Quam Hippoc. in 4. prog. ^b ita expressit. *Fuerit autem hujusmodi nasus acutus, cavi oculi, tempora adstricta, aures frigidae, contractæque & fibræ eorum versæ, & item cutis circa frontem dura, intenta, arida. Color totius viridis aut niger.* Hæc in hæcticis & phthi-

Facies ex-
tenuata
quænam
pessime in
acutis
morbis.

cis maxime extenuatis apparet. Hanc vero faciem intra biduum aut triduum ita extenuatam, quam vulgus medicorum *Hippocraticam* vocare solet, pessimam esse, si nulla extrinseca causa præcesserit, quippe nulla insignis vacuatio aut sanguinis, aut per sudores, aut per alvum, aut denique per urinas; nulla etiam vigilia, nulla inedia, nullaque animi cura, non in pueris & senibus decrepitis, qui facile vel etiam levi causa resolvantur,

^a Lib. 2. Aphor. 28. ^b Prognost. p. 36. lin. 30.

sed in corporibus adultis, spissi habitus, omniumque maxime in frigidis & siccis, in hyeme, constitutione frigida & humida, & simili cœlo. In his itaque faciem ita extenuatam spectari, summe est perniciosum. Gal. enim ait *in commento*, fieri hujusmodi affectiones ob aliquam causam consumentem, & corrumpentem partes animalium carnosas, aut ob debilitatem nativi caloris, qui non insuper extendi in extremas corporis partes queat, sed in visceribus solis exiguus observetur, ex quo tantum sanguinis, aut spiritus, ad extremas corporis partes non affluat, quantum antea affluebat. Quare ex morbo, humidum nativum statim aut calore præintenso resolvente, aut præ malignitate corrumpente, nativoque calore a morbi vi statim languescente, aut reddito imbecillo, fit hæc in facie extenuatio: si itaque non ex ratione, quippe ubi nulla inedia, nulla vigilia, nullaque animi cura præcesserit, hujusmodi facies ita conspecta, exitialis erit; quod Hipp. *a text. 8.* expressit hisce verbis, *Si igitur per initia morbi talis fuerit vultus, necdum scrutari aliis signis possibile sit, interrogare oportet, num vigilaverit homo, an alvus resoluta admodum fuerit, an fame affectus, & si quid horum comprobet, minori cum periculo est: judicantur vero talia per diem & noctem, si ob has causas talis fuerit vultus, si vero nullum horum dixerit, neque prædicto tempore destiterit, exitiosum est.*

Quo pacto vero quis possit cognoscere absque eo, quod interroget ægrotum, num homo vigilarit, num fame affectus sit, aut aliquam immodicam vacationem purgationemque passus sit, hisce profecto verbis *in Comm.* docet Gal. dicens. *Quapropter licebit statim aspicienti hominem definire vehementem existisse insomniam: etenim videbis oculos ejus admodum squalidos.* Qui vero propter evidentes & immodicas vacationes, perinde ac propter insomniam, tales redduntur; porro videbis palpebras resurgere difficulter, & item talem habere formulam in connivendo, atque etiam & instabiles haberi, quales per somnum obstupidum, (ita enim *coma* interpretor), existunt: quin etiam ubi nunc primum tibi appareat æger, tum vero nullo pacto, cum inspexeris, talia signa, atque ea, quæ ex pulsû percipiuntur, aliquam indicabunt diju-

Facies unde cognoscitur mutata a vigilia, absque eo, quod interrogetur æger.

Ut ab immodicis evacuationibus,

vel ab inedia.

Corpora tumida in morbis quid significant & unde.

dicationem: per immodicas enim excretiones servabit aliquod adhuc (quanquam exiguum sit) indicium formulæ significans eas, per insomniam vero chordulæ extentæ speciem referet. At si propter inopiam duntaxat in talem vultus venerit affectionem, ex dictis indiciis neutra adsunt, neque insomniæ, neque excretiones, & ob eam rem potius ex accidentibus, quam ex propriis signis, in illis prælagire conveniet, propter inopiam alimenti deductum esse eum in talem affectionem, & adhuc magis, quoties febris proprietatem caloris discutientis, exquisita ratione consideranti tibi, nequaquam importet. Ex quibus quisque perdoctus poterit cognoscere, quibus vultus fuerit aut propter vigiliam, aut inediam, aut propter evidentem & immodicam evacuationem, extenuatus. Quare in acutis morbis per initia, absque aliqua causarum extrinsecarum, faciem extenuatam spectari, exitiale est. In Chronicis vero aliquibus, veluti in hæcticis, id est, consumtis, phthificisque, nedum facies ossea fere redditur, sed universum corpus excarne, squalidum & siccum redditur. Sed age etiam, quid corpora tumida in morbis fieri significet, consideremus. Inflari enim ac tumescere corpus, nunquam bonum: in morbis enim acutis tumescit facies, aut propter sanguinem in vasis, qui venas distendit, sanguinisque plenitudinem, ac vapores, unde etiam totius corporis gravitas existit, ut in synochis febribus, vel propter inflammationem cum humoris affluxu, ut in parotidibus; denique propter cruditatem vaporosam, refrigerato hepate, ac vitiata sanguificatione, ut in pituitosis febribus, & leucophlegmatia, seu anasarca hydrope. Ex primis duabus causis tumefieri non usque adeo malum est, neque ex hac quicquam certi ad prædictionem habetur; veluti postrema causa, quippe a crasso vapore, hepate cum refrigerato, tum vitiata sanguificatione, cutim distendente, non raro exitium prænosciuntur. Qua ratione ait auctor Coacorum prælagiorum in 4. Coa. præf. a com. 2. text. 25. lethargicos esse subtumidos, ipsisque genas inflari. Non minus etiam, hac eadem causa refrigerato hepate in morbo calidissimo, ejus visceris calorem innatum dissolvente, in acutis morbis hypochondria, venter, pedes,

(Cap. III.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 28;

des, coxendix, faciesque vitiantur non sine magno ipsorum vitæ discrimine. Cujusmodi sunt, qui in hydropem incidunt. De qua Hipp. in 2. prog. *text. 1. 2. Aqua inter cutem omnis, si ex acuto morbo existit, malum est: non enim sedat febrem, sed dolorem admodum infert ac mortem; fereque incipit ex parte inani, ac lumbis, jecoreque.* Quid de Empyis seu suppuratis, phthificis, in quibus moribundis multis pedes, crura, faciesque tumida, & cadaverosa spectatur; quod non aliunde evenit, quam ex calore hepatis prælangue, vitiata sanguificatione. Plures ex iis cognovi propius ad mortem accessisse, cum corporis universi molem inflatam ac tumidam habuerint. Ex quibus colligo in morbis acutis corpora inflari, nunquam bonum; in Empyis, sive suppuratis, atque in phthificis, maxime exitiale. Sed tamen, neque in acutis, neque multo minus in diuturnis morbis, tumidas partes spectari, perpetuo malum: in his quidem multis, longo quippe morbo debilitato calore, pedes intumescunt, qui calore postea invalescente rursus discussis vaporibus, vel humoribus siccatis, pristino habitui restituuntur. In illis vero sæpius natura humores decretorie ad crura pedesque demittere solet. Aliquando etiam in iisdem acutis morbis facies tumet, vapore, ut dictum est, febrili calore concitato, neque discussio, quo cito postea discussio inflatione liberantur. Proinde caute ex his prædicendum erit in morbis, & non nisi ceteris aliis signis vultus probe conspectis, & consideratis. Atque hæc erant a nobis cognoscenda ad prædictionem ex corporibus, ipsorumque partibus extenuatis, contabescentibus, atque in tumorem elatis. Nunc ex colore mutato idem perscrutemur, quæ forte cognitio non erit minoris usus ac momenti, ad præsagiendi rationem assequendam.

Facies uade tumet aliquando in acutis morbis.

C A P. IV.

De prædictione ex coloribus corporis ægroti.

CUM ex habitu corporis, quomodo sit prædicendum, dixerimus, nunc idem ex variis coloribus indagemus. De

N n 2

qui-

Corpora
quando
colore
mutari di-
cuntur.

Corporis
coloris
mutatio
critica.

Unde cog-
noscitur.

Corporis
color
quando
ex ratione
mutatur.

Corporis
coloris
mutatio
quænam
bona.

quibus acturi, primo a coloris mutatione incipiemus, quidque hæc coloris mutatio in morbis præfagit, docebimus; mox stabiles ac permanentes colores considerabimus. Corpora colore mutari dicimus, cum vel crebrius, aut rarius ex proprio nativo colore in alium mutantur, ut cum color floridus in pallidum, aut album, aut flavum, aut æruginosum, aut viridem, aut plumbeum, aut denique nigrum mutatur. Hæc vero coloris mutatio, quandoque ex ratione fit, quandoque citra rationem, quæ est pessima, nunquamque bona, nisi criticum signum fuerit. Tunc enim corpora morbo oppugnata cum in suo robore persistunt, morbike pugnae non succumbunt, nativum ac proprium colorem habent, sanguineique propterea rubram faciem, biliosi pallentem; cum vero morbo fere oppugnantur, ex florido colore pallidum, aut flavum, aut alium colorem recipiunt. De quibus, quid potissimum singuli significant, postea dicemus. Cognoscitur critica hæc coloris mutatio ex signis aliis criticis, ac signis coctionis, quando, si Galeno credendum sit, nulla crisis bona appareat, cruditatis signis conspectis, quod necesse sit, crises coctiones præcessisse. Galen *in lib. de præfag.* ad Posthumum, in *juvene quodam Romano* ex facie prærubra, præsertim erupturum critice sanguinem e naribus præscivit. Ex ratione vero color corporis quandoque mutatur, variatis quidem morbi accessionum temporibus, ut cum in principio rigentibus, aut horrentibus, aut refrigescantibus, pallidum, aliquando album ac fuscum colorem contrahunt, ex quo augescente accessione ad pristinum redeunt, & mox vigente colorationes redduntur, ac denique ad solitum redeunt colorem. Mutari itaque colorem ex ratione caloris, bonum: mutari itidem sæpius ratione bonæ crisis futuræ, bonum: quæ etiam aliis signis produntur, sed præsertim, ut dictum est, coctionis, ac aliis bonis signis simul, aut antea conspectis. Melior quoque erit coloris mutatio, si ex colore malo in bonum fiat, uti cum partes nigrescentes aut livescentes, vel flavæ, vel virides in pallidum, aut floridum nativum quippe restituantur. Contra vero omnes mutationes nulla ratione aut coloris aut crisis

factæ, erunt damnandæ, omniumque maxime cum malis signis, speciatimque cruditatem explicantibus, conspectæ, & quæ ex bono colore in deteriore fiunt. Sed age explicemus, quid colores modo in corporibus significant, a rubro exordientes. Hic color ab uno humore fit, quippe a multo sanguine, cutim afficiente seu tingente, ex quo merito Gal. in 4. libro, de sanit. tuen. tradidit, rubrum colorem sanguinis abundantiam significare. Ex quo rubram faciem, vel inflammationem testari ad cutem illatam, aut crisin sanguinis e naribus fluxuri, cujusmodi diximus Galenum in juvene illo Romano coram aliis Medicis prædixisse. Sed hoc non fiet, ni prius coctionis signa quædam & bona illuxerint. Ceterum, crudo morbo existente, si facies rubeat, timenda erit inflammatio capitis, atque præsertim phrenitis, cum demonstretur sanguinem sursum in caput agi, ipsumque inflammare; de qua re Auctor Prorrheticor^a in 2. libro, text. 74. & in 1. de hum. ^b com. 1. scripsit, *Faciem rubram cum mœstitia, malum: propterea quod calidæ affectionis sit signum, Galeno docente, qui ita de hac scribit. Cum itaque florida quidem apparuerit facies, æger autem valde tristis fuerit, quædam in cerebro valde calida affectio esse videtur, quæ sanguinem exurit, eaque causa bilem atram, ut demonstratum est, gignit. Ple-*rumque absque signis coctionis, & cum malis signis phrenitidem præmonstrat; neque immerito, cum sanguinem ferri in caput, ipsumque inflammare rubra facies significet: quod signum erit satis manifestum, ubi per alvum, aut per menses, aut per hæmorrhoides sanguis profluxerit, manente tamen eodem rubro colore in facie. Quod perbelle in Coacis præsagiis ^c com. 2. text. 16. ita scriptum est. *Dysenterica rubra, limosa, larga excrementa alvi, in flammeis valde rubicundis coloribus, soluta, insanie timorem inducunt. Aliquando significat convulsionem, ut in pueris, de quibus in* libr. 3. Coac. præsag. ^d com. 1. text. 45. hæc leguntur: *Pueris*

Corporis
color ru-
ber unde
& quid
notat.

Facies ru-
bra quid in
acutis no-
tat.

Quænam
mala.

Quando
Phreniti-
dem præ-
monstrat.

Convulsi-
onem.

N n 3

acuta

^a Lib. 1. 49. ^b Lib. de Humoribus. pag. 47. lin. 1. ubi ait. Color humorum, nisi
hi ad interiora resorpti sint, velut efflorescit in cute. ^c Text. 465.

^d Text. 109.

Crisin futu-
ram per
sanguinem
e naribus
vel per
parotidas.
Rubores
variarum
partium
quid no-
rant.

acuta febris, alvi suppressio cum vigilia, ad hæc exsiccitatio & coloris mutatio, multus rubor, convulsionem significat. Solet vero rubor faciei, ut dictum est, si signa coctionis fuerint conspecta, denotare crisin futuram per sanguinem e naribus: aliquando post aures judicatoriorum abscessuum est signum, ut Galen. in eodem 2. libr. prorrh. text. 14. ^a scripsit: de quo signo in Coacis præfagiis ^b. Rubores, qui ad aures ex priori dolore fiunt, in febribus signum quidem sacri ignis, qui existit in facie. Sed & convulsiones ex iis incidunt cum privatione vocis & virium exsolutione. Sed hæc esset admodum improbanda, nimirum si ei prædicta symptomata copularentur. Rubor etiam in faucibus, cervice ac pectore, in anginosi solet esse admodum salutaris, si cum tumore multus appareat, de quo Hippoc. in lib. 7. Aph. 49. habet: *Ei, qui ab angina corripitur, si tumor & rubor in pectore supervenerit, bonum; extra enim vertitur ægrotudo.* Et in lib. 5. prognostic ^c. Si quibus vero fauces rubent, & cervix simul, hæc angina diuturniores sunt, & maxime ex eis servantur, si & cervix, & pectus traxit ruborem, nec sacer ignis intro recurrat. In anginosa tamen, quæ ab Hippo. in lib. 3. Epid. ^d describitur, etsi lingua & collum & pectus una cum rubore intumuerit, nihilominus, quoniam tota inflammatio extra non fuit versa, mortua est. Addamus in acutis morbis, si rubores in brachiis ac cruribus fiant erysipelatodes, bonum erit; quippe quod naturam fortem esse, ac longius, ad ignobiles scilicet partes, noxios humores propellat. In febribus ardentibus, synochis malignis, non raro maculis rubris dorsum ac aliæ partes corporis infectæ spectantur, quæ quo copiosiores eo peiores, ni morbum minuunt. Ceterum de his posterius nos accurate, ubi ad prædictionem abscessus, tumores & exanthemata considerabimus. Colorem vero flavum fieri a bile flava, cutim afficiente, non est dubitandum. Ceterum solet esse aliquando bonus, ubi critice ad cutim flava bilis pellitur, cujusmodi fit in ictericis, de quibus in sequenti capite agemus; aliquando malus & perpetuo, ubi non critice, unaque aliis malis signis

Corpus
color fla-
vus unde,
& quid
notat.

^a Hippocratis textus huic spectans legitur 1. Prorrh. 165. & Coac. præf. 183.

^b Text. 200, ^c pag. 45. lin. 12. ^d pag. 1075. Ægr. 7.

apparentibus. De quo Hippocrat. in 1. *Prognost.* ^a text. 10. de facie exitiosa loquutus, scripsit, *Et color totius vultus viridis aut niger.* & Galen. minus malum esse, vultum chlorum seu viridem videri, quam nigrum. In venenatis solent virides colores spectari, cum a summa humorum fiant corruptione. Ex quo Galen. in libr. 5. de loc. affect. cap. 7. quempiam meminit vipera demorsum, cujus corpus peracri calore infectum se vidisse testatur. Album vero & pallidum fieri, aut calore intus recurrente, aut quod corpora sanguine frigido & pituitoso abundant, sed in acutis morbis corpora expalescere solent, nedum calore intus recurrente, sanguinisque inopia, aut ipso calore extincto, qui color propter hanc causam mortuis solet esse familiaris. Auctor. Coac. prælag ^b ait, *vultum pallidum esse exitialem.* Sed hoc erit cum aliis signis confirmandum. Pallor vero extincto calore qui fit, & paucio sanguine, vel ex eo cognoscitur, quod postea in lividum, & tandem nigrum mutetur, quod in emortuis corporibus facile spectari poterit, quæ primo putrescunt, mox livescunt & nigrescunt; qualis ab Hippocrat. in quinto *Epidem.* ^c cap. 5. text. 57. in eo, cui hepar jaculo percussus est, fuit observatus, de quo ait, *statim color, qualis mortuorum, diffusus est,* qui statim obiit. De livido colore, & nigro, quid dicemus? pessimos esse colores in morbis acutis, atque exitiales, qui non nisi a summa humorum putredine nascuntur, aut calore nativo extincto. Sciunt Medici omnes praxin facientes, in acutis morbis in dorso, lumbis, pudendis, naribus atque aliis partibus, maculas cum lividas tum nigras sævam ac veluti pestilentem putredinem humorum testari; inque peste affectis has esse ita familiares, ut ex ipsis tantum merito pestilens natura comprehendatur, quod inspectis maculis lividis, aut nigris, in iis partibus corporis, sed potissimum in pudendis, (quod signum ex Hipp. in 1. Coac. prælag. ^d sec. 2. text. 29. Thucydide, & Galeno pestis proprium esse, quo inspecto in emortuis corporibus, pestem grassari sit dicendum, ut

Viridis.

Album.

Pallidus.

Lividus.

^a pag. 36. lin. ultim. ^b Text. 212. ^c Text. 61. pag. 1156. ^d An Text. 66. aut 489?

ut Franciscus Stabilis in particulari quodam discursu de hac re habito, doctissime demonstravit) pestiferam denotet corruptionem, summeque venenosam. Hæc eadem signa in venenatis solent spectari, quod & Gal. in lib. 6. de loc. affect. nobis tradidit. Cum scripserit corpora, a venenis emortua, maculis lividis, nigricantibusque, infecta spectari. Quare dicamus lividum colorem & nigrum esse fere perpetuo malum; etsi quandoque critice appareant hæ maculæ, quibus plures quoque servati fuerint, tamen hoc raro contingit, & illis non fidendum prorsus, nisi coctionis signa apparuerint, viresque maxime constiterint; in aliis vero morbis, quippe non pestilentibus, colores lividi calorem nativum suffocari denotant, atque etiam nigricantes. De quibus auctor Coacorum præfag. 4. com. 10. ait: *Quod si vel labrum, vel palpebra, vel nasus liveat, in propinquo est mors.* Quidam in morituris multis genas lividas observant. Extrema frigida, & livida, in acutis morbis propter eandem causam esse exitialia, posterius, ubi de prædictione extremarum partium agemus, accurate demonstrabimus, quod hæ partes non nisi extincto calore liveant. Non minoris sed majoris periculi erit color niger conspectus, qui fiat a majori quoque nativi caloris extinctione, de quo Galen. in 1. Prognost. com. 9. ait: *At vero coloris mutatio pessima est, quoties ad nigrum existat., utpote sanguine refrigerato, quemadmodum ubi foras effusus sanguis congelatur.* Demum dicemus, nigrum lividumque colorem non solum a corruptela humorum, aut a caloris nativi extinctione, (quod omnium est pessimum, quibus ita conspectis mors sit inevitabilis:) sed conspecti hi colores a venenosa putredine, aliquando, ubi natura critice propellit, spem salutis nobis videntur polliceri; aut humore melancholico atro ad cutem transmissio, quæ transmissio si critica fuerit, bonum prænuntiabit: quo tempore necesse est, coctionis in humoribus signa illuxisse, & quæpiam item bona signa; quod si ita non fiat, magnum quoque malum minatur in acutis morbis. Sed quo pacto quis dignoscere queat, nigrum colorem ex humoris decubitu factum, ab eo, qui emoriente calore fit, Gal. in 2. prognost. ita docuit: *Nam interdum pars nigrescit, quia materia*

Niger.

co decumbit, interdum, quoniam moritur, sed quoniam modo aliquis internoscat, eam rem perspicue judicabit; si enim facile ferre malum appareat, id est, facile se habeat æger, & item aliquod aliud salutare adfuerit signum, materiæ decubitus est; sin contrarium, mortificatio. Atque hæc sunt de coloribus, deque ipso-
rum judicio. Nunc unum restat, quod frequentissime acci-
dit, intelligendum, quippe quid ægrotos felle suffundi in acu-
tis præfagiat.

C A P. V.

Quid morbus Regius in morbis prænuntiet?

QUOD ex ictericia in morbis plurimum veritatis capiatur ad futuram prædictionem, ideo sigillatim de hac agen-
dum duximus. Hunc vero affectum *morbum regium* aliqui appellant, quod in Aulis regum molliter curetur ludis, lascivia-
que, per quæ mens exhilaretur; alii *arcuatum* a colore, teste Morbi re-
Celso, arcus cœlestis æmulo; *icterumque* a volucris galbula denomi-
concolore; alii & *auriginem* a colore bilis auro concolore. natio.
Symptoma est in cutis colore vitiato, quod fit bile utraque ad
cutem effusa, hinc ex colore duplex ictericia spectatur, quip- Unde pro-
pe flava & nigra, a flava quidem ac nigra bile, qua cutis suffun- ducitur.
ditur; cutis vero corporis eo humore, aut una cum sangui-
ne non excreto neque purgato accedente, aut sola natura e vis-
ceribus ad cutim protruso. Quod Galen. in 4. libr. Aphorism.
Aph. 62. ita docuit: *Morbis Regius fit aliquando criticus, id*
est, judicatorie, natura in totum corpus, & præcipue ad cutem,
flavam bilem deponente. Fit autem & hujusmodi casus, hepate
male se habente. Atque ejus affectiones male, ex quibus morbus
Regius solet advenire, tres sunt, tumor durus, inflammatio, & ob-
structio. Aph. 64. Quomodo vero hic affectus generetur, paulo
post ita expressit, dicens. *Expurgatio enim in ipso sanguine, &*
bile translata ex ipsius venis ad meatus bilem recipientes, à Græcis
cholodochos appellatos, sive obstructio fuerit in locis, ad quæ trans-
fertur, sive inflammatio aliqua, vel durus tumor, necessarium omnino,

prognosticon ex.
Ictero dubium.

Quando bonum.

Veteri Critici notæ.

non expurgari sanguinem, sed una cum ipso bilem per totum corpus differri, hinc morbum Regium generari. Ex qua quidem perspecta generatione apparet, ictericiam in morbis neque omnem bonam neque malam esse, atque ex ipso affectu quandoque salutem, quandoque mortem præseiri posse: exitium, ubi apparet, crudo plane morbo existente, cumque signis aliis malis; salutemque, eodem affectu conspecto, signis coctionis antegressis, atque cum bonis signis. Sed cum isthæc cognitio ad iudicium prognostici magni sit momenti, merito accuratius, quando & salutem, & quando exitium prænuntiat, dicendum. Primo bonam esse ictericiam in febribus dicimus, quæ sit, natura biliosum humorem ad cutem critice propellente, quod hic motus sit criticus, & ex recte juvantibus, judicantibusque. Hunc motum antecedunt signa coctionis, a ceterisque ictericiis, non a natura critice excernente bilem crassiorrem, sed aut vesiculæ fellis attractricis facultatis imbecillitate, aut ejusdem meatuum attrahentium, sive pellentium, obstructione, aut demum hepate læso vel ab obstructione, vel ab inflammatione, vel denique a scirrho, factis, distinguitur. Primo, quod in critica ictericia, urinæ neque sunt ictericorum modo coloratæ, neque croceo colore tingentes, & faeces minime candidæ apparent, ictericorum signorum alterutro pathognomonico. Secundo, hypochondria, sed potissimum dextrum, prorsus tumore & calore vacant. Tertio, coctionis signa præcessisse. Quarto, ubi auriginosus ille color in aliquodierum decretoriorum illuxerit, atque demum æger recte pertulerit morbum, id est febrem, aut ex toto solverit, aut saltem aliquatenus. Quare criticus motus hic est, qui die critica & antegressis coctionis signis, incidit, sine hypochondrii duritie, cum excrementis & urinis secundum naturam se habentibus, a translatione bilis crassioris in cutem, quæ ad discutendum contumacior est, siquidem tenuior abit in sudorem, & per insensibilem transpirationem expurgatur: atque hoc est, quod Hippocrat. in libr. 4. Aphorism. 64. scripsit. Quibus in febribus morbus regius septimo, vel nono, vel undecimo, vel decimoquarto supervenerit, bonum, nisi dextrum Hypochondrium indu-

duruerit, alioqui non bonum. Hippocrat. itidem superius *Aph.* Quo mor-
 62. dixit. *Quibus in febribus morbus regius ante diem septi-* bi tempore
mi accidit, malum. Quare regulam præscripsit, ut bonus ma-
 sit ictericus color post diem septimam, & ante nequaquam. lusve Ictē-
 Galenus in comment. binos eos jungens aphorismos talem ju- rus, & cur?
 dicii regulam fecit, dicens. *Ante septimum quidem diem mor-*
bum accidere regium, malum omnino, post septimum vero, opti-
imum, nisi dextrum ilium obduruerit, id est, nisi aliquis malus
affectus ex his, quos antea diximus, visceri seu hepatis acciderit.
 Quare ex Hippocrate morbus regius bonus erit non ante septi-
 mum, sed post septimum, neque id perpetuo, nisi ilium dex-
 trum tumore prorsus caruerit. Significat enim hujusmodi co-
 lor ictericus, naturam critice ad cutem crassiolem bilem depo-
 nere, minimeque id fieri propter aliquem hepatis, vel vesicæ
 fellis, vel denique meatuum affectum. Diocles non voluit icte-
 riciam a septimo ex toto prodesse. Averrhoes in *libr. 4. collig.* Autorum
cap. 82. scripsit, se in locis calidioribus vel etiam die quinto ab Hippo-
 criticam bonam ictericiam vidisse. Idem & Celsus: ac vel e- crate di-
 tiam Plinius, historicus naturalis, ausus est ab Hippocrate dis- fensus.
 sentire, cum in *lib. 26. hist. natur.* ita scripserit. *Hipp. Icterus* Icterus.
ante septimum diem in febre mortiferum signum esse docuit. Hos
scimus vixisse aliquos etiam ab hac disparatione. Sed Plin. est
 falsus; cum Hipp. non mortiferum esse, sed malum, ante sep-
 timum in febre morbum regium conspici, dixerit. Sed ra-
 tio quidem videtur Hippocrati non favere, cum idem sit,
 dicere ictericiam post septimum diem videri in febribus, bo-
 num; & ante hunc diem, malum; perinde ac si dixerimus, bi-
 lem crassiolem in febribus bonam esse post septimum ad cu-
 tem critice demandari, & ante hunc diem, malum. At aliquis
 dicet bilem hanc posse ante diem septimum & concoqui a
 natura, & propelli ad cutem, ex quo ante hunc diem icteri-
 cia non erit mala. Resolvemus conciliantes hos medicinæ pro-
 cures, quod fieri quandoque potest aut ratione loci calidioris, Concilia-
 ris, aut temporis, corporis humorem biliosum ante septimum tio.
 concoqui, & decretorie expelli ad cutem, veluti idem humor
 per id tempus concoctus solet non raro per ventrem decre-
 torie

torie expelli, aut evomi, aut per sudorem. Hippocrat. tamen regulam constituit, quod ictericia post septimum, seu septimo, & non ante, optima sit, quod plerumque eo modo recte fiat, atque etiam quod biliosus hic humor crassior, qui ad cutem deponitur, raro ante septimum probe coquatur, & cum crudo humore existente non possit critice & utiliter expelli, idcirco prudenter statuit, bonæ ictericiæ terminum esse a septima die. Neque ignoravit Hippocrat. quosdam auriginosos ante hunc diem conspectos sanitati fuisse restitutos. At non scripsit quosdam sexto die auriginosos, sed tamen alia purgatione adjutos, evasisse. De quibus in primo Epidemior. com. 2. ^a text. 65. ita habet. *Erant qui sexto die morbo regio afficerentur, sed his purgatio profuit per vesicam, vel turbata alvus, vel larga sanguinis eruptio, ut Heraclides, qui apud Aristoclidem decumbebat, cui per nares sanguis erupit, alvusque fuit turbata, & per vesicam est purgatus, vigesimo autem die judicatus, longe aliter ac Phanagoreon servus, qui, cum ipsi horum eveniret nihil, periit.* quod in quarto de ration. vict. in acutis ^b text. 8. confirmavit, cum dixerit: *Cum rigore, in biliosa febre, ante septimum, morbus regius febrem solvit.* Forte & ii, quos Averrhoes, Celsus, Plinius & alii ante septimum sanatos viderant, alias evacuationes habuerant, illisque adjutos evasisse credendum est. Galen. vero regulam non in die constituit, sed in concoctione humorum, siquidem ait, regulam bonarum excretionum cognoscendarum, ut dictum est, esse concoctionem; quæ si citius appareat, etiam ante septimam diem si conspiciatur in regio morbo, bonum erit: sed quia crassior bilis, cujusmodi est, quæ icterum facit, raro aut nunquam in nostro hoc cœlo (quod forte in calidioribus locis nihil prohibet aliquando fieri posse) minus quam septem dierum spatio excoquitur; quare criticus morbus regius salutem ostendit, si diebus septimo, aut nono, aut undecimo, aut decimoquarto apparuerit, dextro hypochondrio minime indurato. Hippoc. etiam (ut nuper meminimus) in lib. 7. de vict. ratione in acut. ^c text. 8.

hæc

Galen.
sententia.^a pag. 951. ^b pag. 402. lin. 49. ^c Loco modo allegato.

hæc habet: *In biliosa febre, morbus regius cum rigore ante septimum diem enatus, morbum solvit, si vero absque rigore præter temporis occasionem supervenerit, perniciosum: quod idem a nobis prædictum, & declaratum, ostenditur, quando in febribus biliosis, ut alias a nobis demonstratum est, rigores judicatorii appareant, testantur bonam aliquam vacuationem futuram, aut expulsionem, aut depositionem humoris ad cutem, aut ad aliam partem ignobilem, de quo Hippocrat. merito in 4. Aph. 58. scripsit: si febre ardente laboranti rigor superveniat, febris solvitur. Bona quandoque est etiam sexta vel alia die, ubi una aliqua alia vel plures excretiones biliosæ apparuerint. Cujusmodi Hippocr. in 1. lib. Epid. com. 2. text. 65. ut dictum est, observavit. Addamus, nos debere judicium ex ictericia bonum cum aliis bonis signis confirmari. Sed age dicamus, quando ictericia mala & exitialis sit. Plerumque, ait Hippoc. text. 18. ante septimum visa est mala, non tamen dixit esse mortiferam, ut quibusdam visum est. Sed cum non bonis signis, nullaque alia copiosa vacuatione, exitialis erit, si ante septimum appareat. Cujusmodi fuit in Bali filio teste Hippocrat. in libr. 7. Epidem. text. 19. & in Marito Lechus, qui prope Sitodochi ædes habitabat, non parum damnanda. Quod Galen. in lib. 3. Epid. com. 1. text. 5. ita expressit: Nullum abscessum nedum auriginosum ante concoctionem proficere, is enim impeditam significat bilem, quo minus ex viscere expurgetur, & evacuetur per ventrem, vel propter oppilationem ejus, vel inflammationem; morbo autem concocto decretorie interim natura ad cutem excrementum reponit, cum quorundam aliorum humorum, tum flavæ bilis. Quare crudo morbo existente, mala est, & hinc sexto die, quod tunc non concoctus sit morbus, malam esse dicimus, cumque signis cruditatis, verendam, & cum malis aliis signis inspectam, prorsus exitialem. Cujusmodi fuit, quam Hermocrates habuit, qui obiit eo morbo. De quo Hipp. in 3. ep. 1. text.*

Icterus
quinam
malus.

Quo tem-
pore appa-
rent.

a pag. 951. b Lib. 4. Aphorism. 62. & lib. de Crisibus pag. 53 & lib. de vict. rat. in acut. pag. 402. lin. 49. c Lib. IV. Epidem. text. 25. pag. 1130. d Ægr. 2. pag. 1062.

1. text. 5. Quinto die reddidit tenues urinas, suspensionem habebant, nec subsidebant, sub noctem deliravit. Die sexto auriginosus evasit, omnia exacerbata sunt, mente non constabat. Addidit Hippocrat. malas nedum esse ante septimum diem, sed post ipsam etiam, ubi dextrum Ilium obduruerit, ictericas, statuit lib. 4. Aph. 64. qui ita habet: *Quibus in febribus morbus regius septimo, vel nono, vel undecimo, vel decimoquarto, supervenerit, bonum: nisi dextrum ilium obduruerit alioqui non bonum.* Cum hypochondria tensa, & dura sint, adhuc etiam, si una dolent, sine dubio morbum regium fieri non a natura excernente humorem ad cutem, sed propter affectum illud viscus, aut inflammato scilicet jecore, aut obstructo, aut in tumorem scirrhusum elato. Qui affectus perpetuo malum denotat, atque una cum malis signis, exitium. Nam ictericia ex hac causa sine febre quoque periculosa admodum est, ex Hippocrat. in sexto Aphorismorum 52. ita scribente: *Morbo regio laborantibus, si fiat hepar durum, malum.* Multoque magis augebitur mali iudicium, in febribus apparente ictero, quando febris calore digerat, & discutiat plurimum illius humoris, cutem defœdantis; qui cum perseveret, causam sane, a natura minime vincibilem, adesse denotat. Cujusmodi Hippoc. observavit in *Marito Lechus*, de quo in libr. 4. *Epidem* * ita scripsit, *Maritus Lechus, qui prope Sitodochi ædes ictericus, ad quem septimo die veni, octavo moriebatnr, neque urinam, neque dejectionem dimittens, hypochondria magna & dura & spiritus densus.* Verum in omnibus auriginosis attendendum erit, num præcesserint signa coctionis, an quæpiam signa mala illuxerint, hoc enim & crudo morbo existente, si aurigo fiat, exitiale est; veluti cum antegressis coctionis signis, atque cum bonis signis, nullo tumore in illis conspecto, perpetuo, quovis etiam die ictericia apparuerit, salutem prænuntiat: sed hisce notis, quod ante septimum appareat raro, merito Hippoc. affirmavit, ante septimum regium morbum malum esse. Superesset, absoluto sermone de prædictione ex colore corporis mutato, agendum

(Cap. V.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 295
dum de ejusdem corporis calore quoque mutato, de quo cum accuratius *in lib. 2. text. 63.* scripserimus, nihil sane aliud dicemus. Ex quo ad singulas partes corporis spectandas descendamus, cum satis cum a toto corpore, tum a tota facie, præfagium perscrutati fuerimus.

C A P. VI.

De prædictione ex faciei mutatione in morbis.

U T e singulis quoque partibus præfagium venemur, a facie exordimur, de qua etsi nuper plura scripserimus, nunc pauca quoque, quasi ex dictis quædam præcipua ad prædictionem colligentes, addemus. De qua primo Hippocrat. *in libro primo Prognost. text. 8.* scribit: *Considerari convenit hunc in modum per morbos acutos principio vultum ægroti, sit ne similis bene valentium, potissimum sui: Ita enim optimus erit: si vero quam maxime contrarius simili sit, exitiosissimus est.* Gal. *in com.* ait: *Conferendas esse partes affectas cum bene valentibus, quæ si similes appareant, bonum, veluti contrarium ex dissimilibus prædicitur.*

At breviter dicamus. Ex facie salutem sperari, quæ in acutis prorsus similis bene valentium appareat. Significat enim morbum neque vehementem, neque malignum admodum esse.

Ex mutata vero facie, quod ad habitum ipsum spectat, extenuata, in morborum non principiis, sed ubi indies magis progressus sit, quicquam certi non habetur, neque etiam, ut

Hipp. *in eodem libro* meminit, si talis non ex morbo, aut ex alia externa quapiam causa mutata apparuerit, scilicet ex immoderata animi passione, vigilia, aut alvi dejectione, aut fame, sive inedia, aut animi passione, qua antea fuerit usus; a quibus sane causis sæpius facies extenuatur. Proinde quicquam certi ad prædictionem isthæc faciei ab istis causis facta extenuatio non habebit. Ex colore vero, facies coloratio

Facies facie similis bona.

Dissimilis incerti prognostici.

Coloratio quando cre- bona.

cretionem e naribus futuram prænuntiat, quod quidem firmiter denotare sperabimus, si notæ fluxuri e naribus sanguinis aderunt. De quibus in *quarto libro Coac. præfag. a. text. 30.* scriptum est, *Quibus febricitantibus rubores in facie, & capitis vehemens dolor, venarumque pulsus, iis ut plurimum fluor fit sanguinis.*

Nonnunquam hæmorrhagiam narium notat, & quando.

Sed aliæ omnes erunt attendendæ simul, cuiusmodi esse solent, splendores & fulgores, caliginesque, oculis obversari, cum facie rubra, capitis non raro dolor tensivus, & gravans, hypochondria tensa sine dolore, difficilis respiratio. Quod præfagium olim Galen. in *juvene Romano* coram Romanis multis Medicis habuit, de quo in *libr. de præfag. text. 13. ad Posthumum* hæc habet: *Dum Medicis hæc admiranda videntur, æger lecto se sustulit tanquam profiliturus, interrogatusque, cur exsilire voluisset, cum nihil adesset, ob quod id facere debuisset; rubri coloris serpentem, per laquearia repentem, a se visum expavisse respondit, ne si aliquo modo aberrasset, supra se ferretur, atque idcirco e lectulo aufugere velle: reliquis nihil ad futurum sanguinis fluxum conferre visum est; mihi vero cum alia singula perpendenti, tum ruborem, qui prius in dextra nasi parte ad malum usque obscurus fuerat, auctum valde intuenti, sanguinis paulo post e dextra nare fluxuri, manifestum id attulit indicium.* Ceterum, ut jam dictum est, cetera alia signa fluxuri sanguinis cum rubra facie erunt attendenda, omniumque maxime signa coctionis. Nam in crudo morbo raro recte sanguis erumpit, & plerumque stillatim, quæ vacuatio in ardentibus febribus, omniumque maxime in phreniticis, est suspecta. Addamus rubram faciem abscessum aliquando post aures, scilicet parotides, significare, de quibus Hippoc. intellexisse in *6. Epid. b. 2. 18. text. 60.* Gal. voluit, cum dixerit. *Ita vero se habent ex his plurimi & valde rubentes, & natura albidioris modi, neque de naribus sanguis erumpit, aut paucus erumpit, & Gal. in com. ait: Istis valde rubentem faciem habentibus, cum salubris ægritudo perdurat, per abscessus judicationem fore sperandum est, nisi de naribus san-*

Aliquando parotides.

*sanguinis profluvium redundantem sanguinem evacuatione prævertat, qui in aliquem articulum impetum facturus erat. De hac itidem Auctor Prorrh. * in lib. 3. text. 73. hæc habet. Quibus comatosa, fastidiosa, hypochondria dolentia, & vomentia exigua, in iis parotides excitantur; antea autem faciei signa: & Galen. in comment. ait: Ante parotidum generationem faciei signa considerare oportet; sunt hæc, rubor, tumor præter naturam, oculorum humiditas, caliginosa visio, & quæcunque talia. Colligamus itaque faciem rubram non raro bonam ex accedenti esse, criticumque signum dici, ubi nimirum e naribus sanguis est fluxurus. Plerumque vero apparet hæc facies in accessionum vigore, præsertimque in synocho, & ardenti febre, aut ubi pulmonum adest inflammatio, in qua maxillæ (teste Hipp. in 2. lib. Prognost. b.) ruborem contrahunt. At ab hac sola facie nihil certi ad prædictionem habetur, nisi ejus indicium aliis, vel bonis, vel malis, signis fuerit confirmatum. Atque hæc de bona facie: nunc de mala, quod ex eadem mutata præsagiri potest.*

Primo ait Hippocrates in primo Prognosticor. * eam, quæ nulla externa causa concurrente, principio morbi, dissimilis a recte valenti evasit, mali esse indicii, atque maxime contrariam esse perniciosam, in acutisque morbis exitium portendere. Cujusmodi est, in qua (ait Hipp. d) *nasus est acutus, cavi oculi, adstricta tempora, aures frigidae contractæque, & fibræ earum versæ, & item cutis circa frontem dura, intenta, arida, & color totius vultus viridis, aut niger, aut lividus, aut plumbeus.* Hanc enim faciem cadaverosam merito Medici appellant, quæ si in principio morborum acutorum, quippe intra triduum, appareat, pernicialis erit.

Tumidam quoque eandem visam in morbis quibusdam longis, hepate refrigerato, vitiataque sanguificatione, observamus, non minusque in pthificis, & suppuratis, quando in ipsis ferre moribundis conspici solet. De rubra vero facie, quæ mala est, Auctor Prorrheticorum * in libro secundo: text. 14. *Facies*

* Lib. 1. text. 165. b pag. 42. lin. 31. c pag. 36. & 37. d Prognost. p. 36. lin. 30. e Lib. 1. 49.

cies bona cum mœstitia multa, malum: & Galen. ait in commento, significare calidam affectionem, exurentem sanguinem, ex quo facies illa florida quibusdam credatur propria melancholici affectus. Sed in rubra facie attendenda erunt alia signa, quæ si mala fuerint, pernicialis erit. Nam cum malis signis rubra facies aliquando phrenitidem ostendit, & exitiosam, quæ in convulsiones definit. Nam si una cum rubore faciei adsit intuitus ferox, delirium, aut aliquod phreniticum signum, lethale est. De qua in Coacis præsagiis ^a. Qui capite dolent firmiter, delirantes, alvo suppressa, feroci aspectu, rubore in facie efflorescente, in posteriorem partem convelluntur. Sed alias text. 7. demonstratum est, has convulsiones esse lethales. Cum vero præter calorem etiam colorem flammeum habet, pejor adhuc erit, cum malis signis. De his enim Auctor Coac. præsag. ^b. 1. text. 33. scribit. Rigores, quibus multa in somnum inclinatio juncta est, utcumque lethales sunt, quod si in iis facies flammæ modo exardescit cum sudore, malignum est. Sed melius hoc expressum est in 2. libro Prorrheticorum ^c hisce verbis: Æstuoſi rigores quadantenus pernicioſi, inflammans quoque cum sudore facies in his mala: & Galen. in commento text. 60. ait: Neque ignoramus flammantem, sine rigore, & cum sudore, faciem malum esse signum, quoniam & unum ex judicatoriis sudor sit, cum igitur non judicaverit, malignitatem morbi ostendit. Quare cum signo aliquo judicatorio, veluti cum sudore aut vomitu, aut alvi fluxu, aut sanguinis vacuatione, facies flammea, signum erit malignitatis, & plerumque lethale: sed age addamus faciem rubram apparere in pulmonariis; sed ruborem in iis maxillæ contrahunt, ex quo in febribus signo meritò suspicamur, aut peripneumonicos fieri, aut suppurari. Hippocrat. enim in secundo prognost. ^d. ait: purulentos habere maxillas rubras; idemque & in pulmonia spectari, docuit Galen. in 1. lib. prognost. com. 3. Indicat enim fuliginem sanguinis in pulmone ferventis, quæ eo conscendit propter rectum situm, recipiturque in laxitate, & raritate & tenuissima maxillarum cute, ceu

^a Text. 162. ^b Text. 7. ^c Lib. 1. text. 67. ^d pag. 42. l. 31.

per vitrum oculis repræsentante ruborem. Qui quidem color in iis, si una cum malis signis, & præsertim judicatoriis malis, id est, non judicantibus, appareat, mortem præfagit. De quo auctor Coa. præf. *in 2. lib. text. 33.* scripsit. *Quibus vero fastidia cibi accedunt, & sudores cum bono faciei colore, & liquida alvo ac dolore cordis, hi peripneumonicorum aut pulmonariorum more intereunt, postquam longius ægrotaverint; veluti uxori Policratis evenit, de qua in lib. 7. Epidem.* *Scriptum est. Tussis, & excretio statim ab initio similis purulentis, intus circa arteriam, & fauces sibilus erat. Facies boni coloris, in genis rubor non abunde coloratus, sed moderate floridus.* Hæc fuit prior peripneumonica, post suppurata, atque demum obiit tabida. Maxillarum itaque rubor assiduus in longis lentisque febribus, aut pulmonis inflammationis, aut suppu-
Maxilla-
rum rubor
in longis
morbis
quid no-
tat.

CAP. VII.

De prædictione ex oculis.

Ex oculis quoque iudicium prognostici venemur, idque accuratius, quod in prædicendis eventibus morborum inter partes corporis primatum obtineant. Juxta illud divini Hippoc. præceptum: *oculi ut valent, ita & corpus, & calor in deterius aut melius labitur.* Si quidem oculi recte valentes, & robusti, corpus quoque recte valere indicabunt. Nam, teste Galeno *in commento*, si bene colorati oculi sint, totum corpus salubriter se habere significant. Ceterum, ut nos totum, quicquid ad morborum, salutis & mortis, prognosticum facit, ordine scribamus, primo oculos salutem pollicentes, & postea exitium, accurate considerabimus.

Pri-

a Text. 67. *b* Text. 9. pag. 1211. *c* Lib. VI. Epidem. Sect. 4. text. 26. p. 1181.

Oculi qui-
nam boni,
& spem
salutis pol-
licentur.

Primo itaque dicemus, oculos bonos videri, & spem salutis non exiguam polliceri, qui recte valentium magnitudine, figura, situ, colore, motu, visione, & splendore sunt similes; siquidem optimi & robusti perpetuo boni sunt indicii, hique sunt, qui florido colore (teste Galeno in *nuper citato comment.*) spectantur, pleniori mole, & splendidum humorem habent. Hos robustos ac optimos vocat Galen. propterea, quod istud fiat ex plurimo animali spiritu luminoso, qui e cerebro in oculos proficiscitur, ac e contrario infirma ex morbis corpora non sic pati, nobis indicant, neque exinde multum periculi præmonstrari. Quare boni sunt similes recte valentibus, & floridi coloris, pleni, splendidi, eminus, & ante, & in aëre sine molestia luminosum videntes, palpebras recte aperientes, & claudentes, nullo rubore, livore, aut nigrore infecti, sine lachrymis, atque sine excrementis, quæ *lemas* appellant, ipsorum angulis adhærentibus. Hi enim perpetuo boni existunt, cum caput speciatim, tum reliquum corpus recte se habere indicantes: sed ut securius ex ipsis judicetur, alia signa conspecta simul erunt consulenda, quæ si bona sint, proculdubio salutem prædicemus. Soli autem oculi non valent iudicium præmonstrare, neque quicquam certi, cui tantum ad prognosticum sit fidendum, habent. Cum in aliquibus febribus continuis aliquando boni oculi appareant, cum tamen febris ad exitium inclinet; hoc tamen raro accidit, quippe oculos recte se habere, ægro ad exitium tendente. Proinde ex bonis oculis plerumque non levis futuræ salutis spes habetur. At non modo hi boni crediti, sed etiam aliquando mali, possunt ex accidenti tamen salutis nobis argumento esse futuræ: utique lucem refugientes, eamque ferre nequeunt, lachrymantes, intense rubri, splendidi, caliginosi, obtusi, hebetes, distorti, tumidi, cavi, clausi, si ita ex crisi futura fiant. Ab his excipio, qui ita non ex morbo redduntur, sed extrinsecus fiunt, a quibus quicquam certi habere nequimus, quos ex eo cognoscimus ita esse mutatos, quia tales statim in principio mutati appareant, qui per id temporis minime possunt critice mutari, ex quo Hippoc. ait, triduo

(Cap. VII.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 301
aut quadriduo ex morbi vi oculos malos fieri ac conspici. Ex-
ternæ quoque causæ facile ab ægrotis intelliguntur. De his
Gal. in 1. prognost. comm. 2. text. 80. ita habet. *Igitur ex mul-
ta vini potione, nonnunquam, & vomitione vehementi, inter initia
morbi, lucem refugiunt, itidem lachrymant, & pervertuntur oculi,
aut sublimes fiunt, aut tument, aut venulas habent rubras.* Ubi
vero crisis est futura, natura quippe ac morbo invicem collu-
ctantibus, in oculis mala isthæc concitantur symptomata; la-
chrymantur enim exempli gratia ipsorum alii aliquando, sangui-
ne critice e naribus fluxuro; de quo Hippoc. in lib. 1. Epid. ^a ita
habet: *Quibus in febribus acutis atque adeo ardentibus spontaneæ
effluunt lachrymæ, his (si quidem reliqua non sint exitialia) e naribus
sanguinis eruptio expectanda; si etiam alia perniciose non ha-
beant: nam his, qui incommode habent, non sanguinis eruptio-
nem, verum portendunt mortem.* Sed distinguamus lachry-
mas in voluntarias atque in non voluntarias, quas & sponta-
neas vocat; hæc cum signis criticis criticam sanguinis eruptio-
nem indicant, & illæ quippe voluntariæ nunquam quicquam
certi ad Prognosticum præmonstrant, quod Hippoc. nobis ex-
pressit in 4. libro Aphorismor. 52. ita scribens. *Quicumque in
febribus, vel in aliis morbis, sponte lachrymantur, nihil absurdum:
quod vero non sponte, absurdus, aut absurdum,* uti Galeno in
commento visum fuit. Sed ne Hippoc. sententia obscuretur,
quod in hoc Aphorismo dixerit, sponte lachrymantes nihil ab-
surdum, quod vero non sponte, absurdus: & superius in lo-
co citato, spontaneas effluentes lachrymas, ubi non crisin, mor-
tem significare: & in 6. Epid. ^b *lachrymæ in acutis male habentibus
spontaneæ, quidem bonæ; involuntarie defluentes, malæ;*
difficultati occurremus, dicentes spontaneas bifariam lachry-
mas intelligi: uno modo, ubi nullo intercedente ægrotantium
desiderio defluunt, & hoc est, quod Hippoc. sponte & spon-
taneas appellat, quæ invitis ægrotis effluunt sponte, id est,
absque ægroti voluntate; altero modo sponte effluere dicimus,
ubi ægrotis ita volentibus effluunt. Gal. vero in 1. Epidem,
comm.

Lachry-
marum
distinctio,
& quid in
acutis
morbis
notat.

^a Sect. 2. pag. 956. ^b Sect. 1. text. 16. pag. 1165.

Lacrymæ
volunta-
riæ.

comm. 1. text. 131. Hippoc. lib. comm. non dixit spontaneas, sed involuntarias, quo clarius & verius sententia & veritas explicatur. Sed *sponte* aliquando ad ægrotum, & aliquando ad morbum refertur. Sed, uno verbo, distinguamus lachrymas in voluntarias, & in involuntarias, quas quandoque spontaneas dixit Hippoc. ^a *comm. 2. in text. 80.* quod sponte, ut dictum est, nullo ægroti intercedente desiderio, effluant; & illas non spontaneas, quæ ex ægrotis utpote fiant. Sed de his satis. Ad propositum reversi dicamus, voluntarias lachrymas quicquam momenti non habere ad futurum Prognosticum, atque ita in morbis acutis ægrotos lachrymare, ait in 4. *Aphorismorum* ^b Hippoc. nihil absurdum, nullumque malum significare, & merito quidem, cum non ex morbo, sed ita volentibus ægrotis, effluant.

Lacrymæ
involunta-
riæ.

Involuntariæ vero, quæ invitis ægrotis exeunt, perpetuo malæ, nisi crisin portendant ac antecedant. Atque hoc est, quod Hippocr. in 1. *epid. c. text. 85.* de his ita scripsit, Galeno sic in commentario scribente. *Quibuscumque in acutis febribus, magis autem ardentibus, involuntariæ lachrymæ cadunt, his de naribus sanguinis profluvium expectandum est, nisi alia perniciose habeant: in male autem habentibus non sanguinis profluvium, sed mortem significant.* Sed ut lacrymæ criticæ judicentur, necesse erit, ad hoc, ut optima sit crisis, coctionis signa fuisse antegressa: atque hæ sunt criticæ nullo modo in morbis damandæ.

Lacrymæ
criticæ.

Sanguinis
fluxuri sig-
na ex o-
culis.

Idem sæpius demonstrant fulgoris motus oculis apparentes, obtusiones, ac rubores in oculis, quæ oculorum signa, itemque lacrymas, Galen. in lib. 3. de *Crisibus cap. 11.* inter notas sanguinis fluxuri recensuit, ita dicens: *Propria vero signa profluvii sanguinis, quidam fulgoris motus oculis apparentes, quoniam humor est flavus; obtusiones autem, quoniam multus, & totus simul elatus ad superiora spiritus meatus obscurat, ita ut & oculi lachrymentur, ob fluxus multitudinem, quod etiam accidit in inflammationibus oculorum.* Eodem modo rubidi aliquando videntur.

^a Lib. 1. Epidem. Sect. 2. p. 956. ^b Text. 52. ^c Sect. 2. p. 956.

dentur, cum malis nonnunquam & naribus. Hebetudines itidem oculorum solent aliquando eruptionem sanguinis e naribus denotare, si modo etiam caput doluerit, quod Hippocr. in 1. Prognost. ^a text. 32. ita habet: *Accidit his in prima circuitione e naribus fluor, atque admodum juvat, sed requirendum est, num doleat caput, an hebetudines subeant oculorum, si quid horum fuerit, eo tendet.* Non minus etiam ex perturbatione ad splendorem oculorum, una cum surditate capitis, gravitate, atque hypochondrii tensione, profluvium sanguinis significari, in Coacis præfagiis ^b habetur. Oculos vero rubentes illud idem significare, docuit primo Auctor Proorrh. in lib. ^c 3. dicens. *Cervicis dolores, impense rubri oculi, sanguinis eruptionem ostendunt.* De quibus etiam in Coac. præfag. ^d sect. 2. text. 8. ita scriptum est. *Quibus caput dolet, stupore detentis, dolorosis, prærubro oculo, sanguinem profundunt e naribus.* Sed hoc perpetuo verum erit antegressis signis coctionis, quoniam in principio, crudo quidem existente morbo, oculi rubri nunquam bonum prænunciant: sed de hoc paulo post accuratius. Aliquando etiam pervertuntur, & distorquentur ex futura crisi oculi, veluti contigit ei, qui in Dealcis hortu decumbebat, de quo Hippocr. ^e. *Nono superriguit, febris acuta, sudavit, infrixit, deliravit, dexter oculus distortus erat, lingua arida, sitibundus erat, insomnis.* & Galen. in comm. *Nam quod deliraverit in nona, & dextro oculo strabo fuerit, res sunt, quæ solent in judiciis evenire.* Clausi etiam oculi, subinde conniventes, aliquando sanguinis eruptionem significare in lib. 3. Coac. præfag. ^f text. 2. in hunc modum legitur. *Qui in febre continua muti jacent, clausis oculis, subinde conniventibus, siquidem e naribus sanguis effluxerit, & vomuerint, atque ex eo loquantur, & ad seipsos redeant, servantur: quod si nihil horum evenerit, in difficilem spiritum redacti, brevi moriuntur.* Siquidem hæc plurimum humorem in caput sublatum demonstrant, atque ubi sequitur insignis purgatio, critice servantur: natura quippe excretionem copiosa ab ea humorum mul-

^a pag. 38. lin. 46. ^b Text. 195. ^c Lib. 1. text. 137. ^d Text. 166. ^e Lib. 3. Epidem. Ægr. 3. pag. 1066. ^f Text. 77.

Oculi ante
crisin non
vero solent
mutari.

Oculi quo-
modo exitium præ-
sagunt in
morbis.

multitudine sublevatur. Quare oculi non raro vel etiam motus eorum mutati, vitiumque patientes, crisin solent antecedere, non esseque propterea hæc oculorum symptomata mala, sed critica bona denotare, quorum judicium confirmabitur, si nullo una malum signum illuxerit, atque antea fuerint conspecta coctionis signa: quæ omnia ni una fuerint visa, nedum mala, sed plerunque perniciem significantia signa ostendunt. Tria vero criticis bonis signis observantur, primum signa coctionis antegressa, alterum mala alia signa non illuxisse, ac tertium, ægros ab aliquibus subsecutis vacuationibus fuisse non parum juvatos; & hoc est, quod Hippocrat. in 1. Epidem. ^a text. 85. de lachrymarum præfagio locutus, dixit: *lachrymas involuntarias in acutis morbis sanguinis eruptionem significare, nisi alia perniciose habeant. In male autem habentibus, non crisin, sed mortem.* Sed age tempus est, ut ex oculis quoque exitium præsagiamus, cum de oculorum signis salutaribus satis scripserimus. Malum itaque & exitiosum est in acutis morbis, malos oculos spectari, cujusmodi sunt lucem refugientes, lachrymantes, rubri seu inflammati, quorum in albo venulæ intensæ rubeant, liveant, aut nigricent, feroces seu fixi, seu torvide spectantes, hebetes, delassati, debiles, seu non robusti, cavi, tumidi, prominentes, consumti, emarcescentes, squalidi, pulvisculosi, clausi, semiclausi sive suspicientes, palpebris non conniventibus, sublimes, instabiles, concreti, stupidi, minus, nimis splendentes, obscurati, seu obtenebrati, splendore carentes, & in quibus pituitosum excrementum spectatur. Hos enim oculos perpetuo malos, nunquam per se bonos esse, ex infra allegandis locis patebit, ni aliquando, quatenus accidit, critice natura & morbo colluctantibus, hos ita fieri, crisin prænunciant, inter criticaque signa recenseantur, quæ quomodo distincte cognoscantur, nuper a nobis monstratum est.

Hæc omnia oculorum signa itaque suspectum acutorum morborum judicium reddunt. Quorum quædam plane sunt exitialia, utpote venulas in albo oculi lividas & nigras videri, ægro-

ægroto non videre & non audire, oculos omni splendore esse destitutos, & omnia nuper dicta cum exitiali aliquo signo, omniumque maxime in die judicatoria conspecta, cum signis judicatoriis non judicantibus. Sed præstabit, ut de singulis oculorum hisce signis agamus, & primo prodamus signa oculorum præcipua ad exitium prædicendum, quæ in 1. libro Prognostic. text. 35. Hippocr. ita est complexus, dicens: *Si enim lucem effugiant, aut nolentes illachrymentur, aut pervertantur, aut alter altero fiat minor, aut candidum rubidum habeant, aut lividas aut nigras venulas, aut pituita appareat circa obtutum, aut sublimes tumidive oculi, vel cavi admodum fuerint, aut obtutus squalidus, & sine splendore, vel totius vultus color evariet. Hæc omnia mala esse & exitiosa, censendum est.* Addamus si non ab aliqua causa externa hæc fuerint, utpote, neque a vigilia, neque inedia, neque immodico alvi profluvio, neque ebrietate, neque ab aliqua alia simili causa. Sed, ut dictum est, singula propriis capitibus contenta accuratius consideremus, a visione ac visu ipso incipientes. Quandoque in acutis morbis fit, ut lucem refugiant, minimeque aërem lucidum oculi intueri possint, quod signum olim in peste Patavina multis fuit familiare, paucique peste infectorum, in quibus hoc signum fuerit observatum, fuerunt, qui superstites evaserunt. Quod signum Hippocr. inter exitiosa recensuisse nuper vidimus. Neque immerito: cum ex Gal. oculi lucem refugiant propter debilitatem visoriae facultatis, quæ nonnunquam affectione laborat orificiorum, veluti per lippitudines; & interdum ipsa facultas visoria affecta est, quod exitiale quoque est: hæc vero ab illa causa ex eo distinguitur, quod oculorum orificia minime affecta conspiciantur. Ægroto vero in acutis morbis non videre, exitiosum est: omniumque maxime, si debili jam existente corpore id eveniat, ut Hipp. in lib. 4. Aphor. 49. hisce verbis expressit. *In febre non intermittente, si vel non audiat, vel non videat, jam debili existente corpore, mors proxima est.* Galen. in oculo totius lucis impedimentum, quod

Si Lucem
effugiant
ægroti.

Si non vi-
deant.

Amau-

Amaurosis dicitur, signum imbecillæ facultatis esse, in *tertio Prorrheticor.* scriptum reliquit. Obscuraciones quoque oculorum malas esse, ex eod. Hippoc. in *lib. 6. Epidem.* ^a constat; in acutis enim morbis ait Galen. in *commen.* obscurari oculorum aciem, infirmitatem & interitum visoriæ potentia signficare, nisi critice id fiat, quod indicabunt coctionis signa, cæteraque alia signa, crisin significantia. Ubi vero mala alia illuxerint, ac speciatim cum iudicatorio aliquo non iudicante, cuiusmodi sunt omnes vacuationes nihil conferentes, aut has vacuationes obscuratio hæc oculorum fuerit secuta, exitiale est: de qua forte Auctor *Coac. præsagiorum* ^b ita habet, *Tumores juxta aures in morbis longis pravi, si inde fluor sanguinis e naribus & tenebræ ob oculos effusæ moveantur, lethale.* Ipsos vero oculos hebetes videri, extrinsecus quippe spectantibus oculos acie hebetes apparere, interioresque mortuorum oculis similes, lethalissimum esse, Galen. in *2. Prorrhetic. com. 2. text. 16.* tradidit: & hoc forte est, quod Hippoc. in *2. Epidem.* ^c dicit. *Quorum oculi non sunt robusti, mors in proximo.* Veluti uxori *Theodori* contigit, teste Hippoc. in *lib. 7. Epidem.* ^d. Eodem quoque modo carentes splendore, perniciales esse in *primo Prognost.* ^e docuit. Excæcatos videri in morbo mortali, proximum exitium demonstrari, *Antiphonis filii suppurati* exemplum docet, de quo in *lib. 7. Epidem.* ^f *text. 26. & 27.* scriptum est. *Oculus sinister excæcatus est cum tumore sine dolore, non multo autem post etiam dexter, & pupillæ valde albæ & siccæ fiebant, & mortuus est post cæcitatem.* Moribundis astantes morituros cito ægrotos, ex oculis splendorem amittentibus animadvertunt, cum quo & visus prorsus perit; & hoc est quod Hippoc. in *1. Prognostic.* ^g dixit: *aut obtusus, squalidus, & sine splendore.* His opponuntur oculi feroces, horridi, audaces, Hipp. in *6. Epid.* ^h *text. 15.* Hosque proprios esse delirantium ac phreniticorum, plerumque convulsionem accersentes, aut mor-

Si oculi
obscuran-
tur.

Si hebetes
conspici-
antur.

Si splen-
dore care-
ant.

Oculi deli-
rantium
proprii.

^a Sect. 1. text. 16. p. 1165. ^b Text. 105. ^c Sect. 6. pag. 1053. E. F. ^d pag. 1216. text. 27. ^e pag. 37. lin. 21. ^f pag. 1217. text. 28. ^g Vide sub lit. e. ^h Sect. 1. text. 19. pag. 1165.

mortem, cum aliis malis signis, Hipp. in loco citato expref-
 fit, dicens. *Oculi audacia, delirii signum est: & dejectio, & fra-*
ctio, malum. Et in 2. *Prorrheticor. a. com. 1. text. 31.* Hos in phre-
 niticis conspectos oculos convulsionem denotare scriptum est,
 atque exinde mortem; cum phreniticis convulsiones succede-
 re, esse perniciosum, alias demonstraverimus, atque exitiales
 phrenitides in hæc finiri convulsiones. Propterea hos ægrotos
 Auctor *Prorrh. in lib. b. 3. Progn. text. 56.* magis naturâ quam me-
 dicamentis, si Galen. credendum est, esse tractandos, statuit,
 cum dicat. *Nigra vomentes, cibos fastidientes, deliros, quibus*
oculus ferox, claususque, purgare non oportet, perniciosum enim.
 Quo exemplo plures Medicorum egregie perdocti sibi propo-
 fuerunt, ut in moribundis prorsus a similibus medicamentis
 abstinerent, ne ars Medica ab ipsis infamaretur. Sed ex ma-
 gnitudine quoque oculorum, quo in morbis quandoque alter
 altero aut minor aut major appareat, exitium prænosce-
 tur. Inter perniciofa signa Hippoc. notat, oculorum alterum fieri
 minorem, & Galen. in *comm.* indicare nobis, exstingui facul-
 tatem regentem, statuit. Non minus malum est, si majores
 appareant, in morbo pernicioso, qui & multitudine humo-
 rum caput gravari, & facultatem exstinctam, quod nimirum
 quicquam non repugnet humori ad oculos fluenti, indicat;
 quod signum in *puero Nicolai*, Hippocrat. in 7. *Epid. d. text. 85.*
 moribundo vidit, cujus sexta die dexter oculus major dum
 conspiceretur, septima mortuus est; quodque etiam in *Er-*
moptolemi uxore moribunda notavit. Sed prominentes seu tu-
 midos quoque oculos, in acutis morbis, Hippoc. inter signa o-
 culorum lethalia statuit: cujusmodi apparere solent in vali-
 dis capitis doloribus inflammatoriis, qui commoto multo spi-
 ritu, & calore, ex inflammatione repleti intumescunt. Sed de
 cavis quoque dicamus, qui, nisi ab externa causa, per triduum,
 aut quatrimum, si in acutis appareant, perniciem notare, Hip-
 poc.

Oculo-
rum inæ-
qualis
magnitu-
do mala.

Oculi pro-
minentes
seu tumidi.

^a Lib. 1. text. 88. ^b Lib. 1. *Prorrheticor.* text. 71. ^c *Prognost.* pag. 37. lin. 17.

^d pag. 1234. text. 100. ^e Lib. 7. *Epidem.* text. 13. pag. 1213. sub finem
 historiar. ^f *Prognost.* pag. 37. lin. 20.

poc. est Auctor in 1. *Prognosticorum* ^a text. 15. Quos ita cavos fieri Galen. in *comm.* docuit, propter virium quidem imbecillitatem, non omnem, at vehementem, quæ nec minimum quid alimenti oculorum abunde concoquere potest, quod explicat morbum usque adeo sævum, cui naturam succumbere sit necesse: cum oculi vero emarcescant prorsus, quasi alimentis destituti, caloris nativi imbecillitate, qui in solis internis partibus exiguus manet, nec ad extimas usque diffundi possit, ut possit aliquid ad alimentum oculorum concoquere, quo ipsi nutriantur; addo & spiritus eadem ratione, qui paucissimi cum sint in corde ac in aliis internis membris manentes, ad ipsos quidem oculos ideo non defluere, & merito inde oculos contabescere, ficcari, cavosque conspici est necessarium: ex eo enim, quod hepar percussum sit, statim oculos cavos evasisse Hippoc. ^b vidit: & observatum est in multis ante exitium, quandoque dextrum, & quandoque sinistrum oculum emarcescere.

Signa
lethalia ex
oculorum
motu.

Ex motu quoque oculorum elucent in acutis morbis signa lethalia: oculos enim sublimes ex signis perniciosis Hipp. esse statuit in *eodem primo progn.* ^c text. 15. qui sunt, teste Galeno, in *comm.* instabiles, & subinde commoti, delirium aut tremorem portendentes; alterutrumque est exitiosum: sed perpetuo, ut Medici firmum iudicium exinde colligant, debent alia quoque signa, quæ illuxerunt, attentius cognoscere, quando oculis instabilibus exitiose conspectis, necesse sit, aliquod aliud lethale signum una illuxisse. Clarius vero Galen. in 2. *Prorr. comm.* 11. explicat oculos instabiles, dicens, esse non secus, quam, qui equum instabilem habent, nunquam conquiescentes, contraque concretos & stabiles nunquam moveri, & esse immobiles. Ex quo merito de his in *Coac. præfag.* ^d sect. 2. text. 38. legitur, oculos assidue nictare, esse perniciosum; non minus quam fixos, quos concretos, firmos, stabiles, immobiles vocant. Hos

^a pag. 37. lin. 21. ^b Lib. 7. *Epidem.* text. 33. p. 227. ^c pag. 37. lin. 20. ^d Text. 227.

perpetuo esse malos, Auctor *Prorrh.* ^a in lib. 2. hisce verbis: *Hebetatus oculus, vitiatusque, & concretus, immobilisque, & tenebrosus si fuerit, malum.* Sed rectius dixisset, *exitiosum*, quod perpetuo fere lethales sint in morbis acutis, ni ex critica aliqua causa tales evaserint. Gal. in *comment.* scribit, concretos oculos fieri propter moventium oculos musculorum immobilitatem, immobilitatemque eam propter omnium ipsius musculorum vel resolutionem in neutram partem, vel aliquam, quæ in neutram partem vergit, tensionem proficisci, vel propter exactam moventis musculi potentiae imbecillitatem, quod sane admodum est exitiosum, si propter virium languorem hoc fiat, ac etiam convulsis musculis læso principio nervorum in morbo acutissimo, in quo convelli partes perniciosum esse alias demonstratum est: Galen. in 6. *Epid. comm.* 2. *text.* 2. scribit concretos oculos, quos Hippocr. ^b in textu maxime damnavit, hoc est immobiles, perfectissimam ejus potentiae extinctionem significare, a qua muscoli, cum naturaliter affecti erant, movebantur. Hippoc. in 5. *Epidem.* ^c *text.* 47. de *Virgine illa pulchra Nerei*, quæ a muliercula lata manu percussa obiit, scripsit, ante mortem oculum stupidum habuisse. Ex situ quoque oculorum, perversiones admodum sunt lethales, ni critice appareant, cujusmodi fuit oculus nono die in eo ^d, qui in *Dealcis horto* strabo & distortus. Hipp. 1. *Prognost.* ^e *text.* 15. enim inter perniciofa oculorum signa perversionem recensuit. Sed tamen hoc distinctione opus habet, quod aliquando oculi (teste Galeno, in 1. *Prognostic.*) pervertantur, musculis ipsos moventibus convulsis; & sæpius fit in febribus propter humorum multitudinem, quam cum hæc perversio oculorum tantum denotet, quicquam certi ex oculorum perversione simili non poterit assequi. Plerumque vero pervertuntur oculi in acutis morbis, non ex hac causa, sed affecto principio nervorum, quippe cerebro, estque summe exitiosum. In febribus itaque acutis oculorum perversiones perpetuo ma-

Ex situ
oculorum.

læ

^a Lib. 1. text. 46. ^b Lib. 6. *Epidem.* Sect. 1. text. 16. p. 1165. ^c Text. 50. pag.

1154 ^d Lib. 3. *Epidem.* p. 1066. *Ægr.* 3. ^e pag. 37. lin. 17. & 29.

læ sunt, cum aut humorum plenitudine seu multitudine, quod minus malum est, aut siccatis musculis, oculos moventibus, quod si ardentibus febribus, aut phreniticis eveniat, prorsus exitiosum est; omnium vero erit exitiosissimum, has ita perversiones videri cum facultatis extinctionis signis, quæ languorem virium nobis fieri innotescant, aut aliquem sensum diminutum aut sublatum.

De quibus Hippoc. perbelle in libro quarto Aphorismorum 49. dixit. *In febre non intermittente, si labrum, vel palpebra, vel supercilium, vel oculus, vel nasus pervertatur, vel non videat, vel non audiat, jam debili existente, quicquid horum evenierit, mors proxima est.* Quæ clarius in 1. progn. ^a text. 15. ita habentur, *Si pervertitur, aut livida palpebra est, aut labrum, aut nasus cum aliquo signo, mortem prope esse, sciendum est.* Quare perpetuo malum, ni critice, ut dictum est, appareant oculorum perversiones, significat, non tamen necessario lethale; quod videns divinus Hippocr. in 6. Epid. ^b com. text. 22. ita scribit: *Quibus palpebra circumtenditur, malum est.* Fiet vero certum judicium ex signis antegressis, & una conspectis, & longe melius ex iis, quæ postea appareant. Sunt etiam malæ oculorum perversiones, si morbo infernas ac debiles opprimente partes fiant, quod denotent humorem ad partem nobilem quippe cerebrum ferri; quam rem forte Auctor *Prorrh.* ^c text. 49. ita expressit: *Ex lumborum reversione oculi perversio, mala.* Cum malis vero signis, lethales judicabuntur. De quibus in eodem lib. ^d *Prorrh.* ita habet: *In ardentibus febribus cum aliquantula perfriktione, dejectionibusque aquosæ bilis, multisque, oculorum perversio, signum malum, tum alias, tum si catochi fiant.* Sed rectius exitiosum dixisset; cum perfriktiones in ardentibus febribus, cum evacuationibus non juvantibus, sed lædentibus, five ex quibus ægroti in pejus delabuntur, quæ profecto sunt signa judicatoria non judicantia, lethalia, juxta illud Hipp. ^e & Galen.

^a pag. 37. lin. 29. ^b Sect. 1. text. 16. ^c Lib. 1. text. 69. ^d Text. 31.

^e Sparfim in singulis ferè Hippocratis libris, cum in genere, tum in specie, hoc pronuntiatum reperitur.

len. si quæ juvare debent, nedum non juvant, sed ægroti ab ipsis in
 pejus abeunt, lethale est: suntque ex judicatoriis non iudican-
 tibus lethalibus. Quare si cum his appareant oculorum perversio-
 nes nedum malum signum, sed perniciose erit dicendum.
 De iisdem paulo post *Prorrh.* ^a Auctor ita quoque habet. *In*
oculorum perversione, cum febre & lassitudine, rigor perniciosus, Co-
matosique in his male habent. Quare oculorum perversiones
 cum malis signis, & præsertim judicatoriis malis, lethales me-
 rito judicantur: cum lethalibus vero proximum exitium ad-
 esse significant. Cujusmodi fuit oculus distortus in altera ex
 abortu defunctâ ab Hippocr. observatus; de quo in lib. 3. *Epi-*
dem. ^b text. 57. ita habet: *Quarto deliravit, metus, mœstitia, dex-*
ter oculus erat distortus, sudor secundum caput, paucus, frigidus, ex-
tremitates frigidae, quæ in acutis morbis lethalia sunt signa. Sed
 ex clausione quoque oculorum signa prava & exitialia perscru-
 temur. Cum enim oculi in acutis clausi maneant, neque a-
 periri queant, aut propter quandam humorum multitudinem,
 convellentem musculos oculorum & palpebrarum, aut sicca-
 tis, aut resolutis virium infirmitate musculis: quæ sane clau-
 sio palpebrarum perpetuo in acuto morbo lethalis, & si ali-
 quando, uti critica, non exitiosa sit, ubi ipsam sequatur infi-
 gnis aliqua vacuatio & bona; quod ni fiat, plane erit exiti-
 alis. Quod in 3. libro *Coac. præsag.* ^c text. 2. perbelle ita do-
 cetur: *Qui in febre continua muti jacent, clausis oculis subinde*
conniventibus, siquidem e naribus sanguis effluxerit & vomuerint,
atque ex eo loquantur, & ad seipsos redeant, servantur; quod si
nihil horum acciderit, in difficilem spiritum reducti brevi mo-
riuntur. Raro vero fit, ut, cum illis signis, clausi oculi cri-
 tice appareant, & non nisi in robustissima facultate; proinde
 majori ex parte lethale est signum. Cum signis vero malis
 clausos oculos videri, perpetuo lethale, ut Auctor *prorrhetic.* ^d
 meminit, qui ait: *nigra vomentes, cibos fastidiente, deliros,*
quibus oculus ferox claususque, purgare non oportere, id est, medica-
mentis opus non habere, & prognostico soli propterea esse re-
 lin-

Ex oculo-
rum clau-
sione.

Ex oculo-
rum sus-
pectioni-
bus.

linquendos. In his enim claudi oculorum palpebras contingit, ut Galen. *in comm.* expressit, vel propter claudentium oculos musculorum tensionem, vel propter aperientium imbecillitatem: utrumque in iis est perniciosum. Sed age addamus quoque, oculorum suspensiones, pravam ac summe exitiosum signum in acutis morbis esse. De quibus Hipp. *in 1. prog.* ^a *text.* 14. ita habet: *Considerari convenit hunc in modum suspensiones etiam oculorum per somnum, si quid enim candidæ partis subapparet non commissis palpebris, nec alvi fluor, aut medicamentum in causa est, aut nec ita dormire consuevit, vitiosum iudicium exitialeque admodum est.* Hoc signum visum fuit in Guadagnina olim carissima mea uxore, antequam moreretur, quod fuit exitiosum, tametsi per sanitatis tempus consueverit aliquando ita dormire, sed una alia signa exitialia fuere, quippe comata, extremorum frigiditates, inquietudines, carentia sitis cum lingua scabra & nigra. Quare in morbis acutis perpetuo erit timendum, quod & Auctor *Coac. præfag.* ^b *text.* 28. ita indicavit: *Et extremitatum palpebrarum curvitas, & oculi fixi & assidue nictare, & colores permutare, & palpebras inter dormiendum non committere, perniciosum est.* Ex colore quoque oculorum mala signa erunt. Album oculi rubrum spectari, ni critice sanguinis eruptionis sit signum, quod superiori capite, quibus notis distinguatur, dictum est, exitiale est. Ubi itaque minime criticum est signum, in acutis oculos rubros videri, perpetuo malum. Quod signum Hippoc. *in Prognosticis* ^c recensuit inter signa perniciosa, quoniam vel ex copia sanguinis fiat, quæ in cerebro & in membranulis stagnet, ut Gal. *in comm.* docet, aut inflammationem insignem cerebri & membranarum, quæ in continuis febribus perpetuo sunt perniciosa, non minusque, si una cum malis signis, in diebus iudicatoriis, aut quomodocumque appareant, omniumque maxime in phreniticis sævis. De quo signo Auctor *Coac. præfag.* ^d ita habet: *Qui morbi succussionem aut pulsationem inferunt capiti, & prærubros oculos habent, deliriumque movent manifestum, per-*
nici-

Ex oculo-
rum calo-
re.

^a pag. 37. lin. 24. &c. ^b Text. 218. ^c pag. 37. lin. 18. ^d Text. 163.

niciosi. A singultu quoque, & vomitu, timendum esse hoc signum in libro 7. *Aphor.* 3. statuit; quod, teste Galeno, rubor oculorum vel cerebrum, vel ventriculum pati non mediocrem inflammationem, explicet. Utrumque in febribus continuis exitiosum apertissime Gal. in 3. lib. *Prorr.* scribit: *In febribus continuis oculorum ruborem accedentem aut copiam sanguinis ostendere in capite, ex qua oculi rubescunt, veluti in lippitudinibus, quæ ex eo discernitur, quod cerebro inflammato venulæ tantum, quæ in albo oculi sunt, rubræ apparent, & ventriculo una quoque singultus aut vomitus appareat.* Ex quo merito Hippoc. in primo *Prognost.* ^atext. 15. non dixit simpliciter ruborem oculorum, sed venulas in candido oculi rubras apparentes, perniciem demonstrare. Omnium vero maxime erit perniciosum signum, ut scribit Hippoc. in loco citato ^b, venulas has aut lividas aut nigras spectari: nam, Gal. ita interpretante, lividæ apparent, & nigrescunt venulæ oculorum refrigeratæ; refrigerantur extincto calore nativo, Addamus, ut finem præsentis capiti imponamus, ex iis etiam, quæ in oculis apparent, excrementis, posse exitium judicari. In acutis lachrymas involuntarias inter exitiosa signa recenset Hipp. ^c, quarum quidem causam Gal. refert, aut ad aliquam lippitudinem, aut fluxionem ex capite in oculos; sed in acutis febribus hoc fieri propter facultatis retentoriæ debilitatem, quod summe est perniciosum. Ubi itaque involuntarie profluunt lachrymæ in acutis morbis, neque signa crisis futuræ per sanguinem, præsertim excretionem e naribus, mortem certo expectandam, Hipp. in 1. *Epid.* ^d tradidit. Pituitam quoque in oculis conspectam notat inter signa perniciofa ^e. Gal. vero in *comm. text.* 2. 80. tametsi aliquando hic humor, seu excrementum, in oculis spectetur ex aliqua fluxione, ut aliquando in lippitudinibus fit, tamen in acutis morbis propter imbecillitatem regentis oculum facultatis naturalis, quæ impos oculorum concoquere alimentum nequit. Aliquando in oculis apparet quoddam simile excrementum siccum are-

Ex lacry-
mis involuntariis.

Ex pituita
in oculis
conspecta

^a pag. 37. lin. 18. ^b Ibid. lin. 19. ^c Prognost. p. 37. lin. 16. & Epidem. lib. 1. Sect. 2. pag. 956. ^d Sect. 2. pag. 956. ^e Lib. Prognost. p. 37. lin. 19.

arefactumque, quod Auctor *Promethic. in 1. Prorr. text. 17.* scripsit, signum esse phrenitidis; Galenusque *in comm.* docet, conspici quandoque in tabescentibus, quod ex calore nimio colliquetur id omne carnosum, quod cum in facie, tum in temporibus, factis una & cavis admodum oculis; in phreniticis vero huiusmodi resiccatum & pulvisculosum absque cavitate videri. Ex qua re merito Hipp. *in 6. Epidem. ** mala oculorum signa recensens, ait: *Malum est autem & increscens veluti spuma*, quod, Galen. *in comm. 1. text. 23.* interprete, fit in morbis acutis, cum summe aridi sunt, & vires imbecillæ, præ exiguis lachrymulis ab oculis excidentibus; deinde ubi in arefcentibus imbecillitate retentricis lachrymulæ in oculos excidentes, ab intenso calore cerebri inflammati resiccatae, in pulvisculosa excrementa, quæ *Lemas* Græci appellant, hisce de causis signa exitialia, mutantur. Sed tempus est, ut relictis oculis ad alias partes spectandas declinemus.

CAP. VIII.

De prædictione ex genis, auribus, naso, labiis, atque dentibus.

CUM genarum, aurium, nasi, labiorum, atque dentium observatio quandoque non parum in ægrotis præsagium illustret, merito paucis quoque de ipsis agendum duxi. At quoniam hæ partes non, nisi a suo statu naturali mutatae, nobis ad prædictionem usu veniunt, idcirco has mutatas considerabimus. Quanquam non negandum sit, has nullo modo a suo statu mutatas, bonum quippiam significare; tamen nunquam certi quicquam ad præsagium habebunt: multi enim moriuntur, hisce partibus parum mutatis a naturali suo statu. Mutatae vero multum faciunt ad illustrandum præsagium in ægrotis. Mutantur vero aut colore, aut figura, aut denique magnitudine; colore inquam, ubi hæ partes aut rubrae, aut lividae, aut nigrae apparent; rubras videri quandoque capitis inflamma-

Quomodo
hæ partes
mutantur.

mationem, quandoque criticam fluxionem denotat, quod judicium distinguunt propria utriusque signa. Livescere partes has, atque nigrescere, perpetuo malum, quod caloris aut extinctionem, aut suffocationem, aut summam putredinem nobis denotent. Mutatæ vero figura, magnitudine, quippe cum maxime aut extenuantur, convelluntur, plurimum ad prædictionem faciunt. Sed de singulis nunc accuratius agamus, a maxillis exordientes. Diximus maxillas, seu genas, plerumque rubras videri, aliquando liventes & nigrescentes. Rubræ significant aut inflammationem internam vel capitis, vel pulmonum, vel pleuræ, costas cingentis membranæ; aut crisin futuram; aut pus fieri in pulmonibus: quæ capitis inflammationem ostendunt (quarum judicium cetera alia signa pathognomonica aperient) solæ non sunt, ita ut non solum genæ rubræ, sed aliæ faciei partes una rubore suffundantur: addatis propria capitis inflammati signa adesse, quippe dolorem, calorem, & reliqua, uti in *anginosa*, quæ apud Metonem. De qua in 7. *Epid.* ^a text. 19. scripsit: *Quarta convulsa, sine voce, stertor, densum contritio, maxillarum rubor, mortua est quinta die.* Peripneumonicorum vero, & pleuritico-
Maxillarum seu genarum mutatio quid in morbis notat. Ruber color.

rum maxillas rubras proprium esse signum, ex Galeno colligitur, qui in *libr. 2. progn. text. 11.* dixit: *has & propter calorem in pulmone & propter tussim acrem rubescere, hæc enim ambo calefaciunt vultum, & totum caput, quia ex defluxione in pulmones decumbente vapores in ipsum ferantur.* Quare neque hæc quicquam certi ad prædictionem afferre possunt: non minusque & quæ in suppuratis apparent; plerumque enim fit, ut in pulmone suppurationem futuram decernant, cujus judicium pendeat a propriis signis: sed quoniam pauci sunt suppuratorum, qui servantur, plures enim phthifici pereunt, ideo maxillæ hac de causa minantur suppurationem, phthisin, & exitium. Sed ipsarum colorem exinde fieri distinguunt suppuratorum propria signa, quæ, ut Hippoc. docet in 2. *Prognost.* ^b text. 61. sunt, *si principio febris non demittat, sed interdium tenuior, noctu vehementior sit; si*
Quomodo in suppurationis cognoscitur.

^a pag. 1215. text. 20. ^b pag. 42. lin. 25. & seq.

copia sudoris eliciatur, ac tussendi adsit cupiditas, nec quicquam tamen dignum commendatione exspuant; si oculi cavi reddantur, maxillæ vero ruborem contrahunt, ungues manuum curvantur, digiti vero potissimum summi incalescunt, atque in pedibus tumores consistunt, neque cibum appetunt, & pustule circa corpus erumpunt. Cujusmodi fuisse uxorem Polycratis primum peripneumonicam ^a, & Metonem pleuriticum, scripsit Hippoc. in libr. 7. Epidem. ^b de quo ita habet: Apprehendebant autem quandoque illum calores tenues, exiguum tempus, sudores exigui fiebant ad noctem, spiritus in febre densus, maxillarum rubor, circa latus gravitas, & sub axillam, & ad humeros, tusses tenebant. Eos vero suppuratorum, qui servantur, ait Hippocrat. in 2. Prognosticor. ^c a febre subito liberari, puris optimi, non bile permisti, multam copiam neque difficulter exspuere, cibumque appetere & rectius spirare, & reliqua: postremo diximus maxillas rubras reddi, non raro sanguine e naribus critice erupturo, qui color non tantum maxillas, sed totam fere faciem, nasumque præsertim, occupabit; cuiusmodi colorem Galen. vidit in juvene Romano, febricitante paululum, antequam sanguis e naribus erumperet, ut ex libro, de Præf. ad Posthum. constat. Ubi vero futura sit crisis vel per sanguinem, vel per sudorem, alia quoque critica signa apparebunt, quorum præcipua signa sunt in excrementis concoctio appars, morbi tempus, quod statum & vigorem vocant febris, aucta gravioraque symptomata, vel de novo oborta, vel plurimum aucta. Cujusmodi fuerunt observata in Teoclis cognata, de qua Hipp. in eodem. lib. 7. Epidem. ^d text. 25. ita habet: Teoclis cognata, quæ superius habitabat, sub Pleiades febris acuta: sexta videbatur cessasse: lavit veluti sedata febre. Septima mane maxilla valde rubicunda, utra non memini. Vespero febris venit multa: Lypothymia & aphonia erat: non longe vero postea sudor, & quies cessante morbo septima die. Maxillæ itidem apparent aliquando lividæ & nonnunquam nigrescentes, quæ si cum malis signis illu-

Quando
crisis no-
eat.

Lividus
vel niger.

xc-

^a Epidem. lib. vij. pag. 1211. text. 9. ^b pag. 1234. text. 101. ^c pag. 42. lin. 45. & seq. ^d Text. 26. pag. 1216.

xerint morbo, mortem prænunciant; nam hæ caloris exstinctionem denotant. Sed de his coloribus superius satis accurate egimus. Nunc de auribus agamus, quæ & ipsæ aut colore livido in morbis exitiosis apparent, aut contractæ, aut frigida, aut cum pure, aut dolore acuto, aut tinnitu, quæ itidem multum ad prædictionem faciunt. Livida & nigra spectantur in acutis morbis, calore nativo exstincto aut suffocato: frigida & contracta in acutis sunt lethales, *Hippoc. in primo prognosticorum*, ^a text. 7. scribente. Dolores in auribus acutos non carere periculo docuit Hippocrates, *in tertio Prognosticorum* ^b, dicens: *Aurium dolor acutus cum febre continua ac vehementi difficilis est, periculum enim delirii abolitionisque imminet.* Sed tamen si huiusmodi dolores non perpetuo observatum sit difficillimos morbos præmonstrasse, ut pauci sint, qui ab ipsis evadunt; perpetuo tamen cum febre continua & acuta perniciosi esse solent, ob inflammationem ratione visceris nobilioris malignam: plures vidi ita affectos periisse, & speciatim *Guadagninam meam dilectissimam uxorem*; in ipsa enim, ardenti febre maligna vexata, principio huiusmodi dolor acutissimus apparuit: sed ad rem nostram. Dolor itaque cum *Hippoc.* aurium acutus in acuto morbo perpetuo difficilem morbum ostendet. Sed tamen non raro fit, ut aures suppurentur, ab ipsisque decretorie effluat pus, atque ægroti dolore liberentur. Cujusmodi fuit *Emyris filius*, ut scribit Hippocr. *in 4. libro Epidemiorum* ^c, qui critice pure erumpente septima die fuit judicatus. Sonus quoque aurium in iisdem morbis magni momenti esse solet ad præsagium indagandum, sed cum de hoc symptomate alias scripserimus, pauca attingemus: hocque præsertim, scilicet in acutis febribus, principio tinnitum ægrotos sentire, pravum signum esse, quod aut cerebri inflammationem, aut futurum delirium ostendat, vel bilem, quæ per venas fertur, in ipsis exæstuar, ex qua concitati spiritus ad caput transmittuntur. In statu vero, conspectis signis coctionis, critice sæpe huiusmodi symptoma apparere solet. De quo signo legitur in *in lib. 4. Coac. præsag* ^d. text.

Aures
quid ad
præsagium
in morbis
faciunt.

Livida &
nigra.

Aurium
dolores a-
cuti quid.

Aurium
sonus quid
notat.

^a pag. 36. lin. 32. ^b pag. 44. lin. 45. ^c pag. 1138. text. 40. ^d Text. 131.

text. 18. In ardentibus superveniens sonus aurium cum hallucinatione oculorum & narium gravitate, hi insaniunt, nisi sanguis e naribus fluxerit. De palpebris, naso, labiis, Hippoc. in 1. Prognost. ^a text. 15 ita habet. Si pervertitur, aut livida palpebra est, aut labium, aut nasus cum aliquo alio signo, mortem prope esse sciendum est. Et merito sane dixit cum aliquo alio signo, utpote pernicioso, cujusmodi est, quod alibi expressit, ut non videant, aut audiant ægroti, jam scimus exitium in foribus esse. Hoc idem Hipp. in 4. Aphor. 49. ita expressit: in febre non intermitte, si labium, vel oculus, vel nasus, vel supercilium pervertatur, si non videat, vel non audiat, jam debili existente corpore, quicquid horum fiat, mors proxima est. Quandoque labium tremulum criticum præcedere crisin per vomitum, Galen in 3. de Crisib. cap. 1. docuit. Veluti in Chærione ^b fuit observatum, & Hipp. in 6. Epid. com. 8. ^c text. 36. ex Valesii divisione, scripsit: labia in tertianis febribus critice ulcerari, quod signum criticum omnibus, vel etiam ignaris mulierculis, notum est. Neque Avicenna, neque alii Arabes ignorarunt. Sæpe vero fit, ut critice hæ partes convellantur, quippe crisi proxime futura, quod critica signa prope præmonstrabunt. Dentium vero convulsionem exitialem esse cum Hippocrat. tradidit in Prorrheticis ^d, tum ego sæpius in praxi vidi: Hippocr. in primo Prognost. ^e text. 21. de his ita habet: Si quis strideat dentibus, non consuetus a pueritia ita efficere, insania significatur, ac mors, sed in utrisque futurum prædicere periculum, necesse est. Si vero mente commotus ita efficiat, admodum exitiosum jam est: & Galenus in comment. Stridere dentibus, quibus ab initio non erat consuetum, futuri delirii accidens est: si vero abeundo interdum ægrum offendas, utrumque perpeti, delirare & stridere dentibus, hunc jam esse prope mortem arbitrare. Idem fere in libro secundo Prorrheticorum ^f, text. 13. ait: Dentium stridorem, quibus non est sanitatis tempore assuetus, experiri, perniciosum. Cujusmodi vidit in angino-
sa,

Labium
tremulum
quid no-
tat.

Dentium
convulsio
vel stridor
exitialis.

^a pag. 37: lin. 29. & seq. ^b Epidem. lib. 3. pag. 1072. Aeg. 5. ^c Text. 41. p. 1201. ^d Lib. 1. Text. 48. ^e pag. 37. lin. 52. & seq. ^f Lib. 1. text. 48.

sa, quæ apud Metronem habitabat, quæ per diem, antequam moreretur, (ut refert Hippocr. ^a) dentium habuit contritionem, & cum exitialibus signis. Itaque dentium stridores, perpetuo in acutis morbis exitiales sunt, quod fiunt læso nervorum principio, aut temporum, maxillarumque musculis ab igneo calore immoderate siccatis, ac exinde convulsis, quas convulsiones esse insanabiles alias a nobis fuit demonstratum: sed aliquando contractum labiorum alvi biliosam eruptionem significare, in 2. Coac. præfag. ^b legitur, & Galen. in tertio, de crisis, labium tremulum inferius crisis per vomitum. Sed nunc ad linguam descendamus, quæ in morbis acutis ad præfagium assequendum utilissime a Medicis observatur.

CAP. IX.

De prædictione ex lingue observatione.

LINGUÆ inspectio in acutis morbis ita utiliter observatur, Lingua quantum ad præfagium facit. ut non parvam in quibusdam ægrotis partem præfagii habeat. Hippocr. in 6. Epidem. comm. 5. ^c text. 14. scribit: linguam variis coloribus varios humores exsuperantes ostendere. Quod hisce verbis explicavit: *lingua lotium signat. Lingue virides biliosæ: Biliosæ autem a pingui, rubræ vero a sanguine, nigre ab atra bile, aride a fuliginosa exustione, & ab uterino membro, albæ vero a pituita.* Ex quibus sane facile est, humores noxios prævalentes dignosci, quippe quod quisque color, quo lingua infecta conspicitur, humorem denotet particularem. Sed distinguendum erit, an lingua huiusmodi mutationem ex vapore aut humore obtinuerit, aut ex potu, aut cibo, aut medicamento, aut ex destillatione e capite, cum ipsa totis iis causis immutatur: idcirco necesse erit, ut dignoscatur a nulla prædictarum causarum, sed tantum a vapore aut humore e venis, & arteriis, in linguam sublati; facilius enim ipsa iis tingitur, quod

^a Lib. VII. Epidem. text. 20. pag. 1215. ^b Text. 240. ^c Text. 13. & 15. pag. 1185.

quod habeat substantiam flaccidam, laxam, mollem cum amplitudine venarum. De qua re Galen. in nuper citato ita habet: *Etenim grandioribus venis prædita lingua, & inani substantia spongiam referens, aliis duris densisque particulis paratior est, ut serofos intra se humores admittat, ab illisque colores instar lanarum suscipiat.* Sed, his præmissis, linguae præsagium attingamus. In omnibus acutis morbis lingua, bene valenti similis, optima est, dummodo non ex aliqua externarum causarum, quippe a potu, cibo, medicamento, aut ex defluxione ex capite, fiat. Hæc in temperatis corporibus erit, quæ colore subrubra, mollis, proportionata magnitudine, quæque nullo, & ad gustum, & ad loquelam, vitio tenetur. In acutis itaque morbis, ac maxime in febribus ardentibus, & synochis, linguam ita videri, est bonum; color enim ipsius subruber si apparet, significat humorem noxium ac morbificum neque plurimum esse, neque admodum putridum ac accensum, quo ita affecto, lingua necessario fit aut flava, aut crocea, aut nigra, aut admodum rubra; quando, ut ex Hippocrate dictum est, necesse sit, humorum in corpore exsuperantium biliosorum, aut adustorum, aut pituitosorum, linguam ipsorum vaporibus infici, ac tingi. Mollis itidem non ex cibo, potu, aut medicamento, aut destillatione capitis conspecta, interius viscera multum calorem non occupare denotat, ut propterea ægroti, propter hanc causam, neque multum sistant. Ex pituitosa vero e capite ad fauces destillatione cognoscitur ac distinguitur propriis signis, quorum est præcipuum, si ægroti plurimum dormiant, plurimumque interius sentiant calorem. Hæc enim destillatio, irrigans fauces & linguam, facit, ut nedum lingua minime exarescat, sed vel etiam sitim ipsius demulceat. Hinc Hippoc.^a dicebat, tussientes non valde sitire, ac propter hanc causam expedite quoque ægroti loquuntur. Atque hæc est lingua non mala in acutis morbis. Aliquando mutata a suo statu naturali solet etiam boni iudicii esse indicium, nimirum critice, ubi in periculosis anginis,

Linguae
color sub-
ruber
quid notat.

Lingua
mollis
quid notat.

nis, humore ad fauces & ad ipsam linguam transmissio, admodum inflammata, & mole aucta apparet; itidem quandoque convulsa & tremula hoc modo apparet; sed ea est propriis signis criticis judicanda, quæ præcessisse est necesse: atque hæc de bona lingua, nunc de mala. Quæ est, quovis modo mutata ac vitiata, aut colore, aut magnitudine, aut substantia: colore quidem mala, in acutis morbis, est alba, crassa, cænosa, quam vidi in quadam febrium Epidemicarum, olim *Genuæ in Lyguria* grassatarum, constitutione, quæ nobis fuerat argumento, in his corporibus multitudinem pituitosorum crassorumque humorum prævaluisse, atque magnum quoque viscerum calorem adfuisse. Sed tamen hæc in iis quicquam certi de salute & interitu non denotabat. Quære hæc tametsi bona non sit, quod morbos ex multa copia pituitosorum & crassorum humorum, biliosis mistorum, & putridorum, tantum foveri explicet; tamen ex hac ipsa, nisi conjunxerimus alia prava symptomata, minime mortem prædicemus. Sequitur flava, quam viridem Hippoc. vocat. Hæc multitudinem bilis, ac ab hoc ipso humore putrefacto morbum profectum significat, illumque periculosiorem. Hac nigra est periculosior, quæ adusti sanguinis copiam, ceteris humoribus, ut a natura corrigatur, difficiliorem, præmonstret. Hæc ignearum seu ardentium febrium cum summo squalore est propria, perpetuoque non parum timenda, omniumque maxime, si una adfuerint signa alia perniciofa. Solet itidem ardentes pestilentes detegere. Ex quo, ut dictum est, propria acutorum morborum esse merito videtur, quod perbelle in *Coacis præsagiis*. ^a *sec. 2. text. 20.* ita habetur: *Quæ vero valde nigrescit, judicium fieri in quatuordecim diebus indicat.* Subdidit *periculosissimam esse nigram & pallidam*, forte eam, quæ ex pallida nigrescat: & merito sane, cum in jecore incendium augeri nobis sit indicium; quippe, cum prius bilis, sanguinis loco, progenita esset, ex qua ad flavum lingua tingebatur, postea aucta inflammatione, aduri sanguinem, atrumque evadere, qui est omnium deterrimus. Tertio nigram quoque cum tremore, seu tremulam

Lingua
quæ nara
mala.

Cænosa.

Flava vel
viridis.

Nigra.

Nigra &
pallida.Nigra cum
tremore.

S s

lam

- lam, ut postea quoque docebimus, damnat Auctor *Coac.* ^a *præf.* ita dicens: *Tremulae linguae quibusdam alvum liquidum reddunt. Nigro vero in iis facto colore, mortem denunciant.* Livida. *Lividi coloris lingua omnium maxime est lethalis, quod fiat in ipsa lividus color, vel ex mutatione a flavo aut rubro in nigrum, propter ingentem visceris alicujus inflammationem, & caloris extranei abundantiam, cum defectu innati, vel extinctione caloris nativi. Hanc declarant reliqua signa, facultatem extinguere demonstrantia, quæ alias scripsimus. Rubram quoque sæpius in anginosi affectibus & peripneumoniciis pessimam esse, Medici observant. Sed hujus malitiam augent & confirmant pernicialia alia signa. Cujusmodi fuisse linguam illius anginosæ, quæ apud Aristionem agebat, quæ quinta die obiit, ut meminit Hippoc. in libro 3. Epidem. ^b text. 18. & filii Balis, de quo itidem ipse in libro septimo ^c scripsit, qui obiit die nona. Mole aucta lingua in anginis aliquando ita visa est, ut vix ore possit contineri; sed plures, recte curati, sanitati fuere restituti, non pauci suffocati. E contrario multis usque ad eo imminutæ linguæ, præ nimio calore, humido omni fere exhausto, (quod est signum intensissimi caloris, morbi que maxime timendi:) apparent; sed ad rectum judicium faciendum alia signa erunt consulenda. Sed magna & nigra lethalis est: quod extinctum iri innatum calorem significet; qualem habuit juvenis, quæ vigesimum ætatis annum agebat, & a pharmaco corruptorio, ut refert Hipp. in lib. 7. Epidem. ^d text. 37. quarto die periit. Quod ad substantiam linguæ attinet, quædam admodum molles sunt, combibita multa humiditate: quædam admodum siccae, asperæ, inæquales, horridæ, scissæ, ulceratæ; quædam cum parvis tumoribus; quædam harum calidæ; quædam frigidæ tactui apparent; quædam cum proportionem siti respondente; quædam sine siti. Siccantur & arescunt linguæ in omnibus febribus, sed omnium maxime in ar-*
- Mole aucta.
Livida.
Rubra.
Imminuta.
Magna & nigra lethalis.
Sicca & arida.

^a Text. 233. ^b pag. 1075. *Ægr.* 7. ^c Text. 19. pag. 1115. ^d Text. 83. pag. 1229; quanquam hoc loco de *Tessimi conjuge* isthæc prædicentur; hand tamen alium casum hic ab Autore nostro innui patebit legenti subnexas Foesy Aduocat. & Epidem. lib. V. text. 53. pag. 1155.

dentibus, ac non minus phreniticis: propria videtur sicca & aspera ardentium febrium, ut Galen. in 1. *Prorrheticorum text.* 3. monuit; quæ fit calore febris vehementer sicca, immoderate caloris est nota: hæ linguæ primum sicca, & arida fiunt, mox inæquales, duræ & horridæ, & demum immoderata siccitate scinduntur & ulcerantur; non secus quam terra, nimis siccata a sole, rimis ac fissuris sæpius scindatur immoderata siccitate: duræ & horridæ pessimæ sunt, phreniticorumque propriæ, cum propter proximam inflammationem lingua maxime sicceatur. Hinc Auctor *Prorrheticorum* linguas densas, seu duras & aridas, phreniticas appellavit. De his in *Coacis præsagiis* ita legitur: *lingua, quæ in principio quidem inhorruit, in colore vero permanet, progressu autem temporis exasperatur, liwescit & rumpitur, lethalis est.* Ceterum ex aridis linguis quicquam recte, nisi aliorum quoque signorum iudicium adiunxerimus, de præsagio non habetur, cum eæ non sint sufficiens signum ad mortem prædicendam; plures enim, qui tales linguas habuerunt, gravi morbo etsi conflictati, convaluerunt. Cujusmodi fuit, quam in muliere trimestri fœtu gravida^e, in littore habitante, & in virgine Larissæ^d, & in aliis Hippocrat. vidit. Hæ si nigrae quoque sint, perniciales magis; sed ut dictum est, debemus quoque, ex iis ut exitium prænoscat, alia pernicialia signa una observare, quæ in uxore Dromedai^e, & in illo, qui calefcens cœnavit & potavit largius^f, Hermocrate^g & in aliis multis Hippocrat. una cum lingua nigra vidit. In anginis quoque ita præficcatae, pessimæ sunt, quod inflammationem internam maximam denotent, qua omnes suffocantur: qualem vidit Hippocrates in illa anginosa^h, quæ apud Aristionem agebat, quinta die mortua. Hæ quoque fissæ & ulceratae apparentes argumento sunt, malignioris inflammationis, ac efficacioris. Ego in multis, malignis febribus vexatis, squalore obsitas, scissasque, ac pustulis refertas vidi linguas,

Inæqualis

dura & horrida.

Nigra.

Præficcata.

Fissæ & ulceratae.

^a Lib. 1. text. 3. ^b Text. 229. ^c Epidem. lib. 1. Ægr. 13. pag. 990. ^d Epidem. lib. 3. Ægr. 12. pag. 1110. ^e Epidem. lib. 1. Ægr. 11. pag. 987. ^f Ibid. Ægr. 12. pag. 988. ^g Epidem. lib. 3. Ægr. 2. pag. 1062. ^h Ibid. Ægr. 7. pag. 1075.

guas, qui non omnes perierunt. Rhafis in libro decimo cap. 31. ad Regem Almans scribit nihilominus: Cum linguae apparuerint pustulae, ciceribus magnitudine aequales, fueritque febris vehemens & acuta, aeger in principio sequentis diei morietur. Quare aridae, durae, adustaeque, & maxime nigrae, si cum aliis signis malis appareant, exitium praesagiunt, omniumque certissime, ubi, linguis ita arescentibus, asperisque existentibus, aegroti non sitiunt. Hoc enim in ardentibus febribus esse signum perniciosissimum, in superiori libro satis a nobis est explicatum: hoc quidem apparens signum, nota est aut delirii, aut extinctae facultatis, ut Galenus in primo Epidemiorum tradidit. Ubi itaque lingua adusta & sicca sine siti apparuerit, proculdubio aut delirium, aut mortem, praedicemus: mortem, si una alia fuerint pernicialia signa, qualia in eo, qui calefscens coenavit, & in Hermocrate moribundis Hippocrat. vidit. De illo quidem in primo Epidem. com. 3. text. 29. ita habet. Quidam calefscens coenavit & potavit largius, vomuit cuncta nocte, febris acuta. Hypochondrii dextri dolor, submollis in partibus internis inflammatio: noctem moleste transegit, urinae ab initio rubrae, crassae, depositae non subsidebant, lingua praearida: non valde erat sitibundus. Et de Hermocrate^b, cum primum dixisset, habuisse initio linguam adustam, fuisse surdum, vigilem, non admodum sitibundum, cum urinis crassis & turbidis, postea addidit; Die 20. est judicatus a febre liber, non sudavit, perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non sitiebat, obdormiscebat, aliquantisper comatosus. Circa diem vigesimum quintum incaluit, alvus lubrica, cum fluxione tenui & multa, proximis diebus acuta febris, lingua combusta est, vigesimo septimo defunctus. Hujus aegroti linguam adustam sine siti, unum fuisse ex iis, quae extinguere facultatem indicant, multa una visa symptomata certo affirmarunt, quippe non sitire, a cibo perpetuo abhorruisse, & reliqua. Quare lingua adusta, absque siti, in acuto morbo, uti dictum est, vel delirans, vel moribundum corpus praesagit. Sed caute

Aduſta &
ſicca ſine
ſiti.

^a Aegr. 12. pag. 988. ^b Lib. 3. Epidem. Aegr. 2. pag. 1062.

tamen ex his duobus signis erit præfagiendum, quando, ut in principio hujus capituli docuimus, sæpe lingua exarescat, ac adusta videatur, ægrotique non sitiunt, atque neque hos delirare, neque extinguere facultatem observemus. Hoc fit ex humoris pituitosi e capite distillatione, irrigante fauces, sitimque compescente. At hoc cognoscimus ex hac causa fieri, vel eo quod tota lingua in his non arescat; nam ubi in ardente febre destillat humor pituitosus, linguæ non tota substantia arescit, sed pars juxta radicem tantum, atque cito humore abluta lingua emollescit. Addatis hos non vigiles esse, sed somno uti convenienti, quod partes corporis superiores plurimum humiditatis habeant. In quibusdam vero apertissime destillatio ad fauces dignoscitur ex crebra, qua coguntur uti, exscreatione, humore multo descendente e capite. Quare ubi, non destillante e capite humore, lingua in ardente febre, sicca, aspera, atque adusta sine siti appareat, aut delirium, aut extinguere facultatem, prædicendum erit. Addamus aridam linguam Arida quandoque calida, quandoque calidam, quandoque tactui frigidam apparere; hanc quandoque tactui frigida apparet. exitialem esse, quod non nisi in magnis inflammationibus, contracto intus calido innato atque humido, propter penuriam & extinctionem nativi: calida tactui asperaque apparens, non ita est periculosa, sed in principio periculosior, qualis in *Hermocrate* ^a in principio fuit ab Hippocrat. observata. Tremulæ, seu trementes, quoque in acutis morbis apparent, quæ, si intensissimam siccitatem secutæ sint, prorsus exitiales erunt: nam ea ratione, quippe propter siccam ex igneo affectu intemperiem, animali facultate debilitata, linguas tremulas reddi, Galen. in primo *Prorrheticorum* docuit. In phreniticisque exitiosis hoc symptoma apparere solet. Hinc Auctor *Prorrheticorum* in 1. lib. ^b dixit: *linguas obtremescentes, signum esse non constantis mentis*. Ex phrenitide quippe cerebro patiente, calidaque existente affectione, lingua quiescere non potest. Convulsa, Eadem ratione convelluntur linguæ, ex quo ægroti balbutiunt, neque recte loqui possunt sæpe ante mortem: & hæc duo sympto-

^a Epidem. lib. 3. Ægr. 2. pag. 1062. ^b Text. 20.

ptomata, linguam scilicet tremulam & convulsam, in perniciali phrenitide Medici deprehendunt familiarius. De quibus Galen: *in primo Prorrheticorum text. 19.* ita habet: *Tremor igitur linguae accidit, debilitata propter siccam praedictae affectionis intemperiem animi facultate.* Convulsiones vero siccitatem musculorum ipsius, una cum capite affectorum, consequuntur; sicut & vox obtremiscit propter infirmitatem, quae ab humorum contracta est intemperie: praedicta autem haec omnia symptomata, quae ob siccitatis capitis intensiorem fiunt, mentis motionem fieri quoque indicant. Universis autem musculis induratis, linguam tremulam & balbutientem fieri, est perniciosius, quippe propter immoderatam eam, quae in cerebro facta est, siccitatem. At ne nostrum nos fallat praesagium, distinguendae sunt causae linguae tremulis & convulsae; siquidem veluti dictum est, si fiant immoderate siccatis musculis, ipsorumque capitibus ac nervis, exitiale profecto erit; & si in iisdem nervosis partibus, humore aliquo repletis, lingua tremat, & convellatur, non exitiosum: ex qua causa tremunt, & convelluntur non raro linguae in principiis morborum, propter humorum multitudinem; ut *Pythioni* contigisse scripsit Hipp. & quando crisis aliqua sit futura. Qui tremores & convulsiones inter iudicatoria signa merito recenseri debebunt. Sed de his alias, cum de praedictione a tremoribus & convulsionibus egerimus. Distinguiamus itaque de iis ad praesagium linguarum symptomata a siccitate profecta, quae perpetuo erunt exitialia, ab iis, quae repletionem fiunt: haec vel in principiis morborum fiunt, aut una cum signis decretoriis aliis; illa vero non nisi calidissimum siccissimumque morbum consequuntur.

Tremula
& convul-
sa quando
non exitia-
lis.

Alia
causa
est
tremor
linguae
propter
humorem
repletum

Alia
causa
est
convulsio
linguae
propter
siccitatem

Alia
causa
est
convulsio
linguae
propter
siccitatem

CAP. X.

De praedictione ex faucibus, & dorso.

FAUCES in gutturis inflammationibus, quos affectus Medici *Anginas* appellant, solent non raro magni momenti esse

esse ad præfagium, cum in iis affectibus optimum sit fauces tumidas & inflammatas spectari, quod morbum foras verti significent. De quo Hippoc. in lib. 3. *Prognosticorum*, ait: *Se-* Fauces
quid ad
præfagium
faciunt in
morbis.
curissimum vero est, si tumor & rubor quàm maxime foras vertatur.

At non semper, in acutissimis periculosisque anginis, satis est ad salutem præfagiendam, fauces rubentes ac inflammatas spectari, cum sæpius etiam in exitialibus appareant, ex magna sane inflammatione, nedum internas gutturis partes, sed quoque externas fauces, opprimente. Proinde optimum erit una cum faucibus, pectus, cervicem, aut collum rubrum ac maxime inflammatum spectari. Quam rem Hippoc. in eodem lib. ^b. text. 20. ita expressit: *Quibuscunque simul fauces rubent, & cervix, sunt hæ anginæ diuturniores, maxime vero ex ipsis servantur, si & cervix & pectus traxit ruborem, nec sacer ignis intro recurrat. Exitialissimas vero anginas esse, ac celerissime interimentes, ait ^c, quæcunque nec in cervice, nec in faucibus, conspicuum aliquid efficiunt, plurimum & doloris ac spirationis difficultatem inferunt.* De his doloribus Auctor Coac. præfag. ^d lib. 2. sect. 2. text. 43. ait: *Faucium dolores sine tumore, suffocantes: & Hippoc. in 4. Aphor. 34. Si a febre detento, tumore non existente in faucibus, strangulatio repente supervenerit, lethale.* Sed de his satis. Nunc ad dorsum descendamus, cuius quidem inspectio & ad naturam malignarum febrium cognoscendam, & non minus ad præfagium, Medicis omnibus est satis familiaris, & præsertim in febribus acutis.

Certum est dorsum in iis aliquando pustulis parvis, milio similibus, & aliquando maculis parvis, pulicum moribus persimilibus, aliquando magnis latisque refertum, conspici. Quod spectari, aliquando bonum, ubi natura præsertim critice excernit humores summe putridos; quandoque malum & exitiosum. Bonæ solent esse, cum pustulæ, tum maculæ ipsæ, si una cum signis coctionis appareant, quas omnino sequitur morbi allevatio. Ægroti enim ab ipsis erumpentibus maxime

Dorsum
quid ad
præfagium
in morbis.

^a pag. 45. lin. 20. 21. ^b pag. 45. lin. 12. & seq. ^c Paulo ante, lin. 4.
^d Text. 262.

me juvantur. Ex colore, rubra exanthemata meliora censentur, quæ sanguinis copiam, neque ipsum igneo calore exustum, denotent. Bonæ itaque sunt criticæ, quæ cum signis coctionis apparent, & quæ, cum inceperint, numero atque magnitudine augeantur. De quibus legitur in *Coacis præfagiis* ^a: *Quibus in febre continua pustulæ toto corpore excitantur, lethale, nisi superveniat purulentus abscessus.* Galen. scripsit in lib. 5. *meth. med.* In quadam pestilentia illos evasisse, quibus exanthemata nigra toto corpore multa confertim apparuerint. Raro tamen quicquam certi ad salutem prædicendam ex iis habetur; ubi plerumque exitalia signa sunt. Sunt vero perpetuo mala, cum malignissimam naturam morbi significant; pestiferorum enim morborum sunt indicia, quod & *Thucydides* non ignoravit, cum in ea sævissima pestilentia, quæ *Athenas* devastaverat, observavit, corpora eo malo infecta scatuisset his exanthematibus. Colore deteriores sunt lividæ & nigrae. Has enim maculas insignem humorum putredinem, & caloris extinctionem denotare, nos alias ostendimus. Cum ad copiam, parva intus recurrentia, & evanescencia exanthemata pejora existant, quod naturam cœpisse humores excernere, præ imbecillitateque non potuisse, denotet. De quibus Hippoc. in 1. *Epidem.* ^b dixit: *Exanthemata parva, & non pro dignitate excretionis morborum, & cito rursus evanescencia, mala.* Addamus pustulas, ac exanthemata, mala quoque esse parva, nec augescencia & pauca, quæ meminit Hippoc. in *Epidem.* ^c de *Sileno*, dicens: *Frigidus toto corpore sudor, papulæ eum sudore rubentes, rotundæ, parvæ, varis similes permanebant, nec abscessum efficiebant.* Demum perniciofa sunt, quæ una cum perniciosis signis erumpunt. Qualia in *Sileno* atque in *Critone* ^d moribundis apparuerunt.

^a Text. 114. ^b Sect. 2. pag. 946. sub finem. ^c Lib. 1. Aegr. 2. pag. 969. & 970.

^d Ibidem. Aegr. 9. pag. 985.

C A P. XI.

De prædictione ex hypochondriis, & primo de iis, quæ salutem significant.

Ex hypochondriis præfagium venaturi, primo quid nomine hypochondrii intelligendum sit, dicamus. Siquidem Gal. in 2. lib. *Aphor.* 35. scribit: epigastrium, id est, abdomen dividi in hypochondrium, præcordium, atque ventrem inferiorem, ὑπερὸν Græcis dictum; per hypochondrium vero eam partem intelligit, quæ a costis spuriis ad umbilicum usque pervenit; & clarius in lib. 2. *Prorrh.* scripsit, partes supra umbilicum utrimque ad latera, spuriis dictis costis subjectas, hypochondria proprie dici. Ex quibus dicamus & nos quoque, hypochondria, sive præcordia, ex partibus externis abdominis eas proprie dici, quæ nothis costis & iliis; (hæc vero in imo ventre inter costam & pubem (*Capari* Gal. vocat) posita sunt:) continentur, supra umbilicum, & in latus utrumque, aut partes cartilagineas supra loca inania sitas, quæ occupantur ab hepate dextra, a splene vero sinistra. Latius vero sumpta voce, interiora omnia sub hac regione comprehenduntur, quippe ventriculus, hepar, lien, septum transversum, quæ nomine hypochondrii intellexit Auctor *Prorrh.* cum in loco nuperime citato scripserit. *Febres ex hypochondriorum doloribus malignæ.* Et hæc, quod ad hypochondrii cognitionem spectat. Itaque per hypochondria dextram sinistramque abdominis partem, supra umbilicum, costæ spaciis subjacentem, intelligamus. Hæc primo sunt recte valentium similia, quæque optima existunt; secundo etiam, quæ non bona & dissimilia, quippe ipsorum tensiones, dolores, tumores, atque suppuraciones. De iis Hipp. in 1. *Progn.* ita habet: *Hypochondria autem optima sunt, si dolore vacant, si mollia & equalia sunt dextra ac sinistra parte.* Et merito sane, cum, ipsis ita se ha-

Hypoc-
hondrium
quid vo-
catur.

Hypoc-
hondria
optima
quænam.

^a Lib. 1. text. 56. ^b pag. 38. lin. 30.

habentibus, nullam partem in ipsorum regione contentam, quippe neque ventriculum, neque septum transversum, quæ hypochondriis continentur, læsam esse cognoscimus; quum in febribus acutis has partes recte se habere, non leve est optimi præfagii argumentum, impossibileque est aliquam partium illarum læsam esse, & hypochondria mollia esse, & absque dolore. Quare in acutis morbis optimum erit ad salutem prædicendam, hypochondria, ut dictum est, optima observari, quippe mollia, æqualia, dextra sinistraque parte esse, & dolore vacare. Ex crassis vero, & gracilibus Hippoc. in 2. libro *Aphorism.* 35. crassitudinem habentia commendavit, ita dicens. *In quovis morbo partes ad umbilicum & inum ventrem attinentes, crassitudinem habere, melius est: valde vero extenuari, ac contabescere, prævum.* Quare & hæc hypochondria crassitudinem habentia erunt bona. At optimum erit, prius in ægrotis nos perspecta habuisse hypochondria, qualiacunque sint; siquidem sæpius in recte valentibus & inæqualia, & non æque mollia observentur. Quare nedum ea, quæ optima sunt, salutem præfagient, sed quandoque inæqualia, tensa (modo recte valentium sint similia) idem ostendent: attamen non æque bonum erit tensa, & inæqualia (etsi recte valentium similia sint) spectari, veluti mollia, æqualia, & doloris expertia. Illa vero, quippe tensa, inæqualia, in tumorem elata, atque dolentia, perpetuo mala sunt, ni talia critice apparuerint; sæpius enim fit, ut, priusquam aliqua crisis fiat, hypochondria vel tendantur, vel in tumorem eleventur, aut doleant. De criticis tensionibus hypochondriorum Auctor *Prorrheticorum* in libro *tertio* text. 55. ita scripsit: *Ventris quoque palpitationes cum hypochondrii tensione sublonga, & tumente, sanguinis indicant eruptionem.* Et paulo post ^b: *Hypochondrii tensio cum capitis gravitate & surditate, & quæ splendorēs perturbant, sanguinis denunciant profusionem.* In *tertio* vero de *crisibus* cap. 12. Galen. ait: proprium signum fluxuri sanguinis e naribus esse præcordiorum tensionem sine dolore; & cum dolore, non fluxurum sanguinem, sed inflammationem testari.

Ex

Hypoc-
hondrio-
rum criti-
cæ tensio-
nes.

Ex quibus colligimus tensionem hypochondriorum sine dolore, & aliquando etiam, præ multa tensione ex copia sanguinis dolores, vel hebetudines oculorum subire, vel splendores oculis obversari, aut caput grave esse, aut surdos fieri ægrotos, & denique faciem rubram seu coloratiorem obtinere, ut Galen. *in tertio de Crisibus text. 25.* & *in libro de præsag. ad posthumum scripsit*; & Auctor *Prorrhetic^a in tertio libro text. 27.* Criticam esse, & particulatim sanguinem e naribus fluxurum significare. Parotidem vero tensionem hypochondriorum, cum æstu anxioso atque capitis dolore, significare, notavit Auctor *Coac. Præfagiorum^b in libro 3. text. 66.* Hipp. vero *in lib. 1. Prognost.^c* de futuris criticis abcessibus ab hypochondriorum tensionibus judicandis, ait: *Abcessus fiunt hi in locis infernis, quibus circa ilia inflammatio fatiget; illi in supernis, in quibus ilia molliora & sine dolore persistunt.* Ex quibus liquido nobis constat, hypochondria, vel etiam tensa aliquando, optima esse, quatenus criticæ evacuationis nobis futuræ sunt indicium. Eodem modo & de ipsorum tumoribus dicendum; quanquam raro tamen tumores quicquam boni ad prædictionem habere videantur. Nihilominus de iis Hippocrat. *in 1. Prognost.^d* ait: *Si vero mollior tumor est, nec dolet, & pressus digitis cedit, diuturniorem efficit judicationem, ac minori cum periculo est.* Quod clarius ^e. *Atqui tumores molles & indolentes tardius judicantur, & minus periculi denuntiant:* & Hipp. *in 1. Prognost.^f* Tumor, qui in ventre fatigat, minus facit abscessum, quam qui in iliis. Sanguinis vero fluorem maxime de supernis sedibus expectare oportet; & rursus *in Coacis Præfagiis^g* ait. *Ab hypochondriorum tumore biliosis spiritus magnus ac febris acuta parotides emovet,* quod in iis biliosi humores ferantur sursum. Dolores itidem hypochondriorum critice fiunt, sanguine sursum copiosius hypochondria distendente. Signa sunt, ut dictum est, febris acuta, capitis gravitas, aut sur-

^a Lib. 1. text. 144. 146. 147. confer & *Prorrhet.* lib. 2. pag. 110. & 111.

^b Text. 289. ^c pag. 43. lin. 14. ^d pag. 38. lin. 50, 51. ^e Paulo post, lin. ult. ^f pag. 39. lin. 1. ^g Text. 290.

Hypoc-
hondrio-
rum dolo-
res non
mali.

332 PROSPER ALPINUS (Lib.V.)

surditas, aut oculorum hebetudo, facies rubra. Addamus dolores quoque hypochondriorum non malos esse, si postea febris supervenerit. De quo dolore in lib. 6. Aphor. 40. Hippocr. ita habet: *Quibus dolor circa hypochondria fit, absque inflammatione, his febris superveniens dolorem solvit.* Et in Coacis præfagiis ^a ita habet: *Cæterum præcordiorum dolores ac tumores, si fuerint recentes, & non cum inflammatione, solvit murmur in præcordio obortum, & maxime si pertransierit cum stercore, & urina ac flatu.* Itidem ex abscessibus suppuratis boni sunt, qui foras erumpunt, & si quam minimum (ut placuit Coac. præfag. Auctori in eod. lib. ^b) loci occupent, & si in acutissimum conum colligantur: qui de iisdem suppurationibus postea ait: *At in iis, quæ rapiuntur intro, optima sunt, siquidem nihil tumoris, doloris & caloris alieni foras edant in superficiem. Quæ vero suppurationes his contrariæ sunt, pessimæ.* Atque hæc de bonis hypochondriis. Nunc de malis agamus, quæque exitium in ægrotis prædicent.

C A P. XII.

De malis hypochondriis, quæ mortem in acutis morbis præmonstrant.

HYPOCHONDRIA in acutis morbis tensa, dura, dolentia, inæqualiaque, mala esse, tradidit Hippocrat. in 1. libro Prognost. ^c text. 30. non minus & ipsa extenuari, malum esse, & contabescere prævum, in libro secundo Aphorism. 35. Ceterum, ut clarius rationis tensorum hypochondriorum, durorum, & ipsorum dolorum, abscessuum, suppurationum (quæ omnia malum portendunt, modo mala alia signa conjungantur) notitiam assequamur, de his omnibus figillatim, deque causis ipsorum agendum, antequam præfagium ex iis indagemus, merito duximus. Horum siquidem assecutis, tum causis ignoratis, utique de præfagio rectum iudicium facere nequimus. Hanc rem itaque declarabimus ab hypochondriorum tensionibus

^a Text. 281. ^b Eodem. text. ^c pag. 38. lin. 32.

bus inchoantes. Tenduntur itaque hypochondria, aliquando cum tumore ac duritie, ita, ut tactui dura appareant; aliquando citra tumorem, ita, ut, etsi tensa videantur, tamen vacua existant, quas tensiones Gal. vacuas, submolles, citra tumorem vocat. Hippoc. vero de his tensionibus aliquando ait, veluti in *Hermocrate*^a: *hypochondria molliter contendebantur*: aliquando *tensiones submolles* vocat, & nonnunquam hæc *hypochondria sublimia* appellat, uti in *Erasino*^b fecit. Hæc hypochondria habent quidem tensiones, sed vacuas, atque citra ullum tumorem durum. Quod ad figuram etiam attinet, tensiones aliquando oblongæ, quales musculorum rectorum abdominis, aliquando latæ, aliquando rotundæ ad lunæ figuram, quales hepatis tumores repræsentant. Cum duritie vero, seu tumore duro, hypochondria tenduntur, ab inflammatis, aut musculis, aut hepatis convexa seu gibba parte, aut liene, aut ventriculo ipso, a flatulento autem spiritu, vel a copioso sanguine musculis repletis. Hæc sine duritie etiam tensio sine dolore est, uti in multis, quibus per nares sanguis copiosius erupit, observatur: a flatu tensio est sine duritie, & sine gravitate: a copioso vero sanguine neque sine duritie, neque sine gravitate est: ab inflammatione demum, ut dictum est, tensio est cum tumore, modo inflammatio musculos exterius occupet, aut hepatis convexam partem, aut lienem, aut denique ventriculum: atque hæc est tensionum ratio. Sed age, hanc rem declaremus propterea, quod dictum est ab inflammatis his visceribus tendi hypochondria cum duritie, ex quo perpetuo videtur, hanc tensionem ab ea causa proficisci. Hoc etsi verum sit, quippe per omnem tensionem cum tumore, seu duritie, atque dolore, indicari viscerum inflammationem; tamen hoc quoque ex Galen. doctrina verum erit, plures tensiones non duras, sed molles, id est, ut Galeno videtur, vacuas, inanes, sublimesque, citra viscerum inflammationes fieri: de quibus quidem tensionibus utile erit paulisper accuratius agere. Tensiones itaque molles, seu vacuas,

Hypoc-
hondri-
orum ten-
siones ma-
læ,

^a Lib. 3. Epidem. Ægr. 2. pag. 1062. ^b Ibidem lib. 1. Ægr. 8. pag. 984.

Hypoc-
hondria
sublimia
quænam
dicta.

cuas, seu inanes, seu citra tumorem, quæ nomina idem explicant, fieri aut viscerum internorum inflammatione, aut siccitate principii nervorum, ad septum transversum venientium: hoc modo hypochondria sursum trahuntur, meritoque Hippoc. aliquando hæc sublimia vocat: illo modo tenduntur quidem, sed cum intus visceris inflammatio nos lateat, nullus tumor vel durities existit. Galen. in 3. Epidem. com. 2. text. 1. scribit: *hypochondriorum mollem venientiam significare aliquod viscus esse inflammatum, quippe aut jecur, aut septum transversum, aut lienem. Et in primo Epidemiorum, de Sileni tensione in hypochondriis agens, scribit: septi transversæ inflammatione hypochondrium per continuitatem sursum trahi, contendique absque tumore. De hac tensione in libr. 3. Epidemiorum, ita habet: Ac si ita diceret dextrum hypochondrium intendebatur, sed citra tumorem, vel quia non magna fuerit jecoris inflammatio, vel infimis partibus duntaxat, quibus ventrem complectitur, cum gibba nondum una cum infimis in tumorem essent elata. Quod Hermocrati contigit. Ex quibus constat fieri in hypochondriis tensionem mollem, id est citra tumorem ex inflammatione septi transversæ, jecoris atque lienis, sed jecore inflammato non toto, neque magna inflammatione affecto, sed aut parva, aut tantum infima ejus parte inflammata. Ex quo tactu primo occurrens gibba nondum inflammata, apparet tensio citra tumorem & mollis. Sed hæc tensio nunquam toto jecore inflammato apparebit, vel magna affecto inflammatione. Diximus hanc ipsam tensionem fieri quoque non solum ab inflammatis visceribus, sed & a magna quidem exsiccatione. Quas causas Galen. in primo Prognost. text. 30. ita complexus est. Quandoque enim intenduntur ilia sine inflammatione proprie nominata, aut propter vehementem siccitatem non solum in illa parte, sed etiam in septo transversæ, costis, membrana, præcordiis; aut propter inflammationem, cum tumore, ipsorum in iliis musculorum consistentem sine inflammatione proprie vocata quæ quidem tumor dolens est. Sed has tensionis mol-*

mollis causas, vel etiam clarius in libr. 3. Epidemiorum com. 3. text.

1. Galen. ita expressit: *Hypochondrium tenditur, ubi a septo transverso vicinæ partes trahuntur.* At ipsum tenditur septum transversum interim in pleuritide ob inflammationis magnitudinem succingentis membranæ costas; interim ob originem nervorum, ad se nervos, qui ad septum transversum pertinent, attrahentem; interim vero per suam ipsius inflammationem.

Atque hæc erant de tensorum hypochondriorum causis præmittenda, quibus perspectis nunc ad prædictionem descendimus. Hippocr. itaque in 1. lib. Prog. ^a text. 39. Ait: *tumorem*

durum, & dolentem in utroque hypochondrio, aut in dextro,

esse pessimum. Talem quoque significare, affirmavit, ab initio mortem brevi fore. Galen. vero in comm. intelligit per tumorem, inflammationem, jecur, aut ventriculum, aut lienem ob-

fidentem, ex qua plures cum cito intereunt, præsertim ubi magna est; sed præsagii judicium alia signa pernicio-
Hypoc-
hondrio-
rum tensi-
ones duræ
pernicio-
sæ.

firmabunt. Sed ubi tumor ex musculis inflammatis fit, raro mortalis æstimatur. Sed Hippocrates priorem sententiam, in

qua ait, *ab initio tumorem durum cum dolore brevi mortem præ-*

nuntiare, paulo post ita limitasse visus est, quod non nisi magnus, & non quivis mortem præsagiat, neque semper.

Quod ita habet: ^b text. 40. *Quicumque ergo tumor dolens, durus*

& magnus est, periculum mortis brevi fore significat. Quasi di-

xerit, hujusmodi tumores, id est viscerum inflammationes, si interimere ægrotos debeant, cito id facere; nam diu cum du-

rant, suppurationem potius, quam mortem denotant futuram, quod paulo antea Hippocrates tradiderat, hisce verbis: *si fe-*

bris vigesimum transcendit diem, & febris detinet, & tumor non

desistit, in suppurationem verti contingit. Quare tumores cum dolore in hypochondriis, qui non ex inflammatis musculis, sed

aut jecore aut ventriculo sunt, periculosi, præsertim si magna inflammatio.

At hujusce præsagii judicium confirmabunt signa illarum inflammationum pathognomonica, tum morem significantia,

quæ

Non mi-
nus &
submolles
citra tu-
morem.

quæ postea apparent; pernicioſa enim exitium prædicant, qualia Hippocrates vidit in *Apollonio*: De quo in libro tertio *Epidemiorum*, Comm. 3. ^a text. 84. ita habet: *Somni non aderant, inflatio mala, magna fitis, comatosus erat, hypochondrii dextri elevatio cum tumore, extremæ partes undique subfrigidae, aliquantulum delirabat, omnium obliſcebat, quæ locutus eſt. mente movebatur.* Non minus pernicioſæ ſunt hypochondriorum tenſiones ſubmolles citra quippe tumorem; quum oſtenderimus aut nobilium viſcerum inflammationem, aut maximam ſiccitatem principii, vel nervorum ad ſeptum tranſverſum deſcendentium, aut membranæ coſtas ſuccingentis, pleuræ vocatæ, ſignificare. Ceterum hæ tenſiones per ſe ſolum, tametſi perpetuo malæ ſint, nunquam exitium prædicunt, niſi alia prava una illuxerint ſigna. Quando non omnes inflammato jecore, aut ventriculo, aut ſepto tranſverſo, moriantur. Quare neceſſe erit, ut reliqua ſigna conſulam; quæ ſi mala fuerint, ac ex lethalibus, proculdubio mortem poterimus prædicare. Quales tenſiones fuere obſervatæ in *Sileno* ^b, *Hermocrate* ^c, *Philista* ^d, adolescente *Melibææ* ^e, & adolescentulo, qui in mendacium foro decumbebat ^f, quibus cum ſubmolliter hypochondria tenſa eſſent, una quoque ſigna mala & lethalia affuerunt.

Hypoc-
hondrio-
rum dolo-
res quinam
lethales.

Eodem modo hypochondriorum dolores cum tenſione prædicta, & malis ſignis, lethales eſſe ſolent, veluti *Uxori Dromeadai* ^g contigit, in qua tertia die hypochondrium cum doluerit, habebat urinas craſſas, turbidas, non reſidentes, & ſudores frigidos, quæ omnia lethalia exſiſtunt. De eo vero, qui caleſcens cœnavit, ita habet Hippocrates ^h. *Quidam caleſcens cœnavit & potavit largius, vomuit cuncta. De nocte febris acuta, præcordiorum dextrorum dolor, ſubmollis in partibus externis inflammatio, noctem moleſtam duxit. Urinæ primo rubræ, craſſæ, quæ depositæ non reſidebant, lingua præarida, non admodum ſitibundus. Quæ in ipſo ſigna fuerunt pernicioſiſſimæ ac lethaliſſimæ inflam-*

^a Ægr. 13. pag. 1111. ^b Lib. 1. Epidem. Ægr. 2. pag. 969. ^c Epidem. lib. 3. Ægr. 2. pag. 1062. ^d Ibidem. Ægr. 4. pag. 1070. ^e Ibidem. Ægr. 16. pag. 1117. ^f Ibidem. Ægr. 8. pag. 1076. ^g Epidem. lib. 1. Ægr. 11. pag. 987. ^h Ibidem. Ægr. 12. pag. 988.

flammationis, qua cito extinctus est. Auctor vero *Prorrheticorum*^a, in libro secundo, text. 2. scribit: *Febres ex hypochondriorum doloribus, malignæ*; sed Galen. ait: non omnes, sed ex tantum, quæ inflammato aliquo viscere suscitantur: sed neque omnes esse malignas, sed acutas malignas esse, alia signa prava demonstrabunt. Addamus huiusmodi cum tensiones, tum dolores, esse pravae ac lethales, si ab aliqua satis copiosa evacuatione adhuc perduraverint. De quibus in *Coacis præfag.*^b legitur. *Dolores, qui in hypochondriis incidunt, tum alias pravi sunt, tum si inde alvus perfluit.* Quod in nuper citatis ægrotis videre est, namque in *Sileno*^c cum tensione hypochondriorum fuerant dejectiones tenues subnigræ, & *Erasinus*^d cum sudore habuit tensa hypochondria; atque hæc est tota ratio prædicendi ex tensionibus malis hypochondriorum. Malæ quoque sunt suppurationes hypochondriorum, in quibus alvi copiosæ dejectiones, cum magnis fastidiis, syncope, vomitibus, atque omnium maxime febre nihilo diminuta, minimeque ægris exinde juvatis. Diximus eos tumores suppurari, qui diutius duraverint cum febre, ex Hippocr. qui in 1. *Progn.*^e text. 35. ita habet: *Si vero viginti dies transgrediatur tum febris detinens, tum tumor non confidens, ad suppurationem convertitur.* Et paulo post^f ait: *Si vero transgrediatur sexaginta dies febris & tumor non confidat, suppuratum fore significat & hunc, & eum, qui in reliquo ventre est eodem modo.* De horum prognostico agit Auctor *Coac. præfag.* § in lib. 3. sec. 2. text. 9. & 10. ita dicens: *Inter abscessus lethales sunt, e quibus introrsum erumpunt; reliquorum vero suppurationes ex iis, quæ foras erumpunt, maxime laudabiles, si quam minimum loci occupent, & si in acutissimum conum colligantur. At in his, quæ repunt intro, optimæ sunt, siquidem nihil tumoris, doloris & caloris alieni foras edant in superficiem. Quæ vero suppurationes his contrariæ sunt, pessimæ.* Quare ex his adde, ad cognoscendas malas suppurationes, in hypochondriis tumorem, vel dolorem, vel calorem sentire, indi-

Hypoc-
hondrio-
rum sup-
purationes
quam
malæ.

^a Lib. 1. text. 56. ^b Text. 284. ^c Lib. 1. Epid. Ægr. 2. pag. 969. ^d Lib. 1. Epidem. Ægr. 8. pag. 984. ^e pag. 38. lin. 44. ^f Ibidem, lin. 53. ^g Text. 281.

indiciū esse latentis, non sublatae, inflammationis. Si itaque à suppuratione tensa adhuc maneant hypochondria, minimeque laxentur, adhuc magis, si doleant etiam & caleant, pravam est, ac lethale: omniumque maxime exitium prædicendum erit, si nedum copiosa puris excreti vacuatio ægrum juverit; atque exitiosissimum, si ipsi in pejus labantur. Hæc enim vacuatio erit ex judicatoriis, non judicantibus, lethalis, eoque magis, si virium languor, aut aliud signum pravam una illuxerit: & hoc est prælagium suppuratorum hypochondriorum. Sed unum dicamus, quo cognito finem huic capiti imponeamus, quippe Hippocr. in primo libro prognosticorum ^a, text. 31. & 32. scripsisse: *Si vero pulsus in hypochondriis insit, perturbationem significat, aut delirium.* Verum oculos talium conspiciari oportet; si enim crebro obtutus movetur, expectanda insania est. Quod in Coacis ^b prælagiis ita confirmatur: *Pulsus in hypochondriis, cum perturbatione, delirium portendit, & magis, si oculi crebrius moveantur.* Atque hoc fit virisimile, aut propter septum transversum inflammatum, aut propter humorem effervescentem, ex quo flatus multi suscitantur, qui copiosius in caput ascendentes, ac membranas cerebri calefacientes, & mordentes, delirium faciunt. Hujusmodi vero pulsus plerumque malus, etsi aliquando bonus, ubi crisin antecedit, qui criticis signis a malo distinguitur. Cum vero una cum ipso alia prava adfuerint signa, mortale esse id, affirmandum, de quo in 3. Coac. ^b prælag. sect. 2. text. 14. *Oris ventriculi dolor cum hypochondrii pulsatione, refrigerata febre, malum, tum alias, tum si tenuis sequatur sudor.* Atque hæc de malis hypochondriis dicta sufficiant. Superesset quoque agendum de prædictione ex hepate atque liene, sed quoniam ea, quæ in ipsis exterius ad prognosticum considerantur, fere omnia nunc dicta sunt, idcirco nihil aliud de his scribemus.

^a pag. 38. llo. 34. ^b Text. 282. ^c Text. 283.

C A P. XIII.

De prædictione ex ignobilibus corporis partibus.

PARTIUM corporis, cum nobilium tum ignobilium, observatio in acutis morbis plurimum ad prædictionem juvat; & merito sane, ut Galen. placet, cum nobilia membra diu graves morbos ferre nequeant: ipsis enim gravi morbo vexatis facultates omnes diminui, & tolli, cuique nostrum est manifestum. In acutis morbis, humoribus putridis ad nobilia membra motis, & ipsa obsidentibus, mors sequi solet, iisdemque a nobilibus ad ignobiles compulsis, salus. Hinc Hipp. dixit acutorum morborum non omnino certas esse prædictiones salutis & mortis, quod incerti simus, ad quam partem corporis, vel nobilem, vel ignobilem, præsumma putredine cum tenuissimi, tum turgentes, moveri debeant. Hoc unum certum est, si transmittantur ad principem partem, magnum vitæ periculum parare, & plerumque mortem; & si ad ignobilem, a principibusque remotam, salutem. Ex quo omnium harum partium in acutis morbis observatio Medicis ad præsagium faciendum, nedum utilis, sed quinimo necessaria erit. Per partes vero principes communiter has intelligimus, Partes principis quænam. quippe cerebrum, hepar, cor, ventriculum, gulam, asperam arteriam, pulmones, septum transversum, intestina tenuia, pleuram, membranam costas pectoris succingentem. Has postremas principes atque nobiles fecimus, quod aut principibus proxime serviant, aut quod sint proximæ, aut quod propter colligentiam partium cum principibus magnam habent convenientiam. Non principes, sed ignobiles sunt cutis partes extimæ, Ignobiles quænam. extremæque, post aures, sub alis, & inguine. In iis itaque omnibus utile est, in acutis morbis quicquam videri, quod ad ipsas morbum decubuisse nobis significet. Hujusmodi denotant, dolores, diu durantes, critici, de quibus accurate in 2. libr. egimus, & quomodo aliquando in partibus ignobilibus salutem critice demonstrent; tumores itidem, in cute oborti, V v 2 diu

diu persistentes, & in cruribus, pedibus, ac in aliis partibus, a principibus remotis, optimi sunt, modo critice apparuerint, quippe conspectis coctionis signis. De quibus Hipp. in 2. lib. Progn. ^a text. 67. ait: *Abscessus si in cruribus erumpit in pulmonia vehementi ac periculosa, omnis utilis est*: & Galen. In Pulmonia vehementi abscessum erumpere in cruribus, prorsus bonum censetur, siquidem maxime vera sententia Hippoc. est 2. libr. de morbis vulgaribus ^b inscripta, de bonis abscessibus, ut optimi sint, si deorsum quam longissime a morbo absistant, sed potissimum, si cum coctione pariter erumpant. Hac eadem ratione commendantur tumores in cruribus, in inguine, testibus, sub axillis, atque post aures critice apparentes, de quibus nos posterius singulis accuratius. Commendantur etiam, ut dictum est, pustulae, exanthemata, variolae, morbilli, pruritus scabiesque, si modo, ut dictum est, signa coctionis in excrementis praecesserint. Veluti haec non critice, sed symptomatice conspecta, in quibusvis partibus ignobilibus mala sunt, quod vi morbi, non naturae, prodeant. Sed de iis singulis accurate agamus, ubi de praedictione ex tumoribus omnibus sermonem instituerimus. Nunc sufficiat dixisse in acutis morbis saepius glandulas post aures inflammari, & intumescere, quas *parotides* Medici appellant, aliquando sub axillis, & non raro in inguinibus, atque etiam testes exinde intumescere. Qui tumores aut principio febris apparentes, aut ipsos si febris sequatur, pravum est, morbumque malignum ostendunt; si vero cum humorum coctione erumpant, minus malum, & plerumque salutare significant: nimirum quod naturam nobilia viscera exonerasse, protrudendo noxios humores ad has ignobiles partes, sint indicio. Optimi vero sunt, qui diu durant, retitudinem servant, augentur, sed qui tamen ad nimiam non venerint magnitudinem, neque minores sint, quam debeant. Hi enim pessimi existunt, non minus & qui paulo post intus recurrerint, atque evanuerint: sed de his, ut dictum, alias uberius loquemur. Hinc extremas corporis partes ad praedictionem consideremus.

^a Pag. 43. lin. 18. ^b Sect. 1. pag. 1002.

CAP. XIV.

De prædictione in acutis morbis ab extremis partibus.

PARTES extremas vocat, Galen. in Com. 4. libr. 2. Progn. Hippoc. aures, nares, manus atque pedes. Hæ partes solent in acutis morbis sæpius magnam partem præfagii habere. Quando nunquam mori hominibus contingat, his partibus nihil a naturali statu mutatis: necesse est enim in moribundis, ut hæ partes refrigerentur, & colore livecant & nigrescant; atque etiam in multis manes pedesque indecore moventur. Ex quo extremorum caliditas in acutis morbis nunquam mala, veluti frigiditas perpetuo mala, pessimaque, ubi interiora calent, & maxime sitiant. Quod Celsus ab Hippocrate depromptum ita expressit. *Cui, febre æque non quiescente, exterior pars friget, interior sic calet, ut etiam sitim faciat, lethale.* Hoc signum cum aliis malis esse lethale, in 2. libro, in quo de extremorum caliditate & frigiditate accuratissime egimus, ostendimus. Summe exitiosum vero erit (quamvis perpetuo extremarum frigiditas in continuis febribus sit timenda) frigus extremorum, vix recalcenscens, aut nunquam; omniumque maxime, si una partes liveant, & nigræ appareant.

De quibus Hippocr. in 1. Epidem. Comm. 1. ^a text. 28. *Frige-
bant his multum extremitates, ac vix calor his revocari poterat,
& paulo post ^b: Multum vero frigus erat, & vix eis calor revo-
cari poterat.* Quod in Philisco moribundo fuit observatum,
de quo Hipp. in 1. Epid. ^c *Extremitates undequaque frigebant,
nec jam ad calorem illæ amplius redibant.* Sed hæc satis de fri-
giditate partium extremarum; qui hanc rem perfecte habere
cupiunt, videant cap. 15. lib. 2, in quo de hac re nos fusius.
Eodem modo de colore dicendum; optimus enim color recte
valentium similis erit; nonnunquam rubeus ac inflammatus,
si critice sanguine ad extremas partes decumbente fiat. Om-

Extremo-
rum calidi-
tas in acu-
tis morbis
nunquam
mala, com-
trafrigidi-
tas.

Extremo-
rum color
quinam
optimus,
nium

^a pag. 940. ^b Pag. 945. in medio. ^c Ægr. 1. pag. 966.

Manus &
pedes in-
decere
moti &
agitati ma-
li.

Pedes fri-
gidus nu-
dos habe-
re, malum.

Invere-
cundia in
acutis
morbis,
mala.

nium pessimus ac exitialis est lividus atque niger, de quibus quoque superius in hoc libro abunde dictum est. In acutis itaque morbis; extremas partes nigras aut lividas spectari, exitiale est; cum aut caloris extinctionem, aut summam humorum putredinem denotet, ut alias a nobis demonstratum. Hos colores in extremis vidit Hipp. in *Philisco* ^a, *Sileno* ^b moribundis. De illo dixit: *Frigida sudavit, extremitates lividae; & de Sileno: Sexto circa caput parum sudavit, extremitates frigidae, lividae, multa jaetatio.* Manus etiam atque pedes indecore moti, & agitati damnantur ab Hipp. de illis in *libr. Progn.* ^c scripsit: *Qui in febre acuta, aut delirio, aut pulmonia, aut capitis dolore, manus subinde ob os fert, aut colligit festucas, aut de veste evellit pilos, aut de pariete stipulas carpit, id omne malum, exitialeque est.* Non minusque pedes, non calidos, nudos habere, de quo signo in *eodem libr.* ^d dixerat. *Si vero nudos habeat pedes nec admodum calidos, ac manus, collum & crura dispergat inaequaliter, malum est; significat enim inquietationem.* Quando etiam homines modesti, ac praesertim mulieres, pudenda coram astantibus denudant, pessimum est, aut enim delirium, aut extinctionem facultatis denotabit. Atque haec obiter de praedictione ab extremis partibus, de qua re in secundo libr. nos accuratius egimus.

^a Epidem. lib. 1. pag. 966. Aegr. 1. ^b Ibidem. pag. 969. Aegr. 2. ^c Pag. 38. lin. 1. & seq. ^d Pag. 37. lin. 43.

FINIS QUINTI LIBRI.

PROSPERI ALPINI

LIBER SEXTUS.

CAP. I.

*De quibus sit agendum in hoc libro, ac primo de prædictione,
ex coctione atque cruditate excrementorum.*



U M potentia naturalis a quatuor, ut etiam dictum est, functionibus robur ac infirmitas innoteſcat, omniumque maxime ex alteratrice ſeu concoctrice, atque excretrice; quia ad has referuntur coctiones omnes excrementorum, & excretiones, quas Medici *crises* appellant, atque ipſa non minus excrementa, quorum quidem omnium obſervatio magnam præſagii partem nobis perſpectam ac cognitam reddit: itaque in hoc libro, ut jam captam prædicendi methodum ex naturali facultate proſequeremur, de coctionibus, cruditatibus, excretionibus, diebus criticis atque criſibus ſigillatim a ſingulis cum excrementis, tum ipſorum excretionibus, Prognosticum indagandum duximus. Exordiemurque a prædictione ex coctione atque cruditate excrementorum, quæ ita ad prædicendi rationem faciunt, ut ſine ipſorum cognitione nemo poſſit quicquam certi de ægrotantium ſalute vel morte aſſequi. Quod, ut probe cognolcatur, inprimis quid coctio ſit, & quid cruditas, quotupliciter accipiat a Medicis, atque quomodo fiat, intelligendum eſt. Galen. in lib. 1. Epidem. de coctione ita habet. *Concoctio enim quædam eorum, quæ præter naturam ſunt, eſt ipſa maturatio morbi. At ipſa coctio in coquentis ſubſtantiam deductio quædam eſt ejus, quæ coquitur.* Hanc clarius Galen. in 3. de natura hum. in text. 4. & in lib. de ſympt. diff. cap. 4. expreſſit, quid ſit, nimirum dicens; eſſe ciborum alterationem in propriam & convenientem qualitatem ejus, quod nutritur, quam Græci πέλιν

Coctio
quid &
quotupliciter

vocant. Hanc veram Medici ac propriam coctionem vocant, quam ad prædictionem Medici ita non considerant, veluti alteram, quæ penes excrementa biliosa, & summe putrida attenditur, quæ est alteratio non ciborum, sed noxiorum humorum, in qua paucum est, quod in alimentum mutetur, vel nihil, quam Medici in morbis acutis maxime ad prædictionem spectant. Qua dicimus morbum habere excrementa concocta & cruda. De qua Galen. *in 2. de vict. rat. in acutis* in hunc modum: Nempe biliosa cruda ita appellavit, quoniam & excrementorum coctionem appellat; quanquam mutata nutrire non possunt, ut bilis utraque, & qui Græcis *ιχῶρες* dicuntur. Veruntamen, quoniam & talia evincit natura, cocta quidem vocare consuevit Hippocr. excrementa hujusmodi, quæ a natura ipsa evicta sunt, cruda vero, quæ non sunt evicta. Galen. *In 6. Epidem. comm. 2. text. 9.* concoctionem biliosorum humorum vocat, mutationem in optimam qualitatem, & mediocre quoddam temperamentum, & *in 2. de vict. rat. in acut. text. 14.* scribit concoctum omne dici, vel quod a calore naturali mutatum nutrit, vel si non nutriat, quod a natura devictum sit mutatumque in suum naturalem statum; ut bilis, quæ in homine sano erat pallida, parumque acris, flava & summe acris facta & multum foetida, concocta dicitur, ubi minus acris, minus colorata & foetida reddita est. Fiunt vero hæc concoctiones biliosorum putridorumque humorum naturâ, atque cruditates, morbo prævalente naturæ, ut Galen. *in libro, de constit. art. med.* docuit. Sed nunc ex ipsis præfagium in morbis perscrutemur. Cum itaque dictum sit, coctiones in excrementis naturam prævalentem demonstrare, inde affirmabimus nihil magis salutem nobis significare, quam excrementa videri concocta. Proinde Galen. *in libr. art. medicinalis, cap. 83.* coctionem esse ex salubribus signis statuit; propterea etiam *in primo lib. Aphorism.* dixit: *Signa coctionis perpetuo bona & nunquam mala,* & Hippocrat. *in Epidem. text. 45.* ait: *Maturationes excrementorum omnes, undique tempestivæ aut bonæ,* &

Conco-
ctiones bi-
liosorum
& putri-
dorum hu-
morum,
Semper
bonæ.

(Cap. I.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 345
 & postea: *Coctiones celeritatem portendunt judicii, securitatemque salubrem.* & Galen. in 1. libro de Crisib. cap. 18. dixit: coctiones signa nunquam male apparere: tantique hoc signum est ad prædicendam salutem momenti, ut Galen. in lib. de constit. art. med. nuper citato, affirmaverit, hoc omnibus commune esse, nunquam morbum solvi posse, nisi prius in excrementis coctionis signa conspiciantur. In morbis, ventrem occupantibus, oportet concocta alvi excrementa videri, de quibus Hippocr. in 2. Prognost. ^a *Alvi excrementum optimum est, quod molle atque conjunctum est, quodque ea hora exierit, qua tempore sanitatis consueverat, quantitate vero, quæ sit pro ratione cibi assumpti; tali enim existente dejectione, inferior venter sanus est.* Galen. addidit, subruffumque debere spectari nec admodum grave olens. Eodem modo in acutis febribus, inflammationibus hepatis, ventriculi, diaphragmatis, lienis, urinæ concoctæ spectabuntur, si ad salutem tendat morbus, de qua etiam in Prognosticis ^b: *Urina optima est, si candidum sedimentum fuerit, læve & æquale per omne tempus, dum morbus judicetur. Securitatem enim ac morbum fore brevem significat.* In morbis vero pectoris & pulmonum sputa concocta excerni debent, de quibus Hippocrat. in eodem 2. Prognost. ^c text. 43. ita habet, *Sputum vero in omnibus doloribus, qui sunt circa pulmonem & costas, cito prompteque expui convenit, & flavum sputo valde permixtum apparere.* & Galen. in 1. lib. Aphorismor. dixit, sputum concoctum esse album, læve, æquale, non admodum vel tenue, vel crassum, quodque facile exspuitur. Atque hæ notæ sufficerent pro cognoscenda coctione in urinis, dejectionibus, atque sputis. De his posterius & de omnibus quoque excrementis nos accuratius. Colligamus itaque coctiones excrementorum nunquam malas, sed perpetuo bonas esse. Addimus concoctionem usque adeo ad salutem prædicendam facere, ut omnia, nedum bona signa, una cum ipsa coctione conspecta, salutarem morbum demonstrent, at quinimo etiam mala cum signis coctionis non sint timenda.

Vi.

^a Pag. 39. lin. 54. ^b Pag. 40. lin. 30. & seq. ^c Pag. 41. lin. 13.

Vigiliæ enim, deliria, vertigines, comata, dolores, convulsionēs, tremores, anxietudines, respirationes difficiles, atque alia, quæ per se mala existunt, cum signis coctionis, salutaris futuræ crisis solent non raro esse indicia. Omnes itidem excretiones, post coctionem apparentes, salutares existunt, a naturaque prævalente fiunt, ut Galen. in primo Epidem. com. 2. text. 45. ita docet: *Quando igitur post morbi coctionem aliquis humor vitiosus excernitur, tunc corpus a natura expurgatur.* Et paulo post: *Et propter hoc atra bilis & alius omnis hujusmodi humor, ubi signa coctionis in morbi processu apparuerint, bonam significant evacuationem:* Ex quo merito Hippocr. in quarto, de Vict. rat. in acut. text. 10. dixit: *Et si e naribus fluxerit sanguis, solvitur ægritudo, atque si sudores supervenerint judicatorii legitimi, cum urinis albis, crassisque & levibus subsidentibus.* Sed dicet aliquis, quo tempore morborum conspiciuntur coctionis signa? Non principio; cum hoc tempore morbi plane crudi existant: non etiam augmento, quod tunc imperfectæ conspiciantur coctiones: restat, ut in statu, quo tempore natura humores coxit. Ex Galen. in primo Aphorism. 22. scribente: *coctionis signa nunquam in morbi principio conspici.* Hæc vero, ut Galen. in lib. de Constit. art. med. cap. 18. scripsit: *agnoscuntur ex propriis excrementis: eos enim morbos, qui in ventriculo, & parte cava jecoris, mesenterioque fiunt, concoctæ alvi dejectiones salutares denotant; & urinae illos, qui in toto venoso genere, in renibus atque vesica, fundantur; atque excrementa tussi rejecta concocta, qui in thorace ac pulmonibus fiunt; non minus quam in vomitibus coctiones, affectus ventris superioris ac stomachi; & excrementorum, quæ per palatum, aures, atque nares descendunt, cerebri affectus.* Atque hæc sint dicta de prædictione in morbis ex coctione. Nunc ex cruditate idem persequemur. Ex qua nunquam quicquam boni prælagitur, sed perpetuo malum; adeo ut, etsi aliquando, ut docebimus, naturæ judicia & morborum solutiones fiant, hoc est tamen raram, atque infidele satis, ad certam de salute prædictionem assequen-

Coctiones
quo morbi
tempore
fiunt.

Etuditas
quid in
morbis.

quendam. De quo signo Hipp. *in primo Epidem.* ^a *Cruda vero & incocta, atque in malos abscessus conversa, aut acrisias, (id est judicationis carentias) aut dolores, aut morbi longitudinem, aut mortem, aut morbi recidivam significant.* Tantum ad malum præfagium possunt signa cruditatis, in urinis, alvi dejectionibus, atque aliis excrementis, ut cum ipsis quicquam boni unquam elucere nequeat. Mala enim signa, cujusmodi sunt vigilæ, deliria, anxietudines, respirationes, pulsus mali, & alia multa, durante cruditate, in acutis morbis mortem significant: bonaque visa signa, cujusmodi est morbi allevatio, sudores vel etiam boni, eruptiones sanguinis, vomitus, dejectiones, urinæ copiosæ, nihil boni significant, neque his esse fidendum, quod non ex ratione fiant, nobis persuadetur, juxta illud Hipp ^b. *His, quæ sine ratione fiunt, parum est credendum.* Cum cruditate itaque neque bonis signis fidere debemus; quoniam ex ipsis nullum fidele judicium habetur. Hinc dixit Galen. *in lib. 1. de Crisib.* Decretoria sive judicatoria signa non statim apparere, quod tunc omnia sint crudissima, & *in 4. lib. Aphor. 22.* quando aliquis incipit morbus, nullam vacuationem esse, & *in primo Aphor.* judicatio cum cruditate aut perniciem, aut longum morbum significat. Idque fit, quod nunquam principio morbi resolvantur, sed iisdem declinantibus, aut in vigore cum aliqua crisi, quia omnia inquam cruda sint. In acutis itaque morbis, præsertim febribus atque inflammationibus attendenda erit coctio & cruditas, quæ in urinis, & alvi dejectionibus, & si una pulmonis vel thoracis pars lædatur, etiam in sputis. Urinæ crudæ variis modis cognoscuntur, quippe ipsarum substantia, contentisque mutatis; eodem modo dejectiones mutaræ, item & sputa. Sed de horum coctione & cruditate cognoscenda posterius sigillatim scribetur. Nunc sufficiet hæc dixisse, quod Cruditas quid dicitur. cruda excrementa dicuntur ea, quæ & substantia & contentis mutata ab iis, quæ tempore sanitatis fiebant, observantur, atque quæ notis coctionis, quas antea recensuimus, careant: sed non in urinis tantum, sed in omnibus aliis excrementis

hoc

^a Sect. 2. pag. 948. ^b Aphor. Sect. 2. text. 27.

hoc erit sedulo cognoscendum. Sed jam tempus est, ut de prædictione, ab excretionibus secundum communem viam, quippe universaliter (quando posterius de iisdem sigillatim & accuratius sit a nobis agendum) agamus.

C A P. II.

De prædictione ab excretionibus.

Excretio-
nes quæ-
nam bonæ.

Cum sig-
nis coctio-
nes.

In urinis.

DE prædictione ab excretionibus & abscessibus in præsentia acturi, primo de bonis agemus, quæ in morbis salutem præfagiunt, & postea de malis exitalibusque. De bonis hoc in primis affirmamus, optimas esse, quæ post manifestam & optimam concoctionem apparent. Juxta illud Hipp. præceptum, *coctiones quippe, quod in primo Epidem. ^a statuit, celerem morbum atque salutarem denotare.* Atque hujusmodi excretio naturæ lege fit, Auctore Galen. *in lib. 4. Aphorif. & in 2. de præfag. ex Pulsib.* quoniam natura prius concoquit, postea separat, atque mox excernit, proinde his prægressis optimæ sunt excretiones, non minusque abscessus. De quibus locutus Galen. *in eodem 4. Aph. 22.* scripsit: *Nobis a natura expurgari, exinde significari statutum est.* Et in primo Aphor. 12. de iis excretionibus judicatoriis scribens, dixit: *Siquidem morbo jam cocto supervenerint, futuram statim sanitatem denunciant.* Quod de Melidia Hippocrates ^b ita habuit: *In urinis subsedit album, læve, sudavit, judicata est absolute undecimo.* Ex quibus colligamus, excretiones omnes, una cum signis coctionis conspectas, esse bonas, optimasque, si plene concoctus fuerit morbus. In febribus vero acutis urinarum concoctio erit attendenda, cum ex statum venosi generis affectuum demonstrent. Hinc Hippocr. merito *in libro 4. de Vict. rat. in acut. ^c text. 10.* scripsit: *Et si e naribus fluxerit sanguis, solvitur ægritudo, etiam si sudores supervenerint judicatorii legitimi, cum urinis albis crassif-
que*

^a Sect. 2. pag. 948. ^b Lib. 1. Epidem. Ægr. 14. pag. 991. ^c Pag. 396. lin. 21. & seq.

que & lævibus subsidentiis. At ne nos turbet, quod nonnunquam intereant aliqui cum urinis salutaribus, atque quod in aliquibus moribundis appareant signa coctionis, veluti in *Philisco* ^a, morti proximo, urinæ melioris coloris apparuerunt. Hoc vero coctionem non demonstrare postea, ubi de urinis agemus, demonstrabimus. Sed nunc nobis sufficiet, urinas colore ac substantia, contentisque recte valentium similes, in perniciosissimis morbis aliquando conspici; in quibus præsertim natura prorsus morbo succubuit, ac ne propterea minima, vel etiam inter ipsam & morbum, fiat pugna, & corporis agitatio. Si vero dicent, nobisque objicient hunc textum *prorrheticorum* ^b, qui ita legitur: *Qui principio sudant, urinis coctis, æstuantque, & absque judicatione refrigerantur, & celeriter peruruntur, torpidi item comatosique & convulsi, perniciose habent.* Quasi ex hoc perniciofa symptomata cum urinis coctis stare possint: aut enim legendum erit, *non urinis coctis*, sed *laboriosis*, ut Galen. in comment. placuit, aut forsan Auctor *Prorrh.* coctas urinas albas, & crassas vocavit, quoniam subsidentiam hujusmodi & in verè coctis urinis vidit. His itaque non obstantibus, perpetuo bonæ erunt urinæ coctæ in febribus, omnesque excretiones, cum urinis coctis, erunt optimæ. Galen. in lib. 4. *Aphor.* 37. optimarum excretionum coctionem inter præcipuas notas recensuit, veluti etiam bonam ægri tolerantiam. Quod ex Hippoc. 2. *Aphor. lib. 1.* accepit, in quo scriptum est: *In perturbationibus alvi & vomitibus, quæ sponte fiunt, si qualiter oportet purgentur, confert, & facile ferunt.*

Ex quo aphorismo tertiam notam bonæ excretionis addimus, quæ est, ut excretiones conferant ægrotis. Juxta illud medicum præceptum, quod est, *si ea, quæ juvare debent, juvant, bonum*: atque hæ sunt bonarum, & salutarium excretionum præcipue notæ; addantur aliæ, quod in diebus decretoriis appareant; & loci rectitudinem fervent, ita ut læso hepate sanguis e dextra nare, ac ex sinistra, liene; demum quod nullum signum perniciosum simul illuxerit, una cum

Quæque
conferunt
ægrotis.

^a Lib. 1. *Epidem. Ægr.* 1. pag. 966. ^b Lib. 1. text. 102.

Excretio-
sympto-
maticæ,
sive mal.

quibus esse non posset, ut dictum est, urinarum coctio vera: aliquando vero in perniciosis morbis, ut nuper dictum est, urinæ, etsi appareant sanorum similes, concoctæ non sunt. Sed de his inferius nos accurate. Atque de criticis bonisque excretionibus satis: nunc ad malas, quas *symptomaticas* Medici (quod symptomatis ratione fieri dicantur) appellant. Atque hæ sunt, quæ, ut summi Medici voluerunt, quovis modo ante morbi coctionem apparent, utpote cum urinis ceterisque aliis excrementis crudis. De his Galen. in libro quarto *Apher.* 22. ait: *Quamdiu enim a causis morbum facientibus natura gravatur, & humorum adest cruditas, tunc, ut aliquid recte evacuetur, est impossibile.* Pravarum enim excretionum cruditatem esse causam, Galenus etiam in *Epidem. Epist. 2. text. 38.* ita habet: *Omnia, quæ tunc inciderent, incommodorum erat caput, incoctio humorum, quod signum prævum natura ad aliquos eorum excernendos aggressa esset, nihil proficiebant, imo vero ab iis superata, aut in profundum recurrere permisit, aut propter paucitatem excretionum abscessum moliebatur; & propterea Hippocr. in primo *Epidem. com. 2. text. 36.* scripsit: *Ante coctionem excretiones, vel nullam crisin, vel dolores, vel longitudinem, vel mortem, vel recidivas.* Et Galen. in comm. in 1. *Epidem. Com. 2. text. 37.* de his quoque ita scripsit: *Qui procedunt morbi a coctionis difficultate & copia crudorum humorum, nullum ab excretionibus consequuntur emolumentum.* Dixit quidem multas & violentas confestim opprimere vires, verum tales nihil juvant. Quæ cum etiam duplices sint, nihil proficient, quæ concoctionem non habent adjunctam; quandoquidem, etiam si multæ sint excretiones, nihil tamen conferunt, si absque coctione eveniant. Hinc est, quod in principio morbi, quod tunc omnia cruda sint (hoc enim primum morborum tempus cruditate ab aliis, quod quicquam cocti non ostendatur, in eo interstingui, Galen. in lib. 1. de *Crisibus* testatum reliquit) aliquid bene evacuari impossibile esse, scripsit Galen. in comm. *Aph. 22. & 29. lib. 4.* non minusque tunc temporis quicquam excerni a natura, atque excretos humores esse symptomata dispositionum præternaturalium*

Quæ ante
coctionem
mala.

ralium in corporibus, nullamque propterea exinde bonam crisin posse sperari, ibid. scripsit, atque in 1. libr. de Crisib. cap. 8. Hinc etiam in lib. Epidem. ^a Hippocr. & in eod. 1. de Crisib. Galen. *Judicatoria non statim, id est, in morborum principiis apparere.* Ex quibus certo certius apparet excretiones malas & pernicio- Quid no-
 sas esse, quæ eum signis cruditis apparent. Hasque signi- tant.
 ficare futuram nullam vel crisin, vel dolores, vel labores, vel recidivas, vel longitudinem, vel mortem, ut dictum est, Galen. affirmavit: quare malæ sunt omnes excretiones, quæ ante coctionem apparent, idque, quod dictum est, præsa-
 giunt: sed intelligamus has ita ante coctionem conspectas, ut nulla coctionis signa apparuerint, quæ in principio morbi ap-
 parent, quo tempore nulla coctionis signa cœperunt; quoniam Pessimæ
 eæ, quæ (ut sequenti capite declarabimus) aliqua etsi obscura quænam.
 coctione facta apparent, minus malæ sunt, & quandoque im-
 perfectas crises significant; pessimæ sunt, quæ nedum non ju-
 vant, sed quinimo lædunt. De quibus Galen. in 3. *Prorrhēt.* Pessimæ
commen. 35. ^b ait: *Quæcunque ex judicatoriis nihil juvant, sunt ju-* quænam.
dicatu difficilia: Quæ vero etiam in contrarium repunt, sunt
lethalia. De quibus Hipp. in 1. *Epidem. 2.* ^c text. 26. *Sudores*
multi, his tantum aberat, ut recrearent, ut etiam contra læde-
rent, & postea ^d text. 54. *Sed & virulenta vomunt, & ex his qui-*
dem subito moriuntur. Pessimæ item sunt, immodicæ & ma-
 ximæ, itemque paucæ; quod de abscessibus Hippoc. in eodem
primo Epidem. comment. 2. ^e text. 35. expressit dicens: *His suc-*
cedebant abscessus aut majores, quam ut ferri possent, aut mino-
res, quam ut prodesse quicquam, sed statim redierunt. Atque
 hæc de malis excretionibus dicta sint. Nunc restat ad certio-
 rem de prædictione ab excretionibus habendam cognitionem,
 ut quandam tractemus difficultatem, quæ est, an natura ante
 coctionem probas habere soleat excretiones.

^a Lib. 2. pag. 998. ^b Et Hippocrates Lib. 2. *Epidem. p. 999.* ^c Pag. 945.
 in medio. ^d Pag. 948. sub finem. ^e Pag. 946.

CAP. III.

An ante concoctionem excretiones sint bonæ atque utiles.

Excretio-
num diffe-
rentiæ tres.

Quomodo
dari pro-
bantur.

At summi Medici fuere, qui plures vel etiam excretiones, ante coctionem, in morbis bonas elucere, ac non raro observari affirmarunt, quorum auctor fuit *Victor Trincavel- lius*, Medicus sua tempestate admirandus, qui in *Tractatu de pestilenti febre*, atque in 1. & libr. *Epist.* voluit, dari excre- tiones ante coctionem, quæ nedum malæ sint, sed utiles, & propterea fovendæ, ac adjuvandæ. Pro qua re distinxit excre- tiones in criticas, symptomaticas, atque in medias, quæ me- diam inter symptomaticas atque criticas naturam obtineant, atque hoc itidem modo distingui abscessus statuit. Primam differentiam esse ait illarum excretionum, quæ natura, morbum evincente, fiunt, quo tempore omnia, & evicta, & concocta sunt, hasque omnino criticas appellat, & judicatorias, quod ægrotos perfecte judicent atque liberent. Cujusmodi sunt post manifestam coctionem sudores optimi, sanguinis eruptiones, alvi dejectiones, nec non in morbis thoracis etiam sputa co- piofa, & concocta. Alteram differentiam facit earum excre- tionum, quæ naturam morbo evincente apparent. Has plane symptomaticas vocat, quod symptomatis tantum ratione fiant. Cujusmodi sunt in acutis morbis sudores frigidi circa frontem & collum, immoderatæ, vires dissolventes, quæ plane crudo morbo observantur. Tertiam earum excretionum, quæ me- diam obtinent naturam inter criticas & symptomaticas, quas potius bonas quam malas, potius utiles quam inutiles esse, af- firmavit. Probavit vero dari has tres excretionum differentias puris exemplo in ulceribus, ex Galen. in lib. de dif. feb. cap. 6. & 4. *Aphor.* Hic enim Galen. de symptomaticis excretioni- bus ita est locutus: *Malæ vacuationes sunt pravæ signa dis- positionum, prodeuntque sæpius eodem modo, quo in ulceribus pu- tridis, a quibus ichores, hoc est liquores saniosi, desinunt, nihil- que dispositioni conferentes, nonnunquam vero ita sicut pus, ex* ab-

abscessu disrupto bene expurgans partem patientem. Clarius in primo illo de diff. feb. dixit enim in ulceribus aliquando pus effluere, omnino probum, & laudabile, nempe album, sanum, leve & æquale, citra ullum odorem gravem, quippe natura partis ulceratæ affectum evincente, quam excretionem criticis excretionibus quisque facile potest comparare: nam quemadmodum excretio critica & proba sanitatem statim prænuntiat futuram, ita hujusmodi pus ulcus ipsum sanatum iri. Aliquando vero pus ex ulceribus omnino putridum, foetidum, & pravo colore infestum, naturali partis ulceratæ calore, ex toto ab extraneo extincto, ut in gangrenis, quod plane symptomaticam excretionem demonstrare videtur. Demum aliquando manat pus medio modo se habens, non ex alterius absoluta victoria, sed ex utriusque veluti pugna, & neutro alterum plane superante, in quo pure apparent utriusque indicia, nempe quæ & actionem nativi & externi caloris ostendunt. Nam hujusmodi pus, si album erit, non erit leve, & si leve, non æquale, male olens. Ex prænarratis excretionibus, eas, quæ plane symptomaticæ sunt, perniciales esse; & prorsus criticas, plane laudabiles; medias vero laudabiles quidem, atque magis bonas, quam malas videri, proinde ab ipsis non raro Medicos salutem præfagire posse. Quod eæ mediæ excretionibus bonæ sint, atque etiam fovendæ & adjuvandæ, etsi ante coctionem fiant; quod erit demonstrare, excretionibus & abscessibus ante coctionem, & in principiis morborum conspectos, contra multorum præclarorum Medicorum opinionem, bonos esse atque utiles: quæ veritas hisce argumentis nobis demonstrari est visa, quippe primo humoribus turgentibus, quos utiliter educi, vel etiam in principio morborum, quo tempore crudi sunt, ex Hippoc. constat, nimirum dicente in 1. Aphor. 22. *Concocta medicari atque movere, non cruda, neque in principiis, nisi materia turgeat, plurima vero non turgent.* Itaque si tales humores in principio crudi existentes possint educi, ergo etiam ipsorum spontaneæ excretionibus erunt fovendæ adjuvandæque: idque forte fit, quod propter tenuitatem, caliditatem, atque facilitatem ad motum, non incommode ar-

Excretionibus mediæ licet ante coctionem fiant, bonæ.

te educi, & natura excerni queant. Secundo apparet in peste, papulas, ulcera, abscessus omnes, parotides, exanthemata, variolas, vel etiam ante coctionem erumpentes, magis utiles quam inutiles ab omnibus Medicis fateri. Hinc omnes a repellentibus, & has prohibentibus excretiones, Medicos abstinere, omniaque facere, ut leviter ipforum motus foveatur, & adjuvetur, cucurbitulis, frictionibus calidis, inunctionibus, balneis, atque aliis multis. De quibus Gal. in 1. lib. de succorum bonit. & vitio. cap. 1. ita scripsit. *Atque hæc quidem facere ea, quæ per cutim efflorescentia placidissime vitiosum succum e visceribus profundoque corporis evacuarent.* Quis in peste vel in pestiferis febribus unquam ausus fuit, parotides, tumores, in adenis obortos, carbunculos, repellere? quis exanthemata, quis variolas, quis etiam alvi biliosas & putridas dejectiones, quis sudores & eruptiones sanguinis? Denuo demonstrant naturam vel etiam crudos humores non raro neque inutiliter excernere, de qua re Galen. in lib. 3. de dieb. decret. cap. 8. ita habet: *Nam perturbationis violentia naturam ea, quæ molestant, etiam ante tempus, propulsare compellit, quippe virtus ipsa est alienorum expultrix.* Atque clarius in lib. 3. de præfag. ex pulsibus cap. 12. *Semper porro omnis excretio naturæ lege perfecta sequitur coctionem, etenim in ventre conspicitur natura excrementum a concoctione excernere.* Ceteras omnes excretiones, quæ, antequam cibus coctus fuerit, fiunt, nunc quod vellentur ab illis, quæ continet, nunc quia depravetur ante tempus coctionis, cogitur moliri: haud aliter totius corporis facultas, posteaquam satis familiarem succum concoxerit singularium partium, tum demum excrementum excernitur, nisi quid eam, ut diximus, irriter ante tempus. Ex quibus liquido constat naturam excernere ante tempus, neque omnes excretiones & abscessus ante coctionem conspectos esse symptomaticos, sed quosdam a natura esse, neque inutiles. Quarto, excretiones humorum calidorum tenuiorumque esse faciendas, quod hi, ni turgeant admodum, facilitate, & calore futuri turgentes dici queant. Ex quo merito a Galeno scriptum est in lib. 3. prognost. com. 23. *humores corporis calidiores, tenuiores-*

(Cap. III.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 355
 resque paratissimos esse ad excretionem. Hinc Averrhoi ac
 multis, hos, ut purgentur, coctione non egere, visum est,
 quod facilius ad excretionem sint: & postea ait Galen: *abscessibus
 retrocedentibus motionem quandam inesse necessario, quo nobis per-
 suadetur humores ipsorum proxime ad turgentium naturam acce-
 dere.* Demum probant hujusmodi excretionem esse utiles &
 adjuvandas, etiam si omnia cruda sint, *Sileni*^a exemplo, de quo
 Galen. ait: *Cum igitur virium robore septimum diem, ut dixi,
 potuerit superare, octavo papulas cum sudore habuit rubentes, ro-
 tundas, parvas, nam ejus morbo repugnante & humorum super-
 fluitatem malorum ad cutem propellente, illud fuit causa, cur
 die nono non sit mortuus, sed undecimo.* Ex quo colligunt pa-
 pularum eam excretionem fuisse utilem, etiam morbo plane
 crudo; atque ita de aliis dicendum. Quam veritatem multo-
 rum ægrotantium historiæ, in *Epidemiis* nobis ab *Hippocr.*
 memoriæ traditæ, confirmabunt, & præsertim *Herophontis*^b,
Metonis^c, *Sileni*^d, *uxoris Epicratis*^e, *Clazomenii*^f, *Melidiæ*^g,
Chæriionis^h, atque aliorum multorum. De *Herophonte* scribit
Hippoc. Quinta die cum urinis nigris tenuibus lienem intu-
 misse, & octava doluisse inguen primum, secundum lienis
 rectitudinem, deinde dolores in tibiam utramque transiisse,
 urinasque tunc melioris fuisse coloris, parvam habuisse subsi-
 dentiam. Ex quibus adhuc paululum crudum esse morbum
 conjiciebatur, proinde neque lienis tibiæque abscessus,
 neque sudor, nona die secutus, inter symptomaticos erat ponen-
 dus, cum ab ipsis judicatus sit, licet non integre. Quid de
Metone? an non eruptione sanguinis e naribus judicatus est,
 cum urinis nigris & crudis? an non *Hippocr.* eo tempore,
 quo crudus erat morbus, lotionem capitis est usus, ad augendam
 & fovendam sanguinis illam symptomaticam eruptionem.
 Quod commendavit Gal. etiam in 1. *Epid. text. 3. com. 25.* di-
 cens: *Hujus te præsentissimum remedium docuit, capitis lotionem:*

dixit

^a Vide ejus historiam lib. 1. *Epidem. Ægr. 2. pag. 969.* ^b Lib. 1. *Epidem. Ægr. 3. pag. 974.* ^c Ibidem. *Ægr. 7. pag. 983.* ^d Ibidem. *Ægr. 2. pag. 969.* ^e Ibidem. *Ægr. 5. pag. 979.* ^f Ibidem. *Ægr. 10. pag. 985.* ^g Ibidem. *Ægr. 14. pag. 991.* ^h Lib. 3. *Epidem. Ægr. 5. pag. 1072.*

dixit enim in libro de ratione victus in morbis acutis, caput non lavandum esse iis, quibus de naribus erumpit sanguis, nisi minus justo fluat; nunc vero erat justo minus, siquidem perpetuabat vigilias & deliria. Eodem itidem modo Uxor Epicratis sudores habuit, vomitusque biliosos subcrebros, quibus etiam, crudo adhuc morbo exsistente, fuit judicata. Idem Clazomenio, de quo Hippoc. Dejectiones ab initio ad diem usque decimum quartum multæ tenues aquei coloris, urinæ perpetuo tenues, ceterum boni coloris, & multum habebant suspensionum diversarum. Idem quoque in Melidia, quæ die septimo critice sudavit, & febris intermisit, & rursus dejectiones habuit tenues, biliosas, mordaces, paucas, nigras, licet urinæ tenues & crudæ essent. Hoc & in Chærione est visum, cum urinis tenuibus, licet boni coloris, die secunda sudaverit per totum corpus, & fuerit judicatus. Hoc idem in longe pluribus fuit observatum, quippe ante coctionem excretiones multas conspectas fuisse judicatorias atque bonas. Quid igitur dicendum? an non Hippocrates artis medicæ dogmata verissima ac certissima scripsit? an non hæc ipsa Galen. plane confirmavit? Certe quidem; neque ad contrarium demonstrandum rationes adductæ, & veritatem hanc obscurare poterunt, si, ut Alexander Massaria, Medicus hujus ætatis eximius, nobis hac ætate in hoc gymnasio concessus, ut Hippocr. Galenique veterem incedendi artem, a multis Medicis, variis temporibus, obscuratam, ac maxime vitiatam, pristino candori restituat, ac illustret; quem Medici ingenui ac innocentes, veteris Medicinæ studiosi, summis laudibus merito perpetuo extollunt, ipsiusque de hac ipsa medendi arte clara, posteris ab ipso relicta, monumenta maxime suspiciunt, admirantur, non indigna, ut antiquorum Medicorum illorum, qui olim supra omnes claruerunt, scriptis comparentur; in disputatione de purgatione, morborum principio instituenda, respondebimus: Tametsi excretiones sine coctione, vel sua sponte, vel ex arte factæ, videantur nonnunquam utiles esse, illas tamen non esse dignas imi-*

Excretio-
nes sine
coctione
factæ non
imitandæ.

imitatione, cum maxima ex parte noxiæ & periculosæ esse solent. Nam etsi quis contendat, ægros interdum istiusmodi importunis vacuationibus liberari, non propterea statuendum eas commodas fuisse, & quas Medicus debet imitari: licet enim mortem non afferant, alia incommoda invehunt, quæ profecto non inveherent, si cum signis bonæ concoctionis factæ fuissent. Hujusmodi autem incommoda præclare describuntur ab Hippocrate^a: quippe excretionem ante coctionem vel nullam afferunt crisin, vel malam, vel dolores & labores (quorum nomine mala omnia symptomata comprehendendi possunt) aut morbi diuturnitatem, aut mortem, aut recidivas. Istud facile demonstrant ægri, quorum superius facta est mentio: in Metone^b, Crisis intempestiva, etiamsi non fuerit perniciofa, gravia tamen symptomata intulit, vigilias ac delirium, intulissetque adhuc recidivam, testimonio Hipp. & Gal. nisi crebro sanguis post iudicium profluxisset. Herophon.^c in tot periculosa incurrit symptomata, ut Galen. scribat præter expectationem eum superstitem fuisse, præterquam quod die quarta decima recidivam non potuit evitare. Qui in Dealcis horto decumbebat^d, omnia subiit incommoda & pericula præter interitum, ex quo etiam evasit, teste Galeno, propterea, quia maximas habuit vires, quæ tot & tanta mala sustinere poterunt. Hactenus Massaria. Hac hora ejus mors audita est magno cum omnium medicinæ studiosorum dolore. Hæc omnia hic recitare placuit; quod hæc omnia nostram de hac difficultate sententiam maxime confirmant. Quibus

Excretio-
nes tur-
gentium
humorum
fovendæ.

accc-

^a Lib. I. Epidem. Com. 2. pag. 948. ^b Lib. I. Epidem. Ægrot. 7. pag. 983. ^c Lib. I. Epidem. Ægrot. 3. pag. 974. ^d Lib. 3. Epidem. Ægrot. 3. pag. 1066.

accedentium, vacuationes esse potius fovendas, & adjuvandas, quam cohibendas; nihilominus bonas quidem per se non dicemus, crudo prorsus morbo existente, cum plures his conspectis interiisse, & Hipp. in *Epidemiis* & Gal. itidem in *commentariis* & præsertim in *libro de succorum bonitate & vitio*, cap. 1. nobis affirmarint. Quis enim parotidibus, quis carbunculis, quis exanthematis, atque aliis abscessibus, tametsi bonum sit, humorem illum malignum foras effluere, fidere poterit? Cum & causas & morbos perniciosos denotent, quibus plures pereunt, & non nisi robustissimi servari solent.

De eruptione vero sanguinis non negandum, vel etiam multis has profuisse ægrotis, ut Hippocrat. in 1. *Epidemiorum* ^a se vidisse hisce verbis expressit: *Febribus autem ardentibus hæc accidebant, quibus rite, & largiter sanguis per nares erupit, eadem causa maxime servabantur. Nec ullum novi, si recte ei erupisset sanguis in hoc statu, mortuum. Nam Philiscus quidem Epamenon & Silenus, quibus parum quarto die & quinto e naribus stillavit, mortem obierunt. Hoc in Cleonactide ^b Metone ^c, in eo qui in Dealcis borto decumbebat ^d, Pericle ^e, Abderæ virgine ^f, & Larissæ virgine ^g, atque in aliis Hippocr. observavit. Galen. de Metone ait: *Largæ de naribus eruptiones sanguinis liberant fere; sane enim a sola videtur sanguinis eruptione & judicatus & servatus, quamvis non omnino tuta signa haberet. Ex quibus apparet, excretiones sanguinis majori ex parte salubres esse, vel etiam si in principio morborum apparuerint; neque mirum, cum vel etiam in principiis, non expectata coctione, multitudinem minuant, plurimum venosum genus refrigerent, caloremque transpirare faciant, putredinibus, ne fiant, occurrant, qua ratione Medici omnes in magnis morbis statim secta vena sanguinem copiosius mittunt. Hæc etsi vera sint, nihilominus si eæ excretion-*
nes,*

Excretion-
es quan-
do fidelius
salutem
præfagi-
unt.

^a Com. 2. pag. 951. ^b Lib. 1. Epid. Ægr. 6. 982. ^c Ibidem. Ægr. 7. p. 983.
^d Lib. 3. Epidem. Ægr. 3. p. 1066. ^e Ibid. Ægr. 6. pag. 1102. ^f Ibidem
Ægr. 7. pag. 1103. ^g Ibidem Ægr. 12. pag. 1110.

(Cap. III.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 359
 nes, seu eruptiones morbo concocto fiant, fidelius salutem præ-
 nuntiant; infidelius vero, quæ cum cruditatis signis conspi-
 ciuntur, quod etiam Galen. in *primo libro de Crisibus* visus
 est voluisse, cum ibi, si vel etiam sanguis e naribus profluit, cru-
 do morbo, non judicare affirmarit, & Hipp. in *quarto, de*
victus rat. in acutis ^a dixerit: *si e naribus fluxerit sanguis cum u-*
rinis albis, crassisque & levibus subsidentiis, solvi ægritudinem: &
 Galen. in *primo de Crisibus cap. 8.* ita habet: *Sanguinis autem*
profluvia, & sudores, & tumores, qui juxta aures fiunt, & reliqui
decubitus, si in tempore quidem fiant, opportune prodesse possunt;
intempestiva autem nihil juvant. Hippocr. scribit: in *3. Epid.* ^b
cap. 7. Mulierem, in mendacium foro decumbentem, habuisse
de naribus sanguinis eruptionem, quæ tamen postea inte-
riit. Quod *Larissæ Hyposteni* evenisse etiam Hippocr. in *lib.*
5. Epidemiorum text. 14. ^c tradidit. Quod certe ego in multis
 vici, sed proxima æstate in quadam juvene, quæ, cum ex abor-
 tu febre ardenti duobus mensibus laborasset, eoque tempore
 habuerit crebras, largas, de naribus eruptiones sanguinis, ipsi-
 que aliquantisper videretur juvari, tamen, quod perpetuo u-
 rinas, alvique dejectiones crudas habuerit, ideo labores, do-
 lores, longitudinemque passa est, ac denique mortem obiit.
 Non tacebo me *Venetis* quendam *Bononiensem* vidisse arden-
 te febre conflictatum, in quo a prima die usque ad decimum
 quartum, qua die perfecte est judicatus, sanguis e naribus, die
 nocteque, una cum copioso & assiduo profluvio ventris bilioso
 virulento, effluxit, qui tamen, etsi dolores, deliria, vigilias &
 fere mortem sustulerit, quia maximas vires habuerit, præter
 expectationem servatus est. Quibus tamen symptomaticis ex-
 cretionibus non est fidendum. Sed quid ad excretiones, quæ
 absque signis coctionis in *Epicratis uxore, Clazomenio, Me-*
lidia, Charione & in eo, qui in *Dealcis* horto decumbebat,
 & in aliis servatis, apparuerunt? Dixerim eas excretiones non
 fuisse ex iis, quas Galen. cum Hippocr. symptomaticas vocat,
 sed potius criticas; cum non absque aliqua coctione, tametsi
 non

^a Pag. 396. lin. 21. & seq. ^b Ægr. 12. pag. 1080. ^c pag. 1145.

non perfecta, illuxerint. Intelligimus ex Galeno, Hippocrateque, symptomaticas esse, quæ, nullis coctionis signis visis, sed omnino crudo morbo existente, apparent: propterea dixisse has morborum in principio esse malas, neque in principio posse quicquam bene evacuari, ut Galen. docuit libro 4. *Aph.* 22. hisce verbis: *Quare cum morbi in initio sint semper indicia cruditatis, omnino ut tum mala non sit huiusmodi humorum vacuatio, fieri prorsus non potest.* Et Hippocrates in secundo *Epidemiorum* * dixit: *Judicatoria signa non statim apparere.* In principio vero morborum omnia esse cruda, vel ex eo cognoscimus, quod Galen. primo de *Crisibus* principium fecerit primum morborum tempus, in quo morbus omnino crudus existit, habereque terminum ad principium coctionis, quæ ubi incipit apparere, augmentum dicitur, eaque perfecta & absoluta, status, quibus duobus temporibus fieri crises omnes Medici noverunt. Quare prædictorum ægrotorum excretiones non fuere ex Hippocratis Galenique sententia symptomaticæ, sed criticæ, cum coctionis quædam rudimenta adfuerint. Namque in *Herophonte* die octava urinæ fuerunt melioris coloris, & residebant in iis pauca, a quibus die nono sudore fuit judicatus; quod vero urinæ non omnino essent concoctæ, ideo recidivam illa excretio minabatur, quando bonarum crisis, ut postea dicemus, duplex sit differentia; quædam enim perfectæ sunt, quibus omnino ægri judicantur, & quædam imperfectæ; hæ aliquo signo coctionis conspecto, id est in augmento, fiunt, illæ omnino coctione perfecta, in statu. In *Epicratis uxore* die undecimo urinæ coloratiores cum multo sedimento fuerunt: & de *Metone* Hipp. die quinto e dextra nare affatim profluxit sanguis merus, sudavit, judicatus est; a iudicio, urinæ tenues subnigræ meliores erant, quum antea nigræ essent cum nigro sedimento, quæ solent esse omnino lethales. In *Clazomenio* item urinæ perpetuo, ut scripsit Hippocr. tenues fuerunt, sed boni tamen coloris & multum habebant suspensionum dispersarum. Atque itidem in *Melidia* & *Chærione* tenues, & boni coloris, quas ex colore aliquam coctionem habuisse, notavit

vit Galen. Ex hisque esto nobis demonstratum, posse quidem naturam excernere humores, vel etiam crudos, sed hæ excretiones raro bonæ, nunquamque per se, quæ aliquando salutem, cum exitiales plerumque sint, non nisi magnis incommodis, pollicentur; nunquamque ita bonas esse, ut illis nos fidere debeamus. Quibus una si signum aliquod illuxerit perniciosum, omnino exitiales erunt. Itaque colligamus naturam ante coctionem sanguinem sæpius critice, id est, utiliter excernere, sed neque huic excretioni perpetuo esse fidendum: atque hæc obiter a nobis de hac difficultate dicta sint. Nolui enim ita sicco, ut ajunt, pede lectores ad prædictionem ex particularium humorum singulis excretionibus, de quibus nos postea accuratius, his non præmissis ac cognitis, descendere.

C A P. IV.

De diebus decretoriis ad prædictionem facientibus.

CUM ad singulas humorum excretiones pro salutis ac mortis prædictione descendere minime possimus, ni prius & de diebus decretoriis, & judicatoriis vocatis, atque de crisi- bus, non minus accurate scripserimus. Horum etenim cognitio videtur necessaria ad rectam omnium excretionum rationem ad prognosin assequendam. Idcirco inprimis de iis sermonem præmittemus. Dicimus itaque, diebus, in quibus morbi finiuntur, has inesse differentias; nam quidam sunt, in quibus observatum est, morbos aut simpliciter resolvi, aut cum aliqua excretionem, aut cum abscessu, aut ægros in iisdem quovis modo interire. De quibus Hippocr. in 3. lib. Prognostic. ait: *Febres autem judicantur iisdem numero diebus, & ex quibus supersunt homines, & ex quibus intereunt, simplicissimæ enim febres, ac signis firmatæ securissimis, quarto die, aut citius desinunt. Deterrimæ vero, ac signis affligentes difficillimis, quarto die aut citius interimunt.* Ex quibus Galen.

Dies decre-
retorii
quinam
dicuntur.

len. in *Comment.* ait, *dies decretorios* nominari, in quibus morborum fiunt mutationes, aut quod in ipsis ægroti statim liberantur, aut quod in melius mutantur, aut quod moriantur, aut quod in deterius labuntur. Hæ verò mutationes, (quas *judicationes* etiam vocant) fiunt cum quadam evidenti vacuatione, excretioneve, aut abscessu. Itaque ex iis dicimus, dies, quos decretorios, judicatorios, atque criticos Medici vocant, illos esse, in quibus naturæ pugna cum morbo, vel alterius ipsorum victoria apparet; aut in quibus morbos solutos iri, quovismodo nobis indicatur; aut in quibus ægri moriuntur. Pro decretoriis vero complures ac fere innumeri passim apud Hipp. in libris *Epidemiorum*, *Prognosticorum*, & *Aphorismorum* leguntur ac observantur; ex quo multis visum est, quod in omni die possit solvi morbus, omnesque fere dies posse decretorios dici. Hippoc. in 1. *Epidemiorum*, com. 4. *text.* 14. hoc expressit. *Est autem primus decretorius circuituum, qui diebus paribus judicant, quartus, sextus, octavus, decimus, decimus quartus, vigesimus octavus, trigesimus, quadragesimus octavus, sexagesimus, octuagesimus, centesimus. Et circuituum, qui judicant imparibus diebus, est primus, tertius, quintus, septimus, nonus, undecimus, decimus septimus, vigesimus primus, vigesimus septimus, trigesimus primus. Et in libro quarto Aphorism.* 36. eodem expressit; dicens: *Sudores febricitanti si inceperint boni, & tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & undecimo, & decimoquarto, & decimoseptimo, & vigesimo primo, & vigesimo septimo, & trigesimo quarto; qui vero non ita fiunt, laborem significant, & morbi longitudinem & recidivam.* Non desunt, qui omnes ad vigesimum usque decretorios fecerint. Diocles, ut Gal. in 1. lib. de diebus decret. cap. 9. scribit, primum & secundum diem non raro decernere affirmavit, forte, quod primo die febrēs varie resolvantur, atque etiam quod ex Galeno in lib. 1. de Crisib. cap. 17. aliquis morbus ad statum pervenire etiam prima die possit; non raroque contingit, ut una die moriantur homines, uti sunt Apoplectici, & qui repente suf-

suffocantur : sed tamen raro crises atque judicia prima & secunda die fieri possunt , quando humores longiori spatio ad maturitatem perveniunt. Tamen non negandum erit , non raro spectari excretiones prima & secunda die , sed hæ omnes pravæ existunt , ut superiori capite satis est demonstratum. De tertio vero , quarto , & quinto nulli dubitant , hosque dies esse , in quibus non raro judicia animadvertantur. Sextum quoque esse decretorium , *Gal. in 3. de dieb. decret. concessit* , sed plerumque in ipso difficile ac incertum fieri iudicium. In quo die *Larissam virginem* fuisse integre iudicatam Hippoc. *Epid. 1. a text. 4.* ita tradidit : *Sexio ex naribus largiter multum fluxit , inhorruit , ac mox sudavit toto corpore multum & calidum , sine febre , est iudicata.* Septimum non solum esse decretorium , sed omnium validissimum esse , omnes fatentur. Octavum ex paribus decretoriis fecisse Hipp. nuper vidimus. Et in *libr. 4. Epid. b* plures ægrotos ea die iudicatos meminit. De nono ab aliquo non dubitatur. Decimum quoque iudicatorium fecisse aliquando visum est Hipp. c cum dixerit : *Decimo sudavit , sputa subcocta , iudicatus est ;* & in *6. Epidem. d mulierem* , quam in *Cranone* curavit , decima die sudores , ut Galeno placuit , bonos habuisse , scriptum reliquerit. *Gal. in Comment. Historiæ Pythionis* non plane e numero decretoriorum dierum detrahendum decimum diem affirmavit : idem de duodecimo & tertio decimo dicunt , cum tamen raro aut nunquam , & neque recte hi dies iudicent. Decimum quartum post septimum præcipuum obtinere locum Gal. docuit. De decimo quinto , & decimo octavo , qui inter decretorios vere recenseri non debent , dicunt , quod in ipsis & in singulis aliis aliquando morbi resolvuntur. Ceterum etsi aliquando in iis omnibus morbus aliquis possit iudicari , tamen non hos omnes iudicatorios merito Gal. & alii Medicinæ Auctores fecerunt , sed eos tantum , in quibus frequentes & multæ iudicationes morborumque mutationes spectantur. At ut vere
judi-

a Ægr. 12. pag. 1110. b Pag. 1121. in fine text. 3. c Lib. 3. Epidem. pag. 1059. Ægr. 1. in historiâ Pythionis. d Sect. 3. text. 5. pag. 1174.

judicatorii cognoscantur, Hippocratis regulæ erunt observandæ. Quando non omnes dies, sed eos tantum, qui quaternis septenisque circuitibus dierum fiunt, esse decretorios Galen. in *prima Epidemiorum*, hisce verbis expressit. *Ostendimus vero in lucubratione de diebus decretoriis, omnium esse decretoriorum validissimos, qui quaterno, vel septeno circuitu fiunt.* Sed de horum cognoscendorum regula Hippocratem nunc audiamus, qui in *libr. 3. Prognosticorum*^a ita habet: *Itaque primus impetus hunc in modum finitur, secundus vero ad septimum producitur, tertius ad undecimum, quartus ad decimum quartum, quintus ad decimum septimum, sextus ad vigesimum.* Hi ergo ex morbis acutissimis per quatuor ad viginti ex additione terminantur. Et in *secundo libro Aphorismorum* 24. *Septenorum quartus est index, alterius septimanæ octavus principium. Est autem & undecimus contemplabilis, ipse enim quartus est secundæ septimanæ. Rursus vero & decimus septimus contemplabilis, ipse siquidem quartus est a decimo quarto, septimus vero ab undecimo.* Ex quibus supra viginti si addamus quatuor, vigesimum quartum decretorium faciemus, & ab ipso addentes secundum quaternarium, cujus principium est vigesimus quartus, faciemus vigesimum septimum, & hoc ordine, trigesimum primum, trigesimum quartum, trigesimum septimum, quadragesimum, quadragesimum quartum, quadragesimum septimum, quinquagesimum primum, quinquagesimum quartum, quinquagesimum septimum, sexagesimum, sexagesimum quartum, sexagesimum septimum, septuagesimum primum, septuagesimum quartum, septuagesimum septimum, octuagesimum, octuagesimum quartum, octuagesimum septimum, nonagesimum primum, nonagesimum quartum, nonagesimum septimum atque centesimum. Quare tot erunt dies decretorii vocati, in quibus sæpissime morborum fiunt mutationes & judicia, & solutiones; addunt quoque Hippoc. & Galen. tertium, quintum & nonum, ut ex *libro quarto Aphorismorum*^b apparet. Non minus

^a Pag. 44. lin. 2. ^b Aphor. 36.

(Cap. IV.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROL. 365
nus & sextum. Hippoc. vero hos omnes divisit in *decretorios*
atque in *indicatorios*. Hos esse quartum septimi, undecimum
decimi quarti, & decimum septimum vigesimi, & vigesimum
quartum vigesimi septimi, & trigessimum primum trigesimi
quarti, & trigessimum septimum quadragesimi, & sic de aliis o-
mnibus, primus quaternarius indicat, quod in altero est futu-
rum, & tertius quod in quarto, & quintus quod in sexto &
ita de aliis. Et hoc est, quod Hippoc. in Aphorismis ^a: *septeno-*
rum quartus est index.

De quo Hippocr. in 4. Aphor. 71. ita habet: *Quibus septima*
judicatur, his nubeculam habet quarta die urina rubram, & a-
lia ex ratione. & Galen. in comment. ait: *Nam cum quarta*
dies sit index, quemadmodum ipse edocuit, & qualis sit futura
septima præmonstret, omne quod ipsa dignum effatu signum co-
ctionis apparuerit, futuram septima die judicationem ostendit, adeo
quod non solum rubra aliqua nubes in urina apparens, antea non vi-
sa, judicationem significat; sed & alba multo plus ipsa, adhuc au-
tem magis encephala, (latine crassamentum quoddam suspensum,
& velut conglobata nubecula, media in urina pensilis, dici potest) æqua-
le atque consistens, sibi que ipsi coherens, crisin fore prænuntiant. Si
vero velociter admodum morbus moveatur, & mutatio coloris &
consistentiæ, sunt sufficientia signa futuræ judicationis: tenuis itaque
urina, si mediocriter crassa efficiatur, & si alba rubra fiat, in tali
morbo judicationem significat. Ex quibus apparet, quod coctio-
nis signis non tantum in urinis, sed in aliis quoque excremen-
tis, quarto die, vel aliquo alio die, contemplabili, vel indice
apparentibus, septimo futura bona judicatio nobis indicabitur; &
sic mala, eodem die cruditis & malignitatis signis conspectis.
Quam rem maxime a Galeno in Commento illustratam habemus.
Cherion vigesimo judicatus, decimoseptimo, qui est vigesi-
mi index, habuit urinas melioris coloris cum subfidentia. Qua-
re contemplabiles indicesque dies ideo sunt appellati, quod
perpetuo indicent judicationes in altero quaternario futuras;
& decretorii, quod ipsi judicent: sed aliquando confunditur
hic

Dies In-
dices
quare ita
vocati.

^a Sect. 2. 24. ^b Ejus vide historiam lib. 3. Epidem. Ægr. 5. pag. 1072.

hic ordo, ut quandoque indices fiant decretorii, & decretorii indices. Quare tot sunt dies vere decretorii & indices, quot in febribus continuis ad prædictionem considerantur, & ipsorum loco est circuitus accessionum numerus in febribus intermittibus: nam, ut Hippocr. ^a habet *tertiana febris septenis circuitibus terminatur*; atque quarta accessio erit index septimæ, ex ipsa poterimus ferre iudicium de septimæ exitu. De qua re Galen. in lib. 3. *Prognost.* ita scripsit: Ut enim per febres continuas numeramus omnes deinceps dies in præsentionem futuræ indicationis; ita per intermittentes annotationes, ut, quod per continuas septimus dies valet, id per intermittentes septima circuitio præstat: ob id igitur exquisita tertiana septem circuitibus, non diebus septem; iudicari natura solet; quin etiam, quod quartus dies a principio numeranti adversus septimum est, id quarta circuitio adversus septimam circuitiorem. Quartus enim dies septimi index est, & item quarta circuitio septimæ index. Itaque in intermittibus febribus accessiones, atque in continuis, dies observamus, qui, ut dixi, sunt partim *iudicatorii*, quod in ipsis fiant in morbis mutationes & iudicationes, partim *indicatorii*, quod indicent in altero quaternario mutationes & iudicia. Adduntur alii, qui vocantur *intercalares* atque *intercidentes*, cujuscumque sunt, tertius, quintus, sextus, nonus, vigesimus primus, in quibus quandoque fiunt iudicationes, sed tamen raro, & quæ neque bonæ, neque certæ sunt; quia nimirum fiant a natura morbo irritata ac provocata, ex quo aliquibus etiam *provocatorii* fuere nominati. Ceteri alii omnes dicuntur *non decretorii*, uti, est primus, octavus, decimus, duodecimus, tertidecimus, decimus quintus, & decimus sextus, decimus octavus, & decimus nonus, atque alii item plures omnes, quippe qui ultra decretorios, indices, atque intercidentes sunt; atque tot sunt dies decretorii & ipsorum præcipuæ differentiæ, de quibus qui plura desiderant, legant libros Galen. *de Diebus Decretoriis*, & quorundam recentiorum Medicorum, qui de

Dies intercalares atque intercidentes quinam.

iis satis accurate scripserunt. Nunc unum, priusquam de prædictione ab ipsis diebus agamus, superfuisse nobis attingendum, certe scimus, quod a multis sane, quo scitu difficilius, eo avidius desideratur, quippe de causis dierum criticorum, de quibus sane quædam attingam, etsi meum non sit de hac re accuratius agere. Jam sciunt omnes, plures causas a viris eruditis afferri. Pythagoreorum plures ad vim numerorum retulisse dies decretorios dicitur, quod Deus naturaque certis numeris gaudeat: Astrologi ad varios aspectus stellarum errantium & fixarum; alii ipsorum, ut Galen. ad lunæ aspectus; alii ad solis lunæque speciatim aspectus, eo modo, quo quidam viri eruditissimi studuerunt probare maris fluxum & refluxum, augmentum & decretionem exinde concitari: *Amatus Lusitanus*, Medicus Hebræus, ad harmonicam consonantiam: *Ludovicus Lemosius*, qui de prædictione doctissime scripsit, naturam fecit crasium, criticorumque dierum, auctorem, præsertimque expultricem, humoris copiam, accessiones, morbos ipsos, atque ambientis naturam: *Hironymus Fracastorius*, Philosophus & Medicus præclarus, ad motum proprium humoris melancholici omnem dierum criticorum causam retulit: Nos vero non ad hujus solum humoris motum, sed bilis atque pituitæ; ita ut ex propriis motibus humorum exuberantium mutationes judiciumque in quibusdam terminatis diebus fiant. Humores enim biliosos & acutos scimus nos alternis diebus moveri, quaternis crassos melancholicos, atque ustos, quotidie pituitosos. Hinc Hippocr. in 4. lib. Aphor. 61. scripsit: *Febricitanti, nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet reverti*: quasi febres, omniumque maxime ardentes, diebus imparibus, ex acutorum humorum, a quibus excitantur, natura, apta moveri de tertio in tertium, judicari optimum sit. Quod Galen. in libello Dogmatum Hippocr. confirmat, dicens: *acutos morbos magna ex parte diebus imparibus judicari*. Qui etiam in 3. Epid. scriptum reliquit, easdem febres solitas esse accedere diebus imparibus; proinde rarissimum esse notat, quod Hippocr. in illo libro ^a dixerat, quippe plerosque ægrotos

Dierum
critico-
rum
causæ.

^a Lib. 3. Epidem. pag. 1085.

tos in ea constitutione habuisse accessiones diebus paribus. Quod egregie Hippocr. in 1. Epidem. ^a ita expressit: *Quæ diebus paribus accedunt, paribus judicantur, quorum vero sunt in imparibus accessiones, imparibus judicantur.* Ex quo Hippocr. dies criticos coincidere cum accessionum motibus affirmat. Quam rem Galen. in com. perbelle notavit hisce verbis: *Sæpius fieri in accessionibus judicia, tum quod in iis humores vehementer moveantur, & veluti ebullientes erumpant sanguinis eruptione, vel sudoribus, vel vomitibus, vel dejectionibus, vel hæmorrhoidibus, vel menstruo in mulieribus; tum propterea, quod id temporis ad excernenda illa impellatur natura, simul quod gravata & afflicta ad excernendum irritetur, simul quod illis magis fusis & discretio noxiorum humorum promptior & judicium fiat proclivius.* Quare ab una eademque causa & accessiones & dies judicatorios fieri, est necessarium. Hinc Hippocr. ex accessionum varietate, id est, ab ipsis paribus accedentibus pares dies criticos constituit, & impares ab accessionibus imparibus. Quos ipse in 1. Epid. com. 3. ^b text. 14. ita expressit, dicens: *Est autem primus decretorius circuituum, qui diebus paribus judicant, quartus, sextus, octavus, decimus, decimus quartus, vigesimus octavus, trigesimus, quadragesimus octavus, sexagesimus, & etuagesimus & centesimus. Circuituum vero, qui judicant imparibus diebus, primus, tertius, quintus, septimus, nonus, undecimus, decimus septimus, vigesimus primus, vigesimus septimus, trigesimus primus.* Quoniam vero fit, quod raro exsuperant humores puri & simplices, sed mixti, biliosis fere perpetuo melancholicorum ustorum portio aliqua permiscetur, & non raro pituitosorum; ideo non simplices biliosorum, aut melancholicorum, aut pituitosorum motus apparent: quare ab eadem causa fient dies judicatorii, ex qua accessiones. Sed dicet lector, a quibusnam fiunt accessiones? a motu proprio humorum; & si rursus proprii humorum motus a quo fiant, petierit, dicam nondum vere cognitum esse, neque ad nos pertinere quæstionis istius resolutionem. Humorū itaque motu

tui addimus quoque naturam ac excretricem facultatem; hæc excernit, quod concoctrix debito tempore concoquit, proinde servat certos dies ad excretionem faciendam, qui sunt, ut dictum est, dies vere decretorii, quos divisimus in *decretorios*, *indices*, atque *intercidentes seu provocatorios*, in quibus & in aliis quoque, quos *non decretorios* vocavimus, aliquando natura ante tempus excernens, irritata aut provocata humorum aut qualitate acri venenosa, aut copia humorum, mutationes morborum atque judicia facit. Atque hæc obiter a nobis de hac re dicta sufficiant.

C A P. V.

De prædictione a diebus decretoriis.

Ex diebus criticis seu decretoriis & salutem & mortem Medici prænoscent, quatenus in ipsis signa coctionis & alia bona apparent, ex quibus, quarta die observatis, aut crisin futuram septima, aut morbi quovismodo solutionem merito omnes sperant. In morbis spirituosarum partium sputa, in febribus urinas, atque in ventris affectibus dejectiones Medici debent observare. Quæ omnia in die aliquo decretorio, aut indice, bona conspecta, sanitatem futuram denotant; & quæ cruda, ut dictum est, longitudinem, laborem, dolorem, recidivam, aut demum mortem ipsam: una vero cum signis exitiosis crudæ urinæ in febribus, aut sputa in morbis spirituosus, & in ventris affectibus dejectiones, mortem proculdubio in proximo altero decretorio; quod *uxori Dromeadae*^a contigit, cum quarta die (quæ obiit sexta) comatosa, stillas sanguinis ex naribus habuerit, cum urinis paucis oleosis, quæ sunt perniciofa signa in quarta die, quippe signa decretoria. Signa vero coctionis et bona, etsi conspiciantur in intercidentibus diebus, quicquam certi ad prædictionem non significant, sed potius mala esse suspicandum erit; tametsi non negandum quoque

Salus aut
mors
quomodo ex
diebus
decretoriis co-
gnosci-
tur.

^a Lib. 1. Epidem. Ægr. 11. pag. 287.

Judica-
tiones
bonæ vel
malæ
quibus
diebus
fiunt.

que sit, quosdam servatos sexta die, sed rarissime & non sine recidivis. Observant quoque optimum esse, si imparibus diebus morbi acuti, febresque præsertim ardentes, signa bona habuerint, certumque præsagium facere dicunt; incertum, non bonum, & cui non sit fidendum, si paribus diebus, in prædictis acutis morbis, vel signa coctionis vel mutationes conspiciantur, ex quo Hippocr. ut dictum est in 4. lib. Aphor. 61. dixit. *Febricitanti, nisi in diebus imparibus febris reliquerit, solet reverti*: quod tamen falsum esse Galen. in Comment. clare demonstravit, ac etiam Hippocrat. in 3. Epidem. 3. tit. confirmavit, cum dixerit: *Accessiones plerique diebus paribus habebant*. Quod tamen rarum fieri, Galen. in Comment. docuit; cum proprium sit omnium ardentium febrium & peracutorum morborum, imparibus diebus ut resolvantur. Malasque propterea, non fideles judicationes esse, quæ eveniant diebus paribus, Galen. in 3. Epidem. ita docuit: *Si accessiones diebus paribus fiunt, a principio statim ad sextum diem, pessimum indicium fore prænunciant. Interim in longum producendum morbum. At si quidem admodum moveantur, quarto die pravam habentem accessionem ad diem sextum de vita decedere*. At hoc plerumque veritatem habet, quoniam non pauci fuerunt recte sexta quoque die judicati, cujusmodi fuit virgo Larissæ, de qua Hippocr. b ita habet: *Sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, ac mox sudavit toto corpore multum & calidum, sine febre, est judicata*, & Galen. in 6. Epidem. mulierem, quam Hippocr. c in Cranone curavit, decima die habuisse bonos sudores statuit. Colligimus itaque, quod morbi accedentes diebus imparibus, iisdem judicari debent, & ubi paribus hi judicentur & resolvantur, quicquam boni ac certi non habere. Contra quoque diebus imparibus longos, ut Galen. in lib. 3. de Dieb. Decret. tradidit, morbos judicari, qui paribus moveri deberent, bonum non erit, im-

a Pag. 1085. b Lib. 3. Epidem. Aegr. 12. pag. 1110. c Vide Lib. VII. Epidem. Sect. 3. text. 5. pag. 1174.

paribus scilicet moveri & judicari; judiciumque neque bonum majori ex parte fiet. Atque hæc sunt de prædictione a diebus decretoriis, a quibus potius tempus futurorum judiciorum in morbis, & resolutionum prænoscutur, quam vere quicquam certi ad salutem haberi queat. Nam signa coctionis, etsi in diebus decretoriis bona esse constant, tamen eadem erunt, & idem significabunt, in omnibus diebus conspecta; etsi negandum tamen non sit, salutis signa, in diebus decretoriis conspecta, longe certius & fidelius salutem prædicere, & mortem crudelitatis signa, eaque prava. Ad damus regulam aliam ad prædictionem a decretoriis diebus, quam Hippoc. in lib. 3. *Prognost.* 33. ita expressit: *Si quibus horum coepit dolor primo die, quarto premuntur magis, septimo vindicantur. Plerique eorum incipiunt dolore vexari tertio die, quinto conflitantur magis, deinde vindicantur nono aut undecimo. Quod si quinto die incipiunt dolore vexari, & alia quoque secundum rationem ipsis ex prioribus accedant, quartodecimo morbus finietur.* Sed his præmissis potius in gratiam crisis cognoscendarum, ad ipsas modo declinemus.

C A P. VI.

Quid Crisis sit, quotuplexque, & quomodo fiat.

PRÆMISIMUS accuratam criticorum dierum tractationem, ut crisis quoque cognoscendarum cognitio illustraretur; cum diversarum crisis ratio possit commode in dierum criticorum causas referri, quod propterea tunc temporis ad excretionem natura moveatur, illisque statutis diebus humores noxios excernat. Sed hæc inferius accuratius cognoscentur, si modo quædam, etiam scitu necessaria, præmiserimus, nimirum in primis quid ipsa crisis dicatur, quotque habeat differentias atque causas. Quod ad primum attinet, per crisis Crisis quid. omnes fere intelligunt naturæ & morbi conflictum, seu me-

A a a 2

lius

huc iudicium, unde dies critici, id est, judiciales, dicti sunt à κρίνω, quod est iudico, aut à κρίσις, id est iudicio, quod in ipsis de naturæ morbiq̃ue exitu fiat iudicium. Neque hoc nomen a Medicis inventum putat Galen. at a quopiam vulgari potius, qui cum istis adesset, ipsa re cogente ita pronuntiavit, quod iudicium tunc de vita ægrotantis ageretur: neque enim Medicorum aliquis, ut ait Galen. primus invenit id nomen, sed omnino necessarium fuit, ut qui præsens esset, conturbaretur, atque ideo exclamaret, & κρίσιν, id est, iudicium rem ipsam nominaret, aut ἀπὸ τῆς κρίσεως, id est, fecerino, quod in optima veraque crisi humores noxii fecernantur, & postea excernantur, ut Galen. in lib. 2. Aphorism. docet. Per crisiñ vero plures plura intelligi voluerunt. Nam teste Galen. in primo lib. de crisib. cap. 1. & 2. quippe aut subitam in morbo mutationem, aut ad meliorem statum inclinationem, sive solam agitationem, quæ antecessit, vel omnem morbi solutionem, aut illam tantum, quæ bona sit. Ceterum Galen. in Libro tertio de Crisibus, Cap. 1. & 2. dixit: Crisim esse subitam præcipitemque in morbo mutationem, vel ad sanitatem, vel ad exitium factam. Idem in libr. 2. Aphorism. 13. ita expressit. Crisis, (id est iudicatio) est subita in morbo, vel ad sanitatem, vel ad mortem mutatio. Fit autem natura separante a bonis mala, & ad excernendum præparante. Hujuscemodique permutationes, quando repente in morbo fiunt, Hipp. crises, iudicationes vocare solet, in quibus nonnunquam integra sanitas restituitur, aut moritur æger; nonnunquam vero magna fit ad salutem, vel ad mortem permutatio, ut Galen. in eod. lib. Aphor. affirmavit. De qua etiam in libr. 3. de Crisibus dixit: Sola igitur subita ad sanitatem conversio simpliciter crisis nominatur, & quidem omnino fit per manifestas quasdam excretiones, aut effatu dignos abscessus. Quicunque enim aliter quieverint, malignius retrocedunt: antecedit autem hujusmodi excretiones & abscessus non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis. Quare ex Galeno Crisis, uti dictum est, subita præcepsque in morbo mutatio est, vel ad sanitatem, vel ad mortem. Hanc malam & istam bonam Crisim vocat Galenus in libro tertio de Cri-

Crisibus. Verum Galen. tametsi, ut dictum est, in primo libro, de *Crisibus* cap. 1. scripserit subitam in morbo mutationem, inclinationem ad meliorem statum, solam agitationem, quæ bona tantum est, crisin appellari posse, tamen in libr. 3. de *Crisibus* cap. 1. & in 2. *Aphor.* apertius Crisin distinxit a morbi solutione, quæ fit aut morbo emarcescente, aut ægroti viribus paulatim dissolutis; mutationemque subitam in morbo, vel ad sanitatem, vel ad mortem, Crisin esse voluit, proptereaque hujusmodi permutationes, quando nimirum repente in morbo fiunt, & in quibus nonnunquam integra sanitas restituitur, aut moritur æger, nonnunquam vero magna fit ad salutem, vel ad mortem permutatio, Crises, seu judicationes Hippocratem vocasse, dixit. Quas Criseos in morbis mutationes Hippoc. breviter sane, sed divine hæc verbis in primo *Epidem.* est complexus. *Ad salutem aut mortem, vel inclinationem ad melius, aut ad pejus:* quod omnes in morbis, ut Galen. ait, mutationes sint vel statim ad salutem, ut optimæ crises; aut ad mortem, ut pessimæ; aut ad melius inclinare aut ad pejus; has imperfectas & malas crises vocant, illas bonas & perfectas. Sed Galen. in libr. 3. de *Crisibus* cap. 1. sex ait esse omnes numero mutationes, quæ in morbis observantur; primas duas esse ad salutem atque interitum subitas mutationes, quas bonas & malas crises vocat; duas alias, quæ paulatim, non confertim & subito fiunt, aut morbo quidem marcescente, aut viribus ægroti dissolutis; alias duas mistas ex his atque ex primis, quippe ex iis mutationibus, quæ paulatim & confertim fiunt; quando nimirum subita quidem aliqua in morbo ad melius vel ad pejus mutatio facta fuerit, & deinceps usque ad omnimodam solutionem, vel mortem reliquum totum emarcuerit: ita ut exempli gratia, si quis septima die aut excretionem, aut abscessum, aut decubitu fuerit non perfecte judicatus, postea nulla amplius facta mutatione, sensim ac sensim reliquum morbi consumatur, aut sensim viribus dissolutis ægri intereant. Addamus duas alias, non

Crisium
differen-
tia.

non dixerim mutationes, sed potius solutiones morborum ad sanitatem, aut virium ad exitium. Atque tot sunt in morbis mutationes, quas, etsi non proprie, dici crises posse asserimus. Ceterum veræ crises quatuor tantum sunt, quippe subitæ mutationes ad sanitatem & ad mortem, aut ad melius, aut ad pejus. Ex quibus has primo colligimus esse Crisium primas differentias, quippe primam subitam mutationem ad sanitatem, quæ est perfecta optima Crisis, quod omnino ægrotum a morbo liberet; & alteram ad mortem, quæ perfecta, & pessima, cum continuo ægrotum interimat; tertiam ad melius, quæ est bona sed imperfecta, propterea, quod non prorsus hominem sanat; atque quartam ad pejus, quæ & ipsa pessima est ac imperfecta, quod & ipsa non continuo hominem perdat, sed paulo post. Longe plures differentias alii fecerunt Crisium, quippe quod ipsarum quædam bonæ, quædam malæ sint, quædam perfectæ, quædam imperfectæ, quædam fideles & certæ, quædam non, quædam manifestæ, quædam obscuræ, quædam periculosæ, & quædam citra periculum, & demum quædam per dies indicatorios significatæ, & quædam absque ulla indicatione prærumpentes. At quod cæ omnes differentiæ bonis ac malis comprehendantur, propterea de bonis tantum & malis agemus. Quandoquidem quæ bonæ sunt certe fideles, perfectæ aut imperfectæ, manifestæ aut obscuræ, diebusque indicibus significatæ, citraque periculum existunt. Contra malæ quippe infideles, non die decretorio significatæ, obscuræ, imperfectæ, periculosæque. Sed priusquam de iis agamus, videamus prius, a qua causâ crises fiant, quam rem Galen. in lib. 2. Aphorism. de veris crisisibus, ita expressit: *Fit autem natura separante a bonis mala & ad excernendum præparante. Non temere igitur in tali turbatione graviter se habent.* Ex quibus patet naturam ipsam esse quæ, humores dum studet bonos a malis segregare, malosque excernere, crises faciat. At alias a nobis demonstratum est, naturam ipsam ad crises faciendas moveri, aut ab humoribus noxiis plane secretis a bonis, aut ab iisdem etiam nondum separatis a bonis, qualitate, vel copia expultricem internorum vi-

Crisium
causæ.

sc-

ferum molestantibus. Ex quo & naturam & humores crifium cauſas eſſe, liquido conſtabit. At has crifeſ ab aliis in morbo factis mutationibus diſtinguent excretiones aut abſceſſus ſubſecuti. Propterea crifeſ perfectas optimasque dicimus, in quibus humores noxii omnino fuerint excreti, poſteaquam ipſos a bonis natura ſeparaverit, quod concoquendo agit. Aliarum vero mutationum in morbis vere non criticarum, quas verius ſolutiones appellant, aliæ quidem cauſæ exiſtunt, quippe vincente natura, aut humores crudi, craſſi ac lentī, ad motum difficiles, ſed coctione primo extenuandi, & abſumendi, quo morbus paulatim marceſcit, uſque ad omnimodam ſanitatē; aut morbo ipſo vincente, eique natura ſuccumbente, virium proſtratio, qua natura paulatim a morbo conſumitur; atque hoc eſt, quod Galen. in 3. lib. *crifibus* cap. 10. ita habet: *Eſt autem primum & maximum in morbis mortalibus ſignum, quod ſine criſi mors ſit ſubſecuta, virium imbecillitas.* Nam virtus ita poſtrata ad pugnam contra morbum non excitatur. Atque hæc de crifium cauſis in communi, quas accuratius etiam poſtea de ſingulis crifium differentiis acturi explicabimus. Nunc videamus, quinam morbi crifibus terminentur, ſeu judicentur, & qui non.

C A P. VII.

De morbis, qui per Criſim terminantur, & de iis, qui abſque Criſi finiuntur.

ACUTROS tantum magnosque ſive vehementes morbos crifibus terminari, vel ex eo cognoscetur, quod nunquam in parvis crifeſ fieri obſerventur. De veris autem loquimur, quæ teſte Galen. in lib. 3. de *crifibus* cap. 4. omnino fiunt per manifeſtas quaſdam excretiones, aut effatu dignos abſceſſus. Demonſtratum quidem eſt has crifeſ naturam movere, irritatam vehementer a magnitudine ſeu vehementia morbi, quod idem eſt, ac ſi dixerimus, a quantitate accidentium, quibus magnitudo ſive vehementia morbi, ut docuit Galenus in eodem libro de *crifibus*, dignoſcitur. Neceſſarium enim eſt, ut ipſe quoque in ſecundo lib. *Aphor.* ait: *ob morborum magnitudinem, ac caſuum vehe-*
men-

Morbi
quinam
per crisin
termi-
nantur,
quinam
vero
non.

mentiam vel cito vires posterni, adeo ut homo moriatur, vel ad noxiorum humorum excretionem excitari, si modo, quos invaserint, exsuperent, bonam sequi judicationem, sin autem exsuperentur, malam. Ex quibus constat magnum vehementemve, quod idem esse ex Galeno in nuper citato lib. 3. de *crisib.* constat, morbum crisi tantum judicari ac terminari, a parvo enim natura non irritatur ad excretionem. Hinc Hippocr. in libro secundo *Aphorismor.* 13. ait: *Quibuscunque judicatio fit, his nox gravis ante accessionem est.* Natura enim, ut in comm. docet Galen. separante a bonis mala & ad excernendum præparante, non temere in tali turbatione graviter ægroti se habent. Hinc præcedunt accidentia multa & magna, quæ & valde turbant exagitantque ægrotos, tum etiam quæ timorem insipientibus, ut, ait: Galen. in 3. de *crisib.* cap. 2. inducant; licet deceat Medicum generosum neque turbari, neque futurum eventum ex ipsis symptomatibus ignorare. Quam rem probe expressit Galen. in 3. de *crisib.* cap. 10. hisce verbis: *Futuram autem præcognitionem ex eo, quod urgeatur, ac vehementer irritetur natura a morbo, atque ex subita præter rationem circa corpus facta perturbatione: omnino enim fit aliqua novitas, quando crisis futura est, vel circa respirationem, vel circa mentem, vel auditum, vel visum, vel ferendi facilitatem, vel circa aliquod eorum, quæ sæpe diximus, quæ uno nomine summatim judicaria accidentia, & signa appellamus. Quare etiam, quod ab Hippocrate in Aphorismis a dicitur, quibuscunque crisis fit, his nox molesta, quæ antecedit accessionem, est ipsum, quod nunc nos dicimus.* Addimus quod crises, cum fiunt in morborum accessionibus, (concurrere enim in idem tempus crises, cum morbi accessione Galen. docuit) etiam in morbis, habentibus accessiones, manifestius fient, qui omnes magni vehementesque sunt. Quare colligamus morbos magnos ac vehementes per crises terminari, nequaquam vero parvos & exiles, a quorum parvitate (quando parvi dicantur, in 3. de *crisib.* cap. 24. ex Galeno, qui multis magnisque symptomatibus carent)

cum

(Cap.VII.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 377
cum natura ad excretionem irritari nequeat. Hinc Galen. *in secundo libro Aphorismorum*, dixit, acutos magnosque morbos in parvo tempore magnas facere mutationes, quarum quæ repente fiunt, crises Hippocratem appellare. Magni itaque morbi sunt, qui per crises judicantur, & parvi citra crises, quod, ut dictum est, ab ipsis natura non irritetur ad humorum excretionem. Sed hoc tamen accuratius erit cognoscendum; cum, ut Galen. monuit, debiles quidem & parvæ febres quandoque valde malignæ sint. Sæpe enim Medici decipiuntur, cum febres exterius debiles & parvas observent, putantes vere parvas & debiles esse, cum tamen valde magnas esse reipsa comprehendatur; cum præsertim (etsi calore vehementi carere exterius videantur,) multa sævaque accidentia habeant, a quibus magnæ & non parvæ sunt, veluti sunt vigiliæ, deliria, difficiles respiraciones, inquietudines & alia hujusmodi, quæ magnum esse morbum testantur. Hinc Hippoc. phrenitides quasdam debiles, imbecilles, & obscuras vocavit in *Proorrheticis* ^a valde phreniticas. Quare hi morbi (quos merito Medici malignos appellant) crisibus solent terminari, quod & ipsi habeant accidentia multa & magna, quibus natura ad excretionem humorum noxiorum potest irritari, & excitari. Sed jam doceamus, quibus signis futuræ crises possint prænosci.

C A P. VIII.

De signis crises futuras significantibus.

CUM cognitum a nobis sit, morbos magnos vehementesque tantum per crisin terminari seu judicari; nunc videndum est, quibusnam signis crises futuræ prænoscantur: sed de perfectis cognoscendis sermonem faciemus, cum eæ certa ratione, teste Galeno, *in tertio de Crisibus, capite quarto*, præsciri possint; veluti imperfectæ non certa ratione, sed conjectura potius possunt prænosci: qua notitia Medici (quod maximum

Bbb

in

^a Lib. I. text. 34.

in medicina est) possunt præcognoscere, & prædicere futuras crises, & quo tempore fient, & etiam, ut paulo post docebimus, qualibusnam crisis seu excretionibus, sive abscessibus, sint futuræ. Itaque vere quidem a nobis scriptum est, non nisi morbos magnos vehementesque per crisin terminari, atque hos etiam non terminari per crisin, ni virtus satis in corporibus robusta & firma fuerit: si modo verum est, crisin fieri morbo naturaque invicem colluctantibus; quo pacto enim natura prælanguida pugnam audebit tentare cum morbo gravissimo? Ob morborum enim magnitudinem ac casuum vehementiam Galen. dixit, vires vel cito prosterni & nullam fieri crisin, vel ad noxiorum humorum excretionem excitatas, moliri evacuationem. Quare in magnis vehementibusque morbis, & in corporibus robustis certo poterimus crises prædicere, & quo majores vires, & una robustiores erunt, eo certius & citius poterit crisis prædicti. Ceterum cum nobis non satis sit, hoc cognovisse, quippe in magnis morbis, viribus existentibus firmis, futuras crises certo prædicere nos posse, sed opus esse, ut etiam instantes crises animadvertamus & possimus assidentibus, ac etiam ægrotis, si salutare futuræ sint, eas præfagire; ideo omnia illa signa, quibus crises instantes innotescunt, nunc describemus. Quæ ex Hippocrate, atque Galeno, sunt Ægrotantium corporumurbationes vehementes, morbi idea, magnitudo, natura, motus, mos, coctiones, cruditates, rigores, anni tempus, regio, præsens constitutio, ægrotantis natura, ætas, victus, anteacta, & alia hujusmodi similia. Ex his enim Galen. *lib. 1. de Crisib. cap. 8.* & *in secundo libro Aphorismorum* instantes, ac futuras crises prænosci tradidit. Ceterum horum quædam particulatim videntur facere ad crises has futuras, quædam ad bonas atque malas cognoscendas, & quædam ad tempus, quo sint expectandæ, quod interstinguendum. Hoc enim denotare videntur dies indicatorii, in quibus aliquod criticum signum illuxerit, sive in humoribus concoctio, sive cruditas, sive aliud signum. De quibus Hippocrat. *in libro quarto, Aphor. 71.* ait: *Quibus die septimo futura est crisis, iis urina rubram die quarto nubeculam*

Crises unde futuræ prænotantur.

lam habet, ceteraque pro ratione. Ex motu vero morbi aut celeri, aut tardo, itidem cognosci Hippocr. in libro primo Aph. 12. sic indicavit. *Exacerbationes vero & constitutiones morborum indicabunt tum morbi ipsi, tum tempora anni, tum periodorum proportionis inter se observatio, sive eæ quotidie, sive alternis, sive majori intervallo fiant: sed ex iis, quæ postea apparent, indicia sumuntur; veluti in pleuritide sputum, si statim initio appareat, breve fore denunciat, si vero posterius conspiciatur, longum.* Ad bonas vero atque malas crises denotandas, coctiones & cruditates facere videntur. Idem fere & morbi idea quippe videtur notare, utrum evacuatio ei proportionem respondeat, & an sit bona: mos morbi itidem ad bonam vel malam crisin agnoscendam facit, qui a signis supervenientibus, teste Galeno, aut bonis aut malis denotatur. Hæc omnia signa privatim ad bonas malasque crises cognoscendas faciunt, de quibus posterius nos accuratius. Reliqua vero faciunt ad judicandas crises simpliciter futuras, quippe quæ sunt, turbationes ante crisin, & simul omnia signa, quæ critica dicuntur, magnitudo morbi, virium robur, naturæ morborum, & humorum morbos facientium, non minusque ægrotantium corporum victus, antea acta ætas, anni tempus, regio, status præsens atque similia. Ex his tamen omnibus tria videntur sufficere ad prænoscentiam crisin, quippe acutos magnosque morbos, magnas turbationes, atque virium robur. His quidem visis necessario fiet crisis. Etenim virtus, a vehementi acutoque morbo maxime turbata, necessario aut exstinguetur, aut ad pugnam vehementer irritata, ad excretionem noxiorum humorum inclinabit. Si enim prælanguida citra crisin succumberet morbo, ac exstingueretur, robusta vero non poterit, nisi facto conflictu superetur: sed in eo conflictu necesse est aliquam humorum erumpere excretionem, aut bonam aut malam; bonam natura morbum superante; malam a morbo natura superata. Alia vero, etsi non præcipue crisin indicent, tamen maxime adjuvant futurarum cresium cognitionem, quæ inquam sunt, morbi idea seu species ea ratione, qua signa appareant proportionatæ excretionis futuræ ad eam speciem morbi, ut si-

Ex naturæ
viribus.

Ex morbi
idea.

gna sanguinis erupturi in febribus ardentibus, coctiones, & cruditates. Motus quoque morbi celer vel tardus; quando tardi motus morbi raro aut nunquam crisi judicentur: morborum item naturæ; ætas, natura, victus, antea acta ægrotantis; tempus anni, præsens constitutio, & regio, quæ omnia maxime faciunt ad confirmandum futurarum cresium iudicium. Sed age singula hæc signa consideremus accuratius, & primo ex Hippocr. qui in lib. 2. Aphorism. 13. ita scripsit: *Quibus crisis fit, iis non gravis ante accessionem, quæ vero subsequitur, magna ex parte levior existit.* De signis iis, ægrotos ante crisin turbantibus, Hippocrat. in 1. Epidem. comm. 1. text. 25. usque ad 56. ait: *capitis, colli dolores & gravitates cum febribus, & sine febribus, phreniticis convulsiones, sed & virulenta vomunt, & ex iis quidam subito moriuntur.* In ardentibus autem ceterisque febribus, quos colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, vel hypochondrii contentio, neque cum dolore corripit, his e naribus sanguis erumpit. At vero quibus totius capitis gravitates, tum autem cordis dolores & fastidia sunt, biliosa post aut pituitosa vomunt. De quibus clarius Galen. in lib. 2. Epidem. & in lib. 3. de Crisib. cap. ita scripsit: *Sola igitur subita ad sanitatem mutatio simpliciter crisis nominatur, & quidem omnino fit per manifestas quasdam excretiones, aut effatu dignos abscessus. Quicunque enim aliter quieverint, malignius retrocedunt. Antecedit autem huiusmodi excretiones & abscessus non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis. Nam & difficiles tolerantia, & vigilia, & deliria, & graves somni, & difficiles anhelitus, & vertigines tenebricosæ, & difficiles sensus, dolores capitis, colli, & stomachi & multorum aliorum membrorum, nonnullis vero aurium sonitus, & vani ante oculos apparent splendores, & lachrymæ involuntariæ effluunt, & urina retinetur, & labrum agitur, aut aliquid aliud tremulum fit, oblivio, & præsentium ignorantia, & vehemens accidit rigor, & plurimum accessio consuetam anticipat horam, & multus æstus, fitisque intolerabilis sequitur, clamant & saliant sicut furentes, neque possunt in eodem situ recumbere,* deinde

Ex signis
Criticis.

deinde repente multus sudor erumpit, aut vomitus aliquis non paucus insequitur, aut venter subito solvitur, aut abundans fit fluxus sanguinis, aut hæc omnia simul contingunt, unde non parvus invadit timor inspicientes. Addamus ex Galeno in tertio, de Crisib. cap. 80. pulsum inæqualem in pluribus crisibus fieri, & præcipue, cum non fiunt sine pugna & periculo; multo magis, cum biliosi humores ad ventriculum confluunt, apparentibus etiam aliis vomitus signis, quæ Hippocr. descripsit. Sed Hippocrat. signa ex pulsibus sumpta, vel quia non noverit, vel quia non magni momenti existimaverit, idcirco non est secutus. Atque hæc sunt signa omnia critica, quibus ante crisin fit turbatio vehemens, præsagens in acuto magnoque morbo, viribusque robustis, aut non languentibus, crisin bonam, si fiant, ut alias dicemus, in statu morbi, concocto jam morbo; malam in principio, natura morbo succumbente. Rigores quoque privatim in febribus ardentibus aliisque acutis morbis solent crisibus præire. De quo Hippocrat. in libro quarto Aphor. 29. habet. *Quibus in febribus sexto die rigores fiunt, difficilis sunt judicii.* Et ^a, *si rigor incidit, febre non deficiente, jam imbecillo, lethale.* Et postea Aphor. 58. *Ei, qui ardente febre laborat, si rigor supervenerit, morbi fit solutio.* Et postea Aphor. 63. *Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres solvuntur.* Inter signa enim decretoria seu critica non minimum rigor locum habet, ad crisin quippe aut bonam aut malam prænuntiandam. Motus quoque morbi celer maxime facit, cum critico aliquo conspecto signo, ad prænuntiandum crisin: namque celer motus crisin futuram, & tardus acrisiam significare solet. Celerem vero motum ostendunt brevia morborum tempora; siquidem qui morbus breve principium habuit, breve quoque augmentum, statum, atque declinationem habebit. Ex brevioribus quoque accessionibus idem ostenditur. Galen. in tertio de Crisib. cap. 3. dixit, febrem, quæ quatuor tempora accessionum omnia breviter percurrit, properare ad crisin: & idem in primo lib. Epidem. ita habet: *Quare fac memineris,*

Ex Rigore.

Ex motu morbi celeri.

^a Epidem. libri Aph. 46.

Ex signis
excretio-
num futu-
rarum.

ris, ubi quartus perinde ac tertius gravia habeat symptomata & signa in morbo acuto, brevi expectandum esse judicium. Ex specie vero seu idea morbi, quod morborum singulis speciebus constitutæ quædam proprietates sint, ut ad crises veniant; cujusmodi, teste Galeno in 3. lib. de Crisib. ardentium febrium proprium esse videtur, ut sanguinis eruptione ex naribus, aut ex alia corporis parte, aut post vehementem rigorem sudore multo & calido erumpente ex toto corpore, aut per vomitum biliosorum humorum excretionem judicentur. Proinde in his signa omnia, quæ aliquam prædictarum excretionum prænuntiant, & significant, conspecta, crisin nedum futuram, sed quoque speciem crisis, ac vel etiam aut bonam aut malam ostendent. De quibus Hippocr. in Aphor. 58. ^a ait: *Ei, qui ardente febre laborat, si rigor supervenerit, morbi fit solutio.* Ubi præsertim post ipsum aut sanguinis eruptio, aut sudor, aut biliosorum humorum sequatur excretio. De iis ait Galen. in *Prorrheticis* ^b. *Morbi qui statim turbulenti sunt, insomnes, sanguinem de naribus stillantes, sexto die levantur, noctu laborant, postridie sudant, in somnum feruntur, delirantque, abunde sanguinem profundunt.* Et in Epidem. lib. 1. comm. 2. ^c text. 55. *In ardentibus autem febribus, ceterisque febribus, quibus colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, vel hypochondrii etiam contentio, neque cum dolore, corripit, his e naribus sanguis erumpit.* Atque ita de iis, qui sudores, vel alvi dejectiones, aut vomitus biliosos habent. De quibus in 2. progn. ^d. *Qui vero totius capitis gravitates, & oris ventriculi morsus, ac stomachum anxium habent, isti biliosa & pituitosa evomunt; uti Chæriani contigit; de quo Hippocr. in 3. Epidem. 2. ^e text. 2. Quinto cum dolore cuncta exacerbata fuerant, nugabatur, noctem molestantem habuit, non dormivit, sexto nihil est immutatum, septimo superriguit, febris acuta, per totum corpus sudavit, judicatus est.* Et de Virgine quadam Larissæ ^f; *Quarta sub noctem deliravit, sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, ac mox sudavit toto corpore multum & calidum*

^a Lib. IV. ^b Hippoc. Prorrh. lib. 1. text. 132. ^c Pag. 948. sub finem. ^d Pag. 45. sub finem. ^e Aeg. 5. pag. 1072. ^f Lib. 3. Epidem. Aeg. 12. pag. 1110.

lidum, sine febre, est judicata. Ita ex aliis signis, in aliis etiam morbis, denotantibus vacuationes, formis ipsorum proportionem respondentibus seu proprias, ut in tertianis febribus vomitum, dejectionum biliosarum, aut sudorum signa, crisin ostendunt; & in quartanis sudorum multorum & pituitosarum excretionum; & in phreniticis sudorum præcipue futurorum ex capite copiosiorum, eruptionis sanguinis enaribus; non minus in pleuriticis & in hepatis lienisque inflammationibus, atque tandem in omnibus præcordiorum inflammationibus, signa, vel erupturum sanguinem, vel alvi dejectiones, vel vomitus, vel sudores denotantia, critica esse affirmamus; atque ita licebit ex morborum idea crisin Medicis prænosci. Ex coctione vero crisin, & bonam crisin, si aliquod criticum signum una illuxerit, ex prædictis nobis significari certissimum erit. Perpetuo enim, ubi in aliquo decretoriorum seu indicatoriorum dierum in magno morbo, cum aut capitis dolore, aut delirio, aut gravitate, aut aliquo signo ex criticis, crisin in altero quaternario futuram significabit. Propterea Hippocr. dixit in 1. Epidem. *Coctiones celeritatem judicii & securitatem ostendere.* Ex diebus quoque judicantibus crisis prælagitur; Galen. enim in 3. de Crisibus scribit: *Ubi in 4. die aderit magnitudo morbi, ejusque morbi celer motus, atque signum coctionis, in septimo judicium sequetur, & si hæc septimo tantum fient, judicium undecimo, aut decimo quarto erit.* Crisium vero futurarum judicium augere naturam morbi calidam, calidosque humores & summe putridos, naturam itidem ægroti calidiorem, ætatem florentem, victus rationem antea actam, biliosorum ciborum, calidam cœli regionem, anni tempus æstivum, non opus est, ut ad hoc demonstrandum diu laboremus; cum omnes sciant, proprium esse calidorum humorum, ut facillimi sint ad excretionem, atque etiam sua qualitate naturam movere maxime atque irritare ad excretionem ipsorum; temperamentumque calidum aptissimum esse ad crises; veluti, frigidi morbi, humores frigidi, naturæ frigidae, cœlum frigidum atque hyemale tempus, & alia ejusdem generis, cum crises retardare, tum, ut ne fiant, facere, Galen. in loco citato, atque alibi in multis locis, nobis demon-

Ex Coctione.

Crisium futurarum quænam augment.

stratum reliquit. Atque satis de signis criticis, quorum, ut diximus, tria tantum nobis poterunt crises prænuntiare, quippe morbi magnitudo; corporis turbationes, uti sunt dolores, inquietationes, deliria, & alia hujus generis critica, quæ superius ex Galeno omnia adnumeravimus; atque virium robur. His tribus conspectis signis non dubium erit, quin crisis sit futura: alia vero signa, quæ, etsi non per se denotent crisin, tamen aliquo modo possunt crises prænuntiare, uti Galeno placuit, & a nobis jam est demonstratum.

CAP. IX.

De Crisibus salutaribus, quæ certam salutem significant & cognoscendis.

Crises du-
plices.

Optimæ
unde nos-
cuntur.

Ex Cocti-
one.

PRÆMISSIS, quæ ad prænoscentas crises faciunt, nunc superest, ut bonas, salutare, atque malas, exitiales, cognoscamus, ut ex ipsis salutem & mortem ægrotantium assidentibus præfagire sciamus: atque hoc est unum præcipuum, propter quod nos cresium cognitioni tam accurate incumbere voluimus. Sed esto, principium faciamus a bonis salutaribusque cognoscendis, quæ omnes in morbis salutem proxime futuram significant. Hæ vero duplices existunt, quædam optimæ, fideliter salutem ægrotis indicantes, quædam non certam, sed plerumque cum recidivis, & periculo. De primis nunc agimus, quæ optimæ ac saluberrimæ existunt, a quibus certa salus perpetuo prædicitur. Hanc vero certo indicabunt signa perfectæ coctionis in excrementis, status morbi, in diebus indicatoriis fuisse indicatas, in aliquo judicatoriorum dierum fieri, excretiones subsequetas morbi naturæ convenire, morbum ab ipsis resolvi, ægrotos coloratiores ac robustiores, ac, quam antea, quietiores videri, pulsus meliores evasisse, quippe vehementiores, æqualiores, ordinatiores. Coctionis autem perfectæ signa, quæ penes excrementa nostri corporis considerantur, præcipuum optimarum cresium certissimumque esse argumentum ex Hippocrat. qui in primo Epidemiorum * ita habet, collig-

* Sect. 2. pag. 948.

colligitur: *Concoctiones celeritatem portendunt iudicii, securitatemque salubrem.* Et Galen. in 3. libro de Crisibus cap. 3. ita ad salutem in ægrotis prælagendam coctiones facere novit, ut affirmaverit, conspectis coctionibus, neminem morientem vidisse. Quod ipse ita scripsit: *Primum quidem & maximum inter omnia est considerare coctiones ex urinis, alvi excrementis, & sputaminibus.* Siquidem ego millies, cum, dum crises fierent, interesssem, neminem unquam vidi intereuntem, qui præcedentibus coctionibus crisin habuisset. Perfectæ seu exquisitæ itaque coctiones in excrementis conspectæ, sunt certissima præsagia optimarum cricum. In omnibus itaque febribus vel sine passione alicujus visceris, vel cum inflammatione hepatis, vel renum, vel vesicæ, vel splenis, ac, ut uno verbo dicam, semper ubi febris affuerit, vel ex sola humorum putredine accensa, vel ex membro inflammationem patiente, urinæ concoctæ optimam securissimamque crisin, teste Galeno, pollicentur; veluti in morbis thoracis, & pulmonis primo sputa concocta, quæ præcipua harum partium affectarum sunt indicia, atque una cum ipsis urinæ quoque & alvi excrementa itidem concocta si spectentur, certissimum optimæ crisis nobis erit indicium. Non secus in affectibus ventris primo ad optimam crisin prænoscentiam, alvi excrementa concocta, & postea urinæ erunt attendendæ. Quare præcipuum certissimumque signum optimarum cricum erunt coctiones in excrementis conspectæ. De quibus Galenus etiam in eodem libro 3. de Crisibus cap. 5. ita scripsit. *Cum enim post signa optima, atque exquisita coctione, facta fuerint, necesse est, ut optimæ sint, quoniam & sola coctio crisis celeritatem, & salubrem securitatem ostendit, neque enim vel animo concipi potest, quod post morbi exquisitam coctionem crisis mala sequatur.* Exquisita vero coctio fit tempore status. Hinc optimas crises, vel in statu vel parum ante ipsum fieri, Galen. in 3. de Crisib. cap. 6. docuit, quoniam tunc omnia concocta sunt, ut Galen. in eodem lib. cap. 4. docuit, perfectasque eas crises esse, quæ tunc temporis fiunt; in augmentisque, si salus sit subsequutura, imperfectas esse, vel non securas. At distinguendus hic status, quem naturæ statum in pri-

mo libro vocavimus, in quo optimæ crises fiunt, a statu morbi, quod nunquam cum naturæ statu convenit: aut enim in principio, aut denique in augmento naturæ seu materiæ, ut alii vocant, morbi status non raro celebratur; quo tempore dicimus morbum ultimas vires exercere, neque amplius magnitudine & vehementia augeri: de hoc statu morbi nos non loquimur, sed de naturæ statu, qui non penes morbi majorem vehementiam, sed penes coctionem exquisitam cognoscitur; in hoc enim optimæ, salutare, securissimæ, ac perfectæ crises apparent.

A die quæ crisin antecedit. Optimam quoque crisin esse diximus, quæ priusquam fiat a die indicatorio aliquo fuerit indicata, veluti, exempli gratia, die

quarta, si septima futura sit crisis, de qua Hippocr. in 4. Aph. 71. *Quibus septima morbus judicatur, his nubeculam urina continet quarta die rubram, & alia ex ratione.* Addamus eam quoque

esse potissimam, quæ in diebus criticis apparet, de quibus in eodem libro Aphor. 36. Hippocr. *si sudores febricitanti inceperint, boni & tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & undecimo, & decimoquarto, & decimo septimo, & vigesimo primo, & vigesimo septimo, & trigesimo primo, & trigesimo quarto: ii enim sudores morbos judicant; qui secus evenerint, laborem & morbi longitudinem, aut ejusdem reditum significant.* His etiam addimus co-

Ex qualitate humoris excreti. gnosci optimam crisin, primo ex qualitate humoris excreti: optima enim habet excretionem, morbi naturæ seu ideæ convenientem, cujusmodi, exempli causa, in ardente febre, &

in omnibus viscerum inflammationibus, sanguinis eruptio, aut copiosi sudores, aut vomitus, vel alvi dejectiones, multæ, biliosæ; quæ excretionem conveniunt morbi ideæ, quæ est calida & sicca, atque a calidissimis biliosisque humoribus fovetur. Quo apparet etiam confirmari hanc bonam excretionem, ab ægrotantis natura biliosa, a biliosa victus ratione ante acta, ab ætate efflorescente, atque ab anni tempore æstivo, in calida siccaque regione, atque in tali cœli statu. Hæc enim biliosa excretio, prægressis signis coctionis, optima erit, & salutaris in omni morbo bilioso; veluti in pituitosis, pituitosæ, & in melancholicis atrii humoris excretionem, optimæ itidem erunt. Diximus alias ex Galen. per sudores judicari omnes febres arden-

tes,

tes, tertianas, effervescentes inflammationes; eoque magis, si una sanguis ex aliqua parte corporis copiosius erumpat, aut biliosus vomitus, vel alvi excretio biliosa appareat; itidemque cerebri inflammationes, reliquosque omnes capitis affectus. Sanguinis vero excretionem seu eruptionem ardentibus febres, synochas, aliquando phrenitides, etsi eæ non frequenter, pleuritides quoque, etsi minus quam ardentibus febres, aliquando etiam peripneumonias, quod tamen raro fit, judicari alias docuimus. Hepatis, lienisque inflammationes frequentissime e naribus eruptiones liberant; sed hepatis ex dextra nare profluens sanguis, & lienis e sinistra, quod rectitudinem omnes bonæ excretiones & vacuationes servare debent. Omnes item præcordiorum inflammationes sanguinis fluxio judicat. Sudor etiam, ut dictum est, juvat omnes inflammationes calidas, & acutas, quæ sunt in præcordiis. Item hepatis partes devexæ, sanguinis fluxu, sudoribus, & copiosioribus urinis solent judicari; & convexæ alvi excrementis biliosis, atque sudoribus, nonnunquamque etiam vomitibus. Renum etiam & vesicæ affectus copiosioribus urinis judicari solent. Thoracisque ac pulmonum affectus sputaminibus. Hæc pauca addere ex Galen. in lib. 3. de Crib. cap. 2. volui, ut lector possit ex ipsis pernoscere, quænam excretiones morborum ideis conveniant, atque ex ipsis bonam crisin, quod congruat naturæ morborum vacuatio; & malam, cum nullo pacto congruat. De quibus forte Hippocr. in 1. Aph. 2. dixit: *In perturbationibus ventris & vomitibus spontaneis, si qualia purgari oportet, purgantur, confert & ægri facile ferent. Quod repetit postea*^a, dicens, *Quæ vacuantur, non multitudine sunt æstimanda, sed, si qualia oportet evacuentur, & æger facile ferat.* Itidem & locus, per quem, ut dictum est, fit excretio, ^{Ex locō, per quem fit excretio,} erit attendendus, ut sit conveniens, & ad quem natura inclinauerit. De quo etiam Hipp. in Aphor. 21.^b ita habet: *Quæ educenda sunt, quo maxime tendit natura, eo ducenda, per ea videlicet loca, quæ conferunt.* Galenusque in commentario, loca.

^a Epidem. libri Aphor. 23. ^b Lib. 1.

loca convenientia, per quæ excretio bona fit, intellexit, si, κατὰ τὸν, id est directo ad locum affectum fieri contingant. Ex quibus apparet, quæ omnes sint excretiones naturæ morborum congruentes, per quas optimæ salutareque crises fiunt.

Ex levami-
ne morbi.

Quas etiam optimas esse aliis signis cognoscimus, & primo, quod ab ipsis ægroti aut sanentur, aut in melius mutantur, corporaque quietiora evadunt; atque hoc est, quod Hippocr. per hunc Aphorismum ^a docuit, qui est: *Quibus crisis fit, iis nox gravis ante accessionem, quæ vero subsequitur, magna ex parte levior est.* Hocque fieri, Galen. in comment. ait, quia videlicet plures ad salutem crises desinunt. Certo siquidem scimus ex ægrotis plures esse, qui servantur, quam qui intereant, nisi forte pestilens sit cœli status. Optimæ quoque excretionis certiora signa notat Hippocr. in 1. Aphor. 11. ^b ut ægroti facile evacuationes tolerant. De quo signo Galen. in comment. ita habet: *Nam si humor superexcedens evacuetur, tunc ipsum seipso ægrotum fieri leviolem, & melius tolerari, est necessarium.*

Ex Pulsi-
bus.

Addit in tertio de Crisibus cap. 2. Fieri etiam melius coloratum pro ratione evacuationis, atque ad resurgendum robustiorem, febremque resolvi, aut saltem maxima ex parte diminui. Ceterum hæc optimarum crisis signa confirmabunt quoque pulsus; meliores quippe, vehementiores, æqualiores, ac ordinationes, de quibus Galen. scripsit: *Vehementior igitur fit continue magis pulsus, & æqualior, atque ordinatior in bona declinatione; expellit enim natura fortius omnem subito febrilem calorem: debiliior vero atque inordinatior & inæqualis est pulsus in mortalibus declinationibus.* Arque tot sunt, quæ optimas crises significant, easque, ut dictum est, fideles atque certas, quibus certa quidem salus perpetuo promitti ægrotis poterit. Quales ab Hippocr. 3. Epidem. comm. 1. ^c Art. 1. in illo, qui in Dealcis horto decumbebat, & in aliis fuere conspectæ; de illo ait: *Quadragesimo alvus pituitosa, alba, subcrebra, dejecit, multum toto corpore sudavit, absolute est judicatus.* Et de Nicodemo ^d: *Vigesimoquarto multam urinam, & albam reddidit, in qua multa subsidebant, sudor ei toto corpore copiose calidus*

^a 13. Sect. 2. ^b & 23. ^c Ægr. 3. pag. 1066. ^d Ibidem, pag. 1108. Ægr. 10.

lidus emanavit, sine febre judicatus est. Et de *Pericle* ^a etiam, qui fideliter per crisin fuit judicatus tertio. *Febris emollita fuit, urinæ multæ & concoctæ, in quibus multum subsidebat, nocte quievit. Quarto circa meridiem sudor prorumpit toto corpore multus & calidus, sine febre judicatus est, neque rediit.* Et de *Anaxione pleuritico* ^b. *Vigesimo septimo rediit febris, tussit, multa excrevit concocta, in urina multa subsidebant alba, desiit sitire, dormivit, trigesimo quarto die sudavit, cessavit febris, in totum est judicatus.* Atque de *Heropytho*. ^c *Jam vero circa diem octuagesimum cuncta remissa sunt, nihil tamen destitit, etenim urinæ boni coloris, & copiosiores subsidentias habentes exierunt, deliriaque imminuta sunt. Circa diem centesimum alvus fuit turbata multis biliosis, durabantque diu multa talia, deinde dysenteria cum dolore, reliqua levia fuerunt, in summa febres eum reliquerunt, discessitque surditas. Centesimo est absolute judicatus.* In his omnibus possunt omnia præcipua optimarum fideliumque Crisium signa per videri, quæ esse diximus, coctionem manifestam ac exquisitam in excrementis, quæ juxta affectuum locos affectos considerantur, in statu morbi crises fieri, præindicareque ab indicibus vocatis diebus, in criticisque diebus conspici, excretionemque ideæ morborum respondere, hasque sequi aut febrium solutionem, aut manifestam imminutionem, cessare symptomatum molestias, quæ singula in iis ab Hippocrate conspectis crisis fuerunt observata. Coctionis manifestæ signum in *Nicodemo* fuit multa urina alba, in qua multa subsidebant; & in *Pericle*, urinæ item multæ & concoctæ cum multa subsidentia; & in *Anaxione*, multa quæ tussi excrevit concocta cum urina optimam subsidentiam habente; & in *Heropyto* urinæ itidem melioris coloris, copiosiores subsidentias habentes erant. Quæ etiam concoctio perfecta, in statu naturæ factas fuisse eas crises indicabat. In quibus cum crises in criticis diebus apparuerunt, tum videntur quoque antea ab indicatoriis præindicatæ. Fuereque excretionem morborum illorum naturis convenientes. In eo enim, qui in *Dealcis* hor-

Ccc 3

to,

^a Lib. 3. Epid. pag. 1102. Ægr. 6. ^b Ibid. pag. 1104. Ægr. 8. ^c Ibidem. pag. 1104. Ægr. 9.

to, quod febris ejus fuerit ex mixtione biliosorum pituitosorumque crassorum humorum, ideo excrevit per alvum multa pituitosa, & sudore copioso tenues biliosi humores fuere excreti; & *Pericles* quoque sudore multo excrevit bilem, a qua in febrem delapsus fuerat, atque ita de aliis; quas omnes & allevatio, cum febris, tum symptomatum, fuit subsecuta: & hæc de optimis fidelibusque crisibus, salutem certam ægrotis significantibus.

C A P. X.

De Crisibus salutaribus, quæ tamen neque fideles, neque certæ perpetuo sunt.

Crises imperfectæ
& non certæ,
quando.

APPARENT vero Crises non raro bonæ sane, sed tamen quibus Medici perpetuo fidere minime debent, quæ hisce signis ab optimis fidelibusque distinguuntur, quippe, quod non cum exquisitæ coctionis signis; neque in statu morbi, sed in augmento; atque etiam, quæ non ab indicibus vocatis diebus fuerint indicatæ; neque in diebus decretoriis apparuerint, sed in intercidentibus, quos etiam intercalares & provocatorios appellari superius diximus, quod natura, non perfecta coctione, in iis cogatur pugnam cum morbo aggredi, ex qua raro optime morbus judicatur, sed plerunque imperfecte & non tuto; & quemadmodum etiam (etsi appareant quædam coctionis signa,) non habent vacationes neque ideæ morborum, neque naturæ ægrotantis, neque ætati, neque victui anteaçto, neque anni tempori, neque cœli statui aut loco congruentes: demum, etiam si omnia bona esse apparuerint, si ægroti facile vacationem non toleraverint, neque juventur, crisi huic non erit fidendum; & multo minus, cum ægroti pulsus meliores, quietiores, ordinatiores, ac vehementiores non habuerint. His quidem signis crises conspectæ non plane certæ dicuntur, etsi pleræque salutem ostendant; at cum laboribus, recidivis, & mala ægrorum tolerantia, morbos judicant. Sed singula hæc signa diligenter consideremus, & primum de iis,

iis, quæ in augmentis morborum, quo tempore natura non plane morbum concoxit, sed cœpit concoquere, paucaque apparuerunt coctionis indicia. Hæc sane inceptæ coctionis, nondum absolutæ, signa, in morbis non exitialibus, bonam crisin pollicentur; sed tamen neque omnino certam ac fidelem, ex quo plerumque sanantur, at non absque recidivis, aut molestiis seu laboribus, ac longitudine. Quæ vero sanguinis profluvio fiunt, certiores & fideliores ceteris existunt; cum vel etiam in principio, nullis quidem conspectis signis coctionis, non incertam salutis spem aliquando sanguinis larga eruptio soleat polliceri. Cujusmodi fuerunt, quæ in *Pericle* ^a, in quo lienoso sanguis prima die e sinistra nare profluxit: & in *Virgine Abderæ* ^b, quæ in vestibulo templi habitabat, prima die menses fluxerunt, & rursus decima septima e naribus erupit, & ipsa vigesimo, etiam plurimo erumpente cum sudore sanguine, fuit judicata: eodem modo in *Metone* ^c quarta die cœpit crisis per sanguinem e naribus, quæ quinta die perfecte cum sudore ipsum judicavit, in quo non fuit recidiva, quoniam sanguis etiam post judicium erupit.

Quæ imperfecta crisis sanguinis eruptione clarius in *Heropyto* visa est, de quo Hippocrat in 3. *Epidem.* ^d text. 80. ita habet. *Vigesimo multum deliravit, itemque sequentibus diebus. Quadragesimo multum ex naribus sanguinis erupit, menteque constitit magis, surdus quidem sed non perinde fuit, febres fuerunt remissæ. Proximis diebus ex naribus sanguis, & paulatim erupit. Circa diem sexagesimum e naribus quidem substiterunt eruptiones, sed dextra coxendix admodum dolebat, febresque increverunt; at ille die centesimo tantum fuit perfecte judicatus.* Ex qua historia colligimus, Crises vel etiam per sanguinis excretionem, quæ ceteris aliis vacuationibus sunt fideliores & salubriores, nondum cum perfecta coctione, scilicet ante statum, apparentes, bonas quidem esse, sed infideles ac incertas, quibus non sit fidendum: verum ex his recidivas, longitudinemque morborum, laboresque Medici prænuntiare debent; plerumque

Per sanguinis excretionem.

^a Lib. 3. *Epidem.* *Ægr.* 6. pag. 1102. ^b Ibidem. *Ægr.* 7. pag. 1103. ^c Lib. 1. *Epidem.* *Ægr.* 7. pag. 983. ^d *Ægr.* 9. pag. 1106.

Ante statum.

que tamen salutare existunt. At hæc in principio morborum, aut cum exitiali signo, si illuxerint, malæ erunt, quibus aut subito mors succedit, quippe in prælanguidis corporibus, aut post longum tempus, in robustis ac prævalidis, veluti contigit mulieri, quæ in mendacium foro decumbebat*, quæ plures crises ante mortem habuit in principio morbi, id est, nullis signis coctionis conspectis. Sed de hac accurate cum de exitiis agemus. Colligamus crises ante statum non esse omnino bonas & certas; quod Galen. hisce verbis expressit. *Esto igitur, ut in die decimaquarta spes sit fore statum, & aut ob morbi magnitudinem, vel motus velocitatem, vel propter ea aliquod aliud extrinsecum irritamentum crisis die undecimo anticipet, neque ipsam perfectam, neque omnino bonam: & postea dixit, siquidem morbus salubris sic inveniatur, ut neque ejus acumen neque magnitudo festinent, neque error aliquis circa ægrotum admittatur, status tempus crisis expectat: & hæc quidem optima crisis est; fit enim morbo jam cocto: si vero vel propter morbi magnitudinem, vel motus celeritatem, vel propter aliquod irritamentum ante statum crisis venire cogatur, tanto hæc crisis deterior erit, quantum statum anticipaverit.* Quod autem natura, etiam ante statum, ac vel etiam in principio aliquando, excernat, alias a nobis demonstratum est, interim enim nondum incepta humorum coctione, & aliquando incepta quidem, & demum ipsa perfecta: hoc tempore crises sunt optimæ; illæ sunt omnino perniciosæ; & in augmento, quo tempore, teste Galeno in 1. lib. de crisi- bus cap. 8. & in primo de tot morb. temp. cap. 3. incepta est concoctio, in morbo non mortali, bonæ, sed imperfectæ, & infideles: & hinc diximus alias Hippocrat. & Gal. omnes excretiones in principio, & crudo omnino adhuc existente morbo, lethales affirmare, & in augmento bonas dici, sed non certas, neque perfectas. Quas omnes Galen. in libro tertio, de Crisibus cap. 7. cap. 12. nec non, & in libr. 4. de prælag. expulsi- bus in hunc modum expressit, dicens: *Nam ea expelle-*

re,

* Lib. 3. Epidem. Ægr. 12. pag. 1080.

re, quæ molestant naturam, sepe ante tempus convenit, quippe virtus ipsa est alienorum expultrix, quemadmodum in opere de naturalibus facultatibus ante demonstratum est, Tempus autem coctionis post finem alteratoriae facultatis est: tunc enim functionem obire, omnibus secundum naturam absolutis, ostendebatur, cum illa ab actione destiterit: verum ante perfectam coctionem interim, quæ obstant, amoliri cogitur; ut interdum, coctione jam absoluta, moratur adhuc, & lente, propter imbecillitatem, munus subit. Utramque autem in ventriculo clare licet contemplari. Instigatus enim coctionis tempus non expectat, sed protinus etiam idoneum, cum eo, quod molestat, excernit, & ubi satis jam coxerit, interdum lente ac cunctanter superfluum, imbecillitatis vitio, expellit. Quare crises ante augmentum quibusdam, etsi non omnibus, signis coctionis conspectis, bonæ quidem dicuntur, non tamen fideles, & certæ, quibus nos fidere debeamus. Eodem modo eæ, quæ non in diebus decretoriis fiunt, incertæ existunt, morbique, qui non in diebus iis solvuntur, reverti solent. In quibusdam vero intercidentibus, seu provocatoriis vocatis, eodem itidem modo crises non omnino bonæ neque certæ apparent, de quibus Hippocr. in lib. 4. Aphor. 29. ait: *Quibus in febris sexto die rigores fiunt, difficilis sunt iudicii.* In hac die virginem Larissæ sanguinis profluvio fuisse simul cum sudore judicatam, alias meminimus; & Galen. ait in 6. Epidem. comment. 3. in tit. 19. aliquando bonas crises decima die fuisse observatas. Ex quo merito Hippocr. dixit in 4. lib. Aphor. 61. *Febricitanti, nisi in diebus imparibus febris desierit, reverti solet.* Crises quoque, etsi cum quibusdam signis coctionis appareant, tamen cum vacationibus, morborum ideis seu naturis non congruentibus, nunquam perfectæ, nec certæ esse poterunt. Exempli gratia, in adolescente biliosæ naturæ, morbo itidem bilioso laborante, anni tempore æstivo, per alvum, aut per vomitum, si pituitosum multum humorem excretum observaverimus, crisis, quod non

Quæ non
in diebus
decretoriis
fiunt.

Quæ non
recte ideæ
morbi
conveni-
unt.

Nec mor-
bum tol-
lunt.

non congruat vacuatio ideæ morbi ac aliis, incerta ac infidelis erit; idem in febre pituitosa, si biliosum, & non minus si sanguis, hepate affecto, e nare sinistra, & liene, ex dextra copiosior profluxerit. Crises enim hæ non recte ideæ morbi conveniunt; propterea merito, cum aliquando bonæ, & aliquando malæ sint, infideles incertæque dicuntur. Addamus denique etiam hoc ipsum in his morbis significari, a quibus ægroti, etsi parum statim meliusculi visi sint, tamen paulo post recidunt, symptomata, & febres redeunt. Atque hæ sunt crises quidem bonæ, etsi non omnino bonæ, plerumque salutare sint, sed minime certæ, & fideles, nec perfectæ, neque perpetuo salutem prædicentes; cum aliquando ab ipsis ægrotos mori contingat. Sed huiusmodi iudicium confirmabitur signis, mortem significantibus, quæ si bona erunt, bonum quoque iudicium futurum dicemus, licet non perfectum, & forte non sine recidivis. Ceterum esset quoque agendum de bonis crisis per abscessus futuris, sed quoniam sat accurate agemus de iis, cum de prædictione ex abscessibus particularem sermonem instituemus, ideo lectorem lubens ad eum remittendum duxi. Nunc ad exitiales declinemus.

C A P. XI.

De Crisis exitialibus cognoscendis.

Crises pernicio-
sæ unde cog-
noscuntur.

Ab excre-
tionibus
malis.

PERNICIOSÆ cognoscuntur crises contrariis signis, quibus optimas internosci diximus, quæ sunt, quæ nullo coctionis signo conspecto, quippe in principio morbi, apparent, quo tempore natura quicquam boni nunquam excernit; certioresque erunt, si in diebus decretoriis apparent; tertio ubi excretiones non respondeant ideæ morborum, uti superius dictum est, vel locis affectis, uti si in hepate inflammato sanguis exeat e nare sinistra, & e dextra, liene affecto, atque itidem utero affecto e naribus, & non per uterum perfluat. Addimus, si excretiones sint per se malæ, & exitiales, de quibus Hippocr. in *primo Epidemior.* * ait: *Sudores multi, his tantum aberat,*
ut

* Sect. 2. pag. 945. lit. E.

ut recrearent, ut etiam contra læderent. Et paulo post ^a: *Paululum in fronte, & claviculis exsudabant, sed nemo per totum corpus. Et de iisdem in tertio Epidemiorum ^b: Sudores intempestivi, frigidi, multi perpetuo; copia urinarum non bonarum, colliquationes malæ. Et in 1. lib. ^c de vomitibus. Sed & virulenta vomunt, & ex his quidam subito moriuntur.* Quare crudo plane existente morbo, in principio quippe morbi, quo tempore natura nondum coxit, crises non fiunt, nisi, ut superius docuimus, natura maxime a vehementia morbi, & celeritate irritata, ut cogatur aut statim sine pugna succumbere, aut pugnando cum morbo crisin faciat exitialem, qua, si virtus debilis sit, subito exstinguitur. Cognoscitur quoque hæc exitialis excretio, primo, si non respondeat morbi naturæ, & cum excretio per se sit prava, uti dictum est, aut una signa lethalia conspiciuntur, qualia sunt ex urinis nigræ, turbidæ, cum nigris sedimentis, vomitus virulenti, & colliquationes alvi, quibus in peste, Romæ olim grassata, multos fuisse interemtus, Galen in 3. Epidem. scripsit, præterea extremarum refrigerationes non recalescentes, de quibus Hippocrates ^d: *sudabant semper, sed non toto corpore, multum extremitates frigebant, ut vix calorem reciperent.* Frigidum per os exspirare, respirare itidem per nares. Addamus quoque perniciosas has crises sæpius decipere Medicæ artis ignaros, quod ab ipsis crisis natura exstincta, ægroti melius quiescere videantur, & melius se habere, cum tamen ex pulsibus languescantibus, ac prioribus atque aliis, eruditi Medici exitium in foribus esse cognoscunt. De iis pulsibus Galen. in 3. de Crisibus ita habet: *Debilior vero atque inordinatior, & inæqualis est pulsus in mortalibus declinationibus, nam una cum aliis tunc calor febrilis exspirat, atque hinc species melioris exoritur, deinde paulo post, vel, cum ad levandum ventrem surrexerint, animi defectum incurrunt, & nonnulli pauco ac tenaci sudore effuso moriuntur, vel etiam sine surrectione.* Propter-

Ex pulsi-
bus.

^a Ibidem, pag. 954. inter E & F. ^b Pag. 1089. lit. E. ^c Epidem. Sect. 2. pag. 948. ante lit. H. ^d Epidem. lib. 1. Sect. 2. pag. 940. lit. G.

Ex falsa
allevatio-
ne.

ea nos dicimus, crises bonas ac salutare subfequi in ægrotis statum meliorem; nam vere quidem quietiores evadunt, cum symptomata morbi vel prorsus tolluntur, vel multum minuuntur: ita post exitiolas crises ægroti redduntur inquietiores, debiliores, & symptomata sævè augentur, ni statim exitium subsequatur; aut apparent quietiores & liberi magna ex parte a morbo & symptomatis, quibus gravantur, ex quibus artis Medicæ ignari putant ægrotos in melius evasisse. Ceterum his non est fidendum, & hoc est, quod Hippocr. in *Aphor.* ^a. dixit. *His, quæ non ex ratione levant, non oportet fidere, neque multum formidare mala, quæ præter rationem eveniunt. Plurima enim talia stabilia non sunt, neque multum durare & permanere consueverunt.* Sed hanc falsam allevationem cognoscemus, tum quod, ut ait Hippocr. ipsa stabilis non sit, neque diu bonus hic status duret, atque etiam quod, ut dictum est, ægri languidiores aut non robustiores, & pulsus debiliores, inæqualiores, atque pejores evaserint; unde perfectas crises continuo exitium sequitur, veluti imperfectas mutatio in pejor. De iis Hippocrat. in *Epidem.* ^b de Critone ita habet: *Secundo tumor toto pede & ad talum subrubeus cum contentione, pustulæ nigræ, febris acuta, valde insanivit; dejectiones crebræ, biliosæ, periit postridie quam ægrotare cœperat.* Et de muliere Dromedai ^c. *Sexto die mane superriguit, cito percaluit, toto corpore sudavit, extrema membra frigida, deliravit, spiritus magnus, & rarus. Paulo post. Convulsiones a capite cœperunt. Subito obiit.* Et in 3. *Epidem.* ^d de Pythone, qui supra Herculis fanum decumbebat: *Decimo mane sine voce, multum frigus, febris acuta, multus sudor, obiit.* Nunc etiam de crisis malis & perniciosis, quæ imperfectè ad interitum judicant, quippe a quibus in pejor fit mutatio, tamen ægroti non subito intereunt, hocque evenit, ut vires prævalidæ contra morbum strenue pugnent, & ut in exitialibus perfectis unica vice pugnans natura, præ imbecillitate, morbo succumbat, ita robustam cogitur morbus iteratis vicibus, quod unica pugna non cedat, pugnando superare. Propterea virium magnum

Vela Mor-
bi in pejor
mutatione.

^a Sect. 2. Aphor. 27. ^b Lib. 1. Epidem. Ægr. 9. pag. 985. ^c Ibidem. Ægr. 11. pag. 987. ^d Ægr. 3. pag. 1098.

gnum robur facit crifes exitiales imperfectas, veluti minus robur perfectas, quo natura subito in pugna vincatur. Virium itaque magnum robur signum erat in exitialibus morbis crifium futurarum imperfectarum. Eædem notæ erunt imperfectarum, & perfectarum, hoc excepto, quod imperfectæ fiant plerumque cum incepta aliqua humorum coctione, ita ut potius in augmentis fiant, quam in principiis, & non absque aliquo signo coctionis; veluti si alvi excrementa fuerint liquida, & postea parum incrassentur, sed tamen inæqualiter, ita ut si hac die crassiuscula apparuerint, altera rursus liquida; & quod ad urinas, cum aliqua sit in sedimento bona mutatio, vel in colore, vel in contentis, quæ tamen non sit stabilis, sed statim redeat ad solitam cruditatem. In perniciosis itaque morbis, vires robustæ & validæ hujusmodi imperfectas crifes multas futuras præindicare solent, antequam moriantur ægroti, & præsertim, ubi quædam coctionis præludia apparuerint. Nam qui fieri potest, ut natura robusta, in morbum agens, aliqua levi coctione ipsum non mutet? necesse est enim morbum aliquo qualiter a natura pati. Hinc in morbis lethalibus non raro in excrementis, præsertimque in urinis, solent videri quædam signa coctionis. Nosque sæpius in pestiferis, aliisque febribus perniciosis, urinas vel tenuissimas, ruffas, melioris coloris; & crassiores factas, & crassas turbidasque ante exitium claruisse, sedimentumque aliquando habuisse, vidimus. Sed hæc præludia coctionis neque augentur, neque stabilia sunt; statim enim mutantur in pejus: & hoc est, quod nos monuit *Hipp.* ut dictum est, his urinarum aliorumque excrementorum præludiis coctionis, Medicos fidere non debere; hæcque cognosci ait *Hippocr.* quod stabilia non sint, neque diu durent. Addamus, quod ex praxi didicimus, quum in morbis apparent crifes cum iis præludiis coctionis, vel etiam absque lethali aliquo signo, & febris perseverat, præludiaque coctionis non augentur, signa lethalia esse expectanda; quando illud nobis argumento fit, naturam propter magnas vires se diu sustentare, & servare, tamen quicquam morborum causarumque non

Ex virium
magno ro-
bore.

Ex coctio-
ne incepta
& non
perfecta.

D d d 3

posse

posse superare, proinde longo tempore morbo oppugnatam, marcescere, succumbere, atque exstingui, est necesse. Quod proxime *Patavii*, una cum *Alexand. Massaria*, & *Hieronymo Aquapendente*, Medicis celeberrimis, in *Marina Teupola* Serenissimi ducis *Grimani* nepote, juvene quidem sanguinea, & moribus vere clarissima, *Mattheo Mauroceno*, juveni clarissimo nupta, observavi. Hæc enim ex abortu in febrem continuam ardentem incidit, quæ incepit cum gravissimis symptomatis, quippe dolore capitis punctorio vehementi, perpetuis fere vigiliis, vertiginoso affectu, siti intensa, & perpetua jactatione corporis, summaque inquietudine, quæ omnia cum urinis crudis mortem subito minabantur; tamen ipsa morbo magnis viribus reluctato, etsi natura nunquam quicquam morbi superare potuit, primo sanguine cum urinis crassis, obscuris, rubris, habentibus sedimenta crassa, e nare sinistra erumpente, una cum vomitu, & per alvum rejectis copiosis excrementis pituitosis admodum lentis, & biliosis, interim porraceis, interim aruginosis, itemque sudore copioso, fuit judicata; a qua tamen neque alvi excrementa, quæ perseverarunt usque ad exitium, neque urinæ probam unquam coctionem fuere assecutæ; neque minus, etsi sanguinis e naribus excretionem, & vomitibus, ac vel etiam aliquando sudoribus sæpius fuerit judicata, & exinde videretur satis allevata, tamen nunquam, ut dictum est, excrementa illa probam concoctionem habuerunt, etsi aliquando viderentur, aliqua scilicet die, meliorem coctionem accepisse, tamen illa concoctio per diem, nec plus, perseverabat, rursusque redibant excrementa ad priorem cruditatis gradum; quo factum est, ut dixi, clarissimam juvenem, propter maximas vires, diu cum morbo pugnando plures crises imperfectas habuisse, quas ego perpetuo malas esse ac lethales prædixeram; quod nimirum coctiones in excrementis inceptæ nunquam a natura augerentur, atque quod nunquam immunis febre remaneret. Sed jam morbo ingravescente, viribus tandem resolutis, post multas imperfectas crises, obiit.

Hanc lubens historiam adjunxi iis, quæ de his crisis nobis fuere

fuere adnotata, ut clarius studiosi assequantur, quomodo debeamus crises magis imperfectas lethalesque præcognoscere, quibusque signis nobis innotescant; quæ sunt: quod morbo vel omnino existente crudo fiant; vel cum principio quodam concoctionis; tertium, quod illa præludia concoctionis nunquam augeantur, & non durent, inæqualiterque etiam appareant; quartum quod nunquam febre ægroti prorsus liberentur: atque hoc est, quod Hipp. in 2. Epidem. ^a vocavit *judicatorium non judicans*, quod aut, ut Galen. docet, *est difficilis judicii*, quippe nullo prælucente signo lethali; aut lethale, ubi una cum aliquo exitiali signo appareat. Quintum addimus, has quoque crises ab excretionibus, judicari seu cognosci, quæ aut sunt immoderatae & nihil juvant, aut sunt paucæ, non respondentes noxiolorum humorum quantitati excernendæ, de quibus Hippocr. in lib. 1. Epidem. ^b ita habet: *His succedebant abscessus, aut majores, quam ut ferre possent, aut minores, quam ut prodesse quicquam, sed statim redierunt, & deteriores evaserunt.* Et ab excretionibus sudores, aut multi, aut pauciores, de quibus itidem Hipp. ^c *Sudores multi, his tantum aberat, ut recrearent, ut etiam contra læderent. Et ^d sudabant semper quidem, sed non toto corpore. Et postea. ^e Paululum in fronte & claviculis exsudabant, sed nemo per totum corpus.* Itidem malæ sanguinis excretiones, de quibus Hippoc. ^f etiam dixit: *Hic sanguis de naribus, nisi paucis, & admodum paucus erupit.* Et postea ^g: *Nam Philiscus quidem Epamenon, & Silenus, quibus parum quarto die, & quinto, ex naribus stillavit, mortem obierunt, Et de dejectionibus malis: & ^h Alvi turbatae erant, biliosis paucis, meris tenuibus mordacibusque, & frequenter desidebant.* Quales vidi in Guadagnina mea uxore dilectissima, cum febre ardente, quæ tunc extincta est. Alvi itidem colliquationes, de quibus etiam in tertio Epidem. ⁱ *Unoque verbo, quot longis morbis, vel acutis tenebantur, ventris vitio omnes præcipue mortui sunt; & sic*

de

^a Sect. 1. pag. 999. sub lit. E. ^b Sect. 2. pag. 946. lit. G. ^c Ibidem, pag. 945. lit. E. ^d Ibidem, Sect. 1. pag. 940. lit. G. ^e Ibidem, Sect. 2. pag. 934. inter E. & F. ^f Ibid. pag. 944. ante lit. F. ^g Ibid. pag. 951. lit. E. ^h Ibidem Sect. 1. pag. 940. lit. G. ⁱ Pag. 1086, inter B. & C.

Ex vacua-
tionibus
morbi
ideæ non
respon-
dentibus.
Crises im-
perfectæ
quomodo
a perfectis
distingu-
untur.

de aliis. Demum vacuationes omnes morbi ideæ non respon-
dentes; quippe veluti in pituitosis meræ biliosæ, & e contra-
rio, de quibus nuper satis accurate egimus; aut locis affectis
non respondentes; ut quando uterus laborat, si sanguis e nari-
bus erumpat, aut si hepar e sinistra, et si lien ex dextra. De-
mum distinguuntur eæ crises imperfectæ a perfectis, quod
imperfectæ fiant nullis conspectis signis coctionis, atque viribus
minus robustis. Ex quo merito, cum natura nequeat quic-
quam morbi alterare, & concoquere, sed statim magno mor-
bo, quod magnis viribus non constet, prima pugna succum-
bat. Perfectæ vero fiunt in corporibus robustissimis, quæ
non semel, neque bis, sed pluries morbis oppugnata, & non ni-
si spatio temporis superantur, quo tempore aliquid contra
morbum etiam agentia, ipsa paululum alterant; hinc quædam
solent conspici coctionis vestigia, licet levia, quæ tamen ne-
dum non augentur, sed neque diu durant. A salutaribus vero
etiam distinguuntur, eo quod ipsarum coctio non augeatur,
neque, ut dictum est, diu, si quod vestigium coctionis ap-
pareat, durat. In salutaribus enim præterquam, quod mani-
festiora signa coctionis appareant, etiam in dies magis augen-
tur, & stabilia videntur, atque in his quoque ægri in melius
mutantur, febre aut omnino relinquuntur, aut magna ex par-
te liberantur. Sed unum harum exitialium imperfectarum cri-
sium proprium esse diximus, quod non nisi in robustis corpo-
ribus fiant. Cujus veritatis exemplum nobis esse, ad id quip-
pe cognoscendum accommodatissimum, illius *mulieris* histo-
riam, quæ in *mendacium foro* decumbebat, quæ juvenis &
robustissima, ante exitium, plures hujusmodi pugnas a maximo
morbo, & crises ob virium robur, etsi quicquam morbum
alterare non posset, sustinuit, de qua in lib. 3. *Epidem.* * Hip-
pocr. ita habet. *Mulierem, quæ decumbebat in mendacium
foro, primo enixam cum dolore masculum corrumpit ignis.
Initio statim sitibunda, cor illi dolebat, fastidiosa, lingua ari-
da, venter turbatus tenuibus, paucisque, non dormivit. Al-
tero die aliquantulum riguit, modicus secundum caput, &*
fri-

frigidus sudor. Tertio cum dolore dejecit alvus cruda, multa, tenuia. Quarto subriguit, omnia irritata sunt, insomnis. Quintum diem laboriose transegit. Sexto eadem erant, alvus reddidit humida, copiosa. Septimo superriguit, febris acuta, sitis ingens, se jactavit, sub vesperum per totum corpus sudavit frigidum, frigus partium extremarum, nec redibat illi calor. Iterumque nocte superriguit, extremitates calorem non recipiebant, non dormivit, nonnihil deliravit, statimque ad mentem rediit. Octavo circa meridiem rediit calor, sitibunda, comatosa, vomuit biliosa, pauca, subflava. Nocte graviter se habuit, nihil quievit, multum affatim minxit inscia. Nox omnia fuerunt remissa, sub vesperum comatosa, aliquantulum superriguit, vomuit amara, biliosa. Decimo rigor, febris exacerbata est, nihil dormivit. Mane multam, in qua nihil subsideret, reddidit urinam. Extremæ partes receperunt calorem. Undecimo virulenta, biliosa vomuit, non multo post rigit, rursusque extremæ partes frigescebant. Sub vesperum rigor, fudor frigidus, multum vomuit. Nox gravis fuit. Duodecimo vomuit multa, nigra, foetida, singultus multus, sitis laboriosa. Tertio decimo nigra, virulenta, multa vomuit, rigor circa meridiem. Quarto decimo die sanguis denaribus. Defuncta est. Annum ætatis agebat circiter septimum decimum. Dignus fuit hujus mulieris casus, ut, ad cognoscendas crises lethales imperfectas, a nobis accuratius audiretur; nam omnia signa exitialium imperfectarumque crisis, quæ nuper a nobis producta sunt, in hoc casu facile recognoscuntur. Atque hæc de cognoscendis exitialibus crisis: superest, ut ad crisis species, aut modos etiam exacte cognoscendos descendamus, quod scitu certe est dignissimum.

C A P. XII.

De cognoscendis crisis, quæ per abscessus, & quæ per excretionem sunt futuræ.

PLURIMUM facit ad præsagium salutis vel mortis specialium crisis cognitio, nimirum, an cæ fient per aliquem abscessum, an per aliquam excretionem. Itaque in primis eas crises
Ecc
fes

Abces-
sus quid.

fes indicabimus, quæ per abscessum fiunt, & deinceps illas, quæ per humorum excretionem. At cum nomen abscessus sit æquivocum multis diversis competens, hoc ipsoque nomine multa diversa intelligat Hippoc. propterea hæc omnia distincte sunt cognoscenda. Abscessus nomine Hippocrates aliquando intelligit humoris translationem de una parte corporis in aliam. Hosque abscessus vocat per effluxionem, de quibus in secundo Epidemiorum ^a ait, *optimos esse, qui per effluxionem fiunt, cujusmodi est sanguis e naribus, pus ex aure, sputum, & urina.* Quomodo dyfenterias, lienterias, tenesmodos, sudoresque, abscessus dixit. Aliquando per abscessum intelligit suppurationem, de qua in Prognosticis ^b dixit, *tumores in ventre minus faciunt abscessus, quam in præcordiis*, teste enim Galeno ibi suppurationem intellexit. Tertio intelligit humoris decubitum ad aliquam corporis partem, quo vel dolor & tumor aliquis concitetur. Quomodo nos dicimus, proprie magis abscessus nomine intelligi omnia cutis vitia, & præsertim, quicquid sub cute a causâ interna humoris erumpit, quales sunt omnes tumores. De crifibus itaque per abscessus, seu per cutem, seu per tumorem aliquem futuris, quæ fiunt, ubi humores abscedunt ab internis ad cutem, quam aut maculis afficiunt, aut in tumorem levant, nunc sermo a nobis instituitur.

Crises
quæ per
Absces-
sus fiunt
quomo-
do cog-
noscun-
tur.

Pro qua re assequenda in primis videndum erit, quænam crises per abscessus, & quænam per humorum excretiones fiant. Hoc vero facile cognoscemus, cum recte humorum in corporibus inclinationem cognoverimus, utrum inquam humores transmittentur tantum de parte ad partem, an præterquam, quod transmittuntur, etiam foras excernentur per meatus, vacuandis humoribus destinatos. Hoc modo crises per excretiones; & illo per abscessus fieri dicimus. De quo modo crifium Galen. in lib. 3. de Crifibus ita scripsit: *Summatim enim nihil aliud oportet considerare in modo crifis, præter naturæ inclinationem, quam manifeste ostendit Hippocr. in Prognosticis, par-*
tim

^a Sect. 1. pag. 1002. inter B. & C. ^b Pag. 39. lin. 1. ^c Pag. 45. & 46.

tim quidem oris ventriculi morsum, atque rigorem memorans, in quibus vomitus subsequitur est; partim spirandi difficultatem, & oculorum hallucinationes, in quibus profluvium sanguinis e naribus expectatur; ac præter ista distinguens de urinis, & alvi excrementis, in quibus inquit: "Si neque biliosa fuerint alvi excrementa, neque facile solubilia, & impermixta, neque urina multa valde, & multam habens subsidentiam. Si quid enim tale fuerit, manifestum est, quod hic repit ægrotudo, & per ista expurgatur; cum vero hic non repit, & protrahitur morbus, cum signis tamen salubribus, futurum abscessum expectare oportet. In tertio vero Prognost. Galen. scribit, morbosâ calidioribus humoribus cum ægri viribus vehementioribus per excretionem judicari; atque his contrarias esse affectiones, in quibus facultas debilis est, & humor frigidus, quæ nec excretionem nec abscessum desistunt; sed hæc aut corrumpere ægrum, aut perquam longo temporis spatio vix coqui observamus. At humores calidi non egent facultate valida, ut abscessus fiant, veluti frigidi, qui non nisi a robusta vi moventur ad abscessum. Ex quibus præter crisis modum ex humorum inclinatione cognoscendum, quippe ad abscessum inclinatum iri morbos, ubi neque signa vomituum, neque hæmorrhagiæ, id est, sanguinis fluxus, neque alvi dejectionum, neque sudorum, neque urinarum copiosarum apparuerint; etiam hoc itidem ex virium magnitudine, & humorum morbos foventium natura, conjici poterit: ex humoribus enim calidioribus facilius excretionem; abscessus vero, ubi ad excretionem natura nullam habebit inclinationem, neque hi opus habent validioribus viribus, cum suapte natura facile ex parte ad partem moveantur, & decumbant, crudi vero ac crassi plerumque in corporibus robustis, si longius morbus protrahatur, absque signis exitiis, in abscessum aliquem decumbent. De his Galen. in 3. Prognost. comm. ita habet: Hos igitur assolet natura in partem quandam ignobiliorem expellere, quoties per excretionem corpus nequeat. Sæpe enim definitum

Abfces-
sus qui-
bus sig-
nis in
morbis
prævi-
dentur.

tum jam est, ut humores calidiores tenuioresque paratissimi sint ad excretionem, crudis vero & crassis aut per abscessum, aut per concoctionem natura medeatur. Sed age signa modo dicamus, quibus futuros abscessus in morbis præscimus. Gal. in lib. 3. de Crisibus cap. ult. scribit in morbis acutis & calidis, si crisis fiat primis periodis, excretionem sperandam esse; ac si morbus fuerit diuturnus & tardus, atque urinæ fuerint longo tempore tenues & crudæ, abscessum futurum. At hæc non satis sunt ad abscessus prænoscentes; plura enim addi est opus: & primo, quod morbus habeat signa salutaria, corporaque viribus satis constent. Cum dictum sit, debilem facultatem non posse erudos crassosque humores movere ex visceribus ad partes ignobiles, ad quas decumbentes humores abscessus faciunt. Quod morbi, longi, & tardi ab humoribus crassis & crudis foveantur, satis liquido constat, quodque hi quoque humores non facile, vel etiam a robusta natura, moveantur ad excretionem, ex Galeno dictum est; qua propter necesse est, ut aut ægrotum corrumpant; aut, si convaliturus sit, ut excretis ad aliquam partem ignobilem abscessus fiant, vel paulatim concoquantur; tametsi hoc ipsum, ut per concoctionem medeatur, teste Galeno, excretio quædam est, quæ per urinam magna ex parte lapsam fit, raro per alvum.

Signa vero futuri abscessus Galen. hisce verbis complexus est, dicens. *Si vero ad abscessus convertuntur, communia quidem omnium indicia sunt, salutariter se habente ægro, quod neque morbus solvatur, neque urina multa, & multam habens subsidentiam, sed cruda & tenuis appareat.* Quæ ex Hippocrate accepit, in secundo libro Prognost. ^a text. 26. ita habente. *Considerandum est in hunc modum: si febris detinet, & dolor non desinit, & puris excreatio non excernitur ex ratione, neque biliosæ fuerint alvi dejectiones, neque solutiores, at sinceræ, nec urina admodum multa crassa, ac plenius obtineat sedimentum, promittitur vero ab omnibus aliis signis salutare, his tales fore abscessus sperandum est.* De urinis abscessus significantibus in secundo Prognosticorum; textu

^a Pag. 43. lin. 7. & seq. ^b Pag. 40. lin. 48. & seq.

textu trigesimoquarto ait: Quicumque autem mingunt urinam tenuem ac crudam multo tempore, siquidem alia ipsis signa salubria affuerint, his abscessum expectare oportet, ad loca, quæ sub septo transversò sunt. Idem fere, & in libro tertio^a, ita legitur. Si quia febris prorogatur, salvo affecto homine, nec dolore detinente aut ob aliquam inflammationem, aut ob aliquam causam evidentem, expectari oportet abscessum cum tumore aut dolore, qui in articulos maxime inferiores decumbat. Galenus ait, spem esse futuri abscessus, ubi febris neque propter aliquam partem affectam curatu difficilem, neque propter commissum aliquem errorem prorogetur; necesse enim est ex crassis crudisque humoribus, quos sæpe natura solet ad ignobilem partem e visceribus protrudere, febrem prorogari. De quibus in lib 4. Aphor. 44. dixit: Quibus adsunt febres longæ, iis tubercula, aut dolores circa articulos fiant. Quare ubi febris ultra diem vigesimum prorogatur, teste Hippocrate in tertio Prognost.^b text. 25. cum dies vigesimus sit terminus acutorum morborum, in morbo quidem salutari, & urina tenuis, & cruda, longo tempore mingatur, converti ad abscessum morbum sperare possumus, eoque magis, ubi humoris alicujus crassi purgationem subsequatur; solvitur enim morbus. De quo nos Hippocrates in 4. Aphor. 74. commonuit, ita dicens. Quibus spes est in articulis fore abscessum, liberat eos ab abscessu urina multa, & crassa, & alba, qualis in febribus, cum lassitudine, quartâ die, quibusdam fieri incipit. Unum videtur necessario cognoscendum, quippe, quibus signis morbum esse salutarem cognoscamus. Quod Hippocrates in libro tertio Prognost. c text 10. ita habet: Qui enim convalesciturus est, facilius spirat, sine dolore agit, noctu dormit, & alia signa securissima habet. Quare hæc erunt signa communia abscessus futuri; propria vero, quæ in partibus aut supernis aut infernis futuros denotent, Hippocrates in secundo Prognost. d text. 62. ita est complexus. Abscessus consistunt hi in locis infernis, quibus circa ilia inflammatio fatigat; illi in supernis,

^a Pag. 45. lin. 38. & seq. ^b Pag. 45. lin. 46. ^c Pag. 44. lin. 25 & seq.
^d Pag. 43. lin. 14. & seq.

nis, in quibus ilia molliora, & sine dolore persistunt. Si vero aliquandiu spiret difficulter, sine aliqua alia causa desinet. Quæ Galenus in tertio de Crisibus cap. ult. etiam docuit, dicens, abscessus sperandos ad loca inferiora, quibus circum præcordia, aliquid inflammationis atque caloris affuerit; & ad loca superiora ubi repunt, præcordia mollia perpetuo esse ac sine dolore, & æger ad aliquod tempus anhelitum habebit difficilem, sine occasione manifesta, & postea cessabit.

Loca ad
quæ Ab-
scessus
futuri
quomo-
do cog-
noscu-
tur

Sed particulatim locorum, ad quæ futuri abscessus fiant, signa paulo post hisce verbis expressit Galen. dicens: *Propria vero (ubi morbus non fuerit valde diuturnus) si subita difficultas anhelitus laboranti superveniens, mox quiescat, eamque gravitas capitis ac dolor subsequatur, gravis somnus ac surditas, huic in glandibus post aures necesse est abscessus fieri. Si vero morbus jam diu duraverit, neque ullum ex his signis affuerit, sed in aliquo ex locis inferioribus, vel gravitas, vel tensio, vel inflammatio, vel dolor apparuerit, huic abscessus ad partes inferiores est expectandus.* Autor vero Prorrheticorum in ^a 3. prognost. text. 76. de parotidibus ita habet. *Somnus gravis cum dolore capitis, & surditas statim adveniens sunt signa parotidum.* Sed longe plura ibi de ratione futuras parotidas prægnoscenti scribuntur, quæ brevitati studens lubens omitto; atque enim, quod, ubi de prædictione a parotidibus ex proposito agemus, hæc omnia longe accuratius adducere cogemur. Atque hæc de crisibus per abscessus futuris dicta sint. Nunc de cognoscendis crisibus, quæ per excretionem fiunt, agendum, quippe quæ, aut per fluxum sanguinis, aut per vomitum, aut per alvi dejectionem, aut per sudorem, aut denique per urinam fiunt. Exordimur vero ab iis, quæ sanguinis eruptione fiunt.

C A P. XIII.

De prædicenda crisi per sanguinis eruptionem, seu fluxum.

Crisium
species
unde co-

JAM descendimus ad cognoscendas crisis species, quæ humorum excretionem observantur, quæ quidem cognoscuntur

^a Lib. 1. Prorrh. text. 168.

a constitutione temporis, ægri natura, morbi specie, motu
 atque naturæ humorumque inclinatione. Diximus superius ex
 temporis constitutione crises indagantes, & ægri natura, mor-
 bi specie, & motu morbi, sciri posse crises, quæ per excre-
 tiones, & quæ per abscessus futuræ sunt. Nunc dicemus,
 quo natura, & humores inclinabunt, eo crises fieri necesse e-
 rit, ut docuit Galen. in lib. de Crisib. cap. ult. Duplex vero
 cum sit ipsorum inclinatio, una ad interiora, atque altera ad
 exteriora; ad exteriora ubi inclinaverint humores, crises aut
 per sudorem, aut per hæmorrhagiam, id est, sanguinis fluxum
 fient, quæ nobis innotescunt ex pulsuum & hypochondrio-
 rum observatione. Ad interiora vero humoribus natura ha-
 bentibus inclinationem, crises fient aut per vomitus, aut per
 dejectiones, aut per urinas, aut per hæmorrhoidas, aut per
 menses. Sed age, agamus primo de his crisibus, quæ per hæ-
 morrhagiam seu sanguinis fluxum, seu eruptionem fiunt.
 Hæ enim ceteris videntur anteferendæ, quod sæpius morbos
 acutos judicent, tum fidelius, ac certus perfectiusque. Plu-
 res etenim fuerunt, qui sanguinis hæmorrhagia seu eruptione
 larga e naribus fuere liberati, etiam si tuta signa non haberent,
 quod Hippocr. in Metone vidit, de quo Gal. Epidem. 3. text.
 24. ait: *Largæ de naribus eruptiones liberant fere; sane enim a
 sola videtur sanguinis eruptione & judicatus, & servatus, quam-
 vis non omnino tuta signa haberet.* Quare ab ipsis exordiamur,
 venemurque signa, quibus futuræ sanguinis excretiones, seu
 eruptiones e naribus innotescant: statuamus itaque febrem ar-
 dentem, vel synochum, aut simplicem, aut cum alicujus vi-
 sceris inflammatione, in qua, propter ipsius magnitudinem, &
 celerem & fortem motum ac calidam naturam, concurrenti-
 bus calidiore ægroti natura, victus & ætatis temperamento,
 annique constitutione calida, æstivo anni tempore, itemque,
 loco calido, crisis per excretionem est speranda, si per sangui-
 nis hæmorrhagiam erit futura, proculdubio omnia aderunt
 symptomata, quæ sanguinis copia concitabit, a venis ipsis, e
 qui.

Crises
 quales
 futuræ
 unde no-
 scuntur.

Crises
 quarum
 per hæ-
 morrhagi-
 am.

Hæmo-
 rrhagicæ
 futuræ
 signa.

quibus ad caput fertur, omnibus in locis permeabit: hinc fit, quod si per naturalia membra ad caput feratur, ægroti inprimis repente in intensiorem hypochondriorum incidant, & aliquando in difficilem, propter ipsorum distensionem, respirationem: sed hæc sequitur tensa hypochondria; veluti si per membra spiritalia vocata, seu respirationi destinata, sanguis transeat repente, in inspirandi difficultatem veniunt, quibus tamen cito liberantur, utpote sanguine ad caput perveniente, in ipsoque symptomata concitante, exindeque partes infernæ liberantur; itaque caput gravatur, dolet, & prius aliquid in collo tendi sentitur, aut in sincipite aurium tinnitus aliquando sentiunt, & aliquando surditatem; oculorum visio habetur, obscuratur, aut splendores oculis obversantur, facies rubescit, scilicet oculi, genæ, atque nares. Atque hæc erunt hæmorrhagica signa, quibus præcognoscimus & prædicemus crises per sanguinis eruptionem e naribus. Quæ omnia Hippocr. quasi divina mens loquens, hisce verbis in primo Epidem. est complexus: *In ardentibus autem ceterisque febribus, quos colli dolor, temporum gravitas, caligo oculorum, vel hypochondrii etiam contentio, neque cum dolore corripit, his e naribus sanguis erumpit. Et in libro tertio Prognosticorum^b, ex Galeni sententia dixit. Capitis dolores vehementes, & continui, cum febre, si quod ex indiciis exstiterit exitiosus, integre lethales sunt. Si vero ex iis, quæ didicisti, de ægro tanquam convalescente quicquam speres, a principio quidem ad septimum diem sanguinis e naribus fluorem expectato; procedente vero tempore id quidem etiam; pus vero erumpet e naribus aut auribus in salutem ægri. Si vero ad vigesimum extendatur diem doloris accidens in capite, tunc etiam sanguinis fluorem expectabis rarius, magis vero suppurationem, aut abscessum ad inferas sedes expectato. Sed per illud tempus, quo sanguinis fluorem expectabis, augebit tibi expectationem, si in temporibus ac fronte dolor vehemens perseveret. Magis autem expectari sanguinis oportet eruptionem in junioribus triginta quinque annis, in senioribus suppurationem.*

Quæ

^a Sect. 2. pag. 948. sub. finem. ^b Pag. 44. lin. 34. & seq.

Quæ hæmorrhagiæ futuræ signa clarius postea expressit, in 3. Prognost. ^a text. 33. dicens: Quibus vero per talem febrem dolet caput, & pro tenebris ob oculos effusis hebetudines subeunt oculorum, ac splendor obvertitur, & pro oris ventriculi morsu, circa hypochondrium, aut læva parte, aut dextra, aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione; sanguinem de naribus in his fluere, pro vomitione expectandum est. Magis vero & hic in juvenibus sanguinis fluorem expectare oportet. Agentibus vero trigesimum annum, aut etiam senioribus, mikus; sed vomitionem in talibus expectari oportet. His signis alia adduntur scripta cum in Prorrheticis, tum in Coacis præfagiis: in lib. enim 3. Prorrhet. ^b text. 51. ita habet: Capitis affecti gravitate & sincipite dolentes, pervigilesque, sanguinem profundunt, tum alias, tum si quippiam in cervice tendat. ^c Qui pervigilaverint repente, cum inquietatione quadam, sanguinem profundunt tum alias, tum si quippiam (ut melius in Coacis præf. ^d text. 32. legitur) fluxerit ante cervicis dolores. ^e Nec non impense rubri oculi sanguinis eruptionem ostendunt. Et postea ^f text. 55. Per ea, quæ caput concutiunt, & quæ sonitum faciunt, sanguinem per nares profundere sperandum est. ^g Ventris quoque palpitatio- nes (id est ex Galen. pulsus arteriæ spinam perreptantis) cum hypochondrii tensione sublonga & tumente, sanguinis indicant eruptionem. ^h Et hypochondrii tensio cum capitis gravitate & surditate, & quæ splendores perturbant, sanguinis denunciant profusionem. Et in Coac. præfag. ⁱ sec. text. 4. hæc etiam leguntur. Quibus febricitantibus rubores in facie, & capitis vehemens dolor, venarumque pulsus, iis ut plurimum fluor fit sanguinis. Et in 3. lib. ^k sec. 1. text. 17. Qui e pervigiliis anxietate repente capiuntur, sanguinem profundunt e naribus, tum alias tum si quid antea effluxerit. Et in libro quarto. ^l text. 26. 27. In febre ardente aurium sonitus superveniens cum obscuracione visus, & gravitate in nares incumbente, vehementem insaniam firmamque de-

^a Pag. 46. lin. 15. & seq. ^b Lib. 1. text. 135. ^c Ibidem. text. 136. ^d Coac. III. ^e Lib. 1. Prorrhet. text. 137. ^f Ibidem. text. 143. ^g Ibid. text 144. ^h Ibid. text 147. ⁱ Text. 142. ^k Coac. III. ^l Ibid. 131.

denunciant, nisi largiter perfluat sanguis e naribus. Et ^a libro quinto. *Pulsationes in capite, sonitus aurium, profluvium sanguinis significant.* ^b Et qui gravitate capitis laborant, dolentque sincipite, vigilantes, sanguinem e naribus fundunt, tum alias, tum si quid tendi in collo sentiant. ^c Et quibus surditas, cum capitis gravitate & hypochondrii tensione, & ad splendorem oculi perturbatione, profluvium sanguinis significatur. Atque hæc sunt, quæ de signis hæmorrhagicis cum in libris *Epidemiis* Hippocr. tum in *Prognosticis*, & in *Prorrheticis*, atque in *Coacis præsagiis* nos colligere potuimus, a quibus nobis innotescunt crises per fluorem sanguinis e naribus, quæ hæc erunt. In febribus ardentibus, ceterisque aliis acutis, vehementibus, & in præcordiorum inflammationibus, omniumque maxime hepatis atque lienis, non raro etiam in phreniticis: hos enim affectus præsertim sanguinis eruptiones judicant: vigilæ repentinæ, & inquietudines sunt signa hæmorrhagica; sed tamen plerumque communia crifium futurarum; quibus quidem conspectis signis, crisis speretur, sed an per hæmorrhagiam, an per vomitum, & an alio modo, sit futura, ex propriis signis distinguetur: quod si, his conspectis, coeperit in die critico, vel hæmorrhagia, vel vomitus, vel fluxio alvi, vel sudores, vel alia evacuatio, forte poterimus ex iis signis conspectis similem excretionem prædicere. De quo in 3 *Coac.* ^d *præ sag.* 40. legitur. *Qui e pervigiliis anxietate repente capiuntur, sanguinem fundunt e naribus, tum alias, tum si quid antea effluerit.* Galen. his duobus signis addidit capitis dolorem, ita ut in capitis doloribus vigilæ repentinæ atque inquietudines sanguinem fluxurum significant, eoque magis, si antea fluere coeperit. Ex propriis vero signis est dolor capitis, sine quo raro soleat succedere hæmorrhagia. Ex quo merito, Hippocrat. in primo *Prognost.* ^e text. 22. ait: *Accidit in prima circuitione jam sanguinis e naribus fluor, atque admodum juvat; sed requirendum est, num doleat caput, an hebetudines habeant oculorum, si quid enim horum fuerit, eo tendet* In

^a Coac. 167. ^b Ibid. 168. ^c Ibid. 195. ^d Text. 111. ^e Pag. 38. lin. 45. & seq.

In *Epidemiis* ^a expressit temporum gravitatem, & in *Prognosticis* ^b, capitis dolorem vehementem; in *Prorrheticis* ^c sincipitis dolorem, aliquando cervicis dolorem, & capitis gravitatem, & in *Coacis præsagiis* ^d vehementem capitis dolorem, & capitis etiam gravitatem nominat, & dolorem sincipitis: addamus, qui hæmorrhagiam denotat, debere esse calidum, distendentem, ac pulsantem. Hocque est unum ex præcipuis signis, quæ ante hæmorrhagiam attendi debebant.

In *Metone*, in quo die quarto bis de nare dextra fluxit sanguis, in die tertia capitis gravitatem fuisse, Hippocr. in *Epid.* ^e text. 77. notavit, posteaque auctam: & in *Pericles*, dolorem primo, & postea caput gravatum, præcessisse sanguinis eruptionem. Hoc signum vero, non proprium, sed commune ad sanguinis fluxum, & ad vomitum esse, Galen. in *lib. 3. de crisi* cap. ult. statuit. Ceterum, qui vomitus præsagiunt, dolores mordaces esse, docuit. Addamus, neque perpetuo antecedere capitis dolores; sed sine aliquo gravitatis sensu, videtur impossibile fieri posse hæmorrhagiam, cum non possit multus sanguis in capite aliquam moram facere, absque quo caput gravetur: sed tamen aliquando copiosissimus sanguis repente ascendens, & erumpens, nullam aut obscurissimam gravitatem capiti infert. Hoc in febribus non acutis sæpe observatur. Quod mihi contigit, qui post quartanam febrem, quæ nondum fuerat resoluta, repente exspui, & per nares rejeci ad minus sanguinem sex librarum ponderis, quo quartana febris (quod est rarissimum) prorsus fuit judicata. Ceterum in acutis febribus raro fit, ut erumpat sanguis, non prægresso in capite aliquo vel gravitatis vel doloris sensu. Post dolorem capitis sequitur surditas, atque aurium tinnitus, quæ solent esse signa quoque hæmorrhagica.

In me ante illam copiosam sanguinis excretionem tinnitus fastidiosus in dextra aure præcessit. Quod signum notavit
Hip-

^a Lib. 1. sect. 2. pag. 948. sub. finem ^b Pag. 44. lin. 34. & seq.
^c Lib. 1. text. 135. & 137. ^d Text. 142. 168. 195. ^e Lib. 1. Ægr. 7. pag. 983. ^f Lib. 3. Epid. Ægr. 6. pag. 1102.

Hippocrat. in *Prorrhēt.* ^a & auctor *Coacorum præfagiorum.* ^b Surditatem etiam ante hæmorrhagiam observari, cum in *Prorrheticis* ^c, tum in *Coacis præfagiis* ^d habetur. Quod signum vidit in *Virgine Abderæ* ^e, atque in *Heropyto* ^f, antequam e-rumperet sanguis. His quoque addimus pulsus venarum in capite, de quo in *5. Coac. præf.* ^g text. 27. *Quibus febricitantibus rubores in facie & capitis vehemens dolor, venarumque pulsus, iis ut plurimum fluor fit sanguinis.* Micatio enim venarum & agi-tatio ferventis, & concitati ad exitum sanguinis indicium est. Addimus cervicis, & colli tensionem, de quibus ad hæmor-rhagiam, auctorem *Coacorum præfagiorum* ^h meminisse superius vidimus; adduntur in *tertio Prorrheticorum* ⁱ text. 52. ventris quo-que palpitationes, forte pulsus arteriæ spinam perreptantis.

Hæmor-
rhagiæ
futuræ
signa
magis
propria.

Sed nondum attigimus propria solius hæmorrhagiæ signa, sed quæ ad alias excretiones sunt communia. Nam dolores ca-pitis, vigilæ, deliria, capitis partium tensiones, surditates, tinnitus aurium, venarumque pulsus, sunt signa sane critica non uni, sed multis crisiū speciebus communia. Sequuntur signa magis propria, quæ sunt hypochondrii vel dextri vel si-nistri tensio, sublonga, (tumentem addidit auctor *Prorrheti-corum* ^l) quod tamen non perpetuo fit, sed aliquando mediis mu-sculis, teste Galeno, a thorace ad pubis ossa pertinentibus, ten-sis: sed neque hæc hypochondriorum tensio perpetuo est hæ-morrhagica, sed & quæ fit aut in dextro, aut in sinistro; quod signum Hippocr. in *Epidem.* ^m tum in *Prognosticis* ⁿ hæmor-rhagicum fecit. Plurimum enim facit, ad hæmorrhagiam præ-dicendam, respirandi difficultas repente si apparuerit. Quod Galen. in *lib. 3. de Crisib. cap. ult.* ita expressit. *Est etiam præ-cordiorum tensio sine dolore; nam & hoc non parvum indicium est sanguinis ad superiora tendentis, sicuti etiam difficultas anhelitus, nam & hæc sanguine transeunte in thoracem fit.* Cum itaque (ut etiam ait Galen. in *1. Epidem*) in hypochondrii, aut dextra aut

^a Lib. 1. text. 143. ^b Text. 194. ^c Lib. 1. text. 147. ^d Text. 195.
^e Lib. 3. *Epidem.* *Ægr.* 7. pag. 1103. ^f *Ibidem ægr.* 9. pagi 1106 ^g Text.
142. ^h Text. 168. ⁱ Lib. 1. text. 144. ^j Lib. 1. text. 144. ^m Lib. 1.
sect. 2. pag. 948. ⁿ Pag. 46. lin 15. & seq.

aut læva parte aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione, sanguinis hinc naribus profluvium expectandum; est enim impetūs humorum in caput, hypochondrii sine dolore contentio, signum. Quod quidem si ei accadat, dolor inflammationem sequitur viscerum. Quando vero calore capitis, fursum sanguinem trahente, & jecore impellente, contentio fiat, sanguinis est expectanda eruptio. Non raro etiam fit, etsi sanguis per thoracem haud transeat, ex magna ejusdem sanguinis copia, tumescentibus hypochondriis, ut etiam ægrotus spiritu difficili laboret. Fœminam quondam Ægyptiam *Cayri* novi, quæ singulis mensibus sanguine menstruo, interceptis ad uterum viis, in caput sublato, per nares erumpente vacuabatur; quo tempore ascendebant, cum magna utriusque hypochondrii tensione, absque dolore, & cum difficillima respiratione, vexabatur. Addo, quod cum tensio hypochondriorum tum respirandi difficultas hæmorrhagica repente fiunt, atque paulo post cessant, de qua Hippocr. in secundo *Prognosticorum*^a, ait: *Si vero aliquandiu spiret difficulter, sine aliqua alia causa desinet.*

Post hypochondriorum tensionem, aliud signum est ex visu spectandum; namque Hippoc. in *Epidemiis*^b scripsit, in iis, quibus per nares fluxurus est sanguis, caliginem oculorum fieri, & in *Prognosticis*^c, visum hebetem habere, quo fit, ut caligo oculorum, hebesque visus hæmorrhagiam prænuntient. Galen. vero in *libr. 3. de Crisib. & de præf. ad Posthumum*, ait: *fulgoris motus oculis obversari, quod humor flavus sit, atque obtusiores visus fieri, quoniam multus sanguis, & totus simul elatus ad superiora spiritus meatus obferat.* Aliquando expavescunt ægroti ex quibusdam rubris spectris, ut juveni Romano, de quo Galen. in *libro ad Posthum.* meminit, contingit, cui antequam sanguis eruperit, ei rubri coloris serpentem per laquearia repentem supra lectulum ferri visum fuit, proptereaque ipsum expavisse, & e lectulo aufugere voluisse. Non raro etiam oculi

^a Pag. 43. lin. 17. ^b Lib. 1. Sect. 2. pag. 984. sub. finem. ^c Pag. 46. lin. 15.

Hæmor-
hagiæ
futuræ
signa
propria.

oculi involuntarie lachrymant ob fluxus sanguinis copiam, teste Galen. de quo signo Hippocr. in primo Epidemiorum^a ait: *Quibus in febribus acutis, atque adeo ardentibus, spontaneæ effluunt lachrymæ, his est (si quidem reliqua non sint exitialia) e naribus sanguinis eruptio expectanda. Qui incommode habent, his non sanguinis eruptionem, verum portendunt mortem.* Quare cum aliis signis in acutis febribus, si reliqua salutaria sint, involuntariæ lachrymæ hæmorrhagiam prænuntiant, quod Galen. in lib. 3. Prognost. com. 33. docuit, atque in sexto etiam Epidem. confirmavit. Nos vero de hoc signo in proximo libro satis accurate scripsimus. Nunc ex signis explicatis quasi ad hæmorrhagiam accessimus, quæ tamen non videbitur, neque fiet etiam, ni prius facies rubore suffundatur; quod sane signum est necessarium, nunquam absque hoc sanguinis eruptio fit. Faciei enim partes omnes, & præsertim prope nares politæ, rubræ coloratioresque apparent, ex præsentia inquam sanguinis. in libro 3. Prorrheticorum, text. 45. legitur, *oculos impense rubros significare cum cervicis dolore hæmorrhagiam*, & Galen. ait: *In re ejusmodi magna præstant virtute impense rubri oculi.* Auctor de Coacis præfagiis^c rubores in facie sanguinis fluorem significare scripsit; Galen. vero cum in tertio de Crisibus cap. ult. tum omnium maxime in libr. ad Posthumum cap. 13. malarum nariumque ruborem proximam hæmorrhagiam connotare expressit. Neque immerito, cum sanguinis copia cutis, repletis ipsius venis, coloretur; hinc etiam narium gravitatem fieri adnotatum est in Coac. præfag.^d Ceterum ruborem faciei distinguemus ab eo, qui aut a cerebri inflammatione fit, de quo in Coac. præf.^e ait: *Facies flammans cum sudore, malignum.* Et in Prorrheticis: *Faciei color bonus, & mæstitia multa, malum.* Cognoscetur hæc propriis signis inflammati cerebri. Aut ab eo rubore, qui genas colorat, ex pulmonum affectu aliquo, cujusmodi fieri in peripneumonicis & asthmaticis, superiori libro declaravimus. Hæc vero, quæ hæmorrhagica est, in sta-

^a Sect. 2. pag. 956. lit. F. ^b Lib. 1. text. 137. ^c Text. 142. ^d Text. 131. ^e Text. 7. ^f Lib. 1. text. 49.

statu apparet, in morbo salutari, una cum aliquo, vel multis signorum nuper dictorum. Atque tot sunt omnia signa, quibus sanguinem erupturum e naribus quisque nostrum poterit præfagire. At quoniam omnia perpetuo simul non apparent, præinde si duo vel tria ex præcipuis illuxerint, sufficient ad hæmorrhagiam prædicendam. Præcipua vero sunt, ex Hip- ^{Hæmor-} ^{hagiæ} ^{futuræ} ^{signa} ^{præci-} ^{pua.} pocrate & Galeno, capitis dolor; quod signum inseparabile esse Galen. in 1. *ad Glau.* sæpius statuit; aut sincipitis, aut cervicis, aut temporum, ac etiam colli; vel gravitas; ipsa hebetudo visus, aut fulgoris motus, aut caliginem oculis obversari; tensio hypochondrii sine dolore, aut difficilis respiratio, quæ paulo post cessant. Rubor item in facie jamjam fluxuro sanguine; in febre ardente, causove vehementi, aut aliqua magna internorum viscerum inflammatione; atque in juvenile ætate, omniumque maxime in iis, quibus solitum sit alias sanguinem erumpere. Atque hæc de crisi, quæ per eruptionem sanguinis e naribus, dicta sint. Addamus ex Galeno in *primo ad Glau.* in quo loco de hæmorrhagiæ signis satis accurate agit, pulsus subito in tumorem elatos, non recedentes in parvitatem, neque si debiles facti fuerint, multo plus, si in altum attollantur, & vehementiam sumserint: jam faciem ægrotantis inspicere. Nam si aliqua ex iis, quæ in ipsa sunt, partibus palpitet, aut una, quæ sunt in temporibus, pulsant, aut gena, vel nasus, vel oculus rubidior factus fuerit, magis etiam crisis exspectanda est: si vero & inviti lachrymentur, ^{Hæmor-} ^{hagiæ} ^{jamjam} ^{futuræ} ^{signa.} aut marmarigas, id est, splendores videre imaginentur, ac manus naribus, veluti scalpentes, admoveant, tunc non jam fluxurum, sed jam fluentem sanguinem inspicias; nam ubi semel aut bis scalpserint, statim erumpit: neque vero ex his perturberis, si hominem desipientem aut salientem inspexeris; nam & hæc humorum repentium ad partes superiores indicia sunt, veluti & anhelitus difficilis, & hypochondrium retractedum, & collum simul cum capite aggravatum.

CAP. XIV.

*De crisi, quæ fit, per sanguinis fluxum, cum ab utero,
tum ab hæmorrhoidibus.*

Crisis
per men-
ses quan-
do fit
expec-
tanda.

Sangui-
nis per
uterum
fluxuri
signa.

SÆPIUS etiam fit in mulieribus, ut crises fiant sanguine per uterum, mensium modo, erumpente, qui fluor etiam multis signis innotescet: primo enim ubi conceperimus, crisin esse futuram, videndum erit mulieribus ægrotis, an menses solito modo fluant, vel non, tempusque probe observandum, in quo fluere fuerant soliti, ætas, & temperamentum, victus, antea acta an sanguine responderint. Postea videndum erit, an signa aderunt hæmorrhagiæ, aut vomituum, aut sudorum, aut dejectionum, aut copiosarum urinarum. Cum nulla quidem illuxerint, suspicandum in morbo vehemente crisin per menses fieri posse: quod si, ut Galen. *in libro 3, de Crisibus cap. ult.* docet, adfuerint quoque mensium signa propria, quæ sunt gravitas lumborum effatu digna, dolor, atque tensio. Sed ut istud certum fiat, præstabit mulierem interrogari, & quam diligenter, quibus symptomatis fluentibus vexari soleat, atque in crisi prænoscentia eadem erunt accurate spectanda; cum quibusdam, fluxuris mensibus, lumbi doleant, aliis abdomen, aliis uterus, cruraque, quæ partes sedulo dolentes observatæ multum faciunt ad menses fluxuros prædicendos. Ceterum in primis, cum crisis futura sit, videndum erit, an alterius evacuationis futuræ signa adsint; quæ si non adsint, atque in mulieribus acuta febre vexatis lumbi doleant, sine manifesta causa, in ipsisque tensio sentiatur, menstrua fluxura erunt, teste Galeno *in libro tertio de Crisibus*. Addidit Auctor *Prorrheticorum*^a febrem lassitudinariam, & cum rigore, hisce verbis. *Quibus ex rigore febres lassitudinariæ fuerint, muliebribus devertunt.* Plures mulieres, vel etiam sine febre, ante menstruorum eruptionem sentiunt quandam lassitudinariam affectionem, ex qua una cum dolore lumborum, & tensione, menstrua futura prædicant. Addunt & oris ventriculi dolorem, seu cardialgiam,

^a Lib. 3. text. 142.

ut Galen. notavit in 3. *Prorrhetic.* Copia enim sanguinis, in venis acervata, tenue quoddam serum in ventrem confluens cardialgias parit, in os ipsius ascendens, quod omnium fere partium maxime sentiendi facultate præstat, plurima autem abundantie portio ad inferum repens locum, in quem & primum deferri consueverat, lumborum dolores efficiet. Quibus additur etiam in 5. *Coac. præf. a text. 26.* Sensio æstus ardorisque circa spinam; signum quippe recurrentis sanguinis per magnam venam, quæ spinam perreptat, quæ ad lumbos, maxime fervida motione sanguinis, æstuat. Atque hæc sunt signa fluxuri sanguinis per uterum, quæ adhuc facient indicium magis certum, si menses suppressi fuerint, atque hæc eo tempore illuceant, quo soliti fuerant menses per valetudinem fluere. Quæ omnia signa in homine ^{Sanguinis per hæmorrhoides fluxuri signa.} quidem melancholico, quibus per hæmorrhoidas fluere sanguis fuerit solitus, atque fuerit suppressus, sanguinem per hæmorrhoidas fluxurum indicant: primum dolent lumbi sine causa, & diu; os ventriculi itidem dolet, de quibus in *Prorrheticis*^b legitur: *Lumbis dolentibus cardialgiæ accedentes sanguinis per hæmorrhoidas erupturi signa sunt: arbitror autem & hos prægressæ hæmorrhoidum eruptionis signum esse.* Præsentis autem affectionis (ait Galen.) perspicua symptomata, nempe copia in venis acervata, serum tenue quoddam, in ventrem confluens, cardialgias parit, in os ipsius ascendens, & multa sanguinis portio deorsum tendens lumborum dolores facit.

Quare dolor lumborum, tensio, lassitudinis sensus, dolor ventriculi oris, atque æstus & ardoris sensus circa spinam dorfi, in hominibus melancholicis, aut mali habitus, sanguinem per hæmorrhoidas fluxurum indicant, præsertimque si alias fluxerit, & modo fuerit interceptus: in 3. *Coac. præfag. c sect. 2. text. 37.* Dolores in lumbis eruptiones sanguinis significant, quæ sine manifesta causa in melancholicis, & quibus consuetæ sunt hæmorrhoides, magis accedit. Sed satis de cognoscenda crisi, quæ fit per sanguinis eruptionem, diximus. Nunc ad eam, quæ vomitibus innotescit, descendamus.

CAP.

^a Text. 167. ^b Lib. 1. text. 130. ^c Text. 306.

CAP. XV.

De cognoscenda crisi, quæ per vomitum fit.

Crisis
quomo-
do per
vomi-
tum fu-
tura cog-
noscitur.

CUM non raro soleat crisis vomitibus fieri, morbosque judicare, propterea necesse est, ut signa quoque, quibus nobis hæc innotescet, sedulo cognoscamus. Quæ Galen. *in lib. 3. de Crisibus* hæc esse statuit, quippe dolorem capitis mordicantem, seu acrem, seu acutum, oculis tenebrosum, seu caliginem obversari, morsus oris ventriculi, fastidium ac nauseam, seu subversionem, ubi præsertim est futurus pituitosus, sputum tenue abundanter ex ore affluere, labiumque inferius agitare, seu tremere, pulsusque inæquales altos atque duros: alii addunt jactationem seu inquietationem, linguæ amaritudinem, rigores, spirandi difficultatem. Ceterum, ut futuri vomitus rationem habeamus, primum sciamus, ex motu humorum ad stomachum, futurum vomitum facile cognosci; quoniam natura a venis ad ipsum ventriculum humores noxios transmittens, & expultricis stomachi irritationem ad excernendum seu expellendum movet, qua vomitus fiunt. Itaque cum humor per venas æstuat, agitur, moveturque ad stomachum, anxios ægrotos, & inquietos reddit, quod tamen signum in omnibus fere crisis observari solet. Primo vero ob exhalationem humorum ab ipso ventriculo, quæ meningas seu membranas cerebri afficit, capite dolent, & dolores, ut Galen. notavit, sunt mordaces ac acuti; veluti in futura hæmorrhagia tensivi, minimeque acuti, qui non a bilioso acrique humore fiant. Ob eandem quoque fumidam exhalationem, quippe ipsius diffusionem per humores ad oculos, vomituri caligine, vertigine tenebricosa, tentantur, aut ut ait Hippocr. *in 1. Prorrhæticorum. com. 30. caliginosum seu tenebrosum oculis ipsorum observatur.* Cum movetur vero humor biliosus a venis ad externas venas, ægri rigent aut horrent; dumque stomachum invasit, fastidium,

oris

oris ventriculi, (quod antiqui cor appellarunt) morsum facit, nimirum vellicans os ipsum maxime sensibile. Cumque etiam humor has partes superas petit & occupat, primo partes infra hypochondria frigidores redduntur, tum, quod calidi humores ad superiora ferantur, tum maxime, quod cogatur calor nativus ad interiora contrahi & recipi. Cumque, ut dictum est, os stomachi molestat, vellicando, mordendo, ac æstuando, fiunt fastidia, jactationes, cardiogmos cordis; atque jam vomituris os sputo tenui plenum esse videtur, ut Gal. ait, propter tunicæ communitatem, quæ una est ori toti interno continua, faucibusque, & stomacho & ventriculo. Hinc fit, ut labium inferius interdum concutiatur, ventris ore ad vomitum excitato; nempe labii concussio tunicam eam, quæ ab ore in ventrem extenditur, tum morderi, tum vellicari, tum concuti ostendit. Neque mirum est, ad humorem acrem, mordicantem, æstuantem, ventriculi os exæstulare, vellicari, & excitari expultricem ad vomendum. Hinc divine sane noster Hippocr. in lib. 4. Aphor. ^a dixit: *Non febricitanti cibi fastidium, cordis dolor, vertigo tenebrosa, & oris amaritudo, purgatione per superna, opus esse significant.* Quasi innuere vellet in febricitantibus hæc vomitum prædicere, qui ni succedat, hebetem naturam medicamentis esse excitandam. Quare prædictis signis seu symptomatis conspectis in febre salutari, ex ardentium genere, utique vomitus præfagire poterimus. Quæ signa ita Hippoc. in 3. Prognost. ^b text. 30. habet: *Si quis per febrem non exitiosam dixerit caput dolere, aut etiam tenebrosus aliquid ad oculos observari, si ventriculi dolor in eo exstiterit, biliosa vomitio aderit. Sin rigor prebendit, & inferiores in illis partes frigidae fuerint, adhuc citius vomitio aderit. Si vero bibat, edatque hoc tempore, perquam cito vomet.* ^c *Hæc accidunt viris & mulieribus potissimum in tertianis, minoribus natu accidunt etiam in illis potissimum febribus, continuis, & in veris tertianis.* Et in 1. Epidem. ^d text. 44. præcipua signa ita expressit. *At vero quibus*

to-

^a Aphor. 17. ^b Pag. 45. sub finem, & 46. init. ^c Paulo post. ^d Sect. 2. pag. 948 & 949.

*totius capitis gravitates, tum autem cordis dolores, & fastidia sunt, biliosa post ac pituitosa vomunt. Galen. in primo ad Glauc. dixit, dolorem capitis esse futuri vomitus signum inseparabile, non minus & cardialgiam, id est, oris ventriculi morsum necessario precedere vomitionem, & idem in 3. de Crisibus addit, labrum inferius agitatam, cum saliva ex ore excidente, vomitum jam affuturum significare. De qua in Coacis præfagiis. ^a Vomituris salivatio quædam prius accidit. Et in 1. Prorr. text. 3. Si in phreniticis cum perfrigeratione sit sputatio, nigra revomuntur. At in phreniticis sputationem frequentem, in qua ex Galeno nihil excernitur delirium phreniticum significare Auctor Prorrheticorum ^b scripsit, malumque esse in phreniticis signum; & eam, in qua multum effluit sputum, & ut ait Galen. os sputo tenui plenum esse videtur, jamjam vomitionem futuram significare. Quæ sputatio ante vomitum fuit observata in illo, qui *calescens cœnavit & potavit largius*. Vomitu fuere judicati, teste Hippocr. uxor Epicratis ^d, de qua Hippocr. ait: *Quinto decimo vomuit biliosa, flava, subcrebra, sudavit, libera febre*. Et mulier ^e, quæ decumbebat in littore, etiam decimo quarto vomuit biliosa, flava, subcrebra, sudavit, febre liberata est. In quibus ante vomitus, cum febre ardente laborarent, capitis gravitates aut dolores exstiterunt, & aliqua ex signis vomitionem significantibus. Atque hæc de vomituum signis.*

CAP. XVI.

De signis crismum per sudores, atque per urinas copiosiores futurarum.

Sudores
quosnam
morbo
judicant.

FREQUENTISSIME morbi acuti sudoribus judicantur: sudores enim, ait Galen. omnibus febribus proprii existunt, & præcipue incenditibus ardentibusve; juvant omnes inter-

no-

^a Text. 566. ^b Lib. 1. text. 6. ^c Lib. 1. Epidem. Ægr. 12. pag. 988. ^d Ibidem. Ægr. 5. pag. 979. ^e Ibidem. Ægr. 13. pag. 990.

norum viscerum inflammationes, parotides, lethargos, reli-
 quosque omnes capitis affectus; non minus & febres ex inter-
 mittentibus quotidianas, quartanas, & semitertianas, sudores ju-
 dicant; sed plerumque non solum has febres, sed cum biliosa pi-
 tuitosaque excretionem, aut per vomitum, aut per alvum, aut
 etiam per hæmorrhagiam; quartanas, si simul atra & varia ex-
 cernantur; atque quotidianas simul cum vomitibus atque ex-
 crementis alvi pituitosis. Sed de his non agimus; cum nostrum
 sit institutum de his affectibus agere, qui acuti sunt, quique
 vel ad salutem, vel ad mortem, judicari solent. Cujusmodi
 sunt febres continuæ, acutæ omnes, præsertimque ardentes,
 quarum sudores proprii videntur; internæ quoque phlegmo-
 nes, inflammationes, & calidi omnes capitis affectus. In qui-
 bus sane, ubi præcesserint signa coctionis, atque critica signa
 illuxerint & perstiterint, quibus omnino futura crisis præmon-
 stratur, per sudorem eam expellendam scribit Galen. *in lib.*
 3. *de Crisibus cap. ult.* si hæc signa ad unguem fuerint observa-
 ta: quippe, si urina & alvus supprimatur, & febris fuerit ar-
 dens, necessario sequitur sudor multus a rigore. Hinc *in lib.*
 6. *Epidem. com. 1. text. 10.* Hippocr. dixit: *Ante rigorem u-*
rinæ suppressiones. Quare alvi præter rationem suppressa excre-
 menta, aut pauciora, quam antea reddita, urinæ item suppres-
 sæ, absque signis hæmorrhagiæ, vomitus, mensium, hæmor-
 rhoidarum & alvi fluxus, sunt indicia fatis certa sudoris, mul-
 toque magis, si æger crescente accessione deliraverit. At
 hæc necessario etiam spectabuntur signa, scilicet, partes ex-
 teriores, maximeque facies, coloratiores, & calidiores, vapor
 quidam calidus, qualis antea non fuerat, ex cute exhalans, at-
 que pulsus undosus, insigniter mollis. De quo Galen. *in lib.*
synops. de Pulsibus cap. 22. ita habet: *Hic enim pulsus undosus,*
inquam, sudorem ut plurimum nunciat, at tanto magis, quanto
mollior quidem fuerit, non tamen tenoris vacuus; si vero ipsi in-
tercurrat altus, firmissimum habebis sudoris signum, cum undo-
so quidem, vel absolute magno, non tamen duro, criticorum sudo-
rum.

Crisis
 quomo-
 do per
 sudores
 futura
 cognos-
 citur.

rum. Hæc eadem signa leguntur apud Galenum in libello de præfagio, experientia confirmato; sed addidit totius corporis cutim reddi pruriginosam, mollem, & rubram. Necessario cutis præmollis observatur in futuris sudoribus, quod & Hippocr. in 5. Aphor. 71. ita habet: *Quibus cutis circumtenditur arida & dura, sine sudore moriuntur; quibus vero laxa & rara, cum sudore moriuntur.* Quidam duo præcipua sudoris signa tantummodo statuunt, urinæ quippe suppressionem, ex qua ferrosa humiditas, eadem quidem cum sudoristum urinæ materia, in universum corpus expanditur, proinde sua viacri vellicans rigorem concitat, qui est secundum signum, ita ut sudoris signa duo sint, & urinæ suppressio & rigor: atque hinc forte dixit Hippocr. in 4. Aphorif. 58. *Si laboranti ardente febre rigor superveniat, solutio fit.* Galen. in 6. Epidem. ait: *At si alvus fluxa non sit, proximamque esse morbi judicationem prænovetur, ægrotum rigere, sudareque necesse est.* Ceterum non perpetuo a rigore, urinæque suppressione, subsequitur sudor; aliquando hæmorrhagia, aliquando vomitus, aliquando alvi fluxus fit. Quare certum erit sudoris indicium seu præfagium, ubi una alvusque supprimatur, rigorque successerit, in ardente febre aut alio affectu, quem sudor judicat, eoque certius, si æger incremente accessione deliraverit. Addimus his partes exteriores, calidiores, & coloratiores fieri, non minus & molliores & humidiores, atque in ipsis erit vaporatio quædam calida insolita, pulsusque apparet magnus, altus, mollis, fluitans, *undofus* ideo vocatus, nullaque aderunt hæmorrhagiæ, vomitus, alvi perfluvii, hæmorrhoidarum, mensium, aut urinæ signa. Quo sudore fuit judicatus *Cleonaetides*^a *Melidia*^b & alii, quorum casus Hippocr. observavit. Sed ad urinarum quoque signa descendamus, per quas plures acutorum morborum fuisse judicatos, & nos vidimus, & Hippocr. in Epidemiis se vidisse scripsit. Cujusmodi fuerunt *Chærión*^c vigesimo urinis multis biliosis perfecte judicatus. *Nicodemus*^d, cum uri-

^a Lib. 1. Epidem. Ægr. 6. pag. 982. ^b Ibid. Ægr. 14. Pag. 991.
^c Lib. 3. Epidem. Ægr. 5. pag. 1072. ^d Ibid. Ægr. 10. pag. 1108.

urinæ multis, albis, in quibus multa crassa subsidebant. Et Pythion^a, de quo Hippocr. ait: *Quadragesimo ab judicio die suppuratio circa sedem, & stranguriosus factus est abscessus.* Est scilicet probabile, multitudine urinarum quadragesima fanatum. De his etiam in primo libro Epidem.^b At vero hoc statu quatuor præcipue signis servabantur; quibus sanguis rite e naribus fluxerit, aut qui per vesicam urinas multas, cum multo bonoque sedimento reddidissent. Nihilominus, quod fortasse difficile esset invenire certa signa, quibus præmonstrarentur crises per urinarum excretionem, ideo Galenus per negationem docuit, quomodo possimus præcognoscere urinas critiche profluxuras; quippe, ubi absint signa hæmorrhagiæ, vomitus, alvi fluxus, hæmorrhoidum, mensium, & sudoris, spes erit, ut crisis per multitudinem urinarum fiat, multo magis, si alvus, cum copiosiora excrementa antea excreverit, nunc ficcior evaserit, aut suppressa; neque immerito, quod, ut ait Galen. distributo & in venas exhausto humore, qui in ventre continetur, alvi necessario minuatur dejectio. Hinc Hippocr. in quarto Aphor. 83. dixit: *Mictio noctu plurima, parvam dejectionem significat.* Sed tamen necesse est haberi quædam signa certiora. Quæ, ut nos observavimus, hæc erunt. Sudoris critici futuri signa certiora. Nulla primo aliarum excretionum signa adesse, sed præsertim nullum capitis, vel hypochondriorum, vel stomachi, aut intestinorum dolorem, morbumque non videri admodum vehementem. Non vehementer jactari ægrotos, nec inquietari, nullamque partem prædictam dolorem sentire. Plerumque hypogastrium sensum gravitatis & aliquando dolores sentire, vesicamque inflationis sensum habere. Paulatim plerumque incipit effluere urina, raro repente, ita ut facile observetur solito copiosior, & mox augeatur. Sentiant ægri itidem calorem seu ardorem urinæ, quo sæpius mingunt. Nam necesse est, ut partes, cum per quas ad vesicam serosa illa humiditas, seu humor, qui excernitur, pertransit, tum renes, vesica, colum, & meatus urinarius, plus ceteris partibus sensum aliquem molestum habeant. Et hæc de crisi-
bus cum per sudorem,

^a Ibid. Ægr. 1. pag. 1659. ^b Sect. 2. pag. 955. lit. E.

rem, tum per urinam, quæ ejusdem materiæ symptomata existunt, nunc demum de signis alvi fluxus.

CAP. XVII.

De signis Crisium per alvi fluxionem.

Quod per alvi fluxum crises sæpius fiant, ipsisque morbi complures acutorum judicentur, neminem Medicorum latet, ideo de futuræ per alvum crisis quoque signis accuratius nunc est agendum. Miror tamen, quod neque Galen. neque Hippocrat. signa propria hujus excretionis futuræ præmonstrarint. Galen. enim *in libr. 3. de Crisibus, cap. ultim.* de hac excretionem ita habet. *Si vero per excretionem alvi crisis sit subsequutura, manifestum quidem nullum est signum, nec proprium, sed ex eo, quod adsunt crisis signa, desunt autem vomituum, vel fluxus sanguinis, vel sudoris, colligere licet.* Ex quibus patet, cognosci alvi dejectionem futuram non per signa propria, sed ex crisis futuræ signis, atque ex absentia signorum aliarum excretionum. At, etsi hæc via optima sit, tamen non deerunt nobis quoque signa aliqua hoc judicium confirmantia, cujusmodi esse videntur, quæ Hipp. *in lib. 4. Aphor. 20.* ita habet: *Non febricitantibus si tormina acciderint, & genuum gravitas & lumborum dolor, purgare inferius oportet.* Et postea, 73. cum dixit. *Quibus præcordia suspensa murmurantia, lumborum dolore superveniente, iis alvi humentantur: nisi flatus erumpant, aut urinae multitudo proveniat.* Et in *Coacis præsagiis.* * *Quibus ructus, flatus, strepitus ventris, iis extuberat venter, atque conturbatur.* Ex quibus colligimus, ad fluxuram alvum hæc signa quoque esse attendenda, quippe intestinorum tormina, ipsorumque morsus, genuum gravitas & lumborum dolor, præcordia suspensa, murmurantia, ructus, flatus, strepitus ventris, ipsiusque extuberantia, atque turbatio. Hæc enim cum signis criticis fluxuram alvum præmonstrabunt. Necessario videtur,

Alvi dejectionis futura quibus signis cognoscitur.

(Cap. XVII.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 425
 si per alvum humores vel biliosi vel pituitosi sint fluxuri, ut
 tormina seu dolores intestinorum observentur; neque enim,
 docet Galen. *in lib. 5. de usu partium*, quis unquam biliosum
 succum copiosorem deiecit, qui prius mordicationem in inte-
 stinis non senserit; veluti in biliolo vomitu cardialgiam, ob e-
 jusdem humoris morsum, sentiri, nuper demonstratum est:
 quare ubi alvus biliosa, aut falsa, aut melancholica adusta de-
 jectura sit, necessario dolor & mordicatio in intestinis præce-
 det. Si vero humor fluxurus sit pituitosus, ac frigidus, fla-
 tus, ructus, præcordia tensa, ac murmurantia, alvique per-
 turbatio, fient. Quæ, ni peculiari vitio ipsius alvi, ac stoma-
 chi fiant, quippe coctionis defectu, aut distributionis, aut ali-
 mentorum corruptione, aut pravi humoris generatione in ven-
 triculo, aut intestinis, in morbo acuto, ubi illuxerint critica
 signa, alvi profluvium denotabunt. Lumborum quoque dor-
 lor observatur, genuum aliquandoque gravitas, humoribus
 scilicet ad infernas partes descendentibus; non sunt tamen pro-
 pria signa alvi fluxuræ; sed ubi tensio & dolor satis vehemens,
 circaque spinam caloris æstus sentitur, in mulieribus menses,
 atque in viris hæmorrhoidas præsumimus; aliquando vero
 etiam alvi dejectionem, quippe ubi materia convoluta ad crassa
 intestina, & mesocolon, quod crassis intestinis continuum ex-
 sistens, in unam quandam earum, quæ in lumbis sunt, pertin-
 git vertebrarum. Qua ratione Auctor *Coac. præsagiorum* * dixit:
Inhorrescentes, anxii, lassitudine pressi, lumbis dolentes, in pro-
fluvium alvi incidunt. Hunc vero lumborum dolorem, alvi
 fluxionem denotantem, distinguemus ab ipso, qui vel hæmor-
 rhoidas, vel menses, prænuntiat: præter signa enim fluxuræ al-
 vi prænarrata, alia existunt; scilicet: intestinorum morfus ac tormi-
 na, murmur, strepitus, flatus, ructus, & tensa præcordia,
 itidem murmurantia; quæ ubi critica signa in vehementi mor-
 bo subsequantur, alvi criticam fluxionem proculdubio præ-
 monstrabunt. Atque hæc de singulis crifium speciebus co-
 gnoscendis, nunc breviter de multis simul complicatis futuris
 crifium speciebus etiam agamus.

H h h

C A P.

CAP. XVIII.

*De signis compositarum, sive multarum, simul Crisium
futurarum, quibus morbi judicantur.*

Crises
composi-
tæ quæ-
nam.

PLERUMQUE fit, ut non unica crisi, sed aut duplici aut multiplici, morbi acuti judicentur, quas compositas crises dicimus, siquidem aliquando homines hæmorrhagia ac sudore copioso judicantur, de quibus Hippocr. *in lib. ^a 4. de Viët. rat. in acut.* ait: *Et si e naribus sanguis fluxerit, solvitur ægritudo, nec non si sudores supervenerint judicatorii, cum urinis albis crassiss, & levibus subsidentiis.* Quibus Metonem fuisse judicatum Hippocr. ^b tradidit; & Galen. *in libro secundo de motu muscul.* quemdam tredecim diebus acuta febre delirantem, sanguine & sudore prorsus judicatum, vidisse ait: *mulieremque ^c trimestri fetu gravidam, quæ in littore habitabat, vomitu & sudore: & illum, qui in Dealcis horto decumbebat ^d, alvi pituitosa fluxione, copiosoque sudore: Anaxionem ^e sputis multis, ac sudore: Nicodemum ^f, urina multa alba, in qua multa subsidebant, sudoreque copioso; atque mulierem morosam, quæ in Thaso ^g, sudore, atque mensibus erumpentibus.* Quare operam navare quam sedulo debemus, ut nedum simplices species crisisum, verum quoque plures simul complicatas, cognoscamus. Quam rem studiosi facile etiam assequuntur, si notas signave, a nobis nuper ad cognoscendas simplices tradita, memoria tenuerint, siquidem ubi duæ vel plures futuræ sunt crises, plurium, aut quidem duarum prælucebunt signa.

Quomodo
cognos-
cantur.

Ceterum, ut hæc clarius cognoscantur, exempla aliqua considerabimus, præsertim excretionum, seu crisisum illarum, quæ per sudorem & aliquam aliam excretionem terminantur; plerumque enim, aut paucissimæ sunt febres, vel acutæ biliosæ, vel sanguineæ

^a Pag. 396. lin. 21. ^b Lib. 1. Epidem. Ægr. 7. pag. 983. ^c Ibid. Ægr. 13. pag. 990. ^d Lib. 3. Epidem. Ægr. 3. pag. 1066. ^e Lib. 3. Epidem. Ægr. 8. pag. 1104. ^f Ibid. Ægr. 10. pag. 1108. ^g Ibid. Ægr. 11. pag. 1108.

neæ, & inflammationes internæ, phlegmoneſque, quæ abſque ſudore judicentur, etſi ſæpe non ſolo, ſed aut una cum hæmorrhagia, aut in mulieribus menſibus erumpentibus, aut hæmorrhoidibus, aut vomitu, aut ſputis, aut alvi fluxione, aut denique urina. In iis itaque, qui ſunt hæmorrhagia atque ſudore judicandi, utriuſque ſigna præcipua aderunt; cujuſmodi erunt, capitis dolores aut gravantes, aut pulſantes, aut calidi, lachrymæ involuntariæ, aut ſurditas, aut tinnitus aurium, aut oculi rubri, aut maxillæ & nares, hypochondria tenſa abſque dolore, aliquando respiratio difficilis repente excitata, & paulo poſt quæ prorſus tollatur, pulſus quoque alti & magni, a ſuppreſſis tum alvi excrementis, tum urinis, aut paucioribus factis, rigores vehementes, abſentia ſignorum aliarum excretionum, quippe menſium, hæmorrhoidarum, vomitus, & alvi fluxus, delirium increſcente acceſſione, partes externæ, & præſertim facies, calidiores, coloratiores, molliores ſeu humidiores, & ab ipſis vaporem, ſeu fumum calidum non antea ſolitum exhalare, atque pulſus mollis & undoſus. Et ſi cum ſudore menſes erunt erupturi in mulieribus, deerunt ſigna hæmorrhagiæ, vomitus, & aliarum excretionum, atque propria menſium aderunt, quæ ſunt gravitas lumborum effatu digna, dolor atque tenſio, totius corporis & præſertim lumborum laſſitudo; (hinc Auctor in *Coacis præſagiis* ^a laſſitudinarias has febres judicatorias vocavit) aderit itidem cardialgia, id eſt, cordis ſeu oris ſtomachi, quod cor antiqui appellarunt, dolor, atque circa ſpinam tenſio, æſtus, atque ardoris. Quæ ſigna in viris cum ſudore etiam hæmorrhoidas prænuntiant. Et cum ſudore, ſi vomitus erit futurus, ſignis ſudoris ſigna vomitus quoque conjungentur, qualia eſſe diximus, dolorem capitis acutum & mordacem, & pro ſplendore oculis caliginem, ſeu atrum quoddam, obverſari, ſtomachi ſaſtidium, nauſeam, ſubverſionem, anxietatem & inquietationem, cardiogmon, id eſt cordis ſeu oris ventriculi morſum, ſpiritum difficilem, pulſum inæqualem, durum, atque jam jam vomituris ſputum tenue ex ore copioſum effluens, atque labii inferioris agitationem. Et ſi urina copioſa una futura ſit cum ſudore, ade-

runt signa urinarum, quæ fuerant primo, quod absint aliarum excretionum signa, alvus cum ante copiosior fuerit, nunc ficcior sit, nullus dolor præter in hypogastrio sentitur, sensus gravitatis, aliquandoque ponderis, & circa vesicam inflationis observatur, non vehementes erunt jactationes & inquietudines, urina plerumque non confertim, sed paulatim incipit, atque augetur, quæ aliquando infert calorem aut ardorem, aut pruritus, & voluntatem crebram mingendi. Et si cum sudore alvus una erit solvenda, tunc simul aderunt signa alvi fluxuræ, nempe præcordia erunt tensa, murmurantia, aut morfus in intestinis, flatus, ructus ventris, rugitus seu strepitus sentientur, lumborum aderit dolor, & genuum aliquando gravitas, ventris turbatio, ac pulsus vibrosus & durus. Si vero una cum sudore sputa quoque copiosa excernenda erunt, aderunt signa propria, quæ in morbis pulmonum, & pectoris apparent: maximeque in pleuritide, & peripneumonia, sputorum excretionem observari debent, ut in *Anaxione* pleuritico fuit ab Hipp. ^a observatum. Signa vero, quod copiosiora sputa sint excernenda, sunt tussis, difficilis respiratio, & sputa, quæ cœperunt excerni cum tussi copiosa, quæ vero magis cocta evaserint, facilius educuntur. Et hæc sunt, quæ de cognoscendis crisibus fuerant a nobis dicenda. Nunc de tempore, quo sint observandæ, restat, ut agamus.

C A P. XIX.

De tempore Crisium, id est, quo nobis sint futuræ.

POSTEA QUAM scriptum a nobis fuit, quo pacto Medici debeant cognoscere, num morbi sint crisi judicandi, aut absque crisi; & si crisi, an per abscessus, an per humorum excretionem, & quæ bonæ salutareque judicentur, & quæ malæ, lethales; atque demum, cum etiam ex signis quaslibet crisis species cognoscere studuerimus, restat solum, ut, quo tempore fiant seu observentur crises, quoque accuratius asse-

qua-

^a Lib. 3. Epidem. Ægr. 8. pag. 1104.

quamur. Atque hic sermo esto finis hujus libri, ad prognosin sane per quam utilissimi; quem si studiosi Medicinæ familiarem habebunt, plurimum laudis in Medicina assequentur. Sed ad institutum redeamus, quod est noscere tempus particulatim, in quo crises fiunt. Quæ cognitio penes multa habetur; & quanquam sit admodum difficilis, proptereaque requirat maximam diligentiam, studium, & laborem; tamen si accurate omnia signa prænarrata ipsorumque vires intellexerimus, neque multa difficultate hujus prædictionis rationem assequemur. Perscrutabitur itaque hæc cognitio quippe temporis, in quo crises sunt futuræ, ab his, scilicet a signis criticis seu decretoriis vocatis; atque a tempore, in quo hæc observantur, quippe in quo incipiunt, augentur; (non enim critica signa prius tolluntur, quam crisis erumpat,) a morborum idea, natura, magnitudine, motu, temporibus ipsorum, a coctione & cruditate. A criticis enim signis, quippe quæ crisi antecedunt, antequam fiat, ut Hippocr. docet in 2. Aphor. 13. nox molesta apparet. *Antecedit enim*, ut Galen etiam in 2. libr. de Crisib. cap. 2. scripsit, *non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis, nam & difficiles tolerantia, vigilia, deliria, & graves somni fiunt, difficilis anhelitus, vertigines tenebricosæ, & difficilis sensus, dolores capitis, colli & stomachi, & multorum aliorum membrorum, nonnullis aurium sonitus, & ante oculos vani splendores apparent, & lachrymæ involuntariæ effluunt, & urina retinetur, & labrum agitur, aut aliquod aliud tremulum fit, oblivio, præsentium ignorantia, vebemens rigor, plurimum accessio consueta anticipans, multis æstus sitis intolerabilis, ægroti clamant, & saliant sicuti furentes, neque possunt in eodem situ recumbere, deinde repente multus sudor erumpit, aut vomitus, aut venter subito solvitur, aut abundans fit fluxus sanguinis, aut urina postluit copiosius, aut hæc omnia simul contingunt.* Hæc enim alias demonstravimus cum signis coctionis crisi præmonstrare. Quorum principium necesse est animadverti, ut scite diem, in quo crisis futura sit, intelligamus: non enim a die, in quo hæc videri cœperunt, crisis aberit ultra quaternarium; si enim exempli gratia 4. die incipient conspectis u-

Tempus,
quo crises
futuræ
sunt, quo-
modo
cognos-
cetur.

A Criticis
signis.

rinis concoctis, morbusque vehemens sit & celer, ultra 7. crisis non producet. Ceterum ubi coeperint manifesta quædam coctionis signa, neque morbus admodum vehemens, neque celer, usque ad septimum, id est, in secundo quaternione, crisis protendetur. Quam rem satis perbelle expressit Hipp. in lib. 3. Progn. ^a text. 33. ita scribens. *Ex iis vero, qui primo die dolere coeperint, quarto die gravantur magis quam quinto, septimo vero die liberantur. Plurimi vero ipsorum dolere incipiunt tertio die, conflictantur autem quinto maxime, liberantur aut nono aut undecimo die: quicunque vero quinto dolere coeperint, & alia secundum rationem priorem ipsis affuerint, decimo quarto evadunt.* Quare crisis terminus majori ex parte erit septem dierum ab ea die, in qua coeperunt decretoria signa conspici: sed ubi apparuerit signum aliquod manifestum, ex quo morbum in augmentum descendisse cognoscamus, plerumque altero quaternario crisis fiet, cum non longius coctio sit perficienda, atque illud tempus vigoris morbi sit proprium salutarium cricum, ut Gal. docuit, atque hoc est, quod etiam ita expressit. *Cum igitur primo die signum aliquod coctionis manifestum apparuerit, reliquis etiam omnibus periculum nullum portendentibus, tunc proculdubio sciemus, quod, in primo quaternario morbi solutionem subsequi, sit necessarium. At, si, iis signis decretoriis apparentibus, simul perfecta coctio observetur, futuro primo die decretorio cricum fieri erit necessarium.* Ex signis itaque decretoriis nedum cricum futuram conijcimus, at quo non minus tempore sit futura. Ex natura quoque morborum, cum acuta, tum longa, quos morbos Græci *brachychronicos* appellant, poterimus tempus cricum prænoscere. Quo ad tempus enim seu morborum ætatem, triplex est differentia: namque morborum alii acuti, alii longi, alii medii dicuntur: *acutus*, ait Hippoc. in 2. *Aphorism.* 23. *quatuordecim diebus terminatur*; etsi Galen. videatur terminum morborum acutorum diem vigesimum statuere, & mediorum usque ad quadagesimum, quos vocat *acutos ex delapsu*, seu *ex conversione*, de quibus Hippocrat.

Ex natura
morbo-
rum.

meminit, cum in primo Prognost. ^a text. 21. ita scripserit. Oportet autem existimare spirandi facilitatem magnam habere vim ad salutem in omnibus acutis morbis; quicunque febres habent adjunctas, in quadraginta diebus judicantur: & ultra hos dies, qui judicantur, diutinos & longos vocat. Ceterum, ut accuratius ex natura morborum tempus cricum pervestigemus, distinguere oportet acutos morbos in acutissimos, five maxime acutos, peracutos, atque simpliciter acutos. Horum ait Hippoc. ^b longiorem terminum esse, ut Gal. in lib. 3. de Crisib. cap. 13. scribit, quatuordecim dierum; & illos, quippe acutissimos unico quaternario resolvi; cujusmodi sunt, angina, cholera, tetanos, synochus: atque peracutos septem diebus, cujusmodi sunt, pleuritis, phrenitis, peripneumonia, hepatitis, diaphragmatis, uterique, & stomachi inflammatio, febris ardens, synochus & alii hujusmodi multi. Ceterum acutissimorum aliqui vel etiam uno tantum die, alii duobus, alii tribus, atque alii quatuor judicantur; nunquam vero ultra hos dies producantur, sed ante hos plures terminantur, ut apoplexia, ephemera pestilens, lethalissima phrenitis, & quæ in Ægypto sæpius epidemicè grassatur, quem affectum Demelmuia Ægyptii appellant, estque eorum morborum acutissimorum, qui paucis horis homines interimunt. Idem quoque est peracutorum, quorum terminus est dies septima, quando eorum plures antea non raro, propter morborum vehementiam, habeant judicium, uti ex Gal. phrenitis acutissima, qua Hipp. in lib. 3. Epid. com. 3. ^c tit. 57. quendam quarto die fuisse extinctum, meminit; synochi itidem, & phrenitici & peripneumonici, præ inflammationis magnitudine, sæpius quarto die vel quinto judicantur. Eodem modo fit de simpliciter acutis, quod hi aliquando septimo, aut nono, aut undecimo, habent judicationem. Hoc plerumque observatur in malis cricibus, quæ natura, propter vehementiam morbi, aut propter multitudinem, aut pravissimam qualitatem humorum, vehementer irritata, ante tempus excernente fiunt, atque hoc pacto possumus in morbis crises, quando sint futuræ, prænoscere. A magnitu-

Ex Mor-
borum
magnitu-
dine.

tudine quoque morborum, necesse erit, medium intelligere, ex virium una habita cognitione, quo tempore fieri debeat crisis. Siquidem, ut docet Galen. in 1. *Epid.* necessarium est, ob morborum magnitudinem ac casuum vehementiam, vel cito vires prosterne, adeo ut homo moriatur, vel ad noxiorum humorum excretionem excitatas, si modo, quos invaserint, humores exsuperent, bonam sequi judicationem, si autem exsuperentur, malam. Utrumque vero intra quaternarium fieri solet. Quo ubi in morbo aliquo vehementiam quarta die cognoverimus, non ultra septimum judicium, vel mors, producet. De qua re Gal. in 1. *Epid.* dixit: *Quare fac memineris, ubi quartus, perinde ut tertius, gravia habeat symptomata, & signa, in morbo acuto, brevi expectandum judicium esse, si paribus diebus potius invadebat, in paribus, si vero imparibus, in his, atque judicium illis, & mors in morbis exitialibus.* De Philisco^a, qui obiit sexta die, ait, quarta die omnia fuisse exacerbata, ipsumque maximo morbo conflictari, cum exitialibus urinis nigris, quo naturam extinctam iri necessario cognoscebatur, atque id non ultra quaternarium protrahi posse, vires debiles significabunt. Ex morborum quoque motu celeri, aut tardo, accuratius & distincte magis crisis futurarum tempus poterit cognosci: namque ubi morbum judicabimus solutum iri septima die, si præter vehementiam ejus etiam celeritas observetur, poterit vel etiam quarto aut quinto resolvi; veluti motus tarditas, ad nonum aut undecimum usque retardatum judicaret. A temporibus vero morborum, atque a coctione & cruditate longe clarius & distinctius prænoscent Medici crisis futurarum tempus, quando omnes bonæ crises aut in statu fiant, aut in augmento; intelligimus vero statum atque augmentum, non inquam morbi, sed ipsius quidem naturæ coquentis & alterantis morbum: exitiales vero aut in principio, aut in augmento, ut Galen. in lib. 3. de *Crisibus* cap. 10. tradidit. Quare, morbo salutari, crisis perfectam non nisi in vigore morbi expectabimus, imperfectam in augmento. Ex quibus signa temporum exacte interstingu-

Ex horum
motu cele-
ri aut tar-
do.

Ab horum
tempori-
bus.

^a Lib. 1. *Epidem. Aegr.* 1. pag. 966.

quantur, quemadmodum alias ex Galeno *in primo de Crisibus* docuimus. Quare si perfecta crisis erit futura, necesse erit, augmentum morbi prius absolvi, cujus sane tempus nobis innotescet principii augmentique notitia; namque si longum fuerit morbi principium, itidem & augmentum, & vigor proportioni respondebit: imperfecta vero transacto principio. Principium autem esse illud tempus, in quo morbus omnino crudus est, nullumque vel etiam signum concoctionis illuxerit, quod cum cœperit, augmentum esse, & durare, quoad perfecte concoquatur morbus, Galen. *in primo de Crisibus*, cap. 8. & *in primo, de totius morb. temp. cap. 3.* scriptum reliquit. In exitialibus vero crisis, diximus, vel principium vel augmentum esse attendendum: in vehementissimo morbo, cum prælanguidis viribus, crisis non superabit principium, neque primum quaternarium; cum robustis vero augmentum attingit. Quare in robustis crisis fiet in augmento: natura enim non succumbet morbo, non aliquo pacto ab ipsa alterato.

Ceterum hæc erit servanda regula, ut distinctius diem, vel etiam in qua crisis fiet, prænosce queamus. Quippe a conspectis signis vel salutaribus, vel exitialibus, futuro primo quaternario iudicium fore expectandum. Tanto enim temporis spatio in salutaribus morbis utens natura solet morbum alterare, quoad excernere critice possit; atque toto ipso itidem tempore morbus solet naturam robustam ad pugnam irritare, aut debilem extinguere, ex quo merito Hippoc. *in 3. Prognost. text. 2.* dixit: *Simplicissimæ enim febres, ac signis firmatæ securissimis, quarto die aut citius desinunt.* ^b *text. 4.* *Teterrimæ vero, ac signis affligentes difficillimis, quarto die aut citius interimunt:* aitque *primum impetum hunc in modum finiri,* ^c *text. 4.* Ubi vero natura maximum habuerit irritamentum, maximo morbo in principio succumbet. Galen. vero *in lib. 1. de Diebus decret. cap. 12.* vel etiam horam nos posse cognoscere, eamque ex accessionis temporum accurata observatione, scripsit. Namque si statim morbo invadente, id est, in principio accessionis, æger

vehe-

^a Pag. 43. lin. 54. ^b Pag. 44. lin. 1. ^c Ibid. lin. 2.

Ex coctio-
ne & cru-
ditate &
signis in-
dicatoriis.

vehementer refrigeretur, exempli gratia, ut vix ad calorem reduci queat, calorque diutissime absit, pulsus sit exiguus aut nullus, aut malus appareat, motus pigritia, vel somnus veteranosus, aut aliud quippiam observetur; vel si principium accessionis fuerit moderatum, & in statu postea deliret, vel cum impetu exiliat, vel resolvatur, vel comatosus, aut multum inquietus, aut magnitudinem febris non toleret, sed vehementer inardescat, vertiginosus, aut capite doleat, cordisque morsus; aut si moderate in principio & in statu se habuerit, necesse erit ipsum mori in declinatione, quæ cognoscetur, si aderit animi deliquium, sudores inæquales, frigidi, vel circa caput solum, vel cervicem, vel pectus, pulsus obscurus exiguus, & his similia, proculdubio mors ac iudicium erit in ea hora, qua fiet accessionis declinatio. Ex coctione etiam & cruditate tempus crifium poterimus conjicere, atque ex signis indicatoriis; siquidem in salutari morbo nunquam fiet crisis, nisi signa, in aliquo dierum decretoriorum, coctionis apparuerint, quæ plerumque ita conspecta in proximo decretorio die iudicium ostenderunt: in morbis quidem salutaribus, magnis, inceptam coctionem tempore unius quaternarii solet natura absolvere. Quod si in die indicante signum coctionis conspectum fuerit, in proximo decretorio erit crisis. Quod Hippocr. in lib. 4. Aphorism. 71. ita docuit. *Quibus in febris die septimo iudicium fit, iis nubeculam obtinet urina quarto die rubram, & alia secundum rationem.* Quod præceptum Gal. secutus in lib. 3. de Crisibus cap. 4. ait: *Cum igitur primo die signum aliquod coctionis manifestum apparuerit, reliquis etiam omnibus periculum nullum portendentibus, tunc proculdubio sciemus, quod in primo quaternario morbi solutionem subsequi sit necessarium.* Ex quo colligimus, ubi manifestum apparuerit coctionis signum in aliquo dierum decretoriorum, in altero proximo succedet iudicium, quod per quaternionem natura reliquum humoris cruditatis absolvat, quodque non minori tempore facere potest: proinde si, ut ait Galen. in eodem lib. ægrotus neque secundo die manifestum coctionis signum habuerit, neque tamen perniciosum signum adfuerit, sed omnia sint

(Cap. XIX.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 435
sint absque periculo, servabitur sane, sed non in primo quaternario integre, at in secundo, quippe primo secundi quaternarii die critico, qui erit vel sextus vel septimus. Eodem modo, si septimo appareat manifestum signum coctionis, ad undecimum magis, quam ad decimum quartum, fiet crisis. Quod iudicium perpetuo fiet, siquidem morbus sit salubris, & neque ejus acumen, neque magnitudo festinet, atque error aliquis circa ægrotum admittatur, statûs tempus crisis expectabit, id est perfectam coctionem. Si vero propter morbi magnitudinem, vel motus celeritatem, vel propter aliquod aliud natura irritetur, ante statum, atque inordinato tempore fiet. Ceterum æque tamen verum erit, si in uno dierum decretoriorum, præsertim indicium, vel salutare signum vel exitiale apparuerit, post quaternarium in altero die decretorio iudicium fiet. Ceterum, ut dictum est, magnitudo morbi, motus celer aut tardus, errores commissi, sunt maxime attendendi; cum horum causa sæpius crisis indicio non respondeat. Quorum exempla plura posuit Galen. *in libro nuper citato*. Atque hæc erant in hoc libro scribenda.

FINIS SEXTI LIBRI.

PROSPERI ALPINI

LIBER SEPTIMUS.

CAP. I.

De particularibus humorum excretionibus ad prædictionem.

HACTENUS in præcedenti libro Dierum Decretiorum, atque Crisium cognoscendarum rationem tradidimus, ad illustrandam hanc prædicendi methodum, a naturalis facultatis statûs observatione depromendam. Cum ex omnibus, ut dictum est, naturalis hujus potentia (circa quam nunc cognoscendam versamur) quatuor functionibus, concoctoria atque excretoria præcipuam ac maximam ad prædicendum viam aperiat; merito, ad harum præsertim notitiam, crisium, & dierum criticorum cognitionem præmisimus, atque nunc omnium Excrementorum particulares Excretiones, & Abscessus accurate considerabimus. Tum quod ex ipsis rursum, concoctio, cruditas, ac malignitas morborum nobis innotescat, tum etiam, quod ab ipsorum excretionis modo, natura quando bene ac salubriter humores moveat, & transmittat, atque excernat, & quando male iusteque id agat, cognoscimus. Quare primo, ut quo ad vires hanc nostram prædicendi rationem illustremus, de præfagio a Sanguinis Excretionem agemus, & postea, a Sudoribus, Vomitionibus, Dejectionibus alvi, Urinis, Sputis, atque Abscessibus.

CAP. II.

De prædictione a salubri sanguinis excretionem.

QUOD in morbis acutis vehementibusve sæpissime observatum sit, repente aut ex naribus, aut ex hæmorrhoidibus,

dibus, aut ex alvo, aut ex utero in mulieribus erumpente copioso sanguine, ægrotos sanitati fuisse restitutos; ideo naturam in hoc Medici cœperunt imitari, sanguinem copiosius in morbis mittentes. Qua ratione Hipp. persuasus hujusmodi remedium in omnibus acutis vehementibusque, siue magnis, febribus, aut viscerum inflammationibus, *in lib. 4. de vict. rat. in acut. a text. 19.* (de quibus ibi agit) hisce verbis maxime commendavit: *In acutis morbis sanguinem detrahes, si vehemens morbus videatur, florueritque ægrotantis ætas, & virium adfuerit robur.* Hocque remedii genus Medici nedum naturæ imitatione invenerunt, sed quibusdam etiam animalium exemplis perdocti, præsertimque *hyppopotami*, equi marini, ut Plinius est Auctor, qui ingluvie obesus crus in arundinis stipitem acutissimum adigens, venam quandam vulnerando, copiosius sanguinem effundit, atque ita fuerit ipsius corporis plethoram tollere solitus. Non dissimili quoque argumento cœperunt Medici humores, aut per alvum purgatoriis medicamentis, aut vomitoriis per vomitum, aut sudoriferis per copiosos sudores, aut diureticis copiosiore urinam moventes per vesicam, purgare.

Quare cum natura sæpius excernendo copiosum sanguinem soleat multos morbos resolvere; proinde inprimis de his sanguinis spontaneis seu spontefactis evacuationibus, seu excretionibus, agendum duximus: quoniam non eæ omnes bonæ sunt, minimeque ægrotos liberant a morbis, veluti etiam non omnes aliæ excretiones, aut per alvum, aut per vomitum, aut per sudorem, aut per urinam; neque omnes abscessus liberant a morbis, sed quidam tantum, qui merito a nobis primum cognoscendi erunt, ac ab aliis non salutaribus distinguendi. Nunc itaque nos de iis sanguinis excretionibus agimus, quæ bonæ existunt, salutemque perpetuo ægrotis futuram pollicentur, & postea de malis, quæ plerumque exitium præmonstrant.

Inter vero excretiones sanguinis, ea præcipua esse ad prædictionem videtur, quæ in febribus continuis acutis & vehe-

Sanguinis
excretio
per naturam.

Iii 3

men-

mentibus e naribus sæpius erumpit, quam Græci hæmorrhagiam appellant, nostri eruptionem sanguinis e naribus: atque hæc in morbis fit, ubi sanguis multus per nares effluit, & evacuat. Galen. enim in 3. libro *Prorrheticorum* com. 75. ait, succos ad caput recurrentes, calidos quidem & tenues, desipientias & sanguinis eruptiones facere: at in 1. *Epidem.* com. 1. text. 9. sanguinem ipsum sursum, incitatum calore, efferri in caput, a quo necesse est inflari, ac reserari venas, ac etiam rumpi ob spiritus copiam: atque in eodem libro scripsit, sanguinis e naribus eruptiones in ardentibus & febribus ob dominantem fieri flavam bilem, quæ sanguini permista, postquam sanguinem deussert, cum eo multum ad caput calorem subvehens, venis narium disruptis, sanguinis efficit eruptiones.

Ex quibus constat non nisi ex calidiori sanguine, vel bile ei admista, fieri, atque non nisi in corporibus calidioris temperamenti, atque in calidioribus morbis, atque acutis fieri, cujusmodi sunt febres synochæ atque continuæ ardentes, quod Galen. in eodem lib. com. 2. text. 66. affirmavit, dicens, eruptiones sanguinis in ardentibus febribus, ob caloris copiam, humoribus ad caput sublatis, fieri. Hinc Hippoc. in 6. *Epidem.* com. 3. text. 21. ait: sanguinis de naribus profusio, aut iis, qui subvirides, nigrique sunt, aut iis, qui rubri & virides, aut subviridibus; quod propter calidiores humores sint his eruptionibus obnoxii: propter quam etiam causam Hipp. postea^b text. 25. dixit: Cum venere uti incipiunt, aut hircire, sanguinis profluvio laborare; quippe pueros, cum propter multum, tum calidiorem sanguinem, quo exsuperant. Ab hisque causis ægroti solent in hæmorrhagiam incidere, iique præsertim, qui ob calidius temperamentum plurimo sanguine, & calidiori abundant, & non nisi in morbis, ab iisdem humoribus effectis, quales sunt, ex Galeno, febres omnes continuæ, ac vel etiam ex intermittentibus tertianæ, at nunquam quartanæ. Addimus omnes internas inflammationes præcordiorum, præsertimque hepatis & lienis, diaphragmatis, ac stomachi, & aliquando pleuritides, phrenitides, rarissimæ aut nunquam lethargos, ac vel

vel etiam peripneumonias. In his itaque morbis hujusmodi hæmorrhagiæ, seu sanguinis eruptiones erunt attendendæ. Sed his præmissis ad prognosin declinemus. Itaque hæmorrhagiæ, & aliæ omnes, quæ per alias partes fiunt, excretiones sanguinis; (scilicet per uterum in mulieribus, in viris per hæmorrhoidas, & aliquando per stomachum, quæ tamen raro bonæ videntur, Hipp. in lib. 7. Aphor. 37. ita scribente: *Quicumque evomunt sanguinem, si sine febre quidem, salutare, si vero cum febre, malum*; nihilominus sunt aliqui sanguinis etiam vomitu excretionem a multis morbis judicati:) in duas differentias distinguuntur, quippe in *bonas, criticas* & nostris judiciales vocatas, quæ duplicis quoque sunt differentiæ, nimirum sunt quædam perfectæ, quod perfectè judicent morbos, & quædam imperfectæ, quod imperfectè judicent; & in *malas, symptomaticas* dictas: quidam addunt medias, quæ medium locum habere videntur, inter criticas & symptomaticas: quas contineri sub criticis imperfectis alias demonstravimus. Nunc de criticis; cum hæ perpetuo salutem præmonstrent, perfectæ subito, & imperfectæ temporis spatio. Criticæ itaque eruptiones sanguinis & optimæ, quæ salutem certam ægrotis præmonstrant, hisce notis nobis innotescunt. Primo quod nunquam crudo morbo appareant, sed perpetuo cum signis coctionis; atque ob id perfectæ in statu morbi, imperfectæque in augmento, ubi quædam manifesta non omniaque coctionis signa illuxerint. Itaque necessario ad salutarem hæmorrhagiam, & ad quamcunque aliam bonam sanguinis excretionem, debent primum signa coctionis animadverti, quibus una si sanguis excernatur, utile erit, teste Galeno in lib. 3. de Crisibus cap. 7. de qua Hippoc. in quarto, de vict. rat. in acutis, ^a text. 10. habet. *Et si ex naribus fluxerit sanguis, solvitur ægritudo, atque si sudores supervenerint judicatorii, legitimi, cum urinis albis, crassis, & levibus subsidentiis.* Sed aliquis forte objiciet Metonem ^b nobis, & illum ^c, qui in Dealcis horto decumbebat, alios, qui, cum excrementorum cruditate, sanguinis fluxu fue-

Sanguinis
criticæ e-
ruptiones
quomodo
innotescunt.

Cum signis coctionis.

re

^a Pag. 396. lin. 21. ^b Lib. 1. Epidem. Ægr. 7. pag. 983. ^c Lib. 3. Epidem. Ægr. 3. pag. 1066.

re judicati, & quidem critice. In *Metone* urinæ fuere nigrae, & cum nigris sedimentis; & in altero, tenues, cum crassioribus sedimentis, nedum crudissimum morbum, sed neque parum malignum declarabant. De hac re alias egimus, & diximus, tantum posse copiosam sanguinis eruptionem ad judicandos morbos, ut vel etiam in principio, nullis signis coctionis conspectis, apparens, sæpius liberet ægrotos. Quod Galen. de *Metone* expressit, dicens: *Sane enim a sola videtur sanguinis eruptione & judicatus & servatus, quamvis non omnino tuta signa haberet.* Excretio itaque sanguinis, tametsi optima sit, ac certissime salutem nunciet, quæ morbo jam concocto apparet, quæque etiam ob id in statu apparet, etiam cum signis cruditatis in principio morbi, non est spernenda. Quod etiam in *muliere morosa* ^a visum est, quæ, cum urinis nigris, mensium profluvio fuit sanata, etsi Galen. dixerit, earum urinarum nigrum colorem nihil attulisse periculi, quod a retentis mensibus, qui fuerant melancholici, eo modo colorarentur urinæ: quod si verum etiam de *Metone*, qui, iisdem nigris existenti-
 bus, eruptione sanguinis fuit judicatus. Quam rem Hippocr. nobis expressisse videtur in 1. *Epid. Comm. 2.* ^b *text. 56.* quum ibi scripserit. *Îcterici factis in febribus, sexta die, eruptionem sanguinis profuisse;* eo die vero visam îctericiam malam docet Hippocr. in 4. *Aphorism. 62.* qualis fuit in *Hermocrate* ^c: & in *text. 67.* ^d dixit: *cum urinæ tenues essent in Antiphonte Critobuli filio, erupisse sanguinem & postea sanatum fuisse.* Quod vero sanguinis excretiones hanc habuerint prærogativam, ut ita dixerim, quod etiam in crudo morbo salutem præmonstrare soleant; cum ceteræ aliæ per vomitum, vel sudorem, vel purgationem alvi, tunc temporis apparentes, symptomatice sint: hoc propterea fieri crediderim, quod sanguis per venas apertas possit commode quocunque tempore vacuari, nulla-
 que egeat sanguis præparatione, qua egent cæteri humores, si debeant per alvum subduci, vel per vomitum, quæ in his tam facile non fit, propter ipsorum crassitiem, aut lentorem, aut

ve-

^a Lib. 3. *Epid. Aeg.* 11. pag. 1108. ^b Pag. 951. lit. F. ^c Lib. 3. *Epidem. Aeg.* 2. pag. 1062. ^d Lib. 1. *Epidem. Sect. 2.* pag. 953. lit. A. B.

venarum angustiam & obstructionem; atque hanc esse causam colligimus, propter quam Medici in principiis morborum non debeant uti purgantibus medicamentis, ut Hippocr. scripserit in *Aphorism.* ^a *Concocta medicari oportere, neque cruda, nisi materia turgeat.* In evacuatione vero, quæ per venas apertas fit, nullam merito expectamus concoctionem; & hinc Medici, secta vena in morbis acutis, in principio, mittunt sanguinem; hinc & spontaneæ sanguinis vacuationes bonæ erunt. Ad datis, sanguinis eruptiones copiosas nedum utiles fieri, propterea quod sanguis malus una excernatur, sed etiam quoniam ejusdem sanguinis vacuatio universum corpus refrigerat, caloremque transpirabilem, & corpus dissolubile facit. Quare hac ratione excretiones sanguinis optimæ erunt, quæ in statu apparent, plane cocto existente morbo; sed neque eæ, quæ cum cruditatis signis fiunt, erunt plane abhorrendæ & timendæ. Et præsertim, quæ copiose & large fluunt, quæ erit ^{Largæ sanguinis eruptiones quando bonæ.} secunda conditio, optimam sanguinis eruptionem indicans. De quibus Hippoc. in *libro secundo Epidemior.* ^b ita habet: *Largæ de naribus eruptiones sanguinis liberant fere.* De quibus Galen. de *Metone* locutus ait: *Sane enim a sola videtur sanguinis eruptione & judicatus & servatus, quamvis non omnino tuta signa haberet.* Rursum Hippocrat. in *primo libr. Epidemiorum Comm. 2.* ^c text 63. dixit: *Febribus autem ardentibus hæc accidebant. Quibus rite & largiter sanguis per nares erupit, ea de causa maxime servabantur. Nec ullum novi, si recte ei erupisset sanguis in hoc statu, quemquam mortuum.* Nam *Philiscus* quidem *Epamenon*, & *Silenus*, quibus parum quarta die & quinta e naribus stillavit, mortem obierunt. Et postea ^d. Erant qui sexta die morbo regio afficerentur, sed his purgatio profuit per vesicam, vel turbata alvus, vel larga sanguinis eruptio: ut *Heraclides*, qui apud *Aristocydem* decumbebat, cui per nares sanguis erupit, alvusque fuit turbata, & per vesicam est purgatus. Et ^e sanguis autem plurimis erupit, præcipue adole-

^a Sect. 1. Aphor. 22. ^b Sect. 1. pag. 1005. sub lit. A. ^c Pag. 951. lit. E.

^d Ibidem, sub lit. F. ^e Ibid, sub, lit. G.

secentulis & adultis, quorum perit maxima pars, quibus sanguis non erupit. Et de mulieribus etiam sanguinis excretionem judicatis, ita: ^a Plurimis itaque menses in febribus apparuerunt. Quibusdam e naribus sanguis erupit, & multis virginibus id tum primum accidit. Nonnullis femal & sanguis e naribus, & menses apparuerunt, quod in Detbarsis filia virgine tum primum animadversum est, largeque ex naribus sanguis profluxit. Ex quibus sanguinis largas excretionem optimas esse, morbosque judicare demonstratur. De qua Hippocr. in secundo Epidemior. sect. prima ^b text. 16. ita habet: Fluxus sanguinis largi ex naribus solvunt multa, ut Heragoræ. Quomodo in libro quarto Epidemiorum ^c mulierem, cui sanguis ex naribus quinta sextaque fluxit, die septima fuisse judicatam, meminit. Atque hæc erit una ex præcipuis notis optimarum excretionum, ut, inquam, large erumpant. Attamen videndum erit, ne sæpius, larga ipsarum copia, ea nos decipiant, putantes optimas criticalque esse excretionem, cum malæ potius sint. Nam sæpius largis sanguinis eruptionibus plures extincti sunt. Etenim conluevisse in morbis vehementibus, morbo adhuc existente crudo, immoderatas inanitiones fieri, Galen. in libr. de prælag. ad Posthumum memoriam prodidit; propterea sæpius eogi medicos, eruptionem cohibere, uti Galen. fecit in juvene Romano, in quo sanguis ad pondus librarum quatuor cum dimidia fluebat e naribus.

Sanguinis
largæ ex-
cretionem
bonæ,
quomodo
a malis
distingui-
antur.

De quibus immoderatis eruptionibus in sequenti capite nos, DEO volente, accuratius. Nunc necessario tradenda sunt signa, ex quibus largas bonas excretionem a malis distinguamus; quæ hæc erunt: præter alia bonis omnibus communia, ægrotantium facilis tolerantia, & ipsos robustiores reddi, leviores, quod si siticulosi fuerint, ut non amplius sitiant, & febris tollatur, symptomataque tollantur, aut diminuuntur, pulsusque meliores, vehementiores, æqualiores, & ordinatiores evadant. Memini proximo anno elapso, in quo me a febre quartana sanguinis copiosa excretio, in qua ad minus sex librarum sanguinis profluxerunt, critice liberavit, inter alia signa post

^a Lib. I. Epid. Sect. 2. p. 953. sub lit. B. ^b Pag. 1005. lit. A. ^c Pag. 1131. text. 27.

(Cap. II.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 443
 post illam copiosam excretionem, omnibus fere immoderatam
 visam, observata, me nihil prorsus fuisse, cum antea perpe-
 tuo, vehementerque, sitirem, nullumque languorem virium
 fuisse, leviorēque ac viribus firmiorem evasisse, quæ,
 contra opinionem fere omnium Medicorum, mihi spem cer-
 tam salutis videbantur polliceri, speravique exinde, eam san-
 guinis copiam fore criticam, neque ullo pacto timendam,
 etsi majori ex parte, tussi repente oborta, sanguis profluxe-
 rit. Quare iis notis copiosam criticam sanguinis eruptionem
 distingui a symptomatica mala sciemus.

Tertia conditio criticarum salubriumque sanguinis eruptio-
 num est, quod diebus criticis appareant. Hisce enim diebus,
 a nobis alias dictum est, conspectas excretiones, vel bonas vel
 malas, firmius iudicium habere, & ad salutem, & ad mortem
 prælagendum. Ex quo merito Auctor *Coac. prælagiorum in*
lib. 4. text. 45. & in 5. lib. Coac. prælag. text. 2. ait: "Acuti
morbi judicantur sanguine fluente e naribus, & sudore multo. Et
die septimo, nono, & quartodecimo, sanguinem e naribus ut plu-
rimum febres resolvere. Quarta, ut in aliquo dierum iudica-
 toriorum excretio fuerit præindicata. Solet enim natura in
 die indice modicum aliquando sanguinem excernere, quod est
 indicium in altero die decretorio hæmorrhagiæ copiosioris
 futuræ. In *Metone* quarto die bis de nare dextra paulatim
 fluxit, & altera die affatim multus profluxit, quo fuit iudi-
 catus. Addamus quintam, quod excretio cum ideæ, natu-
 ræque morbi, tum ægrotantis, victus antea, temporum,
 præsentis constitutionis anni temporum, atque cœli naturæ
 respondeat. Dictum alias a nobis est, quod sanguinis excre-
 tiones sint aptissimæ vacationes in omnibus morbis acutis,
 cum febribus, omniumque maxime in synochis, atque arden-
 tibus, in inflammationibus hepatis, lienis, diaphragmatis,
 non raro in pleuriticis ac in phreniticis. Quare in hisce mor-
 bis probe & utiliter spectantur sanguinis excretiones, veluti
 in aliis affectibus ita non utiliter: quæ itidem hac ratione
 uti-

Bonæ si
 diebus
 criticis ap-
 pareant.

Si morbi
 ideæ &
 naturæ æ-
 grotantis
 conveni-
 ant.

a Text. 150. b Text. 152. c Lib. 1. Epidem. Ægr. 7. pag. 983.

utiles erunt in corporibus omnibus, quæ plurimo sanguine eoque calidiori exsuperant; & propterea, si præcesserit victus biliosorum ciborum, plurimaque calidioris sanguinis signa, aut æstus sit, vel calida constitutio, vel in cœlo calidiori & alia adsint, & quæ generationem biliosioris sanguinis adjuvent, optimum erit, erumpere sanguinem in prænaratis morbis. At quinimo in ipsis sanguinem non erumpere, non leve esse malum, Hippocrates, in primo Epidemiorum, Comm. 2. ^a text. 17. ita docet. *Sanguis autem plurimis erupit, præcipue adolescentulis, & adultis, quorum perit maxima pars, quibus sanguis non erupit.*

Si locis
affectus
congruant.

Sexto oportet has optimas excretiones locis affectis congruere, ita, ut aut e directo, ut divertant, probeque a parte affecta vacuent, aut ex opposito, ut revellant. De his Hippocrat. in Aphorismis ^b. *Insanientibus si varices, vel hæmorrhoides supervenerint, insanie solutio.* Et in libro quarto ^c: *Inferne vero niger si dejiciatur, bonum:* & Galenus in comment. *Revera enim jam factæ melancholice maximum est remedium sanguinis ex his venis, quæ hæmorrhoides appellantur, profluvium.* Et in libro quinto. ^d *Mulieres sanguinem evomentes, si menstrua eruperint, morbi fit solutio.* Hinc Medicis usus est familiaris ad insanientes, sanguinis vacationes, per hirudines, appositas venis hæmorrhoidibus appellatis. Quod in illis, qui eas venas amplas habent, omniumque maxime, si per ipsas alias fluxerit sanguis, est utilissimum; si modo plurem neque paucum sanguinem, ut plerique Medicorum faciunt, quibus raro hujusmodi vacuatio propter hanc causam utilis succedit, evacuent.

Ut vero humores divertant, atque simul evacuent a parte affecta, optima erit excretio, cum natura tum arte facta, e directo lateris affecti; quam Galen: in libro de curat. per sang. missionem, vacationem maxime commendat, & κατὰ τὸν vocat, id est, directe factam, ut hepate læso sanguis si e dextra, & liene, ex sinistra effluat. De qua Hippocrates, in libro secundo Epidemiorum, Comm. 3. ^e text. 13. *secundum rectum, & laterum*

^a Pag. 951. sub lit. G. ^b Lib. 6. Aphor. 21. ^c Aphor. 25. ^d Aphor. 32.

^e Pag. 1027. lit. D.

rum tensio dolorosa, & tensiones hypochondriorum, & lienis elevationes, ex naribus fluxiones: & in libro quarto Epidemiorum. ^a Horridi, anxii, cibum aversantes, biliosi, sanguinem fundentes, splenici doloroso modo ex sinistra parte plurimi. Hinc eruditiores Medici in pleuriticis sanguinem ex eodem latere mittunt, minimeque ex opposito.

Septimo optima hæmorrhagia vel sanguinis excretio erit, a Si juvent. qua morbus aut omnino tollitur, aut saltem diminuitur, ægrotique allevantur, tolluntur, aut minuuntur itidem symptomata; cujusmodi excretio visa est, quam Hipp. cum in *Heropytho*, tum in *Larissæ Virgine* observavit. De *Heropytho* ^b ita habet: *Quadragesimo multum ex naribus sanguinis erupit, menteque constitit, magis surdus quidem, sed non perinde fuit, febres fuerunt remissæ.* Et de *Larissæ virgino*. ^c *Sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, at mox sudavit toto corpore multum & calidum sine febre, est judicata.* Propterea optima erit, aut quæ totum morbum & symptomata solvit, vel diminuit. Galen. scribit 2. lib. de motu musculorum cap. 6. se vidisse hominem una cum febre, tredecim dies delirum, per nares plurimo sanguine vacuato, statim convaluisse, ad mentemque subito rediisse. Hippoc. optimam esse, quæ surditatem solvit, in *Aphorismis* ^d docet, & Auctor *Prorrheticorum* ^e ait: *Quibus capitis dolores, cervicis labor atque totius corporis cum tremore infirmitas, hæmorrhagica solvunt. Ceterum & tempore ista solvuntur.* His addo ægrotantes, qui plurimum ante sitiebant, siti liberari, quod ad criticam sanguinis excretionem maximum est; quoniam optimus sanguis multis, non critice erumpens, nimirum siccando, sitim inferre solet: contra criticus refrigerando febrilemque calorem compescendo, & distillando corpus, sitim tollere, ac fortè etiam, quod viscera humectentur ea ratione, quod a calore amplius non hauriatur humor. Hipp. in libr. quarto *Aphor.* 27. ita habet: *Quibus per febres sanguinis quacunque ex parte copia eruperit, cum reficiuntur,*
alvi

^a Pag. 1129. lit A. ^b Lib. 3. Epidem. Ægr. 9. pag. 1106. ^c Ibid. Ægr. 12. pag. 1110. ^d Sect. 4. Aph. 60. ^e Lib. 1. text. 152.

alvi his humectantur. Demum ab optima sanguinis vacuatione, ut dictum est, ægroti robustiores, faciliusque resurgentes, & pulsus meliores evadunt. Atque hæ notæ erunt optimæ cujusvis sanguinis excretionis, vel per nares, vel per vomitum, vel per alvum, vel per uterum, vel per hæmorrhoides.

CAP. III.

De malis exitialibusque sanguinis eruptionibus.

Sanguinis
excretion-
es judi-
cantur
malæ, ex
nullis sig-
nis coctio-
nis appa-
rentibus.

CONTRARIIS notis nobis sanguinis excretiones malæ, exitium denotantes, innotescunt. Quæ profecto hæ erunt; quippe prima, ut hæmorrhagiæ, aliæque excretiones sanguinis, nullis conspectis signis coctionis; (etsi nuper fuerit demonstratum, largas eruptiones sanguinis optimas, aliquando etiam, crudo morbo existente, bonas esse:) attamen, ni bona illuxerint signa, iudicium faciunt difficile: quæ excretiones, si una cum perniciosis signis apparuerint, aut ipsas sequantur, exitium portendent.

Ex perni-
ciosis sig-
nis aut au-
tegressis,
aut con-
comitantibus
aut subsecutis.

Ante itaque eruptionem sanguinis præcessisse, aut pernicio-
sa in excrementis signa, uti nigredinem in urinis, cum sedi-
mento nigro, turbidas easdem urinas, subjugales, non cla-
rescentes, vel tenues aquosas; vel vomitus foetidos, virulen-
tos, vericolores, nigros; aut nigrasque itidem dejectiones,
ac colliquationes, pessimum est; aut perniciofa aliqua sympto-
mata, de quibus nos superioribus libris satis accurate egimus,
aut antegressa sint, vel ex iis aliquod pravum una cum hac eru-
ptione apparuerit, aut hanc ipsam consequatur, exitium præ-
monstrabunt. De his in libro 3. Porreth. ^a text. 35. legitur. Si
ex naribus sanguis erumpat, cum sudores vel fuerint vel pervene-
rint, perfrictionem quidem ferunt, sed indicat malum esse mor-
bum: ac cum perfrictio tum in extremis fiat, tum per totum
corpus, gravior, difficiliorque, quæ per totum corpus est. Et ^b
post sanguinis eruptionem dejectiones nigre, malæ: pravæ au-
tem prærubræ, Et si quarto die talis eruptio fiat. Et Galen.

^a Lib. 1. text. 126. ^b Ibid. text. 127.

in *Comment. sequentis textus* dixit, omnes sanguinis eruptiones cum defudatione malignas esse. Et ^a *post modicam sanguinis eruptionem, nigramque defectionem, in acutis morbis, surditas, malum est; sanguinis defectio in his perniciofa, surditatem vero solvit.* Nos tamen vidimus in homine robustissimo Bononienfi, febre acuta maligna vexato, perpetuo a primo die ad quartum decimum usque, qua die fuit sanatus, hæmorrhagiam continuam, in qua ad minus singulis diebus sanguis ad libram exibat, quæ hæmorrhagia cum usque ad septimum perseverasset, nosque ab ea timuissimus, ad cohibendam quibusdam medicamentis usi, non amplius e naribus fluxit, sed coepit per alvum eodem modo profluere, una cum copiosa diarrhœa biliosa, quam itidem a primo die usque ad decimum quartum copiosam, & fortem assiduam habuit, quæ excretiones usque ad decimum quartum, quo die perfecte fuit judicatus, ut dixi, eodem modo perseverarunt. Atque hic non nisi ob maximas vires fuit servatus. Et rursus Auctor *Prorrheticorum* ^b in 2. lib. text. 6. dixit: *Si intercepta alvus, parva, nigra & in spiras circumducta, ad necessitatem dimiserit, & per nares eruptio fiat, malum.* Galen. in commento ait, hoc modo, qui sunt ficcati atque arefacti a calore febrili, vacuationes ferre non posse: & in 2. lib. *Coac. præfag.* ^c sect. 2. text. 1. *Profluvium sanguinis e naribus, & paucus sudor cum refrigeratione, malum:* & in ^d 4. lib. *Quæ diebus criticis perfriktiones fiunt vehementes a sanguinis profluvio, pessimæ.* Ex his itaque apparet eruptiones sanguinis, cum malis signis, malas esse ac perniciosas. De quibus Hippoc. in lib. 3. *Epidem.* ait: *Nec non decretorii aliud in ita habentibus ullum apparebat, neque sanguis rite perfluxit, neque alius consuetus abscessus fiebat decretorius.* Quare sanguinis eruptiones cum malis signis sunt perniciosæ. Non minus, quæ neque morbi

Si neque morbi
ideæ neque naturæ ægrotantis respondant.

^a Lib. 2. *Prorrhët.* text. 129. ^b Lib. 1. text. 41. ^c Text. 40. & 342. ^d Text. 326. ^e Pag. 1085. lit. F.

Neque lo-
cis affectis
congruant.

Etis congruit hæmorrhagia mala erit, quam rem expressit au-
ctor *Prorrheticorum*^a, dicens: *sanguinis ad latus diversum eru-
ptiones male, ut, si cum lien magnus fuerit e dextra nare fluat,
atque res in hypochondriis ita habet.* Qua ratione damnatur
etiam sanguis, per vomitum excretus, in febribus ab Hippo-
crate in *Aphorismis*, sed præsertim nigri sanguinis, omnium-
que maxime in extenuatis corporibus, de qua re in *libr. 4.
Aphorism. 23.* ita habet: *Quibuscunque ex morbis acutis aut diu-
turnis, vel ex vulneribus, sive quovis alio modo extenuatis, ni-
gra bilis, sive uti sanguis niger, desuper exierit, postridie moriuntur.*

A quibus
ægrî nihil
juvantur.

Ex pulsi-
bus.

Ex sangui-
nis excreti
quantitate.

Quarto mala est sanguinis excretio, a qua ægrî nihil juvantur,
aut alterantur; pessimaque, qua in deterius mutantur. Quod
fit talis excretio unum ex judicatoriis non judicantibus, lethali
judicii. Ait enim Gal. in *1. prorrhetic.*^b judicatoriorum non judi-
cantium alia quidem esse lethalia, & alia judicatu difficilia: quæ
vero in contrarium repunt, sunt lethalia. Addatis, pulsus satis
aperte demonstrare harum excretionum malignitatem, cum ipsi
languidiore, inæqualiore, & longe pejores reddantur. De-
num ex quantitate quoque sanguinis hanc eandem malam ex-
cretionem cognoscemus; quippe quo aut immoderatus proflu-
at, aut minus, quam deberet, aut non totus confertim, sed
per intervalla, uti fit in crisi imperfectis. Immoderatus ef-
fluere, nunquam bonum, sæpe malum, quod calorem innatum
maxime diminuat, & propterea facile natura morbo succumbit.
Hinc Auctor *Prorrhetic.*^c scripsit, *a multa sanguinis eruptione al-
vos male affici, quod nimis refrigerentur: & postea*^d. In judica-
toriis perfrictionibus sanguinis eruptiones vehementes, pessimæ.
Quod maxime refrigerent corpora, nimirum addendo frigus
frigori. Hinc frigora non recalescentia & in debilibus rigo-
res esse perniciosos, Hippocrat.^e statuit. Ita etiam quorum
corpora immoderatus, sanguine fluente, vacuantur, alii in le-
thalem desipientiam, alii in convulsiones perniciosas delabun-
tur, ut Hipp. in *7. Aphorismorum*^f docuit. Aliquando, quod fit
in morbis non vehementibus, ita ægrî refrigerantur, ut in hy-
dropem

^a Lib. 1. text. 125. ^b Vide & Hipp. Lib. 2. Epidem. Sect. 1. pag. 999.

^c Lib. 1. text. 133. ^d Ibid. text. 134. ^e Ibid. text. 65. ^f Aphor. 9.

dropem veniant; plures enim observati sunt ea de causa hydropici. Quam rem Galen. in lib. 2. Aphor. 72. hisce verbis nos docuit, dicens. *Sanguis enim cum supra modum, aut ex utero muliebri, aut ex venis, quæ hæmorrhoidæ appellantur, aut ex ulcere fluxerit, tunc vel omnes, vel plurimas operationes, ii, qui ita affecti sunt, offensas habent. Nonnulli vero ipsorum non modo hæc patiuntur, verum etiam aqua inter cutem corripuntur. Non minus vero paucæ, quæ stillatim fiunt, atque incipientes, statim desinentes, de quibus in sequenti capite agemus, perniciales existunt.*

CAP. IV.

De sanguinis excretionibus paucioribus, statim desinentibus, atque de stillis sanguinis e naribus, quidque in morbis acutis præstant?

SANGUIS e naribus, aut ex aliqua alia parte, paucus erumpens, aliquando bonus, ubi principium crisis in aliquo die judicatorio significat; veluti in *Metone* ^a visum est, in quo quarta die modicus effluere e naribus cœpit, & quinto largiter erumpens, judicavit. Sed hoc non fiet, ubi morbus plane crudus erit, atque minus cum aliquo signo pernicioso.

Hoc modo enim modicus sanguis, ac vel etiam per intervalla erumpens, perpetuo malum portendet, exitiique signum erit certissimum, ubi ab ipso morbus postea minime concoquatur, nihiloque allevatur. Aliquando optima erit excretio, ubi plane morbus crudus non erit, ceteraque signa fuerint salutaria, atque si postea, proximo decretorio die, largiter erumpat. Quæ si vel non in die indice apparuerit, ac non sequatur larga postea die judicatorio eruptio, symptomaticum signum, malumque erit, mortaleque, si signa alia perniciose apparuerint, atque si postea ægroti in pejus mutantur. Rarissime itaque, ut potuimus observare, contingit, sanguinis paucam ex-

Sanguinis
excretio-
nes pauci-
ores quæ-
nam malæ.

^a Lib. 1. Epidem. Ægr. 7. pag. 983.

Quid ad
præſagium
faciunt.

Sanguinis
ſtillæ quid
præſagi-
unt.

cretionem bonam eſſe, plerumque peſſimam, perpetuo longi-
tudinem, & non raro exitium præmonſtrantem futurum; &
præſertim, ubi neque per convenientia loca exierit, nec quic-
quam ægros ſublevaverit; veluti quibus hepar inflammatum eſt,
ſi per ſiniſtram narem, & quibus lien per dextram, & qui-
bus uterus affectus, ſi per nares aut per vomitum, minimeque
per uterum exeat, & qui ab ipſa febre neque ſymptomatis al-
levantur. Sanguinis itaque pauca excretio hæc indicabit, ni-
hilque certi ad præſagium, ni pariter alia ſigna conſiderentur;
cum malis mala, cum non malis incerti iudicii ſeu difficilis
erit, cum bonis longitudinem indicabit. Cum vero paucam
ſanguinis excretionem conſpectam nulla alia ſequatur, aut
ſi ſtatim, cum cœperit, deſiſtat, nihil pernicioſius erit;
cum ſummam virium imbecillitatem, teſte Galeno *in primo*
Prorrhēt. Comm. i. denotet. Sed age de ſtillis quoque ſan-
guinis agamus, cum eæ ſæpiſſime in acutis febribus, maxi-
meque in ardentibus, ſpectentur: nam hæ excretiones pe-
iores ſunt, teſte Galeno, ſi ſtatim, cum cœperint, deſiſtant,
quam quæ nullo modo apparuerunt. Ex varia itaque quan-
titate ſanguinis fluentis variæ fiunt quoque eruptiones; u-
na quantitas, multa, continua, confertim erumpens, quæ in
perfecta criſi apparet; altera diſcreta, quæ cum perſe-
verat, aliquando criſin poſtea futuram indicat; tertia eſt, cum
paucæ tantum ſtillæ e naribus exeunt, quales a cauſa exter-
na aliquando fiunt, veluti ab inſolatione, quippe capite a ſole
calefacto, ex vino meraciore & ſimilibus. Hæ, ubi fiant vi fe-
bris, criſin fruſtra tentatam indicant, idque aut morbi mali-
gnitate fieri, aut ſanguinis vitio, aut cerebri infirmitate. Hu-
juſmodi ſtillæ in mitioribus morbis, in quibus cetera ſigna ſunt
ſalutaria, morbi diuturnitatem prænuntiant; in acutis vero cer-
tiſſimam mortem; nam indicant naturam, ut Galen. *in 4. de*
Viſt. rat. in acut. text. 67. docet, conatam eſſe, quod ſuperfluum
eſt, ſive, ut *in primo* quoque *Prorrhēt. Com.* i. expreſſit, abundan-
tiam, in cerebro collectam, excernere, minimeque potuiſſe,
vel ob propriam imbecillitatem, vel ſanguinis craſſitiem, vel
partium denſitatem, vel quædam ex his, vel propter omnium

con-

concursum. Quo apparet stillas omnes sanguinis in acutis morbis pessimas esse, pravumque & malignarum febrium signum, ut Galen. in 3. *Epidem. Comm.* 3. text. 35. scripsit: de qua sane constitutione Epidemica Hipp. ^a dixit: *Nares pauca stillarunt, signumque perniciosum fuisse*; quod etiam in prima constitutione fuit observatum, de quo signo Hippocr. in 1. *Epidem.* ^b ait: *At cum febres ardentes inciperent, annunciabant, quibus exitium impenderet*; & cum multa signa enumerasset perniciofa, quæ in principio febrium ardentium fuere observata, addidit: ^c *Nec erupit e naribus sanguis, ne his quidem, quibus hæc accidunt, sed parum stillarunt.* Quare merito stillæ in morbis acutis omnes sunt ex signis perniciosis, de quibus Hipp. in eodem lib. ^d ait. *Nam Philiscus quidem, Epamenon, & Silenus, quibus parum quarto die & quinto e naribus stillavit, mortem obierunt.* Certissimamque mortem stillæ sanguinis in morbis acutis præmonstrabunt, omniumque maxime, si sanguis crassus, atque niger stillaverit, de quo Auctor *Prorrhetic* ^e in 4. *Prorr. text.* 54. ait: *E naribus stillicidium, malum: si nigrum & atrum, letale.* Et Galen. in *Comm.* dixit, nigrum & merum sanguinem, destillatum, non modo in caput materiam motam esse, sed etiam a calore acutissimo, qui totam consumpsit humiditatem, sanguinem perassatum, ejusque omnem Ichorem consumtum indicare: & supra dixit, cum omnes e naribus stillationes difficiles sint, quoties crassæ & nigræ destillationes fuerint, maxime perniciosas reperiens. Quæ etiam in aliquo dierum criticorum apparent, absolutissimam perniciem ostendunt, quod in iis diebus signa omnia, cum bona tum mala, magnam vim habere ad præsagium, superius ostenderimus, de qua in *Prorrheticis* ^f: *Stillatio e naribus his perniciofa, tum alias, tum si quarto cœperit die*: & Galen. in *Comm.* ait: *Cum stillatio e naribus semper malum signum sit, absolutissima morbi malitia significatur, si quarto fiat die.* Videtur siquidem natura collectam

In acutis morbis omnes pessimæ sunt.

Quando mortem in acutis morbis præmonstrant.

rebus
bius

^a Lib. 3. *Epidem.* pag. 1085. lit. D. ^b Sect. 2. pag. 954 inter lit. D. & E.
^c Ibidem. inter lit. F. & G. ^d Sect. 2. pag. 951. inter lit. E. & F. ^e An
Lib. 1. text. 79. & Coac. prælag. 57? ^f Lib. 1. text. 1.

etiam in cerebro abundantiam conata esse ut expelleret, sed nequivisse. Perniciosissimæ non minus sunt cum malis quoque signis conspectæ, inevitabileque exitium significantes. De quibus in 3. *Prorrhēt.* ^a. *Quæ ex naribus cum surditate, & ignavitate parva est stillatio, difficile quippiam habet.* Galen. vero hunc Auctorem reprehendit, quod dixerit stillas has difficile quippiam habere, cum omnes sint lethales. Et in 1. lib. ^b text. 50. *Ex naribus si stillicidium sanguinis fuerit, cum sudore frigido & refrigeratione extremorum, lethale:* Pessimæ itaque cum surditate, torpore, comate, vigiliis, delirio, atque similibus signis perpetuo erunt, maximeque in phreniticis. Quæ omnino fuere visa in *Philisco* ^c, *Sileno* ^d, *Uxore Dromedai* ^e, & in *Pario* ^f, in quibus stillicidium sanguinis lethale fuit observatum. Atque hæc de prædictione ab excretionibus sanguinis in morbis acutis.

CAP. V.

De prædictione ex sudoribus, & primo quid sudor, quotuplexque sit, & de ipsius causis.

CUM non minus frequenter morbi sudoribus judicari soleant, Cidcirco ab ipsis etiam, quomodo ægrotantium salus ac mors prædici queat, accuratius nunc est cognoscendum. Quod ut facile & certe consequi possimus, primum, quid sudor sit, & quot sudorum existent differentiæ, explicabimus, atque de ipsorum causis, ut sudorum quoque generatio nobis innotescat, agemus. Sudare vero eos dicimus, qui humorem per meatus cutis, actu humidum, excernunt; ad differentiam perspirationum, seu vaporationum, quæ per eosdem meatus fiunt. Medici has insensibiles vacuationes vocant, quod sensibus quidem non pateant. Ex quibus sudor erit particularis evacuationis sensibilis, per poros cutis meatusve facta. Plures vero sudorum

Sudor
quid.

^a Lib. 1. text. 141. ^b Text. 126. ^c Lib. 1. Epidem. Ægr. 1. pag. 96.
^d Ibid. Ægr. 2. pag. 969. ^e Ibid. Ægr. 11. pag. 987. ^f Lib. 3. Epidem.
Ægr. 1. pag. 1093.

dorum observantur differentia. Quæ desumuntur ab ipso-
 rum *substantia*, ex qua alii crassi viscidique exeunt, alii tenues Sudorum
differen-
tiæ.
 sine ullo lentore. Ex *figura*, quando alii, teste Hippocr. milii
 formis spectentur, alii perinde guttæ fiant. *Colore*, cum
 alii flavi, alii virides; necesse erit sudores eo colore spectari,
 quo humores, qui per cutim vacuantur, infecti sunt. *Sapore*,
 siquidem omnes, teste Galen. *in libr. 10. simpl. cap. de Sudore.*
 falsi, & subamari sint, quibus quidem saporibus humores, qui
 vacuantur, referti sunt. *Odore*, cum quidam foetidi, quidam
 sine foetore exeunt: & *copia*, tum quidam multi, alii pauci
 apparent, alique statim, cum incœperint, desinunt. Ex *qua-*
litatibus item *activis*, cum omnes, aut calidi sint, aut frigidi,
 aut medii. *A tempore* etiam, in quo apparent, suas habent dif-
 ferentias, quando alii in principiis morborum, alii in statu,
 & alii in declinatione prodeunt: & a *tempore*, quo durant,
 sunt alii assidui sive continui, alii interpolati. Quorum qui-
 dam apparent cum signis coctionis; quidam cum signis crudi-
 tatis; & quidam sunt decretorii sive judicatorii, quod judicent
 ægros; quidam symptomatatici, quippe quod per modum sym-
 ptomatum fiunt; & quidam periodici, quales in febribus ter-
 tianis & quartanis fiunt, atque hæ sudorum differentia nobis
 sufficiunt. Nunc de ipsorum generatione agamus, quam cum
 duo præsertim absolvant, quippe materia ex qua, & efficiens:
 de his duobus itaque nunc agamus. Materiam sudorum, & Materia.
 urinarum eandem esse scribit Galen. *in libr. 10. simpl. cap. de*
Sudore. in sanisque esse humorem ebibitum, sed magis elabora-
 tum, utpote qui ad cutem usque, per meatus omnes, qui in-
 tersunt partibus, perveniat. Ex quo constat esse tenuiorem
 hujusmodi alimenti partem, quam serum humorum appellant,
 seu ichorem, sed nonnihil biliosæ substantiæ adeptum, qui sua
 tenuitate facile per poros cutis excludi a corpore potest; vel-
 uti crassus humor ineptus ad sudoris generationem videtur:
 atque hæc est sudoris materia in sanis. Hinc multos sudores
 habent, qui copiosiori cum potu tum cibo utuntur; & cor-
 pora plethorica, quæ raros cutis meatus obtinent, non minus,

& qui in jecore ac liene plurimum humorem habent. Hinc Hippocr. dicit in 4. *Aphorism. 41. Sudor multus ex somno factus absque causa manifesta, corpus uti pluri cibo significat. Si vero cibum non accipienti hoc accadat, scire oportet, quod evacuatione corpus indiget.* Ex quo in sanis materia sudoris erit, aut, ut dictum est, pars tenuior humidi alimenti, aut humor redundans in corpore. In ægrotis vero aliquando est humiditas alimenti humidioris, quæ sane in iis observabitur, qui minime recta vivendi ratione usi sunt; plerumque vero ab humoribus tenuioribus redundantibus, quippe sanguine, bile flava, ac pituitoso quoque humore frigido. Atque hinc Galen. in *libr. 3. de Crisibus cap. 3.* scripsit, sudores omnium febrium esse proprios, & præcipue ardentium, semitertianasque, quotidianas, & quartanas judicare, non parumque juvare effervescentes, inflammationes, parotidas, lethargos, reliquosque omnes capitis affectus; quod omnes tum calidi, tum frigidi humores, qui tamen sunt tenues, sudores concitare possunt, seu per sudorem propelli, ipsorumque omnium maxime putres, cum tenuiores sint, & facilius fluere. Demum aliquando (quod non nisi in perniciosis affectibus fit) humiditas partium solidarum alimentalis, quam Medici humidum nativum appellant, quo nativus calor conservetur, per cutis meatus colligata, & discussa exit. Atque hæc est sudorum omnis materia.

Causæ. Sudorem vero efficit calor ipse, vel naturalis, vel præter naturam in corpore existens: humorem enim attenuat, secumque ducit ad cutem, ex quo corpora, ubi incalescunt, in sudorem incidunt; atque hinc est, quod in continuis febribus, a rigore, quem sequitur calor maximus, corpora in sudores soleant erumpere: dum enim ipsa rigore vexantur, calor intus retractus, postea (si fortis est) foras erumpit, diffususque per totum corpus, humores extenuat, ac fere in vapores mutatus, secumque ipsos ad cutem ducens, sudorem facit. Hipp. in *primo Prognosticorum* * *text. 26.* ait: *aliquos fieri aut ob corporum exsolutionem, atque alios ob inflammationis vehementiam*

tiam. Ob corporum exsolutionem non simpliciter sudorem, sed paucum sudorem, seu madorem potius quendam, quem ἐφιδρωσις Græci vocant (desudationem Galen. vocat.) fieri, aut in toto corpore, ut docet Gal. in libro tertio *Prorrheticorum*, Comm. 33. aut in capite, atque thorace, facultatisque retentricis imbecillitatem, vel humorum copiam, in sudantibus partibus præmonstrare: ob vehementiam itidem inflammationis fieri desudationes, aut naturam opprimentem, aut resolventem, aut, quod inflammationis incendio humiditatis copię extenuatæ humidior pars residet ad cutem. Quare sudorum generationem fieri ex calore, humorem tenuem, qui serum seu ichor est sanguinis, ab humiditate cibi potusque profectum, aut sanguinem, aut bilem, aut pituitam, extenuante, ac in vaporem mutante. In febribus, quas Græci *Elodes*, nostri sudorificas vocant, sudor proprium est symptoma, in quibus suppressa vis humoris, concepto intus incendio, in perpetuum vaporem, & sudorem resolvitur. Desudationes vero, quæ sunt, teste Galeno, pauci sudores seu madores, nihil conferentes, aut in toto corpore, aut melius in superis partibus apparentes, aliam causam habent, uti dictum est, quippe ut ait Hippocr⁴. ob corporum exsolutionem, aut inflammationis vehementiam, aut, ut Galeno placuit, ob facultatis retentricis resolutionem, quæ nedum redundantem humorem excrementitium, sed vel etiam alimentarium ex solidis partibus, foras resudare finit. Sed age his præmissis, ad prædictionem e sudoribus cognoscendam, descendamus, quam primum a bonis salutaribusque perscrutabimur.

Desudationes quid.

CAP. VI.

De bonis salutaribusque sudoribus, salutem in ægrotis prænuntiantibus.

SÆPIUS fit, quod homines, acutis morbis vexati, bonis sudoribus, large & critice erumpentibus, liberentur, & merito;

Sudores
boni quo-
modo a
malis di-
stinguun-
tur.

Optimi si
cum signis
coctionis
appareant.

Si in die a-
liquo de-
cretorio
erumpant.

Si criticum
aliquem ri-
gorem se-
quantur.

rito; cum per sudorem, teste Galeno, *in lib. art. med. text.* 99. universum corpus evacuetur. Hujusmodi vero sudores, his notis, ab his, qui salutare non sunt, distinguuntur; quippe primo, quod hi, morbo concocto, cumque signis coctionis, manifeste appareant, ut docuit Galen. *in primo libr. de Crisib. cap. 7.* quod decernentia in melius non statim, sed vel in augmento, vel in statu, quo tempore morbum vel plane concoxit, vel cum partim concoxerit, reliquum pergit alterare. Atque hæc est bonorum sudorum non spernenda nota, sine qua sudores, nequaquam utiles, longos morbos, labores, recidivas, aut ipsos morbos crisi neutiquam solutum iri, aut exitium, teste Hippocr. *in 1. Epid.* ^a prænuntiant: qui vero post coctionem apparent, crisis celeritatem, salutisque securitatem significant: crudi vero & incocti, & in malos abscessus conversi, vel judicii frustrationem, vel dolores, vel diuturnitatem, vel mortem, vel eorundem malum reditum denuntiant. Sudores itaque ad hoc, ut salutare sint, necessario debebunt post signa coctionis conspici.

Secunda nota erit, ut in die aliquo decretorio erumpant, de quibus Hippocr. *in libr. quarto Aphor. 36.* ita scripsit: *Sudores febricitantibus si inceperint, boni sunt tertio die & quinto, & septimo, & nono, & undecimo, & decimo quarto, & decimo septimo, & vigesimo, & vigesimo septimo, & trigesimo quarto. Hi enim sudores judicant morbos: Qui vero non ita fiunt, laborem, & morbi longitudinem, & recidivas significant.* Galen. *in comm.* ait, quartum diem Hippocratem vel præteriisse, quoniam plures morbi peracuti, quod accessiones habeant diebus imparibus, & crises una in accessionum tempus incidant; vel ab aliquo quartum diem omissum negligenter fuisse. Nos vero divinum Hippocr. sæpe sumus admirati, cum quarta die optimos sudores non sæpius observaverimus.

Tertia nota erit, quod sudores criticum aliquem rigorem sequantur: natura siquidem, cum e venis tenues acutosque humores detrudit, rigorem vehementem, iisdem humoribus, extra venas in ambitum corporis propulsis, per carneas sensiles par-

partes discurrentibus, ac ipsas vellicantibus, ut docet Galen. in lib. de rig. convuls. & palpit. concitat, cum extremarum partium refrigeratione; quæ natura ubi fortis seu robusta est, a rigore vehemente, & frigiditate, calore quidem foras erumpente, febris acuta & magna excitatur, cujus calore humores extenuati in sudorem copiosum resolvuntur: & propterea Hippoc. in Epid. ^a optimos sudores a rigoribus subsecutos notans, dicebat: *rigor, acuta febris, sudavit*. Uti in muliere decumbente in littore, de qua: ^b *Undecimo superriguit, igni est correpta, sudavit, febre est liberata*: & de Charione: *Decimo septimo superriguit, febris acuta, sudavit, febre est decretoriè liberatus*. Qua ratione, ut nos alibi docuimus, Hippoc. in libro 4. Aph. 58. dixit: *Si ardente febre laboranti rigor superveniat, morbi fit solutio*: quod ab his rigoribus subsequantur, (ut docet Galen.) boni sudores, aut aliæ vacuationes. Quare sudores sequi rigores, optimum est: & propterea Gal. in lib. 9. de Crisib. cap. 3. dixit, *eos, qui rigent, optime sudare*; & Idem in 1. Prorrh. com. 13. ait: *sudores, qui rigores consequuntur, boni existunt, si una cum coctionis signis appareant*. De quibus Hippoc. in 1. Epid. 2. ^d text. 64. ita meminit: *Plurimi igitur ægrorum circa judicium rigeant, potissimum ii, quibus sanguis non erupisset. Qui quidem postea subriperunt, ac exsudarunt*.

Quarta conditio est, ut copiosi sint, & calidi, atque ex toto corpore erumpant; quippe qui facultatem robustam denotant, cum æque per omnes partes corporis calorem diffundat, ipsosque supervacuos humores in sudorem digerat, ac æque per omnes partes resolvat: quod ei quidem prælanguidæ non succedit, aut cum maligno morbo laborat. Sudores enim tunc inæqualiter evacuantur, in quibusdam partibus plus, in quibusdam parum, vel nihil. Quare copiosi sunt optimi sudores, si ex toto corpore erumpant, calidi; veluti qui in capite tantum aut thorace, aut in toto corpore pauci, aut frigidi, pessimi & perniciosi existunt, ut sequenti capite demonstrabimus, quod Hippoc.

Si copiosi,
ex toto
corpore
erumpant.

^a Lib. 1. Epidem. pag. 982. Ægr. 6. in historia Cleonactidis. ^b Ibid. Ægr. 13. pag. 990. ^c Lib. 3. Epidem. Ægr. 5, pag. 1072. ^d Pag. 951. inter lit. E. & F.

Hippoc. in 3. Epid. ^a text. 77. sæpius annotavit, particulatimque in *Pericle*, de quo scribit. *Quanto circa meridiem sudor prorupit toto corpore multus & calidus, sine febre judicatus est, neque rediit: & de Nicodemo* ^b. *Sudor ei toto corpore copiose calidus emanavit, sine febre judicatus est: & de muliere microsa* ^c. *Sub hanc noctem sudor multus toto corpore & calidus prorupit, liberata febre dormivit: & de virgine Larissæ* ^d. *Inhorruit ac mox sudavit toto corpore multum, & calidum, sine febre judicata.*

Si cum
guttis eva-
porant, ex
toto cor-
pore cali-
di & multi.

Si febrem
integre
solvant.

Quinta conditio optima quoque est, ut ait Hippoc. in *Prognost.* ^e. quod cum guttis evaporat, ut dictum est, ex toto corpore calidus, & multus.

Demum sudorum optimorum notam esse singularem, docet Hippoc. ^f loco citato, ut per sudorem integre febris solvatur: propterea in *Epid.* Hipp. notans criticos optimosque sudores perpetuo dixit febre liber, aut sine febre judicatus, aut febris cessavit; quod febrem tolli integre sit certissimum indicium sudoris optimi, & saluberrimi. Ceterum boni quoque sunt, teste Hipp. ^g sudores, qui, ut diximus, copiosi ex toto corpore prodeuntes, si febrem integre tollunt, faciunt, ut ægri facilius morbum ferant, quoniam morbum allevant, symptomata minuentes. At hi ab optimis differunt, quoniam non perfecte judicant, etsi salutem prænuntient, non nisi longo tempore futuram. Quos Hippocr. in multis observavit, sed præsertim in illo, qui in *Dealcis* horto decumbebat, de quo ait ^h: *Decimo septimo extrema frigida, cooperiebatur, acuta febris, toto corpore sudavit, allevatus est, melius sapiebat, non tamen febre liber, & vigesimo dormivit, plane mente constabat, sudavit, liber erat a febre, non sitiebat, quæ postea rediit, qui non nisi die quadragesimo, cum alvi subcrebra pituitosa dejectione, cum multo sudore ex toto corpore, absolute est judicatus.* Atque hæ notæ sunt optimorum sudorum criticorum, quas his tantum Hippocrat. ⁱ verbis est complexus, ita dicens: *Sudores autem optimi sunt per omnes acutos morbos, si per diem eveniunt decretorium, & in-*
tegre

^a Aeg. 6. pag. 1102. ^b Ibid. Aeg. 10. pag. 1108. ^c Ibid. Aeg. 11. pag. 1108.

^d Ibid. Aeg. 12. pag. 1110. ^e Pag. 38. lin. 17. & 28. ^f Prognost. pag. 38.

lin. 15. ^g Prognost. pag. 38. lin. 17. ^h Lib. 3. Epidem. Aeg. 3. pag. 1066.

ⁱ Prognost. pag. 38. lin. 15. & seq.

tegre sedant febrem. Boni etiam sunt, si ex toto corpore prodeant, ^{Sudores quinam etiam boni} faciantque, ut æger ferat facilius morbum; si vero nihil tale efficiunt, nequaquam utiles sunt. Neque hisce notis optimos iudices cognoscemus solum, sed non minus etiam, si una signa optima alia illuxerint, veluti bona hæmorrhagia, aut alia evacuatio, & uti dictum est, si ægri ab ipsis melius se habuerint. Cujusmodi sudores Hippocr. in *Epidemiis* in multis vidisse scripsit, sed præsertim in *Cleonæide* ^a, *Metone* ^b, muliere quæ in littore habitabat ^c, *Melidia* ^d, in eo, qui in *Dealcis* portu ^e, *Charione* ^f, *Pericle* ^g, *Virgine Abderæ* ^h, *Anaxione* ⁱ, *Nicodemo* ^l, muliere morosa ^m, virgine *Larissæ* ⁿ; & in aliis multis, in quibus studiosus lector poterit prædictas optimorum notas recognoscere, & in cognoscendis sudoribus salutaribus seipsum exercere.

C A P. VII.

De malis pernicialibusque sudoribus exitium portendentibus.

MALOS sudores in morbis acutis, at modice quidem malos esse, Hippocr. in libro *Progn.* docet, qui neque integre febrem adimunt, sed neque etiam faciunt, ut ægri facilius morbum ferant, id est, nihil allevant ægrotos, etsi ex toto corpore prodeant: his pejores, qui nec ex toto corpore, nec faciunt, ut ægri facilius morbum ferant, id est nihil ipsos allevantes: graviores, qui graviolem exhibent morbum, pessimosque frigidos, & qui circa caput tantummodo eveniant, vultum, & cervicem. Hos enim in acuta febre, mortem, & cum mitiore, longitudinem indicare tradidit. Sed omnes sudores malos diversis capitibus complectamur, eosque accuratius ad accuratiorem præfagiendi notitiam assequendam confide-

Sudores quinam modice mali.

Quinam pessimi.

^a Lib. 1. *Epidem.* Ægr. 6. pag. 982. ^b Ibid. Ægr. 7. pag. 983. ^c Ibid. Ægr. 13. pag. 990. ^d Ibid. Ægr. 14. pag. 991. ^e Lib. 3. *Epidem.* Ægr. 3. pag. 1066. ^f Ibid. Ægr. 5. pag. 1072. ^g Ibid. Ægr. 6. pag. 1102. ^h Ibid. Ægr. 7. pag. 1103. ⁱ Ibid. Ægr. 8. pag. 1104. ^l Ibid. Ægr. 10. pag. 1108. ^m Ibid. Ægr. 11. p. 1108. ⁿ Ibid. Ægr. 12. p. 1110. ^o Pag. 38. lin. 20. & seq.

sideremus. Primo itaque considerabimus omnes, qui crudo morbo, minimeque signis coctionis manifestis apparentibus, erumpunt; secundo de malis ex ipsorum quantitate multa vel pauca agamus; tertio ex caliditate & frigiditate; quarto ex partibus corporis a quibus exeunt; quinto ab ægrorum nulla allevatione, aut læsione; atque demum ex malis signis una observatis. Ut vero primum caput examinemus, & cognoscamus, distinguimus sudorem, in periodicum, criticum, atque symptomaticum. Periodicum esse dicimus, qui in febrium intermittantium periodis fit, cujusmodi sunt, in febribus tertianis, quartanis. Cujusmodi fuisse narrat Hippocr. *in libr. 7. Epidem.* ^a *in Pythodoro.* Criticus, de quo superiori capite egimus, qui in febribus continuis, in aliquo dierum decretoriorum apparens, integre febrem tollit, aut eam diminuit, ægrotosque allevat. Cujus effectum crisin appellamus, seu judicium, aut perfectum aut imperfectum. Criticorum sudorum notas superius diximus esse, quod antegressis coctionis manifestæ signis appareant, in die critico, vigente natura, ac qui ex toto corpore exeunt calidi, multi, non tamen vires resolventes, atque febrem & symptomata resolventes, aut plurimum minuantes. Symptomaticus vero critico opponitur, quod per modum symptomatis fiat, nunquamque utilis, plerumque cum exitialibus signis, mortem præmonstrans, aut saltem morbum fore longum, cum multis recidivis atque non absque labore, & molestia. Hos itaque symptomaticos alias omnes fecimus, tum ceteras alias excretiones, crudo morbo erumpentes, scilicet in tempore, quo nulla signa coctionis manifestæ illuxerint. Tunc enim temporis quamobrem fiat, quod omnis excretio in continuis febribus sit mala, satis accurate in principio proximi libri, cum de prædictione a concoctione, & cruditate, atque ab excretionem scripserimus, demonstravimus. Quamobrem mali omnes sudores apparent, morbo crudo existente, nulloque manifesto signo coctionis antegressio: in principio ideo sudores apparentes scripsit Hippocr. *in 2. Epidem.* ^b *text. 2.* morbum judicatu difficilem significat.

Sudorum
distinctio.In perio-
dicum.

Criticum.

Sympto-
maticum.Sudores
omnes
mali quan-
do appa-
rent.

ficare; quod si hujusmodi sudores, vel tantum in capite, vultu, cervice, aut in collo, aut in thorace spectentur, eo peiores; aut si frigidi sunt, aut exigui, aut statim cessantes, aut multi, assidui, immoderati, pessimi. Sed nunc de pernicialibus a copia vel multa, vel pauca, aut a non sudantibus, agamus. Multi & copiosi sudores vocantur, & qui confertim largissime erumpunt, & qui sunt assidui, & qui & assidui, & copiosi: copiosos sudores Galen. in 3. de sympt. causis cap. 2. dixit fieri, aut propter corporis raritatem, aut propter ejus, quod vacuatur, tenuitatem. Hi, & qui ob raritatem effluunt, non confertim, sed assidue effluere solent. Quare in febribus multi sudores, si neque propter tenuitatem, neque propter raritatem fiant, (nam hi teste Gal. in 4. Aphor. 41. non sunt copiosi,) perpetuo copiam humorum denotant, uti docuit Gal. in lib. 4. Aph. 42. Atque hinc est, quod Hipp. in eodem libr. Aph. 42. ait: *Sudor multus ex somno sine ulla alia causa eveniens, corpus uti pluri cibo significat; si vero cibum non capienti accidat, evacuatione egere significat.* Multumque sudorem, & Galen. dixit, copiam excrementorum denotare. Hi itaque in febribus conspecti, non judicantes, mali perpetuo propter eam causam erunt, quippe quod multitudinem humorum superandam denotent, pro qua natura longo tempore opus habet, ut concoquere & superare queat; quo fit, ut non raro in acutis morbis, quibus natura brevi exstinguitur, mortem præfagiant. Hinc Hippocr. ait in eodem lib. Aphor. 42. *Sudor multus, frigidus, calidusve, semper fluens, frigidus graviores, calidus minorem morbum significat.* Quod, ut Galen. in comment. ait, uterque copiam humorum significet, quippe frigidus frigidorum, qui est peior, calidus calidorum, qui priore minus est periculosus. Hi enim neque febrem solvunt, neque allevant, crudoque, uti dictum est, morbo erumpunt, ideo longitudinem saltem, recidivas, atque laborem significant: Auctor *Prorrheticorum*^a hos in acutis febribus inutiles vocat, de quibus Hippocr. in 1. Epidem.^b scripsit: *Sudores multi, his tantum aberat, ut recrearent, ut etiam contra læderent.*

Sudores
perniciales
unde co-
gnosca-
tur.

A copia
multa non
judicante
morbum.

M m m 3

Si non copiosi sed affidui. derent. Qui vero non copiosi, sed tamen assidui seu continui sunt, mali etiam existunt, & plerumque exitiales, quando, aut propter corporis meatuum raritatem, aut propter virium imbecillitatem, quippe soluto corporis habitu, quales in syncope exeunt, fiant, ut Galen. cum in lib. 3. sympt. cap. 2. comm. 41. tum in 41. lib. 4. Aphor. docuit. Nam si copiosus sudor non emittatur, poterit & propter virium imbecillitatem, & corporis raritatem accidere &c. Qui omnes in acutis morbis perniciales existunt, cum naturæ languorem denotent: pessimi vero, qui una etiam copiosi sunt, cum & summam virium debilitatem & insignem copiam humorum adesse ostendant. Quibus inevitabile fatum prædicendum. Quales in Erasino^a, & in phrenitico^b Hippocr. vidit, de illo ait: Habebat hic febrem perpetuo cum sudore. Et de phrenitico ait: Virulenta vomuit, febris horrida, copiosus sudor, assiduus toto corpore. Alii ex aliis codicibus legunt, non ut Galen. sed hoc modo, sudor multus & continuus capitis, & colli, per totum scilicet diem, cum ii, qui animo linquntur, sudant capite, & cervice. Sed hoc non facit, ut cum Galeno toto corpore non debeamus legere; cum cuique Medico notum sit, phreniticos ante mortem toto corpore dum resolvuntur, sudare: arque ex his colligimus, sudores copiosos in acutis morbis, non judicatorios, non solum inutiles esse, sed plerumque lethales; omniumque certissime exitium præmonstrant in foribus, qui una cum virium languore fiunt. Perniciosi itidem sunt, assidui, aut simul copiosi, aut etiam non copiosi in iisdem acutis morbis. Pauci quoque sudores non minus, quam multi, malum prænuntiare solent. Galen. in lib. 3. de symptom. caus. cap. 2. scribit, paucos sudores fieri, cum, quod superfluit, exiguum est, vel glutinosum, & crassum, aut denique propter meatuum angustiam, qui aut conniventia aut obstructionis ergo angustiores redduntur; obstruuntur vero glutinosis, & crassis fucis, & meatus cutanei connivent sive contrahuntur, aut pro-

Si assidui, aut simul copiosi aut non copiosi.

*Pauci qui-
dam mali.*

^a Lib. 1. Epidem. pag. 984. Aegr. 8. ^b Lib. 3. Epidem. Aegr. 4. pag. 1100.

propter atrophiam, aut refrigerationem, aut mollitiem. Hi sudores quippe pauci, si in die decretorio eruperint, Si in die decretorio erumpant, proculdubio indicabunt naturæ expellentis conatum irritum, eumque humores non posse expellere, aut crassitie seu lentore, aut meatibus angustioribus redditis: at ubi meatus adstricti non sunt (quod cognoscitur, neque atrophia cutim contractam esse, neque multum fuisse refrigeratam, neque admodum mollem, vel obstructos esse meatus) atque illa adfuerint multitudinis humorum signa, pauci sudores copiam crassorum lentorumque humorum denotabunt; quod si tunc vires perdebiles fuerint, sudores erunt exitiales, quippe exitium demonstrantes, eoque magis, ut dictum est, si nullis conspectis signis coctionis eruperint. Quo tempore omnem excretionem esse symptomaticam, atque humorum multitudinem denotare, alias a nobis est demonstratum. Hujusmodi enim sudores significant naturam cœpisse expellere per cutim humores, at nisi tenuiorem ipforum portionem potuisse; quæ solvendo morbo satis esse nequit. Hujusmodi esse solent, quod, cum cœperint, erumpere statim desinunt. Quos merito Gal. in 1. *Prorrh. comm.* 1. damnavit, dicens: *Sudores quoque, qui cœperunt quidem, sed protinus cessaverunt, pravi sunt.* Quare paucus sudor perpetuo malus. Omnium vero pessimum, ac maxime exitialem, paucum illum sudorem, quem Græci ἐφιδρωσι appellunt, nostri desudationem seu madorem, affirmamus; in ægrotis enim exit aliquando ex toto corpore, plerumque circa caput, cervicem, collum, pectus, & aliquando circa extrema, de quo Gal. in 3. *Prorrh. comm.* 33. ita habet: ἐφιδρωσι, id est desudationem, jam sæpius quidem in hoc scripsit libro, sed nusquam ita lucide cognoscimus, numquid sudores, circa thoracem caputque apparentes, ita appellet, an eos, qui toto emanant corpore, ubi tum pauci, tum nihil conferentes sint: pravum autem utrumque horum est; deterius autem, quod in superis fit partibus: nempe cum omnis desudatio demonstret vel copiam in sudantibus partibus, vel facultatis retentricis imbecillitatem; utrumque eorum, in locis tum thoracis tum capitis fuerit, deterius est signum, quam si

Sudor ille omnium pessimus desudatio vocatur,

Desudatio quid notat.

in

Quæ ab
imbecilli-
tate oritur
quando
distingui-
tur ab ea
quæ a
multitudi-
ne humo-
rum.

Sudores
nulli in
morbis ap-
parentes
quando
malum.

in alia quapiam parte fuerit. De illorum, qui copiam humorum ostendunt, iudicio satis nuper diximus. Nos vero pernitionales esse affirmamus, cum a prælanguenta natura fiunt, vel etiam humidum alimentarium solidarum partium, oppref- sione, aut resolutione discussum, retinere nequeunt. Distingui- unt has desudationes ab iis, quæ multitudine humorum fiunt, quod plerumque circa frontem, cervicem, collum aut pe- ctus, aut circa extrema effluant, exiguusque sit mador, non augescens, raro calidus, plerumque subfrigidus, pulsus præ- languidi, & alia signa, naturam prælanguentem denotantia, una adsint; huiusmodi sunt, quod ab immoderatis vacuationi- bus fiunt, de quibus in 3. *Prorrh.* ^a text. 34. legitur: *A pro- fluvio sanguinis e naribus paucus sudor cum refrigeratione, malum.* Sed quid? an non sudare in quibusdam etiam morbis malum est? certe quidem in omnibus morbis, quos judicare sudores Galen. in lib. 3. de *Crisibus* docuit, quippe in febribus omnibus continuis, maximeque in ardentibus, quas judicari absque su- dore, aut absque alia proba vacuatione, exindeque febres aut integre tolli, aut ipsas cum symptomate diminui, ægrotosque in melius mutari, infidam esse morbi remissionem, Galen. in 3. *Epidem. comm.* 1. text. ostendit, Hippocr. in *Aphor.* ^b scri- bente: *Iis, quæ non secundum rationem relevant, non esse haben- dam fidem.* Quod in *Hermocrate* ^c, in filia *Euryanaëtis Virgi- ne* ^d, moribundis vidit; de illo ita habet: *Quartodecimo die a febre erat liber, non sudavit, dormivit omnino, mente constabat. Urinæ eadem, circa diem septimum decimum rediit, in sequenti- bus diebus incaluit, febris erat acuta, urinæ tenues, deliravit: iterum vigesimo die est judicatus a febre liber, non sudavit.* Hu- iusmodi vero infidas morborum remissiones, sine sudore, aut alia proba vacuatione factas, signa, quæ subsequuntur, mala a fidelibus distinguunt, quando fideles optima, & infidas præ- va sequuntur, cuiusmodi fuerunt, quæ in *Hermocrate* post iudicium subsecuta sunt. Nam dixit: *Iterum vigesimo die est judicatus a febre liber, non sudavit, perpetuo a cibo horrebat,*

omnino

^a Lib. 1. text. 126. ^b Sect. 2. Aphor. 17. ^c Lib. 3. *Epidem.* *Ægr.* 2. pag. 1062. ^d Ibid. *Ægr.* 6. pag. 1073.

omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non sitiebat, obdormiscebat aliquantisper comatosus. Atque ita quandoque ex non sudare in febribus ardentibus exitium poterimus animadvertere. Restat, ut idem a sudoribus frigidis perscrutemur, cum sæpius in acutis morbis exitiales observentur. Sed ipsorum imprimis generationem atque causas perspectas habere debemus: quod plurimum claritatis ab hisce sudoribus ratio prædicendi habere possit. Primum sudores, quod ex frigida crudaque materia fiant, propterea in febribus continuis crudorum humorum multitudinem ostendunt, ut Gal. in lib. 4. Aph. 42. demonstravit, præsertim ubi copiosius erumpunt. Hos Gal. in 4. Aphor. 37. docet, fieri, ubi in vasis humores putrescant, & natura, solidas partes moderans, & regens (quæ secundum Hippoc. est natus calor) vel prorsus exstinguatur, vel propius ad extinctionem accedat: quæ quidem ex iis evacuantur, frigida sentiuntur; eam vero, quæ fit ex putredine, caliditatem nihil prohibet vehementissimam esse, atque ideo signum est exitiale, ostendens in animali corpore humorum multitudinem superabundare, tantam habentium frigiditatem, ut neque a calore nativo, neque a febrili calefiant. Ex quibus sudores frigidos primum multitudinem humorum frigidissimorum ostendere, atque naturam vel exstingui, vel proprius accedere, ut exstinguatur. At quando istuc, quippe in vasis vehementissimum calorem ex putredine, tum nativum intus retractum; sunt extremorum refrigerationes, cum humore frigidissimo, absque quod in se mutuo agant; quod si agant, necesse erit, aut frigidum sudorem calefieri, aut ab ipso calorem prorsus exstingui, quod certe observatur, quando, uti habet Galen. in 4. Aphor. in. 37. si morbis non acutis, sed mitioribus longo tempore calor naturalis non exstinctus ipsum calefaciat, & in vehementi, cito viribus resolutis, prorsus exstinguatur. Hinc merito Hippocr. in eod. lib. Aph. 37. dixit: Frigidi sudores cum febre quidem acuta mortem, cum mitiore vero morbi longitudinem significant; quippe quod, ut ait Gal. si febris fuerit remissior, poterit homo servari, concocta scilicet longiore tempore humorum multitudine, atque evicta a natura. At acuta febris, & causa est, & signum perniciosissimum:

Sudores
frigidi
quid no-
tant &
unde.

ac causa quidem, quando suapte natura resolvat corpora: signum vero, quia humorum multitudinem ostendit, quæ frigidissima est, quum nec a febrili calore mutetur. Sed forte humores ii frigidi, & idcirco ad motum inepti, una cum natura prælanguida, & propius ad extinctionem accedente, quomodo ad cutem ferrentur? hac inquam ratione: humor enim a calore febrili aliquatenus calefactus, etsi suapte natura moveri nequeat, fertur ad cutem, in qua, aut adventitio calore suscepto resoluta, rursus frigescit, atque ita frigidus exit. Itaque in morbis acutis perpetuo frigidi sudores exitum ostendunt, quomodocumque erumpant, aut copiosi, aut pauci, aut ex toto corpore, aut ex capite, collo, & pectore, aut ab extremis. Cujusmodi fuere ab Hippocrate observati in *Philisco*^a, in *uxore Dromedai*^b, in *muliere*^c, quæ in foro mendacium decumbebat, in *Pythionē*^d, in quibus moribundis ex toto corpore sudores frigidi profluxerunt. Exitiales etiam sunt pauci frigidi, aut circa caput, aut circa extrema, scilicet manus, & pedes, qui prorsus facultate extinctioni proximæ fiunt. De quibus Hippocrat. in *Prognosticis*^e merito dixit: *Pessimi vero, qui frigidi sunt, in acutisque morbis mortem, & in mitioribus morbi longitudinem indicant.* Itaque perpetuo frigidi sudores mali existunt. Quales Hippocrates in postrema constitutione pestilenti vidit, de quibus in libro tertio *Epidemiorum*^f dixit: *Sudores intempestivi, frigidi, multi, perpetuo.* Ipsorum perniciem confirmabunt omnia signa una conspecta, quæ omnia necessario, & præsertim quæ subsequenter, erunt pernicialia. Cujusmodi fuere quæ in *Philisco* & in aliis ægrotis, nuper ex Hippocrate propositis, visa sunt. De *Philisco*^g ait: *Quintum sub diem obmutuit, frigida sudavit, extremæ partes livenesscebant, die sexto ad meridiem est defunctus:* atque de hoc in fine dixit etiam: *Sudores perpetuo frigidi.* Et de *uxore Dromedai*^h. *Sexto die mane superriguit, cito percaluit, toto tempore sudavit, extrema membra frigida, deliravit, spiritus magnus,*

^a Lib. 1. Epidem. Ægr. 1. pag. 966. ^b Ibid. Ægr. 11. pag. 987. ^c Lib. 3. Epidem. Ægr. 12. pag. 1080. ^d Ibidem Ægr. 3. pag. 1098. ^e Pag. 38. lin. 21. ^f Pag. 1089. lit. E. ^g Vide sub lit. a. ^h Vide sub lit. b.

magnus, rarus, paulo post convulsiones a capite cœperunt, subito obiit. Et de muliere^a, quæ in foro mendacium decumbebat. Septimo superriguit, febris acuta, sitis ingens, se jactavit, sub vesperum per totum corpus sudavit frigidum, frigus partium extremarum. Ex quibus cuique liquido constabit, sudores frigidos in morbis acutis esse exitiales, perpetuoque mortem præmonstrare; eoque certius id prædici poterit a nobis, si in aliquo dierum criticorum eruperint, atque ipsos si aliquod ex perniciosis lethalibusque signis consequatur. Atque hæc de sudoribus frigidis exitialibus. Nunc eosdem ex partibus corporis, e quibus erumpunt, consideremus. Quemadmodum diximus optimos ac salutares esse, qui ex toto corpore erumpunt, quoniam robustam naturam demonstrant, intusque neque morbo maligno, neque causis morbificis impeditam, æque ex omnibus partibus humorem excernere; ita e contrario, viscere interno, aut vehementi inflammatione, aut humorum multitudine, oppressio, non æque omnes partes sudant. Sudores itaque, qui non ex toto corpore erumpunt, sed aut ex capite aut thorace, ut docet Hippocr. in *Prognosticis*^b, pessimi existunt, in acutisque morbis, vel frigidi, vel calidi sint, mortem significant, in mitioribus longitudinem, recidivas, labores. De quibus Hippocr. in 1. *Epidem.*^c ait: *Sudabant semper quidem, sed non ex toto corpore.* Et paulo post^d recenset signa, quibus ardentes febres, vel etiam in principio lethales dignoscebantur, cum dixit: *Paululum in fronte & claviculis exsudabant, sed nemo per totum corpus.* Hinc auctor *Prorrheticorum* in 2. *Prorrh.*^e text. 26. ait. *Si qui sudantes, & præsertim capite, in acutis paululum implacidi fuerint, malum.* Omnes itaque sudores non ex toto corpore, mali sunt, ut qui aut mortem aut longitudinem morbi significant, de quibus Hippocr. merito scripsit: *Pessimi vero, qui frigidi sunt, & qui circa caput tantummodo eveniunt, vultum & cervicem. Hi enim cum acuta febre, mortem: cum mitiore, morbi longitudinem indicant.*

Sudores
qui non
ex toto
corpore,
mali.

Quinam
pessimi.

^a Lib. 3. *Epid. ægr.* 12. p. 1080. ^b Pag. 38. lin. 21. & seq. ^c Sect. 1. pag. 940. lit. G. ^d Sect. 2. pag. 954. lit. E. ^e Lib. 1. Text. 39. ^f *Prognost.* pag. 38. lin. 21.

cant. Verissimum hoc iudicium est, quod Galen. in lib. 2. *Prorrheticorum com. 1. text. 24.* docuit: *omnis desudatio, id est, sudor circa frontem, vel cervicem, vel collum, vel claviculas, erumpens, aut facultatis retentricis imbecillitatem, aut copiam humorum significat.* Et Gal. in 1. *Prorrheticorum com. 1.* ait: *ob id boni non sunt, quod cum superioribus oriuntur partibus, tum geminam ob causam fiunt; nempe vel ob languentem, vel principio gravatam facultatem.* Pessimi etiam, qui in capite & superius fiunt in interna suppuratione atque in phthyfi; de quibus auctor^a *Coac. præf. in 5. lib. sec. 2. text. 49.* *Qui suppurati fiunt maxime ex pleuritide vel peripneumonia, eos calores comitantur, interdum tenues, noctu vehementes, & nihil memoratu dignum exspuunt, sudantque circa collum & claviculas, & his oculi cavantur, maxillæ vero rubent: meritoque in acuta febre mortem significant, cum facultas exstinguatur, priusquam concoquere copiam queat humorum.* Exsudantes vero facultate retentrice imbecilla, nequeunte continere humorem, vel etiam alimentarium in partibus solidis, cito a febre plane exitiosi, propiusque exitium esse demonstrant in morbo huiusmodi; si vero etiam frigidi fuerint, eo certius exitium pollicentur, cuiusmodi fuere, qui in *Pythione*^b, & in *muliere*^c, quæ in foro mendacium decumbebat, die secunda, *Metone*^d, *Aristocrate*^e, *Phærecide*^f moribundis, atque in aliis multis. In morbo vero mitiore, viribus prævalidis existentibus, longitudinem quidem, & non mortem. Cuiusmodi fuere in eo, qui in *Dealcis horto*^g decumbebat, de quo Hippocrates. *Die quarta de sinistra aliquantum fluxit meri sanguinis. Exsudavit circa caput, & claviculas, lien intumuit, femur e directo doluit.* Ex ægrotantium vero nulla alia evacuatione sudores mali cognoscuntur, atque etiam plus a læsione, quam a sudoribus ægroti sentiunt. Qui enim a sudoribus nedum nihil juvantur, sed vel etiam læduntur, hoc esse verum ex iudicatoriis non iudican-

Sudores
ili mali
qui nihil
juvant.

^a Text. 401. ^b Lib. 3. Epidem. Ægr. 3. pag. 1098. ^c Ibid. Ægr. 12. pag. 1080. ^d Lib. 7. Epidem. text. 47. pag. 1220. ^e Ibid. text. 57. pag. 1222. ^f Ibid. text. 91. pag. 1230. ^g Lib. 3. Epidem. pag. 1066. Ægr. 3.

cantibus lethale, scripsit Galen. in primo *Prorrheticorum comm.* 35. Hippocratesque in primo *Prognosticorum*^a statuit, eos sudores, qui neque febrem solvunt, neque faciunt, ut ægri facilius ferant morbum, esse inutiles, atque malos, qui aut longum morbum ostendunt, aut exitialem: & Auctor *Prorrheticorum*^b lib. 3. text. 22. dixit: *Sudor multus, si in febris acutis fiat, inutilis: quippe quod non solvat febrem. Et in primo Prorrheticorum. text. 7. Qui in hypochondrio febre frigerata ardores relinquuntur, tum alias, tum in sudoribus mali sunt: & Galen. in Commento. Nempe non qui per totum corpus ita fiunt sudores, sed exigui, quod non flammeam illam, quæ hypochondria fatigat, solvunt caliditatem, ob id boni non sunt. Idem & postea in Prorrheticor.^c 2. lib. text. 33. Si in sudoribus vigiles recalescunt, malum: & rursus in secundo libro. ^d text. 32. Flamman quoque cum sudore facies in his mala. Cum sudor si bonus esset, calor faciei deberet resolvi; propterea, cum non resolvatur, sudor malignitatem ostendit. Idemque & clarius Hippocr. in libro quarto *Aphorismorum. Aphor. 56. Febricanti sudor superveniens, febre non deficiente, malum, prorogatur enim morbus, & plus humiditatis inesse significat.* Qui sudores in febre acuta mortem, & in mitiori longitudinem significant. Mali omnes denique existunt, qui aut post signa mala, aut una cum malis apparent, aut quos perniciose sequuntur. Ex quibus præcognoscitur certum exitium, cum sudor, quem mala signa sequantur, sit ex judicatoriis non judicantibus læthalibus, cum nedum juvent, sed in pejus ægrotos deducant. De his vero signis perniciosiis, quæ post sudores malos, Hippocr. in 1. *Epidem. text. 24. ait: Sudabant non ex toto corpore, extrema frigebant, ut vix calorem reciperent: & auctor Prorrheticorum*^f, in lib. 3. text. 3. *ex naribus profluvium sanguinis, cum sudore, perfrigescentia, maligna pravaque: & paulo post: Qui principio sudant urinis coctis, deurunturque, & absque judicatione refrigerantur, & celeriter peruruntur, torpidi item comatosique* per-*

Perniciosi quos mala signa sequuntur.

^a Pag. 38. lin. 20. ^b Lib. 1. text. 58. ^c Lib. 1. text. 68. ^d Ibid. text. 67. ^e Sect. 1. pag. 940. lit. G. ^f Lib. 1. text. 126. ^g Ibid. text. 102.

perniciose habent: & in Coacis præfagiis^a. Qui ex rigoribus parvis sudoribus refrigescunt, malum. Qui sudores fuere ab Hippocr. observati in Dromedai uxore^b, Euryanactis filia virgine^c, in adolescentulo qui decumbebat in foro mendacium^d, in uxore Theodori^e, Aristocrate^f, atque in uxore Euxenii^g. De Dromedai uxore, in primo Epidem. text. 28. Sexto superriguit, cito percaluit, toto corpore sudavit, extrema frigida, deliravit, spiritus magnus & rarus, paulo post convulsiones a capite coeperunt. Et de filia Euryanactis in 3. Epidem. 1. text. 3. ita habet. Ab judicatione die septimo riguit, nonnihil incaluit, sudavit a judicatione octavo, aliquantulum riguit, postea extremæ partes semper agebant, circa decimum diem a sudore quem habuerat, deliravit, confestimque ad mentem rediit. Et de adolescentulo, qui in foro mendacium decumbebat. Altero die omnia exacerbata sunt, dejectiones plures iniempestiviores, non dormivit, mente turbatus, aliquantum exsudavit. Tertio graviter sese jactavit, perplexus erat, deliravit, extremæ partes lividæ & frigidæ. Et de uxore Theodori. Sudor a facie fundebat primum exiguus, deinde multus per totum corpus, & pedes; posthac videbatur ipsi febris remissa, erat autem ad manus frigidius corpus arteriis, quæ vero in temporibus etiam magis saliebant, & spiritus densior, & delirabat alias, & omnia in deterius. Et de uxore Euxenii. in 7. Epidem. text. 46. Sedata est febris cum multo sudore, & refrigerata est, anhelatio erat varia, mortua est. Pernitiosos itaque esse omnes sudores, quos sequuntur signa perniciofa, ex iis nobis liquido constabit. Sunt itidem perniciosi, qui una cum pravis symptomatis, & signis exsulant. De his in Coacis præfagiis^b. Qui subinde sudant & rigent, lethales. Et postea^c. Qui sæpius inhorrescunt, multumque sudant, ægre sanescunt; & k text. 33. Inquietatio cum sudore, mala. Et l sanguinis ad diversum latus eruptiones, malæ, ut si, cum lien magnus fuerit, dextra e nare fluat.

Cum

Qui cum
pravis
signis
apparent.

^a Text. 40. ^b Lib. 1. Epid. xgr. 11. pag. 987. ^c Lib. 3. Epid. xgr. 6. pag. 1073. ^d Ibid. xgr. 8. pag. 1076. ^e Lib. 7. Epid. text. 27. pag. 1216. ^f Ibid. text. 52. pag. 1222. ^g Ibid. text. 53. pag. 1224. ^h Text. 10. ⁱ Text. 13. ^k Text. 53. ^l Text. 327. collat. Prorrh. lib. 1. text. 125.

Cum sudore deterius. Et^a febres cum comate, labore, lucis turbulentia, vigiliis & sudoribus, malignæ. Quæ mala signa habuit una cum sudore Aristocrates, teste Hippocrate in libr. 7. Epidemior.^b Eodem modo ii sudores mali existunt, qui post pessima symptomata erumpunt. De quibus Auctor Prorrheticorum^c, ^{Vel post pessima sympto-} *A profluvio sanguinis e naribus paucus sudor, cum refrigeratione, malus.* Sed dicamus ab omni evacuatione, ^{mata erumpunt.} veluti exempli gratia, ab immoderato sanguinis profluvio, aut a stillis sanguinis in febribus ardentibus, aut ab alvi mala fluxione, ac vomitu. Quare sudor sequens mala signa, pessimus est, & præsertim, si ea non tollat, vel allevet. Cujusmodi fuit in uxore Olympiadæ, de qua Hippocr. in 7. itidem Epidem.^d text. 36. ita habet. *Vox non solvebatur, neque ipsa quicquam allevabatur, oculi tristes, spiritus sublimis, qui per nares trahabatur, color pravus, sudor circa pedes & crura, cum jam circa mortem esset.* Ac his esto finis prædictionis ex sudoribus.

C A P. VIII.

De prædictione a vomitibus, & primum de salutaribus.

QUOD per vomitus humores expurgentur quandoque bene & quandoque male, idcirco ab ipsis itidem futuros morborum eventus prænosci, constat; a malis quidem, symptomaticis vocatis, morborum longitudinem, vel mortem, & a bonis salutem. Evomunt autem ægroti in morbis acutis^e, ^{Vomitibus in morbis acutis unde.} ventriculo, aut copia, aut prava qualitate cibi, aut humoris vitiosi contenti, irritato, aut humore quidem ex partibus circumpositis inflammatis, uti hepar est, exsudante, atque ad excretionem id ipsum membrum movente, aut eodem modo a toto corpore, & venosi generis cacoehymia, morbo ineunte, aut per incrementa, propter copiam, aut malignitatem humorum excluso. Quas excretiones Symptomaticas, & malas Medicum

^a Text. 35. collat. Prorrhet. lib. 1. text. 74. ^b Text. 52. pag. 1222.
^c Lib. 1. Text. 126. ^d Text. 49. pag. 1221.

Vomit
futura
signa.

dici vocant, quod has raro, aut nunquam salus sequatur, atque non nisi multo tempore, multis laboribus, ac recidivis. Demum in acutis morbis itidem ægroti repente, in statu, aut paulo ante statum, scilicet, signis concocti morbi prægressis, copiosius evomunt, atque hanc vomitionem *criticam* vocant, quod ex natura ipsa, morbum superante, atque corpus expurgante, fiat, atque propterea saluberrima sit, tutoque ac cito morbos judicet, atque solvat. Vomitum vero futuri signa Hippocr. in tertio Prognosticorum ^a text. 35. ita tradidit: *Si cui in febre non exitiosa caput doleat, aut etiam caligent oculi, vel ventriculi huic dolor accesserit, biliosa vomitio imminet; sin rigor præterea apprehenderit, & partes subter hypochondrium algeant, adhuc citius vomitio aderit; si vero bibat, edat hoc tempore, perquam cito vomet.* Et in 1. lib. Epid. ^b. *At vero quibus totius capitis gravitates, tum autem cordis dolores & fastidia sunt, biliosa post ac pituitosa vomunt.* Gal. vero in lib. de Crisibus ait, vomituum signa esse oris ventriculi morsum, simul cum dolore capitis, & vertigines obortas tenebricosas cum agitatione labii inferioris, & multo, tenui, sputo ex ore defluente, & non adesse signa hæmorrhagiæ, vel sudoris, aut alvi fluxus, aut copiosioris urinæ, mensium, vel hæmorrhoidarum. Sed Autor *Coac. Præsignorum* ^c tribus tantum signis vomitus nobis innotescere, statuit hisce verbis. *Quibus autem cibi fastidia sunt, & oris ventriculi morsus, & multum salivæ, his vomitus fit.* In phreniticis solam crebram exspuitionem vomitum præmonstrare Gal. voluit. At hæc signa nobis ad prænosendum vomitum sufficiunt, cum de iis superiori libro longe accuratius, & fusius scripserimus. Nunc ad præcipuum institutum nostrum veniamus, quod est in præsentī capite, iis præmissis, ut bo-

Vomit
boni, uti-
les & sa-
luta-
res
quinam.

nos, utiles, saluta- resque vomitus præmonstremus. In corporibus itaque gracilibus ad vomendum promptis, & in æstate, recte corpora per vomitus purgari Hippoc. ^d docet, & præsertim in affectibus supra septum transversum. Qua ratione in lib.

^a Pag. 45. lin. 54. ^b Sect. 2. pag. 948. sub finem. ^c Text. 142. ^d Lib. 4. Aphor. 4. & 6.

lib. 4. *Aph.* 18. ait: *Dolores supra septum transversum purgatione indigere per superiora significant, & eos, qui loca inferiora molestant, per inferiora.* Ex iis vero, quæ per vomitum rejiciuntur, Hippoc. speciatim in libro secundo *Prognost.* a. text. 38. ita habet: *Vomitio autem utilissima est, quæ pituita ac bile permista quam maxime est, & non crassa valde neque multa.* Gal. in lib. 4. *Aphor.* ait, biliosos vomitus a rigore subsequi, bonum; quod ardentis febris causâ expurgatâ fiat solutio: ex quo non omnes perpetuo boni erunt, sed ii tantum, qui critice plurimum biliosorum humorum expurgaverint. At non tantum biliosi, sed pituitosi etiam, si critice expurgentur, humores. In pituitosis enim febribus, pituitosæ vomitiones merito desiderantur, sicuti in ardentibus, biliosæ. Hippocr. in 6. *Epidem. com.* 1. text. 5. ^b in renum doloribus, cum pituitâ, tum æruginosi humoris vomitionem laudavit: & Galen. in 3. *Aphor.* convulsis vomitum æruginosum profuisse, scribit, de quo ita habet. *Huic totum est inter vomitum corpus convulsus, & simul ut vacuata est ærugo, protinus febris ipsius, & convulsio cessant:* & Hippoc. in lib. de veteri *Medicina* perbelle hanc biliosorum commodam purgationem attigit, ita dicens: *Itaque cum amaritudo quædam diffusa fuerit, quam bilem flavam appellare solemus, quales statim anxietates, & æstus & impotentia occupantur, verum ubi liberi fuerimus ab illa, & purgati aut sponte aut per medicamentum, si modo tempestive quid ipsorum fiat, manifeste & a doloribus & a calore liberamur:* & paulo post. ^d *Et quos quidem acuta, acrisque ac æruginosa bilis affligit, quales mox rabies, & morsus viscerum ac pectoris, & desperatio. Non sedantur autem hæc, priusquam eadem expurgetur & prosteratur, & aliis permisceatur.* Ex quibus colligimus omnes vomitiones Critici. bonas esse, si per has humores, morborum causâ, probe expurgentur. Dictum est alias has criticas vocari, quarum notas esse, ut concocto morbo appareant, scil. prægressis coctionis signis, ut in diebus decretoriis fiant, morborumque ide-

^a Pag. 41. lin. 3. ^b Pag. 1164. ^c Pag. 16. lin. 16. & seq. ^d Ibid. lin. 24.

ideæ convenient, ac omnium maxime, ut morbos symptomaticaque integre tollant, aut saltem allevent, diminuuntque. Quod præceptum recte tradidit Hippoc. in 1. Aph. 2. dicens: *In turbationibus alvi & vomitibus, quæ sponte fiunt, si qualia oportet, purgentur, confert, & leviter ferunt, sin minus, contra fit.* De quibus criticarum excretionum notis Auctor Coac. præfagiorum^a ita habet: *Qui in febre continua muti jacent, clausis oculis subinde conniventibus, siquidem e naribus sanguis effluerit, & vomuerint, atque ex eo loquantur, & ad seipsos redeant, servantur.* Addamus salutares quoque esse, quæ una

Qui cum
bonis e-
vacuatio-
nibus ap-
parent.

cum bonis evacuationibus apparent; cujusmodi fuit vomitus biliosus, qui die 14. in muliere e trimestri foetu gravida^b, quæ in littore decumbebat, cum sudore apparuit, quibus integre fuit judicata. Ceterum hi vomitus, qui absque signis perfectæ coctionis fiunt, etsi boni sint, atque morbum allevent, symptomataque diminuunt, tamen salutem nonnisi longo tempore futuram, tum multas recidivas prædicant. Cujusmodi fuit, qui in Epicratis uxore quintodecimo die apparuit, de qua Hipp. 1. Epid. 3. c. text. 26. dixit: *Quintodecimo vomuit biliosa, flava, subcrebra, sudavit, libera febre. Sub noctem vero febris acuta, urina crassa cum sedimento crasso.* Atque vomitus perniciosi, cujusmodi sunt nigri, synceri, & alii, si in mitiori morbo erumpant, non mortem, sed longitudinem & recidivas præmonstrant, quales in supra dicta ægrota die vigesimo vidit Hipp. de quibus scribit. *Circa diem vigesimum, mane aliquantulum superriguit, comatosa, quiete dormivit, vomuit biliosa, pauca, nigra, quæ mulier die tantum quadragesimo, alvi fluxione & vomitu bilioso, fuit judicata. Eodem modo & Cleonaëtides, die tantum 80. sanitati restitutus, die 24. pessimos habuit vomitus, de quibus Hippocr. a text. 23. ait: Circa diem vigesimum quartum extremas manus dolor affecit, vomuit flava, biliosa, subcrebra: & paulo post virulenta. Cuncta remissa sunt.* Hi vomitus, cum urinæ aliqualem coctionem ostend-

^a Text. 77. ^b Lib. 1. Epidem. Ægr. 13. pag. 990. ^c Æg. 5. pag. 979
^d Lib. 1. Epid. Ægr. 6. pag. 981.

stenderent (quod tenues essent, sed non decolores, quippe boni coloris; quod maximum esse signum in iis, qui humorum copia laborant, ad salutem, docuit Galen. in 3. Epidem. com. 3. in text. 5. cum virginis Abderæ casum commentaretur) atque cum morbum & symptomata allevarent, merito salutare fuerant judicandi, atque fecisse quidem crisin salutarem, sed imperfectam. Ex quo longo tantum tempore salutem futuram prænuntiarent. Quare in acutis morbis vomitus omnes, morbum allevantes, facientesque, ut ægri morbum facilius fereant, salutare erunt. Sed non boni suapte natura, quales sunt synceri, æruginosi, nigri, foetidi, virulenti, pauci, vermicolores, in morbo mitiori, ac morbo non omnino crudo, morbum sane longum esse, vel exitialem, vel recidivas, laboresque prænuntiant. Hippoc. in lib. 6. Aphorismorum 15. ait: *A longo alvi profluvio spontaneus vomitus superveniens morbum solvit.* Et in 1. Epid. Vomitus biliosus in muliere biliosa, cui menses minore quam par est copia fiant, bonum esse statuit. Atque hi vomitus boni, salutareque, existunt.

Qui morbum allevant.

CAP. IX.

De vomitibus exitiosis, mortem præmonstrantibus.

VOMITUS mali, exitium præfagientes, apparent in principio morbi, aut paulo post principium, quippe aut nullis signis coctionis, aut obscuris sane observatis. Tunc enim, ut dictum est, natura nihil recte excernit, juxta illud *decrementum in melius non statim apparent.* Quare vomituum exitialem naturam, primum in principio morborum, & a signis cruditatis, nobis innotescet.

Secundo immodica ipsorum copia, vires resolvens, pravam excretionem denotabit, ac multa etiam per vomitum excreta, non juvant in morbo vehemente, exitium prædicent; & cer-

Vomitum pravi in principio morborum, & a signis cruditatis innotescunt.

Ex immodica ipsorum copia prava & nihil juvante.

^a An. sect. 2. pag. 949. lin. 3? ^b Lib. 2. Epid. sect. 1. pag. 998. sub. lit. D.

tius, si una cum aliis perniciosis signis illuxerint; omniumque certissime, si suapte exitialia sint, cujusmodi porracea, livida, æruginosa, nigra, versicolora, virulenta, foetida, & meraca: de quibus sigillatim nobis est agendum. Hippocrat. ea descripsit, qualia in *Pbrenitico* ^a, *muliere*, *quæ in foro mendacium* ^b, & in *filio Hegotoridæ*, ante mortem fuere observata.

Vomit-
tus pauci
in mor-
bis acutis
pravi.

Quando
lethalis.

Pauca vero per vomitum excerni in morbis acutis, unum quoddam ex signis est, ut Galen. docet in 2. *Prorrhēt. text. 47.* quæ ex toto pravitatem habent. Nihil etenim eorum, quæ decretoria sunt, exigue secerni convenit; sed quæ ita vacuantur, omnia, duorum alterum subeunt: nam vel, quod non queant tolerari ob copiam, ab affectis effunduntur partibus; vel imbecillitatem ostendunt naturæ, quæ proponit quidem superflua excernere, sed nequit. Ex quibus paucos vomitus unum esse ex judicatoriis non judicantibus liquido constat, perpetuoque difficilis judicii, & plerumque lethalibus, si præfertim suapte natura ii mali sint, nihilque nedum non juvent, sed quinimo magis lædant, ab ipsisque ægri in deterius abeant. Synceri quoque, seu meri, seu impermixti, in acutis morbis pessimi existunt, quod humor syncerus nedum crudus sit, sed incoctilis, quippe qui excludit tum actum coctionis, tum potestatem: Hippocr. ^d *ἀσπῆλον* vocat humorem omnem mixtionis expertem, vel omne excrementum fervidum & crudum, quod suo sero dilutum non est. Cujus generatio, vel partis alicujus vitio fit, vel fervore & incendio febrili exhausta aquosa & serosa parte. Hic itaque in acuta febre magnum intus incendium latere ostendit, plerumque a natura nostra invincibile. Cum signis vero aliis malis exitialis hæc vomitio erit. Hinc auctor *Prorrhēt. in 2. Prorrhēt. c. text. 28.* ait: *Vomitum synceri, anxiosi, mali.* Et Hippocr. ait ^f: *Synceriores deteriores.* Sed ipsum audiamus de malis vomitibus ex colore, ita scribentem, *in text. 40. Si vero vomitio fuerit porracea, aut livida,*

Vomit-
tus quinam
mali ex
colore
judican-
tur.

^a Lib. 3. Epidem. Ægr. 4. pag. 1100. ^b Ibiu. ægr. 12. pag. 1080. ^c Lib. 7. Epidem. text. 61. pag. 1225. ^d Prognost. pag. 41. lin. 6. ^e Lib. 1. text. 62. ^f Prognost. pag. 41. lin. 6. ^g Loco lit. f. citato.

vida, nigra, quicunque ex his fuerit color, malum esse censendum est. Si vero idem homo omnes vomit colores, exitiale admodum jam est. Ocyssimam vero abolitionem indicat vomitio livida, si grave olet. Hæc omnia hisce coloribus per vomitum reddita, pessima existunt; licet porracea, æruginosa, livida, nigra, foetida, quandoque critice excerni possint: sed hæc non nisi morbo concocto, scilicet in statu aut decremento redduntur, atque hoc certe habebunt, quod febrem aut integre solvent, aut ipsam & symptomata allevabunt. Sed hoc rarum ^{Quinam} est, ut hujusmodi excrementa critice excernantur. ^{lethales.} Quare ut dictum est in vehementi febre continua, nondum coctionis signis conspectis, certissima mortis signa erunt. Sed diversi coloris vomitiones esse suapte natura peiores constat, quod ut Galen. docet, plures diversosque prave affectus intus affligere denotent, ex quo auctor Prorrh. ^a in 2. lib. text. 25. ait: *Vomitum cum varietate mali sunt, tum alias, tum si propius inter se prodeant.* Id est, sicuti Galen. habet, non multo post sese consequantur. Virulenti quoque sive æruginosi eadem sane ratione in acutis morbis exitiales existunt, ^{Virulenti sive æruginosi.} omniumque maxime in phreniticis, quod signent cerebrum inflammatione ex bile usta, nempe mortifera, laborare. De iis Hippocr. merito primo Epidem. ^b comment. 2. text. 54. dixit: *phreniticis convulsiones, sed virulenta vomunt, & ex his quidam subito moriuntur.* Quæ in phrenitico prima die fuisse reddita, in lib. 3. ^c comment. 3. text. 75. scripsit. De quo itidem ait: *Phreniticus primo die, quo decubuit, virulenta vomuit, & multa & tenuia, febris horrida.* A malis etiam exitialibusque signis æruginosos vomitus, quos & virulentos dici posse putamus, conspici & apparere, certam salutis desperationem significare affirmamus; quando ubi signa lethalia, prodant se & alia lethalia, omnino desperandum. Hujusmodi vomitus cum capitis doloribus, vigiliis, aut surditatibus, quæ signa inflammationem capitis testantur, vehementem insaniam significare, ita auctor ^{Quid in Phreniticis significant.}

Pror

^a Lib. 1. text. 60. ^b Sext. 2. pag. 948. lit. H. ^c Epidem. pag. 1100. Ægr. 4.

Prorrheticorum ^a expressit. Qui in capitis doloribus æruginosos vomitus habent, vigilantque cum surditate, cito hi vehementer insaniant. Ex quibus colligamus, hos vomitus in phreniticis tria ostendere, primo morbi exitiosi celeritatem, insaniam, melancholiam cum ferocitate, cum ex hoc humore ferinæ desipientiæ concitentur; atque demum mortem cum convulsione. Cum ut alias docuimus, harum desipientiarum, propter insignem ficcitatem, ab insigni calore, proprium sit, ut in tremores & convulsiones desinant. His non videntur foetidæ vomitiones minus periculum significare, mortemque certissimam, suapte natura pessimæ, si grave oleant. Hipp. propterea dixit. ^b *Ocyssimam abolitionem seu mortem indicare vomitionem lividam, si grave oleat. Atque omnes subputres ac foetidi odores in omnibus vomitionibus mali sunt.* Mulier ^c, quæ in foro mendacium decumbebat, ante mortem vomuit nigra, graveolentia. Biliosæ vero scilicet flavæ, crocæ, porraceæ omnes vomitiones cum malis signis, aut quæ mala sequuntur, pessimæ sunt, exitialesque, a quibus ægri læduntur, atque in deterius abeunt; eæ judicatorium, non judicans, iudicii difficilis, atque hæ læthale iudicium ostendunt, eoque certius exitium ostendent, si suapte natura malignæ sint. De iis auctor *Prorrheticorum* ^d in 2. *Prorrhet. text. 28.* ita habet: *Vomitiones synceræ, implacide, malæ &c.* ^e *Nigra revomentes, cibos fastidentes, deliros, in pube parum dolentes, quibus oculus ferox claususque, purgare non oportet, perniciosum enim.* Et paulo post: ^f *text. 36. Si vomitus exigui biliosique fuerint, malum, tum alias, tum si ægroti supervigilaverint; narisque in iis stillans, malum.* Cujusmodi vidit Hippoc. in muliere, quæ in foro mendacium decumbebat. De quas *text. 47.* dixit: *Duodecimo vomuit multa nigra, fætida, singultus multus, sitis laboriosa: & decimotertio nigra virulenta vomuit, rigor, circa meridiem muta.* Demum vomitiones omnes non juvantes malæ sunt, pessimæ, quæ

Vomitiones feridæ graveolentes pessimæ.

Biliosæ flavæ, crocæ, porraceæ cum malis signis exitiales.

^a Lib. 1. text. 10. ^b Prognost. pag. 41. lin. 10. ^c Lib. 3. Epidem. Ægr. 12. pag. 1080. ^d Lib. 1. text. 62. ^e Ibid. text. 71. ^f Ibid. text. 79. ^g Lib. 3. Epidem. Ægr. 12. pag. 1080.

quæ ægrotos in deterius mutant, tametsi suapte natura malignæ non sint. De quibus in præcitata muliere ita habet: *octava circa meridiem calor rediit, sitibunda, comatosa, fastidiosa, vomuit biliosa pauca subflava, nocte graviter se habuit, nihil quievit, multum affatim inscia minxit.* Debebat enim a biliosa vomitione, si bona fuisset, quiescere, meliusque se habere; veluti etiam a vomitu noni diei, decimo febris cum malis signis fuit exacerbata, atque itidem a vomitu virulento & bilioso, quem die undecimo habuit, riguit, extrema frixerunt & postea sudavit frigidum, atque cum tunc multum etiam vomuerit, noctem tamen gravem habuit. Qui omnes vomitus lethales fuerant; tum quod in vehementi morbo apparuerint; tum quod signa alia mala una illuxerint; tum etiam quod ipsa ægrotata mulier in deterius fuerit mutata, quod est omnium excretionum non conferentium & pessimarum signum proprium. In vulnera-
 tis quoque capite vomitus biliosi mali existunt, ex ipso Hip-
 pocrate, qui in lib. 6. Aphor. text. 50. ita habet: *Quibuscunque præciditur cerebrum, his necesse est febrem, & bilis vomitum su-*
pervenire. Perniciosissimos quoque esse vomitus in ileo, in
 lib. 7. Aphor. 10. ita legitur: *Ab ileo vomitus, singultus, desi-*
pientia, vel convulsio, malum. Galen. vero in Comment. ait: *In*
ileis nihil descendit ad inferiora, & hoc est proprium inseparabile
passionis. Vomitus autem non semper adest, sed quando exitiales
sunt, & si vehementius distorqueantur, stercus eis adscendit, at-
que singultunt. Et in libro 6. de loc. Affect. cap. 2. Nullum,
 qui stercus vomuerit, fuisse salvatum memoriæ prodidit. At-
 que hæ sunt vomitiones, in acutis morbis suspectæ, quippe
 immoderatæ, paucae, flavæ, rubræ, porraceæ, æruginosæ,
 lividæ, nigrae, graveolentes, syncerae, diversicolores, quæ
 in morborum principiis, minimeque coctionis signis antegres-
 sis, apparent, & plerumque exitiales; quod si vehemens sit
 morbus, aliaque mala signa illuceant, aut præcesserint, aut
 subsequantur, procul dubio interitum præmonstrabunt, eaque
 præsertim, quæ nedum ægrotos nihil juvarunt, at quinimo
 in deterius, ut dictum est, ipsos mutarunt.

Biliosæ
in capitis
vulneri-
bus ma-
læ.

CAP. X.

De alvi dejectionibus, & primo de iis, quæ salutem prænuntiant.

Alvi de-
jectiones
quænam
bonæ.

Bifariam
salutem
indicare
possunt.

DE alvi itidem dejectionibus, cum bonis tam malis, quippe ægrotis salutem atque exitium præmonstrantibus, acturi, a salutaribus exordiamur. Quarum nomine bonas omnes alvi dejectiones intelligimus, quibus Medici salutem in ægrotis futuram conjiciunt. Harum itaque natura, vel bona vel mala sit, nobis primo ex coctione & cruditate elucescet; secundo ex tempore, in quo apparent; tertio ex ipsarum substantia; quarto ex copia, & paucitate; quinto ex tempore, quo perseverant, aut cessant; sexto ab utilitate & facili tolerantia; demum a signis, aut bonis, aut malis, a quibus capiunt certitudinem. At de bonis modo agamus, quæ bifariam salutem indicare possunt, uno modo coctionis ratione, quatenus indicant sanitatem cum ventris inferioris, quo Galen. *in 2. Prognost. com. 13.* stomachum intestinaque intelligit, tum etiam aliarum proximarum partium, veluti jecoris, & lienis: optimam enim dejectionem, quæ est, ex Hippocrate *in . Prognost. . 13. mollis, constansque, eoque tempore secreta, quo secundum valetudinem assuevit, atque copia ex ratione ingesti cibi,* Hippocrat. *significare ventrem inferiorem recte valere,* statuit. Altero modo humorum ex visceribus, in ipsum ventrem decumbentium, ratione; quomodo Galen. ait, optimam dejectionem nedum indicare ventrem inferiorem recte valere, sed nihil ex hepate aut liene in ipsum decumbere, quod exinde decumbentibus humoribus coctionis optimæ cum color, tum substantia vitietur. Utroque modo Medici ex dejectione perscrutantur: primo in morbis ventriculi, intestinorum: quorum statum primario fæces, seu dejectiones, significare, Galen. *in 1. libro, de Crisib. cap. 7.* tradidit: ex optima dejectione, quæ, uti dictum est, & mollis excernitur, constans, eo tempore, quo se-

secunda valetudine assuevit, ea copia, quæ cibis ingestis respondet, atque, ut addidit Galen. colore subrufa sit, neque admodum graveoleat. Quæ vero vel hisce omnibus, aut aliquibus, notis caret, mala erit; quippe quæ aut dura, aspera, liquida, coloratior, copiosior, aut paucior, quam ex ingestis cibis par est, inæqualis, graveolens, aut spumans, aut quæ neque tempore excernatur, quo secunda valetudine assuevit. Ceterum si ægroti ad salutem tendant, ab eo statu in optimum (quem concoctionem appellant) permutatur. Ex quo merito Hippoc. in eodem lib. ^a text. 17. dixit: *Corpulenta reddatur dejectio morbo eunte in judicationem.* Et in lib. 2. Aphor. 14. *In profluviiis alvi mutationes excrementorum juvant, nisi mala mutatio fiat.* Ex humorum vero, ad ventrem decumbentium, excretionem longe certius eventus morborum perscrutamur. Quos affectus Hippocr. vocat, abscessus, dysenterias, tenesmodos, alvi fluxiones, alvi turbationes. De his in primo Epidem. ^b comment. 1. text. 33. *Plurimis erat alvus turbata, siue molestia tamen, & prope nihil offendeat.* Et postea. ^c *Erant qui sexto die morbo regio afficerentur, sed his purgatio profuit per vesicam, vel turbata alvus.* De dysenteriis etiam ^d: *Seniores vero ad morbos regios, aut turbatas alvos, aut dysenterias res devenit, ut Bioni, qui apud Silenum decumbebat, &c.* ^e *At multi alii, qui judicati erant, ad dysenteriam deveniebant, ut Xenophanes & Critias.* Et in eo statu pestilenti quosdam servatos, ita dixit ^f: *At vero in hoc statu, quatuor his præcipue signis, servabantur. Quibus enim aut ex naribus probe sanguis erupisset; aut qui per vesicam urinas multas, & multo bonoque præditas sedimento, reddidisset; aut per ventrem turbida, biliosa, tempestive; aut qui in dysenteriam incidissent.* Quare multi sunt, qui alvi turbationibus, aut pituitosis, aut biliosis, aut dysentericis, fuere judicati. De Clazomenio Hippocrat. scribit in Epidem. ^g comment. 3. text. 57. *Die trigesimo venter fluebat multis aquosis excrementis, ac qualia esse in* dy-

^a Prognost. p. 40. lin. 8. ^b Sect. 1. pag. 940. lin. 4. ^c Sect. 2. pag. 951. lit. F. ^d Ibid. sub lit. G. ^e Ibid. pag. 953. lit. D. ^f Ibid. pag. 955. lit. E. ^g Lib. 1. Epid. Ægr. 10. pag. 985.

Criticae
quomodo
cognos-
cuntur.

dysenteria solent. Et de illo, qui in Dealcis horto^a: Quadragésimo alvus pituitosa, alba, subcrebra deiecit, multum toto corpore sudavit. Et de Heropyto^b: Circa diem centesimum alvus fuit turbata multis biliosis, durabantque diu multa talia, deinde dysenterica cum dolore. Ceterum cognoscemus has, simulque alias optimas criticasque esse purgationes, quod una cum signis manifestæ coctionis, in die decretorio, in morbi vigore seu statu, apparere incipiant, vel sint liquidæ, flavæ croceæ, rufæ, lividæ nigrae. Hæ in principio morbi, absque signis coctionis erumpentes, exitiales sunt, cum signis vero coctionis, criticae ac salutare existunt. Galen. in lib. 4. Aphorif. 21. in quadam longa pestilentia scribit, se vidisse deiectiones liquidas primo flavas, rufas, mox nigras, veluti sanguinis fœcem, tam in iis, qui exitio proximi erant, quam in aliis servandis: in his, ait, has deiectiones ad morbos, in vigore consistentes, sæpius natura superfluitates expurgante, secutas esse, atque in illis in principio aut incremento. De quibus in sequentis aphorismi commentario ita habet: Quando igitur post morbi coctionem aliquis humor vitiosus excernitur, tunc corpus a natura expurgatur, & propter hoc atra bilis & alius omnis humor huiusmodi, ubi signa coctionis in morbi processu apparuerint, bonam significant evacuationem: Si vero aliter excernatur, sine signis coctionis, exitialis est casus. Cujusque itaque coloris, licet eo perniciosæ videantur, cum signis coctionis, in statu, critice apparent, salutem prænuntiant. Quod ab Hippocr. didicit, qui idem in lib. 4. Aphor. 47. hisce verbis expressit, dicens: Excretiones in febribus non intermittentibus lividæ, cruentæ, fœtidæ & biliosæ, omnes malæ: & si bene exeunt sive per alvi excretionem, sive per urinas, bona. De quibus Auctor Coac. præfag. c ita habet: Qui comate pressi, fracti, obsurduerunt, erumpente alvo rubra dejiciunt circa crisin, idque juvat. Ex quantitate quoque copiosiores, quæ diu durant. Proinde Hipp. in Epidemiis^d scribit, ad dysenterias, turbatas alvos, multos devenisse, ipsisque judicatos fuisse.

Sic

^a Lib. 3. Epid. Aegr. 3. pag. 1066. ^b Ibid. Aegr. 9. pag. 1106. ^c Text. 182.

^d Lib. 1. sect. 2. pag. 953. lit. D.

(Cap. XI.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 48;
 Sic *Heropytus* * fuit judicatus, de quo merito dixit: *Circa centesimum alvus fuit turbata multis biliosis, durabantque diu multa talia dysenterica cum dolore, reliqua levia.* Quinimo plures cognovi, qui biliosis, porraceis, ac croceis dejectionibus, cum urinis concoctis, paulatim, assidue, multos dies, deicientes fuere servati. Hæque dejectiones in salutaribus morbis, in quibus nulla perniciofa signa apparent, plerumque una cum hæmorrhagia bona, aut copioso bono fudore, aut aliquo alio simili signo, apparent: duo vero signa Hippoc. in 1. *Aphorism.* 2. tradidit, quibus bonas Medici cognoscunt dejectiones, nimirum, quæ vacuationis ratione considerantur, atque utiles sunt, quippe *si ægroti has facile ferant, & ipsis recte conferant.* Ex quo optimæ aut febres, symptomataque integre solvunt, aut allevant. De quibus Hippocr. in 4. *Aph.* 28. *Quibus biliosæ dejectiones, superveniente surditate cessat, & quibus surditas, supervenientibus biliosis dejectionibus cessat.* Et ^b: *Lippientem alvi profluvio corripere, bonum.* Et: ^c *Lienosis difficultas intestinorum superveniens, bonum.* Et in libro septimo, *Aph.* 29. *Si a Leucophlegmatia detento fortis diarrhœa superveniat, morbum solvit.* Sed hæc ad cognoscendas optimas salutareque alvi dejectiones dicta sufficiant. Nunc de malis agamus.

Dejectiones bonæ unde cognoscuntur.

C A P. XI.

De malis alvi dejectionibus, quæ exitium ægrotis prænuntiant.

ALVI quoque malæ exitialesque dejectiones, ægris exitium præmonstrantes penes suam substantiam, quantitatem, colorem, odorem, modum excretionis, tempus in quo apparent, mutationem, signa alia antegressa, aut una conspecta, aut dejectiones secuta, atque demum ægrotantium tolerantiam atque utilitatem, cognoscuntur. Penes enim *substantiam* complures dejectionum differentię existunt, quippe duræ, asperæ, liquidæ, viscosæ, aquosæ, pingues, spumantes, mistæ

Alvi dejectiones malæ unde cognoscuntur.

^a Lib. 3. Epidem. Ægr. 9. pag. 1106. ^b Lib. 6. Aphor. 17. ^c Ibid. Aph. 43.

stæ cum suo ichore, & sinceræ, atque colliquativæ vocatæ. Penes *quantitatem*, immoderate fluentes, pauciores, statim cessantes, suppressæ. Penes *colorem*, albæ, biliosæ, flavæ, crocæ, rufæ, virides, porraceæ, lividæ, cruentæ, nigrae, versicolores. Penes *odorem*, admodum foetentes, & non ita foetentes. Penes *modum excretionis*, sunt lientericæ, diarrhææ, dysentericæ, tenesmi: & juxta *tempus* in quo apparent, quædam in principio, nullis manifeste coctionis signis conspectis, quædam in augmento. Penes *mutationem* quoque ipsarum, quæ mutantur in deterius, substantia, quantitate, colore, & odore. Ex *signis* vero *malis* aut antegressis, aut una cum ipsis, aut postea apparentibus, dejectiones lethales dignoscantur. Demum penes *tolerantiam* eæ malæ dicuntur, quas ægri difficulter ferunt, nihilque juvantur, aut ab ipsis in deterius repunt. Itaque ut ex ipsis certum futuri eventus judicium prænosceri fiat, merito de iis singulis differentiis accuratius agendum duximus, à duris asperisque, mollibus, & liquidis inchoantes. De duris Auctor Prorrheticorum in 1. *Prorr.* ^a 6. ita habet: *Si intercepta alvus, parva, nigra & in spiras circumducta ad necessitatem laxaverit, & per nares eruptio fiat, malum.* Galen. *σπυρξαδωδη*, id est, in spiras voluta alvi excrementa, ait, fieri, & quod plusculo tempore retineantur, & propter copiam igneæ caliditatis, quæ, si etiam nigra spectentur, flagrantem ac ardentem, circa medium corporis, affectionem esse declarant, quod maligni morbi est signum, qui si vehemens quoque sit, aliudque illuxerit ex pravis signis, exitiales proculdubio fæces erunt.

Si liquidæ. Liquidæ vero aliquando ex humido temperamento, ætate puerili, humida constitutione temporis, cibis humidis aut stomachi cruditate, aut, ut Galen. vult, ubi humidum alimentum ex ventriculo ad jecur non deducitur, aut quoties ex jecore vel liene aliquid in ventrem liquidum defluerit, seu ubi jecur, aut lien, aut totum corpus per jecur expurgatur. Ex liquidis *aquosam* Hippocr. ^b esse malam statuit, quod, ut Galen. ait, hujusmodi dejectio cruditatis sit signum. Hæ dejectiones

Ab harum
substantia
si duræ.

Si liquidæ.

(Cap. XI.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 485
 nes perpetuo malæ sunt, lethalesque in biliosis vehementibus-
 que morbis, si una urinae non bonæ appareant; veluti in mi-
 tioribus morbis, in quibus nullum perniciosum signum illu-
 xerit, crudorum humorum multitudinem tantum significant,
 non nisi longo tempore a natura alterandam. Pingues vero,
 siue opimæ dejectiones in acutis morbis, ut Galen. docet, *in* Pingues
 2. *Prog. text.* 22. deijciuntur, quoties pinguedo ab igneo calore siue opi-
 absumitur; at ubi etiam viscosæ sint, significant, nedum pin-
 guedinem colliquari, sed etiam animalis solidas partes; hisce ta-
 bescentibus redduntur pingues, viscosæ, albæ, paucæ & gra-
 veolentes, quibus notis ab his, quæ a cibis tales egeruntur,
 distinguuntur: hæ enim copiosiores sunt atque non semper al-
 bæ; a colliquatione factæ sunt albæ, aliquando subcrocæ,
 paucæ, graveolentes, quippe pingues, viscidæ, paucæ, albæ,
 aut subcrocæ, graveolentes, quibus notis distinguuntur a ci-
 bis pinguibus & lentis factæ, & a pituitosis multo calore visci-
 dæ redditæ: graveolentia enim colliquationis signum esse, Gal.
 docuit. De quibus Hippoc. *in eodem libro Prognosticorum* ^a: *Si*
exigua, glutinosa, candida, subcrocea, levisque sit, mala est. Hæ
 vero perpetuo malæ existunt, cum pessimum sit, partes cor-
 poris contabescere, pinguedinemque profundi, quæ in acutis
 morbis magni incendii sunt indicia, & certi exitii, si aliquid
 ex pravis signis illuxerit, atque ut dictum est, si morbus ma-
 gnus vehemensque fuerit; veluti in mitiori morbo longitudi-
 nem pro exitio præmonstrabunt. Cujusmodi in eo, qui in
Dealcis horto decumbebat, Hipp. vidit, de quo ait ^b: *Sexto*
fuisse nigras, pingues, spumosas, viscosas, graveolentes, qui die
 tantum quadragesimo fuit judicatus. Sed has non a colliquatio-
 ne solidarum partium factas fuisse, sed a pinguedine, & ab hu-
 moribus viscidis putrefactis, quando eæ multæ fuerint. Quæ
 vero etiam solida partium substantia tabescente fiunt, prorsus
 exitiales existunt, atque hæ synceræ etiam, siue meræ rejici-
 untur. Quas Hipp. ^c *de Sileno* loquutus, ita meminit. *Quinto*
die

^a Prognost. pag. 40. lin. 14.
 Epid. Ægrot. 2. pag. 969.

^b Lib. 3. Epid. Ægrot. 3. pag. 1066.

^c Lib. 1.

die dejectiones fuisse meras, biliosas, leves, perquam pingues. Sincerae quoque dejectiones in morbis acutis merito damnantur, quod intus vehementissimum calorem, quo humorum ichores exhauriuntur, & consumuntur, vigere, Galeno auctore, indicent. Ex quo Auctor Prorrheticorum^a in 3. Prorrh. 16. merito dixit: Dejectiones in synceras seu meras desinentes, malum exacerbare; ac, ut Galen. placuit, pejorem morbum reddere, quales habuit Silenus^b quinta die, uxor Phylini^c sexta, Euryanactis filia^d duodecima, uxor Hermoptolemi^e quinta, Parius^f septima, Pythion^g atque alii. Eodem modo damnantur spumosa, quod hæc aut caloris incendium, quo excrementa fervere spumam contrahunt, uti in lebetes præ copia caloris fit, indicent, aut flatuosum spiritum humori commistum, ut in spumis maris, incurrentibus ventis, spectatur; illæ caloris colliquantis corpus, & hæc inæqualis perturbationis sunt effectus, ex quo Auctor Prorrh. in 2. Prorrh. text. 19. admodum spumosas alvi dejectiones malas vocat, & merito, quod aut colliquationem, aut inæqualitatem significant. Pejores vero sunt, quæ caloris incendium colliquans denotant: has cognosces ex acuta febre, atque ab excrementis calidioribus spumosis redditis, atque etiam quod syncerae spectentur. De quibus legitur in Prorrh. In biliosis syncerisque dejectionibus spumosa efflorescentia, mala, &c. Dejectiones, in spumosas syncerasque desinentes exacerbant, seu morbum, ut ait Galen. pejorem reddunt: & in 2. libro. In acutis biliosis spumosa, mala: & in Coacis præsagiis recte hæc ita exprimuntur: In acutis spumans dejectio valde biliosa, malum. Et postea: Quæ in spumosas, meracas, desinunt dejectiones, graviores morbum commovent. Quæ etiam spumosa ex spiritus flatuosi commistione fiunt, malæ existunt, quod in excrementis cruditate præmonstrent. Ex quantitate itidem tum immoderatae, tum paucæ damnantur: eæ enim vires resolvunt, naturamque pro-

Si spumosa.

Ex quantitate si immoderata.

^a Lib. 1. text. 111. ^b Vide ejus historiam lib. 1. Epid. Aegr. 2. pag. 969. ^c Ibid. Aegr. 4. pag. 976. ^d Lib. 3. Epid. Aegr. 6. pag. 1073. ^e Lib. 7. Epidem. text. 13. pag. 1212. ^f Lib. 3. Epidem. Aegr. 1. pag. 1093. ^g Ibid. Aegr. 3. pag. 1098. ^h Lib. 1. text. 53. ⁱ Lib. 1. text. 21. ^l Ibid. text. 50. ^m Ibid. text. 53. ⁿ Text. 602. ^o Text. 613.

prosternunt, ut in secundo Prognosticorum ^a Hippocr. ita habet: *At si universim & sæpe dejiciatur, periculum defectionis animæ imminet.* Quod & Auctor Coacorum prælag. ^b ita exprefit: *Liquida dejectio & confertim simul effluens, & paulatim, mala; altera enim vigilias, & altera exsolutionem, invehit.* Hinc in Aphorismis ^c scriptum est: *A superflua purgatione convulsio, aut singultus superveniens, malum.* Paucas itidem, ut alias a no-
Si pauciores.
bis demonstratum est, omnes excretiones inutiles esse, tum quod vel non sufficiant ad morbi causam tollendam, multitudinemque humorum notent, in vehementi morbo plerumque lethalem; aut quod virtutem prælanguidam significant, quæ noxios humores excernere tentaverit, & non potuerit: atque hoc est, quod in pestilenti prima constitutione Hippocr. observavit, de quo in primo Epidem. ^d comment. 2. text. ita habet: *His succedebant abscessus, id est, dejectiones ex Galeno, aut majores, quam, ut ferri possent, aut minores, quam ut prodesse quicquam. Sed statim redierunt, & deteriores evaserunt.* Tertio, ut dictum est, qui statim, ubi coeperint, defierunt, pravæ sunt, & in acutis morbis exitiales. De his Hippocr. in Epidemiis ^e: text. 57. *Ventres etsi forte humecti essent, statim maligno modo sistebantur:* & enumerans symptomata & signa ardentium, quæ exitium statim principio annuntiabant, ait ^f: *alvi sistebantur.* Hinc Diarrhoeas ac dysenterias suppressi, non est tutum. Alio enim pravi humores converli noxas eximias inferre solent, atque in acutis morbis mortem. Quod Auctor Coacorum prælagiorum ^g nos monuit in 6. coac. prælag. sect. 2. text. 41. dicens: *Dysenteria subrubra, limosa, larga excrementa alvi flammeis valde rubicundis coloribus soluta, insanie timorem inducunt.* Atque ita ex
Ex coloribus.
quantitate malas alvi dejectiones cognoscemus; veluti ex colore, albæ, biliosæ, flavæ, crocæ, seu vitellinæ vocatæ, rufæ, cruentæ, aquosæ, virides, æruginosæ, lividæ, nigrae, atque multorum colorum versicolores vocatæ, in acutis

^a Pag. 40. lin. 4. ^b Text. 609. ^c Lib. 5. Aphor. 4. ^d Sect. 2. pag. 946. sub lit. G. ^e Ibid. pag. 948. lin. 3. ^f Ibid. pag. 954. lit. F. ^g Text. 624.

Si Albæ.

tis morbis pravæ omnes, ni critice fuerint excretæ, uti superiori capite docuimus, existunt. Albæ enim dejectiones fiunt, aut ex cibis ingestis, quippe pane puro, lacte, ptisana, lupinis, alica, amygdalis, galactæ & aliis; aut, ut Galen. docet in 1. *Prorrh. comment.* 13. & in 2. *Prognost. comment.* 17. 19. cum bilis nullo modo pervenit ad intestina, atque hoc aut obstructo canale, per quam a vesica fellis ad intestina fertur, ut in arquatibus; aut sursum una cum sanguine in caput inflammatum attracta, ubi hepatis superior pars inflammata sanguinem una cum bile sursum rapit; aut denique a colliquatione pinguedinis mollis & recentis. At hæ paucæ, viscidæ & valde foetidæ existunt. Omnes eæ, exceptis quæ a cibis albescent, in acutis morbis non parum damnantur, omniumque maxime, quæ, cerebro inflammato, albæ egeruntur, de quibus in *Prorrheticis* ^a. In pheniticis alba dejectio, malum, ut *Archecrati*: & ^b: In acutis biliosis albicantes spumosæ & pericholæ dejectiones, malæ. Malas esse in acutis biliosis, ait Gal. quod sint præter naturam, cum biliosa excrementa in hominibus biliosis, & biliosis morbis, quandam habeant cognationem, ideoque pravæ; aut quod propter canalibus ad ventrem, per quem bilis fertur, obstructionem, quæ affectum plerumque, vel etiam in non febrientibus, lethalem facit. De quo in 1. *coac. præf. text.* 28. legitur: *Regio morbo admodum fœdatis moriuntur, & his alba dejectio procedit*, aut propter cerebri, vel jecoris partium superiorum, convexarum, incendium, quod pessimum est, quod totus impetus ad viscera illa raptus maxime lædat. Non minus malum significare albas, paucas, viscidas, male olentes, nuperrime ostendimus, quod malignam colliquationem, teste Galeno, denotent. Flavæ itidem biliosæ, acres, crocæ seu vitellinæ, virides, malæ sunt, ni critice corpus expurgent; crocæ pejores, æruginosæ, viridesque, quod majus incendium caloris intus urere præmonstrent. Omnes vero biliosæ, non critice factæ, malæ, quod vel exitium, quippe in acutis morbis, vel longitudinem, recidivas, ac summos labores

Si flavæ
biliosæ.

^a Lib. 1. text. 13. ^b Ibid. text. 53. ^c Text. 36. in fine.

res in mitioribus morbis præmonstrent. De quibus in *Coac. prælag.* ^a scilicet in 2. libr. text. 5. Quibus biliosa est circa stomachi os mordicatio & amaror, malum: quod multitudinem notet tum intestina, tum os ventris occupantem. Et Hippocr. in 4. *Aph.* 47. omnes excretiones biliosas damnavit. Hujusmodi dejectiones, crudo existente morbo, in ardentibus febribus, dysenterico ac tenesmodis modo, mordentes, plerumque exitiales esse cognovi, in multisque observavi, qui omnes obierunt, etsi longius laborarint. Quod proximo anno nimis apposite in *Guadagnina*, mea carissima uxore, expertus sum, quam ardente febre, cum diarrhœa, biliosa, dysenterica, die decimosextimo morbi illius, magno sane dolore, & incredibili afflictione, misere interemptam, vidi. Quod divinus Hippoc. in 1. *Epidem. com.* 1. ^b text. 25. ad unguem in multis observavit. De quibus ita habet: *Alvi turbatae erant biliosis, paucis, meris, tenuibus, mordacibusque, & frequenter desidebant: Et postea: text. 30. Æstate jam & Autumno, Lienteria, & dysenteria, tenesmi, alvi fluxiones biliosae, tenues, mordaces, multae, crudae & mordaces, nonnullis etiam aquosae, &c.* ^d *Ventres omnibus turbati erant & pravi, ac multo his pessimi:* Et paulo post: *Quae hos infestabant, haec erant: dysenteria, tenesmi, lienteria & fluxiones alvi.* Quales in filia *Euryanaetis* ^f duodecima die vidit Hippoc. de qua ita habet: *Duodecimo alvus turbata fuit biliosis excrementis, paucis, meris, tenuibus, mordacibus, crebro desidebat.* Rubras vero & cruentas non minus malas esse Hippocr. notavit, & text. 35. dicens: *At valde aquosum, aut album, aut viride, aut vehementer rubrum, aut spumans dejici, haec omnia mala.* De quibus auctor *Prorrheticorum* ^h, ait: *Ventris valde rubens profluvies, mala in omnibus morbis: & in libro 3. ⁱ damnat impense rubras, idemque in Coacis prælagiis ^l scriptum est, quippe: Malum vero, ventris valde rubens profluvies, eoque magis, si hepatis vitio, ut in hepaticis fit, tales deji-*

Si rubrae
& cruentae.

^a Text. 43. ^b Pag. 940. lit. G. ^c Sect. 2. pag. 943. lit. E. ^d Ibid. pag. 945. inter lit. E. & F. ^e Ibid. pag. 946. inter G. & H. ^f Lib. 3. *Epidem. Ægr.* 6. pag. 1073. ^g *Prognost.* pag. 40. lin. 12. ^h Lib. 1. text. 2. ⁱ Ibid. text. 127. ^l Text. 330. 611. 613. 632.

Si virides *ciuntur*; ab his criticas juvantes excipimus. Virides quoque porraceæ pessimæ sunt, nimirum, quæ vi morbi fiunt, nimirum quæ ab æruginosa bile, incendio caloris, ut docet Gal. in primo, de Crisibus cap. 11. genita, excernuntur. Lividas quoque Hippocr. in 2. Prognost. ^a text. 32. & in libr. 4. Aphorismorum ^b, in febribus continuis pravæ exitialesque esse, expressit. Has Galen. partium infernarum validum frigus ac veluti mortificationem præmonstrare ait. His non minus pravæ nigræ existunt, ut sunt, aut sanguinis limus, aut atrabilis; in acutis morbis nigras dejectiones, atram bilem, vel sanguinem ustum significare, Galen. tradidit. Addamus, vel sanguinis fecem seu limum, quem non vere, teste Galeno in libr. 4. Aphor. atram bilem, sed sanguinem melancholicum appellant, qui humor, si putrescat, fit melancholia, quam atram bilem appellamus: usta vero & nigra fit flava bile perusta, quæ prius mutatur, calore inurente, in æruginosam, & postea in nigram: de nigris dejectionibus a sanguine melancholico Hippocr. in libr. 4. Aphorism. ^c dixit: *Dejectiones nigræ, qualis est sanguis niger, sponte venientes, sive cum febre, sive sine febre, pessimæ.* Has Galen. ait in commento notare lienis maximam debilitatem, & hepatis etiam, generantis plurimum crassi hujus atque melancholici sanguinis: quare eæ dejectiones in acutis morbis lethales merito sunt: non enim a natura hic humor, nisi longo tempore, concoqui & superari potest. Plurimas vero hujusmodi dejectiones in pestilenti statu Galen. vidit, quæ non magis in iis, qui exitio proximi erant, quam in aliis salvandis apparebant, illis tamen vel in principio, vel in incremento morborum conspiciebantur. Superiori capite nos ostendimus, in statu post perfectam coctionem aliquando utiliter conspici has nigras dejectiones, quæ, crudo existente morbo, signis coctionis minime antegressis, perpetuo lethales existunt: tunc enim temporis magnam visceris læsionem præmonstrare Galen. etiam meminit. ^d Quibuscunque ex morbis acutis, aut diuturnis, vel ex vulneribus, sive quovis alio modo extenuatis, nigræ bilis, sive

^a Pag. 40. lin. 16. ^b Aphor. 47. ^c Aphor. 21. ^d Hippocr. Aphor. lib. 4. 23.

sive uti sanguis niger desuper exierit, postridie moriuntur. Verficolores quoque dejectiones omnes malas esse Galen. docet; Si verficolores. quoniam multas adesse in corporibus affectiones significant, quas natura ut superet, eget longo tempore, quod ab acutis magnisque morbis, vires cito exsolventibus, non conceditur. Merito itaque Hippocr. in eodem libr. Prognost. ^a text. 26. de his dixit: *Si vero verficolores sint, diuturniores quidem sed nihilominus exitiales sunt.* Eo vero has fore exitiales in 4. lib. Aphorism. 21. docuit, quo colores magis pravaos plures habuerint, quales visæ sunt in Apollonio ^b. De quibus Hippocr. ait: *Dejectiones huic erant variæ, scilicet, vel nigræ, pravae, vel virulentæ, vel pingues, crudæ & mordaces, & tandem lacti similes reddidit.* Foetidæ quoque malæ sunt, quod ut Si foetidæ. Gal. docet, putredinis indicium sint. Qua ratione Hipp. in 2. Prognost. ^c & in 4. Aphor. ^d foetidas omnes, five graveolentes damnavit. At admodum foetidas & liquidas, flavas, pingues in acutis febribus excretas, colliquativas vulgus appellat, observatum est esse valde perniciosas, quibus conspectis paucissimi servantur. Etenim præcellentem putredinem ac virium languorem præmonstrant. Exitialissimum itaque in febribus continuus est signum; hæque dejectiones tales existunt, veluti si quis in jure pingui luteum ovi dilutum, cum magno foetore, dejecerit. De his Hippocr. in 3. Epidem. comm. 3. ^e text. 57. ita habet: *Unoque verbo, qui longis morbis vel acutis tenebantur, ventris vitio omnes præcipue mortui sunt, cunctos namque venter sustulit: & Galen. in comment. Et pestis quoque illa longissima, quæ nostra ætate vulgata est, ex iis quæ per alvum vacuantur, omnes prope peremit. Quæ evacuabantur, erat colliquatio.* Quod quidem esse symptoma videtur in perpetuum febris, quam pestilentem privatim vocant, cum mortales vel citra pestem corripiat. Quales concubinam Nicolai ante mortem dejecisse, Hippocr. in lib. 7. Epidem. ^f text. 37. scriptum reliquit. Atque tot sunt alvi dejectiones mortem minantes ex substantia,

quan-

^a Pag. 40. lin. 18. ^b Lib. 3. Epidem. Ægr. 13. pag. 1111. ^c Pag. 40. lin. 17.

^d Aphor. 47. ^e Pag. 1086. inter B. & C. ^f Pag. 1221. text. 50.

Ex modo
excretio-
nis & tem-
pore quo
durant.

Si copiosæ
non juvan-
ter:

Ex signis
malis aut
antegres-
sis, aut una
cum ipsis,
aut postea
apparenti-
bus.

quantitate, colore, atque odore desumptæ. Ex modo quoque, quo dejiuntur, atque ex tempore, quo durant, exitiales sunt, & quæ insciis ægrotis excernuntur. Quod in acutis morbis aut delirium, aut exsolutam facultatem, ut Gal. demonstrat, significant. De quibus auctor *Prorrhetic.*^a ait: *Si ex ventre tenuia non sentienti ægro exierint, si extra se non sit, malum. Cuiusmodi sunt, quæ in hepaticis fiunt.* Eodem modo in continuis febribus, quæ diu durant, sine morfu, aut cum morfu, copiosæ, non juvantes, pessimæ existunt. Quibus plures fuisse extinctos in *Epidemiis* tradidit Hippocr. De quibus in *1. lib. Epidem. comment. 3. b text. 53. Æstate jam & Autumno lientericæ & dysentericæ, tenesmi, alvi fluxiones biliosæ, tenues multæ, crudæ, mordaces, nonnullis etiam aquosæ: & in libr. 3. c Quæ ad ventrem attinebant, multis multa incommoda evenerunt; primum tenesmi multis cum dolore, plurimis vero pueris, omnibusque impuberibus, quorum plurimi peribant, lienterici erant. A longa etiam dysenteria debilitata facultate, ni statim moriantur, in lienteriam, vel hydropem, quibus moriuntur, incidere Hippocr. in *lib. 6. Aphorism. 43.* docuit. Quare hæc omnes sunt exitiosæ dejectiones, si modo in principio morbi, absque signis coctionis, appareant, quo tempore nullas excretiones commendari posse superius ostendimus, hæcque esse symptomaticas, & malas. Quas Hippocr. intellexit, cum in *lib. 3. Epid. comm. 3. d text. 65.* dixerit: *Ventres enim plerisque turbati, horrores, sudores non decretorii.* De quibus in *lib. 4. Epidem. e text. 90.* hæc leguntur. *Duo fratres Cecropis familiares, quibus nigra ab initio prodibant, subfœculenta, edulia ex sanguine confecta colore referentia, ex valde biliosis, spumosis, chlora erant.* Cognoscuntur vero pravæ dejectiones & a malis signis aut antegressis, aut una, aut postea conspectis, atque ex eo, quod neque febrem solvant, sed quinimo magis ab ipsis ægri in deterius abeant. De his, in *tertio Epidemiorum comment. 3. f text. 53. Quæ autem exhibant dolores non solvebant: & in tertio Prorrheticorum g:**

Post

^a Lib. 1. text. 78. ^b Sect. 2. pag. 943. lit. E. ^c Pag. 1085. lin. ult. ^d Pag. 1089. sub lit. B. ^e Pag. 1129. text. 24. ^f Pag. 1086. sub lit. B. ^g Lib. 1. text. 129.

Post modicam sanguinis eruptionem, nigramque dejectionem, in acutis morbis surditas, mala est: & in illis, in lib. secundo *Prorrheticorum*, ^a text. 15. In ardentibus febribus cum aliquantula perfri-
ctione, dejectionibus aquosæ bilis, multisque, oculorum perversio,
signum malum, tum alias, tum si catochi fiunt: & in lib. tertio ^b:
Ventriculi dejectiones sublivescens, cum perturbationibus, & urinae
tenues aquosæque, suspicionem habent: Et ^c: Post sanguinis eruptio-
nem dejectiones nigrae, malæ. Quales fuere observatae in Sileno ^d,
Hermocrate ^e, Euryanactis virgine ^f, Adolescente, qui in foro
mendacium ^g, muliere quæ apud Panthimidem ^h, uxore altera
abortum passa ⁱ, in Ea, quæ in foro mendacium ^l, Pario ^m, Pythio-
ne ⁿ, Apollonio ^o, atque in aliis. In quibus studiosus Lector pote-
rit ea omnia, quæ nos breviter de malis dejectionibus perstrin-
ximus, recognoscere, atque ad usum prognostici colligere.

C A P. XII.

De prædictione ab urinis, quid sit urina, quomodo fiat, atque
quantum faciat ad prædicendi methodum.

CUM ex alvi dejectionibus demonstratum sit, quomodo æ-
grotantium salus & mors prænoscat, reliquum est,
ut ad prædictionem ex urinis veniamus. Etenim ipsarum non
minus, quam ceterorum excrementorum, observatio ad vitam &
mortem ægrotantium præfagiendam facit. Galen. in lib. 6. de
loc. affect. comment. 2. scribit, per urinam expurgari gibbas
hepatis partes, atque omnes quotquot sunt his superiores: & in
lib. 2. Prognost. cap. 4. indicia esse illarum affectionum, quæ in
jecore, & in venis fiunt. Addidit in lib. 2. *Prorrheticorum*, renum
vesicæque affectionem indicare, vasorumque sanguinem con-
tinentium, & virtutis succos generantis tum robur, tum im-
becillitatem. Quo plures complurium corporis partium mor-
bi

Urinæ quid
ad præsa-
gium faci-
unt.

^a Lib. 1. text. 81. ^b Ibid. text. 108. ^c Ibid. text. 127. ^d Lib. 1. Epidem.
Ægr. 2. pag. 969. ^e Lib. 3. Epidem. Ægr. 2. pag. 1062. ^f Ibid. Ægr. 6.
pag. 1073. ^g Ibid. Ægr. 8. pag. 1076. ^h Ibid. Ægr. 10. pag. 1078.
ⁱ Ibid. Ægr. 11. pag. 1079. ^l Ibid. Ægr. 12. pag. 1080. ^m Ibid. Ægr. 1.
pag. 1093. ⁿ Ibid. Ægr. 3. pag. 1098. ^o Ibid. Ægr. 13. pag. 1111.

Urinæ
quænam
materies.

bi urinis judicentur; non tamen omnes, ut vulgo persuasum est, sed febres omnes, hecticis exceptis, inflammationesque: et si, quæ thoracis partes occupant, primo sputis, & quæ ventris, dejectionibus significantur. Verum in his urinarum etiam iudicium non est spernendum. Plurimum itaque urinarum observatio cum ad complurium morborum prognosin conducatur, merito nunc, quo pacto ab ipsis vita ac mors ægrotantium prænosci queat, nobis est cognoscendum. Quam rem non prius assequemur, quam quædam de *urinarum differentiis*, atque *causis*, scitu sane ad prognostici iudicium necessaria, præmiserimus, ac absolverimus. Liquido cuique Medicorum constat, urinam esse serosum excrementum sanguinis, quod a renibus attrahitur, per urinatoriosque meatus in vesicam delabitur, atque per eam excernitur. Ceterum nos per urinam cum serosam humiditatem, tum illud omne, quod per urinam excernitur, intelligimus. Hæcque omnia ad prognosin multum faciunt. Ex materia enim urina triplex esse videtur; cum aliquando per urinam excernatur cibi potusque humiditas, quæ in multum potantibus plerunque cruda aquosaque mingi solet; aliquando sanguinis humiditas serosa, qualitate humoris exsuperantis infecta; atque demum humiditas a colliquatione, quippe pinguedo. Quam triplicem urinæ materiam Hippocr. in 6. *Epidem.* ^a *comment.* 4. *text.* perbelle ita expressit: *Urina concolor cibo & potui, & qualis esse solet intus, cum humidi colliquatio est.*

Urinarum
differentiæ
Quo ad
substanti-
am.

Ex qualita-
tem.

Ex colore.

At spectemus varias urinarum differentias, quæ omnes penes substantiam ipsarum, qualitatem & contenta accipiuntur. Quod ad substantiam spectat, quædam tenues, quædam crassæ, & quædam mediocres existunt. Tenuium aliæ diu durant, aliæ mox crassæ evadunt. Eodem modo & crassarum quædam mitæ perseverant, quædamque tenues evadunt. Quod ad qualitatem, triplex urinarum est differentia, quippe una, quæ ex colore, altera ex liquore, ac tertia ex odore cognoscitur. Ex colore, albæ, pallidæ, flavæ, aureæ, rubræ, virides, lividæ, nigrae existunt. Complures alii urinarum colores ab aliis re-

recensentur, at hi, qui sunt præcipui, vobis ad prædictionem sufficient. Horum colorum quosdam tenui substantiæ urinarum conjungi, quosdam crassiæ, seu quosdam tenuium esse proprios, & quosdam crassarum. Tenuium sunt aquosæ, rufæ, flavæ, virides, lividæ, ac non minus nigræ. Quibusdam tamen visum est, colorem pallidum, rufum, & flavum tenuium urinarum proprios esse. Constabat tamen virides, lividas atque nigras cum tenui aliquando substantia observari, quæ in *Herophonte* ^a, uxore *Epicratis* ^b, & *Metone* ^c, fuere ab Hippocrate observatæ. De Metone ait: *Urinæ tenues subnigræ*. Neque propterea negandum, nigras sæpius crassas mingi. Pallidæ vero, rufæ, atque flavæ nunquam crassæ, sed perpetuo tenues minguntur. Hos enim colores ob materiæ inopiam fieri volunt. Ex liquore, urinarum aliæ claræ & lucidæ, aliæ turbidæ obscuræque spectantur, & clararum urinarum mictarum quædam tales perseverant, quædam mox turbantur. Eodem item modo de turbidis, cum quædam turbidæ mingantur, & turbidæ perseverent, & quædam postea, residente crassa materia, clarescant. Ex odore quoque quædam graveolent, quædam non. Penes item quantitatem, quædam multæ, quædam paucæ, quædam mediocres existunt, & quædam prorsus interceptæ, apparent. Demum ex urinarum contentis, quæ sedimina, & sedimenta, & hypostases vocant, complures urinarum differentiæ observentur: contenta vero dicimus, quæ quovis modo a substantia urinarum separata in urina spectantur, quandoque in superficie, quandoque in medio vasis, & quandoque in fundo. Quæ in fundum resident, Græci *hypostases*, nostri subsidentiam, residentiam, sedimenta, atque subjecta appellant. Quæ medium locum vasis, seu urinæ substantiæ, occupant, sublimationes, suspensa, sublimia atque sublimamenta: & quæ in supremo loco, juxta superficiem, cernuntur, nubes atque etiam nubeculas appellant. Hypostases vero, sive sedimenta, variis differentiis interstinguuntur; siquidem quædam crassa, quædam tenuia, quædam continua,

Ex odore.

Ex urinarum contentis.

Hypostasin varietate differentiarum.

^a Lib. I. Epidem. Ægr. 3. pag. 974. ^b Ibid. Ægr. 5. pag. 979. ^c Ibid. Ægr. 7. pag. 983.

tinua, quædam divulsa, minimeque unita, sed inæqualiter per substantiam urinæ sparsa cernuntur, quædam æqualia spectantur per multos dies, quædam inæqualia. Propterea quædam alba, quædam pallida, quædam flava, quædam rufa, quædam rubra, vel viridia, vel livida, nigra spectantur, quædam foetent, quædam non. Crassorum quoque sediminum, quandoque sunt pituitosi humores crudi crassique, quandoque melancholici, aut usti nigri, & quandoque rubri sanguineique resident. Crassa hæc sedimina variis figuris spectantur, quædam enim granorum figura apparent, quas hypostases propterea Græci etiam *Oroboides* vocarunt. Nonnunquam veluti squamæ spectantur, quæ Græcis *Petaloides* dicuntur; & aliquando ut furfures, squamis angustiores, at crassiores tamen, quæ itidem *Pityroides* nuncupantur. Demum hypostases farinæ interdum similes apparent, quas *Crimnodes* Græci appellarunt. His similes apparent, purulentæ, id est, quæ ex pure sunt. Addimus quandoque apparere in iis pituitam crassam, ac mucosum humorem. In suspensis etiam & nubeculis eadem differentia spectantur, quæ sunt, continuitatis, divulsionis, æqualitatis, inæqualitatis, crassitiei, tenuitatis, quantitatis & colorum diversorum nuperdictorum. Proprium sublimioris partis, quippe in superficie urinarum, est, ut oleagines, atque pinguedines spectentur. At tempus est, ut singularum urinarum causas cognoscamus.

Suspensorum & nubecularum.

C A P. XIII.

De variarum urinarum causis.

Urinarum variarum causæ.

Tenues unde.

JAM aggredimur causas variarum urinarum, a tenuibus atque crassis inchoantes. Tenues enim perpetuo in febribus concoctionem debilem denotant, fiuntque, vel propter obstructionem vasorum sanguinis, aut ureterum, aut renum, aut vesicæ, quo solus ichor, seu serosa tenuis humiditas, excernitur absque ullo humore; aut quando humores caput petunt, ut in phreniticis, quibus urinæ tenues mingi solent. Proinde

de colligemus tenues urinas mingi, ubi nihil humorum ipsis fuerit permistum, & crassas, ubi quippiam permistum sit; quod sane fit aut natura concoquente, aut sublati obstructionibus. In febribus tenues urinas perpetuo cruditatem significare, Galen. in multis docuit; ex quo Hippocr. in lib. 3. *Epidemiorum*.^a dixit. *Urinæ multæ tenues, nihilque decretorii quicquam vel boni.* Hæ vero quandoque tenues durant, & quandoque crassiores evadunt. Has naturam cœpisse concoctionem, & illas nondum cœpisse, maximamque cruditatem denotare, Gal. docet in lib. de urinis, cap. 3. Crassæ vero urinæ ab humorum permistio-^{Crassæ unde.} ne fiunt, quæ in principio apparentes, multitudinem crassorum humorum, (teste Galen. in lib. *quæsitæ Hippocr.* vocato;) denotant; aut in statu, naturam excernere humores. Multæ vero a potu largiori, aut a multa humiditate fiunt, ut in hydrope, atque in iis, quibus humida alvus supprimitur: atque hoc est quod Hippocr. ^b dixit: *Mictio noctu plurima facta, parvam significat dejectionem.* Aut ab inflammatis renibus, plurimam humiditatem attrahentibus, ut in diabete; a multis itidem humoribus, qui per renes purgantur, ægri copiosius mingunt. Qui-^{Noctu plurimæ redditæ quid notant.} bus sane urinis copiosis multos judicatos vidit Hippocr. in 3. *Epidem.* ^c text. 41. A contrariis causis paucæ urinæ prodeunt, ^{Paucæ unde.} quippe aut a paucò potu, aut ubi plurima humiditas per alvum, aut per sudorem, expurgatur, aut a multo calore igneo ferrosam humiditatem absumente, ut in ardentibus febribus fieri solet, qua ratione in ipsis non raro etiam prorsus retinentur: aut denique pauca exit, propter obstructas vias urinæ, aut renum, aut vesicæ meatum. At causas colorum indagemus, ab albis incipientes, quæ aut tenues sunt, aut crassæ. Hæ sunt indicia magnæ copię crudorum crassorumque humo-^{Urinæ albæ quid indicant.} rum, ut Gal. docet, & præsertim quæ, cum crassæ minguntur, eadem permanent; quæ ex his non resident, summam cruditatem, concoctricisque facultatis imbecillitatem præmonstrant. Proinde in acutis morbis sunt perniciosæ: cujushodi fuerunt, quæ ab Hippocr. fuere observatæ in *Phili-*
ni^a

^a Pag. 1085. lit. F. ^b Lib. 4. Aphor. 83. ^c Pag. 1086. lit. D.

ni, & *Dromedai uxore.*^b Quæ vero ex his tenuiores reddi incipiunt, naturam coepisse concoctionem denotant. Tenuium vero albarum urinarum, quas Galen. in *lib. 4. Aphor.* aquosas appellat, causæ sunt, aut imbecillitas, concoctricis facultatis, ut in senibus; aut obstructio renum, uti in nephriticis, antequam lapis expurgatur; aut obstructio itidem hepatis; aut quod non raro fit, & toto bilioso humore in cerebrum sublato, quas propterea phrenitim prænuntiare, Galen. in *lib. de Urina cap. 6.* tradidit. Hæ vero extremam tum cruditatem, tum magnam concoquentis facultatis imbecillitatem denotant. Ex quo in morbis biliosis, omnium maxime, ut ait Galen. in *lib. de Crisibibus: cap. 12. & in 2. Prognost.* perniciosæ existunt. Pallidæ vero urinæ redduntur, cum parum bilis flavæ serosæ humiditati permiscetur, parumque distare videntur a concoctione, si modo non valde tenues existunt. Flavæ ac rufæ, five crocæ, si tenues una sint, teste Hippocr. morbum plane crudum ostendunt, vigereque magnum caloris incendium in visceribus. Crassæ vero concoctionem & aliquando criticam excretionem significant. De qua nos superioribus libris egimus. Rubras ac subrubras a sanguine fieri, Galen. in *2. Prognost. in lib. de Urinis*, ac non minus in *lib. 3. Epidem. comment. 1. text. 1.* docuit, nimirum ubi semicoctus sanguis per urinas expellitur. Indicant enim ut in *2. Prognost. & in 3. Epidem. comment. 27.* ait, sanguinem abundare incoctiorem ac serosio-rem, qui in venis jecinoris & profundi corporis continetur. Quo hepatis separatricis quoque facultatis imbecillitatem cognoscimus. Hinc Hippocr. in *Prognost.*^d dixit, has urinas longitudinem ostendere, quod longum temporis spatium ad sanguinem concoquendum requiratur. Ceterum quæ aliæ aliquando subrubræ, & tenues minguntur (etsi Auctor *Libri de Urinis* noluerit tenues rubras dari urinas) a paucio ichoroso sanguine infectæ, aliquando crassæ a multitudine sanguinis incocti, quales in synochis febribus sæpe observamus. His similes

^a Lib. 1. Epidem. Ægr. 4. pag. 976. ^b Ibid Ægr. 11. pag. 987.
^c Prognost. pag. 40. lin 43. ^d Pag. 40. lin. 35.

les sunt sanguine infectæ, quas cruentas & sanguineas appellant. Quæ propter debilitatem renum, laxatis venis, quæ in ipsos renes finiuntur, quam *anastomosis* vocant; aut laxatis meatibus, qui a primo ad secundum sinum sunt, minguntur: quales *Apamantiam* & *Fabrum* minxisse Hippocr. in 4. *Epid.* text. 78. tradidit. Aliquando exit sanguis ruptis scilicet venis, aut apertis, aut ulceratis renibus, vel vesica. De His Hippocr. 4. *Aphorism* 81. *Si quis sanguinem & pus mingat & squamulas, & urinae gravis odor fuerit, vesicæ ulcerationem significat: & de Illis, Aphorism.* 78. *Quicumque repente sanguinem mingunt, iis a renibus venulæ ruptionem significat.* Virides sequuntur, quæ aut ex porracea bile in ventriculo, ut Galen. tradidit, ob esculentorum cruditatem, genita, aut ab æruginoso humore in vasis, ob nimium caloris incendium, Galen. in 2. *Prognost. comment.* 39. auctore, atque flavæ bilis affationem genito, ortum trahunt. In sanis, & non febricitantibus, porraceæ bilis plerumque indicia existunt; veluti in acutis febribus & inflammationibus viscerum, hunc in urinis colorem viridem esse æruginosæ bilis indicium, Galen. in 2. *de Crisibus cap.* 11. docuit. Huncque præsertim colorem in urinis fieri statuit, cum bilis flavainatram, incendio caloris, mutatur. His colore proximæ sunt oleosæ urinæ, quæ tamen pingues non sunt, sed quæ, ait Galen. in lib. 3. *Epidem. sec. 3. comm.* 72. & in 1. lib. *de Crisibus cap.* 12. colore & crassitie oleo sunt similes, quas Galen. in ægrotis sine detrimento ex morbi concoctione aliquando se vidisse, prodit. Pingues vero, scilicet præ pinguedine oleo similes, aut quod olei modo supernatent, oleosæ vocatæ, ex alia causa fiunt, quippe perpetuo a colliquato adipe aut totius, aut renum. De quibus Hippocr. in 7. lib. *Aphorism.* 6. *Quibus insidens pingue, ac simul totum, iis renum vitium acutum significatur.* Ubi vero colliquatio ex calore febrili in toto corpore fit, ut Galen. in *comment.* notavit, vel ex eo dignoscitur, quod cum urina unâ adipēs paulatim exeunt, minimeque universim. Ex quibus colligimus, oleosas urinas duplicis esse differentiae, quippe

Urinæ
cruentæ
vel &
sanguineæ.

Virides.

Oleosæ.

Pingues.

pe illas, quæ colore tantum & crassamento oleo per similes apparent, atque has, quæ pingues existunt, quibus in *Aphor.* Hippocr. *inesse pinguedinem* dixit: de quibus in 2. *Prognost. text.* 35. *Si pingue desuper natans araneorum speciem referat, damnandum est.* Galen. vero in *libr. 4. de sanitate tuenda, cap. 25.* dixit, hoc pingue in urinis esse simile ei, quod in summo refrigerati jusculi concrevit. Hanc urinam ex *lib. de Urinis* triplicem esse constat, quippe *Elæochroam* Græcis vocatam, quæ olei colorem habet, principium colliquationis indicantem: *Elæophanem*, exquisitiorem mitionem olei cum urina habentem, colliquationisque augmentum præmonstrantem: atque *Elæodem*, unde quaque oleo similem, vigorem notantem colliquationis. Galen. vero in 3. *Epid.* oleosam duplicem tantum facit, quippe colore & crassitie oleo similem, pinguedinis expertem; atque alteram pinguem, hancque duplicem esse, scilicet unam, quæ habet pinguedinem supernatantem, oculis boum similem, quam Græci *Elæophanem* appellant, & alteram, in qua supernatat pinguedo, telæ araneorum modo, *Elæodem* Græcis vocatam. Has omnes fieri colliquatione pinguedinis, ab igneo calore, dictum est. Lividæ fiunt præ immodica frigiditate, teste Galen. in 1. *de Crisib.* cap. 12. quæ propterea in acutis morbis perniciosæ existunt, quod naturæ extinctione fiant. Fiunt tamen aliquando ex materia crassa, livida, quas aliquando bonas esse, quippe critice apparentes, Hippocr. non negavit. Nigras quoque urinas mingi aut propter immodicam frigiditatem constat, (sed hæ obscuræ magis quam nigræ apparent) aut propter exurentem calorem. Nigras fieri ob serum atræ bilis urinæ mistum, urinam nigro colore tingens, Galen. in 1. *Prorrhet.* docuit: & in 3. *Epidem. comm.* 4. dixit, has a sanguine conspici melancholico, serum perinde, ac fuligine, nigro colore inficiente. Ex quo *Lib. 1. de Crisib. cap. 11.* ait: nigram urinam nobis atræ bilis, redundantis in corpore, aut usti sanguinis esse indicio. Ceterum hæ duplicis sunt differentiæ ex substantia ipsarum aut tenui, aut cras-

Pingu-
ium tri-
plex dif-
ferentia.

Lividæ.

Nigræ.

crassa, quippe nigrae aut tenues, aut crassae, minguntur. Has <sup>Urinarum nigra-
rum ni-
grarum
duplex
differen-
tia-</sup> crassas perpetuo ab humore crasso melancholico, aut atra bile, aut uiso sanguine copiosius excreto, colorari dicimus. Hinc in quartanis febribus, in melancholicis, atque in spleneticis, crassas urinas nigras mingi, Galen. in 2. *Progn. com.* 27. testatum reliquit. Tenues vero fieri aut propter vehementem frigiditatem, qua ratione sanguis quoque nigrescit, aut ob exsuperantem calorem, quippe sanguinem urentem, Galen. in 2. *Prog.* & in 1. *de Crisib.* statuit. Has vero cognoscimus, quod, priusquam nigrae appareant, flavae, aut rufae, aut crocae spectentur; & illas, quod lividae prius spectentur, mox nigrescant. Post nigras, claras atque turbidas spectemus, nimirum a quibus caussis fiunt: & primo de claris permanentibus urinis superius dictum est, cum de coloribus, in tenui substantia urinarum spectatis, sermo proxime fuerit habitus: nunc de iis, quae clarae minguntur, & mox turbantur, agemus. Has enim crudas esse atque propter flatum crassi redundantiam turbari, neminem latet, ac proinde naturam aggredi concoctionem indicare, nullis Medicis, praxim exercentibus, est ignotum. De hac Galen. in libr. 4. *de Sanit. tuenda cap. 4.* ait: *Si cum emingitur pura sit, protinus vero turbatur, jam crudi succi concoctionem aggredi naturam, docet. At si interposito tempore turbetur, non protinus, sed post agressionem insinuat.* Turbidarum <sup>Turbidarum
triplex
est diffe-
rentia.</sup> vero urinarum, quas triplicis esse differentiae, Gal. in 3. *Epid.* in 4. *Aphor.* & in 4. *de sanit. tuen.* & in 1, *de Crisibus* statuit, quippe quae clarae minguntur & post turbantur, de quibus agimus; & quae turbidae mictae resident, & clarescunt; atque demum quae mictae turbidae, perpetuo tales permanent. Has <sup>Urinae
subjuga-
les quae-
nata &
unde.</sup> *subjugales* vulgus Medicorum appellat, quod jumentorum urinis similes spectentur, quippe crassitie, colore, atque turbata substantia. Hae sunt a crudis crassisque humoribus, a calore agitatis, atque inde multis flatibus elevatis, & sero permissis, quibus substantia confunditur & turbatur. Hinc Hippocrat. dixit: *urinas perturbatas dolorem capitis praemonstrare*, quod ni-

Urinæ
pertur-
batae
quid no-
tant.

Turbidæ
claref-
centes
quid &
unde.

nimirum per ipsas nobis significetur multos vapores ad caput allevari ac subvehi. Galen. in 6. *Epidemiorum*, comment. 5. in text. 15. ait: *has urinas eorum esse, in quibus humor, qui crudus vocatur, plurimus abundat, & a calore fusus est.* Hinc enim ipsum, in spiritum versum, flatuofas exhalationes ad caput submittere contingit. A crudis itaque & crassis humoribus, calore agitis, fiunt urinæ turbidæ. Sed quæ turbidæ clarescunt, a calore quidem naturali concoquente; & quæ perpetuo manent turbidæ, plerumque a febrili, totam massam sanguinis agitante, ac confundente. Cujusmodi sunt, quæ in principio malignarum febrium apparent, quo tempore nihil concoxit natura. Avicenna vero, ac alii Arabes Medici dixerunt, urinas turbidas, non residentes, nobis præmonstrare humorum ebullitionem, propter vehementiam caloris extranei, & debilitatem innati caloris digerentis: & Gal in 1. lib. de *Crisib. cap. 11.* dixit, urinas turbidas manentes, minimeque clarescentes, nobis præmonstrare, naturam cœpisse agitationem in sanguine, vigereque ad concoctionem; illas vero, quæ, cum claræ fuerint mictæ, mox turbantur, significare nondum cœptam esse humorum agitationem ad concoctionem, sed postea fore sperandam. Ex quo ipse his urinis bonitate prætulit eas, quæ perpetuo turbidæ manent; quas cœptam concoctionem denotare clarius in libro quarto, de *sanitat. tuenda* hisce verbis expressit, dicens: *Quod si turbida sit, qualis veterum visitur, crudis vocatis humoribus refertas venas indicat, non tamen cessare naturam, sed eos valenter concoquere.* Et de illa, quæ turbida postea, hæc addidit: *Si cum emingitur pura sit, protinus vero turbetur, jam crudi succi concoctionem aggredi naturam, docet, & si interposito tempore turbetur, non protinus, sed post aggressuram insinuat.* Amplius contrarium videtur etiam hic affirmare de urinis manentibus turbidis, cum dixerit: *Si vero vel omnino nulla separatio, vel id quod subsidit, malum sit, imbecillitas naturæ significatur, egetque ope aliqua ad succos percoquendos.* Quid igitur dicemus? Urinas turbidas, manentes turbidas, aliquando fieri a calore extraneo totam massam sanguinis agitante, & aliquando a calore innato, quippe a natura ipsa concoquente. Hasque uri-

Turbidæ
manen-
tes unde.

uri-

urinas ab illis distingui, quoniam non in principio, sed in augmento incipiant, quo tempore natura manifeste aggreditur concoctionem, & postea aliquid residit in ipsis, aut minus turbidæ evadunt, vires conitant, morbusque exitialibus signis caret. Quod nobis forte expressit. Galen. in 4. de Sanit. tuend. cap. 4. cum dixerit. *Verum omnium, quæ turbantur, urinarum generalis nota esto ipsius crassi a liquidiore separatio, aut propere aut tarde facta, aut omnino nulla.* Ergo si protinus fiat, & quod subsidit sit album, leve, æquale, superiorem longe naturam succis, quos concoquit, ostendit. Sin, quod subsidit, malum sit, imbecillitas naturæ significatur. Cum vero ex principio statim apparuerint, quo tempore nondum natura aggreditur concoctionem, propter ebullitionem & agitationem caloris febrilis, & extranei, turbari significant, quæ ob id multitudinem crudorum crassorumque humorum, a vehementi calore fusorum, indicant, quæ cum morbo vehementi & viribus prælanguidis exitium merito significant. Hinc Galen. in lib. 4. Aphorism. merito dixit. *Quæ vero non resident, si vires affuerint, longum fore morbum ostendunt, si imbecillitas adsit, ægri mortem prænuntiant.* Quare quæ principio apparent turbidæ, manentque turbidæ, non a naturali, sed ab extraneo calore fiunt, quod virium debilitas confirmabit, atque signum aliquod perniciose, & quod nunquam in ipsis aliquid resideat, quod sit laudabile: atque hæc de causis turbidarum urinarum. Nunc mordacium, quæ cum dolore & Urinæ mordaces unde. mordicatione exeunt, causas attingamus, quæ fiunt ab humoribus summe calidis ac acerbis redditis, qui una per urinam excernuntur; unde Hippocrates in primo Epidemior. ^a text. 10. dixit: *feri stranguriosos abscessus.* Et Galenus in 2. Epid. text. 41. dixit: *Ubi per renes excrementa purgantur totius corporis, urinae illos stillicidium corripere, cum ob alia, tum præcipue propter confluentium urinarum acredinem.* Acredo vero a multo calore fit. Foetidas vero urinas reddi propter humorum Foetide unde. summam putredinem aut in vasis, aut in renibus, vel vesica, omnibus liquido constat.

De

Æquales
& in æ-
quales.

Conten-
torum
diversi-
tas in u-
rinis un-
de.

De æqualibus vero, & inæqualibus urinis Gal. in lib. 7. Aphor. 33. ita habet. *Si vero compagis urinae, quam Systasim dicunt Græci, inæqualitatem ita dici concesserimus, recte dixit vehementem significari perturbationem. Nam dominante, & vincente natura omnia æqualiter unita sunt: diversis vero causis tumultuantibus ac renitentibus ei, illud quod superatur, atque concoquitur, aliam habet formam, renitens vero, ac tumultuans aliam, & quando plura hujusmodi fuerint, variam magis ostendunt urinarum inæqualitatem, & ejus causæ perturbationem. Atque hæ sunt causæ variarum urinarum. Quibus præmissis ad variorum contentorum causas dignoscendas descendimus. In qua re primo intelligendum duximus, cur in fundo vasis resideant, quæ hypostasies, subsidentias, atque sedimenta appellant; cur in medio, quæ suspensa, sublimia, & sublimamenta; & cur in suprema vasis parte, quæ nubes, & nubeculas, & eneoræmata dicunt, Hippocr. quandoque sublimamentum nubeculam vocat? Hæc vero contentorum diversitas in urinis pendet ex varia flatuum generatione, & mitione: siquidem ubi in urinis flatuum copia adfuerit, excrementum ad supremum vasis locum deferitur; ubi minus ad medium; atque ubi nulli adsint; in fundo. Quo fit, hypostasem probam coctionem indicare, in qua flatus discussi nullam pariunt turbationem; etsi locus non necessario hoc demonstret, quando in fundo non omne residens contentum coctionem denotet, sed illud tantum, quod est candidum, leve, & æquale per omne tempus, uti docet Hipp. in 2. Prognost. ^a. Neque etiam nubeculæ & suspensa semper cruditatem præmonstrant, de quibus Hippocr. in 2. Prognost. ^a text. 29. dixit: *Nubecula, quæ invehitur in urina, si candida est, est bona*: & Galen. in. 1. de Crisib. cap. 11. scripsit, in iis, qui usi sunt inedia, ac labore immodico, morbum sæpius solvi, priusquam aliquid subsideat, & plerumque sufficere nebulam albam, aut suspensionem albam, levem, atque æqualem. Verum perpetuo contentum in fundo vasis album, leve, ac per omne tempus æquale, coctionem denotabit; minorem suspen-*

sum;

(CAP. XIII.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 505
 sum; & nubes, quippe in suprema vasis parte contenta, morbi
 adhuc minorem coctionem declarat. In qua parte excremen-
 tum, seu contentum elatum, circuli modo, juxta urinæ super-
 ficiem, solet esse delirii certum indicium, quod *Auctor Pro-
 rheticorum* animadvertit, atque ego sæpius experientia verum
 esse didici. Multa subsidientia, quamvis locum infimum matellæ
 occuparit, copiam crudi humoris vacuari, Galen. *in libr. de
 Crisibus cap. 11.* exemplo puerorum eorum, qui in crapu-
 lis & in otio vitam ducunt, demonstravit, quorum corpora,
 quod scateant humoribus crudis, ideo cum urinis plurimum e-
 jusdem crudi humoris excernunt: & *in 2. Prognost.* dixit, se-
 dimentum in urinis apparere copiosum, ubi morbus ex cru-
 dis humoribus foveatur, atque paucissimum aut nullum con-
 spici in morbis biliosis, atque in iis, qui inedia usi sunt, &
 multo labore. Tenuia vero tenuiorum humorum sunt indi-
 cia. Sed quæ pura sunt, neque facile vase commoto assur-
 gunt, magnam naturæ in secunda concoctione imbecillitatem
 indicant. Crassa itidem crassorum humorum nobis sunt indi-
 cia, quod Galen. explicavit, cum *in quarto*, tum *in septimo
 Aphorism.* & *in libro de plenitudine*, ait, *in iis, qui sunt voraces,
 urinas habere sedimen crassum.* Quo affirmabimus cras-
 sum sedimen, crassos humores, ac ideo maxime difficiles no-
 bis affectus indicare. Unitum seu conjunctum, æquale, pyra-
 midali figura, maxime commendatur, quod optimam notet
 coctionem. Contra divulsum atque inæquale significare, Ga-
 len. *in 1. de Crisibus cap. 11.* tradidit. Divulsum enim, &
 inæquale, crassorum flatuum copiam in venis adesse, qui na-
 tura discuti & resolvi nequeant, affirmat *Auctor libri de Urinis.
 cap. 19.* Quo modo ad contentorum quoque colores, album
 ceteris coloribus præfertur, ut dictum est, si continuum seu
 læve & æquale; atque hoc excernitur, ubi perfecta facta fue-
 rit concoctio. Inæquale vero, divulsum, distinguitur ab hypo-
 stasi; hoc etenim non unitum seu conjunctum, sed in exiles,
 & minutas veluti arenulas per urinæ substantiam dispergitur.
 Hocque aut a pituita copiosiore fit, aut a pure, aut a colli-

§§§

qua-

quatione solidarum partium. Cujusmodi est, quod farinæ crassiori est simile. *Crimnodes* has hypostases Græci appellant. Rubrum & subrubrum cruditatem, & coctionis defectum significat. Quo Hippocr. in 2. *Prognost.* * text. 27. merito dixit: *Si urina fuerit subrubra, & sedimentum subrubrum, & læve, diuturnior hic morbus, quam primus, sed admodum salutaris:* & Auctor libri de *Urinis* cap. 12. ait, contentum rubrum fieri a sanguine ichoroide, coctionisque defectum significare. Flava, viridia, mala sunt, quod morbum a flava, æruginosaque, seu porracea bile foveri, denotent. Pessima livida, & nigra. Quod prius lividum fuit, moxque nigrescat, a caloris refrigeratione procedit; & quod prius aut flavum aut rubrum, aut viride fuerit, & mox nigrum, a calore igneo, humores adurente. Merito itaque Hipp. nigram nubeculam vitiosam vocat. Quæ ex iis, quæ a colliquatione fiunt, quæque ob id variis figuris spectantur, *Oroboides* hypostases, quod orobis similia sint, ac etiam *Sandarachoides* Græcis vocatæ, fiunt consumto jam adipe, ubi præsertim caro consumi cœperit: præmonstrant enim, aut totius corporis, aut renum colliquationem. *Petalodes* vero, id est squamosæ, laminosæ, fiunt, teste Galeno, ubi, post adipis carnisque colliquationem, partes superficiariæ igneo calore abraduntur; & *Pityrodes* vocatæ, id est furfuraceæ, quæ sunt squamosis angustiores, strictiores, sed tamen crassiores, ubi solidarum partium vasa igneo calore dilacerantur, ac contabescunt; & *Crimnodes*, id est, farinæ crassiori similes, a majori adhuc solidorum membrorum contabescencia. De his Hippocr. in 2. *Prognost.* * text. 28. *Si in urina sedimentum speciem referat farinæ crassioris, malum est. Deterius vero, si squamularum instar consistit, si vero tenue & candidum admodum est, vitiosum est. Furfuraceum vero deterius est.* Galen. in comment. dixit fieri hæcce urinas calore igneo, sanguine afflato, aut consumptis inæqualiter carnibus: atque hæc de urinarum causis.

* Pag. 40. lin. 35. b Ibid. lin. 43. c Ibid. lin. 38.

C A P. XIV.

De bonis urinis, salutem prænuntiantibus.

URINÆ, & alia excrementa duobus modis salutem & mortem in ægrotis solent indicare; uno modo ut signa coctionis, & malignitatis; atque altero, ut causiæ, quippe probam aut malam excretionem prodentes. De urinis, quæ ex proba concoctione cum morbi tum causarum salutem præmonstrant, Galen. in 1. lib. de Crisibus cap. 12. & in 3. Epidem. ita scribit: *Quippe optimam esse, quæ in substantia est mediocris, quantitati assumptæ potionis respondens, colore subrufa, subflava, cum sedimento seu hypostasi alba, lævi & æquali.* De qua Hipp. in secundo libro Prognost. * text. 26. ita habet: *Optima est, quæ candidum sedimentum habuerit, læveque & æquale per omne tempus, dum morbus judicetur. Securitatem enim ac morbum fore brevem significat. Si vero intermittit, atque interdum puram emit tit urinam, interdum subsidet candidum ac læve, morbus diuturnior ac minus securus.* Galen. addit: *Necessario vero colore erit modice croceo, & conditione media inter tenuem, & aquosam, ac corpulentam, qualis jumentorum habet.* Idem in primo lib. de Crisibus, cap. 12. ait: *optimam esse magis subrufam, quam subflavam: & in 1. Epidem. & in lib. 10. simpl. modice flavam facit: & in lib. 2. de sanit. tuenda, ait: rufam biliosamque urinam coctionis perfectæ in morbis esse indicium.* In multis concoctæ urinæ sunt discoloratiores, in aliis coloratiores. Quo constat non unicum in optimis urinis colorem perpetuo observari. At divinus Hippocr. non colorem in urinis, neque substantiam præcipue attendendam ad prognosin duxit, sed contentum; cum hoc loco optimam urinam describens, ne verbum quidem de colore & substantia, sed tantum de contento: cum dixerit *optimam esse, quæ candidum sedimentum, læve ac æquale habuerit, coloremque & substantiam omisit; cum in omnibus*

Sff 2 non

Urinæ
in multis
mire va-
riant.

non unicus color, neque unica substantiæ qualitas observetur, atque etiam cum urina habens optimum sedimentum, necessario & colorem optimum & substantiam mediocrem habeat. In temperatis corporibus tales colores solent observari, qui cum in multis ob varias corporum dispositiones evarient, proinde methodo, nobis optima quæ sit in omnibus indagandis, utemur, & primo ex Aristotele, qui in primo lib. problem. 52. ita habet: *Urina hæc optima & per omnia mediocris, urineque sanorum simillima, novitio medico inspicienda est, ut scilicet cum aliquam ab hac ipsa declinasse viderit, statim ab optima & exquisita sanitate hominem hunc cecidisse statuatur.* Merito hoc modo bonam & malam urinam ex Aristotele cognoscendam constat. Cum unum ex maximis artis prognosticæ principis sit, similia & dissimilia contemplari. Quare nos quoque, hoc ipso adducti, dicimus in ægrotis optimam illam esse judicandam urinam, quæ recte valentium maxime similis appareat: quam notam expressit itidem Galen. in primo de Crisib. cap. 12. Ceterum ut exacte optima urina dignosci queat, primo corporum temperies, viscerumque, præcipuè erit attendenda, ætas, sexus, victus, atque vitæ studium: namque corpora calidiora coloratiores urinas habent, & frigida discoloratiores; & ex ætate, juvenes urinas habent pueris tenuiores & coloratiores, pueri crassiores, & senes tenuiores, & discoloreres. Mulieres itidem viris crassiores discoloratioresque cum multis contentis: & qui crapulis indulgent, mingunt urinas cum multo sedimento crudo; & ii, qui inedia usi sunt, cum paucis sedimentis habent itidem urinas coloratiores; eadem ex vigiliis, & laboribus. Contra multa sedimenta habent, & discoloratiores, qui in otio vitam ducunt. Unde dicimus optimam urinam esse, in pueris, quæ substantia crassiori spectatur, discolorationi cum multo sedimento albo, levi, & per omne tempus æquali. In juvenibus & viris erit coloratior, quippe subflava vel subrufa, & tenuior, cum paucioribus contentis; & eo coloratior & tenuior, si corpora hæc fuerint temperamenti calidioris; discoloratior, si fuerint frigidioris temperamenti, & in mulieribus erit aliquando crassior, & discoloratior; & in iis, qui

qui inedia usi sunt, laboribus, vigiliis, coloratiores, tenuiores, cum contentis paucioribus; & in iis, qui crapulis & otio usi sunt, discoloratiores, crassiores, cum copiosiori sedimento. In temperatis vero corporibus optima urina erit, colore, ut ait Galen. modice croceo, substantia mediocri, quantitate potui respondens, habens sedimentum album, læve, æquale per omne tempus, quæque denique urinis recte valentium hominum simillima sit. In omnibus optima perpetuo ejus hypostasis seu sedimentum album, æquale; minus optima, quæ habet suspensum seu sublimamentum; & adhuc minus, quæ nebulam. Verum, ut docuit Galen. in 3. *Epidem.* aliquando bonum suspensum, & aliquando bona nebula sat erit ad salutem prædicendam, de quo Hippocr. in 4. *Aphor.* 71. ita expressit: *Quibus septima judicatur, in iis nebulam habet urina quarta die rubram, & alia ex ratione.* Adeo ut, ait Galenus, non solum rubra aliqua nubes apparens antea non visa judicationem significet, sed & alba multo plus ipsa, adhuc autem magis & sublimamentum album, æquale atque consistens: si vero velociter admodum morbus movetur, & coloris & substantiæ mutatio sunt sufficientia signa futuræ dijudicationis. Hippocr. in 2. *Prognost.* text. 29. dixit: *Nubecula, quæ irvehitur in urina, si candida est, bona;* & Galen. text. 36. ait: *Considerandum in nubecula est, utrum sursum fuerit an deorsum, & item color, quem obtinet, si enim deorsum feratur cum colore qui dictus est, bona commendataque est.* Ex substantia, tenues urinae cum bono colore bonæ existunt; de his Galenus in primo *Epidemiorum.* Planum ergo est, tenues sed boni coloris urinas ob coloris bonitatem promittere salutem, quatenus vero erant tenues, hætenus tempus requirebant concoctioni. Hæ quidem urinae salutem prænuntiant, sed longiori tempore futuram, quod in *Cleonaëtide*^b, *Clazomenio*, atque *Charione*^a, fuit ab Hippocrate observatum. Tenues etiam discoloratiores, ubi signa adfuerint salutis, abscessum præ-

Urinae
hypostasis
quæ
nam per-
petuo
optime.

Sss 3

mon-

^a Pag. 40. lin. 41. ^b Lib. 1. *Epidem.* ægr. 6. pag. 982. ^c Ibid. ægr. 10. pag. 985. ^d Lib. 3. *Epidem.* ægr. 5. pag. 1072.

Urinarum
color
quoniam
boni.

monstrare, Hippocr. in 2. Prognost. ^a docuit, quod Galen. in 3. Epidem. comment. 1. text. 4. confirmavit, dicens: Si urinas tenues, & æquabiles diu reddat, & reliqua salubria sint signa, his abscessus in locis protenditur septo transverso subiectis. Quod Pythioni ^b, qui propter telluris ædem habitabat, contigisse animadvertit, de quo Hippocr. Urinæ a primo ad octavum usque diem tenues, decolores, quæ suspensionem habebant nubilosam. Decimo sudavit, sputa subcocta, judicatus est, urinæ circa judicium subtenues. Quadragesimo ab iudicio die suppuratio circa sedem, & stranguriosus factus est abscessus. Ex coloribus urinarum, ut dictum est, commendatur subflavus, subrufus, subcroceus, modice paleus, subluteus. Subrubram quoque urinam cum sedimento subrubro, Hippocr. dixit esse salutarem, etsi diuturniorem morbum significet. Niger itidem color non perpetuo malus, in lienosis, ut in Herophonte ^c, & in iis, qui abundant sanguine melancholico, & in suppressis mensibus, qui sint melancholici, quod Galen. in Epidem. Urinæ vero color licet esset niger, nihil attulit periculosi, quod retenti menses essent magis melancholici. Copiosæ itidem nigrae urinæ, quæ in aquosas non mutantur, critice excretæ, sunt utiles: unde Galen. in 3. Epidem. 3. in text. 74. scripsit, se novisse quandam mulierem, quæ his urinis magna copia evacuatis plurimum fuit juvata: præterea urinæ nigrae cum larga, aut narium sanguinis eruptione, quod in Metone ^d, aut mensium copia, quod in muliere morosa ^e fuit observatum, non sunt timendæ. Bonæ itidem sunt ex turbatis urinis cito residentes, album, læve, & æquale, de quibus Galen. in 4. de sanitat. tuenda scripsit. Si vero humoris separatio crassi a liquido in ea cernitur, sitque quod subsidet album læve & æquale, jamjam superaturam eos omnes naturam indicat. Claræ quoque, quæ protinus turbantur, utiles existunt, quod significant naturam humorum coctionem aggredi. Ex mutatione etiam urinarum

^a Pag. 40. lin. 48. ^b Lib. 3. Epidem. agr. 1. pag. 1059. ^c Prognost. pag. 40. lin. 35. ^d Lib. 1. Epidem. agr. 3. pag. 974. ^e Ibid. agr. 7. pag. 983. ^f Lib. 3. Epidem. agr. 11. pag. 1108.

eæ bonæ judicabuntur, quæ ad probiorem vel colorem, vel substantiam, vel sedimentum accesserint. Bonæ itaque ple-
 rumque censentur crassiores, quæ post principium mingun-
 tur. Excrementa enim, accedente concoctione, crassiora
 quidem evadunt, si prius tamen fuerint tenuia; veluti e
 crassis fieri tenues optimum esse, Hippocr. in 4. Aphorism. 69.
 ita docuit: *Quibus urinae, crassæ, grumosæ, paucae, non sine fe-*
bre, multitudo veniens ex his tenuis, juvat. Maxime vero tales
redduntur, in quibus statim ab initio, vel non ita multo post, se-
dimentum apparuerit: & Galen. in comment. *Hæ autem si mul-*
tæ & tenues fiant, juvant, quoniam materiam subtiliatam signifi-
cant. Ex turbidis clarescentes optimæ existunt, ex discolo-
 ratis coloratiores, & ex nimis coloratis minus coloratæ, & ex
 carentibus suspensis, quæ nubeculam, aut suspensum, aut
 demum sedimentum habere incipiunt, & quæ alba & æqualia
 fieri inceperint. Atque tot modis urinae, ut signa coctionis
 nobis salutem in morbis indicare possunt. Eodem itidem mo-
 do, idem nobis significabunt, ut caussæ, bonam evacuatio-
 nem prodentes.

Proinde multæ urinae, in die decretorio apparentes, crisin sa-
 lutarem indicant, eoque certius id præfagiunt, si suapte natura
 meliores existunt, quales in *Nicodemo* * fuere observatæ, de
 quo Hippocr. *Vigesimo quarto multam urinam, & albam reddi-*
dit, in qua multa subsidebant, & cum sudore fuit judicatus: &
de Pericle: *Tertio febris emollita fuit, urinae multæ concoctæ, in*
quibus multa subsidebant. Charionem multis urinis biliosis fuisse
servatum, Hippocr. * quoque tradidit. Hac eadem ratio-
 ne & de multis crassis in 4. lib. Aphorism. 74. ait: *Quibus spe-*
ratur abscessus futurus ad articulos, liberat eos ab abscessu urina
multa, crassa, & alba facta: & in 6. Epidem. ^d comment. 4. text.
 2. *Urina crassa, alba, qualis Archigenis, in laboriosis quartanis inter-*
dum exit, & liberat ab abscessu. Verum ea, quæ est similis
 farinae crassiori, aut longitudinem morbi, aut mortem, ut do-

Urinae
 crassio-
 res quat-
 nam bo-
 nae.

Urinae
 quænam
 bonæ.

Crisin
 saluta-
 rem præ-
 sagien-
 tes.

Farinae
 crassiori
 cet
 similes
 quid

* Lib. 3. Epidem. ægr. 10. pag. 1108. b Ibid. ægr. 6. pag. 1102. c I-
 bid ægr. 5. pag. 1072. d Pag. 1179. præfa-
 giunt.

cet Galen. in 7. *Aphorism.* 71. præfagit. Acres vero cum dolore, copiosæ, sæpius in acutis morbis judicant; de his Hipp. in 1. *Epidem. comment.* 2. ^a text 42. ita habet: *Unum vero bonum, maximumque inter signa, quæ fiebant, quodque multos a maximis periculis vindicavit, hoc fuit, quibus ad stranguriam diverterent, & in hoc abscessus fierent: & ^b Stranguria autem his diuturna & laboriosa erat. Erant his urinae copiosæ, crassæ, variæ, rubentes, purulentæ cum dolore: & postea ^c text. 24. Atque hi superstites omnes fuerunt, nec ullum horum periisse cognovi. Quomodo Pythionem servatum Hippocr. vidit, de quo in 3. *Epidem.* ^a comment. 1. text. 4. scripsit. Quadragesimo ab judicio die suppuratio circa sedem, & stranguriosus factus est abscessus; hinc est probabiliter multitudo urinarum sanatus.*

Oleosæ
quænam
bonæ.

Sunt demum quædam ex oleosis urinis, non pinguibus, sed tantum colore atque crassamento oleo similes, quæ bonæ esse solent. Hæque non nisi perfecta morbi concoctione apparent, & has Galen. sicuti scripsit in 3. *Epid.* sæpius ex morbi concoctione, sine ægri detrimento, vidit. Atque hæc de bonis urinis, salutem significantibus.

CAP. XV.

De malis urinis mortem prænuntiantibus.

Urinæ
quænam
exitiosæ.

Ex urinis tenues, albæ, aquosæ, diu perseverantes, in morbo non salutari, exitiosæ, quod summam cruditatem significant, existunt in febribus acutis, teste Galeno; significant enim totum flavæ bilis impetum sursum in caput ferri, quo delirium & phrenitim præfagiunt. De his Hippocr. in quarto lib. *Aphor.* 72. scripsit: *Quibus urinae, albæ, perspicuæ, malæ, præsertim in phreniticis, apparent.* Galen. in comm. dixit, nullum vidisse phreniticum, in quo talis urina apparuisset, servatum. Melius siquidem est, ut, sicuti totus morbus est biliosus, sic & urinae appareant biliosæ; illas in *Philista* phrenitico

^a Pag. 947 sub finem. ^b Paulo post, pag. 948. sub. A. ^c Ibidem
^d Pag. 1059. Ægr. 1.

co vidit Hipp. ^a. In omnibus itaque febribus acutis, malum erit, urinas tenues & aquosas spectari: aut enim mortem prænuntiabunt, aut morbi longitudinem atque recidivas; longo enim tempore natura opus habet ad illam summam cruditatem tollendam, quod, ubi febris non admodum sit vehemens & acuta, & vires validæ sint, aliquando salus, longo tamen tempore, succedit; in vehementi vero morbo, cum viribus prælanguidis, prorsus exitiales existunt. Et hoc est, quod Galen. in 4. *Aphorism.* 72. de his locutus, dixit: *cum anticipaverint vires dissolvi, esse perniciosas.* Addamus eas fidelius perniciem denotare, quæ & diu perseveraverint, & post principium incœperint; quales fuere, quæ in muliere apud frigidam aquam decumbente ^b apparuerunt; nam undecimo die habuit urinas tenues, aquosas, quæ eadem ad diem quadragesimum perseverarunt. Diximus ex Hippocrate ^c alibi, hæc urinas perseverantes, ubi salutaria adfuerint signa, per abscessum morbum solutum iri præmonstrare. Quod Pythioni, qui prope telluris ædem habitabat, evenisse in tertio *Epidem. comment.* 1. ^d text. 4. Galenum demonstrasse in altero capite meminimus. Contra vero, ubi salutaria signa non illuxerint, perpetuo eæ exitiales existunt. Hinc Hipp. in 2. *prognost.* ^e text. 32. & 33. aquosam exitialiorem vocavit, & in pueris esse deterrimam, voluit. Crassæ vero itidem urinæ, ex Hippocrate ^f, malæ existunt, si præsertim in principio appareant, quo tempore tenuiores, uti Galen. in 4. *Aphorism.* 70. voluit, esse soleant. Quæ vero ipsarum nihil, aut quod malum est, resident, pessimæ existunt; de his Gal. in quarto libro *Aphorismorum.* Quæ vero non resident, si vires affuerint, longum fore morbum ostendunt, si imbecillitas adsit, ægri mortem prænuntiant; & Hippocr. in primo *Epidem. comment.* 1. ^g text. 26. Aut crassitiem habentes & parvam subsidentiam, nec probe subsidentes, sed crudo quodam, intempestivo sedimento. De quibus etiam

Tenues & aquosæ.

Urinæ crassæ quæ nam malæ.

^a Lib. 3. *Epidem. Ægrot.* 4. pag. 1070. ^b Ibid. *Ægrot.* 2. pag. 1096. ^c *Prognost.* pag. 40. lin. 48. ^d Pag. 1059. *Ægrot.* 1. ^e Pag. 40. lin. 47. ^f Ibid. lib. 46. ^g Pag. 940. sub lit. G

am Galen. in 3. *Epidem. comment. 1. text. 5.* dixit: *At enim cum crassas etiam fuisse indicet, nec subsedisse urinas, plane sunt illæ ex conturbatis, & turbidis, ut solet hic appellare, quæ semper turbationem crudam multo præditam spiritu flatuoso, ut multum.* Non residentes vero cum ex turbidis sint, crassæ quoque, non residentes, ex turbidis erunt, quæ, ut ait Galen. præter flatuosam & crudam turbationem toti inesse sanguini, etiam crassos humores morbum fovere significant. Turbidæ vero urinæ duplicis differentiæ existunt, quædam tenues, quædam crassæ. Sed modo videamus, quid turbidæ præfagiunt in acutis morbis. Galenum tria turbidarum genera fecisse, superius diximus, quippe primum earum esse, quæ tenues, & claræ mictæ postea turbantur; secundum earum, quæ turbidæ minguntur, & turbidæ permanent; atque tertium turbidarum residentium, & clarescentium. Has in primo de Crisibus Galen. vult esse minus pravas, quod aliquid inæqualis turbulentia superesse demonstrant, atque morbum haud multo post coquendum. His esse praviores, quæ claræ mictæ postea turbantur, quod hæc in urinis postea facta turbatio denotet, naturam debere incipere concoquere morbum, nondumque cœpisse concoctionem, propterea longiori tempore ac virtute fortè ægrotos indigere ad concoctionem perficiendam. Inter has medias statuit perpetuo turbidas manentes, nihilque clarescentes, & residentes. Etenim cap. 4. ait, nobis indicare has turbidas urinas, vigere adhuc agitationem in sanguine ad concoctionem, quod in quarto de Sanitat. tuenda hisce verbis expressit. *Quod si turbida sit, qualis veterum visitur, crudis vocatis humoribus venas refertas indicat, & non tamen cessare naturam docet, sed eos valenter concoquere.* Ex quibus colligitur, urinas turbidas non clarescentes, & residentes, meliores esse iis, quæ claræ mictæ postea turbantur. Quod tamen Hippocr. non videtur sentire, cum nunquam meminerit has peioris esse judicii, sed ex turbatis perpetuo non residentes, nihilque clarescentes, ceteris magis damnavit, atque esse perniciosas statuit. De his in uxore Philini*, quæ obiit,

Turbidæ
quid præ-
fagiunt in
acutis
morbis &
harum dif-
ferentiæ.

Non cla-
rescentes
& residen-
tes quibus-
nam me-
liores.

* Lib. 1. *Epidem. Egrot. 4.* pag. 976.

obiit, ita habet: *Urinam vero reddebat una cum convulsionibus affatim multam, raro admonentibus, crassam, qualis est, quæ in matellis subsidit, cum agitata fuerit, reposita multo tempore non subsidebat, color & crassitudo assimilis jumentorum urinis, hæc illius erat urina, quam ego vidi. Et de uxore Dromeada^a moribunda dicit: quæ riguerat, alvus commode reddidit, urinae crassæ, albæ, turbidæ, cujusmodi sunt, quæ in matulis subsederunt, cum agitatae fuerint, repositæ multo tempore non subsidebant. Eædem turbidæ non residentes fuere observatæ in eo, qui calefcens cœnavit, & potavit largius^b, & in Hermocrate^c, itidem morbo lethali vexatis. Atqui Galen. quoque in quarto Aphorif. 70. id affirmasse est visus, cum dixerit: Nonnullæ igitur urinae longo tempore manent perturbatæ, nonnullæ vero cito sedimen crassum habent, & cito morbum solutum iri significant. Quæ vero non resident, si vires affuerint, longum fore morbum ostendunt, si imbecillitas adsit, ægri mortem prænuntiant. Addo quæ in quarto de sanit. tuenda, cap. 4. de his urinis nobis prodidit, quibus aperte cognoscitur, ceteris exitiales esse non residentes; ipse enim ita scripsit: Verum omnium, quæ turbant urinam, generalis nota esto, ipsius crassi a liquidiore separatio, aut propere, aut tarde facta, aut omnino nulla, ergo si protinus fiat, & quod subsidit, sit album, leve, & æquale, superiorem longe naturam succis, quos concoquit, ostendit: si bonum sit, quod subsidit, sed quod post longius interpositum tempus colligatur, etiam naturam temporis spacio superaturam succos, nunciat. Si vero vel omnino nulla separatio, vel id quod subsidit, malum sit, imbecillitas naturæ significatur, egetque ope aliqua ad succos percoquendos. Quare colligamus turbidas urinas, nihil residentes, cæteris aliis turbatis esse perniciosiores, quod etiam oppositorum ratione demonstratur. Cum vel etiam Galen. fateatur, eas, quæ resident, bonas esse, morbumque naturam superaturam indicare; ergo oppositæ non residentes, sed perpetuo manentes turbidæ, oppositum indicabunt, quip-*

Non resi-
dentes
quando
pessimæ.

^a Lib. 1. Epidem. Ægrot. 11. pag. 987. ^b Ibid. Ægrot. 12. pag. 988. ^c Lib. 3. Epidem. Ægr. 2. pag. 1062.

Urinæ per-
turbatæ
quænam
pessimæ.

Albæ, te-
nues, a-
quosæ, pes-
simæ.

Rufæ &
tenuis ma-
læ.

quippe naturam morbo superatum iri. Non clarescere etiam turbidas urinas indicium est, eas non a calore naturali, ad concoctionem agente, turbari, sed ab extraneo agente ad interitum: terminus enim earum, quæ a naturali calore turbantur, est clare fieri, veluti turbidarum a febrili calore, perpetuo turbatas manere, nihilque, aut, quod bonum non sit, residere. Ex his, quæ in principio morbi turbidæ permanent, peiores sunt, quam eæ, quæ in augmento turbantur, quo tempore naturalis calor, concoctionem aggrediens, solitus est aliquando urinas flatibus replendo turbare, sed hæ paulo post bonum sedimentum reponunt, ac clarescunt. Per turbatis vero urinis, quæ claræ minguntur, & postea turbantur, quod praviore ceteris turbatis sint, ut voluit Galen. *in primo, de Crisibus cap. 11. in tertio Epidem. comment. 3. in text. 15. & in 4. lib. Aphorism. 70.* non equidem certe cognosco: nam si per eas, quæ postea turbantur, præmonstretur naturam debere concoctionem incipere, & per illas, quippe turbidas clarescentes, non incepturam, sed jam cœpisse, & aliquid concoxisse, indicabitur. Itaque ex turbidis urinis nihil residentes in acutis morbis erunt perniciosiores, & merito sane; cum multitudinem crudorum crassorumque humorum adesse denotent, quæ ut concoquatur, & superetur a natura, longius temporis spacium requirit, quod nonnisi natura admodum robusta absolvet. Unde vehementibus morbis & corporibus debilibus hæ mortem præsagiunt. Ex coloribus, uti diximus, albæ, tenues, aquosæ, in acutis morbis sunt pessimæ, quod, ut Galen. docuit, melius sit, in bilioso morbo urinas atque excrementa coloratiora spectari. Hippocr. *in 2. Prognost. a text. 30.* damnat urinam rufam, & tenuem, tanquam morbum plane crudum denotantem, ipsamque, ubi morbus diutinus fuerit, periculum significare ægro, ne ipse possit durare, quo ad morbus concoquatur; hocque prælagit, quoniam rufa urina, & tenuis sit vehementis morbi indicium, Indicat enim intus magnum caloris incendium adesse, & in hepate, aut in ventriculo, aut in septo transverso adesse flammam

meam aliquam inflammationem. In internis inflammationibus, & in acutis febribus, aurea urina diu permanens maxime est suspecta, quod, ut dictum est, magnam alicujus visceris phlogosin, aut phlegmonem denotet. Nigra urina nunquam sine periculo in acutis morbis apparet, modo critice talis non excernatur, vel in suppressis mensibus melancholicis, copiose prodeuntibus, aut cum larga sanguinis eruptione per nares. Quibus modis nigras urinas conspectas, non esse timendas, in altero Cap. docuimus. In acutis vero morbis, aliquo illorum modorum non excretæ, nigræ urinae sunt periculosæ; sanguinis enim usti copiam, quæ non ita facile a natura concoqui potest, denotant. Quare Hippocr. in *Prognost.* ^a dixit, nigram urinam rufa tenui esse exitiosiore, & in mulieribus atque in viris deterrimam. ^b Hinc nigram quoque nubeculam in urinis damnavit, tanquam signum perneciale. Tenuis vero nigra, & paucas urinas, fuisse unum ex signis, quæ, cum febres ardentes inciperent, annuntiabant, quibus exitium impenderet, Hippocr. in 1. *Epidem. comment.* 2. ^c text. 75. meminit. Exitiosæ sunt, quæ in aquosas mutantur, cujusmodi fuerunt, quæ in *muliere apud frigidam aquam decumbente* ^d conspectæ fuerunt. De hac Hippocr. II. *urinae multæ, tenues, & nigræ: & vigesimo*, ait, *Urinae aquosæ, & multæ, malæ.* Quod Galen. in *comment.* notavit, quippe urinas nigras in aquosas versas esse lethales. Auctor *Prorrheticorum* ^e scribit, *urinas nigras in turbulentis & vigilibus esse phreniticas*, id est, phrenitides prænuntiare. Sed addimus nos ferinas ac lethales in iis prælagire, quod ex atra ustaque bile futuras præmonstrent. Exitiales itidem esse nigras maleolentes, Galen. in 7. *Aphorism.* 75. animadvertit. Demum urinae perpetuo nigræ, tenues, aquosæ, cum malis signis, mortem ostendunt, quales in *muliere apud frigidam aquam decumbente* ^f apparuerunt, de quibus Hippocr. in fine illius historiae

Auræ
quando
malæ.

Nigræ
nunquam
sine peri-
culo.

Nigræ
quæ in a-
quosas
mutantur
exitiosæ.

Urinae ni-
græ ma-
leolentes
exitiales.

^a Pag. 40. lin. 46. ^b Ibid. lin. 41. ^c Pag. 954. inter lit. E. & F. ^d Lib. 3. *Epidem. Ægrot.* 2. pag. 1096. ^e Lib. 1. text. 4. ^f Lib. 3. *Epidem. Ægrot.* 2. pag. 1096.

istoriae casus, ait: *Urinae hujus perpetuo nigrae erant, tenuesque, & aquosae, comaeque consequebatur, cibum fastidiebat, animo erat dejecto, in somnis iracunda, implacida, animo melancholico.*

Nigrae cum nigro sedimento omnium pessimae. Pessimae omnium sunt nigrae, cum nigro sedimento. De his Galen. in 1. lib. de Crisibus cap. 52: ita habet: *Pessima igitur est tota urina denigrata, adeo ut neminem unquam servatum viderim ex iis, qui talem minxerint. Minus vero perniciofa, si solum id, quod subsidet, nigrum fuerit, atque adhuc minus, si solum id, quod in medio jacet, ac multo minus etiam, si nebula.*

Oleosae quoniam inprimis malae. Oleosae quoque urinae, in quibus praesertim pinguedines supernatantes, araneorum telis similes, spectantur, ab Hippoc. in Prognosticis^a damnantur. Et Galen. in lib. 4. de sanit. tuenda, cap. 3. ait, hasce urinas in aegrotis esse perniciosas, quod colliquationis sint indicium. De Pythione^b super Herculis fanum decumbente, ait: *minxit oleosum.* Post nigras oleosae sunt pessimae, quod ingentis colliquationis sint indicium, igneumque naturae calorem praevalere significant. Quales fuere observatae in praedicto Pythione, atque in muliere Cyzici^c: hi enim urinas primo nigras, & mox oleosas seu pingues, habuerunt. Non minus perniciosae sunt pingues, post crassas turbidas, non residentes; quoniam igneum seu febrilem calorem, a quo primo fuere turbatae, nedum nihilo defecisse, at quinimo magis plurimum auctum esse, significant. Has in uxore Dromedai^d, & in illo, qui calefscens coenavit, & potavit largius^e, Hippocr. vidit. Hic enim primo di-
rubras, crassas, turbidas non residentes minxit, & quinto & septimo oleosas pingues, obiitque undecimo. Illa vero die secunda & tertia crassas, turbidas itidem non residentes, & quarto & quinto oleosas, obiitque sexto. Multae itidem tenues, aquosae, sine contentis, nihil juvantes, aut quovis modo vitio lae in acutis morbis, plurimum sunt timendae. De his Hippocr. in 3. Epid. comment 3. § text. 41. *Urinae multae tenues, nihilque de-
 torii quicquam vel boni; & postea & de iisdem: Urinae multae erant, neque*

Nihil juvantes aut quovis modo vitio lae malae.

^a Pag. 40. lin. 52. ^b Lib. 3. Epidem. Aegr. 3. pag. 1098. ^c Ibid. Aegr. 14. pag. 1114. ^d Lib. 1. Epidem. Aegr. 11. pag. 987. ^e Ibid. Aegr. 12. pag. 988. ^f Pag. 1085. lit. F. ^g Pag. 1086. lit. C. D.

neque erant illæ ex potu ingesto, sed illum excedebant, multumque etiam vitiosæ urinæ redditæ, neque enim inerat crassitudo, vel concoctio, vel purgatio proba. Hippocr. in 3. Epidem. a. text. 26. dixit, mulierem, quæ in foro mendacium decumbebat, nono die multam urinam, in qua nihil subsideret, reddidisse; & quæ apud frigidam aquam b, perpetuo habuisse urinas multas nigras, tenues, aquosas. Multæ quoque crassæ, aut turbidæ non residentes, aut quicquam non iuvantes, maxime Urinæ quænam inutiles, damnantur; multæque urinæ omnes in morborum principiis damnantur, & merito inutiles habentur, quoniam tunc temporis nihil concoctum excerni, nullamque probam purgationem fieri posse, alias a nobis fuit demonstratum. Paucae tenues in ardentibus febribus, & acutis inflammationibus pessimæ existunt, quod indicent serum sanguinis igneo calore absumtum. Quæ si vitiosæ, eo peiores erunt. Quales in uxore Dromedai c, in adolescente Mælibææ d, & in filia Euryanactis virgine e: Hæc enim, & adolescens Mælibææ paucas tenues non boni coloris, & Illa paucas tenues oleosas minxit. Paucae itidem tenues fuere conspectæ in illa quæ apud Tisamenum f, & in ea quæ apud Pantimidem g decumbebat. Qui omnes ægroti paulo post obierunt. Ubi vero propter igneum calorem, serosam humiditatem sanguinis prorsus absummentem, aut propter omnium functionum, ut Galen. in 3. Epidem. comment. 2. in text. 4. docuit, extinctionem, urinæ plane restiterunt, in febribus exitium esse prænuntiatur. In Sileno h moribundo, ut Hippocr. narrat, sexto die restiterunt, atque die septimo nihil minxit, demum die octavo paucas reddebat cum dolore mordaces, quæ nobis indicio fuerunt vehementis caloris, serum sanguinis tum absummentis, tum summe calidum acre facientis. In muliere Cyzici i, anginosa apud Aristionem agente l, atque adolescente Mælibææ m, propter facultatis extin-

a Ægr. 12. pag. 1080. b Ibid. Ægr. 2. pag. 1096. c Lib. 1. Epidem. Ægr. 11. pag. 987. d Lib. 3. Epidem. Ægr. 16. pag. 1117. e Ibid. Ægr. 6. pag. 1073. f Ibid. Ægr. 9. pag. 1077. g Ibid. Ægr. 10. pag. 1078. h Lib. 1. Epidem. Ægr. 2. pag. 969. i Lib. 3. Epidem. Ægr. 14. pag. 1114. l Ibid. Ægr. 7. pag. 1075. m Ibid. Ægr. 16. pag. 1117.

Paucae,
acres, ni-
hil alle-
vantes, le-
thales.

Urinæ
crassæ abs-
que sedi-
mento le-
thales.

Farinæ
crassiori si-
milis sedi-
menta ha-
bentes
malæ.

stinctionem, ante exitium restiterunt. Urinæ quoque pau-
cæ, acres, nihil allevantes, lethales existunt; quod summo
caloris incendio, intus latente, serosam omnem humiditatem
absumi, humoresque inflammari, & Hippocr. animadvertit,
Silenus^a ante mortem urinas paucas mordaces reddidisse. E-
go vero *Guadagninam*, olim meam dilectissimam uxorem, at-
que alios, ardente febre lethali vexatos, hujusmodi urinas
paucas, summe acres ac vellicantes, sæpius minxisse vidi,
quas paulo post exitium fuit subsecutum. Quæ etiam ex uri-
nis nullum contextum habent, quippe neque sedimentum,
neque suspensum, neque nubeculam, & malæ existunt, mo-
do ægroti prius inedia non sustinuerint, ut Gal. in 2. *Progn.*
tradidit, aut plurimum laboraverint, aut vigilarint, aut cor-
pora fuerint admodum biliosa, in quibus urinas absque con-
tento spectari, non esse malum, Galen. in 1. *de Crisib. cap. 13.*
testatum reliquit. Crassas vero absque sedimento in acutis
morbis lethales esse Galen. affirmavit. Malæ itidem sunt,
quæ cum paucio sedimento, aut crudo, minguntur. De qui-
bus Hippocr. in 1. *Epidem.*^b scribit: *Urinæ tenues & incoctæ &*
decolores, & paucae, aut crassitiem habentes, & parvam subsi-
dentiam, nec probe subsidentes, sed crudo quodam & intempestivo
sedimento. Galen. in 4. *Aphorism.* 69. damnavit urinas crassas,
propter gravitatem sedimenti: & Auctor libri *de Urinis cap. 72.*
dixit, accidere aliquando, ut albus humor & crudus simul
excernatur cum urina, & in imo subsideat instar bonæ hypo-
stasis: & Galen. in 2. *lib. Prognost.* dixit: crudum sedimen-
tum copiosum, morbum a multitudine crudorum humorum fo-
veri, proinde feddi difficilem, indicare; crassum itidem, eadem
ratione in 4. *Aph.* 69. maxime damnavit: de hoc ipso Hippocr.
in 7. *Aphorism.* 31. ita habet. *Quibuscunque febricitantibus in*
urinis fiunt sedimina similia farinæ crassiori, longam ægritudinem
fore significant. Dictum est alias ex Galen. in 1. *de Crisibus*
cap. 12. hæc sedimenta crassa, farinæ scilicet crassiori similia,
quæ *Crimnodes* Græcis dicuntur, magnam sane colliquationem
præ-

^a Lib. 1. *Epid.* *Ægr.* 2. pag. 969. ^b Pag. 940. sub lit. G.

præmonstrare, & propterea in acutis morbis esse exitialia: & Galen. in comment. Aphorism. 31. de hisce sedimentis ita habet: *Liquet igitur & ex his exemplis, quod quicumque mingunt urinam similem farinæ crassiori, si salvati debeant, tarde liberantur. Quicumque vero exitialiter se habent, contingit hos quamcito in-
 rire: & propterea has urinas exitiales facit, plurimosque ait morte præripi, antequam ægritudo diutius protrahatur; & quicumque ex ipsis fuere liberati, in omnibus in longum productam fuisse ægritudinem: & merito sane; cum dispositio, in qua talis urina mingitur, multam requireret coctionem. Hippocr. in 2. Progn. ^a text. 28. hæc sedimenta maxime damnavit. Hoc sedimen habuerunt urinæ Sileni ^b, & illius, qui in Dealcis horto decubuit ^c, qui non nisi spacio dierum quadraginta fuit servatus. Diximus itidem superius, sedimenta orobis similia, squamosa, furfurosa, quæ Græcis Oroboïdes, Petaloides & Pityroides vocantur, quod ab eadem colliquatione fiant, ideo in febribus acutis, ubi minime vitio renum, aut vesicæ fiant, esse lethalia. Hæc omnia Hippocr. in 2. Prognost. ^d cap. 26. hisce verbis est complexus, dicens: *Si urinæ sedimentum referat speciem farinæ crassioris, malum est; deterius his, si squamularum institutione consistit: si vero tenue, & candidum admodum, est, vitiosum est; furfureum vero, deterius est.* Cognoscimus non renum vitio fieri, ubi adfit febris acuta colliquans, nullumque læsorum renum signum appareat. Sedimentum quoque divulsum, quod cruditatem denotet, improbat, quo apparente nunquam tuto salus prædici poterit: eodem modo inæquale, de quo Hippocr. in 2. Prognost. ^e text. 20. *Si vero intermittit, atque interdum pura mingitur, interdum subsidens candidum ac leve, morbus diuturnior, ac minus securus est.* Subrubrum improbat, ab Hippocr. ^f quod morbum diutinum ostendat, etsi salutarem esse dixerit: Auctor vero libri de Urinis ait, subrubrum sedimen defectum coctionis præmonstrare, non tamen mortem. Verum quoniam omnis morbi longitudo est*

Orobis similia sedimenta habentes.

Sedimentum divulsum habentes malæ.

Subrubrum.

^a Pag. 40. lin. 38. ^b Lib. 1. Epid. Ægr. 2. pag. 969. ^c Lib. 3. Epid. Ægr. 3. pag. 1066. ^d Pag. 40. lin. 38. & seq. ^e Ibid. lin. 33. ^f Ibid. lin. 36.

Nigrum.

Urinarum
suspensa
quænam
mala.Suspensa
in urinis
clara quid
præfagi-
unt.Nigra, di-
vulsa inæ-
qualia
mala.

Pinguis.

Urinate-
ste valen-
tium quare
sæpe exitt-
ales.

est suspecta, ideo non carere videtur pravitate, & maxime in corporibus imbecillioribus, morbisque vehementioribus, quibus naturæ vires cito collabuntur, & sæpius nondum concocto morbo. Nigrum sedimentum est pessimum in acutis morbis, quod cum nigra urina Galen. affirmavit esse omnium pessimum; minus vero perniciosum suspensum, & adhuc minus nubeculam esse. Ex suspensis improbantur clara, quod delirium signent, quod in *virgine Larissæ* ^a Hippocr. notavit, & Galen. in *comment.* dixit, casu delirium significasse, non per se: quatenus, inquam, sanguinem flatuosiore denotaret; quoniam si nullus flatus infit sanguini, suspensiones ad imum vasis deferentur. Auctor *Prorrheticorum* ^b suspensum sublime delirium portendere statuit, & eo magis, ut ait Gal. si una aurium sonitus adfuerit, atque si aliquis dolor coxæ, vel alterius partis inferioris, & a visceribus remotæ, occultatus fuerit. Nigrum quoque suspensum, divulsum, inæquale, malum esse, sed minus malum quam sedimentum, dicit Gal. in *lib. de Urinis cap. 17.* Nubeculam quoque nigram damnavit Hippocrat. in *2. lib. Prognost. c. text. 29.* Pingue itidem supernatans malum esse ait ^d, quod consumptionem significet. Ego sæpius nubeculam juxta superficiem urinæ, circuli modo evectam, atque elatam in iis, qui phrenitici obierunt, vidi. Proinde hanc in acutis turbulentisque febribus esse perniciosam cognovi. Quare ubi contenta, quæ secundum naturam se habent, fuerint ad superficiem urinæ multo spiritu evecta, pravum in capite, neque exiguum affectum prænuntiant. His addimus, urinas in non recordantibus & insciis ægrotis mictas, de quibus in *1. Prorrhetic. c.* hæc leguntur: *Urinæ excretio in non recordantibus, perniciosa.* Denotat namque, teste Galeno, perdisse naturalium functionum intellectum. Hocque aut cerebro læso, ægrotis quippe delirantibus, fit, aut extincta naturali facultate. Unum restat admonendum, quippe urinas in multis exitiosissimis febribus mingi substantia, colore, atque contentis, recte valentium urinis similes, hæcque optimas igna-

^a Lib. 3. Epid. Aeg. 12. pag. 1110. ^b Lib. 2. text. 4. 32. 37. ^c Pag. 40. lin. 41. ^d Ibid. lib. 52. ^e Text. 29.

(Cap. XV.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 523
ris Medicis videri, Medicosque maxime decipere. Quæ tamen
in iis mortem portendunt inevitabilem; quod nobis indicio
sint, bilem, qua colorantur urinæ, aut cerebrum, aut ali-
quod aliud viscus invasisse, nihilque succorum noxiorum cum
urinis excerni, quod summe exitiosum esse in phreniticis, ac
vel etiam in pleuriticis, peripneumonicisque, Medici obser-
vant: nihil enim, ut proxime dicemus, in pleuriticis est per-
niciosius, quam in ipsis sputa non excerni, & quæ excernun-
tur, flavum colorem non habere permixtum.

C A P. XVI.

*De prædictione ex sputis, & primo quid sit sputum, quas
partes læsas denotet; differentiæ & causæ.*

ETSI quicquid per os non vomitione rejicitur, sputum Me-
dici appellent, quippe, secreta, simplici spuitione, atque
tussi; nihilominus illud sputum proprie magis dicunt, quod
tussi excernitur, de quo, quod ad nostrum institutum maxi-
me faciat, nimirum ad judicandam prognosim, in præsentia
accuratius itidem scribemus. Hoc vero, quippe tussi excre-
tum, excrementum est pituitosum mucosum, modo simplex
exeat, minimeque aliis humoribus mixtum, quod ex cerebro
in pulmones destillavit. Aliquando tamen biliosa, aut puru-
lenta mera rejiciuntur, quæ pessimarum passionum sunt effe-
ctus. Hæc inquam per tussim excreta, sputa, ut diximus,
vocata nobis, Galen. Auctore, indicia sunt affectionum tum
pulmonum, tum thoracis, tum asperæ arteriæ, tum gutturis,
atque, ut in summa dicam, respirationi subservientium instru-
mentorum omnium. Differunt vero inter se substantia, figu-
ra, colore, quantitate, simplicitate, & mistione, odore, sapore,
secreationis facilitate, atque allevatione, aut auctione doloris,
atque tussis. Substantia enim tenuia sunt, crassa, viscida,
& visciditatis expertia. Figura plana, æqualia, rotunda, spu-
mosa, cruenta ac purulenta. Colore alba, pallida, flava,
rufa, rubra, viridia, livida, nigra & quædam versicolora.

Sputum
quid.

Quas par-
tes læsas
denotat.

Sputorum
differen-
tiæ.

Quantitate vero multa, pauca, & nulla. Simplicitate, ac mitione, simplicia *mera* vocata, atque mista. Odore, ægreolentia, & quæ non male olent. Saporibus, insipida, dulcia, salsa, amara, & acria. Facilitate excreationis, & difficultate, quæ facile tussi rejiciuntur, quæ difficulter, & quæ nullo modo. Quæ dolorem & tussim sedant, quæ augment: ac demum concocta, cruda, atque maligna.

Causæ. Horum omnium causæ sunt dignoscendæ, & primo tenuium liquidorum. Quæ (Galeno Auctore *in lib. sexto Epidemior* :) fiunt a calore debili cerebri, aquosum excrementum minime coctum facientis, quod neque in pulmonibus, defectu multi caloris, crassescit. Hoc ipsum in pleuriticis principium esse coctionis statuit. Veluti crassum sputum perfectæ coctionis est nota. Maturefcentia enim sputa e tenuibus, seu liquidis, crassescunt. Viscida mediocriter fiunt sputa, cum liquida percoquantur. Quæ vero valide viscida existunt, indicant intensum calorem, humidum resolventem, quæ ratione pituita, calore eximio agitata, crassescit, atque lenta evadit. Hæc in pleuriticis & pulmonis pessima sunt; vix enim, quia tam firmiter partibus adhærescunt, projici possunt, sæpeque leves pulmonum arterias obstruendo suffocant. Quod *Antipatro* Medico Romano contigisse Galen. *in lib. 4. de affect. cap. 6.* memoriæ prodidit. In pleuriticis, pulmonis, ac vel etiam in asthmaticis, quod projici non possit, stertorem ac ebullitionem inducit, sæpeque suffocat, aut empyema facit. Dilutior vero pituita, expers lentoris, debilis caloris, humidum tenue non absummentis, est nota. Plana & æqualia tum unius simplicisque essentia pituitam, tum æque calore agitatam denotant: contra inæqualia varieque figurata. Spumosa, diu spumam conservantia, quæ a pituitosa viscidaque substantia, caloreque multo agitante, fiunt; quod valde spumans merito Gal. *in lib. de totius morbi tempor.* damnavit. Fiunt vero etiam hæc sputa flatulento spiritu pituitæ, vel alio humore mixto, qualia ex pulmonibus, plurimo aëre excrementis permixto, fiunt. Quæ ratione *Paulus* scribit e gutture spumofum, propter commercium respirationis, sæpius sputum rejici. In pleuriticis, & peripneu-

Sputa tenuia liquida unde.

Viscida unde.

Plana & æqualia.

Inæqualia, variaque figurata, spumosa.

neumonicis non e flatu, sed collecto igneo calore, in partibus affectis, excrementa spumosa extuffiuntur. In quibus si sanguis spumofus appareat, pulmonis substantia læsa, uti docuit Galen. indicatur. Quinimo necessario sanguinis sputum spumofum, substantiam pulmonis ulceratam, *ex libro 5. Aphorismorum* ^a Hippocr. denotare, constat. Rotunda vero, quæ tussi excernuntur, fieri ab humore crasso, & tenaci, in fibris pulmonis collecto, atque a calore insigni, Galen. *in lib. 6. Epidem.* tradidit. Addimus formam rotundam, quod glutinosus humor, in aspera arteria contentus, eandem cum illo formam acquirit; siquidem ipsa globosa est, & cavitate interiore in orbem circumducta. Hæcque in quibusdam, febre vacantibus, vidi, qui per valde longum temporis intervallum nihil mali pati videbantur, attamen isti omnes postea phthifici contabuerunt. Hæc Hippocr. ^b delirium demonstrare docuit, forte ex caliditate, quam notant, caput replete, ut Galen. *in 4. de loc. affect. cap. 8.* expressit, at nunquam per se sola delirium posse prænuntiare. His sunt proxima, quæ grandinis granis similia spectantur: hæc ipsa Gal. in quodam vidit, qui, quin phthificus contabuerit, effugere non potuit. Cruenta autem fieri a sanguine exeunte, aut venis apertis, *Anastomofin* Græci dicunt; quod si ita effluat, nullus dolor aderit, nulla inflammatio, nulla febris, estque sanguis aquosus & tenuis, multus ex magnis, paucus ex paucis promanans venis; aut erosio, (*Diabrosin* & *Anabrosin* appellant) quem affectum notant, tussis molesta absque causa manifesta, sanguis principio paucus, & non nisi per intervalla exiens, aliquando copiosus, ubi insignis fuerit erosio, & magnorum valorum præcedunt destillationes; aut demum venis itidem ruptis, quem etiam affectum vocant *Peririxim*. Cujus notæ sunt, dolor, & præsertim, si ex thorace & ex pulmone, juxta membranam, sanguis copiosus, causæ ruptionis antegressæ, veluti est humorum abundantia, vehemens motus, clamor, casus, ictus & alia similia. Itaque sputa cruenta

Rotunda.

Grandinis
granis si-
milis.

Cruenta.

^a Aphor. 13. ^b Lib. 6. Epidem. Sect. 3. text. 27. & Sect. 6. text. 21.

ta fiunt a sanguine, ut dictum est, aut venis apertis, aut ex-
 fis, aut denique ruptis. In pleuriticis vero hæc sputa rejici-
 untur, cum natura præsertim materiam aggreditur; hanc et-
 enim paulatim attenuat, proinde laxatis viis, ex quibus vapor
 exhalat, tenuior pars, & vicina vaporibus, per raritatem poro-
 rum elabatur in interna & vicina spatia, ex quibus, tussi sublata,
 & sputo excluso, initium coctionis præmonstratur: sunt vero
 pituitæ mista; proinde has mitissimas pleuritides, Galen. *in*
6. Epidem. comment. 3. esse statuit. Valde cruenta vero sputa
 in iis Auctor Coac. prælag. ^a *in 5. prælag. sec. 2. text. 33.* maxi-
 me damnavit, quod veluti sincerus sanguis exeat, atque aliud
 vitium denotet; aut enim vasorum quorundam διασφύσις, a-
 bile acri, & erodente, quæ sanguinem attenuat, & venas ape-
 rit, significatur; aut πύξις, id est ruptura a vehementiori tho-
 racis compressione, quæ nihil ex phlegmone foras excludere
 poterat. Purulenta vero sputa a sanguinis sputo phthisin in-
 dicare futuram, Hippocr. *in lib. 7. Aphorism. 15.* tradidit: at
 in pleuriticis, & peripneumonici suppurationem, & empyema,
 a qua tabes: cum enim materia quatuordecim diebus non re-
 purgatur, aut ægrotos suffocando interimit, aut putrescit
 magis, & in pus convertitur: cuius signa sunt horror, vel
 de novo, aut auctior, febris vehementior, & gravitas, seu
 pondus; de hoc Hippocr. *in 2. lib. Aphor. 47.* ita habet: *Cir-
 ca puris generationem dolores ac febres contingunt, magis quam
 ubi jam est genitum.* Sed de purulentis sputis posterius etiam
 nos accuratius. Nunc ad varios sputorum colores. Alba ita-
 que cernuntur sputa, ubi id, quod excernitur, est pituitosum,
 aut purulentum. In morbis pituitosis utilia sunt, in biliosis
 vero cum inutilia, tum mali indicii; quod nihil de materia,
 pleuritim faciente, educi præmonstrent: de albis ex pure nu-
 perrime sermo est habitus. Flava vero, pallida, nigra, e bile
 flava, pallida, ac nigra resudante fieri, Galen. *in lib. 6. Epi-
 dem. comment. 4. text. 4.* notavit. Quos sputorum colores
 hisce verbis *in lib. 2. de loc. affect. cap. 9.* est complexus; scri-
 bit enim *cap. 9. Quippe jam ostendimus omnem inflammationem*

Sputa pu-
 rulentum un-
 de.

Alba.

Flava, pal-
 lida, ni-
 gra,

ex affluente fieri sanguine. Quapropter si biliosus fuerit sanguis, flavum aut pallidum erit sputum; si pituitosus & spumans, candidum; si melancholicus, aut nigrum, aut lividum; si nihil horum sanguinem infecerit, rubrum. Quin etiam in pleuritide sæpe numero magis biliosum, in peripneumonia vero magis pituitosum.

Verficolora multorum affectuum (Galen. auctore) sunt indicia, proinde morbum difficilem præmonstrant. Multa, multitudinem humorum, quæ si facile excernantur, sintque alba, crassa, concoctum esse phlegmonem, ac superatum; si vero purulenta, & in ipsis pus sit album, leve, æquale, non foetens, denotant, phlegmonem suppuratum per puris excretionem finitum iri; si biliosa, viridia, livida, nigra, morbum crudissimum & valde malignum, & vix a natura debellandum. Pauca, etsi concocta, non pro ratione morbi, inutilia sunt: quo merito in peripneumonia ab ipsis timendum, Auctor *Coac. præsagiorum*^a nos docuit. Qualia fuere in uxore *Euxenii* ab Hippocr. in 7. *Epidem.*^b text. 46. observata. Nihil vero excerni in pleuriticis ac pulmonis, summe est periculosum, ubi potissimum non principio morbi, sed postea quoque sputum omnino non appareat. Nihil omnino exspuere idem in pleuriticis significare, quod in aliis febribus urinæ aquosæ, quippe summam morbi cruditatem, Galen. in 1. libro *de Crisib.* cap. 18. docuit. Quo inflammationem seu phlegmonem, concoctu difficilem, ac diuturnam præmonstrari in primo *Aphor.* 12. meminit: & in libro *de constitut. art. medend.* cap. 16. ait, nihil exspuere esse perniciosum; partim quod significet fluxionem phlegmone quasi devinctam teneri, partim vero, quia ea unica universa interior contenta corrumpantur. Hinc Auctor *Coacorum præsagiorum*^c ficas pleuritides, in quibus nihil exspuitur, merito fecit periculosissimas; & Galen. in lib. 2. *de Crisib.* cap. 10. ait: Nam cum passio exquisita angusta fuerit, & veluti alligans in seipsum universum fluxum cohibuerit, tunc facit morbos lethales, qui ἀπνῶσι, id est, sine sputo nominantur: & in lib. *de totius morbi tempor.* cap. 16. nihil

Verficolora.

Multa.

Biliosa, viridia, livida, nigra.

Sputa pauca quid notant.

Nulla in Pleuriticis quid notant.

^a Text. 416. ^b Pag. 1224. text. 58. ^c Text. 381.

hil omnino exspuere cum ingenti dolore & spirandi difficultate, esse exitiale, statuit. Non minus malum esse, sputum, in iisdem malis, citra rationem, suppressi, Galen. itidem in *lib. de Constit. Art. Med.* notavit; hoc fieri, aut propter humoris lentorem, & crassitudinem, aut membranæ pulmonem continentis laxitatem, aut denique propter facultatis in ægro debilitatem, in 2. *Prognost.* Galen. expressit. De his Auctor *Prorrheticorum* ^a in 3. lib. comment. 6. text. 5. *Lateris dolor ex sputis biliosis si absque ratione evanuerit, in furorem aguntur.* Galen. in comm. ait: *hoc non perpetuo fieri, sed tantummodo, cum biliosi humoris ad caput ipsum fuerit transitus.* In tabidis & suppuratis nihil pejus, quam sputi suppressio; in his phthisin, aut mortem, atque in illis exitium significat. Galen. in lib. 7. *Aphorif.* 16. ait, tamdiu tabidos extenuatos vivere, quamdiu per tussim pulmonem expurgare possint, atque ubi intus pus remanet, ob respirationis obstructas vias, subito ægros suffocari; quod Hipp. in 7. *Aphor.* 16. ita expressit: *A puris sputo phthisis, cum vero sputum retinetur, moriuntur.* Exscretio itidem, quæ non repurgatur, nec projicit ipsam pulmo, sed ob nimiam plenitudinem fervet in gutture, multitudinem & lentorem, atque facultatis imbecillitatem præmonstrat; sed de hoc postea accuratius scribemus. In pleuriticis, peripneumonicis, empyis, atque tabidis, facile ægrotos ac cito exspuere, optimum est, ut docuit Galen. in *lib. de Const. Art. Medend.* In pleuriticis, & peripneumonicis, naturam cœpisse concoquere, sputaque prava qualitate carere, nobis ostenditur; in suppuratis speratur pus posse ita repurgari, ut ad tabem ægroti non abducantur. De iis sputis Hippocr. in 2. *prognost.* ^b text. 43. dixit: *Scretio in omni dolore, qui affligat circa pulmonem & costas, cito promptèque screetur, necesse est.* Hoc enim ostendit cum vitalis facultatis robur, tum animalis in cerebro, & musculos, qui naturæ inserviunt, in effluatione, neque ductus obstructione, aut pressu impediri, neque materiam, aut ita lentam ex partibus eximi, aut ita crassam,

vel

vel tenuem, ut rursus attolli non possit. Sincera vero sputa, mera quoque vocata, pituitosis exceptis, fiunt, teste Galeno in libro de Humoribus, quæ nulli aquosæ humiditati sunt permixta, ubi præsertim calor flammeus omnem humiditatem consumpserit; quo fit, ut intus incendium caloris esse denotent, atque morbum difficillimum, quod illa sputa sint maligna, vixque rejici queant. Hippocr. in 2. Prognost. ^a text. flava sincera damnavit, sed omnium maxime nigra. Contra mixta aquoso humido apparent, ubi hoc ipsum haud calore febrili absimitur, aut plurimum pituitosi humoris abundaverit. Mixta quoque apparent aliis humoribus, quæ varia vocari diximus, atque his multo pejora; quippe quod multiplicem affectum significant. Foetida itidem, quod graviter olent, insignem humoris facientis putredinem denotant. Qua ratione Galen. in libro de totius morbi temporibus cap. 6. sputum impense foetidum in pleuriticis, & peripneumonicis maxime damnavit, & Hippoc. ^b ad mortem deducere ait suppuratos. Insipida sputa cruda pituita facit; concocta dulcia, itemque cruenta, & pituita sanguini permixta. Salsa redditur pituita, cum a calore nimium agitata & assata, tum, ut Arabibus visum est, aut retorridis vaporibus, aut biliosis humoribus mixta. Acræ sunt & amara ex flava, ruffa, & æruginosa bile: acida ex humore melancholico. Quæ dolorem levant, optima censentur, quod probam notent humorum vacuationem, juxta illud Hippocr. ^c si qualia purgari oportet, purgentur, confert. Qua ratione Hippocr. in Aphorism. ^d dixit: somnus delirium solvens, bonum. Contra malum. Idemque in doloribus lateris, ac pulmonum fit, & ubi sputa dolores non allevant, inutilia habentur, pejorque, ipsum dolorem augescunt. Hæc si cum dolore pravam etiam qualitatem habeant, mortem; illa quippe per seipsa non prava, tamen dolorem non allevantia, suppurationem præmonstrant. De his Hippocr. in 2. Prognost. ^e text. 52. Quicumque autem dolores ex his sedibus non desinunt, neque

Insipida
unde salsa.

Acræ &
amara do-
lorem le-
vantia.

Dolorem
non alle-
vantia.

^a Pag. 41. lin. 19. & seq. ^b Coac. præf. text. 406. 409. ^c Lib. 1. Aphor. 25.
^d Lib. 2. Aphor. 2. ^e Pag. 41. lin. 35.

neque secretionum purgationibus, neque ventris subductionibus, neque venæ incisionibus, & medicamentis, & victus rationibus, in suppurationem verti, sciendum est. De illis quippe dolorem non sedantibus^a: Omnes autem excreationes malæ sunt, quæ non sedant dolorem; pessimæ vero nigrae, ut descriptum est; quæ vero sedant dolorem, meliores sunt. Eodem quoque modo sputa, quæ tussim sedant, optima sunt; quoniam humorem, inflammationem atque tussim facientem, commode purgari significant; contra, quæ multam tussim concitant; namque aut vitio materiæ, quæ cunctatur in pulmonibus, aut instrumentorum, aut facultatis infirmitate, ipse humor, admodum crassus, magna difficultate attollitur, & in angustiis quibusdam sic intercluditur, ut quosdam suffocet; & admodum viscidus a partibus, quibus adhærescit, eximi non potest, ac sæpe sublatus intra pulmonis fistulas, glutinis modo hærens, detinetur; tenuis denique, circa spiritum diffluens, ægre expuitur. Atque hisce omnibus multa tussis excitatur, quam tollunt, atque compescunt, quæ moderate crassa, non admodum viscida, neque tenuia. Hippocr. propterea sputa tussim multam concitantia in *Prognosticis*^b maxime damnavit. Concocta demum sunt sputa in pleuriticis ac peripneumonicis, alba, levia, non admodum, ut Galen. in 2. *Progn. text.* 45, docet, tenuia, vel crassa, quæque facile exspuunt, æqualisque consistentiæ. Hæc fiunt natura vincente morbum. In suppuratis vero, *Hippocrate Auctore*^c, quod est, album, purum atque foetoris expers. In *Prognosticis*^d quoque sputum, cui sit permista flava bilis, maxime in pleuriticis commendavit, utpote quod denotat, plurimum materiæ facientis inflammationem recte purgari. Contra tenue, aut nimis crassum, vel viscidum, vel tenue, crudum est, nondum naturam quicquam concoxisse explicans. Maligna vero sunt, sincera flava, rufsa, viridia, livida, nigra, versicolora, impenso foetida, dolorem augefcentia atque tussim, cum difficillima hrespiratione. Atque hæc de diversorum sputorum causis: nunc ad sputa salutaria, quæ speciatim salutem denotant, descendimus.

^a Pag. 41. lin. 33. ^b Ibid. lin. 18. ^c Progn. pag. 42. lin. 45. ^d Pag. 41. lin. 15.

C A P. XVII.

De sputis bonis, salutem prædicentibus.

DE bonis sputis, salutem denotantibus, agentes, primo hæc qualia in & absque febre, tussi, respiratione difficili, aut dolore vexatis, spectari debeant, dicemus: secundo in pleuriticis, & peripneumonicis: atque tertio in suppuratis. Itaque in affectibus thoracis, absque inflammatione & febre, optima sunt sputa alba, levia, æqualia, modice crassa, parum viscida, æqualia, nullo colore pravo infecta, quippe flavo, aut pallido, aut ruffo, aut viridi, aut livido, aut nigro. Quemadmodum colore tincta, & præsertim flavo, Galen. in lib. 4. de loc. affect. cap. 8. maxime damnavit, de quibus in sequenti capite nos accuratius. Bona itidem sunt, quæ facile excernuntur, absque multa tussi, & quæ & ipsam, & difficilem respirationem sedant. In pleuriticis vero, & peripneumonicis sputa salutaria existunt, quæ recte valentium non dissimilia apparent, teste Galeno in primo libro de Crisibus cap. 7. neque enim fieri potest, ut pectoris pulmonumque partibus maxime læsis, sputa recte valentium similia excernantur, sed quinimo ipsa dissimilia fieri, est necessarium. At quæ similia sunt recte valentium sputis, non nisi in statu morbi excreantur, quo tempore morbus perfecte est concoctus. Hinc Galen. in 1. Aphor. 12. dixit, sputa concocta esse alba, levia, æqualia, non admodum vel tenuia, vel crassa, quæque prompte facileque excernuntur. Et Idem in lib. 6. Epidem. text. 44. dixit, in pleuriticis, & in Peripneumonicis, in principio ægrotos, si salutari morbo laborent, aliquid exspuere, atque hoc coctionis principium propterea indicare, quod si tenue exspuant, mediocrem concoctionem, & crassum, perfectam; & in 1. Aphorism. ait: in iis affectibus ægrotos nihil exspuere, morbum significare crudissimum; coctionis principium, aliquid exspuere, tenue tamen; quod ubi crassius evaserit, majorem coctionem; & ubi crassum, ut dictum est,

Sputa
quænam
bona.

In Pleuriticis & Peripneumonicis.

album, leve, æquale, facile excreatur, perfectam coctionem præmonstrare. Quare optimum erit sputum album, uti dictum est, leve, æquale, facile eductu. Cujusmodi in *Anaxione* Hippocr. ^a vidit die vigesima septima. Quod forte non videtur omnino verum, si Hipp. in 7. libro *Prognost.* ^b text. 50. verum scripsit, dicens: *Permista appareat flava bilis admodum screationi oportet: & paulo post c: Screation flava non multo permista sanguine, in pulmonis morbo, si in initio excernatur, salutaris admodum est.* Qua etiam ratione auctor *Coacor.* ^d scripsit, in doloribus pleuriticorum utile esse, sputum colorari, & in omni pleuritide & peripneumonia optimum esse, sputum facile citoque excerni, mistum flavo sputo: ex quo non modo sputa alba, bona erunt, sed flava, cruenta, pallidaque exscreationi permista. Hoc quidem verissimum est, attamen non in statu, sed in principio vel in augmento; quod nulla alia ratione fit, quam quod hæc sputa inflammationem ex bile flava, ac sanguine fieri præmonstrent, quæ ceteris aliis, ex aliis humoribus concitatis, minus periculosa, ut Galen. ostendit, existit, atque etiam, quoniam humoris, inflammationem facientis, aliquid evacuari denotent. Hæc itaque sputa in principio, & in augmento morbi educta, haud erunt inutilia. Quæ si tardius, ut ait Hippocr. ^f talia excernantur, minus tuta existunt; quia & morbum tardius coquendum denotant, & longitudinem morbi, nunquam periculo vacantem, præfagiunt. Non sunt tamen lethalia, sed longum modo morbum præmonstrantia, non inutilia, uti dictum est, quod aliquid humoris, facientis inflammationem, purgari significant, atque etiam inflammationem non esse malignam, sed faciliorem, ac securiorem, quam quæ ex aliis fiunt humoribus. Quo fit, ut neque viridia, neque nigra, neque versicolora, bona sint: siquidem a pravioribus succis inflammationem esse concitatam notent, ac proinde flavis & cruentis viridia, & nigra sputa sint praviora. Bona itidem sunt

^a Lib. 3. Epid. Ægrot. 8. pag. 1104. ^b Pag. 41. lin. 15. ^c Ibid. lin. 29.
^d Text. 386. ^e Text. 390. ^f Coac. Prælag. text. 385. & 390.

sunt sputa, si, præter nuper dictas notas, hoc etiam habuerint, ut facile prompteque educantur. Quod Hippocr. in 2. *Prognosticorum*^a text. 45. ita meminit: *Screatio in omnibus doloribus, qui sunt circa pulmonem & costas, cito prompteque screatur, necesse est; cito vero exspuitur, si intra tertium diem aut quartum appareat, quod si bonum sit, morbum cum brevem tum salutarem ostendit, teste Galen. libro Aphorismorum: tum in 1. lib. de Crisibus comment. 3. text. 18. tum in 6. Epidemiorum comment. 3. text. 79.* Multum vero & concoctum in die decretorio, optimum est, atque unum ex judicatoriis judicantibus dicitur, quod si dolorem tollat, tussim, atque febrem, alio opus non habebit signo, ut optimum ac criticum sputum judicetur. De *Anaxione Epidemiorum*^b, text. 95. ait: *Decimo septimo cœpit pauca concocta excernere, levatus est. Vigesimo septimo rediit febris, tussit, multa excrevit concocta, in urina multa subsidebant alba, desiit sitire, dormivit.* Addamus optima itidem esse, una cum alia bona vacuatione conspecta. In suppuratis eodem modo ex Hippocrate in libro secundo *Prognosticorum*^c, sputum optimum est, album, leve, concolor, vacans pituita, absque labore & valida tussi eductum. Sed addimus copiosum, quod febrem, sitim, tussim, atque malam respirationem tollat: sed de his paulo post accuratius agemus. Nunc transeamus ad sputa exitialia.

In suppuratis.

C A P. XVIII.

De malis sputis, exitium prædicentibus.

NUNC sputa mala, exitium præsagientia in iis, qui nullo morbo laborant, recenseamus, a pituitosis exordientes. Quorum quæ diu ex capite in pulmonem destillant, substantia admodum tenui, vel crassa, viscida, copiosa, figura rotunda, sapore salso aut acri, maxime suspecta esse solent. Admodum tenuia tussim molestissimam concitant, & crassa, ob-

Sputa pituitosa mala.

^a Pag. 41. lin. 13. ^b Lib. 3. Ægr. 8. pag. 1104. ^c Pag. 42. lin. 49.

struendo vias respirationis, suffocationis periculum inducunt, idem & viscida, diu pulmonis branchiis adhærendo. Quæ, si falsa aut acria sint, arterias exedendo ad cruentum sputum viam parant, & ab eo ad pus, atque tandem ad phthisin. Rotunda sputa, quæ a tenaci crassaque pituita, & a multo calore fieri ostendimus, perpetuo homines ad phthisin maxime suspectos reddunt. Galen. in 6. *Epidem.* scribit, hæc in febre etiam vacantes vidisse, qui etsi per valde longum temporis intervallum quicquam mali pati non videbantur, tamen istos omnes phthisicos contabuisse; & in 4. *lib. de loc. affect. cap. 8.* quædam sputa grandinis granis similia se vidisse scripsit, qui, quin phthisicus fieret, effugere non potuit. Biliosa quoque sputa maxime in suspectis ad phthisin a Galeno damnantur. Hæc vero colore aut flavo, aut pallido, aut ruffo, & sapore, aut acri, aut amaro, nobis innotescunt. Coloribus iis hæc manifeste deprehendimus, quod hi colores, præsertimque flavus, & pallidus bilem amaram, teste Galeno in *lib. 2. de locis affectis cap. 10.* denotent. Saporibus non ita certe: siquidem ob permixtam pituitam saporibus iis hebescent, & obscurentur. Unde Medici, alioquin eruditissimi, aliquando decipiuntur, quod biliosum humorem intus in pulmone delitescens non agnoscant, quod sputa, etsi flava, vel pallida, vel ruffa appareant, minime acria vel amara observent. In quibus tamen exesis pulmonibus cruenta sputa, vel purulenta, postea redduntur, atque inde tabes. De his Galen. in *lib. 4. de locis affect.* ita habet: *Quidam humorem repente exspuit liquidæ bili in colore perquam similem, medium videlicet inter flavum ac pallidum, at nulla acredine infectum, atque ita quotidie majorem ejus quantitatem exspuit, deinde levi suborta febricula tabescere incipit adeo, ut purulenta screaret, postea tractu temporis, quatuor videlicet mensium, exiguum cum pure cruentum rejecit, atque sic aucta febre magis consumebatur, ac iterum atque iterum pus exspuebat, adeo, ut magnam sputi quantitatem redderet, quocirca magis incrementum febre, ac resolutis viribus, eorum, qui tabe marcescunt, exemplo, mortem obiit. Deinde alium vidi eodem fere modo sex mensibus, ac alium quoque diutius laborantem, igitur*

qui

qui primus nobis occurrit, initio quidem nihil mali habere, sed tandem pessime affici visus est, alterum vero quum conspiceremus, ei statim ab initio cognito malo, præsentī medicamento succurrere tentavimus, ac multo magis etiam tertio. At quamvis multo negotio utrumque liberare conaremur, nihilominus neque horum ullus, neque alius post eos, servari potuit. Quum enim mortī jam proximi essent, pulmonis ipsius putres quasdam partes exspuebant. Ceterum mirum est, quamobrem, cum hæc ipsa sputa nullam acridinem habeant, vel amarorem, possint pulmones inficere? Sed adhuc magis mirum videtur, cur sit, quod apparentibus sputis pituitosis, omni sapore acri, amaro & falso omnino vacantibus, pulmones inficiantur? Hoc vero fit, aut quod omnis biliosus humor acris intus delitescat in pulmones, ipsorumque branchiis adhærescens, ipsos exedat, aut quod ipsa pituita putrescendo acrimoniam acquirat, qua exedit, ac putrefacit pulmones. Qua ratione fortasse & aer phthifico contagio infectus, quippe summe acris redditus, pulmones eorum, qui in eo habitant, inficit. Cur vero fit, quod sputis flavis aut pallidis apparentibus, acri, amaro ac falso sapore vacantibus, homines ad tabem ducantur? Hoc vero fit, quod pituitosi humoris mistione in ipsis sapor facilius, quam color occultetur, & acerrimus summeque putridus humor, in pulmones destillatus, eos exedat; vel dicetur, iisdem sputis flavis aut pallidis conspectis, vobis significari intus in pulmones collectum esse multum humorem biliosum, quo pulmones putrefiunt, exeduntur, atque homines ad tabem provehuntur. Nigra quoque ac melancholica sputa, pessima esse, vel ex eo cognoscitur, quod Galen. in lib. de Constit. Art. Med. cap. 16. scripserit, perniciosissimum esse melancholicum humorem præpollentem; tum quod & præditus ipse sit moribus pessimis, & maxime erodat, concoquaturque ægre, nec facile expurgetur; tum quod plurimæ sit caliditatis index, a qua affatus & genitus est. Ab iis sputis non raro cruenta succedunt, plus in recte valentibus, quam in pleuriticis timenda. Quod Hipp. intelligens in 4. Aph. 25. dixit: Sanguis quidem supra qualiscunque, malum. In iis sanguis tussi rejectus perpetuo timendus,

Pulmones
inficientia,
& unde.

Nigra &
melancho-
lica.

etfi

etsi non perpetuo ipsum exitium sequatur; cum præsertim ex capite destillat, in faucesque irruens, tussi excernatur: quomodo ego post quartanam febrem sanguinem copiosissimum tussi rejeci, quæ excretio fuit crisis, me ab ea febre liberans. Ceterum, ubicunque non ex capite destillans, sed e pectore & pulmonibus promanat, phthoes periculum inducit, etsi Gal. in lib. 5. *Metb. Med.* scripserit: *Matronam Romanam, & Juvenem a sputo sanguinis, atque alios omnes, qui primo se die ei curandos permiserunt, sanitati restituisse, &c. verum quotquot post aliquot dies tandem, vel dum phlegmone eos sic occupavit, ut urinam febricitantis instar jam haberent, horum nullum in totum fuisse persanatum.* Quare merito dixit Hippoc. in 7. *Aphor.* 15. *A sanguinis sputo puris sputum, malum;* & Gal. *Aph.* 7. ait, non omne sanguinis sputum esse malignum, sed illud, quod pus subsequutum est. Hoc enim phthoes accersitur. Quod merito Hipp. expressit * dicens: *A puris sputo phthosis.* Quare cruenta sputa e pectore ac pulmonibuseducta, a quibus pus subsequatur, exitialia esse, nobis liquido constabit. Addimus, perpetuo inutilia esse, ac malum portendere, qualiacumque copiosius excreta quicquam ægros non juvant, nec dolorem, nec tussim, nec respirationem difficilem allevantia: atque hæc in iis sputa exitialia erunt. In pleuriticis autem & peripneumoniacis, admodum tenuia post principium, aut admodum crassa, aut viscida, aut spumosa, aut rotunda, multa, non juvantia, pauca, & nihil exspuere, & sputa evanescere ac supprimi, & frequentia, alba, flava, pallida, ruffa, viridia, æruginosa, porracea, fulva, livida, nigra, varia, foetida, syncera, ægerrimeeducta, cum stertore quippe in gutture ferventia, tussim, dolorem, malam respirationem non sedantia; atque omnium exitialissima, prava, quæ tussim, dolorem & malam respirationem, & febrem concitant, atque augment. Admodum tenuia, crassa & viscida, quod satis crudum morbum notent, si principio fiant, haud inutilia censentur, quod tractu temporis concoqui possint; sed postea, quippe post multos dies, apparentia, & si nihil coquant, pessi-

Quæ non
juvant.

Quænam
in pleuriti-
cis & pe-
ripneumo-
nicis mala.

Admo-
dum te-
nuia, cras-
sa, & vis-
cida.

pessima existunt; admodum vero spumantia eodem modo
 damnantur, potissimumque syncera, biliosa, ruffa, viridia,
 livida atque nigra. Hæc enim fieri a calore immodico, aut
 urente, aut colliquante, alias ostendimus. Albicantia vero Albicantia.
 non ita periculosa sunt, & a flatu pituita agitata spumescen-
 tia. Qua ratione e pulmonibus educta pituita ex plurimo
 aëre spumescit. Plerumque in peripneumonicis sanguis spu-
 mosus exspuitur. Auctor *Coacor. præsagiorum* ^a in 5. sec. 2.
text. 67. ait: *spumosum sanguinem in dolore dextri hypochondrii*
ab hepate manantem exspui, lethalem esse. Rotunda itidem
 sputa maxime damnantur, quod intus magnum calorem, quo
 humor ficcatur, adesse denotent; quo fortasse caput replen-
 te, delirium plane significasse, Hippocr. in 6. *Epidem.* ^b vo-
 luit. Hæc in lateris morbo Auctor *Coac. præsag.* ^c perniciem
 significare voluit. Hippocr. rectius in *Prognost.* ^d dixit: *Spu-*
ta rotunda, candida, in pleuriticis esse inutilia. Multa quoque Multa.
 sputa mala multum periculi minantur, si præsertim in die ju-
 dicatorio appareant, nihilque ægros juvent. Sunt enim ex
 judicatoriis non judicantibus. Pauca itidem non minus dam- Pauca.
 nantur, quod non sufficiant ad purgandum humorem, facien-
 tem phlegmonem, omniumque maxime, quæ & cruda sunt,
 & magno labore excernuntur. De his Hipp. in 1. *Epidem.* ^e
Tussiebant, ac pauca cocta coacta paulatim vix exscreabant. Quos
vero violentissime urgebant, his minime concocta erant, sed perpe-
tuo cruda spuebant. In pleuriticis nihil minus mali portendit
 nihil exspuere; diximus enim crudissimum morbum significa-
 re: nam, ut scribit Galen. in *secundo de Crisibus cap. 10.* cum
 passio exquisite angusta fuerit, ac veluti alligans in seipsa uni-
 versum fluxum cohibuerit, tunc facit morbos lethales, qui
 ἀπυσοί, id est, sine sputo nominantur; & in *lib. de Constit.*
Artis Med. ait, nihil omnium exspuere perniciosissimum esse,
 partim quod significet, fluxionem in phlegmone quasi devin-
 ctam retineri, partim vero, quia ea universa, interius conten-
 ta,

^a Text. 415. ^b Sect. 3. text. 27, & Sect. 6. text. 21. ^c Text. 319. ^d Pag.
 41. lin. 20. ^e Sect. 1. pag. 940. sub lit. G.

ta, corrumpetur. Huncque morbum concoctu difficilem, & diuturnam fore eam inflammationem, præmonstrare, Galen. *in* 1. *in Aphorif.* 10 ostendit. Qua ratione Auctor *Coacorum præ-*
sagiorum ^a dixit, ficas pleuritides, in quibus nihil exspuitur, esse
 Biliosa. periculosissimas. In iisdem vero biliosum sputum, quod in-
 coeperat, evanescere absque ratione, delirium portendere, Auctor
Prorrheticorum ^b expressit; & suppressi, proximum exitium de-
 notare, Galen. *in lib. de const. art. med. cap. 16.* memoriæ man-
 davit. At phthificos, ait Hippocr. ^c, eo usque vivere, quoad ex-
 spuant, atque ubi sputum retinetur, mori. Frequens spu-
 tum, at non tussi excretum, cum alio signo phrenitico, phre-
 nitim notare *in* 1. *Prorrh. text. 6.* notatum est; & paulo post ^d
 hic Auctor in phreniticis frequentem sreatum maxime damna-
 vit; & merito sane, quod, ut Galen. expressit, cerebri male af-
 fecti, id est repleti, sit indicium: & postea ^e hunc ipsum fre-
 quentem sreatum cum refrigeratione, nigram vomitionem
 (quod est signum perniciosissimum) prænunciare. Alba quo-
 que, pituitosa, inutilia in morbis biliosis sunt, quod Hippocr.
in 2. *Prognost. f. 46.* ita expressit. *Candida vero, glutinosa ac ro-*
tunda, inutilia: & merito sane, cum nihil humoris inflamma-
 tionem facientis purgari, sit indicium. Quod sane in biliosis
 inflammationibus satis est perniciosum. Abhinc plures annos
 Bassani & Morosticæ, pleuritides pestilentes, quæ quatuor & ad
 plus 7. diebus homines jugulabant, grassatæ sunt, in quibus, quæ
 per sputum excernebantur, erant pituitosa, alba. Quibus sa-
 ne sputis quidam Medicus, parum tamen in Galeni doctrina
 versatus, perpetuo bene de iis sperabat. Qui facile decipieba-
 tur, ignarus hæc sputa alba pituitosa indicio nobis fuisse, nihil
 humoris facientis inflammationem purgari, propterea & mor-
 bum crudissimum, & summe perniciosum præmonstrari. Quod
 Hipp. *in uxore Euxenii* ^f pleuritica, quæ eo morbo obiit, ob-
 servavit; ea enim per sputum pauca, candida, tenuiaque exspuit.
 Flava & pallida, nec non & cruenta, non admodum sputo per-
 mista,

^a Text. 381. ^b Lib. 1. text. 97. ^c Lib. 7. Aphor. 26. ^d Text. 12. ^e Text. 31. ^f Pag. 41. lin. 20. ^g Lib. 7. Epidem. pag. 1224. text. 58.

mista, post principium si excerni incipiant, morbum concoctu
 difficilem, longum, atque hac de causa periculo minime va- Flava & pallida.
 cantem, significant. Contra, quæ in principio apparent: mor-
 bum enim, solutu facilem, præmonstrare superius ostendimus.
 De his Hipp. in 2. *Prognost.* ^a ita habet. *Si enim multo post ab*
initio doloris scretio flava, aut ruffa, deterior. Quam paulo
 post ^b expressit, *Septimo die tardiusve apparentem, minus tu-*
tum morbum præmonstrare. Idem præfagiunt, pallida, ruffa, Pallida,
 viridia, fulva, livida atque nigra. Viridia, æruginosa, ma- ruffa, viri-
 gnum caloris incendium, copiamque æruginosæ bilis, præmon- dia, fulva,
 strant. Hipp. in *Prognost.* ^c excreationem vehementer viridem livida at-
 maxime damnavit; & Galen. in *lib. de tot. morbi temporibus*, que nigra.
 sputum vehementer fulvum, summe perniciosum facit. Pericu-
 losius est lividum, quod aut a modica atra bile, aut a caloris
 extinctione fiat. Quod merito Auctor *Coacorum præfagiorum* ^d
 initio morbi conspectum maxime damnandum credidit. Ni- Nigra.
 grum omnium est perniciosissimum, cujus causam diximus
 esse ex Galen. 1. *de Crisibus*, aut vehementem peraffationem,
 aut refrigerationem, quippe extincto calore nativo. Merito
 itaque dixit Galen. magnum morbum significare; & in 1. *de*
Crisibus mortem significare; & Auctor *Coac. præfagiorum* ^e dixit,
eos, qui nigra rejiciunt, perniciose se habere. Hippocr. in *lib.*
de morbis ^f, text. 45. ait, eos, qui cum saliva grumos nigros
 sanguinis tussi rejiciunt, septimo die mori. Non minus mala Colore va-
 esse videntur colore varia, quod multiplices affectus subesse ria.
 denotent. Quare Hippocr. hæc sputa simul cum dolore acuto
 exitialia esse voluit. Syncera vero perpetuo damnantur; nam Sincera.
 bona, ait, sputa permista esse; contra mala, omnium maxime
 meraca, quod fiant omni humido seroso a calore consumto:
 flava itaque, sincera, rufa, æruginosa, fulvida, livida, atque o-
 mnium maxime nigra, meraca, prava existunt; ut Hippocr.
 in 2. *Prognostic.* ^g nobis tradidit. Hæc enim desperatæ salutis
 mor-

^a Pag. 41. lin. 16. ^b Ibid. lin. 32. ^c Ibid. lin. 21. ^d Text. 390. ^e Text.
 390. & 407. ^f Lib. 3. lin. 35. & seq. pag. 492. ^g Pag. 41. lin. 15.
 & seq.

Foetida. morbum præmonstrant. Foetida etiam perpetuo in acutis morbis damnantur; quod præexcellens putredinis nobis sint argumentum. Graveolentiam in sputis distinctim tabidos a non tabidis notare, Hippocr. in *Aphorism.* ^a meminit, atque in ipsis istud esse lethale. Mala quoque diximus esse, quæ difficillime exscreantur. Quod Hippocr. in 2. *Epid.* ^b in multis vidit, de quibus dixit: *Tussiebant, & pauca coëta paulatim vix exscreabant.* Quæ itidem fervent in gutture, cerchnonque & stertorem inducunt, non minus prava existunt. De his Hippocr. in 2. *Prognost.* ^c text. 48. *Mala etiam exscreatio, quæ non expurgatur, nec projicit ipsam pulmo, sed ob nimiam plenitudinem fervet in gutture.* Non minus mala sunt, quæ nedum tussim tollunt, sed quinimo ipsam concitant, & augent, ut docet Hippocr. in 1. *Prognost.* ^d text. 52. Qui non minus ibidem ^e damnavit sputa, quæ dolorem non sedant. Non tamen hæc sufficient nobis ad prædictionem, nisi alia, ut docet Galen. accuratius spectemus. Eodem itidem modo mala sunt, quæ neque malam respirationem, neque tussim, neque febrem, etsi multa sint, tollunt; quæque vero in aliquo decretoriorum dierum erumpunt, ac ab ipsis ægroti in deterius abeunt, cum signo aliquo pravo, lethalia profecto existunt. Atque hæc sunt sputa in pleuriticis ac peripneumonicis damnanda. Nunc eadem in suppuratis consideremus.

Quæ difficulter exscreantur.
Quæ non juvant.

C A P. XIX.

De prædictione in suppuratis.

QUICUNQUE pus obtinent, ait Galen. in 2. *Prognost.* in text. 60. intus in corpore universo, sive contentum habeant in parte inflammatione affecta, sive etiam post eruptionem, nominare tales *empyos*, id est, purulentos seu suppuratos, licebit. Sed Medici assolent potissimum illos, qui in tho-

^a Lib. 5. Aphor. 11. ^b Sect. 1. pag. 940. sub lit. G. ^c Pag. 41. lin. 24.
^d Ibid. lin. 18. ^e Ibid. lin. 33.

thorace ac pulmone talem habent affectionem, *empyos*, id ^{Empye} est, purulentos nominare. Id vero pus post eruptionem inter ^{quinam} thoracem pulmonemque continetur, & nisi cito exscreetur, ^{vacantur.} tabidi intereunt, febricitantes tenuiter quidem, at calore jugiter quodammodo in nocte crescente. Veteres in qualibet ^{Empyema} parte corporis puris collectionem *empyema* dicebant, suppu- ^{quid.} rantiaque ob id medicamenta, alii *empyemata*, alii *diapyemata*: alii, cum in viscere pus collectum est: atque demum alii, ut dictum est, eos solos *empyos* esse volunt, quibus inter thoracem & pulmonem pus aggregatum est, nimirum in loco phlegmone obfesso, & ab eo pure, intra thoracem effuso, hujusmodi affectus nascitur. Fit vero hujusmodi pus, ubi ^{Unde.} materia phlegmonis non repurgatur; intus enim contenta a calore in pus vertitur. Quod Hippoc. in 7. lib. Aphor. 38. ita expressit: *Destillationes in ventrem superiorem ad suppurationem veniunt intra dies 20: & clarius in lib. 5. Aph. 8. de pleuriticis: Quicunque morbo laterali laborantes in 14. dieb. non repurgantur, ii ad suppurationem vertuntur.* Ubi enim pleuriticorum dolores neque purgatione per supra, neque alvi dejectione, neque sanguinis vacuatione, neque victus ratione, neque aliis medicamentis finiuntur, suppurationem excitant, aut mortem suffocatione. Quod probe Galen. in Prognost. ita expressit: *Quicunque dolores circa thoracis ad pulmonis sedes non desinunt, adhibitis subsidiis, idque malum tantummodo habent, nec ullum aliud exitiosum indicium adest, eos suppuratos expectabis.* Suppuratis itaque inflammationibus, ipsarumque humoribus in pus conversis, nisi per sputa repurgentur, rupta vomica pus in cavitatem thoracis & pulmonis effunditur, atque tunc vere ii *empyi* existunt. Quo pure aut suffocantur, aut liberantur, si probe spatio dierum quadraginta per tussim purgentur, quod hisce verbis Hippocr. in 5. Aphorif. 15. docuit: *Quicunque ex morbo laterali fiunt empyi, id est, suppurati, si quadraginta diebus purgantur, a die qua fit ruptio, liberantur: & Galen. in comment. ait: nisi iis diebus per sputa pus totum expurgetur, putrescit, pulmoneque putrefactum exedit, atque ad tabem conducit, quæ est totius corporis extenuatio propter in-*

sanabilia illa pulmonis ulcera, & macies cum debili febre conjuncta, quem affectum peculiariter Græci, maximeque Athenienses, ut Galen. meminit, *phthoen* appellabant, atque Hippocr. *phthisin*. His ad extrema redactis & deploratis accidit capillorum defluvium propter siccitatem, & alvi profluvium propter virtutis imbecillitatem, teste Galeno, atque sputa retinentur. Tandiu enim extenuati vivunt, quamdiu extussire & per sputa pulmonem expurgare possunt; ubi vero intus ipsa remanent, respirationis obstruuntur viæ, atque ægri suffocantur. Sed ad suppuratos seu *empyos* redeamus, quorum prognosis ut illustretur, primo an pleuritici, vel peripneumonici, vel anginosi ad suppurationem inclinent, videndum erit; & postea quibus signis nobis innotescant; tertio, quando ruptio fiat; atque demum de iis, qui servantur, & quibus signis nos id deprehendimus, atque de iis, qui moriuntur, agemus. Quibus vero futuros purulentos speramus, Hippoc. in hunc modum docuit ^a: *Quicumque dolor in his affligit sedibus, non desinens neque screationis purgatione, neque ventris subductione, neque venæ incisione ac medicamento, & victus ratione, in suppurationem verti, sciendum est.* Sed quia circa puris generationem, ut Hippoc. in 2. *Aphorism.* 47. docuit, dolores ac febres contingunt magis, quam ubi jam est genitum, necesse est, in suppurandis dolores ac febres augeri. Proinde de his ita habet ^b: *Considerare autem oportet suppurationis initium fore, colligentes a die, quo primum homo febricitavit, aut quo rigor eum prehendit, & si dixerit pro dolore sibi inesse pondus in loco, quo dolore afficiebatur. Hæc enim fiunt inter initia suppurationum. Ex hoc igitur tempore suppurationum fore eruptionem ad prædicta tempora oportet.* Galen. vero in commento dixit, indicia suppurationis esse pro dolore gravitatem seu pondus, rigorem seu horrorem, atque febrem, quæ multo quam ante vehementius affligat. Addit ultra gravitatis sensum, calorem in lateribus, aut in altero tantum, ubi suppurationis tantum in altero latere fuerit. Quod ita docet. ^c *Si vero*

Empyicorum prognosis.

Purulenti unde futuri dignoscuntur.

Empyematis indicia

^a Prognost. pag. 41. lin. 35. & seq. ^b Ibid. pag. 42. lin. 12. & seq. ^c Hippocrat. ibid. lin. 19. & seq.

(Cap. XIX.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGR. 543
*suppuratio in altero latere tantummodo fuerit, vertere ac ediscere
convenit in his, utrum in altero habeat latere dolorem, & utrum
calidius, quam alterum sit, atque eo in incolume latus cubante
inquirere oportet, num aliquod desuper onus illi pendere videatur,
si enim id fuerit, suppuratio in altero latere est, utrovis onus ex-
sistat. Quare his signis suppuratos deprehendemus, quippe
rigore vel horrore, qui fit, teste Galeno, a puris acrimonia,
partes inflammatione affectas infestante, febre, anteriori quæ
vehementius affligat, atque pondere in lateribus, aut in alte-
ro tantum, ubi in uno tantum pus collectum est; addo calo-
rem perceptum in utroque latere, aut in altero, ubi in uno
tantum, ut dictum est, pus collectum est. Quod sane pus
si auctum multitudine, atque a natura concoctum erumpens,
per tussim purgetur, ita *Empyi*, id est, suppurati servantur.
Quod si nullo pacto rejiciatur, quod debilibus accidit, suf-
focati, aut tabidi moriuntur. Hinc Hippocr. in 2. *Prognost.*
text. 6. ait: *Seniores potius interire quam juvenes: quoniam, ut*
ait Galen. imbecilles vires habent, & uti hi liberentur, magna
vis requiritur, quæ per tussim ac sputa expurgat; cum hi, qui
servari debent, plurimum puris tussi purgare debeant. Galen. in
5. lib. de loc. affect. cap. 3. quosdam empyos meminit sanatos,
qui puris quantitatem quindecim usque heminarum exspue-
runt. Quare, qui plurimum exspuunt, liberantur: & hoc
est, quod ait Hippoc. in 5. lib. *Aphor. 15.* *Quicumque ex mor-*
bo laterali fiunt empyi, id est, suppurati, si quadraginta diebus
purgantur, a die, qua fit ruptio, liberantur. Ubi vero non ex-
spuunt, aut suffocantur, quod accidit propter puris lento-
rem, & crassitudinem, & membranæ pulmonem continentis
densitatem, atque ob facultatis debilitatem, quæ dignoscun-
tur respiratione, in qua totus thorax attollitur, nullaue pur-
gatione per sputa apparente. Galen. in lib. 4. de loc. affect.
cap. 7. ait: *Quibus ex suppuratis, ob puris copiam inter thora-*
cem & pulmonem collectam, totus thorax in respiratione attolli-
tur, fieri ob virium imbecillitatem, nequeuntibus suppuratis pus
purgare. Ubi vero non suffocantur, tabidi intereunt, ut ait
Galen.*

Empyi
quomodo
tabidi facti
dignos-
cuntur.

Galen. febricitantes tenuiter quidem, ac calore jugiter quodammodo in nocte crescente, quo non purgatum pus intus putrescat, pulmones exedat, & ulceret. Quæ ulcera sequi totius corporis extenuationem, & maciem, cum debili febre conjunctam, nuper ex Galen. ostendimus, quem affectum Hippocr. phthisin, & Græci olim Athenienses *phthoen* appellarunt. Quibus vero notis isti empyi, tabidi facti, dignoscantur, Hippocr. ^a hisce verbis expressit: *Omnes autem purulentos agnoscere his indiciis convenit: Principio si febris non dimittit, sed interdum tenuior, noctu vehementior est; Si sudores multi superveniunt, ac tussendi cupiditas est, nec quicquam tamen dignum commendatione exspuunt, si oculi cavi redduntur, maxillæ vero ruborem trahunt, & ungues manuum curvantur, digitum vero potissimum summi calefcunt, atque in pedibus tumores fiunt, neque cibum appetunt, ac pustulæ circa corpus erumpunt.* Galen. in comment. ait, febres non dimittere, quod partes ipsæ corporis solidiores incalescunt: ex quo calor manet assiduæ febris subfimalis, perinde ut calx, debilis contingentibus; qui calor, quod hecticorum signum proprium creditur, quoties ægri esitant ac bibunt, perinde ac in calce aqua perfusa fit, calidior evadit. Quo fit, ut tangentes exterius ægrum multo calidiorem persentiant. Sudores item continuos elici propter virium debilitatem, & quod diductum alimentum dejiçiat. Quin etiam tussendi cupiditas, id est, voluntasprehendit, nec quicquam dignum commendatione exspuunt, ob puris lentorem, & crassitudinem, & continentis pulmonem membranæ densitatem, tum etiam debilitatem in ægro facultatis. Oculi cavi propter exsiccationem redduntur, quod omnibus longis febribus est commune, rubent propter calorem in pulmone, & item tussedinem, quæ vultum calefaciunt. Ungues curvantur, quia caro eos firmans consumitur, & digitorum interiores summæ partes, quippe carnulentiores, calidiores apparent, quod calor hecticus solidiores occupet partes, & in iis plus apparet, ubi humor largior inest. Pedes intumescunt, inde caloris incipiente extinctione, quip-

quippe quod partes eæ ab origine longissime absunt. Cibum non appetunt, appetendi facultate extincta, pustulæque erumpunt in cute, derodente sanie ex intimis sedibus ad cutim effusa. Atque hisce signis *empy*i tabidi dignoscuntur, quorum casus sunt exitiales, qui, quoad exspuere, pusque contentum excernere possunt, Hippocrat. Auctore, ^a vivunt. Unum est, ad sputa ipsorum attinens, scitu dignum, quod in ipsis quippe tabidis desperatis, nihil concoctum observari, Gal. in 3. *Epid.* affirmavit; sputum cessat, ac supprimitur; alvus humida; pedes intumescunt, & reliqua fiunt, quæ desperatam ipsis salutem præmonstrant. Primo itaque humor, faciens pleuritim aut pulmoniam, non purgatus, putrescit, & in pus vertitur, mox erumpit, & tussi purgatur. Quod sane determinato temporis intervallo multum collectum, & inter thoracem & pulmonem effusum, foras erumpit, plerunque viginti diebus, & aliquando citius, & aliquando tardius. Quam rem & signa, quibus id agnoscimus, Hippoc. in 2. *Prognost.* ^b ita expressit. *Quæ vero citius ac tardius rumpuntur, talibus cognoscantur signis oportet, si dolor inter initia exstitit, & item difficultas spirandi, nec non tussis, atque etiam screationio perseveret, vigesimo die expectari, aut etiam ante, eruptionem oportet; si vero continentior fuerit dolor, & alia omnia in his fuerint ex ratione, postea expectari oportet eruptionem, sed præire necesse est & dolorem & spirandi difficultatem, & screationem, antequam pus excernatur.* Quibus Galen. colligit signa futuræ vomicæ eruptionis esse hæc; quippe dolorem, spirandi difficultatem, tussedinem, & screationem, quæ si continenter & vehementer affligant, celerem eruptionem expectari oportebit, & si nec continentes, nec vehementes infestent, tardior. Ceterum necesse est, eroso obvolvante pus corpore, ab acrimonia ejus, dolorem fieri, tussedinem, & exscreationem, quia sanies quædam tenuior obductum penetret corpus; spirent quoque difficulter necesse est, & propter universam corporis conditionem, sed præcipue ob accedentem dolorem.

Vomicæ
ruptio in-
tra quod-
nam tem-
poris inter-
vallum fit.

Ra-

Unde fit. Ratio vero hujusce eruptionis in naturam moventem, atque in multitudinem puris, vel ejus pravam qualitatem, expultricem ad excreationem irritantem, refertur. Hæc eruptio fit ante tempus, quippe ante concoctionem puris, aut propter bilem synceram, sputo non permistam, nec ad medio-critatem, naturæ convenientem, deductam, tunicam, pus continentem, erodentem; unde dolor, tussis, respiratio difficilis & excreatio eruptionem antecedunt: aut propter puris copiam, vel infestam putredinem, vel utrumque simul, expultricem movens. Quæ eruptio symptomatica est & non bona: & illa, quippe pure concocto, a natura fit critice, & bona, in qua pus album, purum, æquale & læve spectatur; in ea vero, quæ ante tempus fit, & symptomatica est, pus crudum, versicolor, foetidum, aut flavum, bile permistum, apparet. De hac eruptione auctor Coac. præfag. in 5. Coac. præfag. a sect. 2. text. 35. ita habet: *Quibus vero cum bilioso purulentum sputum expurgatur, sive pus seorsum exeat, sive permistum bilioso, ut plurimum mors accidit decimo quarto.* Sed his præmissis occasio postulat, nos modo in suppuratis prædictionem aggredi: proinde in primo, de suppuratis, qui facta eruptione servantur, agimus. Hos hisce signis innotescere nobis, Hippocr. ^b docuit, quæ ita expressit. *Bona vero hæc sunt, facile morbum ferre, bene spirare, dolore vindicatum esse, sputum facile extussire, corpus æqualiter calidum videri, ac molle, siti non detineri, urinas, dejectiones, somnos, sudores, singula intelligere bona, uti præscriptum est, succedere. Ita enim omnibus his evenientibus, homo haud sane morietur: & paulo post ^c. Hi vero potissimum supersunt, quos febris eodem die post eruptionem dimiserit, ac cibum citius appetunt, & siti liberati sunt, & venter exigua ac consistentia dejicit, & pus album, læve, concolor-que est, ac vacans pituita, & absque labore ac valida tussi expurgatur. Itaque optime quidem sic ac celerrime vindicantur; sin minus, qui ad hæc proxime accedunt. ^d Quod sputum auctorem quo-*

Vomicæ eruptionis symptomaticæ signa.
Criticæ.
Empyi quinam servantur.
Quinam pereunt.

^a Text. 392. ^b Prognost. pag. 41. lin. 47. ^c Ibid. pag. 42. lin. 45.

^d Rursum hic quædam omissa videntur, hoc fortè modo supplenda. *Quantum* verò ad illos, qui suppurati intereunt, hæc potissimum signa Hippocr. in Pro-

(Cap. XIX.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 547
 quoque *Coac. præfag.* ^a maxime damnasse nuper meminimus.
Uxor Meandri Cæci, ut scribit Hippocrat. in *Epid.* ^b *statim*
chlorum & purulentum exspuit. *Filius Amphiphradis* ^c *primo*
purulentum & pallidum, & mox *viride*. *Ermoptolemusque* ^d *pallidum*: & Hippoc. in *Aphorismis* ^e ait: *Si empyis, quum urun-*
tur aut secantur, purum & album pus effluat, evadunt: si vero
subcruentum fæculentumque & fœtidum, pereunt: & hæc suffi-
 ciant in prædictione purulentorum, de quibus præsentem tra-
 ctationem non inutiliter Medicinæ studiosi legent.

C A P. XX.

Quid in morbis acutis Cerchon, vulgo ranticum, significet.

SOLET sæpius in multis acutis morbis, & in omnibus qui-
 dem moribundis, quidam fervor, seu ebullitio in gutture
 observari, quod Græci κέρχων vel κέρχρον appellarunt, Latini Cerchon
 fervorem seu ebullitionem in gutture, alii asperitatem ranci- quid.
 dam circa asperam arteriam & fauces, vocant, & vulgus Me-
 dicorum *ranticum*, a rancido fortasse, nomine corrupto. Sed
 mea sententia hæc omnia non sunt synonyma, siquidem aliud
 est rancidum, seu asperitas rancida, a gutturis fervore seu e- Gutturis
 bullitione, quam ranticum dicunt. Hanc enim Gal. in lib. 3. fervor seu
 Comm. de articulis vocat κέρχῳδην, non κέρχωνδην, a κέρχεν ebullitio.
 ver-

Prognost. pag. 41. lin. 53. exhibuit, dicens: Contra verò, morbum ægre fer-
 re, spirationem magnam & densam esse, dolorem non sedari, sputum diffi-
 culter extuslire, valdè sitire, corpus à febre inæqualiter detineri, ventrem &
 latera vehementer calere, frontem vero, manus & pedes frigidos esse, urinas
 vero & dejectiones, & somnos, & sudores, singula, uti scriptum est, mala
 esse cognoscere. Si quid enim ex his sputo supervenerit, morietur æger, an-
 tequam ad 14. dies perveniat, aut 9. aut 11. die. Et paulo post pag. 42. lin.
 53. Moriuntur vero, scil. suppurati post ruptionem, quos febris non dimiserit,
 aut ipsos dimisisse visa, si statim iterum accenditur, & siti quidem vexantur,
 cibos vero non appetunt, & alvus humidâ est, & pus chlorum, sive ex vi-
 ridi pallidum, & lividum, aut pituitosum, & spumofum exspuunt. Si hæc
 omnia contigerint, moriuntur, &c. lege porrò. Quod sputum &c.

^a Text. 390. ^b Lib. 4. pag. 1121. text. 4. ^c Lib. 7. Epidem. pag. 1215. text.
 14. ^d Ibidem. text. 16. ^e Lib. 7. Aphor. 44.

Quid &
unde.

Stertor.

Unde.

verbo, quod sonum notat, qui vel angustia loci, quo spiritus redditur, vel humoris multitudine accidit, & plerumque utroque concurrente, quem spiritum nonnulli *δάρεα*, id est, asperum appellant: illud rancidum, seu asperitatem rancidam, *κέρχων* vocat, qui affectus, in 2. lib. de caus. symptom. est exiguus ad tussendum impetus, quem tamen non perpetuo tussis sequitur. Nam ea, quæ fauces exasperando tussim movent, Gal. in 3. Comm. de articulis nuperrime citato *κέρχων* vocat. Ceterum utcunque sit, hi duo affectus maxime similes existunt, quippe *κέρχων* & *κέρχων*, id est, gutturis fervor, seu ebullitio in gutture, a sono ebullientis ac ferventis aquæ dicta, & asperitas rancida: apparet vero inter ipsos differentia aliqua, quippe quod fervore, seu ebullitione, sonus & strepitus manifestius appareat; & in rancida asperitate, obscurius. His proximus est stertor, qui itidem est sonus similis, sed ambobus major, & manifestior. Plures hos affectus confundunt, differreque tantum loci varietate atque magnitudine putant, *stertorem* strepitum illum vocantes, qui in via subauditur & fit, quæ est inter palatum & nares, qualis est dormientium; in larynge, sive in capite, seu ostio asperæ arteriæ, gutture dicto, fervor & ebullitio *κέρχων* dicta; & in arteria ipsa *κέρχων*, id est, asperitas rancida secundum aliquos, & secundum alios, stridula ejusdem arteriæ asperitas. In moribundis hic affectus Græcis etiam *πέγχι* dicitur, & vulgo Medicorum *ranticum*, quasi rancidum spiritum sive sonum dixerint, qui affectus est veluti concertatio humoris & spiritus in asperis arteriis. Fiunt vero hi affectus, vel propter naturæ infirmitatem, utpote cum pulmo undique pure, vel humore plenus, quod Hippocr. in 2. Prognost. ^a text. 48. expressit, dicens: *Mala etiam screatio, quæ non expurgatur, nec projicit ipsam pulmo, sed ob nimiam plenitudinem fervet in gutture.* Non expurgatur, nec sputum projicit, aut ob humoris excernendi lentorem, quo asperæ arteriæ adhærescens a spiritu agitata fervorem seu stertorem facit, vel branchiorum obstructionem, aut ob arteriæ & gutturis compressionem inter-

terceptione meatus, in quo refractus & agitated humor aliquis in gutture fervet. Hinc pectore angustos *stertorosos*, in lib. 3. de *diffec. resp.* Galen. vocavit. Qui duas tantum causas huic affectui assignavit, quippe loci, quo spiritus red- dicitur, angustiam, vel humoris multitudinem, vel utrumque simul: sed necesse est, ut virtutis impotentiam addamus, ob quam $\epsilon\epsilon\chi\theta$ fit in moribundis, quippe natura quicquam pur- gare non valente. Quibus colligamus non perpetuo hoc symptoma, quippe fervorem seu ebullitionem esse lethalem, sed ubi, multitudine humoris natura oppressa, non possit pulmo excrescere sputum, aut spiritus via, arteria scilicet, gra- viter oppressa, qua ratione hiantes moribundi multi stertunt. Cujusmodi fuit observatum in *Menone*, de quo ait Hippocr. in 7. *Epid.* ^a text. 8. *Arteria subsibilabat, cum stertore: & text. 15. de uxore Theodori* ^b: *Arteriæ & pectoris stridula quædam as- peritas, strepitus & fluctuatio puris: & text. 19. de uxore Po- lycratis: Intus circa arteriam & fauces sibilus erat & Cerchnon*, id est, asperitas, ut Valesius vertit, rancida. *Ermoptolemus* ^d peripneumonicus decimo quarto pallidum excrescebat & stertebat: & *Anginosa* ^e itidem cum stertore, convulsa obiit: & in filio *Amphiphradis* ^f pleuritico, in faucibus plerumque rancida as- peritas subsibilabat. In quibus omnibus illud symptoma par- tim ad naturæ impotentiam, partim ad multitudinem & len- torem puris seu humoris, fuerat referendum: est vero per- petuo malum, & non parum timendum, summe vero perni- ciosum post morbi principium, præ languidis viribus reddi- tis; quod id præmonstret, præ imbecillitate naturam quic- quam non posse excernere & suffocari; cumque hoc sympto- mate aliquod aliud necessario una aderit exitiale signum. In principio vero sæpius fit, ut præ copia nimia in gutture fer- veat humor, vel præ lentore nimio materia arteriæ adhæ- rescat, quo humore postea concocto, & per sputum purga- to, cessat Cerchos seu ebullitio. Cognoscitur vero, quo una ad-

Quando
gutturis
fervor seu
ebullitio
lethalis.

Quando
non exitia-
lis.

^a Pag. 1220. text. 47. ^b Ibid. pag. 1216. text. 27. ^c Ibid. pag. 1211. text. 9.

^d Ibid. pag. 1215. text. 16. ^e Ibid. text. 20. ^f Ibid. text. 14.

ad sint alia signa bona, & nullum perniciosum illuxerit, cuiusmodi fuit in *Pisistrato* visum. De quo Hippocr. ^a ait: *Stertorosum in faucibus, bene autem ferebat morbum, mente constabat, calor remisit, simulque excretio, & stertor; evasit.* Atque hæc de prædictione ex sputis.

CAP. XXI.

De prædictione ab abscessibus.

Abscessus
unde futuri
dignos-
cuntur.

Quid.

Abscessus
boni.

DIXIMUS in sexto libro, quid sit abscessus, differentiasque ac signa, quibus Medici futuros abscessus in morbis prænoscent. Nunc ab ipsis abscessibus, quomodo in acutis morbis cum salus tum exitium prænoscat, perscrutemur, supposito illos nobis affuturos: quam rem prænosci a morbo, qui non solvatur, & ab urina tenui & cruda, quam ægroti, ut docet Hippocr. in 2. *Progn.* ^b text. 24. longo tempore mingunt, atque a signis salutaribus, Galen. in lib. 2. de *Crisib.* statuit. At a quibus sane abscessibus nostrum prædicendi institutum prosequemur? Siquidem ibidem dixerimus, nomine abscessus, multos affectus ex Hippocrat. doctrina intelligi. Primo per abscessum intelligimus omnem humorum translationem ab una parte corporis in aliam, in qua translatione humores aut effluunt, aut decumbunt. Unde excretio & humoris decubitus dicitur abscessus. Hoc ipso etiam nomine *abscessus* mutationem morbi accepimus, ut quando angina in peripneumoniam mutatur, suppurationem, & quicquid in cutem erumpit a causa interna. Aut quod magis proprie dicitur, per abscessum intelligimus humoris decubitum, qui tumorem facit. Nos vero hic per abscessus omnia intelligemus, quæ in cutem erumpunt, atque humoris decubitum cum tumore aut inflammatione. Sed age de bonis abscessibus, salutem denotantibus, agamus. Boni itaque dicuntur, qui erumpunt cum signis coctionis, in die decretorio, in partibus

^a Lib. 7. Epidem. pag. 1223. text. 56. ^b Pag. 40. lin. 49.

(Cap. XXI.) DE PRÆSAGIENDA VITA ET MORTE ÆGROT. 551

tibus a visceribus, & a morbo longinquis, quique suapte natura boni sint, & qui perseverant, non diminuuntur, ac augentur, & demum qui suppurantur, & qui una cum bonis signis apparent, atque ægrotos juvant. Dictum est a nobis superioribus libris, atque demonstratum ex Hippocr. in *Epidemiis* ^a, concoctiones celeritatem portendere judicii, securitatemque salubrem, ac proinde coctionis signa nunquam male apparere: quo fit, ut ne dum abscessus omnes, sed omnes vel etiam excretiones, concocto morbo apparentes, sint laudandæ. Eo efficacius abscessus judicium præ sagii confirmabunt, si in aliquo dierum decretoriorum eruperint. Quod eo certius præmonstrabunt suapte natura boni, quippe qui laudabili substantia, figura, loco, colore, magnitudine atque copia erumpunt. Molles bonitate duris ab Hippocr. præferuntur. De iis, qui suapte natura commendantur, Hippoc. in lib. 6. *Epidem.* ^b comm. 1. text. 23. ita habet: *Tubercula foras extumescencia, & acuminata, in turbinemque gracilescentia, æquabiliter maturescentia, non circum dura, declivia, & non bifida, meliora. Contraria vero, mala, & si quam plurimum contraria, pessima: & in Prognosticis.* ^c *Quæcumque exterius vergent, optima sunt, parva, quam maxime extrorsum spectantia, & in aciem turbinata: pessima sunt, quæ magna, lata, & minime in aciem turbinata: at quæ introrsum rumpuntur, optima quæ externas partes minime attingunt.* Acuta itidem latis bonitate prætulit. Ex loco itidem, qui ad exteriora feruntur, ab Hippocrat. laudantur; de his in 6. *Aphorism.* 25. ait: *Erysipelas ab interioribus ad exteriora verti, bonum.* Qua ratione in angina tumorem in collo optimum esse statuit ^d. Optimi itidem sunt, qui in partibus remotis & ignobilibus concitantur. Qua ratione Hippocr. ^e 37. dixit, omnes abscessus, qui ad crura fiunt, in pulmonibus vehementibus esse utiles; & Galen. ait: *Si quidem vera sit sententia Hippoc. 2. lib. Epidem.* ^f *præscripta*

^a Lib. 1. Sect. 2. pag. 948. lit. F. ^b Sect. 1. text. 12. pag. 1165. ^c Pag. 39. lin. 6. & seq. ^d Prognost. pag. 45. lin. 20. ^e Ibid. pag. 43. lin. 18. ^f Sect. 1. pag. 1002. lit. B.

*scripta de bonis abscessibus, ut optimi sint, si maxime deorsum, & quam longissime ab ægrotatione, absistant, magis vero si concoctione pariter fiant. Colore etiam boni aut rubro, aut flavo, aut albo spectantur: magnitudine quidem etiam mediocri, ita ut neque pauciores, quam corpora purgare valeant, neque grandiores, quam sustineri possint. Copia etiam copię humoris, morbum facientis, respondere debent; nam immoderatus apparentes non sunt securi, quod & aliquam internam partem vel principem, vel vitę necessariam, obfideant. Qui cito maturescunt, ac suppurantur, laudantur. De his forte Hippocr. in 2. prognost. * text. 64. Quibuscunque abscessus fiunt ex pulmonis morbis circa aures & suppurantur ad inferiora loca, & ad fistulam perveniunt, isti evadunt. Boni etiam sunt, qui perseverant, quod a facultate robusta fit, atque augentur, atque, ut diximus, suppurantur, & qui una cum bonis signis apparent, atque ægrotos morbo vel liberant, vel allevant, qui merito ita apparentes sunt ex judicatoriis judicantibus, quique, natura morbo prævalente, fiunt. Atque isti sunt abscessus salutare. Malos vero esse omnes abscessus, cum cruditatis signis apparentes, in diebus non decretoriis, suapte natura malos, in partibus proximis morbo, membrisque principibus, perseverantes, non suppurantes, pauciores, copiosiores, parviores, majores, qui statim exorti recurrunt, seu retrahuntur intus, atque evanescent, cum malis signis nihil juvantes, atque lædentes. De iis, qui morbo crudo existente apparent, Galen. in 1. Epidem. ita habet: Omnium, quę tunc inciderent, incommodorum erat caput, cruditas humorum, quod si quando natura per vim ad aliquos eorum excernendos aggressa esset, nihil proficiebat, imo vero ab iis superata, aut in profundum recurrere permisit, aut propter paucitatem excretionum abscessum moliebatur. Alias a nobis demonstratum est, nullam excretionem, vel abscessum fidelem esse, quę cum signis cruditatis apparet, etiamsi ad probam maturationem perveniat. Concoctiones celere iudicium & securitatem promittunt, Sed ne nunc quidem causę febrium, quę intra venas continentur.*

Abscessus
mali.

erant concoctæ. At parotides erant tamen maturæ, quod infrequens esse, & debere memoria teneri dicebam. Nam posse fieri quapiam in parte privatim concoctionem, toto morbo non concocto. Mali itidem sunt, qui decumbunt in diebus non decretoriis; hi nobis quidem indicio sunt, illum decubitum, sive excretionem humoris non fieri a natura salubriter agente, sed morbo acta, quippe aut humoris multitudine, aut prava qualitate, ante tempus irritata ad pugnam: quare mirum non est, si, perturbato ipsius naturali ordine, in diebus non decretoriis expellat. Eoque apertius mali abscessus dignoscuntur, si suapte quoque naturâ mali existant, cuiusmodi sunt, ex Hippocrat. in 1. Prognostic. ^a text. 30. Tubercula circum dura, bifida, inæqualia: & in lib. 6. Epidemiorum ^b, foras non extumescencia, non acuminata, neque in turbinem gracilescencia, non æqualiter maturescencia, circumdura, non declivia, atque bifida. Qui vero ex abscessibus malignitatem habent, cum febre continua omnes exitiales sunt. Cuiusmodi fuerunt in ea pestilentia, quam Hippocrat. in lib. 3. Epidem. ^c Comm. 1. text. 13. recensuit; scribit enim ignes malignos multos interemisse, tubercula, carbunculos, fluxiones ad pudenda, Herpetes multos malignos in ea pestilenti constitutione grassatos fuisse, pluresque iis fuisse interemtis. Pauciores etiam abscessus, & majores damnantur, de quibus Hippocr. in 1. Epid. ^d Comm. 3. ait: *His succedebant abscessus, aut majores, quam ut ferri possent, aut minores, quam ut prodesse quicquam: & paulo post* ^e. *Papulæ parvæ, quæ non essent excernendis morbis: & postea de Sileno* ^f: *Papulæ cum sudore rubentes, rotundæ parvæ, varis similes permanebant, nec abscessum efficiebant.* Copiosiores etiam tutæ non sunt, nisi ad purulentos abscessus deveniant; nam nimis copiosum humorem denotant, ex quo timor est, ut ne tantum cutis, sed quin etiam pars aliqua interna, aut ex principibus, aut ex necessariis obsideatur. Qua ratione Auctor Coac. præsagiorum ^g merito dixit: *Quibus in febre continua pustule*

^a Pag. 38. sub finem. ^b Sect. 1. text. 12. pag. 1165. ^c Pag. 1083. ^d Sect. 2. pag. 946. lit. G. ^e Ibid. lit. H. ^f Lib. 1. Epid. Ægr. 2. p. 969. ^g Text. 114.

le toto corpore excitantur, lethale, nisi superveniat purulentus abscessus. In his enim, quorum corpora acuta febre vexata, undequaque abscessibus, aut parvis aut magnis scatent, periculum est, ne retrocedant, principemque vel vitæ necessariam aliquam partem, ut diximus, occupent, quod est exitiosum. Huiusmodi casum Hippocr. in Tymonædis puero vidit, de quo in 7. Epid. ^a text. 4. ita habet: Tymonædis puero, quasi duorum mensium, exanthemata in cruribus, & in coxis, & lumbis, Hypogastrio, & tumores valde rubicundi. Sedatis autem his convulsiones & epileptica fiebant sine febre multis diebus, & mortuus est. Non minoris periculi sunt, tumores admodum rubentes, ac omnium maxime liventes, & nigricantes, quem pravam colorem in exanthematibus nec vel etiam mulierculæ ignorant; iis etenim valde rubentibus, liventibus, ac maxime nigris, merito de ægrotorum salute plurimum dubitandum putant. Hippocr. in 1. Epidem. ^b Comm. 1. text. 38. in ea pestilenti constitutione ait, grassatos fuisse tumores secundum aures nigricantes, qui nihil denunciarent: & in Critone ^c moribundo pustulæ nigrae eruperunt: & papulae, quæ in Sileno ^d, ante mortem apparuerunt, fuere rotundæ, parvæ, varis similes, valde rubentes. Abscessibus vero sine ratione sublatis nedum fidere non debemus, sed quinimo ab ipsis plurimum timere. Sine ratione dico, quia nulla prægressa aut vacuatione, aut purgatione, vel a natura, vel ab arte, intus retrahuntur, atque evanescent. Huiusmodi abscessus periculum delirii & mortis inferre, Hippocr. in 2. Prognost. ^e notavit. De his in 6. Epid. ^f scribit: Cum in morbo aliquo judicationis tempore tumores secundum aurem exorti, prius quam suppurentur, inaniuntur, id est, retrahuntur, & evanescent, expectare oportet ita affectis recidivam. Gal. vero in 1. Proorrh. Comm. 1. ait: Talium autem signorum genus deterimum esse constat, nempe, quæ vel tubercula, vel pustulæ ex imo ad cutem enata, recurrerunt, gravissima omnium existunt, omni-

^a Pag. 1238. text. 114. ^b Sect. 2. pag. 946, sub finem: confer autem notas Foessii, qui non legit Μαλακόμενα, nigricantia, sed μη γυόμενα, aut μελανόμενα.

^c Lib. 1. Epidem. Aeg. 9. pag. 985. ^d Ibid. Aeg. 2. pag. 969. ^e Pag. 43. lin. 27. ^f Sect. 4. text. 1. pag. 1179.

omniumque maxime, ubi abscessus neque ob humoris fluxi tenuitatem, aut partis laxitatem, aut aeris caliditatem, aut adhibiti medicamenti discutiendi potestatem habentis, sed ob virium lapsum intus recurrerunt. De his Hippocrat. in 1. Epid. ^a Quibusdam in articulos, præsertim in coxendicem decumbebant, paucis decretorie cessabant, statimque superati ad priorem statum redierunt; quod in Anaxenore splenitico, & mali coloris Hippoc. ^b animadvertit, qui tumorem habuit in coxendice, quo evanescente, ipse mortuus est. Ceterum utile erit, distinguere abscessus longo tempore perseverantes, & postea intus recurrentes, ab his, qui statim aborti recurrunt; hi enim longè majus periculum quam ii minantur, quod Galen. in 1. Proorrh. Comm. 1. confirmavit, cum dixerit, tales abscessus esse deterrimos, atque etiam ait, sudores quoque, qui cœperunt quidem, sed protinus cessaverunt, pravi sunt, quod naturam maxime prælanguidam, excretionem quidem aggredientem, sed præ imbecillitate non absolventem, præmonstrent. Hippoc. in 1. Epidem. ^c Comm. 1. text. 28. papulas parvas, quod statim evanescerent, pessimas observavit; & paulo ante de malis abscessibus dixit ^d: Sed statim redierunt & deterius evaserunt. In Euphranensis filio ^e, qui mortuus est, exanthemata aborta parum durarunt, & absque ratione evanuerunt. Et hæc de abscessibus intro recurrentibus. Ex loco itidem mali abscessus Medicis innotescunt; pessimi enim sunt, qui prope viscera in cute erumpunt. Quo fit, ut abscessus post aures, perpetuo sint suspecti; nam forte superveniunt fractis inde viribus, & videntur novas causas morbi attexere. Fessus æger magnos abscessus, qui tempore ac virium robore opus habent, ad concoctionem & suppurationem faciendam, ferre nequit: parvi vero non solvunt. Sunt vero magis, ut dictum est, suspecti loci ratione, quippe, quod cerebro sint proximi: non secus & tumores sub alis loci ratione damnantur, & bubones ipsi in inguinibus, qui tumores solent grassari tempore pesti-

^a Sect. 2. pag. 946. sub finem. ^b Lib. 7. Epidem. pag. 1239. text. 124. ^c Sect. 2. pag. 946. sub finem. ^d Ibid. lit. G. ^e Lib. 5. Epidem. pag. 1161. text. 92.

Parotides
unde futu-
ræ prævi-
dentur.

Quænam
bonæ.

pestilenti, quo tempore interna viscera maxime patiuntur. Cum malis signis nulli abscessus boni esse possunt: sunt enim ex judicatoriis non judicantibus. Non minus etiam ii, quæ nedom febrem non tollunt, ægrotosque quicquam allevant, sed quinimo ipsos non parum lædunt. Atque hæc in universum dicta sint de malis abscessibus, mortem prædicentibus. Nunc pauca, ut rem hanc exemplis quibusdam illustremus, de his abscessibus, qui secundum aures fiunt, quos parotidas Medici appellant, subjungamus. Hos abscessus hisce signis prænoscentos Hipp. in *Prognost.* ^a docet: *In hunc modum ista consideranda sunt. Si febris detinet, neque dolor conquiescit, neque sputum ex ratione procedit, neque biliosæ sunt alvi dejectiones, nec bene solutæ ac sinceræ, nec urina admodum multa, multum habens sedimentum, suffragantur vero ad salutem reliqua omnia salutaria signa, in his ejusmodi abscessus orituros sperare convenit. Ac hi oriuntur quidem in locis infernis, quibus circa hypochondria inflammationis quid subest: illi autem in supernis, quibus hypochondrium molle & doloris expers permanet, & cum spirandi difficultate aliquandiu laboraverit, quæ citra aliam evidentem occasionem conquiescat.* Propria ergo Parotidum futurarum signa sunt, ubi morbus non fuerit valde diuturnus, si subita difficultas anhelitus laboranti superveniens, mox quiescat, cumque gravitas capitis & dolor subsequatur, & gravis somnus aut surditas, huic in glandibus post aures necesse est abscessus fieri. Galen. in 1. *Prorrh. comm.* 75. text. 76. & 77. somnum gravem, cum dolore capitis & surditatem statim advenientem signa esse parotidum statuit: & Auctor *Prorrh.* 3. ^b dixit, ex capitis dolore, comate, surditateque prænosci parotidas. Ex iis abscessibus boni sunt, qui magnitudine moderati, sine dolore, integris viribus, in aliquo die critico, & antegressis coctionis signis erumpunt. Cujusmodi fuerunt, quas Hipp. in *Epidemiis* meminit, de quibus in libro ^c dixit: *Tubercula vero multis secundum alterutram aurem, plurimis secundum utramque*

^a Pag. 43. lin. 7. ^b Lib. I. text. 168. ^c Lib. I. Sect. I. pag. 938. lit. E. & 939. lit. D.

que, exstiterunt, febre carebant, erant recti: nonnullis parum accendebantur, sed extincta omnibus sunt citra incommodum. Erat eorum hæc natura, laxa erant, magna, diffusa citra phlegmonem atque citra dolorem, obscure omnibus evanescebant. Hæc fiunt a caliginosa materia, quæ facile citra incommodum tolluntur, aut a pituita, quæ oedematosa, aut a sanguine phlegmonosa, aut a flava bile erysipelatosa vocata, aut a materia crassa, & viscida: illa facillime discutiuntur, atque hæc ægerrime; quo fit, ut in multis sublata febre etiam perseverent, neque residentia, neque suppurantia appareant: de his Hipp. in 1. Epid. ^a Tubercula secundum aures, quæ in febribus cum dolore extuberant, nonnullis, cum febris decretorie sedatur, non resident, neque suppurant, his biliosum alvi profluvium, aut dysenteria, aut sedimentum urinarum crassarum, ea solvit, uti evenit Hermippo Clazomenio. Optimæ sunt, vel saltem non prævæ parotides, quæ prægressis vacuationibus, vel purgationibus, resolvuntur, & præsertim cum bonis urinis, cujusmodi forte fuerunt, quæ in Clazomenio ^b exuberarunt. De his forte meminit auctor Coac. præsagiorum, ita dicens: *Tussiculæ, quæ cum sputationibus procedunt, emolliunt parotides.* Quæ suppurantur itidem cum signis coctionis, & pus est album, purum, salutare existunt. Contra malæ dicuntur, quæ aut majores quam ferri possint, aut parviores quam purgare valeant, observantur, cum dolore, & fractis viribus erumpentes, nullis coctionis signis antegressis, in die non critico cum malis signis apparentes, atque febrem non allevantes, sed quinimo ægris ab ipsis in deterius mutatis. Præterea quæ intus recurrunt absque causa. Has recidivam præmonstrare Hippoc. in 6. Epid. ^d tradidit, & Galen. deterrimum esse signum in primo Proorrh. statuit; quales Nicolai Concubina ^e habuit, quibus abscessibus, magnis, sine signo sublatis, mors cam est subsecuta. Auctor Coac. Præsag. ^f in 4. Coac. Præsag. text.

Quænam
malæ.

^a Sect. 2. pag. 956. sub. lit. F. ^b Vide ejus historiam Lib. 1. Epidem. Ægr. 10. pag. 985. ^c Text. 204. ^d Sect. 4. text. 1. pag. 1179. ^e Epidem. lib. 7. text. 50. pag. 1221. ^f Text. 138.

text. 25. ait: Si ardenti febre abscessus, ad aures facti, non suppuraverint, non valde servantur: & ^a: Tumores circa aures maxime ex acutis in febribus ardentibus fiunt, si morbum non solvant, neque maturent, aut ex naribus sanguis fluat, vel urine deponant sedimentum crassum, moriuntur. Et idem Auctor Coac. Præfagiorum. ^b Tumores circa aures post expurgata plurima graviter olentia, acuta febre, hypochondrio intento, tardius excitati, interficiunt: & ibidem ^c scriptum est, in suppuratis parotidibus pure non albo effluente, lethale esse; ^d pravasque dici parotidas, quæ cum urinis parum coctis apparent. Quod Galen. vel etiam de iis, quæ probe suppurarunt, intelligi debere, nobis præmonstrasse, nuperrime meminimus. Unde vel etiam parotides suspectæ erunt, absque signis concoctionis, probe suppuratæ. Quales in *Cratistonaëte*, & *ancilla pictoris* ab Hippoc. ^e fuere observatæ, quibus, uti dictum est, probe suppuratis, ambo tamen interierunt. De exanthematibus, quo nomine papulæ omnes latinis, barbaris variolæ, morbilli, puncticulæ seu maculæ nuncupatæ, comprehenduntur; deque pustulis, carbunculis, bubonibus, tumoribus hypochondriorum, nihil superest ad ipsorum prognosin illustrandam dicendum; quum omnia ad prædicendi rationem pertinentia, cum in hoc ipso capite, quod absolvimus, tum in aliis libris satis accurate expendimus.

^a Ibidem. text. 207. ^b Text. 201. ^c Text. 206. ^d Ibid. text. 205. ^e Lib. 1. Epid. Sect. 2. pag. 958. sub lit. B. Foësius tamen loco *pictoris* legit *fullonis*.

F I N I S.

Citata HIPPOCRATIS Loca,

Ad suas quæque paginas transferenda.

Pag. lin.

4. 24. *post* Hippocr. lib. 6. Epidem. Sect. 5. text. 1. 2. pag. 1184.
7. 2. *post* Prognosticorum pag. 43. lin. 18.
9. 26. *post* lib. 6. lib. 6. Epidem. Sect. 5. text. 1. pag. 1184.
13. 26. *post* Prognosticorum pag. 38. lin. 11.
14. 12. *post* Hipp. lib. 1. Epid. Sect. 2. pag. 948. lit. F.
15. 9. *post* Epidem. lib. 1. Epidem. Sect. 2. pag. 951. lit. E.
12. *post* Cleonactide lib. 1. Epid. Aegrot. 6. p. 982.
- Pericle lib. 3. Epid. Aegrot. 6. p. 1102.
- Virgine Abderæ lib. 3. Epid. Aegrot. 7. pag. 1103.
13. *post* Herophyto lib. 3. Epid. Aegrot. 9. p. 1106.
- Mullere morosa lib. 3. Aegrot. 11. pag. 1108.
- Larissæ Virgine lib. 3. Epid. Aegrot. 12. pag. 1110.
- Metone lib. 1. Epid. Aegrot. 7. pag. 983.
15. *post* air lib. 1. Epidem. pag. 951. lit. G.
25. *post* Epid. pag. 1108. Aegrot. 10.
26. *post* Charionem lib. 3. Epid. Aegrot. 5. pag. 1072.
34. *post* Herophyto lib. 3. Epid. Aegrot. 9. p. 1106.
16. 6. *post* Prognost. pag. 41. lin. 3.
8. *post* ait lib. 6. Aphor. 15.
10. *post* de Sudoribus Progn. pag. 38. lin. 15.
21. *post* Lib. lib. 1. Epid. Sect. 2. pag. 558. lit. E.
17. 15. *post* Epidem. lib. 1. Epid. p. 966. in Philisici Historia.
17. *post* Hermocrate lib. 3. Epid. Aegrot. 2. pag. 1061.
18. 7. *post* Prorrh. lib. 1.
9. *post* tremulæ Prorrh. lib. 1. text. 34.
20. *post* Hippocr. Coac. Præfag. text. 47. & lib. 6. Aphor. 53.
- ult. *post* Epid. pag. 1085. lit. E.
19. 3. *post* Prorrh. text. 64.
33. *post* Prognost. pag. 39. lin. 33.
20. 4. *post* Prorrh. lib. 1. text. 96.
10. *post* Hippocrates lib. 1. Epid. Aegrot. 2. p. 969.
11. *post* Uxore ibid. Aegrot. 4. pag. 976.
15. *post* grvida ibid. Aegrot. 18. p. 990.
18. *post* Hippocr. lib. 3. Epidem. Aegrot. 3. pag. 1098.
31. *post* & ubi lib. 5. Aphor. 3.
32. *ante* a vomitu lib. 7. Aphor. 3.
33. *ante* ab ileo lib. 7. Aphor. 10.
21. 2. *post* lib. text. 9.
3. *ante* mente text. 14.
10. *post* Prorrh. text. 64.
- post* & a rig. text. 65.
11. *ante* oculorum text. 69.
18. *post* Hippocr. lib. 3. Epid. Aegrot. 12. pag. 1080.

Pag. 214

CITATIONES.

Pag. lin.

21. 21. *post* Text. 3. pag. 1089. lit. G.
22. *post* Critoni lib. 1. Epid. Ægrot. 9. pag. 985.
25. *post* Hippocr. Prognostic. pag. 39. lin. 52.
26. *post* Vigiliis lib. 2. Aphor. 3.
22. 1. *post* uxore lib. 1. Epid. Ægrot. 11. pag. 987
2. *ante* cœnavit ibid. Ægr. 12. pag. 988
5. *post* lib. 7. Aphor. 18.
25. *post* Hippoc. lib. 2. Aphor. 2.
26. *post* bonum, ibid. Aphor. 1.
29. *post* comm. pag. 1085.
23. 4. *post* Prognost. pag. 37. lin. 15. & seq.
16. *post* Præfagiis text. 196.
24. 9. *post* Prognost. pag. 37. lin. 15.
25. 1. *post* Hippoc. lib. 1. Epid. Ægr. 2. pag. 969.
3. *post* adolescente lib. 3. Epid. Ægrot. 16. pag. 1117.
8. *post* ait Hippocr. Prognost. pag. 38. lin. 10.
12. *post* Hippocr. lib. 3. Epid. Ægrot. 3. pag. 1098.
15. *post* Epidem. 3. Ægr. 15. p. 1114.
28. 11. *post* Hippocr. lib. 7. Aphor. 6.
16. *post* Hippocr. lib. 6. Aphor. 3.
27. *post* Epidem. Ægrot. 2. pag. 1062
30. *post* Epidem. Ægrot. 6. pag. 1073
32. *post* aquam lib. 3. Epid. Ægr. 2. pag. 1096.
29. 5. *post* Hippocr. lib. 3. Epid. Ægrot. 2. p. 1062.
34. *post* Epid. pag. 1085. lit. F.
- ult. *post* Aphorismorum lib. v. Aphor. 12.
30. 2. *post* septimo Aphor. 16.
21. *post* Epidem. Sect. 2. pag. 948. lit. A.
24. *post* Prognost. pag. 40. lin. 12.
31. 1. *post* Epidem. pag. 1085. lit. F.
2. *post* Prognost. pag. 40. lin. 47.
24. *post* Silenus lib. Epid. Ægrot. 1. & 2.
27. *post* Epidem. pag. 1086. inter litt. C. & D.
32. 2. *post* Prognost. pag. 41. lin. 40.
11. *post* Epidem. Sect. 2. pag. 944. lit. F.
13. *ante* Text. ibid. pag. 951. lit. E.
25. *post* Epidem. ibid. lit. G.
30. *post* est lib. 3. Epid. Ægrot. pag. 1062
33. *post* Aphor. Aphorism. 56.
33. 2. *post* libro Prorrh. lib. 1. text. 7.
4. *post* libro ibid. text. 67.
8. *post* Epidem. pag. 940. lit. 9.
9. *post* Prorrh. lib. 1. text. 126.
12. *post* Prognost. pag. 38. lin. 21.
15. *post* Epidem. Sect. 2. pag. 945. lit. E.
21. *post* Epidem. ibid. pag. 948. inter litt. G. & H.
27. *post* Prognost. pag. 41. lin. 6.

CITATIONES.

Pag. lin.

33. 35. *post* Epidem. Sect. 2. pag. 946. lit. G.
 34. 2. *post* Epidem. Sect. 2. text. 7. pag. 1168.
 8. *post* Epidem. Sect. 2. pag. 946. lit. H.
 35. 24. *post* Prognost. pag. 43. lin. 32.
 27. *post* Aphorismor. Aphor. 66.
 36. 5. *post* Epidem. Sect. 1. pag. 939. inter litt. D. & E.
 14. *post* Prognost. pag. 41. lin. 33.
 37. 12. *post* Epidem. pag. 1085. lit. G.
 39. 1. *post* Prognost. pag. 43. lin. 54.
 3. *post* expressit pag. 44. lin. 25.
 14. *post* Prognost. pag. 41. lin. 47.
 31. *post* Prorrheticor. text. 34.
 40. 1. *post* Epidem. Aegrot. 2. pag. 1062.
 12. *post* Epidem. Sect. 2. text. 15. pag. 1168.
 16. *post* Prorrh. lib. 1. text. 52.
 41. 10. *post* Epidem. Sect. 2. pag. 948. lit. H.
 13. *ante post* pag. 956. lit. F.
 42. 8. *post* Hippocr. lib. 3. Aphor. 15.
 12. *post* Hippocr. ibid. Aphor. 9.
 13. *post* Epidem. Sect. 1. pag. 938. inter D. & E.
 32. *post* Hippocr. lib. 4. Aphor. 43.
 49. 1. *post* Text. Sect. 1. pag. 939. lit. F.
 2. *post* Epidem. pag. 1073. Aegrot. 6.
 15. *post* Aphorismis lib. 4. Aphor. 25.
 16. *post* & sanguinis lib. 7. Aphor. 15. & 16.
 32. *post* Prognost. pag. 41. lin. 8.
 45. 5. *post* Prognost. pag. 45. lin. 20.
 8. *post* lib. Prognost. pag. 43. lin. 18.
 20. *post* Epid. Sect. 6. text. 9. pag. 1190. conf. lib. 1. Epid. Sect. 3. pag. 96.
 sub lit. G.
 46. 26. *post* Libr. Text. 85.
 28. *post* Prorrh. lib. 1. text. 34.
 ult. *post* Epid. Sect. 2. pag. 954. sub lit. D.
 47. 19. *post* Epid. Sect. 2. pag. 954. lit. E.
 50. 1. *post* Epidem. lib. 3. pag. 1082. lin. 6.
 10. *post* Epidem. a pag. 1083. ad 1091.
 25. *post* lib. lib. 3.
 33. *post* austrina lib. 1. Epid. Sect. 1.
 eadem *post* borealis ibid. Sect. 2. a pag. 942. ad 958. descriptæ.
 34. *post* quarta lib. 3. Epidem. Sect. 3. a pag. 1081. ad 1091. descriptæ.
 51. 35. *post* Silenum lib. 1. Epidem. Aegrot. 2. pag. 969.
 eadem *post* Charionem lib. 3. Epidem. Aegrot. 5. pag. 1072.
 eadem *post* Nicodemum ibid. Aegrot. 10. pag. 1108.
 36. *post* Moelibeum ibid. Aegrot. 16. pag. 1117.
 54. 9. *post* dixit Sectio 3. Aphor. 30.
 55. 14. *post* Epidem. Sect. 1. pag. 939. lit. F.
 185. 24. *post* Hippocr. lib. 4. Aphor. 16.

Bbbb

Pag. 186.

CITATIONES.

- Pag. lin
186. 3. post Protrheticorum lib. 1. text. 189.
 16. post Prælag. text. 85.
 17. post Text. Text. 85.
 24. post Lib. Text. 28.
 25. post Prælag. Text. 171.
 27. post Paulo text. 177.
 32. post Prognost. pag. 46. lin. 24.
 187. 31. post Epidem. Sect. 5. pag. 1040. lin. 11. *ubi tamen de puerperis non de pueris hoc affirmatur: nec etiam licuit textum similem alibi reperire, ubi de pueris sermo est.*
 188. 13. post Sect. Aphor. 5.
 34. post Hippocr. lib. 1. Epidem. Sect. 2. pag. 944. lit. H.
 35. post Hippocr. lib. 2. Aphor. 26.
 ult. ante quæ lib. 5. Aphor. 1. 2. 3.
 189. 2. post Protrh. lib. 1. text. 145.
 4. post Aphor. lib. 5. Aphor. 3.
 6. post ait lib. 5.
 19. post Et lib. 5. Aphor. 1.
 190. 20. post muliere lib. 1. Epid. Ægrot. 13. pag. 990.
 21. post Pythione lib. 3. Epid. Ægrot. 1. pag. 1059.
 eadem post in eo ibid. Ægrot. 3. pag. 1066.
 22. post Charione ibid. Ægrot. 5. pag. 1072.
 23. post muliere ibid. Ægrot. 11. pag. 1108.
 191. 3. post Herophyti text. 40. pag. 1152.
 10. post Protrhet. lib. 1. text. 119.
 21. post Epidem. lib. 1. Epid. Sect. 2. pag. 944. lit. H.
 26. post Prælag. text. 356.
 30. post Prælag. text. 358.
 192. 1. post Epidem. text. 130. pag. 1239.
 11. post Prælag. text. 156. & 157.
 22. post Prognost. pag. 39. lin. 45.
 193. 4. ante Expressit Sect. 4.
 9. post Dromedai lib. 1. Epidem. Ægrot. 11. pag. 987.
 16. post Epidem. Sect. 2. pag. 948. inter litt. G. & H.
 20. post Epidem. Ægrot. 4. pag. 1100.
 29. post Epidem. text. 84. pag. 1160.
 194. 13. post Aphor. 2. Sect. 5.
 20. post Epidem. pag. 1145.
 29. post postea text. 47. pag. 1153.
 ult. post de qua text. 50. pag. 1154.
 195. 10. post & postea text. 74. pag. 1159.
 195. 19. post filio text. 75. pag. 1159.
 27. post 5. text. 94. pag. 1161.
 35. post Epidem. text. 53. pag. 1155.
 196. 5. post Epidem. text. 85. pag. 1160.
 12. ante Text. text. 20. pag. 1215.
 31. ante Hippocr. lib. 3. Epid. Ægrot. 2. pag. 1096.

CITATIONES.

Pag. list.

196. 32. *post* Epidem. Ægrot. 4. pag. 976.
197. 2. *post* Epidem. lib. 1. Ægrot. 11. pag. 987.
8. *post* Philista lib. 3. Epidem. Ægrot. 4. pag. 1070.
10. *post* Phrenitico lib. 3. Epidem. Ægrot. 4. pag. 1100.
19. *post* muliere ibid. Ægrot. 14. pag. 1114.
199. 29. *post* in acut. pag. 401. lin. 39.
200. 2. *post* Hippocr. lib. 5. Aphor. 58.
22. *post* Epidem. Ægrot. 12. pag. 1080.
29. *post* Præfag. text. 565.
201. 5. *post* Præfag. text. 490.
18. *post* libr. text. 23.
19. *post* Præfag. text. 45.
25. *post* Epidem. Ægrot. 12. pag. 1080.
202. 18. *post* Comm. 3. Ægrot. 5. pag. 979.
203. 7. *post* Hippocrate lib. 5. Aphor. 20.
204. 32. *ante* Aphor. Aphor. 69.
206. 18. *post* Epidem. Ægrot. 5. pag. 479.
21. *post* Epidem. Ægrot. 5. pag. 1072.
25. *post* Epidem. Ægrot. 12. pag. 1110.
27. *post* Epidemior. text. 25. pag. 1131.
29. *post* & lib. 7. Epid. text. 130. pag. 1239.
32. *post* Prorrheth. lib. 1. text. 150. 151.
207. 7. *post* Prorrheth. text. 65.
11. *post* Hippocr. lib. 3. Epid. Ægrot. 12. pag. 1080.
21. *post* Prorrheth. lib. 1. text. 66.
25. *post* Epidem. Ægrot. 11. pag. 987.
29. *post* mulier lib. 3. Epidem. Ægrot. 12. pag. 1080.
35. *post* Epidem. Ægrot. 12. pag. 988.
208. 2. *post* Præfagiis text. 10.
15. *post* Aphorism. Aphor. 46.
19. *post* Prorrheth. text. 65.
21. *post* Lib. lib. 1. Epidem. Sect. 2. pag. 954. inter D. & E.
28. *post* Epidem. lib. 1. Epid. Sect. 2. pag. 954. inter D. & E.
34. *post* Prorrheth. lib. 1.
- eadem *post* etiam lib. 1. Prorrheth. text. 64.

I N D E X

R E R U M O M N I U M,

QUÆ IN TOTO OPERE CONTINENTUR.

A.

- A**bolitionis periculum ex aurium dolore acuto cum febre continua ac vehementi. 317
- Abscessus* boni & mali. 348
- Abscessus* boni quando fiunt in morbis. 348
- Abscessus* ex colore, magnitudine, copia, coctione, utilitate salutes judicantur. 552
- Abscessus* futurus quando in morbis acutis expectandus. 403. 404. 405
- Abscessus* in visceribus doloris partium internarum causa. 137
- Abscessus* mali in corpore erumpentes, naturalis facultatis impotentiam denotant. 29
- Abscessus* nullus fidelis qui cum signis crudelitatis apparet. 552
- Abscessus* omnes ante coctionem erumpentes in peste magis utiles quam inutiles. 354
- Abscessus* per effluxionem quales, & quanam vocantur. 402
- Abscessus* post aures perpetuo sunt suspecti. 555
- Abscessus* quales & quando in morbis acutis perniciales. 51
- Abscessus* qui ad crura fiunt in Pulmonibus vehementibus ac periculosis, omnes utiles sunt. 7. 45. 140. 340. 551
- Abscessus* quid ad præfagium. 436. 550
- Abscessus* quomodo noscuntur futuri in partibus supernis aut infernis. 405. 406
- Abscessus* retrocurrentes pessimum in delirio signum. 101
- Abscessus* variae significationes. 402
- Acria* nimis, dolorem acutum producant. 136
- Acria* si videntur oblata in morbis quid notant. 114
- Acrimonia* quomodo singultum producit. 198
- Actiones* omnes perinde ac in optima valetudine obire, optimum est. 268
- Actiones* naturæ debiles, quibus cognoscuntur. 17. 27
- Actionis* vitalis primum instrumentum est spiritus vitalis. 227
- Actio* vitalis unde. 227
- Adenarum* dolor unde gravis observatur. 135
- Aeger* si non videat, vel non audiat, jam debili existente corpore, quidquid horum evenerit, mors proxima est. 17
- Aegri* de ipsorum futura salute Prognosticum audientes, facilius ac propensius Medicorum propensis obediunt. 1
- Aegrum* velle residere in ipso consistendi vigore, exitalissimum est. 171
- Aegrorum* salus aut interitus unde prænoscentur. 5. 7
- Aër* a suo consueto temperamento ad calidum maxime mutatus, & diu durantem, maximos morbos adfert. 49
- Aër* minus morbosus est, minusque graves morbos excitat, ad frigidum quam ad calidum mutatus. 41

INDEX RERUM.

- Aëris* nulla vel magna mutatio multum ad morbos concitandos facit. 41
- Aëris* ambientis temperamentorum omnium pessimum est id quod humidum est & calidum. 50
- Aëris* caliditati humiditas si conjungatur nihil corporibus morbosus & magis pestiferum. 50
- Aëris* siccitas acutissimos parit morbos, sed salubriores quam humiditas. 50
- Aëris* varii status ad morborum cognitionem scitu necessarii. 41
- Æstus* dolorosus & rigor superveniens, malum. 123
- Æstus* & ardores circa spinam quid notant. 417
- Æstus* fortes quare convulsiones perniciosas producant. 189
- Æstus* laterum cum dolore atque rigore, mali. 123
- Æstus* magni effectus. 184
- Æstus* multus cum delirio quando per modum iudicii apparet. 91
- Ætates* corporum pulsum causas mutare possunt. 234
- Ætates* non parum faciunt ad morbos natura potentiores cognoscendos. 54
- Alexandria* in Ægypto unde quotannis febres pestilentes exitialissimæ oriuntur. 52
- Alimenti* crudi abundantia quomodo convulsiones in pueris producant. 184. D. E
- Alimenti* inopia quomodo tremor producit. 178
- Alimenti* plurimi copia calorem nativum quomodo suffocat. 126
- Alvi* colliquationes malæ. 395. 485
- Alvi* dejectio alba Ictericis mala. 488
- Alvi* dejectio aquosa mala est. 483
- Alvi* dejectio cruenta naturalis facultatis debilitatis effectus. 30
- Alvi* dejectio futura non cognoscitur per signa propria, sed ex quibus. 424
- Alvi* dejectiones albæ unde, & quid notant. 487. 488
- Alvi* dejectiones biliosæ omnes non criticæ, factæ, malæ. 488. 489
- Alvi* dejectiones bonæ bifariam salutem indicare possunt. 480
- Alvi* dejectiones bonæ ex copia cognoscendæ, 482
- Alvi* dejectiones colliquativæ ex febribus acutis perniciosissimæ. 491
- Alvi* dejectiones criticæ facultatis expultricis robur, naturamque morbo prævalere indicant. 15
- Alvi* dejectiones eæ sunt exitiales, quo colores magis pravos pluresque habuerint. 491
- Alvi* dejectiones exitiales ex modo quo dejiuntur, & ex tempore quo durant. 492
- Alvi* dejectiones ex quantitate tum immoderata, tum pauca damnantur. 486. 487
- Alvi* dejectiones in acutis biliosis albicantes, spumosæ, & pericholæ, malæ. 488
- Alvi* dejectiones in acutis spumantes valde vitiosæ, malæ. 486
- Alvi* dejectiones in ventris affectibus observandæ. 369
- Alvi* dejectiones liquidæ unde. 483
- Alvi* dejectiones malæ, quæ exitium prænuntiant, unde cognoscendæ. 483
- Alvi* dejectiones nigrae aliquando utiliter conspiciuntur. 490
- Alvi* dejectiones nigrae a sanguine melancholico. 490
- Alvi* dejectiones nigrae in acutis morbis, malæ & unde. 490
- Alvi* dejectiones nigrae, sponte venientes sive cum febre sive sine febre.

INDEX RERUM.

- pessimæ. 490
Alvi dejectiones optimæ febres, & symptomata solvunt aut allevant. 483
Alvi dejectiones quæ cerebro inflammato albæ egeruntur omnium pessimæ. 488
Alvi dejectiones, quæ insciis ægrotis excernuntur, lethales sunt. 492
Alvi dejectiones quæ salutem prænuntiant. 480
Alvi dejectiones quænam insanix-timorem inferunt. 487
Alvi dejectiones rubræ & cruentæ in febribus acutis, malæ. 489
Alvi dejectiones spumosæ quare malæ & quænam pessimæ. 486
Alvi dejectiones versicolores omnes malæ. 490
Alvi dejectiones virides, porraceæ, pessimæ quænam sunt. 490
Alvi dejectionum natura unde innotescit. 480—483
Alvi dejectionum varix denominationes. 481
Alvi excrementa concocta in ventris affectibus optimæ crisis certissimum sunt indicium. 385
Alvi excretionem biliosa quinam morbi judicantur. 387
Alvi fluxus colliquativi, qui in pestilentibus febribus observantur, lethales. 116
Alvus perturbata surditatem aliquando tollit. 140
Alvi profluvium quibusnam supervenit. 211. 212
Amaurosis quid, & quando exitiosa. 306
Amentia quid. 84
Amphimerina febres quales. 127
Anechtermeton quid Græcis. 202
Angina ex aphonía, lethalissimum. 223
Angina tonsillarum inflammationi succedens, malum. 58
Angina exitialissimæ, & celerrimæ interimentes quænam. 127
Angina insidiosè occidentis signa. 215
Angina lethali si tumor colli & pectoris apparens superveniat, magis salutaris evadit morbus. 45
Angina suffocantes a sanguinis copia. 44
Anginosi quinam rubor & tumor salutaris & quinam non. 286
Angores quid in morbis acutis sæpe indicant. 132
Anhelitus difficultas in tabe. 213
Anhelitus crebri senes ad mortem comitantur. 54
Anima quid efficit in corpus, 165
Animales actiones quomodo fortes vel debiles cognoscuntur, & quantum ad Prognosticum in morbis harum cognitio. 77
Animalium corpora unde constant. 165
Animi curæ extenuationis causa. 280
Animi defectiones quid in morbis acutis sæpe indicant. 132
Animi defectus ex fluxu muliebri, malus. 189
Animi passionem vehementes magnos morbos concitare valent. 53
Annonam sæpe secuta fuit Pestis. 52
Annus totus si calidus humidusque fuerit, necesse est, magna pestilentia succedat. 50
Anorum tempora prænoscentia, ut morbi cognoscantur. 41
Anorum variarum constitutionum effecta, & divisio. 50
Anxietas a dolore pedis atque coxendicis. 146
Anxietas a virium imbecillitate unde nascitur. 173
Anxietas a viscerum alicujus magna phlegmone unde nascitur. 172. 173
Anxietas

INDEX RERUM:

- Anxietas* ab humoris biliosi corruptione. 173
Anxietas ab humoribus ad excretionem turgentibus. 172. 173
Anxietas cum delirio Crispi aliquando præcedit. 91
Anxietas decubitus est species. 171
Anxietas ex stomacho affecto unde nocetur. 173
Anxietas in febribus quid notat. 71
Anxietate qui per vigilias repente capiuntur, sanguinem profundunt e naribus. 179
Anxietas unde in febribus malignis. 175
Anxietates diu perseverantes, illucens evacuatione, pessimæ. 72
Anxietates quæ cum refrigeratione incidunt, pessimæ. 72
Anxietatis prorsus lethalis descriptio. 176-177
Anxii quinam dicuntur. 172
Apepsia quid notat. 19
Aphonia a ventriculo ab aliquo humore læso. 220
Aphonia aliquando tollitur vomitu. 221
Aphonia ex capitis dolore quid notat in febribus. 221. 223
Aphonia quid in morbis portendit. 220
Aphonia quid præfagit in morbis. 217
Aphonia signum summe exitiosum in deliriis. 101
Aphonia comatosi succedentes, malæ. 164
Aphonia cum singultu pessimæ. 201. 223
Aphonia & catochæ cum exsolutione perniciosæ. 162
Aphores evadunt ægri in ferino delirio. 95
Aphonia ex vulneribus non sunt perpetuo perniciosæ. 221
Aphonia quæ principiis morborum sunt, quid notant. 220
Aphonia quæ una convulsis partibus ex copia humorum sunt, perpetuo lethales non sunt. 223
Aphonia quænam exitium in foribus prænuntiant. 224
Aphonia quibus ex capitis dolore, moriuntur. 224
Aphoni si fiant anginosi lethalissimum. 223
Aphonia unde. 219
Aphæ oriuntur anni constitutione Austriina calida & humida. 51
Apoplexia a supino nimis diuturno decubitu. 169
Apoplexia ex somno diuturno & immoderato. 52
Apoplexia quando in morbis timenda. 117
Apoplexia sæpe producit febrem continuam aut intermittentem, paralyin aut Paraplegiam. 45
Apoplexia si Paralyfi, & epylepsiæ succedat, malum. 58
Apoplexia unde sæpe prævidetur. 115
Apoplexiam fortem solvere impossibile, debilem vero non facile. 19
Apoplexia ab humoribus pituitosis & crudis. 57
Apoplexiam quando torpores in sanis portendunt. 214
Apoplectici maxime fiunt a quadragesimo anno ad sexagesimum. 54
Appetentia bona in ægrotis erit illa, quæ benevolentium maxime est similis. 268
Appetentia bona non confundenda cum vitiata & exitiali. 268
Appetentia ciborum & potus iusto major unde. 266
Appetentia ciborum sublata quid notat & unde. 269
Appetentia integra in ægrotis, bonum est, omniumque maxime in morbis diuturnis. 268

Appet

INDEX RERUM.

- Appetentia* innaturalis quænam dicitur & unde. 265
Appetentia sublata in morbis longis letalis. 269
Appetentia symptomata quid ad prædicendi rationem. 265
Appetentia vitiata in qualitate ciborum & potuum unde. 266. 267
Appetentia una est naturalis, altera non naturalis. 265
Appetentia unde oritur in animalibus. 265
Aqua caninæ appetentia causa. 267
Aqua intercutem unde in purulentis Phthyficisque oritur. 134
Aqua intercutem omnis, quare si ex acuto morbo exsilit, semper mala. 134. 283
Aquarum corruptarum seu fœtidarum usus pravi effectus. 52
Aquarum palustrium usus mali effectus. 52
Aquilonia quotidianæ constitutiones corpora densant, & robusta, & bene mobilia, coloratiora, & melius audientia faciunt. 42
Ardores qui in hypochondrio, febre refrigerata relinquuntur, tum alias, tum cum sudoribus, mali sunt. 33. 74. 122
Ariditas totius vel alicujus partis corporis, quare sæpe infelicem morbi præfigit eventum. 134
Arteriarum pulsatio actio facultatis vitalis. 12
Arteriarum pulsatio respirationi addita est, caloris in toto corpore effusi refrigerationis, atque purificationis gratia. 12
Arteriarum pulsationes maxime ad prædicendam salutem valent. 92
Arteriarum pulsationes vehementes omnium maxime vitalem robustam facultatem significant. 25
Arteriarum pulsus magni, vehementes, æquales atque ordinati in morbis acutis, facultatis vitalis integritatis indicium. 13
Asaphodis quid 86
Asaphodes desipientiæ, quænam exitiosissimæ. 94
Asaphodis seu obscura desipientia, vel hectica, nunquam in morbi principio, sed morbi progressu, post vehementem insaniam, fit. 87
Aspectus audax & ferox est phreniticus. 80
Asperitas corporis quid ad prædictionem. 118
Aspera arteriæ usus. 227
Asthmata quo vitæ tempore fiunt & quamdiu durant. 54
Asthmata senes nunquam derelinquunt. 59
Asthmatici unde sæpe stertunt. 260
Atrabilis naturæ humanæ maxime inimica, difficilissimaque, & tardissima ut concoquatur. 56
Atrabilis omnium humorum morbos maxime exitiales parit. 56
Atrabilis unde. 490
Atrophia corpora siccantur, & contabescunt. 28
Atrophia in quibus exitialis. 279
Atrophia qualis affectus & unde. 279
Auditus actiones mutatae magni in morbis momenti ad prodeundum ægroantium prognosticum. 108
Aures lividæ & nigrae, unde in acutis morbis spectantur. 317
Aures obsurdescere in febre acuta furiosum est. 23. 212
Aures quibus per febres obsurduerunt, quomodo hi liberantur a morbo. 110
Aures quid ad præfagium faciunt in acutis morbis. 314

Aurium

INDEX RERUM.

Aurium sonitus, quando sanguinis eruptionem, delirium, &c. indicat. 81. 114. quid in morbis acutis. 113. 317. Tinnitus, quid & unde, 113. 408. signum sæpe futuræ Hæmorrhagiæ. 411

Austrina constitutio humida, varios & calidos morbos producit. 50. 51. 54. 402

Autumnus morbos acutissimos & exitiales magna ex parte producit. 51. Tabidis malus est. *ibid.*

B.

B*alnea* quomodo horrores concitant. 210

Bilis acuta producit morbos punctorios. 136. æruginosa, atra, usta, morbos gravissimos concitat. 73. flava, porracea, crocea, nigra, omnium periculosissimos facit morbos. 88. plurimum tussi rejecta, malum. 56. si pituitæ prævalet, ægros maxime reddit phreniticos. 88.

Bombus in acutis, lethalis. 113

Bubones quare suspecti. 555

Bumbi quid & unde. 113

C.

C*aliditas* ad Prognosin faciens qualis. 119. quæ bona. 35. quæ mala. 119. in facie, hypochondriis, thorace cur pessima. 22. quid in morbis acutis. 71. Hædicorum qualis. 120. parva in externis quando maligna. 71. 72. intensa in ventre & Thorace cur mala. 121. immoderata pestem producit aliquando. 49

Calor blandus sæpe fallens in morbis malignis. 119. febrilis quinam optimus. *ibid.* singultum producit. 298. in morbis quomodo distinguendus. 70. intensus post rigorem crisis sæpe indicium. 120. 121. 122. natus quo-

modo resolvitur. 125.

Caloris æstus circa spinam quid indicat. 425. & Frigoris celeres mutationes. in morbis acutis quare malæ. 133. retractionem quæ causant. 132

Capitis gravitas & dolor, quid & unde. 412

Cardialgia, fluxurorum mensium signum. 408

Cardiognos Cordis unde vomituris. 418. 419

Carus, qualis somnus. 155

Catalepsis, frigiditatis & siccitatis cerebri signum. 159. qualis somnus. 155

Cataphora qualis somnus. *ibid.*

Cerchnon quid. 260. in acutis. 547

Cerebrum exsiccatum vigilias excitat. 152 quomodo læditur per consensum ex ore ventriculi læso. 185

Cerebri frigiditas duplex est. 117. perniciofa inflammatio singultus causa in febribus. 199. 200. refrigerationis effectus. 103

Cerebro post inflammationem refrigerato, in veterum delabi, lethalissimum est. 95

Cholera cui ætati magis familiaris. 54

Cibus quando ægrotis est offerendus. 121

Cibi fastidium in morbo diuturno, malum. 28. multi vel corrupti quomodo singultum producant. 198. 199

Cibum vel potum abhorre in deliriis lethale. 99

Ciborum appetentia maxime ad prædicendam salutem valet. 92. appetentia, si cum aliis pravis signis appareat, summe perniciofa. 270. 271. & potus deperdita appetentia quando pessima. 108. vapores quomodo somnum excitant. 156

Clamor cum delirio crisis aliquando portendit. 91

Cccc

Coffie

INDEX RERUM.

Cœtio exquisita quo morbi tempore fit. 385. optimarum excretionum præcipua nota est. 349. perfecta, si simul observatur cum signis decretoriis quando crisis expectanda. 430

Cœtio quid. 343

Cœtionis signa observare optimum est in omnibus morbis. 67. quo tempore morborum conspiciuntur. 346. salutem perpetuo significant. 67. signum aliquod manifestum, ubi primo die apparuit, in primo quaternario morbi solutio subsequitur. 430. urinarum, aliorumque excrementorum præludiis quando non fidendum. 397

Cœtiones celeritatem portendunt iudicii, securitatemque salubrem. 67. 345. 383. excrementorum nunquam malæ, sed perpetuo bonæ. 344. 345. 346. quid præsagiunt. 404. si crisin præcesserint, nunquam moritur æger. 14

Colli tensio quid & unde. 408

Color faciei viridis minus malus quam niger. 287. flavus bonus, si criticus ut in Ictericis. 286

Color Ictericus quid notat in febris. 290. 291. lividus & niger unde, & quid in morbis notant. 287. lividus in labro, palpebra, vel naso, vel genis, vel extremis, quid notat. 288. pallidus unde in acutis morbis, & mortuis solet esse familiaris. 287. sæpe varians cum calore, quare utilis. 134. ruber sanguinis abundantiam significat. 285

Coloris corporis mutatio citra rationem, pessima. 284. in pueris quid. 186. quid ad prædictionem. 118

Coma a collecto pituitoso humore in cerebro. 104. a longa vigilia, ex calidissima siccissimaque causa, lethale signum. 163. cum lassitudine quan-

do malam. 150. cum malis stipatum symptomatibus, malum. 163. cum oculorum perversione malum. *ibid.* & surditas in capitis dolore abscessum aliquem post aures eructant. 110. 161. in acutis morbis post longas vigilias, exitiale. 22. in quibus nam semper perniciosum est. 163. quantum inservit ad Prognosin. 162. quid. 84. 157. vigil unde. 159. vigilias secutum, nisi criticum sit, perniciem ostendit. 163.

Comatis perniciosi exemplum. 161. 162. quatuor sunt causæ. 158

Comata aliquando non lethalia accedunt vigiliis. 155. lethalia aliquando subsequuntur vigilias assiduas. *ib.* cum aphonia perniciose in febris. 221. 223

Comatosi affectus phreniticis supervenientes, lethales. 184. quinam dicuntur. 157

Commotio quando fit in toto corpore. 173

Concoctiones biliosorum humorum & putridorum quando fiunt. 344

Congelatio quid. 162

Convulsio a distentione a quibusdam distinguitur. 184. b. ab Ileo malum. 20. a phlegmone unde. 184. d. ab æstibus fortibus aut distentio, malum. 189. ab inedia & ebrietate. 52. critica labii. 318. ex angina lethalis. 196. cum extremorum refrigeratione in acutis morbis signum maxime perniciosum. 129. 130. dentium exitialis est. 318. ex quibus in pueris prævidetur. 153. fit vel ex repletionem, vel ex inanitione. 184. d. imminente morte in phrenitide accidere solet. 96. in febre, lethalis, minime vero pueris. 191. in febris sæpe ab exusta

INDEX RERUM.

- usta bile. 88. in phrenitide pessimum symptoma. 47. musculorum mandibularum Crysinos Græcis dicta. 184. c. Paralyfi superveniens affectum non solvit neque contra. 216
- Convulsione* mortuorum ex vulnere plura exempla. 194. 195
- Convulsiones* a doloribus & assiduis vigiliis, perniciosæ sunt. 193. a siccatibus partibus nervosis, exitiosæ. 263. ab Ileii inflammatione, perniciosæ. 194. comatosi succedentes, malæ. 164. ex quibus signis futuræ possunt præcognosci. 186. ex tremoribus, lethaliissimæ. 123. febribus ardentibus supervenientes lethales. 154. in fœmina ex semine retento. 185. 186. in febribus ex ore ventriculi non sunt timendæ, vomitu tolluntur. 191. in Phreniticis insanabiles. 193. in vulneratis plerumque lethales. 194. 196. lethales a capitis vehemente dolore. 143. perniciosæ nunquam solæ, sed cum aliis signis perniciem indicantibus apparere solent. 196. quæ certum exitium excitant. 197. quænam curari possunt. 190. quid præfagiunt. 187. supervenientibus febribus sæpe solvuntur. 97
- Convulsionum* causæ. 182. ad 184. d. cum chordis tensis comparatio. 184. d. futurarum signa in pueris. 186. tres differentiæ. 184. b.
- Cor* ab humore acri vel maligno affectum quid producit. 132. quibus excrementis fuliginosis exsuperet, unde noscitur. 228. unde sæpe palpitat. 183
- Cordis* caliditas quomodo refrigeratur. 227. calor respirando recreatur, fit, que purior. 12.
- Corpus* a morbis defenditur tribus ipsi insitis facultatibus. 10. inflari ac tumescere in morbis, nunquam bonum. 282. extenuatum ac maxime contabescens videri in principio morborum acutorum, pessimum. 278
- Corpora* calida & sicca quibus morbis obnoxia. 55. humida succique plena, si veneri temperate operam dent, raro morbis corripiuntur. 43. cito incallescere, & frigesieri, malum. 123. præ gravitate deorsum delabi, quid significat. 165. quænam minus periclitantur a morbis. 43. tumida in morbis fieri quid significet. 282. ubi a spuito sanguinis contabescunt, exitiale est. 279
- Corporis* gestus mutatio in acutis morbis delirii indicium. 80. partes, quarum observatio facit ad prædicendi rationem. 276. turbationes quæ crisin indicant. 384
- Crimnodes* hypostasies quænam dicuntur. 506. & quid notant. 521
- Coxendicis* dolor senes ad mortem usque comitatur. 56
- Crisis* bona vel mala unde prænoscutur. 377. 379. 380. 381. 382. 383. hora cognosci potest ex accessionis temporum accurata observatione. 433. 434. in proximo die decretorio erit, si in die indicante signum coctionis conspectum fuerit. 434. lethalis imperfectæ historiæ. 394. 400. 401. modus ex naturæ inclinatione noscitur. 402. 403. nulla bona apparet, cruditatis signis conspectis. 284. optimæ certissima signa in plurimis morbis quænam. 384—390. perfecta in morbi saluari non nisi in vigore morbi expectanda. 432. perfecta si futura sit, necesse erit, augmentum morbi prius absolvi. 433. quando in altero quaternario

INDEX RERUM.

- ternario futura significatur. 383. 430.
quando in primo futuro die decreto-
rio fit. *ibid.* terminus majori ex parte
erit septem dierum ab ea die, in qua
coeperunt decretoria signa apparere.
429, 430. unde sæpius iudicio non
respondet. 434
- Crises* ante statum non sunt omnino bonæ neque certæ. 392. atque iudicia
raro prima & secunda die fieri pos-
sunt. 363. bonæ, malæ, & imper-
fecta quænam. 373. compositæ, qui-
bus morbi iudicantur. 426. exitiales
quo morbi tempore fiunt. 433. in
principio morborum, cum exitiali
signo, mala. 392. incertæ quomodo
bonæ, vel malæ noscuntur. 394. op-
timæ, salutares, securissimæ ac per-
fectæ in statu naturæ apparent. 386.
per dejectiones quando fiunt. 407. per
sudores prævidendæ. 420. pernicio-
sæ quomodo cognoscuntur. 394—
401. quomodo sæpe fallunt artis Me-
dicæ ignaros. 385. quæ fiunt in aug-
mentis morborum neque certæ neque
fideles sunt. 391. quænam fiunt per
excretiones, & quomodo noscuntur.
406, 407. per hæmorrhagiam. 408—
418. quando & in quibus certo & cito
prædici possunt. 377, 378. quando fi-
unt per menses. 407. quomodo per
urinas prævidentur. 420. tria tantum
prænuntiare possunt. 384. veræ qua-
tuor tantum sunt. 374.
- Crisium* species unde cognoscuntur. 406.
tempus ex natura morborum quo-
modo cognoscitur. 430. 434
- Cruda* excrementa quænam dicuntur. 347
- Cruditæ* quid. 343. semper mala in mor-
bis & pejor si cum malis signis. 347
- Cruditates* & coctiones in excrementis
sunt signa morborum temporum. 59
- Cruditates* humorum quando fiunt. 344.
- Crura* cur sæpius stupefunt in renum
dolore ex inflammatione orto. 117.
136. supini cubantis admodum re-
ducta, & distracta, in acutis morbis
delirii indicium. 80. 81.
- Cura* tremoris causæ. 179
- Cutis* dolor quare gravis observatur. 135.
frigore obduratur. 184. e. pustulæ,
atque efflorescentiæ præter rationem
evanescentes in delirio summe perni-
ciosum signum. 101
- D.
- Dætilorum* immaturorum esus rigo-
rem produxit. 202
- Decubitus* actio unde pendet. 165. in
gravi morbo qualis. 166. malus ex o-
ris ventriculi vitio, vel propter viri-
um imbecillitatem. 171. qui salutem
præfagit futuram in morbis. 165. su-
pinus quænam mala producere potest.
168. 169
- Decubitus* ferre non posse in morbis
quid notat. 71
- Dejectio* alba in phreniticis mala. 99
- Dejectiones* aquosæ candidæ, aut admo-
dum crocæ aut spumantes pravæ. 30.
biliosæ supervenientes quibus surditas,
illam tollunt. 15. 110. colliquativæ
quando in acutis morbis pessimæ. 49.
nigræ, lividæ, opimæ, foetidæ exi-
tiales. 30. paucae, glutinosæ, pin-
gues, candidæ, subcrocæ, læves,
colliquationis indicia. *ibid.* quales &
quando in acutis morbis pessimæ. 49.
in deliriis. 101
- Delassati*, caliginosi, pervigiles, in som-
num inclinati, desudantes, recales-
centes, malum. 150
- Delirantes* quinam dicuntur. 79
- Delirantium* prognosis quomodo recte
assequitur. 84

Deliri

INDEX RERUM.

Deliri homines si hianti ore dormiant, perniciosum est. 100. si evadant ægri ab evacuationibus lethaliter se habent. 111

Delirium cui jam fractis viribus contingit, pessimum. 100. aliquando larga sanguinis eruptione judicatur. 90, 91.

Delirium cum notabili oblivione, ignavia, & stupiditate apparens exitii est indicium. 100. ex Hypochondrii pulsatione quando prævidetur. 338. in pleuriticis unde sæpe prævidetur. 47. in quibus morbis derepente fit, profluvium sanguinis significat vel Urinæ. 91. nullum securum reputatur. 89. pessimum, post quod mala sequetur evacuatio. 91. phreniticum quomodo ex sputatione frequenti prævidetur. 420. quando ab aurium sonitu prævidetur. 114. quid. 84. solvitur aliquando per sudorem, somnum. 91

Delirii certum signum ex urina quodnam. 503

Deliria crisin portendentia quomodo apparent. 90. 91. exitialia, quomodo a non exitialibus dignoscuntur. 90. omnia unde concitantur. 87. quæ cum febre fiunt, Phrenitides, vocantur sed sæpius improprie. 87. quæ mortem prænuntiant, quomodo dignoscuntur. 94. quæ salutem in morbis præfagiunt. 89. quæ sine febre maniae, seu insaniae vocantur. 87. quænam salutarem crisin antecedunt. 90. si cum coctionis signis appareant in morbo crisin denuntiant. 41. solvuntur urina multam subsidentiam habente. 91. vehementia seu ferina convulsionum futurarum signa. 186

Deliriorum futurorum signa quædam. 181

Dentes quid ad præsagium faciunt in a-

cutis morbis. 314, 315

Dentium invita concussio quid. 184. c. stridor insolitus in deliriis signum summe exitiosum. 101

Dentibus stridere & delirare, mortem jam prope esse notant. 318

Desipientia & convulsio in vigilia, malum. 154. & rigor ex multa potatione, malum. 21. ferox & furiosa unde. 88.

Desipientia feroces quæ in brevi desinunt, ferinam convulsionem prænuntiant. 46. hecticæ quando non amplius solvuntur. 95. quæ fiunt cum febre continua, naturam viribus morbo longe infirmiore significant. 18

Desipientiarum vehementissimarum propria credita symptomata. 95

Desipientes si non videant, summe perniciosum. 104

Destillatio quæ ex naribus cum surditate & ignavitate parva est, difficile quippiam habet. 111

Diabetes quid significat. 30. quosnam pravos effectus producit. 53

Diapnyemata quid. 541

Diafole quid ejusque usus. 228

Dies critici coincidunt cum accessionum motibus. 368. decretorii complures ac fere innumeri observantur. 362. decretorii, judicatorii, atque critici quinam vocantur. 362. 363. 364. decretorii quid ad prædictionem in morbis. 369. indices fiunt aliquando decretorii, & decretorii indices. 366. intercalares, atque intercidentes vel provocatorii quinam & quare ita dicti. *ibid.* judicatorii quomodo cognoscendi. 364. omnes ad vigesimum usque decretorios aliqui fecerunt. 362. vigesimus est terminus morborum acutorum. 405

C c c c 3

Dierum

INDEX RERUM.

- Dierum decretoriorum cognitio necessaria.* 361. 362
- Dispepsia* naturalis facultatis debilitatis symptoma. 29
- Dissentio* quid. 184. b.
- Dolor* acutus quinam & unde. 136. aurium acutus cum febre continua ac vehementi difficilis est, & quid inde. 317. quinam periculosus. 143
- Dolor* capitis acutissimus in Phrenitide pessimus. 47. & stomachi cum Hypochondrio contento, malignum. 145. in turbulentis, vigilibusque mentis aberrationem indicat. 81. quando futuri vomitus signum. 107. quando in phrenitide lethalis. 143. vehemens & assiduus & præsertim in auribus in acutis febribus delirium portendit. 83
- Dolor* cervicis in hæmorrhagia futura. 409—410
- Dolor* circa ventris sedes significatur a decubitu in ventrem in acutis morbis. 79
- Dolor* colli sanguinis e naribus erupturi signum in febribus. 139
- Dolor* faucium quinam in acutis morbis delirium prælagit. 84
- Dolor* Hypochondrii citra iudicium ex Angina quid. 215. non raro delirii nuntius. 83
- Dolor* lateris ex sputis biliosis, si absque ratione evanuerit, in furorem aguntur. 147. in Pleuriticis, si absque ratione evanuerit, portendit delirium. 83
- Dolor* lumborum & gravitas quid indicat. 417
- Dolor* manuum & pedum, in febre & convulsio maligna sunt. 146
- Dolor* oris ventriculi in febribus malum. 143
- Dolor* pectoris quinam malus. 143. 144
- Dolor* quinam in suppurationem vertitur. 542
- Dolor* si vigesimum diem transeat, & febris detineat, quid expectandum. 139
- Dolor* stomachi cum Hypochondrio contento, dolorque capitis, malignum. 145
- Dolor* strangulans cum Orthopnoea sine apparente in faucibus, vel collo, tumore, summe exitiosum. 143
- Dolor* vehemens in pleuriticis, morbi fortissimi est indicium. 47
- Dolor* ventriculi oris quid indicat. 417
- Dolor* ventris laboriosus quinam lethalis. 143
- Dolor* vesicæ quinam exitialis. 144
- Doloris* impetus e femore malignus. 146. mutatio quænam mala in acutis morbis. 133
- Doloris* pedis atque coxendicis pessimi exempla. 146
- Dolore* coxæ occultato, si quippiam in urina sublime petierit, delirium portendit. 83. 147
- Dolore* femoris dextri occultato statim delirium accidit. 83
- Dolores* aurium cum febre continua ac acuta cur perniciosi. 317
- Dolores* boni quinam dicendi. 142. capitis quinam maxime timendi. 143. capitis vehementes convulsionum futurarum notæ. 286. circa thoracis & pulmonis sedes quinam suppurationem indicant. 145. cordis vomitus biliosi & pituitosi futuri signum. 139
- Dolores* crisi sæpe prælagiunt. 63
- Dolores* critici in aliqua partium ignobilium & remotarum a visceribus, excitati boni. 70
- Dolores* crurum incepti, continuo deficientes post visus læsi symptomata, malum. 108

Dolo-

INDEX RERUM.

Dolores cum pulsu nonnunquam observantur in abscessibus ad suppurationem tendentibus. 135

Dolores exitium prædicentes. 142

Dolores fortes circa viscera, & convulsiones in acutis febribus, malum. 20.

Hypochondrii quando non mali sunt. 332

Dolores in ignobili parte exorti, qui occultantur fere continuo, sæpe delirium præfagiunt. 83. 101. in ventre inferiori concitato quomodo sæpe judicantur. 141. lumborum quinam mali. 148, 149. magni in omnibus morbis quando malum prænuntiant 70. palpitantes circum umbilicum, quid. 183. partium nobilium & ignobilium quinam boni quinam mali & pessimi. 144, 145, 146. quandoque in acutis morbis, etsi suapte natura semper mali, bonum prædicant. 137. qui a superioribus partibus ad inferiores descendunt optimi. 142. qui ab ægrotis non sentiuntur quare perniciosi. 148. qui circa umbilicum continuant in morbo acuto non raro delirii nuntii. 83. qui cum ratione abeunt, optimam salutis spem pollicentur. 139. qui morbo progressu ostenduntur, quinam optimi. *ibid.* qui progressu morbo manifestantur, quinam perniciosissimi. 144. quinam delirium indicant. 81. quid præfagiunt in morbis acutis. 135. si convulsionum causæ, perniciosum. 193. sine voce quinam perniciosi. 222. suræ absque ratione derepente occultati, desipientiam pariunt. 147. vehementes, assidue morbi fortissimi sunt symptomata. 70. viscerum fortes comatosi succedentes, perniciosi. 164. viscerum fortes quando in acutis mor-

bis pessimi. 48, quomodo judicantur. 145

Dolorum causa est continuitatis partium solutio. 137

Dorsum quid ad præfagium in morbis. 327

Dysenteria in morbis acutis quandoque bona. 16

Dysenteria constitutione anni boreali oriuntur. 51. quam ætate accidere solent. 54

Dysenterici unde dolorem acutum patiuntur. 136

E.

Ebrius quispiam repente si obmutuerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur. 52. 117. 157. 160. 188. 220.

Ebriis somnus aliquando lethalis. 160

Elleborus albus quomodo convulsionem producit. 185

Empyrotomos tentio ad anteriora. 184. b.

Empyema pleuritidi succedens, malum. 58. intra quodnam temporis spatium expurgatur. 545. quid 541. Hujus indicia. 542

Ephmera pestilens morbus acutissimus paucis horis interimens. 431

Epicoptici quinam vocantur. 189

Epilepsia a supino nimis diuturno decubitu. 168 152. unde prævidetur & quid, 115. 184. 185

Epileptici juvenis exemplum. 185. pueri quando maxime curantur. 189

Erysipelas ab exterioribus verti ad interiora, non est bonum. 57. doloris partium internarum causa. 137

Evacuatio immodica calorem nativum resolvit. 125, 126. optima qualis quæ rigori optimo succedit. 206

Evacuaciones immodicæ quomodo anxietatem

INDEX RERUM.

etatem producant. 173. quæ non juvant exitii, aut saltem difficilis sunt iudicii indicia. 74

Exanthemata aliquando apparent in febribus putridis. 244. cum exitialibus signis, perpetuo mala. 328. in peste erumpentia ante coctionem magis utilia quam inutilia. 328. 354. parva intus recurrentia, & evanescentia, pejora. 328. præter rationem evanescentia in deliriis signum summe exitiosum. 101. qualia & quando in acutis morbis pessima. 48

Excrementa cruda & prava observantur in morbis mali moris. 38. discoloratiora spectari, & ægros non fitire, in quibus morbis summe exitiosum. 268. 271. ex corpore exeuntia maxime ostendunt naturalis facultatis debilitatem. 29. foetida in morbis semper exitiosa 115

Excrementorum coctio atque cruditas quid ad præsagium in morbis. 343. coctio atque excretio facultatis naturalis robur vel debilitatem in acutis notant. 14. in ægrotis corporibus causa ad naturalem facultatem maxime attinet. 264. mutationes in profluviis alvi juvant, nisi mala mutatio fiat. 481. maturationes omnes undique tempestivæ, bonæ. 345

Excretio humorum biliosorum febrium ardentium propria. 382. in morbis, quæ fit ex partibus corporis propria excrementa in ipsis genita excernentibus, istarum partium sanitatem indicat. 14. nulla fidelis est, quæ cum signis cruditis apparet. 552. post coctionem apparens in morbis, duobus modis fit. 14. quæ post concoctionem apparet, semper facultatis naturalis robur indicat, cer-

tamque salutem prænuntiat. *ib.* quænam facultatis expultricis robur, & naturam morbo prævalere ostendit. 15

Excretionis criticæ optima signa. 388

Excretiones febrium ardentium criticæ propriæ. 382, 383. humorum particularium quid ad prædictionem. 436. in peste, vel in pestiferis febribus nonnunquam repellendæ. 354. in principiis morborum & ante coctiones dantur bonæ atque utiles. 353. malæ & perniciosæ sunt, quæ cum signis cruditis apparent & quid præsagiunt. 351. malæ, non allevantes, in die decretorio in morbis acutis quando pessimæ. 48. non raro spectantur prima & secunda die, sed hæc omnes pravæ existunt. 363. omnes in principio, & crudo adhuc existente morbo, lethales. 392. omnes malæ sunt, quæ non sedant dolorem. 74. optimæ qua ratione fiunt. 348, 349. quæ in pestiferis febribus apparent, licet utiles, tamen per se non bonæ sunt. 358, 359. quantum morborum præsagiis inserviunt. 348. spontaneæ in morborum principiis quare fovendæ. 353. symptomaticæ quænam. 352

Excretionum falso symptomaticarum creditarum quædam exempla. 359, 360. multarum ante coctionem conspectarum, quæ judicatoriæ & bonæ fuerunt, exempla. 355, 356. pituitosarum signa in quartanis febribus crisi ostendunt. 383

Excretio biliosa in suppuratis exitialis est. 32

Exspitio crebra in phreniticis vomitum præmonstrat. 472

Exsudantes, vigiles, recalescentes, malum. 123. 154

Ex-

INDEX RERUM

Extenuatio corporis vel partium per se solam non dat certum præsagium in morbis. 283. cum ratione quænam dicitur. 279. in acutis morbis, & per initia in corporibus observata, quantum ad præsagium. *ib* in febribus quando mala, & quid significat. *ibid.* in hecticis Phyticisque qualis. 282. subita quando pessima. 280

Extrema admodum algere ex malis vacuationibus, est perniciosum. 130. frigida difficulter recalescentia, livida, quando in acutis morbis mala. 48. frigida & livida in acutis morbis unde exitialia. 288

Extremorum caliditas in acutis morbis nunquam mala. 341. frigiditas non nisi fortem dolorem sequi solet. 144. frigiditas perpetuo mala, & pessima ubi interiora calent, & magna sitis adest. 341. refrigeratio unde sæpe ante crisin producit. 132. refrigerationes recalescentes malæ. 395

F.

F*acies* bene valentium prorsus similis bona in febribus. 295. mala quænam. *ibid.* 296-298. coloratio quandoque bona in febribus, & quid significat. 295. cum sudore flammans in acutis morbis mala. 33. 208. 460. flammea quando signum est malignitatis & lethale. 298. prærubra sanguinis erupturi signum. 284, 285. 414. quid facit ad prædictionem. 295. rubra futuras aliquando Parotides significat. 296. 298. cum mœstitia, mala. 285. quid in febribus præfagit. 295, 296. 298. tumida in quibus morbis observatur, & quando. 297

Faciei color bonus, & mœstitia multa, malum, & quid notat. 122. mutatio non semper aliquid certi

præsagit in febribus. 295. extenuatio in acutis morbis per initia observata quando exitialis. 282

Facultas animalis & vitalis a naturali videntur procedere. 264. animalis quomodo resoluta noscitur. 19

Facultatis animalis functiones unde robustæ & recte valentes cognoscuntur. 13. naturalis functiones & effectus. 11. naturalis robur quomodo cognoscitur. 14. vitalis functiones. 11. 13

Facultatium actiones robustæ quomodo cognoscuntur. 13

Fames convulsionis siccæ causa. 184. f. quid. 265. unde tremoris causa. 179

Familiares non agnoscere in acutis morbis delirium indicat. 81

Fastidium unde vomituris. 139. 418

Fastidia quid in morbis acutis sæpe indicant. 132

Fauces dolentes absque tumore cum implacitate strangulantesque supra modum, perniciosæ. 143. in gutturi inflammationibus solent non raro magni momenti esse ad præsagium. 326. tumidæ & inflamatæ quando bonum. 327

Fatuitas cujusnam facultatis læsio. 102. cum somno profundo signum frigiditatis & humiditatis. 159. quid. 84

Febris acuta quando convulsionibus remedio est. 191. acutæ quædam signa exitialia. 98. apoplecticis utilis. 226. ardens a dolore ventris laborioso, lethale. 143. rigore solvitur. 205. aridior, æqualior, sine magnis mutationibus uniformis delirium præfagit. 81. assidua quæ noctu augetur in tabe. 213. continua aut intermittens supervenit sæpe ab Apoplexia. 45. continuæ mutatio in intermittentem quomodo ex frigiditate cognoscitur.

INDEX RERUM.

127. critice sublata quomodo noscitur. 124. ebrietati superveniens quæ utilissima. 52. 137. hectica quomodo dignoscitur. 120, 121. malignæ indicia. 121. quando convulsione solvitur. 192. quando dolorem circa hypochondria solvit. 332. quartana, quare omnium securissima. 45. quartanæ per largam sanguinis excretionem curatæ exemplum. 442. signa lethalia. 71. tertiana septenis circuitibus terminatur. 36. tertianæ quarta accessio est index septimæ. 366. vehemens, assidua, calorem corporis resolvere potest. 131

Febres acutæ & lethales ex timore & metu magno. 53. acutæ si convulsionum causa, perniciosum. 193. ardentes diebus imparibus accedere solent. 367. ardentes, quomodo ut plurimum judicantur. 382. ardentes, semitertianæ, erraticæ, malignæ oriuntur anni constitutione boreali. 50, 51. ardentes, unde convulsiones perniciosas producant. 189. 184. f. debiles & parvæ quandoque valde malignæ sunt. 377. Ephemeræ quænam vocantur. 243. epidemicæ, semitertianæ, ardentes, pestilentes cum morbillis malignis lethales. 51. fumantes quænam dicuntur. 71. hecticæ marasmodos si febribus ardentibus succedant, malum. 58. lygodes quænam dicuntur. 199. marasmodos quando exitiales. 279. putridæ quænam vocantur. 243, 244. quibus diebus solvuntur. 362, 363, 364. si imparibus diebus bona signa habuerint, certum præsagium faciunt, & e contra si paribus. 370. simplices si in compositas mutantur, & phlegmonè adjungatur, malum. 58. simplicissimæ,

ac signis firmatæ securissimis quarto die aut citius desinunt. 39. 433. terribilissimæ ac signis affligentes difficillimis quarto die aut citius interimunt. 433. variæ primo die resolvuntur. 362. unde horrores continent. 211 *Febrium* ardentium lethaliū signa. 208. ardentium malignarum proprium est, ut summas partes non calefaciant. 120. continuarum in malignas mutatio mala. 58. tertianarum & quartanarum vacuationes criticæ propriæ. 383

Febribus ardentibus hecticæ marasmodos si succedant, malum. 58

Febricitantes plurimi sine ulla mentis vacillatione moriuntur. 77

Febriles recursiones cum horrore quænam lethales. 212. 221

Felle suffundi ægrotos quid in acutis præfagit. 289

Festucarum collectio in acutis morbis delirii indicium. 79. 81, 82

Fæces albæ in deliriis signum summe exitiosum. 99, 101. retentæ & exsiccatae ileon sæpe producant. 53

Factores in morbis quid notant. 115

Frigiditas corporis quid ad prædictionem. 118. 124. 125. extremarum partium in dolorem forti ventris, malum. 126. 144. extremorum signum in deliriis summe exitiosum. 101. die critico cum signis decretoriis crisin prænuntiat. 127. in prælanguidis perpetuo lethalis. 124. per totum corpus in acutis febribus mala. 125. plerumque in continuis febribus est exitialis, vel longitudinem morbi præmonstrat. 124

Frigus comatis causa. 158. partium extremarum, atque ad calorem si non amplius redeant pessimum in acutis.

INDEX RERUM.

17. partium extremarum, cum internæ uruntur, quid præfagit. 23. quando bonum in febribus ardentibus. 211. singultum quomodo producit. 198

Frigoris immoderati effectus in corpus. 184. e.

Frigora ea insanabilia censentur, quæ calidis & siccis morbis contingunt. 95. 155. 162

Frigidum si naribus & ore exspiretur in acutis morbis, exitiale jam est admodum. 25. per os & nares exspirare, malum. 395. 257

Fulgoris motus oculis apparentes quid notant. 302

Fumus calidus antea non solitus in sudore futuro critico. 428

G.

Galenus in prædicendi in morbis arte, post unum Hippocratem, maxime claruit. 2

Graveolentia omnia putredinis sunt indicium. 115. graveolentiæ gradus prænoscenti sunt ad præfagium. 115

Gravitas capitis hæmorrhagiam præfagit. 410. in naribus quid in morbis. 114.

temporum hæmorrhagiam solet præcedere. 409—411. totius corporis vel manuum vel pedum summe exitiosum in deliriis. 101

Gaudium immoderatum quomodo tremorem producere potest. 179. ingens mortem aliquando producit. 53

Genæ quid ad præfagium faciunt in acutis morbis. 314. rubræ pleuriticorum & peripneumonicorum signum est proprium. 315

Glandularum tumores quando boni, & quando mali. 340

Gula graviter læsa homines continuo pereunt. 65

Gutturis fervor in multis moribundis, auditur, & quid indicat. 259. quando lethalis. 549. quando vero non perniciosus. *ibid.* seu ebullitio & unde. 547

H.

Hæmorrhagia critica quænam mala solvit. 427. 445. larga aliquando febris quartana fuit judicata. 411. non solet succedere sine capitis dolore vel gravitate. 409—411. futuræ signa. 400. 406. 418

Hæmorrhoides in viris quænam præfagiunt. 425. delirium secutæ, salutem prænuntiant. 92. suppressæ, vel nimis fluentes morbos gravissimos producere possunt. 53

Hæctica febris quomodo dignoscitur. 120, 121

Hæcticus corporis habitus unde & quid præfagit. 134

Hæctici quomodo dignoscuntur. 120, 121

Hæcticorum caliditas qualis & unde. 121, 122. habitus descriptio. 280. 544

Hepar potest inflammari, absque apparente tumore Hypochondrii. 334. quibuscunque circum dolet, his febris superveniens solvit dolorem. 138. refrigeratum corporis tumorem producit. 282

Hepatis dolor proprius gravis est & quare. 135. inflammatio, quomodo Hypochondriorum tensionem producit. 184. e. inflammatione laborantes plurimi sine ulla mentis vacillatione moriuntur. 77. tumori hydrops succedens, malum. 58

Hepate inflammato, si sanguis exeat e nare sinistra, malum. 394. percussio, oculi statim cavi evadunt. 308

Dddd 2

Hip.

INDEX RERUM.

Hippocratis & Galeni & aliorum de morbi vigore sententia. 62. quomodo concilianda. 63

Hirudinum appositio quibus & quomodo conducit. 444

Horror quando in febribus ardentibus, bonus. 211. signum in deliriis summe exitiosum. 101. quo vexantur omnes mali succi pleni, cum vehementer calefiunt. 211

Horrores a febribus, Phlegmone, vel quovis modo motis humoribus 211. crebri, seu frequentes quique etiam celeriter permutantur sunt difficiles. 213. a quibus continuæ febres intermittere cœperunt boni. 211. crebri non sufficiunt ad suppurationem, & tabem exinde denotandam. 213. decretorii mali, qui cum signis lethali-
bus perpetuo exitium portendunt. *ibid.* generatim criticam perturbationem notant. 212. in acutis morbis quid. 20. lethales quinam. 213. qui febre non tolluntur, sed cum pessimis apparent vacationibus, mali. *ibid.* qui purulentos & validos explicant, mali. 212. qui vomitus malos & exitiosos sequuntur, sunt iudicatorii mali. 212, 213. quid præsa-
giant in morbis. 210. quinam suppurationem indicant. 213

Horroribus frequentibus e dorso, levibusque qui defudant, difficili morbo laborant. 212

Humiditas corporis quid ad prædictionem. 118

Humor acris singultum producere potest. 199. ad caput ascendens facit tum desipientiam, tum aurium sonitum. 113. æruginosus epilepsiæ causa. 185. frigidus pituitosus, quomodo fatuitatem & oblivionem producit. 103.

paucus sed valde virulentus morbos valde exitiales excitat. 73

Humoris quælibet turgentia semper vrenda. 134. vitiosi excretio quando bona. 16

Humores ab intro foras versi morbum salutare faciunt. 45. biliosi, multi tum tenuissimi, ac acutissimi ab æris calore nimio in corpore abundant. 50. calidi desipientiæ phrenitiæ causæ. 88. cum tantum transmittuntur de parte ad partem, fiunt crises per abscessus. 402. frigidi & pituitosi putrescentes in cerebro delirium concitare possunt. 88. in morbis a visceribus ad exteriora converti optimum, & e contra 57. noxios omnes corporis partes, quoad possunt, a se propellunt. 11. omnes præter sanguinem, quare egent præparatione, ut evacuentur. 440. particulares morbos magnos & graves producere possunt. 56. pituitosi & crudi faciunt morbos difficillimos. 57. putridi quare continuo purgandi. *ibid.* putridi quomodo anxietatem producunt. 175. qualitate & quantitate viscera gravantes pulsuum causas mutare possunt. 234. simplices etiam benigniores morbos concitant quam misti, qui graviores & plures simul producunt. 44. suapte natura, aut ob insignem putredinem tenuissimi, atque mobiles redditi quando lethales morbos faciunt. 50. summe putridi ac virulenti morbos gravissimos concitant. 73. turgentes graves & periculosos morbos concitare possunt. 74

Humorum biliosorum & pituitosorum excretionis per alvum signa. 425. calidorum copia quid præsa-
git. 55. calidorum & pituitosorum in cerebro effectus.

INDEX RERUM.

fectus. 159. proprium est, ut facillimi sint ad excretionem. 383. copia gravans musculos, tremoris sæpe causa. 179, 180. seu multitudo graves morbos parit. 55. cruditas a vigiliis assiduis. 72. 153. crudorum insignis copia, aliquando anxietatem producit. 175. crudorum multitudine calorem corporis quomodo suffocari noscitur. 131. maligna putredo perniciosos morbos facit. 57. omnis multitudo difficilem reddit morbum. 180. particularium excretiones quid ad præsagium. 436. spontaneæ excretiones non omnes bonæ. 437. tenuitas extenuationis causa. 280.

Hydrops e longa dysenteria. 492. ab hæmorrhoidibus suppressis vel nimis fluentibus. 53. ex nimio sanguinis fluxu. 449.

Hydropi inprimis obnoxii sunt senes. 54.

Hydropes quomodo producuntur ab usu aquarum palustrum. 52.

Hypochondrium cum dolore tensum, & cum ipso lètericus color in corpore in acutis morbis ante diem septimum malum. 48. quid dicitur. 329. hujus contentio cum comate fastidioso, & capitis dolore Parotidas effluere faciunt. 161. contentio sine dolore quid notat. 412, 413. pulsationes quid præsagiunt. 338. sinistri dolor atque tumor non inutilis in acuto morbo. 141. tensiones quid notant. 331. tumores aliquando optimi. *ibid.* tumores quid sæpe præsagiunt in acutis morbis. *ibid.* tumores quinam in suppurationem vertuntur. 335, 336.

Hypochondria crassitudinem habentia, bona. 330. cum duritie & dolore tenduntur ab inflammatis partibus. 333. in acutis morbis tensa, dura, dolen-

tia & inæqualia, mala. 332. in acutis morbis vitiata quando mala. 282, 352. mollia, æqualia, dextra, sinistraque parte esse, & sine dolore, optimum in acutis morbis. 330. qualia esse debent in Ictericia critica. 290. quid in morbis præsagiunt. 329. si extenuantur, vel contabescunt malum. 331, 332. varie tenduntur in acutis morbis. 331, 332, 333, 334. vel etiam tensa aliquando optima. 331.

Hypochondriorum dolores cum tensione, & malis signis, lethales. 336. pulsus cum frequenti oculorum obtutu in acutis morbis delirii indicium. 80, 81. suppurationes quænam malæ. 337, 338. tensio sine dolore signum hæmorrhagiæ futuræ. 412.

Hypogastrium quando sensum gravitatis vel doloris sentit. 423.

Hysterica mulieres unde non raro convulsionibus tentantur. 185, 186.

Hysterici affectus quomodo aphoniam producunt. 220.

I.

Ichi quid. 113.

Ictericia ante septimum diem quando mala vel bona in febribus. 291, 292, 293, 294. cum hypochondriis tensis & duris mala. 294. quænam bona in febribus. 290, 291. quando exitialis in febribus. 294.

Icterus fit aliquando critice. 289. in morbis quare non omnis bonus vel malus. 290. quid & unde. 289. vel salutem vel mortem quandoque præfigit & quando. 290.

Ignavia quid in deliriis. 100.

Ignes sacri undique cito depascentes, anni constitutione austrina humida & calida oriuntur. 51.

Ignorantia cum delirio crisi aliquando

INDEX RERUM.

- portendit. 91. cum rigore mala, mala quoque & oblvio 104. cum rigore quando malum. 19. 208
- Ileon* a fæcibus retentis & exsiccatis. 53. si vomitum, singultum, disipientiam, vel convulsionem producat, malum. 20
- Illi* dolor quomodo solvitur. 138
- Imaginatio* admodum læsa in acutis morbis, quando cerebri virtutem maxime debilem ostendit. 18
- Inappetentia* cibi in morbis longis nihil est deterius. 28. 269. 270. quæ ex delirio non confundenda cum ea, quæ ex facultate extincta vel diminuta. 266. unde in ægris. 266
- Inedia* aliquando convulsionem producit. 52. quomodo noscitur faciei extenuationis causa. 282
- Infantibus* quare vigiliæ assiduæ tam noxiæ. 153
- Inflammati* capitis, in primis in phreniticis, unde timenda. 285. cerebri a sanguine per nares non evacuato. 114. doloris partium internarum sæpe causa. 137. quæpiam interna caloris retractionis sæpe causa. 132. viscerum unde noscitur. 333, 334
- Inflammationis* vigor seu status quando dicitur. 62. viscerum perniciosissimæ ac lethalissimæ signa. 336. inflammationes maxime fiunt ex sanguinis copia. 55
- Inflammationibus* in partibus externis, multi sæpe morbi tum acuti tum longi judicantur. 6
- Inhorrescentes* anxii, lassitudine pressi, lumbis dolentes in profluvium alvi incidunt. 211, 212. 425
- Innutritio* seu atrophia quid & unde. 278, 279
- Inquietatio* cum sudore est mala in acutis morbis. 33. 74. omnis mala est, critica excepta, 173. quid in acutis morbis significat. 171. quid & quantum ad præsagium facit. 171. sæpe tollitur abortu vomitu. 174
- Inquietationes* in diebus criticis apparentes certius habent iudicium. 176. in febribus intermittentibus & aliis cum nausea, & fastidio, haud sunt malignæ. 374. pessimæ illæ quæ criticis diebus fiunt nulla optima subsecuta evacuatione. 176
- Inquietudo* ab æstuosa febre stabili & pestilenti, pessima. 72. ab humoribus virulentis æstu turgentibus & circa præcordia fervescentibus, pessima. 72. ab insigni visceris inflammatione, pessima. 72. cum extremorum refrigeratione in acutis morbis signum maxime perniciosum. 129. in deliriis signum summe exitiosum. 101. in febribus quid notat. 71. quæ propter languorem virium, summe perniciosos morbos notat. 72
- Inquietudines* bonæ non raro apparent ante crisin futuram & optimam. 174. crisin sæpe præsagiunt. 63. in acutis morbis quando pessimæ. 48. quæ bonas crises præcedunt, optimæ. 152. quæ cum sudore malo die decretritio apparent, exitiales. 175. quænam prorsus pernitiæles. 176
- Insania* quomodo ex vomitibus prævidetur. 477
- Insania* a cerebri læsione oriuntur. 87. leviter feroces ferinæ sunt & convulsionem significant. 186. vehementes in febribus, silente ægro, sed non etiam privato voce, lethale. 95. vocantur desipientiæ, quæ sine febre fiunt. 84
- Insanientibus* in Melancholia si varices aut hæmorrhoides supervenerint, insa-

INDEX RERUM.

- fanæ fit solutio. 91. 444
- Insomnia* conspicua, non turbulenta, sed quieta, bona in Phrenitide. 93, 94. conspicua quare in Phreniticis observantur. 113. turbulenta semper mala, & Phrenitidem portendunt. 94
- Inspirandi* difficultas quid & unde. 408. 412. 418
- Intestinorum* difficultas vel aqua inter cutem a furore, bonum. 91. tormina & morsus quid significant. 425
- Inusiones* unde convulsiones perniciosas produciunt. 189
- Ira* acutissimas febres sæpe producit. 53. nunquam subito mortem produxisse refertur. *ibid.*
- Jactatio* assidua in morbis quid notat. 71. membrorum malis dejectionibus superveniens. 176. quid in acutis morbis significat. 171. unde vomituris. 418, 419
- Jecur* confluentes morbi gravissimi sunt atque difficillimi. 57. durum ac scirrhusum redditur ab usu aquarum palustrium. 52
- Jesunium* convulsiones sæpe producit. 285. syncopas fastidiosissimas atque hec cas febres producere potest. 52
- Judicatio* quid. 372, 373. quibuscunque fit, his nox gravis ante accessionem est. 376
- Judicationes* quæ fiunt diebus paribus malæ & infideles. 370
- Judicatoria* non apparent in morborum principiis. 351
- Judicium* in morbis quando redditur difficile. 74
- L.**
- Labores* qui in articulis fiunt in longis febribus non inutiles. 140. nimii quid producere possunt. 103
- Labrum* inferius tremulum crisin aliquando per vomitum significat. 319. si pervertatur in febre non intermittente, debili jam existente corpore, mors proxima est. 193
- Labri* distortio quando pessima. 108
- Labia* in tertianis febribus critice ulcerantur. 318. quid ad præsagium faciunt in acutis. 314
- Labiolum* contractus aliquando alvi biliosam eruptionem significat. 319
- Lacryma* criticæ unde noscuntur. 302. in altero oculorum acres appropinquantis delirii præsagium. 82. involuntariæ cum delirio per modum judicii aliquando apparent. 91. involuntariæ in acutis exitiosum. 313, 301. spontaneæ effluentes, ubi non crisin, mortem significant. 301. spontaneæ sanguinem e naribus critice fluxurum aliquando notant. *ibid.*
- Lassitudinis* sensus quid indicat. 148. 417
- Lassitudines* aliquando abscessus præcedunt. 150. optime existunt, quæ aliqua evacuatione evanescent. 150. quænam bonæ observantur ad prædicendam salutem. 149, 150
- Lethargus* a collecto pituitoso humore in cerebro. 104. qualis somnus. 155. 158
- Lethargici* affectus phreniticis supervenientes, lethales. 184
- Leucophlegmaria* laboranti fortis Diarrhœa superveniens, morbum solvit. 83
- Lien* durus ac scirrhusus redditur ab usu aquarum palustrium. 52
- Lienis* inflammatione laborantes plurimi
sine

INDEX RERUM.

- sine ulla mentis vacillatione moriuntur. 77. tumori hydrops si succedat, malum. 58
- Lienteria* in acutis morbis malum symptoma. 29. lethalis a longa dysenteria. 492
- Lingua* alba, crassa, coenosa, mala in acutis febribus & quare. 321. arida, dura, adusta, & maxime nigra, si cum aliis signis malis appareat, exitium præfagit. 324. arida tactui frigida vel calida apparens exitialis est. 325. dura & horrida pessima, phreniticorumque propria. 323. si torrefacta, & non vel parum sitiant phrenitici, perniciosissimum. 99. exusta & præarida sine siti signum in deliriis summe exitiosum. 101. exusti si nihil vel parum sitiant delirii metus. 80. flava, aut crocea, aut nigra, aut admodum rubra, quid in morbis acutis notat. 320. lividi coloris omnium maxime est lethalis. 322. magna & nigra quare lethalis est. 322. nigra cum tremore seu tremula mala. 321. nigra non absolute pernicialis. 323. solet ardentes pestilentes febres detegere. 321. qualis videri debet in acutis morbis, & maxime in febribus ardentibus & synochis. 320. quid in morbis præfagit 319 quomodo a febrili calore varie mutatur. 323. rubra sæpius in anginosi affectibus & peripneumonici, pessima. 322. salebrosa delirium præfagit. 82. si valde nigrescit, iudicium fit in quatuordecim diebus. 321. variis coloribus varios humores exsuperantes ostendit. 319
- Lingua* color subruber in acutis morbis, quid notat. 320. densæ delirium indicant in acutis morbis. 81. obtre-
- miscentes unde & quid in morbis notant. 96. præsuccatæ in anginis pessima. 323. unde sæpe ita mole immittitur, & quid notat. 322
- Lippitudo* appropinquantis delirii signum. 82
- Lippientem* alvi profluvio corripere bonum. 483
- Lividitas* cum extremorum refrigeratione signum maxime lethale. 128, 129. totius corporis vel manuum vel pedum summe exitiosum est in deliriis. 101
- Lumborum* gravitas, dolor, atque tensio mensium futurorum signa. 416, 417
- M.
- M***acule* criticæ, & quæ cum inceperunt, numero atque magnitudine augentur, optimæ. 328. cum lividæ tum nigræ quæ pessimæ in acutis morbis. 287. rubræ dorsum ac alias partibus inficientes in febribus, synochis malignis, quando malæ. 286
- Macularum* prognosis unde petenda. 558
- Mador* unde & in quibus oritur affectibus. 453, 455
- Mandibularum* convulsio unde. 184. c.
- Maxillæ* desipientia. 94
- Manuum* gestulationes accidunt desipientiæ exitiali. 98
- Martianus* mirabilem Galeni prædicendi in morbis artem miratus, quid ipsum rogavit. 2
- Maxille* si apparent lividæ, vel nigrescentes, & quidem cum malis signis, mortem prænunciant. 317
- Medici* unde sæpe circa pulsus falluntur. 245. si ægrorum exitium antea non prædixerint, ipsorum aut ignorantia aut negligentia adscribitur. 3
- Medicamenta* quænam singultum producant. 199

INDEX RERUM.

Medulla spinalis inflammatione laborantes, mente constare optimum. 77

Membra nobilia diu graves morbos terrenequeunt. 339

Memoria quibusmodis læditur. 85

Mente constare, & bene se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum, contrarium vero malum. 13. 77, 78

Menses aliquando per nares vacuantur. 413. in mulieribus unde prævidentur. 425

Mensium erupturorum signa. 416. 427

Menstrua si plura fiant, accidunt morbi, & si non fiant, ex utero morbi contingunt. 53

Menstrua purgationes cum delirio & post ipsum conspectæ judicium portant. 92

Morbus comitialis v. Epilepsia. 184. f. diuturnus & tardus quando solvitur per abscessum. 404, 405. qui congruit naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori minus periculosus. 43. quilibet salutaris quatuor habet tempora. 59. quomodo salutaris noscitur. 66. si ab excretionibus resolvatur, optimæ crisis signum. 388. si summum exercet vigorem, & natura sit adhuc in principio, pessimum. 66. ubi celeriori motu, quam natura movetur, malum. *ibid.*

Morbi ab aliis concitati sæpius in magis salutare mutantur. 45. ab humorum crudorum & crassorum copia debilibus exitiales. 55. accedentes diebus imparibus, iisdem judicari debent. 370. acuti aliquando judicantur hæmorrhagia ac sudore copioso. 426. per hæmorrhoidas cum sudore judicandi, quomodo cognoscuntur. 427. frequentissime judicantur sudoribus.

420. plurimi judicantur per urinas. 422, 423. quatuordecim diebus terminantur. 431. quomodo distinguuntur. *ibid.* ubi judicantur & resolvuntur paribus diebus quicquam boni ac certi non habent. 370

Morbi acutissimi atque exitiales magna ex parte in autumno oriuntur. 51. sæpe ante quartum diem homines interimunt. 431

Morbi augmentum quando incipere dicitur. 360. augmenti statusque tempora differunt in sanandis & moribundis. 61. complures acutorum judicantur per alvi fluxum. 424. debiles & magis salutare ab humorum qualitate & simplicitate. 44. ex internis causis cognoscendi. 43. quomodo ex horum idea cognoscuntur. 38. & Naturæ status si simul procedant, ac una moveantur optimum. 67. exitiales ab humoribus ad vehementer putrescendum aptis. 57. quo morbi tempore ægros perdunt. 59. 61. futuri status cognitio necessaria ad hujus eventum præfagiendum. 58. infida remissio quando. 464. laterales quam ætate accidere solent. 54. lethalis præfagium sanguinis expunitio. 56. lethales ab humorum insigni putredine. 57. lethales habent unum aut duo aut tria tempora. 59. longitudinem quænam indicant. 132. malignitas occulta aliquando anxietatem producit. 173. maligni, quare crisi-bus solent terminari. 377. longitudinem quænam sudores indicant. 459, 460, 461. morem seu modum produunt symptomata quæ postea sequuntur. 34. motus celer maxime facit cum critico aliquo signo ad prænuntiandam crisin. 381. non raro fiunt

E e e e

exitia-

INDEX RERUM.

exitialem a sanguinis plenitudine & copia. 44. omnes & symptomata, pulsum causas mutare possunt. 234. omnium periculosissimi a bile. 44. omnino salutes sunt, si multa aut aliqua signa illuxerint. 40. perniciosi a cibis pravi succi ac potus. 52. pestilentes ab usu aquarum corruptarum seu fetidarum. 52. principium quodnam dicitur. 433. quando imperfecte judicantur. 422, 432. qui non diebus decretoriis solvuntur, reverti solent. 393. qui senibus accidunt, illos maxima ex parte comitantur ad mortem. 54. quinam per crism terminantur, quinam vero non. 375, 376. quinam senibus lethales. 54. saepe usque adeo sunt graves, ut statim in principio aegrotos interimant. 65. statum absque ulla coctione observare, quare pessimum. 64. summe perniciosi ab immoderato vini potu. 52. tantum acuti & magni crisibus terminantur. 375. tempora a symptomatibus & morbi essentia perquirenda. 60, 61. differunt a temporibus naturae concoquentis. 60, 61. valde exitiales saepe a paucis, sed valde virulento humore excitantur. 73. vigor in morituris qualis observatur. 64. victoria quando praesagienda. 59. vigoris tempore aegroti minus quam in augmento conflantur & turbantur. 63

Morbo qui vexantur pernicioso, paucissimi aut nulli probe dormiunt. 73

Morborum acutorum terminus est dies vigesimus. 405. acutissimorum aliqui uno tantum die alii duobus &c. & nunquam ultra quatuor dies terminantur. 431. breve principium, breve augmentum, tum status, tum declinatio

proportione sequitur. 65. curationis instituendae ratio ex singulorum morborum temporum, omniumque maxime status praecognitione pendet. 1. eventus in quibusnam alvi dejectionibus certius dignoscitur. 481. grassantium ideae habendae, ut morbi cognoscantur. 41. naturae Medicae. 9. omnia tempora inter se proportionem temporis conveniunt. 65. plurimorum certissima optimae crisis indicia. 385. 386. praesagium certius quomodo habetur. 66. robur & imbecillitas, ex quibus cognoscatur. 34, 35, 36

Morbis difficulter resistunt, quibus natura ad hos vergit. 55. saevissimis & symptomatibus pessimis a scorpionis ictu vexantur. 74

Morbos salutes & exitiales praenoscendi empiricus modus. 68

Morbillis multi saepe morbi tum acuti tum longi judicantur. 340

Morbilli quando in acutis morbis boni. 340

Morbilorum prognosis unde petenda. 558

Mæsi aliquando sunt aegri, ubi instat delirium. 82

Mollities corporis quid ad praedictionem. 118

Mores si mutantur in acutis morbis laborantibus delirii indicium. 80

Morosis quid. 84

Mors ab ira nunquam accidisse dicitur. 53. ab ingenti gaudio atque timore. 53. ex quibus satis certo praesagiri potest. 253. in acutis morbis unde sequi solet. 335. quando proxima praevидetur in febre non intermittente. 193. quando sine crisi subsecutura praevидetur. 375. subita quibus accidit in capitis dolore. 115. unde in propinquo esse noscitur. 288

INDEX RERUM.

Mortis instantis in ægro signa. 108.
 111. prognosticum a symptomatibus, quæ præcesserunt etiam indagatur in acutis morbis. 130
Mortem in acutis febribus quænam signa portendunt. 41
Motricis facultatis actio diminuta in febribus maxime observatur. 164. facultatis actio læsa triplex est. *ibid.* facultatis cognitio quantum ad prædictionem Medicis conducatur. *ibid.* facultatis imbecillitas unde fit. 178. potentiae vitiatae actiones in acutis morbis quid notant. 20
Motus nimius quare plethoricis tam noxius. 52, 53
Muliebria quibus decurrunt. 139
Murmur incidens circa Illia, solvit dolorem, qui in Illiis affligit. 138
Muscas frustra venari exitiale est in febre acuta, Phrenitide, Pulmonia, capitis dolore. 98
Musculi imbecilli quomodo reddi possunt ab intemperie. 179
Mutationes in morbis, qui dolosi sunt, juvant. 134. in morbo summe maligno quænam lethales. 133. quæ in morbis observantur sex sunt numero. 373. quænam delirium indicant in acutis morbis. 80
Muti quoniam vocantur. 217. unde fiunt ægri in morbis. 219
Mutitates in febre acuta quænam lethales, & quænam diuturnitatem significant. 221. subinde rigentibus lethales sunt, iis vero moderatus capitis dolor est. 221

N.

Narcotica quomodo coma producant. 158, 159

Narium distortio quando lethalis. 108
Nasus quid ad præsagium facit in acutis morbis. 314. si pervertatur in febre non intermittente, debili jam existente corpore, mors proxima est. 193
Natura juxta Hippocratem & Galenum quid. 8, 9. morbo robustior quomodo cognoscitur. 5. 72. triplici differentia distinguitur. 9
Natura a morbo oppugnatae cum arce obsessa elegans comparatio. 4, 5. vires quomodo cognoscuntur. 8. robustissimæ signa. 223. tempora, quo magis distant a morbi temporibus eo pejus. 66
Naturalis facultatis cognitio, quantum ad præsagium in morbis necessaria. 264. debilitatis signa. 27. 343. tres sunt actiones præcipuæ. 264
Nausea quid in morbis acutis sæpe indicant. 132
Nephritis senes ad mortem comitatur. 54
Nervorum obstructio, seu incrassatio, seu obscuratio torporem inducit. 214 principium sunt cerebrum atque spinalis medullæ principium. 219. vel nervosarum partium inflammatione laborantes, mente consistere optimum. 77
Nox quibus gravis in acutis. 376
Nubecula in urinis nigra, mala. 522. quare. 517. quæ invehitur in urina, quænam bona. 509
Nutritio omnis quibus actionibus in corpore perficitur. 264. præcipua actio, qua corporis partes omnes conservantur. 27. quantum morborum præsagiis inservit, & unde. 276
Nutritioni quatuor actiones famulantur. 27

E e e 2

O.

INDEX RERUM.

O.
Oblivio cum extremorum refrigeratione in acutis morbis maxime perniciosum signum. 129, 130. cum rigore malum. 208. ex delirio quando minus periculi habet. 104. in acutis morbis quando malum. 19. 48. unde sæpe futura prævidetur. 115
Obrusiones in oculis quid notant. 302
Oculus si lividas aut nigras venulas habeat, quando in acutis morbis malum. 48. unus si altero major videatur ex morbis acutis quando malum. 48
Oculi album si rubrum spectatur, quando exitiale. 312. aliquando boni apparent in febribus, quæ ad exitium inclinant. 300. audacia, delirii signum est, & dejectio & fractio, malum. 307. cavi quando perniciem denotant. *ibid* conniventes unde in moribundis. 159. demissi quid in febribus notant. 162. distortio quando pessima. 108. hebetes videri extrinsecus spectantibus, malum. 306. impense rubri sanguinis eruptionem indicant in febribus. 139. lucem effugientes in deliriis summe exitiosum. 101. optimi & robusti perpetuo boni sunt indicii. 300. perversi, aut alter altero major, aut candidum rubeum habentes, aut pleni sanguine, summe exitiosum in deliriis. 101. prominentes seu tumidi in acutis morbis lethales. 307. robusti & recte valentes quid notant. 299. rubri initio morbi nunquam bonum prænuunciant. 303. involuntarie lacrymantes summe exitiosum in deliriis. 101. si splendorem amittant, pessimum. 306. sublimes quid in morbis acutis indicant. 308.

tenebricosi quando vomitus futuri signum. 107

Oculorum caligo sanguinis e naribus erupturi signum in febribus. 139. signum futuræ hæmorrhagiæ. 413. convulsio cum delirio crisi aliquando portendit. 91. hallucinatio quid in morbis. 114. hebetudines quid notant. 303. motus quid in morbis acutis indicat. 308. quænam signa plane sunt exitialia. 304, 305. 310. rubor & singultus a vomitu, malum. 20. splendor cum delirio per modum judicii aliquando apparet. 91. venæ sanguinis plenæ appropinquantis delirii signum. 82

Oculos assidue nictare, perniciosum est. 308. lucem ferre non posse quid in morbis notat. 105, 106, 107

Odores omnes graveolentes & putres in excretis sunt quidem mali, sed non omnes lethales. 116

Opisthotonos tentio ad posteriora. 184. b.

Oroboides hypostases quænam dicuntur. 506. & quid notant. 521

Os ventriculi a mordentibus humoribus vehementer commorsum calorem nativum suffocat. 126. ab humore acri vel maligno affectum quid producit. 132

Oris tortura sive spasmus cynicus. 184. c. ulcera anni constitutione austrina calida & humida producit. 51

Ore hians si quis dormiat, exitiosum est, & quare lethale. 170

Orthopnoici a respiratione intercepta moriuntur. 24. unde stertunt. 260

P.

Pallor unde fit. 287

Palpebra si pervertatur in febre non intermittente, debili jam existente corpore, mors proxima est. 193

Pal-

INDEX RERUM.

Palpitatio circa umbilicum non raro delirii nuntius. 83. in deliriis signum summe exitiosum. 101

Palpitationes cor invadentes quænam lethales. 184. quæ in syncopen deficiunt, maxime timendæ. 183. quædam subsequentes vehementes deficiunt lethales existunt. 97, 98. quid in morbis præfagiunt. 182. ventris, signum futuræ hæmorrhogiæ. 412. unde producuntur. 182

Papula parvæ quid. 34. 558. parvæ statim evanescentes, pessimæ. 555

Paralyfis in morbis quandoque utiliter concitatur. 215. morbum quoque simplicem magisque salutarem producit. 45. quænam admodum perniciofa est in acutis morbis, quænam minus. 20. quando in morbis timenda. 117. unde fit. 215, 216

Paralyfi si succedat apoplexia, malum. 58

Paraphrenesis quid. 84, 85. 124

Paraphrenitides a cerebri læsione oriuntur. 87

Paraplethici si ægroti evadunt ex acutis febribus, perpetuo malum. 216

Paraplegia sæpe ab Apoplexia supervenit. 45. in acutis & aliis morbis quid significat. 17. 214

Paraplexia qualis morbus. 216

Paraplexias post apoplexiam concitari minus periculosum est. 216

Parotis quando futura cognoscitur. 142

Parotides in peste apparentes ante coctionem magis utiles quam inutiles. 354. oriuntur anni constitutione Austriana humida. 50. pravæ sunt, quæ cum urinis parum coctis apparent. 558. quando & quænam bonæ & malæ in acutis morbis. 340, 556, 557. quando critice erumpere solent. 163.

quando surdis & comatosi fiunt. 110. unde fiunt. 556. unde futuræ prævidentur. *ibid.*

Parotidum eruptio quando coma sequitur. 161. futurarum signa. 406

Partes exteriores si in febribus non intermittunt frigidæ, interiores urantur, & sitim habeant, lethale. 70. 122. quid ad præfagium in morbis. 341. ignobiles quid ad præfagium. 339

Perforatio producit dolorem acutum. 136

Perfrictiones quæ diebus criticis fiunt vehementes a sanguinis profluvio, pessimæ. 447. quænam malæ existunt. 176

Peripneumonia pleuritidi succedens, malum. 58

Peripneumonici plurimi sine ulla mentis vacillatione moriuntur. 77. quando sæpe quarto vel quinto die judicantur. 431

Peripneumonicorum corpora si nunquam carne repleantur, & restituantur, pessimum. 279

Peripneumonicos erectos velle sedere, pessimum. 170

Permutationes crebræ in deliriis signum summe exitiosum. 101

Pestilentia gravis ab immoderata aëris caliditate. 49, 50

Pestis proprium signum quodnam. 287, 288

Petaloides hypostases quænam dicuntur. 506. ex quid notant. 521

Phlegmone si febribus simplicibus adjungitur, malum. 58. producit dolorem tensivum. 136. hujus suppuraturi signum est rigor. 123

Phrenitis a continuis vigiliis. 72. aliquando judicatur per sanguinem e naribus erumpentem. 91. duobus tantum

INDEX RERUM.

- symptomatibus innotescit. 37. eo pe-
 jor, quo plura habet symptomata. *ib.*
 unde praevidetur. 285. hujus quæ-
 dam signa. 46. exitialia. 98
Phrenitides a bile exusta lethales credun-
 tur. 56. producantur anni constitu-
 tione boreali. 51. item Austrina ca-
 lida & humida. *ibid.* quo vitæ tem-
 pore magis accidunt. 54. veræ o-
 mnes plerumque lethales sunt. 18
Phrenitidum pessimarum proprium, & si
 lingua arefacta sit, ægros vel nihil
 vel parum sitire. 99
Phrenitiæ desipientiæ causæ. 87, 88
Phrenitici cerebrum quomodo habent
 dispositum. 103. qui in principio ele-
 menter se habent, sed crebro permu-
 tantur, malum est. 99. 177. quinam
 dicuntur. 84, 85
Phreniticis exitiosis sanguinis stillicidium
 e naribus supervenit. 98. in quibus
 albæ urinæ, aut scæces apparent, ri-
 gores sunt perniciosi. 208. quare vo-
 mitus virulenti sive æruginosi exitia-
 les. 477. ubi varii casus subinde inci-
 dunt, prævum, & convulsionem de-
 nunciant. 99. urinæ albæ, lucidæ,
 malignitatem denotant. 38
Phroë quid. 541. unde. 542. 544
Phthisis pleuritidi succedens, mala. 58.
 producit anni constitutione Austri-
 na humida. 50
Phthisici, ubi sputum retinetur, mori-
 untur. 538
Phthisicorum corpora si nunquam carne
 repleantur & restituantur, pessimum.
 279
Pityroides hypostases quænam dicuntur.
 506. & quid notant. 507. 521
Pituita dilutior lentoris expers, quid
 notat. 521. si bili prævalet, ægros
 plus lethargicos vel comatosos reddit.
 88
Platonis de natura sententia. 9
Plenitudo calorem corporis suffocari in-
 dicabit. 131. lassitudinis causa. 149.
 178
Plethorici ab immoderatis exercitationi-
 bus in affectus insanabiles incurrunt.
 52
Pleura inflammatio, quomodo Hypo-
 chondriorum tensionem producit.
 184. e.
Pleuritidis magnæ & debilis signa. 35.
 36. 39
Pleuritides pestilentes quales vitæ. 538.
 siccæ sunt periculosissimæ. 537
Pleuriticorum proprius pulsus est serratus.
 236, 237
Præcordia suspensa, murmurantia quid
 indicant. 425
Pruritus quando in acutis morbis bonus.
 340
Puerorum corpora citius febribus exte-
 nuantur cum ratione. 278, 279. plu-
 rimo innato calore valent, hinc sua
 naturæ munere perfectissime præ-
 stant. 8
Pueris quando convulsiones accidunt.
 186. si spasmus fiat, quid agendum.
 187. quare hi facile convulsionibus
 tentantur. 184. d.
Pulmonia in quam ætate fiunt. 54.
 quædam signa exitiosa. 98
Puncticularum prognosis unde petenda.
 558
Punctio producit dolorem acutum. 136
Pulsus a suo statu naturali mutatus vi-
 talis facultatis læsæ symptoma. 24.
 æqualis & inæqualis horumque diffe-
 rentiæ. 229, 230, 231. arteriæ spi-
 nam perreptantis hæmorrhagiæ futu-
 re

INDEX RERUM.

rae signum. 412. alti & magni in hæmorrhagia critica unde. 417. caprizans. 230, 231. creber, rarus, & mediocris. 229. convulsivus quinam. 232. cur in quibusdam febribus exitiosis apparent aliquando recte valentium similes. 243. deficientes quinam. 232. dicrotus quinam dicitur. 231. differentiae ex motionis tempore, vel motionis qualitate. 228, 229. & variis causis. *ibid.* ex inæqualibus quinam sunt valde exitiosi. 246. *Eurhythmus* & *Arythmus*, eorumque differentiae. 230. fit debiliior atque inordinatior & inæqualis in mortalibus declinationibus. 388. formicans & languidissimus unde, & quare omnium exitiosissimi. 236. 238. 240. Hecticus quinam. 231, 232

Pulsus in hypochondriis & aliis partibus delirium portendunt. 84. in malignissimis morbis, & in pestiferis febribus sanorum similes sæpe observantur & unde. 243, 244, 245. intercidentes quinam. 232. intermittentes qui majus & minus periculi portendunt. 240, 241. intermittentes, qui subsequentes motus anteriori habent debiliores, apprime sunt perniciales. 241, 242. intermittentes quidam prorsus lethales, alii ad exitiosos proxime accedunt. 240, 241. languidissimi, minimi, tardissimi, atque rarissimi exitiosissimi & quare. 242. magnus, altus, mollis, fluitans, undosus quando sudorem indicat. 422. magnus parvus, mediocris, longus, brevis, altus, humilis, celer, tardus &c. unde fit. 233, 234, 235, 236. malus solus nullum certum iudicium dat. 239. myurus sive decuratus quinam. 231, 232. omnes ad extremitatem deducti, ex-

cepto vehementissimo, lethales sunt. 240. myuri quibusdam naturales sunt. 242. omnes decem generibus comprehenduntur. 228. qui a naturali symetria, multum recedunt non boni sunt. 26. 240. omnium languidissimus & creberrimus est formicans. 231. parvi & duri futuri delirii præsagium. 82. prælanguidi, omnium pessimum signum in deliriis. 102. qualis in hæmorrhagia critica. 415. quales sanguinis excretionis malignitatem arguunt. 448. quando fiunt celeres. 233. qui nullo modo fiunt in acutis morbis, facultatem vitalem extinctam prædicant. 26. quibus cautelis, a Medicis explorandi, antequam iudicium de illis ferant. 239, 240. salutem & exitium indicantes. 238. serratus Pleuriticorum proprius. 236, 237. tardi, & intermittentes in acutis morbis. 26. vacui, & pleni quinam. 229. venarum in febricitantibus, sanguinis eruptionem ut plurimum indicant. 139, 140. 412. vermicularis & vermiculans qualis dicitur. 231. vibratus quinam dictus. 232. vibrosi unde fiunt. 236

Pulsuum causæ necessitas. 233

Purgantia quibus conducunt. 473

Purgatio epilepsiam aliquando præcavet. 190. optima qualis, quæ rigori optimo succedit. 206. per inferiora quando conducit. 425. per superiora quibus necessaria. 419

Purgationes nimiae quomodo convulsiones producant. 184. f.

Pus per nares effluens solvit aliquando capitis dolorem. 138. quodnam bonum, & malum. 546. unde fit. 541. hujus indicia. 213

Purulentiam quinam horrores indicant. 213.

Pu-

INDEX RERUM.

Purulenti unde aqua intercutem sæpe ante exitum laborant. 134. unde cognoscuntur. 213

Pustula in dorso apparentes, quænam bonæ. 327. parvæ, nec augescentes, & paucae malæ. 328. quando in morbis acutis salutare. 340. quibus in febre continua toto corpore excitantur, quando lethale. 553, 554

Putredo humorum nostrorum ab usu aquarum foetidarum. 52. humorum maligna perniciosos facit morbos. 57

Putredines insignes in corpore oriri possunt a multo cibo & potu. 51. quomodo horrores concitare possunt. 211
R.

Ratio admodum læsa, in acutis quando cerebri virtutem maxime debilem ostendit. 18. 85

Raucedines & gravedines in valde senibus concoctionem non admittunt. 54

Recidiva in morbis a crisi imperfectis. 385. 390. 391. 394

Refrigerata corpora vix recalescere, summe in morbis acutis perniciosum est. 123. 129

Refrigeratio a rigore non recalescescit, malum. 21. 208. corporis in acutis morbis nunquam bona & sæpe summe exitiosa. 125. 117. 132

Renēs si graviter lædantur, homines continuo pereunt. 65

Renum inflammatione laborantes, mente concitare optimum. 77

Resolutio ex aphonia, quomodo prævidetur. 220

Resolutiones quænam perniciosæ sunt in acutis morbis. 19. 20. 48

Respirare per nares in acutis morbis, inutile. 25. 395

Respiratio bona & mala quid in morbis. 223. 252. certius dat præsagium in

morbis quam pulsus. 245. densa magna, parva, 170. quid notat. 250. 254. difficilis atque frigida cum extremotum refrigeratione in acutis morbis pessima. 129, 130. e frequenti parva facta, omnium pessima. 257. extendens, urgens, obscura, pessima. 262. frequens & parva cum pravus signis, lethalis est. 257. quænam dicitur. 247. 249. frigida omnium exitialissima, & tantum in proxime moribundis observatur. 258. in morbis acutis, quæ magna est atque rara, præfagit delirium. 24. interrupta exitialis est. 263. læsa vitalis facultatis læsæ symptoma. 24. magna & rara delirium portendit. 82. 84. quænam dicitur. 247. mala, omnium pessimum signum in deliriis. 102. sola in morbis exitium non exprimit. 253. 263. maxime ad prædicendam salutem valet. 92. parva, & frequens, &c. quid notat. 247. 250. 254. 256. 257. 263. quæ ex magna in parvam, ex rara in frequentem mutatur in acutis morbis, mala. 25. quæ pinnis narium & pectore editur quando in acutis morbis mala. 48. quænam convulsionem significat. 263. qualis in tabidis ultimo observatur. 257. quid præfagit in morbis. 245. quid. 245. 246. stertorosa in morbis acutis plerumque est pernicialis, & quando certo lethalis. 260, 261. sublimis cum signis exitialibus perpetuo lethalis. 262. sublimis & apparens, pessima, & quænam dicitur. 235. 255. 259. mala confunditur cum magna respiratione. 261, 262. unde Infantibus interrupta apparet tempore quo plorant. 263

Respirationis causa triplex. 246. communes

INDEX RERUM.

nes quænam. 298. duæ inprimis apparent. 245, 246. usus. 12. 246

Respirationes æquales & ordinatæ, inæquales & inordinatæ, unde, & quid notant. 254. æquales & inæquales quænam dicuntur. 247. compositæ quænam. 247. harum causæ. 250. cum strepitu thoracis pessimæ, & quomodo vocantur. 253. frigidæ omnium pessimæ. *ibid.* graveolentes maxime exitiales. 116. quænam malæ & pessimæ. 253. rythmæ & arhythmæ. 247

Rigor ab oculorum perversione cum lassitudine & febre, malum. 150. convulsionem in posteriora inferens, interficit. 184. f. cum sudore frigido pessimus. 21. 207, 208, 209. & deficientia ex multa potatione, malum. 21. 206. & urinæ suppressio. 414. quid indicat. 422. est totius corporis vibratio. 202. febricitanti superveniens, febre non deficiente, malum, & quando pessimum. 208. in sanguinis profluvio aliquando est bonus. 206. non potens calefieri quomodo Græcis vocatur. 202. perniciosus in oculorum perversione cum febre & lassitudine. 209. quando in febribus ardentibus bonus. 211. quando lethalis. 208. quid. 201, 202. quid Celso. 184. b. quomodo cum a frigore tum ab horrore distinguitur. 202. quibus febribus proprium est. 205. superveniens in febre laboriosa post oculorum perversione, mortem fatetur. 21. 208. vehemens cum delirio quando crisin portendit. 91

Rigoris materia quomodo sæpe solvitur. 203

Rigore superveniente a febre ardente habito, fit solutio. 205

Rigores aliquando in comatosas finiunt convulsiones. 209. continui aut frequentes quare pravi, & quid indicant. 209. in acutis morbis quid. 20. in Phreniticis, in quibus albæ urinæ aut fæces apparent, sunt perniciosi. 208. judicatorii quænam vocantur. 205. quando morbi longitudinem prænuntiant. 206, 207. qui febrem non tollunt aut non minuunt deterrimi. 208. quibus in febribus sexto die fiunt, difficilis sunt judicii. 393. unde biliosæ vacuationes sequi solent. 203, 204

Rubor faciei criticus quomodo dignoscitur ab eo qui ab aliis causis. 414. faciei quando crisin futuram denotat per sanguinem e naribus vel per Parotidas. 284, 285, 286. faucium si quam maxime foras vertatur, quando securissimum. 327. malarum & narium proximam hæmorrhagiam prænuntiat. 414. maxillarum assiduus in longis lentisque febribus quid notat. 298, 299. oculorum, aut maxillarum & narium in hæmorrhagia critica. 427. si quam maxime foras vertatur, bonum. 121

Rubores in brachiis ac cruribus erysipelatodes si fiant in acutis morbis, bonum erit. 286

Rufus quibus accidunt. 425

Rythmus in pulsibus quid. 229, 230

S.

Sacer ignis si non intro recurat, optimum. 121

Saliva multa quando futuri vomitus signum. 107

Salus in morbis ex tribus præcipue & certo prædicitur. 98. in morbis quomodo a deliriis prædicitur. 89

Ffff Gggg

Scam

INDEX RERUM.

Sandarachoides hypostases quænam dicuntur. 506. 521

Sanitas ex quibus signis maxime prævidetur in morbis. 102

Sanguis critice fluens copiosus anxii bonus. 174. e naribus profluens sordiditatem aliquando tollit. 110. exeuns e nare dextra liene affecto, & e sinistra hepate affecto malum. 394. niger vide bilis nigra. per vomitum excretus in febribus damnatur. 448. quibuscunque mulieribus ad mammas colligitur, furorem significat. 83. si e naribus effluat, utero affecto, malum. 394. spumofus in pleuriticis & peripneumonicis quid notat. 525. ubi inultum fluxerit, convulsio aut singultus superveniens, malum. 20

Sanguinis copia non est salutaris. 55. critici e naribus fluxuri signum. 284. 285. 299. 301. e naribus stillationes, malum semper quippiam notant. 32. ex ore aut auribus eruptio ex cerebro læso. 224. eruptio fidelius salutem prænunciat, si cum signis coctionis appareat quam cruditatis. 358. 359. in frigidis morbis & pituitosis perpetuo mala. 447. larga criticis diebus apparens optima. 442. 443. non judicans, vel mortalis, vel judicatu difficilis. 74. quibus accidit. 139. eruptioni e naribus quinam obnoxii. 438. eruptiones bonæ sunt vel perfectæ vel imperfectæ. 439. criticae & optimæ, quibus signis innotescunt. 439. 440. e naribus in adolescentibus magis expectandæ. 107. immodicæ quando malæ. 442. in quibusnam affectibus maxime contingunt. 408. 416. malæ exitiales. 446. excretio in Pleuriticis morbum monstrat securiorem. 44. excretio, licet

Ictericis factis in febribus, & aliis profuit. 440. mala, quomodo ex quantitate cognoscitur. 448. per intervalla quænam perpetuo malum portendit. 449. per nares in febribus acutis & vehementibus præcipua est ad prædictionem. 437. quantum ad prædictionem in morbis. 436. excretionis malignitas, quomodo ex pulsu noscitur. 448. excretionem si præcesserunt signa perniciofa in excrementis pessimum est. 446. excretiones in duas differentias distinguuntur. 439. in quibus morbis & ægrotis sunt aptissimæ vacuationes. 443. 444. largæ bonæ quomodo a malis distinguuntur. 442. pauciores statim desinentes quid præfagiunt. 449. fluxus criticus quando fit, & unde prævidetur. 407. 408. fluxuri per uterum signa. 416. jamjam fluxuri e naribus signa. 415. immodici profluvii mali effectus. 448. 449. largæ eruptiones e naribus post deliria bonæ. 92. missio epilepsiam aliquando præcaver. 190. nigri excretio, & omnium maxime in extenuatis corporibus, malæ. 448. omnes eruptiones cum desudatione malignæ sunt. 447. per hæmorrhoidas fluxuri signa. 417. 419. profluvium e naribus, & paucus sudor cum refrigeratione, malum. 447. pauca excretio cum variis signis varia indicat. 450. spumosi excretio quænam lethalis. 537. sputum post quartanam febrem criticum. 536. sputum quodnam maxime timendum. 535. stillæ e naribus cum extremorum refrigeratione in acutis morbis pessimæ. 129. 130. e naribus in febribus acutis ac inflammationibus maxime damnantur. 32. in comatosi lethales.

INDEX RERUM.

164. in omnibus morbis acutis pessima. 451. in quibus morbis, diuturnitatem prænunciant, & in quibus mortem. 450. quæ in aliquo dierum criticorum apparent, absolutissimam perniciem ostendunt. 451. quid in morbis significant. 450. stillatio e naribus cum sudore frigido, & extremorum refrigeratione, lethale. 452. e naribus cum surditate, aut ignavia, in Phreniticis signum est malum. 98. vacuationes largæ, non juvantes quando in acutis morbis malæ. 48
Sanguinem quicumque evomunt, si sine febre quidem salutare, si vero cum febre, malum. 439
Sapientes ægrotos in deliros, & e deliris sapientes fieri quare malum in acutis morbis. 133. si stulti videntur in morbis quando admodum perniciosum. 103
Scabies quando in acutis morbis bona. 340
Scabie multi sæpe morbi tum acuti tum longi judicantur. 7
Scirrhus torporis causa. 214
Scorpionis ictus sævissimos morbos & symptomata concitare solet. 74
Sedimentum nigrum in urinis, in acutis morbis pessimum. 522
Sedimenta crassa in urinis quid notant. 505
Senes potius intereunt ab Empyemate quam juvenes. 543
Senum corpora caloris innati inopia ac defectu omnium maxime languidissimis functionibus utuntur. 9. morbi ut plurimum sunt lethales. 54
Sensus æstus & ardoris circa spinam dorsali quid indicat. 417
Sensuum externorum bona vel mala constitutio quid notat. 105, 106

Septum transversum a quibus causis tenditur. 334. potest inflammari absque ullo apparente tumore externo. *ibid.*
Sermonis mutatio in acutis morbis delirium notat. 80
Sibili quid & unde. 113
Siccitas corporis ad prædictionem. 118. totius vel alicujus partis corporis quare sæpe infelicem morbi præfagit eventum. 134. vigiliam facit. 152
Signa lethalia in morbis unde sæpe prævidentur. 397
Silentium in garrulo in acutis morbis, delirii indicium. 79. 213. in insipientibus triplex observatur. 95
Singultus a vomitu plerumque exitialis, & omnium maxime in Ileii affectu. 200. ab humorum inopia seu defectu. 56. ab Ileco malum. 20. aut convulsio quibus sanguis plurimus fluxit, superveniens, malum. 56. 200. cum aphonia pessimus. 223. damnatur in vomitibus sinceris. 200. & oculorum rubor a vomitu, malum. 20. 200. ex rigore oris ventris. 199. ex sanguinis fluxu quare malus. 189. 194. exitiales unde noscuntur. 201. in acutis morbis quid. 20. in Ictericis unde. 201. in morbis acutis quando malus. 48. quando in hepatis inflammatione fit. 200. unde concitantur. 198
Sitis ex aquæ marinæ usu. 269. immoderata in acutis morbis quare perpetuo timenda. 271. inexplibilis ex vipiræ esu. 269. intensa cum aliis pravis signis, pessima. 129. 272. intensissima quare nunquam utilis ægrotis. 269. 271. 273. intolerabilis cum deliriis quando per modum judicii apparet. 91. nulla cum aliis exitialibus symptomatibus in febribus pessima,
Ffff 2 Gggg 2 28.

INDEX RERUM

28. 273. 279. in quibusnam delirantibus, non lethalis. 274. parva quando futuri delirii præfagium. 82. quænam in acutis morbis mala. 133. quænam optima censenda. 268. quænam pessima & exitialis. 271, 272
- Sollicitudo* convulsionis siccæ causa. 184.f.
- Somnus* ad sanitatem præstat. 43. ab assumptis cibis cur solet familiarius fieri. 151. comatosus unde. 158, 159. delirium sedans, bonum. 155. diuturnus atque immoderatus quales morbos producit. 52. ebriis aliquando lethalis. 160. in ægrotis delirantibus perpetuo magni est momenti. 93. in morbis acutis si non juvat, lethale. 22. omnis naturalis bonus & contra. 159. pravus quomodo a bono distinguitur. 72. profundus humiditatis signum proprium. 159. pueris omnium maxime utilis. 160. quando fit. 156. qui ægrum oblædit, lethalis. 155. solvit aliquando capitis dolorem. 138
- Somni* magni momenti sunt ad salutem prænoscentiam in morbis. 72. lethargici quinam dicuntur. 157, 158. vternosi differentiarum causæ. 158
- Sopor* post vigilias assiduas, quando in deliriis lethale. 100
- Soporiferorum* affectuum causæ. 159, 160
- Spasmus* cynicus quid. 184. c. si pueris fiat, quid agendum. 187
- Splenis* dolor quare gravis observatur. 135. indispositiones frigida senes ad mortem comitantur. 54
- Spirationis* facilitas in morbis acutis quid apud Galenum denotat. 13
- Spiritus* difficilis, frigidus, sublimis, brevis cum Aphonia perniciosus in febribus, & quare. 221, 222. difficultas signum in deliriis summe exitiosum. 101. flatulentus producit dolorem tensivum. 136. vitalis est primum instrumentum actionis vitalis. 227. quare sæpius ventilandus & quomodo. 227
- Sputatio* delirium sæpe innotescere facit. 79, 80
- Sputum* concretum quale esse debet. 345. in suppuratis quodnam optimum. 533. impense foetidum in pleuriticis & peripneumoniacis maxime malum. 529. nullum in pleuriticis & pulmonis, summe est periculosum. 527. quid proprie dicitur. 523
- Sputa* albicantia. 537. in quibus morbis utilia, in quibus vero inutilia. 526. admodum tenuia & crassa quid præstat. 533, 536. bona, salutem prædicentia. 516, 517. colore varia quæse mala. 539. foetida quare in acutis morbis perpetuo damnantur. 540. flava, sincera, mala, omnium vero pessima nigra. 529. in morbis quando bona, & quid denotant. 15. in tabidis & suppuratis quænam pessima. 49. naturæ solita servandæ sanitati utilia. 43. pauca quid notant. 527. purulenta a sanguinis sputo Phtisin indicant. 526. quæ dolorem levant, optima. 529. quæ tussim sedant, optima & contra. 530. quænam mortem, quænam suppurationem præmonstrant. 528, 529. quomodo differunt inter se. 523. sincera quare perpetuo mala. 539
- Status* futuri seu vigoris morbi cognitio summe necessaria ad præfagiendum. 58. naturæ si jungatur celeritati ac tarditati morborum, iudicium magis certum habebitur. 66. quomodo distinguitur. 385
- Stertor* lethalis quomodo distinguitur a non

INDEX RERUM.

- non lethali. 260. quando est unum ex lethalibus signis. 260. qui a principio morbi in dies augetur, quare pernicialis. *ibid.* quid, & quid notat in pectoris morbis laborantibus. 259. & unde. 548
- Stomachus* instrumentorum naturali potentiae servientiam præcipuus. 28
- Stomachum* conflictantes morbi gravissimi sunt atque difficillimi. 57
- Strabositas* cum delirio crisin aliquando portendit 90
- Strepitus* quid. 113
- Stupor* quid in morbis notat. 116. quomodo cognoscitur a cerebro læso. 118
- Succus* veneficus quomodo calorem nativum resolvit. 125
- Sudor* circa frontem & cervicem lethalis in acutis morbis. 260. criticus quinam dicitur. 460. exiguus cum extremis refrigeratis malignum atque pravum est. 33. in quibusnam febribus proprium est symptoma. 455. periodicus quinam dicitur. 460. qualis Phrenitidem solvit. 91
- Sudores* ab omni evacuatione immoderata, mali. 471. boni & salutare quinam. 455. boni quando fiunt in morbis. 362, 386. 456. capitis frigidi in delirio pessimi. 91. frigidi cum acuta febre mortem, cum mitiori longitudinem morbi significant. 55. cum singultu, pessimi. 201. in febribus cum aponia perniciosi. 221. in morborum principio apparentes quare mali. 460. multi non juvantes, mali sunt. 33. optimi critici quinam. 455. 459. sæpe quarta die apparent. 456. pauci non minus quam multi malum prænuntiant. 462. quid præfagiunt in morbis. 452. quinam pessimi. 461. syncopen inferentes quando in moribundis apparent. 258. unde fiunt. 454
- Supercilium* si pervertatur in febre non intermittente, debili jam existente corpore, mors proxima est. 193
- Suppuratio* quomodo ex dolore circa thoracem & pulmones prævidetur. 145. unde. 541
- Suppurationes* luctuosæ qualem respirationem producant. 251. sequuntur capitis dolores. 145
- Suppurati* moriuntur a respiratione intercepta. 24
- Suppuratorum* bona signa. 315
- Surditas* aliquando crisis indicium. 109. apprens cum urinis suspensionem habentibus elatam ac sublimem delirium præfagit. 82, 83. critica quomodo a symptomatica distinguitur. 110. cum extremorum refrigeratione in acutis morbis signum maxime perniciosum. 129, 130. delirii præhuncia quomodo judicatur. 112. in acuta febre post evacuationem apprens plerumque est lethalis. 111. in acutis & turbulentis, malum. 23. lethalis est, quæ fit exstricta facultate &c. 110. omnium maxime exitialis est, quæ fit cum prælanguidis viribus. 112 quid denotat. 109
- Surditatis* quædam delirii seu phrenitica signa existunt. 112
- Surrectio* cum delirio quando crisin portendit. 91
- Symptomata* ad quæ attendi oportet in morbis. 223. critica bona quænam indicant. 304. gravia crisin prænuntiantia. 63. plurima stabilia non sunt, neque multum durare, & permanere consueverunt. 40. quænam pessima in singultu. 201. quænam morbos

Ffff 3

Gggg 3

de-

INDEX RERUM.

debiles præmonstrant. 40
Syncipitis tensio quid & unde. 400
Syncope oborta ex venenoso humore statim moriuntur. 65. vitalis facultatis debilis symptoma. 24
Synochi quando sæpe quarto vel quinto die judicantur. 431
Systole quid ejusque usus. 228

T.

T*abes* a pure, ejusque indicia. 213. ab anno decimo octavo usque ad trigesimum quintum solent concitari. 54. unde. 534 541, 542
Take qui laborant, si capilli iis a capite defluunt, & alvi profluvium superveniat, moriuntur. 30
Tabidi extenuati tamdiu vivunt, quamdiu per tussim pulmonem expurgare possunt. 528. seu Phtyfici moriuntur, qui a sanguinis sputo per tussim purulenta reddunt. 56
Tactus sensus deperditus quid in morbis notat. 116
Τηλοδής desipientia unde. 88. & quid. 86
Temperamentum calidum aptissimum est ad crises. 383
Tempora diversa in ægrotis eodem tempore observantur. 62
Temporum gravitas sanguinis e naribus erupturi signum in febribus. 139
Tenesmi producuntur constitutione anni boreali. 51
Tensio quid notat. 417
Terriana salutare æstate maxima ex parte vagantur. 42
Testes & pudenda si revelluntur, dolor vehemens vel mors. 192
Tetanus affectus acutissimus, sæpiusque cito interficiens. 187. si in dies protrahitur, de salute sperandum est. 187

Tinnitus aurium in acutis febribus delirii indicium. 81. 317
Tonsillarum inflammationi Angina succedens, malum. 58
Torpor cum surditate, in qua stillæ sanguinis e naribus, exitiosus. 215. ex angina citra judicium quid. *ibid.* ex inflammatione interna quando perniciosus. *ibid.* in febribus continuis perpetuo malus. *ibid.* qualis affectus & quotuplex & unde. 117
Torperes & perfriktiones apoplecticis prævum indicant. 215
Tremor a vermibus. 180. cum delirio crisi aliquando portendit. 91. ex virium infirmitate. 179. in deliriis signum summe exitiosum. 101. in febribus sæpe ab exustabile. 88. in phrenitide pessimum symptoma. 47. pro vigore ab Hippocrate non acceptus fuit. 178. qualis affectus. 177. unde producitur. 178, 179
Tremoris lethalis exemplum. 181
Tremores a siccatis nervis in phreniticis mortales. 181. cum aphonia perniciosi in febribus. 221. exitiales a vigiliis assiduis. 72. in acutis morbis quid significant. 17. 20. in convulsiones desinentes lethalissimi. 193. in phrenitide, quinam inprimis lethales. 181. non uti convulsiones Phreniticorum proprii, & quibusnam tantum superveniunt. 97. nulli, exceptis decretoriis, boni existunt. *ibid.* quando apoplexiæ signum esse solent. 180. quando in acutis morbis pessimi. 48. quid ad præsagium. 177. quinam lethales. 184
Tremorum prognosis. 179
Trementes & comatosi quinam pereunt. 222
Trismi quid. 113

Tuber-

INDEX RERUM.

Tubercula si fiant in longis febribus bona. 140

Tumor durus ac dolens in utroque Hypochondrio aut in dextro est pessimus. 335. faciei in acutis morbis ortus quomodo sæpe discutitur. 283. partium neque in acutis, neque multo minus in diuturnis morbis, perpetuo malus. 283

Tumores diu persistentes critici, in partibus ignobilibus oborti salutem aliquando demonstrant. 339. glandularum quinam boni & mali in acutis morbis. 340. juxta aures in morbis longis, pravi. 306. quinam mali. 340. 554

Turbationes vehementes & agitationes crisin sæpe prænuntiant. 63

Tussis in morbis pectoris & pulmonum sputi futuri signum. 428. magna, ficta, sine sputis morbum crudissimum significat. 35

Tusses quando fiunt. 213, 214

Tussibus inprimis obnoxii senes. 54

Tussendi cupiditas in tabe. 214

Typhodes Græcis quænam febres dictæ. 146

Typhomania fit in principio morbi & perseverat diu. 87. quid. 87. 158. & unde. 159

V.

Vacuationes bonæ vel malæ unde dignoscuntur. 91, 92. in febribus tertianis, quænam criticæ. 383. immodicæ quomodo convulsiones & singultum producant. 184 f. 198. quæ juvare deberent, & non juvant, sed lædunt, lethales existunt. 111

Vacuationum naturalium & consuetarum interceptarum pravi effectus. 53

Varices supervenientes quibus utiles. 444

Variola in peste erumpentes ante coctionem magis utiles quam inutiles. 354. harum prognosis unde petenda. 558

Venarum agitatio in somnis superveniens rigoribus mala. 209. micatio & pulsus, signum futuræ hæmorrhagiæ. 412

Venus immoderata tremoris causa. 53. 179, 180

Ver morbos saluberrimos, minime extiosos parit. 42. 51

Vesica graviter læsa homines continuo pereunt. 65. quando inflationis sensum habet, quid significat. 423

Vesica ulceratio quomodo ex urinis nascitur. 499

Veternum a Phrenitide est morbus extiosissimus. 163. quid. 158. si Phreniticis succedat, malum. 58

Victus ratio quid ad morbos vel sanitatem. 42

Vigiles si evadant ægri ab evacuationibus, lethaliter se habent. 111

Vigilia cum extremorum refrigeratione maxime perniciosum signum. 129. in acutis morbis cum convulsione pessima. 122. in morbis acutis cum signis coctionis crisin significat. 152. inculcata esse non potest in morbo lethali. 151. quænam bona judicanda. *ibid.* quid in morbis præfagit. *ibid.*

Vigilia assiduæ in febribus ardentibus quare convulsiones lethales accersunt. 153. quomodo convulsiones producant. 184. f. 193. crisin sæpe prænuntiant. 63. cum delirio apparentes aliquando futurum judicium prædicant. 90, 91. in febribus ardentibus unde. 152, 153. in rigoribus malæ.

INDEX RERUM.

209. perpetuæ in phrenitide pessimæ. 47. quæ salutem præfagiunt. 152. quænam certum exitium denotant. 154
- Vigor* seu status in morituris quinam. 64
- Vini* immoderatus potus summe perniciosos morbos producere potest. 52. potio qualem appetentiam solvit. 267
- Vires* naturæ Medici quid appellant. 11. robustæ & validæ in perniciosis morbis imperfectas multas, & perniciosas crises futuras indicant. 396, 397
- Virium* imbecillitas, primum & maximum in morbis mortalibus signum, quod mors sine crisi fit subsequutura. 375 infirmitas coma producit & quomodo noscitur. 158, 159
- Visceris* alicujus interni magna phlegmone producit anxietas. 172, 173
- Viscera* natura primum curat, & maxime cor. 6. quomodo afficiuntur ab usu aquarum corruptarum. 52
- Viscerum* inflammatio unde noscitur. 333. phlegmonum suppuratorum rari sunt, qui sanantur. 123
- Visio* impedita in deliriis summe perniciosum. 101. in acutis morbis læsa quid. 24. tenebricosa quid in morbis notat. 106, 107
- Visus* hebes hæmorrhagiam prænuntiat. 413
- Vita* quid est. 165, 166. 226, 227
- Vita* status, qualis sit futurus, unde intelligitur. 226
- Vitalis* actionis instrumenta, quænam. 227. facultas unde infirma redditur. *ibid.* facultatis actiones debiles quomodo cognoscuntur. 24. facultatis cognitio quantum ad prognosticum in morbis necessaria. 226
- Vomica* eruptionis symptomaticæ & criticæ signa. 545, 546. ruptio intra quodnam temporis intervallum fit. 545
- Vomitio* livida, si graveoleat, ocissimam mortem indicat. 478. pituitæ & æruginosi humoris in renum doloribus bona. 473
- Vomitiones* foetidæ malæ & graveolentes pessimæ. 478. omnes bonæ, si per has humores morborum causæ probe expurgentur. 473. quænam exitiales in morbis acutis. 479. sinceræ atque implacidæ, malæ. 176. virulentæ in vehementibus desipientiis lethales. 98
- Vomitum* æruginosi a malis & exitialibus signis lethales. 477. seu virulenti soli vel cum aliis signis conspecti in febre acuta, delirii sunt indicia. 84. aliquando aphoniam tollit. 221. biliosus in muliere biliosa, cui menses imminuti, bonus. 475. boni & mali quid præfagiunt. 471. exitiosi, mortem præmonstrantes. 475. futuri quomodo prævidentur. 107. 181. 472. humorum omnium colorum, exitiale admodum est. 44. in principio acutorum morborum copiosi, symptomaticique vocati, mali sunt. 33. in illo perniciosissimi. 479. in morbis quando boni, & quid denotant. 15. omnes morbum allevantes in morbis acutis boni. 475. pauci mali & quando lethales. 476. quales convulsiones tollit. 190, 191. qui absque perfectæ coctionis signis fiunt, multas recidivas prædicant. 474. quid in morbis præfagiunt. 471. 477. symptomaticus & criticus quinam. 471, 472. virulenti biliosi quid in morbis acutis sæpe indicant. 132
- Vomituum* exitialium natura unde innoscitur. 475, 476
- Vex* acuta, clangosa, mala est. 218, 219. cum

INDEX RERUM.

cum hypochondriis introtractis perniciosum. 219. & lugubris, & oculorum obscuratio, convulsiones accersunt. 219. clangosa & plorabunda quando pessima. 217. 219. vel obtremiscens in acutis morbis delirii indicium. 81. effracta quænam dicitur. 218. quibus in febre intercepta sine judicatione, cum tremore moriuntur. 221. vitiata quænam dicitur. 217

Vocis defectio cum horrore mala. 213. imminuta symptomata. 217. interceptio a cerebro vulnerato. 224. quid præfagit in morbis. 217

Vultus pallidus quando exitialis. 287

Urina aquosa, alba, & lucida in phreniticis, mala. 59. aquosa in pueris deterrima. 513. multam subsidentiam habens, solvit deliria. 91. multum vitrea, & genituræ similis convulsiones juvat. 191. nigra quando periculosa. 517. nigra, rufa tenui exitiosior. 517. optima quænam. 345. 507, 508. quantum facit ad prædicendi methodum. 91. 93. quid sit & quomodo fiat. 493. rufa & biliosa quid notat. 507. suppressa brevi homines perdit. 53

Urina albæ crassæ quid notant. 94. 67. albæ, lucidæ delirium significant. 84. æquales & inæquales quænam dicuntur, & quid notant. 504. aquosæ, albæ, lucidæ, in deliriis signum summe exitiosum. 101. 498. salutem vel mortem prænuntiantes. 507. 512. calor seu ardor, aut pruritus quando percipitur. 423. claræ, quæ protinus turbantur, utiles existunt. 510. coctæ perpetuo bonæ in febribus. 349. copiosæ in Aphonia. 220. crassæ in morbi principio apparentes quid notant. 497, 498. 513. duobus

modis salutem & mortem in ægrotis solent indicare. 507. excretio in non admonitis, perniciofa. 99. 512. hypostasis quid notat. 504. & quænam. 495, 496. materia triplex. 494. nigra cum larga, aut narium sanguinis eruptione mensium copia, non sunt timendæ. 510. cum nigro sedimento in febribus ardentibus pessimæ. 38. crassæ non residentes cæteris exitiales. 515, 516. nigrae in aquosas versæ lethales sunt. 517. nigrae maleolentes exitiales sunt. 517. nigrae unde. 500. nubes, vel nubeculæ quænam vocantur. 495. oleosæ post nigras sunt pessimæ. 499, 500. 518. pingues quænam. 499, 500. prævulvæ cum sublimi delirium testantur. 81. purulentæ quales. 396. quæ non resident, si vires adfuerint, longum fore morbum ostendunt. 31. quæ multum contentum habent, quando malæ existunt. 520. quænam coctionis signa præ se ferunt. 365. quænam delirium indicent. 81. quænam ex coloribus judicantur bonæ. 510. quænam ex coloribus judicantur pessimæ. 516. quænam in die decretorio apparentes, crisin salutarem judicant. 511. quænam optimæ in temperatis corporibus. 509. quales apparent in febribus putridis. 244. quales & quando perniciosæ in acutis morbis. 48. quales in Ictericia critica. 290. quales in mulieribus. 508. quales in Phreniticis pessimæ. 48. quid in morbis præfagiunt. 493. rubrae & subrubrae unde fiunt & quid indicant. 498. salutes unde aliquando apparent in moribundis. 349. si mingantur in non recordantibus delirium indicant. 81. subjugales quænam & unde.

H h h h

INDEX RERUM.

- unde. 501. suppressio cum delirio quando crisin portendit. 91. tenues cum bono colore bonæ existunt, & quid indicant. 509. tenues in febribus quid notent. 495, 496. turbidæ quales. 495. 502. virides unde. 499. unde non raro in febribus evidentibus prorsus retinentur. 497
- Urinarum* colorum causæ quænam. *ibid.* concoctio in febribus acutis erit attendenda. 348. differentiæ unde habentur. 494. variorum contentorum causæ. 504
- Urinis* quinam morbis judicantur. 22. 387. 414. 423. 493. 494
- Uterus* a mensruis suppressis vel nimis fluentibus quænam mala pati potest. 53. læsus quomodo convulsionem concitat. 185
- Uteri* inflammatione laborantes, mente constare optimum. 77. morbi a mensruis suppressis. 53. tumor durus ex suppressis vel nimis fluentibus mensruis. *ibid.*
- Utero* affecto si sanguis e naribus effluat, & non ex utero, malum. 394

FINIS.



ADDENDA & CORRIGENDA

In prioribus VII. Plagulis Alphabeti primi: & tribus primis Alph. secundi. Vide Præfationem.

Pag. lin.

- 2. 28. uti Galeno, *lege* uti a Galeno.
- 5. 20. quam, *lege* quum.
- 6. 31. solent, *lege* soleant.
- 7. 30. num; *lege* nam.
- 32. respondeat, *lege* respondent.
- 12. 17. referre, *lege* conferre.
- 13. 26. facultatem, *lege* facilitatem.
- 15. 7. natura, *lege* naturam.
- 12. Cleonastide, *lege* Cleonactide.
- 23. ante alba, *adde* crassa.
- 19. 20. desideratio, *lege* Syderatio.
- 34. convertitur, *lege* convertatur.
- 20. 17. fuit, *lege* fiunt.
- 22. 27. post mortale, *pone punctum.*
post itidem, *adde* nimius.
- 30. erunt, *lege* erant.
- 25. 6. ante qui, *lege sequentia verba,*
tali modo certe distinguenda.
qui, cum refrigeratur, & e-
moritur jam vitalis facultas,
fit. *Sic Autoris sensus.*
- 26. 19. *Sic interpuncta lege.* Atque his
non minus, tardissime quæ
obeuntur & rarissime,
- 27. 5. passuum, *lege* pulsuum.
- 29. 1. at qui, *lege* atqui.
- 9. quivis, *lege* quibus.
- 14. sublata, *lege* sublatam.
- 32. 12. paucus, *lege* paucis.
- 17. conspiciat, *lege* incipiat.
- 19. stillationem, *lege* stillatione.
- 33. 23. quidem, *lege* quidam.
- 35. 25. & 26. in foras, *lege* inferas.
- 37. 32. post diminuentur, *pone comma.*
- 38. 24. superantur, *lege* superentur.
- 39. ult. inhibito, *lege* imbibito.

Pag. lin.

- 42. 27. more, *lege* moite.
- 44. 26. major, *lege* majores.
- 27. horum, *lege* humor.
- 45. 24. *Sic interpuncta lege, & corrige,*
Morbum quoque simplicem
ex multiplici; Convulsioni,
Paralyfi, tremori febrem
continuam aut intermitten-
tem supervenire; ab Apo-
plexia, Paralyfin seu Para-
plegiam; ab Angina lethali,
colli pectorisque tumorem
apparentem, *ita mens Aucto-
ris constabit.*
- 47. 31. morbi, *lege* morbis.
- 52. 2. meminem, *lege* neminem.
- 19. hæc, *lege* hæ.
- 28. apolectici, *lege* apoplectici.
- ult. pauci, *lege* paucis.
- ibid. vasa, *lege* vase.
- 53. 21. mori, *lege* morbi.
- 54. 30. obæfos, *lege* obesos.
- 55. 21. incident, *lege* incident.
- 186. 5. ne, *lege* et.
- ult. rabidum, *lege* rubidum.
- ibid. hæc &c. sunt verba continuata
Hippocratis usque ad verbum
accidunt. pag. 187. lin. 4.
subducenda hæc omnia lineis,
cum non sint expressa literis,
ut vocantur, cursivis.
- 187. 3. judicium, *lege* indicium.
- 19. Hippoc. omnes, *lege* convul-
siones omnes.
- 189. 24. Epicopticos, *lege* Epilepticos.
- 31. ante sanari *adscribe* quibus.

H h h h 2

Pag 190.

ADDENDA & CORRIGENDA.

Pag. lin.

190. 12. qui, *lege quæ.*
 15. judicant, *lege indicant.*
 25. post ægrotabat) *deleatur hoc signum) & ponatur in linea seq. post verbum indicabant).*
 191. 3. Herophyti, *lege Hermophyli.*
 4. *Eadem mutatio facienda.*
 24. Erant & *qua sequuntur usque ad verbum essent lin. seq sunt etiam verba Hippocratis, ideoque subducenda etiam lineis.*
 32. quidem, *lege siquidem.*
 192. 10. inprimis, *lege in primis.*
 195. 3. & responsione, *lege & adde,*
 & respiratione caruit, & cum domum venisset, ilico febris vehemens tenuit &c.
 197. 8. supra die, *legendum potius ante diem.*

Pag. lin.

198. 2. nonvulsionem, *lege convulsio-*
nem.
ult. prædictorum, lege præditorum.
 199. 24. febres, *lege febri.*
 200. 9. infestantur, *lege infestatur.*
 10. Quas, *lege Quos.*
 202. 33. quod sin hoc accadat, *sive.*
legendum, quod si non acci-
dat, sed.
 203. 18. efficit, *lege efficiat.*
 204. 8. co, *lege et.*
 21. mors, *lege mos.*
 205. 5. quæ, *lege quas.*
 207. 22. cum dolor &, *lege cum dolore.*
 208. 29. & 30. qui exitium impende-
rent, lege quibus exitium
impenderet,



